HOLLANDS RIJKDOM.

VIERDE DEEL.

Accarias de Sérionne, Jacques

HOLLANDS RIJKDOM,

BEHELZENDE

Den Oorsprong van den Koophandel *en van de Magt van dezen Staat; de toeneemende vermeerdering van deszelfs* Koophandel *en* Scheepvaart; *de oorzaaken, welke tot derzelver aanwas medegewerkt hebben; die, welke tegenwoordig tot derzelver verval strekken; mitsgaders de middelen, welke dezelven wederom zouden kunnen opbeuren, en tot hunnen voorigen bloei brengen.*

HET FRANSCH ONTWERP GEVOLGD.

Het werk zelf geheel veranderd, merkelijk vermeerderd, en van verscheiden misslagen gezuiverd,

DOOR

MR. ELIAS LUZAC,
ADVOCAAT voor den Hove van *Holland, Zeeland,* en *Westfriesland.*

VIERDE DEEL.

Quis vir bonus est?
Qui consilia Patrum, leges, juraque, servat.
HORAT. Epist. ad Quint.

Te LEYDEN,
Bij LUZAC en VAN DAMME,
MDCCLXXXIII.
Met Privilegie.

INHOUD

DER

HOOFDSTUKKEN,

van dit VIERDE Deel.

VIII. HOOFDSTUK. Onderzoek der oorzaaken, welke den Koophandel in Holland hebben doen vervallen. —— —— Bladz. 1

IX. HOOFDSTUK. Schadelijke Invloed der Belastingen op de Vaart, Koophandel, Fabrieken, Visscherijen, en alle Neeringen en Handteeringen. —— —— 82

X. HOOFDSTUK. Van den Invloed van 's Lands Staatsgesteltenis op de Vaart, Koophandel, Manufactuuren, Trafieken, en verdere Neeringen en Handteeringen. —— 134

XI. HOOFDSTUK. Schadelijke Invloed van het gebrek van Verbindtenissen met Vreemde Mogendheden, en van een genoegzaame Krijgsmagt op de Vaart en Koophandel dezer Landen. —— —— 160

XII. HOOFDSTUK. Schadelijke Invloed van het Verval onzer Oost- en West-Indische Bezittingen op de algemeene Vaart, Koophandel, Manufactuuren en Trafieken dezer Landen. —— —— —— 166

XIII. HOOFDSTUK. Schadelijke Invloed van het Verval onzer Colonien op de algemeene Vaart, Koophandel, Fabrieken en Trafieken dezer Landen. —— —— 190

XIV. HOOFDSTUK. Schadelijke Invloed van het Crediet geeven op onze Vaart en Koophandel. —— —— —— 228

XV. HOOFDSTUK. Nadeelen door Vreemde Mogendheden aan onze algemeene Vaart en Koophandel toegebragt. —— 235

XVI.

XVI. HOOFDSTUK. Verschillende bijzondere Oorzaaken, welke medegewerkt hebben, om onzen Koophandel en Scheepvaart te doen vallen. — — — 243

XVII. HOOFDSTUK. Middelen, door welken de Koophandel en Scheepvaart dezer landen weder kunnen opgebeurd worden, en den voorrang op alle handeldrijvende Volken bekomen. — — — 282

XVIII. HOOFDSTUK. Beschouwing van de inwendige gesteldheid van den Vereenigden Staat, met betrekking tot de Scheepvaart, Koophandel, Fabrieken en Trafieken. — 352

XIX. HOOFDSTUK. Beschouwing over de Middelen, welke, ten aanzien der binnenlandsche Lasten, tot opbeuring van Vaart, Koophandel, Manufactuuren en Trafieken bij der hand genomen zouden kunnen worden. — — 410

XX. HOOFDSTUK. Beschouwing van de Middelen, welken de Colonien tot opbeuring van Vaart, Koophandel, en Manufactuuren aan de hand geeven. — — 443

XXI. HOOFDSTUK. Beschouwing van verschillende bijzondere Middelen, welke medewerken kunnen tot verbetering van Vaart, Koophandel, en Manufactuuren. 486

LIJST

LIJST

VAN

BIJLAAGEN.

MEMORIE, dienende om te toonen de billijkheid van 't verzoek aan hun Ed. Groot Mogendeh, de Staaten van *Holland* en *Westvriesland*, gedaan door P. PAMA, *cum suis*, Negocianten in Tabak te *Amsterdam*, ten einde te obtineeren moderatie der impost op de Canasser Tabak; en om te gelijk de bedenklijkheden weg te neemen, welke daar tegen zijn geproponeerd. . . . . . . A.

IMPOST op de Waag, sedert den jaare 1607. . B.

EXTRACT uit de Resolutien van de Heeren Staaten van Holland en Westvriesland, in Haar Edele Groot Mog. Vergaderinge genomen, op Vrijdag den 28 September 1753. : . . . . C.

CONSIDERATIEN, geformeert door de Kooplieden in Amsterdam, in conformité met die van Rotterdam, handelende in Engelsche en andere binnen en buitenlandsche Wollen-Manufactuuren. . . . . . . D.

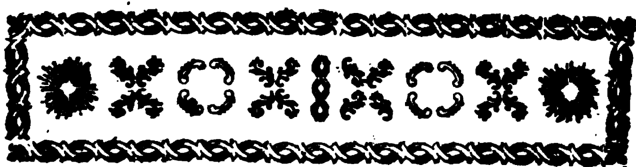
AANHANGSEL van de Consideratien, geformeert door Kooplieden van Amsterdam en Rotterdam, handelende in Engelsche en andere binnen- en buitenlandsche Wollen Manufactuuren. . . D 2. L.

Ex-

EXTRACT uit de Project-Lyst der Convoyen en Licenten van de Ed. Mog. Heeren Gecommitteerden van de Hollandsche Collegien ter Admiraliteit, op de Propositie van Zyne Hoogheidt, Glorieuser Gedachtenisse &c. ten opzichte van de Wollen Manufactuuren. . . . . D: 3. E.

EENIGE weinige Aanmerkingen op de Consideratien van de Fabrikeurs der Manufactuuren. . . . D. 4. F.

VOORSLAG van de Gecommitteerden van de Collegien, ter Admiraliteit om te dienen tot een Conciliatoir omtrent het werk van de Manufactuuren. . D. 5. L.



HOLLANDS RIJKDOM,

BEHELZENDE

Den Oorsprong *van den* Koophandel *en van de Magt van dezen Staat; de toeneemende vermeerdering van denzelfs* Koophandel *en* Scheepvaart; *de oorzaaken, welke tot derzelver aanwas medegewerkt hebben; die, welke tegenwoordig tot derzelver verval strekken; mitsgaders de middelen, welke dezelven wederom zouden kunnen opbeuren, en tot hunnen voorigen bloei brengen.*

ACHTSTE HOOFDSTUK.

Onderzoek der Oorzaaken, welke den Koophandel in Holland hebben doen vervallen.

Wanneer wij, Leezer, met U, de vroegere of oude gebeurtenisfen van ons Vaderland, en vooral die, welke ten tijde des spaanschen krijgs den voorspoed der Landzaaten zoo hoog hebben doen stijgen, dat onze Vrije Staat, die naauwlijks op zich zelve scheen te kunnen bestaan, onder de magtigsten Mogendheden gerekend mogt worden, hebben doorloopen; zoo moetge noodwendig op eene alleraangenaamste wijze aangedaan zijn geweest over

de wonderen, welke zich in die tafereelen hebben vertoond, en in derzelver beschouwing een onuitspreeklijk vermaak genooten hebben. Wat voorwerp toch (buiten de bespiegelingen van godsdienst) kan ons aangenaamer vallen, wat ons hart sterker treffen, wat onze ziel meerder inneemen, wat ons eene leerzaamer tijdkorting verschaffen, wat ons vernuft sterker lokken en vervrolijken dan de opkomst, aangroejing, de werkzaamheid, en daar uit voortvloeiende welvaart van een volk, het welk, op een ongunstige streek der aarde gehuisvest, klein in getal, gering op zich zelf, door zijn beleid, vlijt, en standvastigheid, en meer andere godvruchtige en burgerlijke deugden, zich zoo hoog weet op te beuren, dat het voor de magtigste natien niet behoeft te wijken? Doch, even zoo verrukkende als eene diergelijke beschouwing voor een mensch, die eenigzins vatbaar voor het zedelijk schoon is, weezen moet; even zoo onaangenaam, droevig, en spijtig moet hem de beschouwing van een volk vallen, dat, tot zulk een toppunt van luister en grootheid gesteegen, door een aanhoudenden loop van wisselvalligheden, nog laager daalt, dan het te vooren hoog gereezen was.

Veilig mag ik mij hier omtrent beroepen op alle die geenen, die de geschiedenissen der volken met oplettenheid geleezen hebben, niet, om juist eigentlijk te weeten, op welken dag, in welke week, en in wat jaar de een of de andere Vorst een troon beklommen, een slag geleverd, eene stad vermeesterd heeft, of wel in huwelijk is getreeden, de kinderen uit het huwelijk geboren zijn, en welke diergelijke gebeurtenissen meer de mindere soort van Leezers ophouden; maar die zich in de geschiedkunde geoefend hebben, om de menschen, derzelver gemoederen, aart, levenswijze,

de oorzaaken van hun wel- of kwaalijk weezen; van hun voor- of tegenspoed te leeren kennen. Men stelle eens de lotgevallen der Grieken, en der Romeinen, om van geene andere volken te reppen, in die tijden, in welken zij zich aanzienlijk en geducht gemaakt hebben, tegen het geen men van hun leest in die tijden, in welken zij, geheel ontaard en verbasterd, tot een spot van andere volken zijn geworden: welke tegenstrijdige aandoeningen zal men niet gewaar worden? En heeft dit plaats, wanneer wij volstrekt geene betrekking hebben tot die natien, wier geschiedenissen tot een voorwerp onzer bespiegelingen strekken; hoe veel te meer moeten wij door het een en ander niet getroffen worden, wanneer die beschouwing ons Vaderland raakt?

De lotgevallen zijn somtijds van dien aart, dat men 'er liefst het oog van zoude afwenden, even als een zieke, welke, met een ongemak of kwaal behebt zijnde, liever het oog daar van afkeert, dan toelaat, dat men 'er hem de oorzaaken en de gevolgen van vermelde; en die zich liever met de hoop van eene natuurlijke geneezing wil streelen, dan te gedoogen, dat 'er middelen tot het wegneemen van den oorsprong der kwaale in 't werk gesteld worden, daar vast het euvel toeneemt, en ten laatsten doodlijk wordt. Op dezelfde wijze is het gemeenlijk in den burgerstaat gelegen: men spreekt over de ziekte; men ziet en erkent de kwaalen; men ondervindt haare verderflijke uitwerkingen; en met dat al, hoe verder zij voortgaan, hoe afkeeriger men schijnt, om ze gade te slaan, en naar hulpmiddelen uit te zien: men schuwt het akelig gezigt en denkbeeld; en men word eindelijk zoo flaauw, zoo zwak van moed, en ijver, dat men, eindelijk om bevrijd te zijn van hand aan 't werk te

ſtaan, de geneezing buiten hoop ſtelt. Daar is toch niet aan te doen, zegt men, en daar mede laat men alles drijven; gelijk een mensch, die in 't water gevallen, den moed opgeeft, het water inzwelgt, en verzinkt. De ijverloosheid, dus in de plaats van den ijver getreeden, maakt overzulks veeltijds, dat de kwaal, welke nog te geneezen was, onherſtelbaar word. Want, voor zoo veel wij het kunnen inzien, hoe veel gelijkenis eene burgermaatſchappij met een mensch hebbe, of vooronderſteld moge worden te hebben, is mij het begrip, als of een burgerſtaat, in welken de zaaken ten uiterſten verloopen zijn, even zoo min wederom herſteld zoude kunnen worden als het menſchelijk ligchaam, dat door ongeneezelijke kwaalen naar 't graf getrokken word, zeer ongegrond voorgekomen; en wel hoofdzaaklijk om deze reden, dat de mensch door de wetten van 't ſtoffelijk weezen, welke hem doen leeven, genoodzaakt word te ſterven: daar niets in den aart van eenen burgerſtaat te vinden is, dat dien *noodzaaklijk* of *onvermijdelijk* ten verderve of tot een ondergang moet brengen: waarom het mij dan voorkomt, dat, tot welk verval een burgerſtaat geraakt moge zijn, 'er altoos mogelijkheid en kans is, om dien op te beuren, en tot eenen voorigen welſtand te brengen, of, wil men liefst, om dien een ander, en als 't ware een nieuw leven, te geeven. Zulks moet, zoo wij meenen, te minder hoopeloos geſteld worden, om dat de wisſelingen der wereld zelfs aanleiding geeven, om een burgerſtaat in goeden ſtaat te houden, alzo het aan denzelven eigen is, om aan den eenen kant te kunnen vergoeden, het geen dezelve aan eene andere zijde komt te verliezen: iet dat dagelijks gezien word.

Dan, offchoon wij in het gevoelen ſtaan, dat hoe ellendig de ſtaat eener burgermaatſchappije moge zijn, 'er echter altijd een weg open is om dien te verbeteren, achten wij evenwel te gelijk, dat zulks niet kan geſchieden, ten zij men zo wel de oorzaaken van deszelfs zwakheid en verval, als van deszelfs opkomst en bloei, weete; en dat men voorts ook de hulpmiddelen tegen de kwaalen, welke die oorzaaken aanwijzen, kenne en gebruike. Dit is de reden, waarom wij, na vooraf getoond te hebben, hoe de ſcheepvaart en koophandel bij ons opgekomen, en door den tijd tot die hoogte, in welke men die gezien heeft, gereezen zijn, vervolgens daar van de oorzaaken nagegaan hebben; en dat wij nu vermeenen te moeten toetreeden tot een onderzoek van de oorzaaken huns vervals. Zoo wij daar in verſcheiden onaangenaamheden zullen moeten aanroeren, men wijte het niet aan ons, maar aan de zaake zelve, die wij niet kunnen noch ook niet mogen vervalſchen.

Niemand is 'er, die eenige kennis van onze ſcheepvaart en koophandel heeft, die niet gereedelijk (ten zij hij in ſtaat zij, om op een klaaren middag ſtaande te houden, dat het nacht is) zal erkennen, dat dezelven, over 't geheel genomen, grootelijks zijn vervallen en afgenomen. Wij hebben te vooren doen zien, hoe 'er Zijne Doorl. Hoogh. Willem de IV. glor. ged. over gedagt heeft, bij Hoogstdeszelfs Propoſitie van den 27. Augustus 1751, (a), en 't zal niet ondienstig zijn te toonen, op wat wijze 'er in die Verhandeling, op de tegenwerpingen, of op de verbeelding, dat de vaart en koophandel niet vervallen zouden zijn, geantwoord

(a) Zie het D. II. bladz. 290–293.

woord word: wij leezen 'er het volgende van (*a*),
„ NIETTEGENSTAANDE alle het geene hier
„ gesegt is van het verval van onse Commercie,
„ soo zyn 'er egter nog sommige die sustineeren *dat*
„ *Onse Koophandel nog op deselve voet is als voor dee-*
„ *sen*, de gronden waarop sy dit gevoelen fundee-
„ ren, zyn:

1\. „ DAT de Convoyen en Licenten van de in-
„ koomende en uitgaande Waaren, de Waag-
„ gelden, de Lastgelden op de Scheepen, als
„ mede de regten op de consumtie, &c. niet
„ zyn vermindert.

2\. „ DAT de klagten der Kooplieden niets be-
„ wysen, want dat de winsten, die by den
„ Koophandel gemaakt worden, nog wel de-
„ selve zyn, maar over een meerder getal van
„ Persoonen circuleeren.

3\. „ DAT de heedendaagsche pragtige leevens-
„ wyse de Kooplieden in grootere depenses in-
„ wikkelt als onse Voorouders, en reedenen
„ tot klaagen geeft.

„ SONDER thans te willen onderneemen, om alle
„ het geene hier gesegt word uit te pluisen, nog
„ ons te behelpen met te seggen, dat geene van
„ deese sustenuen beweesen worden, soo sal men
„ sig vergenoegen het weesentlyke van dit raison-
„ nement te beantwoorden, en omtrent de eerste
„ allegatie remarqueeren: dat die geene, dewelke
„ op de voorsz. wyse, omtrent de Convoyen en
„ Licenten op de inkoomende en uitgaande Waa-
„ ren raisonneeren, en willen betoogen, dat, door-
„ dien deselve niet vermindert zyn, de Commercie
„ van de Republicq ook niet vermindert is, seer
ge-

(*b*) Propositie van Zyne Hoogheid, bladz. 29. en volg. in 4to.

„ gebrekkelyke denkbeelden van de Commercie selfs
„ moeten hebben, want andersins souden sy sig gewagt
„ hebben in het geheel van de inkoomende Regten
„ te spreeken, als niet ter saak doende; want dat
„ deese inkoomende Regten geen bewys van eene
„ florissante Commercie zyn, sal koomen te blyken,
„ wanneer men eens beschouwt, welke oorsaaken
„ veeltyds aanleiding tot een accrescement
„ van inkoomende Regten geeven.

„ De toeneemende pragtige leevenswyse, wat
„ produceert die anders als een aanvoer van meer
„ overtollige vreemde Waaren, en bygevolg een
„ accrescement van inkoomende Regten?

„ Wat zyn de oorsaaken geweest van het accrescement
„ van 's Lands inkomsten, na de fatale
„ Winter van het jaar 1740. anders, dan dat na
„ maate, dat onse binnenlandsche Gewassen, van
„ meest alle Leevensmiddelen, door den strengen
„ vorst geruïneert zynde, dit gebrek heeft moeten
„ gesuppleert worden door den toevoer van buiten,
„ om onse eigene consumptie te voldoen; de
„ Republicq sou waarlyk niet veel soodanige soogenaamde
„ florisante jaaren konnen uitstaan.

„ Eindelyk, wat heeft 's Lands inkomsten
„ doen augmenteeren op den invoer van vreemd
„ Vee, Booter en Kaas, anders dan de ruïneuse
„ grasseerende Veesiekte? die sulks aan een toeneemende
„ Commercie sou willen toeschryven,
„ soude sig dus merkelyk bedriegen.

„ En wie siet niet? dat in soo verre als den
„ Koophandel van de Republicq alleen quam te bestaan
„ in een invoer van vreemde Waaren, deselve
„ in plaatse van voordeelig, ruïneus voor het
„ Land soude zyn, en de Natie meer en meer uitteeren;
„ dus soude men de saak niet behoorlyk
„ aprofondeerende sig konnen inbeelden een florisante

„ sante Handel te hebben, en egter na onse ruïne
„ hellen. En derhalven soo concludeere ter wee-
„ derlegging van het eerste argument, *dat Onse*
„ *Commercie niet vermindert sou zyn, om dat de Con-*
„ *voyen en Licenten op de inkoomende Goederen niet*
„ *vermindert zyn*, dat het selve van geen de minste
„ applicatie, en veel eer een ruïneuse, dan een
„ voordeelige situatie van den Koophandel komt
„ te probeeren, en men behoeft alleen dei Engel-
„ sche politiquen van het middel van Drawback en
„ Acte van Navigatie te leesen, om te ondervin-
„ den, dat men al seedert hondert jaaren, alleen
„ den uitvoer en het debit na buiten van Waaren
„ en Koopmanschappen, als de eenige nutte, en
„ voor een Land voordeelige Handel in dat Ryk ge-
„ considereert heeft, en daarentegen wel deege-
„ lyk den invoer der Waaren, als seer equivoque,
„ en onseeker gestelt heeft, of schaadelyk dan
„ voordeelig was?

„ MAAR geheel anders is het met de beschou-
„ wing der Convoyen en Licenten op de uitgaande
„ Waaren en Koopmanschappen geleegen; en men
„ maakt geen swaarigheid, van ontrent deese Reg-
„ ten op sig selve genomen te determineeren, dat
„ indien 'er beweesen kan worden, dat deselve niet
„ syn verminderd, dat men dan ook sal kunnen
„ accordeeren, dat de Commercie van de Repu-
„ blicq, nog ontrent op deselve voet is; maar in
„ de examinatie van deese Registers der uytgaande
„ regten, zal men attentie moeten neemen op soo-
„ danige jaaren, dewelke sujet syn geweest *aan*
„ *toevallige, en van buyten daar by gekomen oorsaa-*
„ *ken*, als by voorbeeld: men sal moeten excipiee-
„ ren de jaaren van den laatsten oorlog, door En-
„ geland aan Spanjen in den jaare 1739, en door
„ Vrankryk aan Engeland in den jaare 1743 gede-
„ cla-

„ clareert; want deese drie Natien toen met elkan-
„ der direct geen Handel konnende dryven, alsoo
„ sulks weedersyds verbooden was, soo heeft hun-
„ nen Handel over de Republicq gerouleert, en
„ niet alleen een accrescement van uitgaande Reg-
„ ten, maar een bloei in alle Traficq en Handel
„ gecauseert, die genoegsaam op alle takken geïn-
„ flueert en een generale voorspoed en welvaart in
„ de Provincien geproduceert heeft, soodanige
„ jaaren derhalven moet men excipieeren, als geens-
„ sints ter materie dienende.

„ Men kan daar omtrent egter remarqueeren,
„ hoe seer het welvaaren, en de prosperiteit van
„ de Republicq bevordert word, en hoe het alle
„ middelen van bestaan voor de Inwoonders doet
„ floreeren, als men het transport van vreemde
„ Waaren en Koopmanschappen over deese Provin-
„ cien bevordert, soo als geduurende die oorloo-
„ gen geweest is; en in het kort, als men de Com-
„ mercie, die voor de Republicq voordeelig is,
„ soude definieeren in soo verre het den Zeehandel
„ aangaat, soo kan men met regt seggen, dat desel-
„ ve alleen bestaat in het verhandelen en weederom
„ uitsenden van ingebragte vreemde Waaren en Koop-
„ manschappen. Deesen Handel is het derhalven,
„ die altoos op het oog moet gehouden, en door
„ alle middelen van ontlasting, faveur, encourage-
„ menten en faciliteiten moet bevordert worden".

Voorts gesproken hebbende van den ondienst eener vaart en koophandel, welke met voorbijgaan van onze havens geschiedt, word 'er verder gezegd (*a*):

„ Men heeft nog wyders geallegeert, dat het ren-
„ dement der Lastgelden, in soo verre sulks niet ver-
„ min-

(*a*) *Propositie van Z. D. Hoogheid*, bl. 25-27.

„ mindert is, ook een bewys uitleeverde, dat de „ Commercie van de Republicq niet vermindert is: „ maar behalven dat de reeds gemaakte exceptie on- „ trent de laatste oorlogs jaaren, tusschen Vrankryk, „ Spanjen en Engeland, ook in deese van applicatie „ is, alsoo alle deese drie Natien in die tyden met min- „ der risico en kosten met onse Scheepen als met haar „ eigene kunnende navigeeren, sig niet alleen van „ gedagte onse Scheepen tot het transport van haare „ Producten hebben bedient, maar selfs haar Schee- „ pen aan de Hollanders hebben moeten verkoopen, „ waar door men seer wel heeft kunnen nagaan, dat „ onse Scheepvaart in die jaaren ten minsten een der- „ de geaccresceert, en seedert het sluiten der vreede „ ook weederom wel soo veel vermindert is.

„ De Scheepvaart heeft seekerlijk veel relatie tot „ den Koophandel, maar om sig een regt denkbeeld „ te formeeren, soo is het noodig deselve in alle des- „ selfs takken in deese Republicq te considereeren; „ dog alsoo het weederom alhier de plaats niet is, „ om dat stuk te verhandelen, soo sal men alleen en „ in passant aanmerken, in soo verre, *als men uit de* „ *Lastgelden wil aantoonen*, *dat de Commercie niet ver-* „ *mindert is*, dat een Land veel Scheepsvaart of Re- „ deryen, sonder eenige Commercie kan hebben; als „ men considereert, dat tot het transport van Waren „ en Koopmanschappen van de eene vreemde Plaats „ na den ander en voorby ons Land, seer veel soo „ niet meest Hollandsche Scheepen gebruikt werden.

„ Daar is geen Provincie van ons Land, die „ meer Rederyen heeft van Smakken, Koffen, Gal- „ joots, en daar meer diergelyke Vaartuigen t'huis „ hooren, als die van Vriesland, sonder eenige Com- „ mercie te hebben; en derhalven concludeert men „ met regt, dat men deese objectie, teegens het ver- „ val van de Commercie van de Republicq kan re-

jectee-

„ jecteeren, en alsoo min van eenig valeur agten,
„ als de regten op de consumptien, dewelke alleen op
„ de Manufacturen, Fabriquen, &c. influeeren,
„ en derhalven alhier niet te pas koomen.

„ Na dus eendeels aangetoont te hebben, wat 'er
„ van de staat van onse Commercie is, en daar om-
„ trent geconcludeert te hebben, dat deselve is ver-
„ vallen, als meede vervolgens gerefuteert te heb-
„ ben de gronden, waar op men een contrarie opi-
„ nie fundeert, als namentlyk, dat de Commercie
„ nog ontrent in deselve staat is; soo [illegible]de men kon-
„ nen overgaan ter ondersoek van de oorsaaken van
„ het verval van de Commercie, alsoo men uit de
„ source van het quaad best kan afneemen, welke
„ *remedien* gebruikt moeten worden, om desselfs
„ voortgang te stuiten".

Het verval van de scheepvaart en den koophandel buiten klijf zijnde, staat ons nu te onderzoeken, welke de oorzaaken van hetzelve zijn: maar, om daar toe te komen, en dit met vrucht te doen, moeten wij ons vooraf ophouden bij de wanbegrippen en de vooroordeelen, welke daar omtrent algemeen heerschen. De eerste bron zoo van onze dwaalingen als rampen ligt doorgaans in onze verbeeldingen en vooroordeelen: dus is het ook met ons oordeel over Hollands scheepvaart en koophandel gelegen. Derhalven, zal men de oorzaaken van derzelver verval naauwkeurig opspooren, dan moet men beginnen met de verkeerde denkbeelden en vooroordeelen, die 'er van stand gegreepen hebben, uit den weg te ruimen. Onder dezen kan men gerustelijk het wanbegrip, in het welk men in 't algemeen is omtrent de volken van Europa, als het voornaamste stellen.

Wanneer men spreekt van de oorzaaken, welke de scheepvaart en koophandel in Holland hebben doen vervallen, worden 'er gemeenlijk voor gehouden de poogin-

gen,

gen, welken vreemde volken, in de laatere tyden, gedaan zouden hebben, om den Hollanderen den koophandel en vaart afhandig te maaken, of 'er ten minsten deel in te krijgen. Zelfs beroept men zich op deze poogingen als de voornaamste, zoo niet de eenigste oorzaak, aan welke men het afneemen van onze vaart en koophandel moet toeschrijven. Men brengt de Engelschen, Franschen, Brabanders en Vlaamingen, de steden van het Noorden, als spreekende getuigen, bij; even als of deze volken nooit op de vaart en koophandel bedagt waren geweest, voor dat wij hen daar toe hadden aangespoord door den opgang, welken wij 'er in gemaakt hebben. De *Propositie* van Z. D. Hoogheid Willem den IV. glor. ged. geeft zelfs dit deelneemen dezer volken in den koophandel op, als eene der oorzaaken, welke het verval van onzen koophandel en zeevaart bewerkt hebben. Men kan zekerlijk niet ontkennen, dat, wanneer veele volken zich teffens op eene vaart en koophandel, welke te vooren door een enkel van dezelven werd gedreeven, toeleggen, zulks aan de vaart en koophandel van dit eene volk meer of min nadeel moet toebrengen: en dat men 'er de voordeelen ligter van behoudt, als men 'er alleen meester van blijft. Dog gemeenlijk word aan die deelneeming meer toegeschreeven, dan men redelijker wijze moest doen. Het is een algemeen gebrek, of, wil men liever, eene algemeene gewoonte van zulken, die in eenige bloeiende neering of bestaan anderen opvolgen, en hunne zaaken achteruit zien loopen, de oorzaak 'er van toe te schrijven aan de poogingen van die geenen, die hun den voet geligt hebben. Zoo als het met bijzondere luiden gaat, zoo is het ook gelegen met de volken. Vervallen hunne zaaken, zij wijten het niet aan hunne ijverloos-
heid

heid, achteloosheid, zorgeloosheid, werkeloosheid, verval van deugd, zeden, goede trouw, en wat al meer geschikt is om de beste zaaken te doen verloopen, maar aan de naijverige poogingen van andere volken. Waarom zouden wij dan niet tot de volken zeggen, het geen men aan een bijzonder mensch zoude antwoorden, welke deze reden van het verval van deszelfs neering zoude bijbrengen, dat zij met dezelfde vlijt, dezelfde oplettenheid, dezelfde waakzaamheid, dezelfde zuinigheid als hunne voorzaaten, het geene zij van dezelven geërft hebben, behouden en zelfs vermeerderd zouden hebben? Wij hebben reeds te vooren gezien (*a*), dat men zeer verre van den weg af is, als men zig verbeeldt, dat wij geene tegenstreevers in het stuk van vaart en koophandel hebben te bestrijden gehad, dan in deze laatste tijden, in welken wij onzen handel hebben zien vervallen. Laaten we, bij het geen wij 'er van gezegd hebben, nog eenige blijken van opleveren. Het is wel dubbeld der moeite waardig, het is zelfs noodzaaklijk, dat men het vooroordeel, het welk daar omtrent zoo algemeen de overhand heeft genomen, tot den wortel toe trachte uit te roeien.

De Historieschrijver Velly verhaalt ons, dat „ onder Keizer Aurelaan de *Franken* (een naam „ waar mede men zonder onderscheid de Actuarii, „ Bructeri, Chamaven, Saliers, Katten, Ampsivarii, „ de Cauchen, Sicambers en Friezen, alle volken „ van Duitschland, betekende) alle de schepen, wel„ ke op den Oceaan gevonden werden, vermees„ terden (*b*)," en zekerlijk konden die volken zulks niet verrichten, zonder eene vermogende zeemagt te bezitten; en is eene zeemagt wel te begrijpen zon-

(*a*) D. I. ——— D. II.

(*b*) Velly *Hist. de France* T. I. p. 12. & 13.

zonder vaart en koophandel, al was het maar, om zich, het geen vereischt word tot het bouwen van een schip of vaartuig, te bezorgen.

Onder de regeering van Clovis bemagtigde eene fransche vloot die der Deenen, ontnam hun den buit, welken zij hadden gemaakt, en stelde de fransche krijgsgevangenen in vrijheid. „Men kan „(zegt de Heer Velly, sprekende van de pracht „van het Hof van Dagobert den I.) (a) zich niet „verbeelden, tot hoe hoog de pracht, onder de re„geering van dezen Vorst, steeg. Het goud en de „edele gesteenten blonken aan alle kanten. St. „Bloy, welke slechts als goudsmit aan het Hof „kwam, droeg gordels met fijne steenen bezet. „Men verzekert, dat hij voor Clotaris een leu„ningstoel van fijn goud maakte. Maar, het geen „de pracht ten hoogsten voerde, was, dat de troon, „waar op Dagobert in eene algemeene vergadering „der Heeren van zijn Rijk zat, geheel van het„zelfde metaal was. De Franschen waren die groo„te rijkdommen verschuldigd *zoo aan hunnen koop„handel in het oosterſche Keizerrijk*, als aan hunne „veroveringen in Italië."

Hoe zoude Pepijn eene vloot tegen de Saraceenen hebben kunnen uitrusten; en hoe zouden de Saraceenen, op het bloote gerucht zijner aankomst, zich gehaast hebben het eiland Corsica, op 't welk zij eene landing hadden gedaan, te verlaaten (b), indien Frankrijk geene aanzienelijke zeemagt, en geene vaart en koophandel, welke uitgebreid genoeg was, om dezelve aan dat rijk te bezorgen, hadt gehad.

Laaten wij Velly verder hooren spreeken. Zie hier,

(a) *Hist. de France* T. I. p. 247. & 248.
(b) Velly ibid. Tom. I. p. 12. & 13.

nier, hoe hij van den koophandel van Frankrijk, geduurende de eerste tijden van dat Rijk, spreekt. „Voor het overige is het niet te verwonderen (*a*), „dat onder die menigte van reglementen, welke „de salische wet uitmaaken, 'er geen een is, welk „het beteugelen der pracht betreft. Deze ondeugd, „eene dochter des overvloeds, komt zelden in den „aanvang der rijken te voorschijn. De regeering der „veroveraars is zelden die des koophandels, welke „alleen groote rijkdommen voortbrengt. *Men had „dien in de Gaulen, onder de heerschappij der Romei„nen, zien bloeien*; de eerste Koningen van 't ge„slacht van Meroveus vonden denzelven geheel en „al verwaarloosd; de geduurige oorlogen, welken „zij moesten voeren, lieten hun niet toe denzelven „in deszelfs ouden luister te herstellen. Doch, in„dien dezelve in de eerste eeuwen van het rijk „in verval was, *was dezelve nochtans niet geheel en „al te niet gegaan*; het blijkt zelfs, dat *dezelve eenige „kracht onder Koning Gontran had*. Deze Vorst, „misnoegd op zijn neef Childebert, verbood alle „gemeenschap tusschen Bourgondië en Austrasië. „Men ziet, onder Clotaris den II., eene *Maatschappij „van Kooplieden*, welke onder het geleide van Sa„mon, uit het grondgebied van Sens vertrokken, „om in Sclavonien te gaan handel drijven. Men „vindt, onder Dagobert den I. *veele markten opge„richt, als zoo veele verzamelplaatsen voor hen, die „koopen of verkoopen wilden*. Men leert, uit een Ca„pitularium van de negende eeuw, dat onder Ka„rel den Grooten de *Franschen bij benden onder de „Sclaaven, de Abbaren, en Saxen gingen handel drij„ven:* hun was verbooden wapenen of harnasschen „derwaards te voeren. Men leest in de Kronijk

„van

(*a*) VELLY *Hist. de France* Tom. I. p. 498. - 504.

„ van Fontenelles dat 'er, in de eerste jaaren der regeering van dezen grooten Keizer, *een geregelde handel tusschen Frankrijk en Engeland ware.* De Fransche Vorst gestoord over de roekeloosheid van Offa, Koning der Merciers, *verbood allerlei soort van handel tusschen de twee volken.*

„ Men wist toen bijna van geen anderen koophandel, dan die op de markten gedreeven word; dit waren bijna de eenigste plaatsen, waar men zich van de noodwendigheden des levens konde voorzien. De handswerkslieden, konstenaars en kooplieden, hier en daar verspreid, hadden hun verblijf nog niet in de steden gevestigd: deze werden niet bewoond dan door Priesters en eenige arbeidslieden. Men zag 'er nog Monnikken nog Nonnen: de meeste kloosters waren op het platte land of in den omtrek der steden. De Adel woonde op deszelfs landgoederen, of volgde het Hof. De onvrije lieden, dat is, die onder eens anders magt stonden, mogten, zonder verlof van hunnen Heer, hunne geboorteplaats niet verlaaten, de lijfeigen boer was aan het erf gebonden, de slaaf aan het huis of hoeve zijns meesters. Men begrijpt ligtelijk, hoe ongunstig deze verspreiding ware voor den koophandel, welke groote en welbestierde gemeenschappen vereischt. Om dit ongemak weg te neemen, *richtten onze Koningen dat groot getal van Jaarmarkten op, waarop zich een ieder moest begeeven, de eenen om zich van het overtollige te ontdoen, de anderen om zich van het nuttige en noodige te voorzien.* Die van St. Denijs was eene der vermaardsten. *Men kwam derwaards, niet alleen uit geheel Frankrijk, maar zelf uit Friesland, Saxen, Engeland, Spanje en Italië.* Dit blijkt uit de acte van derzelver oprichting, onder Dagobert

„ den

„ den I. en uit eene ordonnantie van Pepijn den
„ Kleinen, welke de Monnikken dier Abtdij handhaaft in het recht van tollen op het grondgebied
„ van Parijs te heffen.

„ Men ziet egter uit veele historische gedenkstukken, *dat de koophandel in deze vroege eeuwen niet volstrektelijk bepaald was tot de markten alleen, noch tot de buitenlanders in Europa alleen*. De stad *Arles* was onder de eerste Koningen, uit het geslacht van Meroveus, nog *beroemd wegens haare manufactuuren, wegens haare borduursels en schrijnwerken met goud en zilver ingelegd*. Zij nevens *Narbonne* en *Marseille* waren de plaatsen, daar alle de schepen uit het Oosten en Afrika aankwamen. Zij deelden aan Trier een gedeelte der rijkdommen, welken *de vreemde vlooten haar aanbragten*, mede. Men voerde dezelven de Rhone op tot aan Lion: van daar de Saone en Doux opgevoerd wordende, werden zij ontscheept, *en vervolgens te land vervoerd, tot aan de Moezel, welke dezelven naar de plaats hunner bestemming bragt*. Die schoone dagen verdweenen allengskens door de oorlogsrampen. De Aziërs en Afrikaanen dorsten niet langer onze havens bezoeken. Men zag toen, hoe groot de kracht der eerste en ingeschapene neigingen is. *Narbonne en Marseille behielden altijd die neiging tot de zeevaart, welke hen tot stapelplaatsen van het Geheelal hadden gemaakt. Zij onderhielden onder de Kaarlingen een zeker getal schepen, welken zij naar Constantinopolen, naar Genua en Pisa, om handel te drijven, zonden. Die van Lion, vereenigd met die van Marseille, en Avignon, waren gewoon, tweemaal 's jaars naar Alexandrië te reizen, van waar zij reukwerken en andere waaren, welke in Provence en het gantsche rijk door, verkocht werden, medebragten.*

„ Doch nooit had de koophandel *zoo gebloeid dan onder Lodewijk den goedaartigen.* Deze Vorst oplettende, om het welzijn zijner onderdaanen te bevorderen, *richtte een gild van kooplieden op*, zonder anderen last dan 's jaarlijks in zijn Paleis te komen rekenen. Hij vergunt hun in de gantsche uitgestrektheid zijns rijks te handelen, verklaarende, dat hij hen onder zijne bescherming neemt, beveelende zijnen Bevelhebberen hun de schepen, welke zij noodig zullen hebben, om bij de hunnen te voegen, te bezorgen: *eene instelling, welke aan de toekomende eeuwen die maatschappij, in onze dagen zoo beroemd, onder den naam van Oost - Indische Maatschappij, scheen te voorspellen.*

„ Uit dit alles (voegt 'er de Heer Velly bij) kan men opmaaken, dat de Franschen, onder de twee eerste stammen onzer Koningen, zich weinig met den koophandel bemoeid hebben (*a*). Zij lieten denzelven bijna geheel en al aan de vreemdelingen, welke hun niets dan beuzelingen bragten, over. Spanje verschafte hun paarden en muilezels; Friesland mantels van verscheiden kleuren, onder- en bovenklederen met mater - otter- en kattenvellen gevoederd; Engeland koorn, tin, lood, huiden en jagthonden; het Oosten en Afrika kruiden, wijnen, Egyptisch papier, het welk in Frankrijk tot in de elfde eeuw alleen in gebruik is geweest; en olijfolie, een waar toen zoo zeldzaam in onze luchtstreeken, dat eene kerkvergadering, te Aken gehouden, den Monniken vergunt zich van olie van spek te bedienen. Voor „ 't ove-

(*a*) Deze gevolgtrekking loopt juist niet in den haak, gelijk men in 't vervolg zal zien.

„ 't overige, indien de buitenlanders in Frankrijk
„ niets dan gemeene goederen en van weinig waarde
„ bragten; dat geene, het welk zij 'er uitvoerden,
„ had mede niet veel om 't lijf, en was, insgelijks
„ van geringe waarde. Zulks bestond gemeenlijk
„ in aardenwerk, bewerkt kooper, wijn, honig,
„ meekrap en zout. Men ziet uit eenen brief van
„ *Jeremias*, Bisschop eener zeestad, dat de belas-
„ ting op het zout, in de negende eeuw, nog niet
„ ingevoerd was, en dat men het zout op de-
„ zelfde wijze, als tegenwoordig, bereidde. Men
„ had in het bisdom van dien Kerkvoogd daar aan
„ gebrek, om dat de regenvlaagen de voren, ge-
„ maakt om het zoute zeewater daar in te ontvangen,
„ hadden doen overstroomen. Hij verzoekt den
„ Bisschop van *Toul*, dat hij hem zout uit Lotha-
„ ringen en het Franche-Comté wil toezenden.
„ Het welk bewijst, dat deze twee zoutmijnen
„ toen in gebruik waren, en dat ieder voorraad
„ van zout opdeede, waar hij goedvond, zelfs in
„ een Koningrijk, het welk in de nabuurschap van
„ het geene, waarin hij woonde, lag.

„ Men vindt (dus gaat de Heer Velly voort)
„ in de verzameling der Capitularia eene menigte
„ reglementen *zoo op den koophandel in het algemeen*;
„ *als in het bijzonder op den handel van slaaven*, *gemunt*
„ *geld*, *kostbaare vaten en gesteenten*, een handel,
„ welke toen in Frankrijk gemeen was. Sommi-
„ ge verbieden markten op te richten, zonder toe-
„ stemming des Konings, of dezelven op de hei-
„ lige zondagen te houden: anderen bepaalen stren-
„ ge straffen tegen ieder een, welke heimelijk een
„ slaaf mogt verkoopen, of een Christen den Jooden of
„ Heidenen overleveren. Deze verbieden alle ver-
„ koopingen bij nacht; anderen bevelen dat men zich
„ in de gantsche uitgestrektheid des franschen rijks;

„ bediene van gelijke maaten en gewichten; een
„ ander beveelt weder, dat een Joodsch koopman
„ het tiende deel van zijne winst zal betaalen, en
„ een Christen koopman het elfde deel. Deze belas-
„ tingen benevens de rechten van doortocht, brug-
„ gegeld, van het in- en uitvoeren, maakten een
„ aanmerkelijk deel van het inkomen onzer Konin-
„ gen uit. Zij hadden op de plaatsen, waar de-
„ zelven moesten worden betaald, lieden gesteld
„ om dezelven te heffen. Dagobert de I. beveelt,
„ dat men honderd stuivers op de koninglijke in-
„ komst te Marseille zal neemen, om de benoodig-
„ de olie voor de kerk van St. Denijs, welke hij
„ zoo rijkelijk beschonken of gesticht had, te koo-
„ pen."

Ook vindenwe in de Historien gewag gemaakt van tolrechten in Frankrijk, in de eerste tijden ingevoerd. De tollen vooronderstellen vaart en koophandel, en beiden aanzienelijk genoeg, om eenen Vorst te doen begrijpen, dat hij in de winst moet deelen. Onder de regeering van Filips de II., ziet men eene vloot van zeventien honderd schepen aan den mond der Seine uitgerust, en hoewel deze schepen ontwijfelbaar in geene vergelijking kunnen komen met die, welken men hedendaags timmert, zoo toonen echter deze uitrustingen, hoe onvolmaakt, in vergelijking van onze tegenwoordige scheepsbouwkunde, ten minste, dat men de zeemagt in Frankrijk niet altoos verwaarloosd heeft. Omtrent honderd en vijftig jaaren laater, schijnt Lodewijk de IX den koophandel ernstig ter harte genomen te hebben: hij maakte wetten tegen den woeker, het valsch munten, het weegen met valsche gewichten, en allerlei soort van alleenkoop; *Hij schikte de kooplieden en ambachtslieden in onderscheiden gilden*; maakte keuren en reglementen,

welken men naderhand flechts heeft behoeven na te fchrijven en te volgen (*a*).

De Heer Villaret, fpreekende van den ftaat des koophandels van Frankrijk, onder de regeering van Karel den V., befchrijft ons denzelven in dezer voegen: „ Alhoewel de handel (zegt hij) op verre na „ dien trap van welvaart niet bereikte, tot welken on- „ ze vaders denzelven hebben zien verheffen, door de „ onvermoeide vlijt van den Staatsdienaar van een „ onzer grootfte Koningen, moet men zich echter „ niet verbeelden, dat dezelve toen volftrekt ver- „ waarloosd wierd door een werk- en arbeidzaam „ volk. *Wij hadden in Frankrijk verfcheiden ma- „ nufactuuren, in der daad wel ruuw en plomp*, doch „ welke echter goed genoeg voor ons zouden zijn „ geweest, indien de pracht den buitenlandfchen „ werken den voorrang niet hadde gegeeven. *Men „ bereidde lakenen in verfcheiden fteden, als Parijs, „ Rouaan, Amiens, Doornik, Reims, Carcaffone, „ Marvejolis, St. Omer, Dourlens, Chalons, The- „ rouanne, Beauvais, Louviers*, enz. Men wist, „ wel is waar, de wol niet zoo goed te bereiden „ als in Vlaanderen. Brusfel bezorgde de fijne la- „ kenen voor de klederen der groote Heeren en „ rijke lieden. Eveneens was het omtrent met al- „ le onze andere manufactuuren gelegen. De fchoon- „ fte zijden ftoffen kwamen ons uit Italië, alhoe- „ wel reeds over langen tijd de italiaanfche koop- „ lieden zijdewormen, in onze zuidelijke landfchap- „ pen, hadden gebragt.

„ Sedert langen tijd waren in onze groote fte- „ den *de koop- en ambachtslieden in gilden gebragt, „ van elkanderen onderfcheiden door voorrechten, ge- „ bruiken en keuren, welke hun eigen waren*. Het „ groot-

(*a*) Velly *Hift. de France* Tom. V. p. 300.

„ grootste gedeelte dezer inrichtingen heeft St. Lo-
„ dewijk ingevoerd; doch deze had niets gedaan dan
„ hunne gewoonten, *welke van een veel vroegeren*
„ *oorsprong waren*, te bekrachtigen. De zonderling-
„ heid van sommigen dezer gewoonte draagt blijken
„ van haare oudheid. Men vindt, bij voorbeeld,
„ in de wetten van *het Laken-bereiders Gild te Pa-*
„ *rijs*, dat 'er, op de openbaare maaltijden van dit
„ Gild, eene schotel voor den Koning geschikt
„ was. *Item moet de Koning, onze Heer, zijn geheele*
„ *gerecht hebben.* Deze voetstappen der oude een-
„ voudigheid zouden schijnen aan te duiden, dat
„ onze Koningen eertijds het niet beneden hunne
„ waardigheid rekenden, zig op deze soorten van
„ vergaderingen te laten vinden.

„ De *koop- en handwerkslieden maakten in de*
„ *steden het aanzienelijkste gedeelte des volks uit*, den
„ adel, het grootste deel des jaars op hunne huizen
„ doorbrengende, wanneer dezelve niet in het ge-
„ volg van het Hof of in de legers gebruikt werd.
„ *De algemeene genootschappen van handel, in onder-*
„ *scheiden verdeelingen verdeeld*, naar de onderschei-
„ den beroepen, welken zij oefenden, *waren ook*
„ *van tijd tot tijd aangegroeid door de voorrechten,*
„ *welken zij hadden verkregen.*

„ Het alleroudste van alle de koopmans-ge-
„ nootschappen des Koningrijks is, zonder tegen-
„ spraak, dat der Kooplieden van Parijs. Om
„ den oorsprong van het Stads-collegie in onze da-
„ gen, onder den naam van het Stadhuis bekend,
„ te ontdekken, *moet men tot veele eeuwen voor den*
„ *aanvang van ons Rijk opklimmen.* 'Er zijn bijna
„ achttien honderd jaaren verloopen, *sedert dat 'er,*
„ *onder de regeering van Tiberius, eene maatschappij*
„ *was van kooplieden te water*, genaamd *Nautae Pa-*
„ *risiaci.* Deze maatschappij mag nu en dan wel

„ eens

„ eens, door de veranderingen in de regeering voor-
„ gevallen, opgeschort zijn, *doch deze kortstondige*
„ *opschortingen hebben niet belet, dat dezelve tot op*
„ *dezen dag in wezen gebleeven is.* Onder de regee-
„ ring van Lodewijk den VII. verkreegen de Bur-
„ gers van Parijs, op de Seine handelende, van den
„ Koning de bekrachtiging der voorrechten, welken
„ zij onder deszelfs voorzaaten hadden genooten. Zij
„ hadden toen van de Nonnen van Haute-Bruyere
„ een erf buiten de stad bekomen, met voornee-
„ men om 'er eene haven, tot gemak huns handels,
„ op te bouwen.

„ Deze gemeenschap van kooplieden werd *Hanse*
„ genaamd van een oud Celtisch woord, het welk
„ maatschappij of genootschap betekend: zij had
„ het uitsluitend voorrecht van allen handel te wa-
„ ter. De vreemde kooplieden, welke koopman-
„ schappen voor hunne eigen rekening wilden aan-
„ brengen, waren gehouden zich in dezelve te laa-
„ ten aanneemen, en in maatschappij te treeden
„ met een Hanse-Koopman van Parijs, welke hen,
„ zoo lang tot hunne waaren verkocht waren, ver-
„ zelde. De Koningen schonken der maatschappije
„ *der kooplieden te water* de helft der boeten en
„ verbeurdverklaaringen: zij gaven hun nog ver-
„ scheiden andere rechten, als van het heffen van
„ eenige ligte belastingen op onderscheiden gilden,
„ *de magt om hunne schuldenaaren te bezetten.* Deze
„ voorrechten maakten den naijver der meeste bur-
„ gers gaande, welke zich beijverden, om 'er in aan-
„ genomen te worden.

„ De *kooplieden te water* hadden, tot het bestier
„ der gemeene zaaken hunner maatschappije, eenen
„ Prevoost gekooren, welke, met bijstand der min-
„ dere bedienden, *Schepenen* genaamd, een bijzon-
„ der rechtsgebied over hen oefenden. Aan deze

 „ in-

» instelling kan men den oorsprong van het bestier
» en opzigt, hetwelk de Prevoost der kooplieden
» en Schepenen over de rivier hebben, toeschrij-
» ven. De voordeelen, welken de kooplieden uit
» zoodaanig eene vereeniging trokken, moesten al-
» le gilden van kooplieden noopen om 'er zich
» in te doen aanneemen, zoodaanig, dat alle de in-
» woonders van Parijs, burgers, kooplieden, en
» handwerkslieden eene onmiddelijke betrekking
» tot deze algemeene maatschappij hadden. Het
» rechtsgebied van den Prevoost der kooplieden en
» Schepenen strekte zich hier door bijna over de
» gantsche stad uit. De noodzaakelijkheid, waar
» in de regeering zich bevondt, om verscheiden
» schattingen op die van Parijs te leggen, deed
» het gezag van het stads-collegie nog meer toe-
» neemen. De Koningen gaven hun de kennis-
» neeming over de geschillen tusschen de gaarders
» dezer schattingen en de inwoonders. De heffing
» van het hoofdgeld geschiedt heden ten dage nog
» door den Prevoost der kooplieden en Schepenen.
» Zij werden bij de vergaderingen der wethouder-
» schap geroepen, en bij de verkiezingen der Ge-
» zwoorenen. Men heeft onder de voorgaande
» regeering gezien, hoe groot het gezag der stede-
» lijke overheden ware; uit het misbruik, welk
» Marcel en de Schepenen van hun vermogen op
» het volk maakten.

» De zaaken, den koophandel betreffende, wer-
» den in het gemeen behandeld. *De kooplieden be-*
» *gaven zich om hunne vergaderingen te houden, naar*
» *eene plaats, van ouds* DE SPREEKPLAATS DER
» BURGEREN *genaamd.* Deze vergaderingen werden,
» onder den eersten stam, gehouden op de plaats,
» waar tegenwoordig het klooster der Jacobijnen,
» in de straat *St. Jaques*, is. Dit gedeelte der stad,

» on-

„ onder de laatste afkomelingen van Karel den
„ Grooten, door de strooperijen der Noormannen
„ verwoest zijnde, werd de spreekplaats der bur-
„ geren verplaatst in een huis bij het groote Chate-
„ let, waar men voortging bij een te komen, tot
„ aan de laatste jaaren der regeering van Koning
„ Jan. Geduurende de gevangenis van dezen Vorst,
„ bekwamen Marcel en de Schepenen een huis op
„ de plaats de Grève in eigendom, genaamd *het*
„ *huis met de pilaaren*: dit gebouw had oudtijds
„ den Dauphijnen van Vienne toebehoord. De
„ koopprijs 'er van was twee duizend, vier honderd
„ goudguldens. Het erf van dit huis besloeg een
„ gedeelte des gronds, waarop het Stadhuis is ge-
„ bouwd. Het oude gebouw werd afgebroken,
„ onder François den I., die de grondslagen leide
„ van het nieuwe gebouw, zoo als men het heden
„ ziet, onder de regeering van Hendrik den IV.
„ voltooid.

„ De Koning moedigde allerlei soorten van
„ koop - en handwerkslieden aan, door het vernieu-
„ wen en vermeerderen hunner voorrechten. *Niet*
„ *te vrede met den binnenlandschen handel voor te*
„ *staan, lokte hij de buitenlanders aan. De Casti-*
„ *liaanen, de Portugeezen, en vooral de Italiaanen,*
„ *welke toen den uitgestrekten zeehandel dreeven, wer-*
„ *den door de tol- en andere vrijheden, welken men hun*
„ *toestond, genoodigd om onze havenen te bezoeken* (*a*)".

Zoo het geen wij hier uit Vellij en Villaret aangehaald hebben, zoo het geen wij te vooren wegens den koophandel van Gallië, en inzonderheid van de Amorici gezegd hebben (*b*), geen spreekende blijken,

(*a*) *Histoire de France* T. X. p. 100. & suiv. Men kan hier op nog nazien T. XII. p. 319. T. XIII. p. 446. T. XV. p. 477. *Memoires des Noailles* T. I. p. 23. & 25.

(*b*) D. I. bl. 150. en volg.

ken zijn, dat 'er in Frankrijk en de aangrenzende gewesten koophandel en vaart zijn gedreeven, in tijden, dat die bij ons maar zeer gering waren, dan weet ik niet, wat bewijzen men in zulk eene zaak zoude kunnen eisschen. Laaten wij eens zien, of de andere volken van Europa in dit geval zijn geweest. De voortreffelijke Historieschrijver ROBERTSON spreekt van den staat des handels in Europa en den opgang, dien dezelve 'er in heeft gemaakt, op de volgende wijze.

„ KORTEN tyd, na het eindigen van dien Heiligen oorlog, werd het Kompas uitgevonden, „ waar door de Scheepvaart, die nu meer zekerheid kreeg, en te gelyk stoutmoediger werd, de „ gemeenschap tusschen veräfgelegene volken gemaklyk maakte, en, om zoo te spreken, hen „ nader tot malkanderen bragt.

„ GEDUURENDE het zelfde tydbestek, rigtten „ de Italiaansche Staten eenen geregelden handel „ op met de Oost, in de Egyptische Zee havens, „ van waar zy alle de ryke voortbrengsels van de „ Indiën trokken. Zij begonnen in hunne eigene „ landen allerlei soort van handwerken te ondernemen, welke zy aanmoedigden, en kragtdadig „ ondersteunden. Zy vonden nieuwe konsten uit, „ en bragten uit het Oosten verscheide voortbrengsels der Natuur, welke, schoon in een warmer „ luchtstreek geteelt, echter in Europa overgeplant „ werden, en nog heden een uitgestrekten en „ voordeeligen tak van den koophandel uitmaken. „ Alle deze koopwaren, 't zy uit Asie medegebragt, of voortbrengsels van eigen vernuft, verkogten zy met grooten winst aan andere volkeren van Europa, die smaak voor weelde en pracht „ begonnen te krygen, welke aan hunne Voorouderen onbekent waren, of van dezelven veracht „ werden.

„ IN

„ In de twaalfde en dertiende Eeuw, was de „ Koophandel van Europa, byna geheel, in de „ handen der Italianen, die, in dien tyd, bekend „ stonden onder den naam van Lombarden. Maat- „ schappyen of Genoodschappen van Lombardse „ Kooplieden vestigden zich in alle Koningkry- „ ken. Zy werden onder de onmiddelyke bescher- „ ming genomen van de verschillende Staten. Zy „ genoten uitgestrekte voorrechten en vrydom- „ men, en de oude Barbaarsche Wetten omtrent „ vreemdelingen werden jegens hen niet in acht „ genomen. Zij waren de Lastvoerders, de Hand- „ werkers en de Bankiers van gansch Europa.

Terwyl de Italianen, in 't Zuiden van Euro- „ pa, den handel met zoo veel noestheid en voor- „ spoed aankweekten, werd dezelfde geest van ny- „ verheid in 't Noorden opgewekt, omtrent het „ midden van de dertiende Eeuw. De Landen, om „ de Baltische-Zee gelegen, waren in dien tyd be- „ woont van woeste volkeren, die door hunne „ rooveryen deze zee zeer onveilig maakten. Dit „ noodzaakte de Steden van Hamburg en Lubec, „ kort na dat zy met deze volken eenigen handel „ hadden begonnen te dryven, een verbond van „ onderlinge verdediging aantegaan. Uit dat ver- „ bond sproten zoo veele voordeelen, dat ook an- „ dere Steden zich bevlytigden om in hetzelve te „ treden, en in weinig tyd namen 'er wel tagtig „ van de aanzienlykste, welke in de uitgestrekte „ Landschappen, tusschen het uiterste van de Bal- „ tische zee en de Stad Keulen aan den Rhyn ge- „ legen waren, deel in, waar door dit bondge- „ noodschap in 't vervolg zoo gedugt werd, dat „ de grootste Monarchen deszelfs vrindschap zog- „ ten, en deszelfs vyandschap vreesden.

„ De leden van dit vermogend Bondgenood-

„ schap,

„ schap maakten het eerste Systematische ontwerp van Koophandel, dat in de middel eeuw bekend was, en bestuurden het volgens gemeene wetten, in hunne algemeene vergaderingen gemaakt. Zy voorzagen het overige van Europa met allerlei Scheepsvoorraad, en kozen tot Stapel plaatsen verscheide Steden uit, daar Brugge in Vlaanderen de voornaamste van was, alwaar hun handel zeer geregeld, em met veel naaukeurigheid gedreven werd. Derwaards bragten de Lombarden de koopwaren van Indië, en de voortbrengsels van Italie, welke zy verruilden tegen de groover, doch niet min nuttige koopmanschappen van 't Noorden. De Kooplieden der Hanzee-steden zeilden vervolgens met de ladingen, welke zy van de Lombarden hadden overgenomen, naar de havens der Baltische zee, of vervoerden dezelve langs de groote rivieren in het harte van Duitschland.

„ De geregelde gemeenschap, welke tusschen 't Noorden en 't Zuiden van Europa plaats had, leerde elk wederzyds zyne behoeftens kennen; het ongemeene vertier dat 'er in allerlei zoort van koopgoederen was, wekte den naa-yver der Nederlanderen op; zy lagen zich met meer nyverheid toe, om de twee groote handwerksels van Wolle en Linnen, waar voor hun Land, reeds ten tyde van Karel den Grooten, beroemd was, uittebreiden, en tot meerder volmaaktheid te brengen. Brugge, nu het middenpunt geworden, daar de Lombarden uit Italiën, en de Kooplieden uit de Hanzee-Steden elkanderen ontmoetten, dreven 'er de Vlamingen, met beiden, handel; waar van de uitgebreidheid en 't voordeel, zulk eene algemeene hebbelykheid van nyverheid aan dat volk gaf, dat Vlaanderen

„ en

„ en de omleggende Landschappen, langen tyd, de „ rykste, de bevolkste, en de best bebouwdste „ landen van Europa waren.

„ EDUARD DE III, Koning van Engeland, „ werd door den bloeijenden staat dezer Provin- „ tien getroffen, waar van hy gemaklyk den „ bronader ondekte. Hy poogde terstond den „ geest van nyverheid in zijne onderdanen opte- „ wekken, die, als nog geen acht gevende op de „ voordeelige ligging van hun land, en onkundig „ van den bron, waar uit ten eenigen tyde de ryk- „ dom in hun eiland moest voortvloeijen, geheel „ en al den koophandel verwaarloosden, zonder „ zelfs het nabootsen dier handwerken te beproe- „ ven, tot welke zy de oorspronglyke stoffen aan „ den vreemdeling leverden. Hy troonde eenige „ vlaamsche werklieden naar zyne Staaten over, „ om zich aldaar te vestigen; hij maakte verschei- „ de goede wetten ter aanmoediging en richting „ van den koophandel; hij rigtte de manufacturen „ in Engeland op, en was de eerste, die het werk- „ zaam vernuft zyns volks deed vallen op die „ Konsten, door welke Engeland tot den hoog- „ sten rang onder de handeldryvende natien geste- „ gen is."

„ DEZE vorderingen des koophandels en we- „ derzydsche gemeenschap van verschillende vol- „ keren mogen gering voorkomen, in vergely- „ king van den grooten en vluggen voortgang, „ welke dezelve zedert twee eeuwen gemaakt heeft, „ ze waren echter ongemeen, indien men naauken- „ rig acht geeft op den staat van Europa voor de „ twaalfde Eeuw, en konden niet missen groote „ uitwerkingen te doen. De Koophandel is ge- „ schikt om de vooroordeelen weg te nemen, wel- „ ke de natien van elkanderen verwyderd en tegen

„ el-

„ elkanderen verbitterd houden; dezelve verzacht
„ en beschaaft de zeden der menschen, vereenigt
„ hen door een der sterkste banden van mensch-
„ lykheid, die, naamlyk, van hunne onderlinge
„ behoeftens te vervullen, en neigt hen tot den
„ vrede, met in elken staat een orde van Burgers
„ te vormen, die een perzoonlyk belang hebben
„ om de algemeene rust te onderhouden. Zoo
„ haast de geest des koophandels toeneemt, en
„ iets in eenige maatschappy vermag, ziet men
„ het Staatsbestuur en de verbintenissen, oorlogen
„ en onderhandelingen van den Staat, eene gansch
„ andere gedaante aannemen. Hier van vinden wy
„ byzondere bewyzen in de Geschiedenis der Ita-
„ liaansche Staten, in die van het bondgenoot-
„ schap der Hanzee-Steden, en in die van de
„ Steden der Nederlanden van dien tyd. Naar
„ mate de koophandel by de verschillende volken
„ van Europa doordrong, zag men hen vervol-
„ gens hunne aandagt wenden naar die voor-
„ werpen, welke alle beschaafde Natien bezig
„ houden, en door welken zy onderscheiden wor-
„ den (a)".

Die zelfde Schrijver, van Spanje spreekende, leert ons: „ Dat het getal der Steden in Spanje in 't begin
„ der vyftiende eeuw zeer groot was, en dezelve
„ (vervolgt hij) waren in evenredigheid sterker be-
„ volkt, dan eenige andere Steden van Europa, die
„ van Italie en de Nederlanden uitgezondert. De
„ Moren hadden 'er gedurende hun bewind handwer-
„ ken opgericht. De Christenen, die zich met
„ dat volk mengden, leerden deszelfs konsten en
„ bleven ze oeffenen. De handel van verscheidene
„ Spaan-

(a) Robertson Hist. van Karel den V. D. I. bladz. 130. en volg.

„ Spaansche Steden schynt, toen reeds, zeer groot „ geweest te zyn; en de handeldryvende geest „ bleef 'er de volkrykheid behouden, gelyk het be„ zef van gevaar hen eerst ingeboezemt had 'er zich „ te vereenigen (*a*)".

„ Men heeft verscheide klare bewyzen, (zegt „ dezelfde Schrijver (*b*),) van den luister, ryk„ dom en magt der Spaansche steden. In eene be„ schryving van Barcelona door Hieronymus „ Paulus, in 't jaar 1491. in 't licht gegeven, „ vergelykt hy de groote dier stad by die van Na„ pels, en de fraaiheid en netheid harer gebouwen, „ de verscheidenheid harer handwerken en de uit„ gebreidheid van haren koophandel by die van Flo„ rence. Hieron. Paulus, *ap. Scottum. script.* „ *Hisp.* II. *p.* 844. Marinæus beschryft To„ ledo als eene groote en volkryke stad. Een groot „ getal harer inwoneren waren lieden van aanzien „ en van hoogen rang. Zy dreef een grooten han„ del, lag zich byzonderlyk toe op de handwerken „ van zyde en wolle stoffen, en het getal harer „ ingezetenen, aan deze twee takken des koop„ handels te werk gestelt, beliep ten naasteby op „ tien duizend. Marin. *Ubi supra*, *p.* 308. Ik „ ken geen stad, zegt die Schryver, welke in net„ heid en rykdom by Valladolid haald. *Ibid. p.* 312. „ Uit de volgende omstandigheden kan men hare „ volkrykheid opmaken. Hare burgers namen, in „ 1516, de wapens op om zich te stellen tegen de „ gesmeedde ontwerpen van den Kardinaal de Xime„ nes, en zy telden zoo in de stad als in derzel„ ver grondgebied dertig duizend strijdbare man„ nen. Sandov. *Vida del Emper.* Carl. V, tom.

(*a*) Ib bladz. 244 en 245.
(*b*) Ib. D. II. bladz. 243, 244 en 245.

„ tom. I. p. 18. De handwerken, in de Spaansche
„ steden gevestigt, dienden niet alleen voor het
„ binnelands vertier, hare gemaakte stoffen wer-
„ den ook buiten 't land gezonden, en deze han-
„ del was voor de ingezetenen een voorname bron
„ van Rykdom. De zeewetten van Barcelona zyn
„ de grondslag geweest van het handel recht in
„ later tyden, gelyk de *Leges Rhodiæ* het by de
„ oude waren. Alle de handeldryvende Staaten van
„ Italie omhelsden die wetten en hun handel
„ werd naar dezelven geregeld. SANDI, *Storia Civile*
„ *Venetziana*, *vol.* 2. *p.* 865. Uit verscheide bevel-
„ schriften van de Koningen van Frankryk blykt,
„ dat de kooplieden van Aragon en Castilie op den-
„ zelfden voet ontfangen en dezelfde voorrechten
„ vergunt werden als die van Italie. *Ordonnances*
„ *des Rois*, *&c. Tom.* II. *p.* 135. III. 166. 504.
„ 635. Steden in zulk eenen bloeijenden staat wer-
„ den wel haast een achtbaar gedeelte der Maat-
„ schappye en verkregen zeer veel deel in de wetge-
„ vende magt. De overheid of regering van Bar-
„ celona stond naar de hoogste eer, welke onder-
„ danen in Spanje konnen verlangen, die naam-
„ lyk, van zich in de tegenwoordigheid van hun-
„ nen Koning te dekken, en als Grooten van 't
„ Ryk gehandelt te worden. *Origin. de la digni-*
„ *dad de Grandes de Castilla*, *por Dom* ALLONSO
„ CARILLO, *Madr.* 1657. *p.* 18."

OP eene andere plaats tekent de Heer ROBERTSON aan, dat Valladolid eene der aanzienelijkste steden van Spanje, en de voornaamste stapel-plaats der manufactuuren van Segovië, als mede van verscheiden andere steden was. Doch, alhoewel de Italiaanen in zekere opzigten de overige volken van Europa in den koophandel mogen hebben overtroffen, gaat echter de Heer ROBERTSON wat te verre, wanneer

neer hij verzekert, dat, geduurende de twaalfde en dertiende eeuw, de koophandel van Europa bijna geheel en al in handen der Italiaanen is geweest. De Germaanen, de Gaulers, de volken in 't algemeen, langs de Noordzee woonende, zijn (gelijk wij te vooren aangetekend hebben (a)), altijd voor handeldrijvende volken bekend, en, zoo wegens hunne kunde in de scheepvaart, als wegens hunne zeemagt, beroemd geweest. Nu is het niet wel te begrijpen, hoe 'er eene zeemagt kan weezen, zonder eenen meer of min grooten koophandel. De zee-strooperijen der Deenen of Noormannen vooronderstellen een volk, bekwaam om schepen uit te rusten; en die uitrustingen vooronderstellen wederom eenen koophandel. Hoe zoude, bij voorbeeld, Godefried, Koning van Deenemarken, die in de geschiedboeken, als een magtig Vorst ter zee en te land bekend staat, in 't jaar 808. eenen krijgstocht tegen de Friezen hebben kunnen onderneemen, en daar toe meer dan twee honderd schepen gebruiken, indien de Deenen zich van te vooren niet op den koophandel en zeevaart hadden toegelegd? Hij verdelgde, op zijnen hertocht, eene deensche koopstad *Rerik* genaamd, en aan den oever der zee gelegen; hij voerde de kooplieden uit dezelve met zich (b). Gevolgelijk moet die stad, ten aanzien van den koophandel en naar den toestand dier tijden, vrij aanzienlijk zijn geweest. Wanneer men leest, dat eene vloot van Noormannen in het Canaal komt, kunnen wij ons dan wel weerhouden van ons te verbeelden, dat het volk koophandel moet drijven? *In Alamaniae partibus variae habitant gentium nationes, quae valde ferent utiles & necessariae ad muniendum negotium ma-*

(a) Zie D. I. bl. 148. en volg. (b) *Vad. Hist.* D. II. bl 36.

maritimae de Egypto & specialiter Tremartii, qui habitant in extremis partibus maritimae Archiepiscopi Bremensis: nec non & Frisones, qui deorsum habitant, a Wasfallae provincia prope mare, ac etiam gentes de provincia Dulandae ac Sylandae, qui morantur deorsum versus mare de Comitatu Gelrae atque Clevae . . . . . Et si aliquae gentes debent simul benefacere, debent Alamanni cum Venetis, cum multi eorum Venetiis conversentur, & in armatis Venetorum sumantur & bene se habeant, multique Venetiis cum uxoribus & filiis commorentur (*a*).

De Historieschrijver Wagenaar, die deze plaats aanhaalt, merkt teffens aan, bij gelegenheid dat hij van eenen hongersnood, waar mede Holland, in den jaare 1315, bezogt werd, gewag maakt, dat de noordsche volken graanen in Holland met hunne schepen, op de markten van Dordrecht en verscheiden andere plaatsen bragten, en dat zij daar koopmanschappen opleiden, om 'er ladingen voor hunne schepen uit te maaken. Wij hebben ons te vooren breeder uit gelaaten over den koophandel hier te lande uit de Oostzee gedreeven (*b*); en men heeft 'er uit kunnen zien, dat, in dien tijd, de koophandel en scheepvaart der noordsche volken en Oosterlingen den onzen verre te boven gingen (*c*). Zij voorzagen ons van hout, ijzer en andere waaren; in het bijzonder van hamburger bier, het welk de Hollanders naar Vlaanderen en Braband verzonden. Zij bragten hun vee op onze markten (*d*).

Daar en boven zijn de steden van het Noorden, naderhand mede onder den naam van *Hanzé-Steden* bekend, en van welken de Heer Robertson

(*a*) *Vad. Hist.* D. III. bladz. 251.
(*b*) Ibid. D. I bladz. 165. en volg.
(*c*) Ibid. D. III. bladz. 201. (*d*) Ibid D. I. bladz. 205.

SON spreekt, wegens haaren handel beroemd geweest, lang voor de twaalfde eeuw; en hoewel men den oorsprong van het verbond, het welk den naam van *Hanse* gekreegen heeft, niet vroeger dan het jaar 1241. plaatst, is 'er echter geen twijfel aan, of Lubek, Hamburg en andere steden van het Noorden zijn al vrij vroeger handeldrijvende steden geweest. Indien die steden toen slechts in haare opkomst waren geweest, zouden de Hollanders en de Zeeuwen, in 't jaar 1434, geene vloot hebben behoeven uit te rusten, om den handel van eene enkele dezer verbonden steden te stooren, en, in 't jaar 1437, eene nieuwe vloot, om hunnen koophandel tegen de onderneemingen der Hanzé-steden te beschermen. Deze aanzienelijke uitrustingen toonen, dat die geene, tegen welken zij geschiedden, eene magt, geducht genoeg, om 'er zulk eene te moeten gebruiken, bezaten.

IN de *Remonstrantien*, welke de Staaten van Holland, in den jaare 1545, aan Karel den V, deeden, van welken wij meer dan eens gewag gemaakt, en die wij onder de Bijlaagen van ons I. Deel geplaatst hebben (*a*), spreeken zij van den koophandel, welken de Hollanders in *Spanje*, *Portugal*, *Duitschland*, *Schotland*, en bijzonderlijk in *Deenemarken*, in de landen van het *Noorden* en in *Noorwegen* drijven, uit welke oorden zij gewoon waren veele waaren en koopmanschappen, vooral veel tarw en andere graanen te ontvangen. Toont dit alles niet, dat 'er bij de noordsche volken bebouwde landen waren, schuuren en pakhuizen, waarin zij de waaren, welken zij zelven niet gebruikten, opleiden, om de buitenlanders daar mede te kunnen gerijven? Die zelfde *Remonstrantien* spreeken van verbonden, door de Graaven van Holland met Ko-

(*a*) Zie D. I. Bijlaage A.

Koningen van *Deenemarken*, *Noorwegen*, *Zweeden*, de Vorsten van *Sleeswijk*, *Holstein*, met de *Wendsche* en *Hanzé* en andere noordsche steden gesloten. De Staaten van Holland vertoonen 'er nog, dat, uit krachte dezer verbonden, de kooplieden dezer onderscheiden volken *ten allen tijde met allerlei soorten van waaren Holland* VRIJELIJK BEZOGTEN. Zij herinneren Karel den V. dat deze verbonden door de voorzaaten van Karel den V. geslooten waren, het welk doet zien, dat 'er in het Noorden van Europa handeldrijvende staaten en steden zijn geweest, zeer lang voor de regeering van dezen Vorst. De Staaten vertoonen ook nog, dat de kooplieden de havens van *Hamburg* en *Embden*, om dat dezelve zeer goed zijn, bezoeken; dat de vreemde Vorsten, en met naame de Koningen van Engeland en Portugal den noordschen kooplieden meer vrijheden dan aan hunne eigen onderdaanen toestonden. Zij spreeken 'er van de steden Dantzig, Embden, Bremen, als sterk koophandel drijvende, en waar de Spanjaarden, Siciliaanen, Italiaanen, Portugeezen en andere volken, kwamen handelen. De krakeelen, welken de onze met de Hanzé-steden hebben gehad, de bijstand, welken zij van tijd tot tijd den noordschen Mogendheden hebben toegebragt, en waarvan wij te vooren hebben gesproken (*a*), getuigen ook nog, dat de noordsche volken of Oosterlingen zich, veel vroeger dan de twaalfde eeuw, op den handel hebben toegelegd. Zelfs beroept men zich nog heden ten dage, in de hollandsche rechtbanken, op de Wisbuysche *Zeeregten*; zijnde *Wisbuy* eene stad van Zweeden, hoofdstad van het eiland Gothland, eertijds zeer rijk en aanzienelijk, doch tegenwoordig bijna gantsch verval-
len;

(*a*) Zie D. I. bladz. 115. en volg.

len: men wil, dat daar de zeekaarten het eerst zijn uitgevonden.

Zoo het ons dan voorkomt, schijnt de Heer ROBERTSON, in 't geen hij van den koophandel der Italiaanen zegt, minder acht geslagen te hebben op den algemeenen loop van den koophandel, dan op zekere takken van denzelven, in dewelken de Italiaanen de andere volken van Europa, eenen tijd lang, overtroffen hebben. Althans het tafereel, het geen hij van de vordering des koophandels in Europa maakt, schijnt wat onnaauwkeurig, en niet wel te vlijen met het geen wij uit de Historien voorgedraagen hebben (*a*).

De Heer VELLY tekent aan (*b*), dat men, reeds ten tijde van Constantijn den Grooten in verscheiden steden van Gallië, wapenhuizen had aangelegd, waarin men de noodige wapenen voor het krijgsvolk smeedde; dat men 'er van allerlei soort te Straatsburg maakte; dat Maçon de pijlen en schichten bezorgde; Rheims de zwaarden, Autun de harnasschen, Amiens, Trier en Soissons de schilden, de blijden en de paardentuigen voor de ruiters. In het jaar 810. deed Karel de Groote (gelijk te vooren is aangetekend (*c*)) een groot getal schepen te Gent bouwen; het welk vooronderstelt, dat 'er niet alleen een groot getal ambachtslieden, tot dien arbeid bekwaam, in die stad was, maar dat 'er ook magazijnen waren, genoeg voorzien, om de bouwstoffen, tot die uitrusting noodig, te verschaffen, en volk, bekwaam, om met vaartuigen en kielen om te gaan. Wanneer in het jaar 1302. de Koningin van Frankrijk Filips den IV. haaren Gemaal, op deszelfs reis naar Vlaanderen, ver-

(*a*) Zie ons I. D. en de Bijlaagen van hetzelve.
(*b*) *Hist. de France Discburs prelim.* p. 21.
(*c*) Zie D. I. bladz. 96.

verzelde, stond zij, te Brugge komende, verbaasd over de pracht der vrouwen. „ Ik meende, zeide „ zij, hier alleen als Koningin te verschijnen, maar „ ik heb meer dan zes honderd vrouwen gevonden, „ die mij deze waardigheid, door de kostbaarheid „ van haare kleedij en opschik zouden kunnen be- „ twisten (*a*)". Vlaanderen, zegt VILLARET (*b*), spreekende van den staat van Vlaanderen in de veertiende eeuw, „ was het eenigste land in Eu- „ ropa, waar men die kostelijke tapijten maakte, „ welke men eerst in de laatst voorleeden eeuw „ tot volmaaktheid heeft gebragt: de schoonste la- „ kenen kwamen uit de fabrieken van Gent en „ Brugge. Zij hadden tot deze fabrieken engel- „ sche wollen noodig, dit maakte de onderlinge „ goede verstandhouding tusschen deze twee vol- „ ken noodzaakelijk: deze nuttige handwerken, „ welke de overige takken van handel ten gevolge „ medevoerden, bragten den overvloed in de Neder- „ landen, terwijl deze zelfde bronnen van welvaart „ werden verwaarloosd in Frankrijk, waar men zich „ slechts bezig hield met de doolende ridderschap, „ beuzelachtige tijdverdrijven, of kinderachtige en „ belagchelijke geschillen. Indien men de voorrech- „ ten en vrijdommen der voornaamste steden van „ Vlaanderen onderzoekt, bevindt men, dat alle de „ deelen derzelven hunnen handel betreffen: in de- „ zelven bespeurt men eene oplettenheid op de ge- „ ringste omstandigheden der onderscheiden kon- „ sten en ambachten, welken die arbeidzaame volken „ oefenden. In de handvesten en voorrechten aan „ onze steden gegeeven, verwaardigt men zich „ bijna niet zich met die onderwerpen op te hou-

„ den,

(*a*) *Hist. de France*, T. VII. p. 270.
(*b*) Ibid. T. VIII. pag. 352.

„ den, en de ruime en onbepaalde wijze, waarop „ men zich uitdrukt, geeft te kennen van hoe ge„ ring een gewicht men dezelven acht".

In het jaar 1396. zond de Koning van Frankrijk aan den turkschen Keizer Bajazet een behangsel van tapijt te Atrecht gemaakt, verbeeldende de geschiedenis van Alexander, en verscheiden stukken lijnwaat te Reims geweeven (*a*).

Wij behoeven, zoo wij vertrouwen, den Leezeren niet te vertoonen, dat alle die plaatsen, welke, zoo door manufactuuren als door koophandel en scheepvaart zijn beroemd geweest, niet eensklaps tot dien staat, waarin men dezelven, in de veertiende eeuw, heeft gezien, zijn geklommen. Zij moeten, even als alle andere steden, allengskens opgekomen zijn en zich trapsgewijs verheeven hebben. Hier uit kan men dan opmaaken, dat die plaatsen, al voor de twaalfde en dertiende eeuwen, zich op den koophandel, de scheepvaart en handwerken toegelegd, en daat in meer of min vorderingen gemaakt moeten hebben; en inzonderheid, dat de bewoonders en ingezetenen dier landen en plaatsen, in welken men meent, dat de koophandel eerst bij de hand is gevat, na dat wij de oplettenheid der ingezetenen omtrent dit onderwerp hebben gaande gemaakt, in 't geheel niet traag zijn geweest, om 'er zich op toe te leggen, en dat men eerder zoude kunnen zeggen, dat zij aan ons, en niet wij aan hun, den weg geweezen hebben.

De Engelschen misschien hebben het langst getoefd, om 'er werk van te maaken. Echter zienwe uit de geschiedenissen, dat 'er, ten tijde van Julius Caesar, reeds van Gallië op Engeland, en van daar we-

(*a*) *Histoire de France*, Tom. XII. p. 243.

wederom op Gallië koophandel gedreeven werd (*a*); wij vinden 'er, dat, zoo dra de bewooners van Groot-Brittannië verlichte Hoofden aan het hoofd hunner regeering hebben gehad, de konsten en koophandel aanstonds hunne oplettenheid en vlijt tot zich hebben getrokken (*b*). In de plaats (welke wij hier boven (bl. 16) hebben bijgebragt) vindt men, dat, ten tijde van Karel den Grooten, een geregelde koophandel tusschen Frankrijk en Engeland in stand was, en uit die, welke wij bl. 18. hebben aangehaald, blijkt, dat Engeland Frankrijk verzorgde van koorn, ijzer, tin, lood, huiden en jagthonden, zoo dat de Engelschen koophandel moeten hebben gedreeven: en indien men in aanmerking neemt, dat de Romeinen het koorn, hetwelk zij voor de legers, die zij tegen de Chamaaven en Friezen gebruikten, noodig hadden, uit Engeland deeden komen (*c*), is het niet zeer geloovelijk, dat de landbouw en koophandel 'er geheel en al verwaarloosd zouden geweest zijn; en dat de Engelschen 'eerst onder Eduard den III. (zoo als het de Heer ROBERTSON voordraagt) zich op dezelven zouden hebben begonnen toe te leggen. WAGENAAR, spreekende van de verschillen, in het jaar 1275, tusschen de Engelschen en Hollanders ontstaan, tekent aan, dat 'er geduurende *verscheiden eeuwen* een koophandel tusschen deze twee volken gedreeven werd; dat de Hollanders niet slechts wollen, maar ook metaalen uit Engeland trokken: dat Florens de V. Graaf van Holland 'er ongemunt zilver van daan deed komen, om 'er geld van te slaan (*d*).

De

(*a*) CAESAR *Comment.* L. III. de B. G. §. 8. & seqq.
(*b*) Zie D. I. bladz. 91. en volg. 178. en volg.
(*c*) *Excerpt. de Legat. ex Eunapii Hist.* p. 11. *Ed. Venet.* 1729.
(*d*) *Vad. Hist.* III. D. bladz. 21.

De Abt Millot, die voortreffelijke Historie-Schrijver, wiens historische werken men altijd met een nieuw vermaak leest, spreekende van de schikkingen, welken Alfred tot welzijn van Engeland maakte, voegt 'er bij: „ Maar van al-
„ le inrichtingen was die der zeemagt de allernut-
„ tigste. De Engelschen (zegt hij) hadden geheel
„ en al verwaarloosd eene bron hun zoo gelegen,
„ wegens hunne ligging, en van zoo veel be-
„ lang, uit hoofde van de voordeelen, die zij
„ 'er uit konden trekken. Dusdaanig is de ver-
„ blindheid der volken; 'er zijn groote behoef-
„ ten, 'er zijn zelf groote mannen noodig, om
„ hen te brengen tot die dingen, van welken hun-
„ ne welvaart moet afhangen. Honderd en dertig
„ schepen, op de kusten verdeeld, dekten hen tegen
„ die kleine vlooten van zeeroovers, welken men
„ te vooren, zonder eenigen wederstand, zag aanlan-
„ den. Alfred oefende zijn volk in de scheep-
„ vaart, en deed vreemde matroozen overkomen,
„ welker hulp toen noodzaakelijk was. Zoude men
„ hebben kunnen gelooven (voegt 'er de Heer
„ Millot bij) dat deze kunst, den Engelschen
„ bijna onbekend, t'eenigen dage de grondslag
„ hunner magt zoude worden (a)?"

Hume, spreekende van Alfred, zegt: „ Deze Vorst
„ verzuimde insgelijks niet de handwerken, wel-
„ ke bemerkelijker, indien zelf niet naauwer, aan
„ de belangen der samenleeving verknocht zijn,
„ aan te moedigen. Hij lokte van alle kanten de
„ naarstigste en schranderste vreemdelingen tot
„ zich, om zijne landschappen, door de stroope-
„ rijen der Deenen verwoest, wederom te bevol-
„ ken.

(a) Millot *Elemens de l'Hist. d'Anglet.* T. I. p. 38. *Ed. de Leyde.*

„ ken. *Alle foorten van manufactuuren voerde hij „ in en begunstigde dezelven, en alwie eenige schran„ dere kunst uitvond of tot volmaaktheid bragt, „ bleef, onder zijne regeering, niet onbeloond.* De „ arbeidzaamste zijner onderdaanen spoorde hij „ aan, om zich op de scheepvaart toe te leggen, „ *met inzigt om den koophandel in verafgelegen lan„ den uit te breiden*, en om rijkdommen te verkrij„ gen, door hunne landsgenooten tot nijverheid op „ te wekken. Hij schikte het zevende gedeelte „ zijner inkomsten tot het onderhoud van een ge„ tal arbeidslieden; welken hij bestendiglijk ge„ bruikte tot het herbouwen van zijne verwoeste „ steden, sloten, paleizen en de kloosters. *De mid„ delandsche zee en de Indiën verschaften hem zelf „ de kostbaare koopmanschappen, zoo wel als de ge„ makken des leevens* (*a*)."

De zelfde Schrijver verhaalt, dat Athelstan, een der bekwaamste en leevendigste Vorsten van zijnen tijd, eene aanmerkelijke wet om den koophandel aan te moedigen maakte: dezelve bepaalde, dat ieder koopman, welke, op deszelfs kosten, twee verre zeetochten zoude hebben gedaan, tot den rang der *Thenes* bevorderd, dat is, veradeld zoude worden (*b*). Athelstan regeerde in de tiende eeuw. De Koning Edgard, die in het jaar 955. regeerde, onderhield geoefend krijgsvolk. Hij bouwde en onderhield eene magtige vloot, en om de matroozen te kunnen oefenen, en geduuriglijk zijnen vijanden eene ontzachgelijke zeemagt te vertoonen, hield hij altijd drie smaldeelen op de kusten, en beval denzelven van tijd tot tijd zijne Staaten rond te

(*a*) *Histoire de la Maison de Plantagenet.* T. I. p. 198. in 12mo.
(*b*) Hume Ibid. pag. 216.

te vaaren (a). Uit de Charter van Koning Jan, den 15. Junij in 't jaar 1215, gegeeven, blijkt, dat 'er in dien tijd vreemde kooplieden in Engeland kwamen handelen, en dat engelsche kooplieden in vreemde landen gingen handelen. „ *Omnes Mercatores nisi publice prohibiti fuerint, habeant salvum & securum exire de Anglia & venire in Angliam & morari, & ire tam per terram quam per aquam ad emendum vel vendendum sine omnibus toltis malis per antiquas & rectas consuetudines, praeterquam in tempore Warrae, & si sint de terra contra nos Werrina: & si tales inveniantur in terra nostra in principio Warrae, attachientur sine damno corporum vel rerum; donec sciatur a nobis vel capitali justitiario nostro quomodo mercatores terrae nostrae tractentur in terra contra nos Werrina; & si nostri salvi sint ibi, alii salvi sint in terra nostra* (b)".

Wij hebben te vooren opgemerkt (c), dat, omtrent het jaar 1018, de ingezetenen van Tiel, eene stad aan de Waal gelegen, tegenwoordig van weinig aanzien, klagten bij den Keizer inbragten tegen Diederik den III, Graaf van Holland, om dat hij reehten hief op de koopmanschappen, welke voor bij de stad Dordrecht, door den Graaf weinig tijds te vooren gebouwd, gevoerd werden: teffens vertoonende, dat, indien men hen niet van die bezwaarende rechten onthief, zij niet *langer naar Engeland zouden kunnen vaaren*, om 'er te handelen, en dat de *Engelschen van hunne zijde niet meer in hunne gewesten zouden komen handelen* (d).

Eduard de I. leide den stapel der wollen te Dord-

(a) Hume Ibid. bl. 238.
(b) *Corps Diplom* T. I. pag. 155. col. 1.
(c) D. I. bladz. 173. (d) *Vaderl. Hist.* D. II. bl. 141.

Dordrecht, en vergunde, bij open brieven, gedagtekend in November 1295, den Hollanderen en Zeeuwen de vrije visscherij op de kusten van Yarmouth. In den jaare 1380 sloot Willem, Hertog van Gelderland, een verbond met Richard den II. Koning van Engeland, bij het welk die Koning den Gelderschen de vrijheid des koophandels, geduurende het leeven van dien Hertog, toestond. In den aanvang der vijftiende eeuw, slooten de Engelschen met de Friezen een verbond, om een einde te maaken van de rooverijen, welken deze tegen hunne schepen pleegden. De verbonden, welken de Engelschen met de Graaven van Holland in de jaaren 1467, 1478, 1487, 1496, 1506. slooten, en bij welken zij dikwijls eene tolvrijheid bedongen, kunnen ook tot een bewijs strekken, dat zij op de voordeelen des koophandels acht sloegen.

Hume, spreekende van eene wet, in den aanvang der regeering van Hendrik den VIII. gemaakt, merkt aan, dat in die wet eene opmerkelijke plaats voorkomt, waar uit men zoude kunnen denken, dat Engeland zeer vervallen was van den bloei, waar in het eertijds was geweest.

„ Men had (zegt deze Schrijver) onder de re„ geering van Karel den II. bevolen, dat geen wet„ houder der steden of burgten, die uit hoofde van „ zijne bediening verpligt was zittingen te hou„ den, wijnen, graanen of eetwaaren, 't zij in het „ groot 't zij in het klein, geduurende den gantschen „ tijd zijns wethouderschaps, zoude mogen ver„ koopen. Deze wet (voegt 'er de Heer Hume bij) „ scheen zeer verstandig, om de overtreedingen, „ ten aanzien van den prijs, het gewicht, en de „ maat der waaren, welken zij, die gesteld waren „ om deze zaaken te regelen, konden begaan, voor „ te komen: echter werd zij, onder de regeering

van

„ van Hendrik den VIII., herroepen: de reden, „ welke men 'er van gaf; was, dat *sedert den tijd*, „ *waar in deze ordonnantie was gemaakt, het grootste* „ *gedeelte der burgerschappen, der burgten, of ste-* „ *den in het Koningrijk van Engeland ingelijfd, in* „ *verval gekomen zijnde, niet meer bewoond wierden* „ *door handelaars in 't groot, en zoo welgestelde lie-* „ *den als ten tijde, wanneer men deze vastftelling* „ *gemaakt had: maar dat, in den tegenwoordigen* „ *tijd, de bewoners van die zelfde steden of burg-* „ *ten gemeenlijk alle Bakkers, Herbergiers, Visch-* „ *koopers of andere lieden, die leevensmiddelen verkoch-* „ *ten en verschaften, waren, en dat 'er bijna niemand* „ *meer overig bleef, om de plaats van wethouder te* „ *bekleeden*. De menschen (vervolgt de Heer HUME) „ zijn altijd zoo sterk geneegen, om den voorlee- „ den tijd boven den tegenwoordigen te schatten, „ dat men misschien ligtvaardiglijk zoude te werk „ gaan, indien men geloof aan deze redeneering „ van het Parlement sloeg, zonder bewijzen te „ hebben, die dezelven bekrachtigen (*a*)."

DE aanmerking, waar mede de Heer HUME deze historische gebeurtenis verhaalt, schijnt ons toe meer naar een kwinkslag dan naar eene oordeelkundige aanmerking te zweemen. Men zou 'er allenthalve tegen in kunnen brengen, dat, indien acten of wetten van dien aart geen bewijs verschaffen, om historische waarheden te bewijzen; het vrij moeielijk zoude vallen om 'er in 't geheel te vinden. Zoude het wel pas hebben, indien men iemand, die zeide, dat Brugge, Gent en andere steden van Vlaanderen zeer vervallen zijn van 't geene zij voor vier eeuwen waren, wilde te gemoet voe-

(*a*) HUME *Hist. de la Maison de Tudor*. Tom. III. p. 104. in 12mo.

voeren, *dat de menschen altijd zoo geneigd zijn, om den voorleeden tijd boven den tegenwoordigen te stellen*, en om die reden twijfelen aan de waarheid eener zaak, in eene openbaare Acte van eene vergadering des volks aangehaald? Met meer recht zoude men mogen gelooven, dat men van de poogingen en onderneemingen, welken de volken hebben gedaan, om den landbouw, de scheepvaart en den koophandel te doen bloeien, en van den bloeienden staat der plaatsen, in welken men zich op dezelven heeft toegelegd, onkundig is, om dat de Historieschrijvers zich enkel en alleen hebben bezig gehouden met het verhaal der krijgsverrichtingen, der bloedbaden, der verwoestingen, kort om der oorlogen, welken de Vorsten elkanderen hebben aangedaan, zoo om weezenlijke als gewaande rechten te verdedigen; zonder eenig het minste gewag te maaken van den vreedzaamen en stillen loop van 's menschen vernuft, en den goeden uitslag, die 'er het gevolg van is geweest. Gewis, men behoort geen blind geloof te slaan aan 't geen veeltijds in de wetten opgegeeven en gesteld word; maar ook behoort men het niet, zonder reden, te verwerpen. Die in de Historien, op eenen vasten voet, naar waarheid zoekt, zal om die te vinden, alles gadeslaan, samenvoegen, overweegen, en niet ligtvaardiglijk noch het een aanneemen, noch het ander verwerpen.

De klagten, door de Engelschen, in den jaare 1558, over de groote menigte lakenen, welke de maatschappij der Hanzé-steden, *Stilyard* genoemd, uit Engeland uitvoerde, gedaan, bewijzen genoeg, dat, indien dezelve niet de eersten zijn geweest, die lakenen bereid hebben, zij echter niet gewacht hebben tot op onze dagen, om zich op

die

die fabriek toe te leggen. Zoo de duitsche maatschappij, in den jaare 1558, vier en veertig duizend stukken laken uitvoerde, indien vervolgens verscheiden steden van Duitschland en der Vereenigde Nederlanden pogingen hebben gedaan, om den stapel der engelsche lakenen te bekomen; moeten de Engelschen volstrektelijk, ten aanzien dezer fabriek, den voorrang hebben weeten te bekomen op de volken, welke reeds voor hen in 't bezit derzelve waren geweest. Wanneer men de Historien van Engeland leest, zal men 'er in vinden, het geen men in alle de Historien kan opmerken, de vaart en koophandel bloeien of verdorren, naar maate dat zij door toezigt begunstigd, of met achteloosheid versmaad zijn geworden. Onder de regeering van Koninginne Elizabeth, zijn de scheepvaart, koophandel en manufactuuren der Engelschen sterk aangewassen. Men wil, dat, in den jaare 1562, de koophandel van Engeland op de Nederlanden, ten aanzien der lakenen, meer dan vijf millioenen bedroeg: ook werd onder de regeering dezer Vorstin het verbond van den jaare 1496. met Holland vernieuwd.

Zie daar, Leezer, zoo ik meen, een aantal van overtuigende en onwederspreekelijke bewijzen, dat men zich merklijk vergist, als men waant, dat onze nabuuren, dat de andere volken van Europa van geen koophandel en scheepvaart geweeten, althans die niet bevlijtigd hebben, voor en al eer dat wij 'er groot en rijk door zijn geworden; het begrip, het welk men deswege gehad heeft, is eene loutere misvatting en eene dwaaling, welke der moeite waardig was, dat wij 'er ons bij ophielden. Wil men nog iet ter overtuiginge hebben? Men leeze wie de eerste tochten, ter ontdekkinge van de Oost- en de West-Indiën, hebben onder-

nomen, en bij welke volken de toerustingen daar toe zijn aangelegd; en men vraage dan, of men niet merkelijk het ſpoor bijſter is, wanneer men zich verbeeldt, dat de andere volken zich alleen op het voorbeeld der Hollanderen op den koophandel hebben toegelegd; dat dit te weeg heeft gebragt, dat de onzen in hunnen handel tegenſtreevers en mededingers hebben gekreegen, en dat men hier aan, ten meesten deele, het verval onzes handels moet toeſchrijven? Moet men het aan het tegenſtreeven der vreemde volken in 't ſtuk des koophandels toeſchrijven, *dat Vlaanderen en de omliggende landen, het rijkſte, het volkrijkſte, het best bebouwde land van Europa niet meer zijn?* Heeft dit *Brugge*, *Gent*, *Antwerpen* en honderd andere ſteden doen daalen? Het is zeker, dat Amſterdam eene der voornaamſte koopſteden der wereld is; het is zeker, dat deze ſtad ſlechts omtrent zes eeuwen oud is, terwijl 'er ſteden in Holland zijn, die 'er geweest zijn voor de regeering der Graaven. Een oud Schrijver, op 't einde der zestiende eeuw geſtorven, van Amſterdam ſpreekende, zegt: *Amſterdamum, urbs recens anno ſalutis humanae milleſimo ducenteſimo aut circiter primum exorta.* Een ander Schrijver, die in de vijftiende eeuw heeft geleefd, noemt Amſterdam *oppidum Amſtelredamenſe — ortu noviſſimum* (*a*). De Engelſchen, Franſchen, Spanjaarden, de Portugeezen, kortom alle de volken van Europa, dreeven dan handel, voor dat de eerſte grondſlagen van Amſterdam werden gelegd. Deze ſtad heeft bij gevolg niet alleen alle deze vreemde volken, maar ook de andere ſteden van Holland, Gelderland en andere plaatſen, die reeds grooten handel dreeven, tot medeſtreevers moeten heb-

(*a*) WAGENAAR *Beſchrijving van Amſterdam.*

hebben; en dezelven overtreffen. Waarom is deze stad welvaarend geworden; terwijl, in den zelfden tijd, zoo veele andere zijn vervallen? Indien eene stad, welke tegenwoordig den grootsten handel van alle de hollandsche steden drijft, zich heeft kunnen verheffen en een zoo uitgebreiden handel verkrijgen, niettegenstaande zij zoo magtige mededingsters hadt, zoo aan de buitenlandsche als aan de hollandsche steden zelven, heeft men dan geen ongelijk, wanneer men heden ten dage 't verval des koophandels toeschrijft aan de poogingen dier volken, welke; zoo men voorgeeft, zich te vooren 'er niet op hebben toegelegd? Het eenigste voordeel, het welk de onzen op de vreemde volken schijnen te hebben gehad, is hunne bestendige geneigtheid tot den koophandel, en hunne onvermoeide vlijt, om dien zij dreeven staande te houden en te doen aanwassen (*a*). Die onvermoeide vlijt heeft hen de medestreeving der uitheemsche volken, en in 't bijzonder die der noordsche Hanzé-steden, doen te boven komen; en op deze laatsten hebben de onzen, eerst na hunne overwinningen in Indië, de overhand beginnen te krijgen. De poogingen der vreemde volken hebben dan, zoo men wil, in deze loopende eeuw medegewerkt tot het doen afneemen van onzen handel en vaart, om dat, als 'er geen mededingers zijn, men geen gevaar loopt van uit een bezit te worden ge-stoo-

(*a*) De Heer CRAS, Hoogleeraar in de Rechtsgeleerdheid, te Amsterdam, heeft eene redevoering gedaan over *het voorzigtig Staats-Beleid in 't bevorderen des Koophandels*; waar in hij verscheiden middelen, die gediend hebben, om Amsterdams koophandel te doen bloeien, opgeeft. Deze redevoering, welke verdient geleezen te worden, is in 't Nederduitsch vertaald, onder den Titel van *'t Voorzigtig Beleid der Staatsbestierderen in 't bevorderen van den koophandel.*

ſtooten; maar ook in geen anderen zin: want indien 'er, buiten dat, geene andere krachtdaadiger oorzaaken dat verval hadden te wege gebragt, zoude deze medeſtrijd, op zich zelve, den onzen hunnen koophandel en vaart, in deze laatſte tijden, niet meer hebben doen verliezen, dan zij hen, in vroeger tijden belet heeft dien ſtaande te houden en te doen aanwasſen.

In dien zin moet men ook neemen het geen in de Verhandeling, gevoegd bij de Propoſitie van Z. D. Hoogheid, Willem den IV. gl. ged. gezegd word, ter plaatſe, daar van de toevallige en van buitengekomen oorzaaken, welke onze vaart en koophandel hebben doen afneemen, gehandeld word; met deeze woorden (*a*):

„ Toevallige en van buiten gekoome oorſaaken van de voorige bloei van onſen Koophandel, moet men met een ſeer ſenſible aandoening erkennen, dat van tyd tot tyd ſeer notable nadeelige veranderingen en revolutien zyn voorgevallen; dat de vervolging van die tyden in de vreemde Landen, de negligentie en de onagtſaamheid, ja de veragtelyke denkbeelden dewelke men aldaar toen voor den Koophandel en den Handelaar had, van tyd tot tyd niet alleen afgenoomen en gecorrigeert, maar de politique van de Republicq in de bevordering van den Koophandel geadopteert, en geworden is de reegel waar na ſig alle vreemde Vorſten en Magten hebben beginnen te rigten om den Koophandel in haare Ryken te veſtigen en te doen bloeien, de Manufactuuren aan te queeken, en haar Onderdaanen te animeeren om ſig op de Viſſcheryen „ toe

(*a*) Propoſitie van Z. D. H. Willem den IV. glor. ged. bladz. 16. in 4to.

„ toe te leggen, alle het welke op den bloei van
„ onse Koophandel, Traficq en Handteeringen
„ heeft moeten influeeren". En voorts nog (*b*):

„ IN vroeger tyden was het de Republicq al-
„ leen, die men in Europa als Commercieerende
„ kon aanmerken, en de vreemde contenteerden
„ sig met de lasten aldaar te betaalen, soo wel op
„ de Waaren, dewelke sy daar aanbragten, als op
„ die geene, die sy daar quamen inhandelen, son-
„ der te ondersoeken, of men deselve niet kon ont-
„ gaan en menageeren, door de Goederen direct
„ van de plaatsen der selver Product te gaan haa-
„ len, en andere weederom ter plaatse van der sel-
„ ver vertier te brengen: men betaalde den Ne-
„ derlander *sijn* Lasten met genoegen, sonder ver-
„ der ondersoek.

„ MAAR seedert de voorleeden eeuw, is het
„ systhema van de Commercie in gantsch Europa
„ verandert: de vreemde Natien, siende de ver-
„ baasende uitwerking van onsen Handel, en tot wat
„ hoogte de Republicq door deselve alleen geklom-
„ men was, hebben sig meede op de Commercie
„ gaan toeleggen, en om onse meergenoemde
„ Lasten te ontgaan, heeft men sijne overvloedige
„ Producten gaan transporteeren voorby ons Land
„ ter plaatse van desselfs meeste consumptie, en
„ daar teegen weederom uit de eerste sourçe gaan
„ inhandelen het geene men manqueerde."

VOOR zoo verre dan als de vreemde Mogendheden zich toegelegd hebben, om de vaart en koophandel hunner Staaten in die takken te bevoordeelen, welke of geheel of meestendeels in onze handen waren, heeft de *concurrentie*, daar uit gesprooten, ons zekerlijk daarin gehinderd, en verminde-

ring

(*b*) Ib. bladz. 27. en 28.

ring doen lijden: maar zoude die concurrentie zulk een gevolg wel gehad hebben, indien wij in staat waren gebleeven dezelve te overwinnen, gelijk wij die in voorige tijden overwonnen hebben? Dit is het, waar het eigenlijk op aankomt.

Ik meen hier mede genoeg gezegd te hebben, ter wegneeminge van het algemeen vooroordeel, dat het verval van onze vaart en koophandel veroorzaakt is door het deel, het welk vreemde volken getracht hebben daar in te krijgen. Ik heb te meerder noodig geacht, om mij over dit vooroordeel zoo breed uit te laaten, vermits het in deze zaak even zoo gelegen is, als met een zieken. Zoo lang als men met een vooroordeel over de oorzaak van eene kwaal behebd is, en die aan eene verkeerde oorzaak toeschrijft, stelt men de anderen ter zijde, en men werkt verkeerd. Dus gaat het ook in den Burgerstaat: zoo lang als men deszelfs verval toeschrijft aan oorzaaken, welke 'er de eigenlijke oorzaaken niet van zijn, ziet men de rechte over 't hoofd; en de weezenlijke hulpmiddelen blijven achter. Op dezelfde wijze is het met het verval van onzen koophandel en zeevaart gelegen. Zoo lang als men zich verbeeldt, dat wij hetzelve meest al te wijten hebben daar aan, dat de vreemde volken zich te vooren op geen koophandel en scheepvaart toegelegt hebben, en nu al, zoo lang zal men de andere en weezenlijke oorzaaken ongemerkt voorbijgaan, en de eigenlijke hulpmiddelen ongebruikt laaten. 'Er is een ander vooroordeel, daar ik met een woord van spreeken moet.

Van de Pracht.

Men schrijft het verval van den koophandel ook toe aan de pracht. De pracht en weelde kunnen op zich zelve den handel van een volk niet

doen

doen afneemen. Zij ſtrekken eerder onophoudelijk om dien te doen aanwasſen, nademaal zij de behoeften des leevens vermeerderen. Wanneer de pracht en weelde een koopman te gronde doen gaan, komt een ander in deszelfs plaats. Het is voor den Staat onverſchillig, of Pieter dan of Jan den handel drijft. Indien men de voornaame Comptoiren te Amſterdam opnam, zoude men 'er ſlechts zeer weinigen vinden, welker voorouders, ten tijde van de oprichting onzes Vrijen Staats, kooplieden zijn geweest. De oude huizen zijn niet meer in naam; die geenen, welke 'er tegenwoordig den grootſten handel drijven, zijn nieuwe Comptoiren, welke, of in de plaats der ouden *zijn opgevolgd*, of zich, ſedert korten tijd, daar hebben nedergezet. Dus gaat de koophandel geduuriglijk van het eene huis tot het andere over; om dat dezelve zich natuurlijk tot den vlijtigſten en zuinigſten van hun, die 'er zich op toeleggen, wendt. Het verval van vaart en koophandel zoude dan in zoo verre aan de pracht en weelde kunnen toegeſchreeven worden, als dezelve ſtrekken om de kooplieden een prachtiger leeven te doen leiden dan hunne winsten en de gevaaren van verlies het kunnen draagen, en waar door menig Comptoir te gronde gaat: doch wie ziet niet, dat deze oorzaak ſlechts werkt op den koophandel van de kooplieden in 't bijzonder, welke zich door pracht en weelde verloopen, geenzins van den algemeenen koophandel? Want zoo lang als de pracht en weelde de vermogens van hen, welke zich daar aan overgeeft, niet te boven gaan, zal 'er zijn bedrijf in zaaken van koophandel niet door lijden. Het is geheel wat anders de pracht en weelde zedelijk te beſchouwen, dan die met betrekking tot den koophandel te overweegen. Ook zijn de twee

woorden *Pracht* en *Weelde* van eene vrij onzekere betekenis. Alle pracht en weelde zijn niet van denzelfden aart. Daar zijn 'er die zelfs, in de plaats van *zedelijk kwaad te zijn*, *zedelijk goed* zijn: het komt 'er alleen op aan, waar in men die doe bestaan, en wat de vermogens en de bijzondere staat der burgeren toelaaten. Men schrijve het verval van onzen koophandel dan niet toe, noch aan den naijver der vreemden, noch aan onze pracht en weelde. Men dringe tot den eersten oorsprong der kwaale; en men vreeze niet van dien op te spooren, offchoon dezelve ons tot eenige onaangenaame ontdekkingen mogt brengen. Eene goede huishoudster schroomt niet ontwaar te worden, dat zij zich nog aan een scherper toezigt, dan zij gewoon was te gebruiken, moet gewennen en binden.

De lotgevallen onzer nederlandsche vrije gewesten toonen ons, dat, naar maate dat de koophandel en handwerken 'er vorderingen maakten, de Vorsten meerder onderstand van hunne landzaaten afeischten. Zie daar de oorsprong en eerste oorzaak van 't verval van onze vaart en koophandel. De Wethouders, om aan dien onderstand te voldoen, vonden zich genoodzaakt, om belastingen op de eetwaaren te leggen, en elke stad deed ten dien opzigte het geen haar gevoeglijkst scheen. Hier uit zijn de accijnsen en belastingen, den steden toebehoorende, gesprooten, welke langzaamerhand de neeringen en handteeringen hebben beginnen te drukken; en ongevoelig doen vervallen, gelijk eene kwaal, door welke een ligchaam, zonder eenige merkelijke aandoening, word aangetast, geduurig voortkruipt, de deelen van 't ligchaam hoe langer hoe meer aansteekt, en dus het ligchaam zelf ten val brengt. In sommige steden *verpachtte* men deze belastingen, en in eenige andere deed men dezelven, door gaarders,

ders, daar toe aangesteld, *inzamelen*. Dit onderwerp verdient naauwkeurig gade geslagen te worden.

Van de Belastingen.

Uit het geen wij te vooren hebben aangemerkt, heeft men kunnen zien, hoe weinig de landzaaten oudstijds bezwaard waren met lasten, en vooral ten aanzien van den koophandel, scheepvaart, en leevensmiddelen: de tollen waren genoegzaam de eenigste hinderpaalen, welken zij daar in ontmoetten, en van dezelven werden zij, van tijd tot tijd, ontslagen. Het zoude ons te verre heen brengen, indien wij alles opzettelijk wilden nagaan, wat 'er van de vroegste tijden af, tot op den tijd van den laatsten Graaf, door de landzaaten is opgebragt. Ook zal het tot het bestek van dit Werk genoeg zijn, dat ik mij aan eene algemeene beschouwing binde, en mijnen Leezeren, welke 'er iet naaders van wenschen te weeten, overlaate om 'er bij andere Schrijvers meerder onderrichting van te zoeken.

Ten tijde der graaflijke regeeringe, waren de Heeren der Heerlijkheden, gelijk het alle de Vasallen waren, verplicht, om zelve met hunne leenmannen den Graave te dienen, en zijnen staat te helpen beschermen. Van dien personeelen dienst werden de ingezetenen der steden of gedeeltelijk of geheel ontslagen: „Zy moesten (zegt Wagenaar) daarenboven driejaarige of jaarlyk„sche *Bottingen* of *Beden* betaalen, en by byzon„dere gelegenheeden, by voorbeeld, als de Graaf „ten Keizerlyken Hove verschynen moest, als „zyn Broeder of Zoon Ridder werdt, en als hy „zelfs, of zyn Broeder of Zuster, Zoon of Doch„ter in de echt trad, moesten ze ook zekere „schatting opbrengen. Ook deedt de Graaf, by

 „'t on-

„ 't ontstaan van eenen oorlog, of uit vreeze hier„ voor, buitengewoone Beden aan den Lande (*a*)". Deze beden of schattingen, welke in haaren oorsprong, voor een gedeelte, veel overeenkomst hebben met het geen men tegenwoordig nog in Frankrijk *vrijwillige giften* (*dons gratuits*) noemt, en die in de oostenrijksche erflanden, zoo wel als in Frankrijk, in gebruik zijn, zijn 't eigenlijk, welke aanleiding hebben gegeeven tot de lasten, door welken de vaart en koophandel, en de fabrieken vooral, het meeste gedrukt worden. Wanneer de Graaven eene zekere somme geëischt, en de steden op dezelve zoo veel afgedongen hadden, als zij konden, en wanneer het beloop der penningen, die den Graave verstrekt zouden worden, bepaald was, werden de steden, volgens haaren tegenwoordigen staat, geschat. Elk van haar was meester, om tot het opbrengen van haar aandeel de middelen te verkiezen, welke haar het minst drukkende toescheenen. Hier uit volgde, dat de steden meer of min opbragten, naar dat zij meer of min welvaarende bevonden werden, en dat de ingezetenen der steden, welke minst bloeiden, naar evenredigheid, minder opbragten; zoo dat de landzaaten de lasten droegen naar gelange, niet alleen van hunne daadelijke bezittingen en vermogens, maar ook, naar maate dat zij gelegenheid hadden om van hunne vermogens gebruik te maaken, en daar door in welvaart toe te neemen, of dat hun die gelegenheid ontbrak, en zij daar door in verval raakten (*b*).

Bij het oprichten van den Vrijen Staat is men van

(*a*) Wagenaar *Vad. Hist.* D. III. bl. 183. en 184. Zie nog D. III. bl. 474. 480. D. IV. bl. 24-30. 87. 191. 190. 391. 472. D. V. bl. 10. 41. 372. 373. en 405.

(*b*) Ibid. op de aangehaalde plaatsen.

van dien regel, zoo 't schijnt, eenigzins afgeweeken, en, bij vervolg van tijd, schijnt men dezelve geheel uit het oog verlooren, en eenen anderen aangenomen te hebben, welke, zoo 't ons voorkomt, alle de binnensteden haaren bloei allengskens heeft ontnomen, en die haar door den tijd volstrekt te gronde moet doen gaan. De belastingen, ten behoeve van de Graaflijkheid, of van het gewest, *provinciaale* genaamd, worden, federt dat gemelde tijdperk over het gantsche land op gelijken voet geheven; en die gelijkheid veroorzaakt eene ongelijkheid, welke de steden, die min voordeelig dan de anderen zijn gelegen, ten verderve leidt, gelijk men 't in een werk, eenigen tijd geleeden in 't licht gegeeven, heeft aangemerkt (*a*).

Overal, welke geschiedenissen men ook leeze, vindt men belastingen op den koophandel, daar koophandel gedreeven word; maar, 't geen het meeste te bejammeren en te beklaagen staat, is, dat overal, waar de koophandel opneemt en aangroeit, de belastingen op denzelven geduurig vermeerderd en verhoogd worden; en op dezelve wijze gaat het met de fabrieken en manufactuuren: even als of derzelver voorspoed een al te zwaare last ware, welke onophoudelijk, door eene vermindering van voordeel, verligt moest worden; of dat de voorspoed des koophandels en der fabrieken een euvel ware, wiens loop bij den duur, door den band van schattingen, tegen gegaan moest worden.

Nog zijn 't de belastingen op zich zelven alleen niet, welke den koophandel en de handwerken drukken; men moet 'er bij tellen de misslagen en gebreken in derzelver heffing: voeg bij die twee kwaa-

(*a*) *Les Interets des Nations developés relativement au Commerce.*

kwaalen de opkomst en het toeneemen van het gebruik van het crediet, van het geld opneemen, anders gezegd *Negotiatien*, en gij zult de eigenlijke plaagen onder het oog hebben, welke tegenwoordig de voornaamste en uitgestrekste Staaten van Europa kwellen en afmatten: plaagen die, onder anderen, bij ons de eerste en voornaamste oorzaaken van het verval van onzen koophandel, scheepvaart en fabrieken zijn, en die onze gewesten zoodaanig verteeren, dat zij gevaar loopen van tot eenen laageren staat te vallen, dan dezelve, ten tijde hunner bijzondere Landsheeren, zijn geweest.

De Staaten van Holland verkreegen, in den jaare 1523, van Karel den V. de vrijheid om eene somme gelds op te neemen, waar van de renten 5000. guldens jaarlijks zouden bedraagen. De verderfelijke gewoonte van den Staat met schulden te belasten schijnt toen bereids in gebruik, en zelfs misbruikt geweest te zijn. Het verbod, door Karel den V. weinig tijds na dat hij Graaf geworden was, gedaan, en waar bij den steden en dorpen verbooden werd accijnsen in te voeren, en losrenten te verkoopen, zonder deszelfs verlof, doet het natuurlijk denken. Het verbod was heilzaam; had de Vorst zelf maar de steden en dorpen niet in de noodzaakelijkheid gebragt, om accijnsen in te voeren, ten einde aan zijne beden te kunnen voldoen. Daartoe moest geld gezogt en opgenomen worden; en om de renten te betaalen, moesten 'er accijnsen of andere lasten ingevoerd worden.

Uit de vertoogen, door twintig hollandsche steden, in den jaare 1531, den Keizer gedaan, kan men zien, dat de belastingen in zijn tijd reeds grootelijks waren toegenomen. Zij zeggen daar in, dat zij, om de beden, welken bij den Graaven

moes-

moesten opbrengen, te vinden, waren genoodzaakt geweest, accijnsen of belastingen te leggen op de wijnen, bieren, graanen, turf en andere waaren.

Bij gelegenheid van den oorlog, dien François de I. tegen den Keizer, in den jaare 1541, ondernam, eischte de Landvoogdes van de Staaten der Nederlanden, 1. den honderdsten penning der goederen, welke werden uitgevoerd; 2. den tienden penning van de inkomsten der onroerende goederen, renten, bosschen, rivieren, enz. 3. den tienden penning van de inkomsten of jaarlijksche winst der kooplieden. Daar werden sterke vertoogen tegen deze bede gedaan, en uit dezelven ziet men hoe schadelijk en drukkende de belastingen, welke in die bede voorgesteld werden, voor de vaart en koophandel waren: ook werden zij afgeschaft. Doch het aanhoudend afvorderen van onderstand, en de noodzaakelijkheid om daar aan te voldoen, bragten niet te min te wege, dat, hoe zeer zekere middelen van belasting afgekeurd werden, echter de belastingen hoe langer hoe meerder vermenigvuldigd werden. In den jaare 1543, werd 'er besloten, om nieuwe belastingen op den wijn, het bier, de lakenen, de zijde stoffen, fluweelen, het rundvee en andere goederen te leggen. Verscheiden Edellieden en eenige steden kantten 'er zich wel tegen, doch daar moest geld weezen; en om geld te krijgen waren 'er, gelijk het Tacitus mede bij ondervinding geleerd had, belastingen noodig. Bij alle gelegenheid, dat 'er geld moest opgebragt worden, werden de lasten verhoogd of vermeerderd.

Het uitrusten eener vloot van twintig schepen, welke men oordeelde noodig te hebben, om de zeerooverijen der Schotten te beteugelen, gaf, ee-

eenigen tijd daar na wederom aanleiding, om eene nieuwe belasting in te voeren, naamelijk van vijf stuivers op ieder aam rhijnschen wijn, en iets minder op de andere wijnen; franschen alleen uitgezonderd.

Om van de grootheid dezer belastingen, gelijk mede van het beloop der opgenomen gelden, te kunnen oordeelen, moet men acht slaan op de waarde van het gemunte geld in die tijden. Uit de aantekeningen, te vinden in de *Recherches du Commerce*, ziet men, dat het dag-loon van een Metselaars Knecht, in den jaare 1488, geweest is 4 stuiv. en in den jaare 1775. 21 stuiv. zomer-loon, en 18 stuiv. winter-loon; en dat, in het jaar 1488, vier stuivers even zoo veel *Estelins* bedroegen, doch dat, in het jaar 1775, 21 stuivers 6½ *Estelins* waard waren. Volgens den Schrijver van dit Werk, het welk met zeer veel nazoek en naauwkeurigheid geschreeven is, stond de waarde van het geld, sedert de XVe. Eeuw tot den jaare 1777 als 1. tot 4. en de prijs der rogge als 1. tot 12, zoo dat, volgens die evenredigheid, een arbeidsman met 16 stuiv. nog maar een derde aan rogge zoude kunnen krijgen van 't geen hij, voor drie eeuwen, voor 4 stuiv. konde koopen.

Nog zijn het de belastingen niet alleen, welke op zich zelven den koophandel en fabrieken drukken: daar komt nog (gelijk wij 't zoo even aanmerkten) bij de wijze, om die uit den boezem van het volk te doen overgaan tot de schatkist van den Vorst of van het land; en die wijze is veeltijds drukkender dan de belasting, op zich zelve genomen. Het is niet te gelooven, hoe veel 'er van het geen op een volk geheeven word, aan de maat en strijkstok, gelijk men zegt, blijft kleeven en hangen, en hoe weinig 'er van te recht komt. Ook zien wij uit de Historien, dat de belastingen

op

op zich zelven niet zoo zeer, dan wel de aart derzelven, en de wijze van heffen het ongenoegen van 't volk heeft verwekt, en die opschuddingen en beroerten veroorzaakt, van welken de historien maar al te veel gewaagen.

Oudstijds werden bij ons de belastingen op verschillende wijzen, weinig kostbaar, geheeven; doch door den tijd werden die ook met het vermeerderen der belastingen, bezwaarender. Wagenaar, die ons eene korte schets derzelven, in zijne *Vaderlandsche Historie* heeft gegeeven, spreekt 'er aldus van, ter gelegenheid van eenige nieuwgevorderde beden, in den jaare 1555.

„ Doch de Edelen en Steden (zegt hij) (*a*) „ hadden sedert eenigen tyd, in overleg genomen, „ om 's Lands Imposten, op eenen anderen en eenpaarigen voet, de doen heffen. Tot hier toe, „ waren, in de Steden, Inzamelaars van 's Lands „ Imposten aangesteld geweest, die dit jaar, rekening deeden voor Gedeputeerden der Staaten, „ welker byeenkomsten de eerste aanleiding schynen gegeeven te hebben tot de Instelling van een „ Kollegie der Gecommitteerde Raaden, welk, in „ laater tyd, het bewind over 's Lands Imposten „ gehad heeft. De meeste steden hadden maar „ éénen; doch sommigen verscheiden' Inzamelaars', „ waaruit eenige ongeregeltheeden reezen. Men „ had, by 't doen hunner rekening, bevonden, „ dat de Impost op de Wynen en Bieren, in 't voorleeden jaar, op verre na, nog geene twintig „ duizend Ponden van veertig Grooten had opgebragt; 't welk den Edelen en eenigen Steden „ veel te weinig scheen. Zy oordeelden, derhalven, dat 'er meer van 's Lands Imposten komen „ zou

(*a*) *Vad. Hist.* D. V. bladz. 419. en volg.

„ zou, wanneer dezelven niet, tot groote kosten „ van 't Land, ingezameld, maar gelyk, in sommige steden, al voor veele jaaren, ten opzigte „ der Excynsen, te geschieden plagt, in 't openbaar, verpagt werden. De Edelen in 't byzonder hadden, in de jongste bede, niet willen „ bewilligen, dan onder uitdrukkelyk beding, dat „ de Impost, in alle de steden, jaarlyks, zou moeten „ worden verpagt. Haarlem, Delft, Leyden en Gouda stemden terstond, met de Edelen. Doch Dortrecht en Amsterdam maakten, in 't eerst, eenige „ zwaarigheid. De Inzameling der Imposten geschiedde, in deeze steden, door Leden van de Vroedschap, „ die, veel ligt, hun belang zo wel niet, by de verpagting, meenden te zullen vinden. Evenwel, gaven die twee steden voor, dat zy by de inzameling „ blyven wilden, om dat 'er meer van kwam, dan zy „ van de verpagting konden verwagten. Doch zy „ lieten zig, eerlang, overstemmen. Men ontwierp, „ vervolgens, eene Ordonnantie op de verpagting, „ en een berichtschrift voor de Kommissarissen uit „ de Edelen en Steden, die dezelve doen zouden. „ —— De Wethouders der Steden, daar de verpagting geschiedde, waren, by het doen derzelve, ook „ tegenwoordig. Men maakte 'er, kort na Paaschen des volgenden jaars, eenen aanvang mede. „ En men bevondt, dat 'er, in 't eerste jaar, verre „ over de *veertig duizend ponden*, dat is, meer dan „ tweemaal zoo veel, van 's Lands Impost kwam, „ bij wege van verpagting, als te vooren, bij „ wege van inzameling. —— Van deezen tijd af, „ is het verpagten van 's Lands gemeene middelen „ in geduurig gebruik gebleeven, tot dat, in den „ jaare zeventien honderd agt en veertig, niet „ lang voor het uitgeeven deezer Historie, alle „ Pagterijen, op eens, zijn afgeschaft geworden."

Wij

Wij behoeven hier niet te zeggen, dat de imposten en accijnsen thans niet meer bij *verpachting* maar bij *collecte* worden geheven; dat de *pachten*, op de Propositie van Z. D. H. Willem den IV. glor. ged. na eene sterke tegenkanting, vooral van wegen de stad Amsterdam, welke te vooren zich tegen het verpachten verzet had, zijn afgeschaft; en dat 'er thans vrij meer van 't geen de ingezetenen opbrengen in 's lands schatkist overkomt dan te vooren, niet tegenstaande de dagelijks gepleegde fraudes, en offchoon de belastingen eerder verminderd dan vermeerderd zijn. Dezelfde Historieschrijver geeft ons eene lijst op van het beloop der eerste verpachtinge van den impost in de voornaamste steden, waar uit (zegt hij) (*a*) men derzelver „ grootheid en vermogen, ten dien tyde, eenig- „ zins afneemen kan." Om dezelfde reden zullen wij die hier onder plaatsen (*b*), en daar bij opmerken, dat men, uit het beloop van den impost, als gaande ten dien einde over middelen van consumtie, eerder de volkrijkheid dan de vermogens eener plaatse kan afneemen; vermits dezelve niet zoo zeer afhangen van de gegoedheid als wel van de menigte der ingezetenen: een arm man eet en drinkt zoo wel als een rijke, en als de belastingen op

(*a*) *Vad. Hist.* D. V. bladz. 422.

(*b*) *Lijst van het gene de Steden bij de eerste verpachting opbragten.*

	Ponden.		Ponden.
Dordrecht.	4005	Alkmaar.	1372
Haarlem.	2400	Hoorn.	950
Delft.	5440	Enkhuizen.	1100
Leyden.	4300	Edam.	670
Amsterdam.	8940	Monnikendam.	400
Gouda.	2120	Medenblik.	270
Rotterdam.	2200	Woerden.	429
Gorcum.	1300	Naarden.	395
Schiedam.	575	Weesp.	158
's Hage.	3700	Muiden.	115
		In 't geheel	41339 Guld.

op de noodzaaklijkste eetwaaren vallen, betaalt 'er de gemeene even zoo veel aan als de rijke.

Wagenaar geeft ons ook eenen staat van 's lands achterweezen, welke wij ook hier onder zullen plaatsen (*a*).

Dr

(*a*) *Vad. Hist.* D. V. bladz. 421. en volg.

's Vorsten inkomsten uit de Nederlanden beliepen in 't jaar 1551.	327960 : 17 : 0
De Renten, door vermindering van inkomsten, door vervreemding van veele domeinen en andere lasten, van 't jaar 1551. tot het jaar 1556. merkelijk toegenomen zynde, beliepen nu	346818 : 5 : 3
Zoo dat 'er te kort kwam	18857 : 15 : 3
De Hofhouding, Wedden en Jaargelden der Amptenaaren bedroegen jaarlyks	241574 : 19 : 0
Aan de bezetting in de Grensteden, waren voor zes jaren aan levensmiddelen toegelegd	25000 : 0 : 0
De Penningen, by 's Keizers tyd opgenomen, beliepen	4230304 : 0 : 0
Die ten tyde des Konings	140000 : 0 : 0

Andere Schulden.

Aan de Stenden des Keizerryks	17465 : 0 : 0
Aan die van Antwerpen.	15000 : 0 : 0
Agterstallen wegens Aluin der nieuwe Vestingwerken.	36431 : 12 : 0
Aan Geschut en Krygsbehoeftens.	30000 : 0 : 0
Aan Mondbehoeftens.	238000 : 10 : 0
Aan geleende Penningen in 't jaar 1557.	600000 : 0 : 0
Aan Bootsvolk, welk den Keizer had overgevoerd.	42000 : 0 : 0
Agterstallen aan de Vlies-Ridders, Raaden en andere Amptenaaren.	129040 : 0 : 0
Aan het Krygsvolk, ten tyde des Keizers afgedankt.	607311 : 1 : 2
Aan 't Krygsvolk ten zelfden tyde in dienst gehouden.	329360 : 11 : 8
Aan Krygsvolk, by 's Konings tyd afgedankt.	132515 : 14 : 0

De staat der schulden bedroeg, volgens die berekening, in den jaare 1557, 7,160,821. guldens. Wagenaar merkt er bij aan, dat uit dezen staat bleek, dat de renten der opgenomen gelden, tegen acht ten honderd gerekend, jaarlijks omtrent 400,000. guldens bedroegen; dat het land daar en boven meer dan twee millioenen schuldig was; en dat de andere jaarlasten, behalven de interesten, de inkomsten omtrent drie tonnen schats te boven gingen. Wat 'er van deze opgaave en berekening ook moge zijn, dit is ten minste zeker, dat 's lands schulden van tijd tot tijd gereezen, en de belastingen, om derzelver interesten en nieuwe beden te voldoen, merkelijk vermeerderd en verhoogd waren.

De wapenen tegen Spanje opgevat zijnde, om het willekeurig vermenigvuldigen van schattingen, geloofsdwang, en 't vernietigen der verkreegen voorrechten en vrijdommen tegen te gaan, werden 'er middelen vereischt, om geweld met geweld te keeren. Prins Willem de I. had 'er zijne schatten toe besteed, en ter bescherming der ingezetenen tegen de spaansche tirannij, zijn goed verpand en zich in schulden gestoken. 's Lands Vaderen en de ingezetenen getroostten zich het draagen van meerder lasten, in 't vooruitzigt van een meerder genot hunner natuurlijke, godsdienstelijke en burgerlijke rechten: en ieder jaar, dat de oorlog duurde, baarde nieuwe nooddruft, en dus ook vermeerdering en verhooging van belastingen. Men zal 'er eenig begrip van kunnen maaken uit de volgende schets.

In het jaar 1585 was de belasting op den rhijnschen of spaanschen wijn reeds geklommen tot op 22. guldens 't Aam voor het land, en 8 guldens voor de steden. In het jaar 1607 werd die gesteld

op 48 guld. voor 't land, en 16 guld. voor de steden. Een stuk fransche wijn betaalde, in het jaar 1583; 18 guld. voor 't land en 6 guld. voor de steden; in het jaar 1607 werd zulks op 41. guld. voor 't land, en 9 guldens voor de steden gebragt. Het oxhoofd betaalde, in het jaar 1583, 13 guldens voor het land, en 4 guldens voor de steden; in het jaar 1607, 32 guldens voor het land, en 8 guldens voor de steden. Men dient hier aan te merken, dat men, geduurende de regeering der Graaven, bijna geene lasten of rechten voor het land hief, en dat de steden het alleen deeden, om aan de beden, welke, zij den Graaven toestonden, te voldoen, en om de stedelijke kosten te kunnen goed maaken, waar toe den wethouderen het heffen van eenige belasting of het opneemen van eenig geld door de Graaven werd toegestaan; doch, bij vervolg van tijd, en bereids voor den opstand tegen Spanje, schijnt men daar van afgeweeken te zijn, en voor 's lands schulden gemeene provinciaale lasten en rechten over het gantsche land ingevoerd te hebben, die geduurig zijn vermenigvuldigd en vermeerderd.

De azijn betaalde, in het jaar 1605, 2 guld. 8 st. van 't Aam aan 't land; in het jaar 1623 was deze impost 4 guld. 16 stuiv. In het jaar 1583, betaalden de bieren eene belasting, op den volgenden voet geregeld: Een vat van 20 stuiv. betaalde 4 stuiv. Een vat van 30 stuiv. betaalde 10 stuiv. Een vat van 2 guld. betaalde 16 stuiv. de zwaarder bieren betaalden 42 stuiv. In het jaar 1624. werd deze impost gebragt tot 6, 16, 25 en 68 stuiv.; en, in het jaar 1633, is dezelve gebragt tot 11, 22, 30 en 48 stuiv. zonder den accijns der steden te rekenen, welke de helft mogt beloopen van het geen het land trok.

In het jaar 1583, was de belasting op de tarw

6 gul-

6 guldens van het last; in het jaar 1605 werd dezelve gesteld op 32 guld. 8 stuiv. in het jaar 1625 op 40 guld. 10 stuiv. in het jaar 1627, op 47 guld 14 stuiv. en in het jaar 1636, op 63 guld. Die van de tarw met rogge vermengd, gemeenlijk *Masteluin* genaamd, was, in het jaar 1583, niet hooger dan 4 gulden. Men stelde dezelve in 't vervolg met die op de tarw gelijk.

De impost op de rogge was, in het jaar 1583, 3 guldens; in het jaar 1605, 16 guld. 4 stuiv.; in het jaar 1625, 20 guld. 15 stuiv.; in het jaar 1627, 15 guld. 18 stuiv.; in het jaar 1636, 33 guld. 16 stuiv. De Gerst betaalde, in het jaar 1583, 2 guld., en werd vervolgens, in die zelfde jaaren, op 10 guld. 10 stuiv., 13 guld. 10 stuiv., 15 guld. 18 stuiv., 21 guld. 4 stuiv. gebragt.

De Ordonnantie van den jaare 1583 spreekt niet van de boekweit: doch men vindt dezelve in die van het jaar 1605 belast met 6 guldens. Deze belasting werd naderhand in de hier boven aangeweezen jaaren op 7 guld. 10 stuiv., 8 guld., 16 guld. 10 stuiv. gebragt. Men verminderde dezelve naderhand eerst op 11 guld. 15. stuiv. in de jaaren 1636, en 1642 op 9 guld. 16 stuivers.

In het jaar 1583 werd de belasting op de zeep, welke ter sleet verkocht werd, gesteld op 6 stuiv. van de ton, 240 pond weegende, te betaalen bij den zeepzieder, en 2 guld. bij den eersten kooper te betaalen: de zes stuivers werden, in het jaar 1607, verdubbeld. Men verhoogde de belasting van 2 guldens, van tijd tot tijd; dezelve werd, in het jaar 1605, gesteld op 3 guld. 4 stuiv.; in het jaar 1623, op 6 guld. 8 stuiv.

De impost op het zout, ter sleet verkocht wordende, was, in het jaar 1583, 4 guld. van de 100 tonnen, welke men gemeenlijk *honderd* noemt.

Deze belasting werd vervolgens op 4 guld 10 ſtuiv. gebragt; in het jaar 1625, werd dezelve op 6 guld. 15 ſtuiv. bepaald. Eene andere impost van ieder huisgezin geheven wordende, welke men in de Ordonnantie van den jaare 1583 niet vindt, was eerst niet hooger dan 4 guld. 10 ſtuiv. Bij de Ordonnantie van den jaare 1625 werd dezelve op 6 guld. 15 ſtuiv. bepaald, voor een huisgezin van acht perſoonen, en op 3 guld. 7 ſtuiv. voor een kleiner huishouden; eene verhooging, welke vervolgens door de belastingen meer en meer over alles, wat 'er toe konde gebragt worden, uitgeſtrekt werd tot zoodaanige lieden, welke uit hoofde hunner kostwinning genoodzaakt zijn zout te gebruiken, als de boeren, die zuivel maaken. In het jaar 1651, werd 'er een recht van veertien guldens ten honderd gelegd op het gerafineerde zout, en negen guldens op het klein zout, zoo op het zout binnen 's lands gerafineerd, als het geen van buiten werd ingevoerd.

In het jaar 1583, was de impost op het rundvee de twintigſte penning van den koopprijs, zoo dikwijls als hetzelve verkocht werd: deze belasting werd, in het jaar 1605, tot den zevenden penning verhoogd, en bepaald tot het ſlachtvee, en alleenlijk betaald moetende worden bij de ſlachting. De belasting op de paarden bleef, eenigen tijd, op den twintigſten penning, maar men veranderde dezelve naderhand. In het jaar 1583. vond men eene belasting op het hoornvee, van vier ſtuivers en een half, ter maand, van ieder beest, drie jaaren en daar boven oud; en van twee ſtuivers, vier penningen van ieder beest dat jonger was; men vindt deze belasting vervolgens verminderd op drie ſtuivers voor ieder beest van drie jaaren en daar boven, en voor die van minderen ouderdom op anderhalve ſtuiver:

ver: in het jaar 1625. werd deze belasting tot het dubbeld gebragt, dat is, tot zes en drie stuivers.

De bezaaide landen waren, in het jaar 1583, reeds belast met vier en eene halve stuiver, de honderd en vijftig roeden 's maands. Deze belasting werd voor eenigen tijd afgeschaft, en vervolgens, in het jaar 1627, weder ingevoerd.

In het jaar 1598, werd de veertigste penning van de verkooping van alle onroerende goederen ingevoerd; in het jaar 1602, werd dit recht op den dertigsten penning gebragt; in het jaar 1617 strekte men hetzelve tot de erfpachten, en tot den tienden uit; in het jaar 1655, werd dit recht tot den twintigsten penning verhoogd. Dit recht werd ook gelegd op de erfenissen, die iemand van zijdelingsche bloedverwanten opkomen, welk recht die zelfde Ordonnantien van het jaar 1598 tot 1655 van den veertigsten op den twintigsten penning hebben gebragt.

De belasting op de ronde maat was, in het jaar 1600, 15 stuiv. van een last tarw; 10 stuiv. van rogge, gerst en andere waaren; van de mout 7 stuiv. 6 penningen; van erwten 15 stuiv.; van boonen 10 stuiv.; van allerlei zaaden, 23 stuiv. In het jaar 1625, werd deze belasting gebragt op 22 stuiv. 6 penningen, 15 stuiv., 11 stuiv. 3 penningen, 22 stuiv. 6 penningen, 15 stuiv., 36 stuivers, enz.

In het jaar 1605, werden de boomvruchten onder eene belasting van den achtsten penning van den koop of de waarde gebragt: in 't zelfde jaar leide men 1. Een recht op de kaarsen van drie vierde stuiver op het pond, hetwelk in het jaar 1626 met een vierde stuiver werd verhoogd. 2. Den achtsten penning op het brandhout; 3. Een recht op de turf van 7 penningen op de ton, 't welk in het jaar 1623 op 12, en in het jaar 1627 op

24. penningen werd gebragt; 4. Een recht op de koolen van 4 guld. 10 ſtuiv. op de maat, gemeenlijk *honderd* genoemd, hetwelk in het jaar 1622, op 8 guld., in het jaar 1623, op 9 guld. werd geſteld; 5. Den achttienden penning op de gouden lakenen, te rekenen van den koopprijs, 't welk in het jaar 1621 op den twaalfden penning werd gebragt.

Het recht op de waag vindt men in de jaaren 1607. 1621. 1624. en 1678. geregeld, zoo als men 't uit de Lijst, of Tafel, onder de Bijlaagen geplaatst zien kan (*a*).

De ſuiker werd, in 1659, weder op vijf ſtuivers gebragt en de ſiroopen op vier ſtuivers de honderd pond geſteld. Men maakte, in 't jaar 1679, een onderſcheid in de heffing van het waaggeld tusſchen de verſcheiden ſoorten van asſche, of pot- en weedasch. Op de huiden, werd eene belasting van twee ſtuivers op de drooge, en van 3 ſtuivers op de natte huiden, van de honderd pond gerekend, gelegd; voorts ook de razijnen en vijgen. In 't jaar 1716 op de thee, moetende dezelve 16 ſtuiv. van de 100 pond betaalen; de koffi moest 12 ſtuiv. en de cacao 6 ſt. van de 100 pond betaalen. Allerlei ſoorten van veeren, zoo bedde- als andere veeren, werden mede aan het recht van de waag onderworpen, en wel van 6 ſtuiv. de 100 pond. Ook werden de grove waren, als ſteenen, lood, kalk, enz. onder belasting gebragt. Alle deze belastingen zijn nog van tijd tot tijd verhoogd.

In 't jaar 1621, leide men eene belasting op de olijf olie en traan van 8 guldens op de ton. Het volgende jaar, werd 'er eene op den zouten visch en ha-

(*a*) Zie Bijlaage B.

Haring gelegd, van één gulden op de ton. In het zelfde jaar, begon men den 40sten penning te heffen op het verkoopen der schepen en derzelver wand, zoo dikwijls als dezelven verkocht werden.

In 't jaar 1623, stelde men een inkomend recht op den tabak van 6 stuivers op het pond: hetzelve werd, in 't jaar 1624, tot 3 stuivers verminderd. In 't jaar 1644, vorderde men acht penningen van 't pond tabak van de carabische eilanden, eene stuiver van 't pond virginischen tabak; 2 stuivers van 't pond braziliaanschen, van den tabak uit de Caraques 3 stuivers, op het pond: dit inkomend recht werd, van tijd tot tijd, verhoogd of gemaatigd, naar de hoedaanigheid en soorten.

In 't jaar 1624, werd het gezegeld papier ingevoerd. De eerste Ordonnantie stelt op de requesten een zegel van 2 stuivers; zoo als ook voor huurcedullen, contracten, certificatien en diergelijke acten. De vonnissen en decreeten van rechters, de transporten, cessien en andere acten van dien aart moesten worden geschreeven op een zegel van 4 stuivers, indien dezelven de somme van 600 guldens niet overtroffen; van 6 stuivers, indien zij de somme van 1200 guldens niet te boven gingen; en van 8 stuivers, indien dezelve grooter somme behelsden. De huwelijksche voorwaarden, de uiterste willen, de paspoorten, op een zeegel van 8 stuivers. De privilegien, octrooien, de brieven van gratie, pardon, commissien, brieven van *Sureté de corps*, op een zegel van 8 stuivers. Dit is de korte inhoud van de eerste Ordonnantie; maar wel dra strekte men dit recht zeer verre uit. Men bragt 'er, in 't jaar 1638, de obligatien onder, moetende, die 600 guldens en daar beneden beliepen, op een zegel van 4, en die boven die som gingen, op een zegel van 8 stuivers worden geschreeven.

ven. De consultatien en advizen moest men schrijven op een zegel van 4 stuivers. Alle koopcontracten, transporten, polissen van assurantie, en eene groote menigte andere acten, gaven geen recht, en hadden geene kracht van verbintenis, indien dezelve niet waren geschreeven op een zegel van 4 stuivers. Men stelde in 't vervolg de huurcedullen op een zegel van 8 stuivers, indien de huur honderd guldens, en daar boven, bedroeg.

In den jaare 1636 werd 'er een recht op het houden van dienstboden, van eene gulden op ieder derzelven, gelegd.

Op dien voet stonden de belastingen ten naasten bij, welke de oorlog tegen Spanje of op nieuw deed invoeren, of, van tijd tot tijd, verhoogen, behalven de licent-convooij-last- en veilgelden, tolrechten, en verscheiden andere, welken wij niet zullen optellen, om dat het ons oogmerk niet is, eene naauwkeurige lijst van alle de belastingen, welke onzen koophandel drukken, te maaken; maar eeniglijk te doen zien, hoe de lasten in Holland, van tijd tot tijd, zijn toegenomen, en welke gevolgen zulks voor onzen koophandel en scheepvaart moet gehad hebben.

Daar de Vaderlandsche Geschiedenissen ons den steeds toeneemenden aanwas, vermeerdering en verhooging van lasten, zoo duidelijk aantoonen, staat nu te onderzoeken, of dezelven waarlijk zoo schadelijk en verderflijk zijn voor de vaart, koophandel, neeringen, handteeringen en fabrieken, als men voorgeeft. Een onderzoek, het welk mij noodeloos zoude schijnen, indien ik niet te meermaalen luiden van kennis, oordeel en verstand, ontmoet had, die 'er luchtig over heen praatten, en 'er niet alleen aan twijfelden, maar zich verbeeldden, dat de klagten der koopluiden desaan-

gaande zeer ongegrond waren; en dat die alleen voortkwamen uit winzucht, vermits de lasten enkelijk op de winst der kooplieden en fabriekeurs vielen, en die winst wat besnoeiden, zich verzekerd houdende, dat, als de kooplieden en fabriekeurs zich met wat minder winst en voordeel wilden vergenoegen, de koophandel, de vaart en de fabrieken wel staande zouden blijven; verders nog in het vast begrip zijnde, dat het verval der fabrieken, neeringen en handteeringen, vaart en koophandel, aan de rijzende pracht en weelde, en niet aan de verhooging of vermeerdering van lasten, is toe te schrijven; daar bij nog vast stellende, dat, de koopluiden zich aan de pracht overgeevende, en als Vorsten willende leeven, daarom de middelen van hun bestaan, daar toe niet toereikende, in verval raaken, geenzins om dat zij te zwaar belast zijn. Zulke redeneeringen heb ik meer dan eens hooren maaken; en nademaal dezelve, en andere van dien aart, niet zelden bij de Vorsten en Overheden aangedrongen worden, en ingang vinden; en nadien de vertoogen der kooplieden daarom niet zelden in den wind geslagen worden, zal het noodig zijn, dat wij 'er ons wat breeder over uitlaaten, en dat wij de schadelijkheid en verderfelijkheid der belastingen, met betrekking tot de middelen van 't bestaan der menschen, ten klaarste aantoonen. Ten einde mijne gedachten en de klagten der koopluiden minder verdacht mogen voorkomen, en over de zaak zelve minder twijfel over te laaten, zullen wij ons slechts bedienen van het geen wij 'er bij deftige, doorzichtige en kundige Schrijvers over aangemerkt vinden; en welke van zoodaanig gezag zyn als wij meenen, dat onze Leezers niet zullen wraaken.

Men weet dat de Kancelier Baco de Veru-

LAMIO, een der schranderste vernuften, der uitmuntendste Geleerden, en teffens een der grootste Staatkundigen van zijnen tijd is geweest. Zie hier, hoe hij zich uitdrukt ter plaatse, daar hij over het oppergebied handelt (*a*). *Quad ad Mercatores; sunt illi instar Venae Portae: Qui nisi fluerint, potest quidem Regnum aliquod artus habere robustos, sed venas vacuas, & habitum corporis macrum. Vectigalia & portoria immodica raro Regis reditus adaugent. Etenim quod in partibus lucretur, in summa deperdit, commercii quanto diminuto.* TACITUS, een Schrijver, welke geen minder gezag heeft, spreekt genoegzaam op denzelfden toon: *Non in occulto est*, (zegt hij) *multos Principes acerbe per civitates conquirendis pecuniis plus invidiae quam virium domui suae addidisse* (*b*). SYMMACHUS, een man van uitmuntende verdiensten, die gebloeid heeft ten tijde van THEODOSIUS, VALENTINIANUS en ARCADIUS, vertoont, in een zijner brieven, aan den Keizer Valentiniaan geschreeven, hoe nadeelig het zoude zijn zekere maatschappijen van kooplieden met de belasting te bezwaaren, welke men haar wilde opleggen: onder anderen zeggende: *quod si adjiciantur insolita, forsitan consueta cessabunt* (*c*). Zoodaanig eene uitwerking van overmaatige belastingen heeft de Heer MOREAU op 't oog, wanneer hij, spreekende van het recht der Overheden, om belastingen te leggen op de onderdaanen of ingezetenen van een land, zich aldus uitdrukt (*d*). „ Doch hoe volstrekter deze magt

„ zy

(*a*) *De Imperio*, pag. 95.
(*b*) TACITUS *Lib.* III. *Hist.*
(*c*) SYMMACHI Epist. Lib. X. Epist. 27.
(*d*) *Pligten der Overheden*, bladz. 174. Een werk dubbeld waardig om geleezen, herleezen en overdagt te worden.

„ zy, hoe noodzakelyker het is, dat zy wel geregeld worde; derzelver gebruik is noodzakelyk, maar haar misbruik is verschrikkelyk. Het regt, om 't genot der bezittingen te verminderen, komt vry na aan de gevaarlyke magt om de eigendommen nutteloos te maaken; en het kan gebeuren, dat schattingen, zonder eenige maat gevorderd, de oorzaak, die dezelve wettigt, doen ophouden; want de Regeering heeft niets meer te beschermen, wanneer alles den Burger ontnomen is". Met welke woorden de Schrijver aan den Koning voorhoudt, dat hij schattingen kan heffen, om de onderdaanen in 't bezit en in 't genot van 't geen hun eigen is, te behouden; maar dat die oorzaak verdwijnt, zoo ras als de schattingen zoo hoog loopen, dat de ingezetenen, het geen hun eigen is, verliezen, alzoo 'er dan niets meer te behouden overblijft. Wanneer de schattingen of belastingen derhalven zoo hoog loopen, dat de neeringen en handteeringen niet meer staande kunnen blijven, dan vervalt het recht, om die te heffen, alzoo de oorzaak of het voorwerp, waar uit dit recht ontstaat, niet meer daar is. TACITUS schijnt dit ook te kennen te geeven, wanneer hij zegt: *Hi fructus, quibus Respublica sustinetur; qui si diminuantur dissolutionem imperii docemus* (*a*).

MORREAU voorts van het heffen van belastingen en de rechtmaatige verdeeling derzelven, mitsgaders over de onrechtvaardigheid, welke door eene ongelijke verdeeling ligt begaan word, spreekende, zegt: „ de belasting is onrechtvaardig, wanneer zy, schoon al niet willekeurig zynde; alleenlyk burgers van eene zekere orde drukt, die „ reeds

(*a*) *Annal* XIII.

„ reeds hun aandeel in andere onderstandgelden
„ betalen; en de onregtvaardigheid is nog groo-
„ ter, wanneer de orde, welke men te zwaar ge-
„ drukt heeft, die is, wier arbeid den Staat zyne
„ wezenlyke rykdommen verschaft". —— De be-
„ lasting is eindelyk onregtvaardig, wanneer zy,
„ terwyl men de betaling afvordert, het middel
„ om die te kunnen doen, noodwendiglyk weg-
„ neemt; en dit gebeurt altyd, wanneer zy den
„ laatsten slag geeft aan den koophandel van een
„ land, het welk geen ander middel van bestaan
„ heeft dan den koophandel. Het kan dan niet
„ anders zyn of de invordering moet iets on-
„ menschlyks in zich hebben; en dewyl de behoef-
„ ten van den Staat niet gedogen, dat dezelve iets
„ verlieze, zoo valt de last genoegzaam altyd op
„ eene orde van burgeren, die haar aandeel reeds
„ heeft opgebragt (*a*)".

De Schrijver van het boek, dat voor meer dan eene eeuw in 't licht is gebragt, onder den titel van *Aanwysing der heilsame politike Gronden en Maximen van de Republike van Holland en West-Friesland*, beweert, *dat men de Vissers, Handelers in handwerken, de Negotianten, ende de Reeders in scheepen ofte op vragt aanleggers*, in die qualiteit, *gansch niet behoorde te beswaaren, met haar onder eenig pretext ietwes aan het gemeene Land te doen betaalen* (*b*). Hoé vreemd en ongerijmd deze stelling ook zij, en hoe weinig de redenen van den Schrijver dezelve billijken, echter, voor zoo verre die strekken, om het nadeel en de verderflijkheid der onmaatige belastingen aan te toonen, kan menze aanneemen. De fabel, die hij ons opgeeft, is op dit stuk niet

(*a*) *Pligten der Overheden*, bladz. 207. en volg.
(*b*) p. 77.

niet ongeestig uitgevonden. Zie hier, hoe hij die verhaalt. „ Immers hebben de *Ouden* deese *dwaase* „ *menschen* vergeleeken by *muisen* die van de *vrug-* „ *ten* eens boomgaars moetende leeven, bevonden „ dat de *wortelen* ook smaakelik ende voedsaam „ waaren, sulks sy die bestonden te eeten, waar „ door de *boomen*, die by gebrek van genougsame „ wortelen haar gewoonelik voedsel misten, min „ vrugten droegen: en de *wijsten* seiden waar het „ van daan quam, maar wierden niet geloofd van „ de *dwaaser* en *gulsiger*, die in het omgraaven en- „ de vreeten der wortelen volhardeden. Ende als „ in den volgenden jaare booven deese onvrugt- „ baarheid, door storm en vorst veele van hunne „ wortelen beroofde, ende dien volgende qualik- „ gewortelde boomen om verre geworpen ofte uit „ gevroosen wierden, soo waarschowden de *wijse* „ *muisen* weederom haare *dwaase broederen:* die „ antwoordeden, dat niet het omwroeten, en wor- „ tel-eeten maar de felle storm, en winter, daar „ van oorsaak was: sulks sy voort gingen met „ wroeten ende de wortelen te verslinden, tot dat „ de boomen ende vrugten soo seer waaren ver- „ minderd, dat beide *wijse* ende *dwaase muisen* „ van honger moesten sterven, ofte eene beetere „ wooninge soeken.

„ Daar en booven leeren ons de oude *Historien*, „ dat *Antigonus*, Konink van *Macedonien*, onver- „ standig geld-gierig zijnde, niet te vreeden was, „ met de gesontheid sijner Onderdaanen, ende de „ profijten die hy ende sy genooten uit de impos- „ ten op de *consumtie* der Vreemdelingen die fijne „ *mineraale waateren* quaamen te drinken; sulks hy „ de *fonteine* selfs beswaarde, met een *impost* te „ stellen op iedere mate waaters. Het welk Gode „ ende den natuure soo onaangenaam was, dat de

„ *fon-*

„ *fonteine* verdroogde, fulks hy daar na de *gesont-*
„ *heid* sijner Onderdaanen, de *imposten* op de con-
„ fumtien, alsmede deese *super-impost* moetende
„ missen, van sijne eigene Onderdanen, ende na-
„ buurige Vreemdelingen, vervloekt ende bespot
„ wierd (*a*)".

De menigvuldige Requesten en Memorien, zoo aan de Edele Groot Mogende Heeren Staaten van Holland en Westfriesland, als aan Hunne Hoog Mogendheden, de Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, van tijd tot tijd, ingeleverd, zouden wij mede tot bewijs kunnen aanvoeren, indien zij niet bloot stonden, om als getuigen in hun eigen zaak gewraakt te worden. Ik zal 'er uit een groot aantal maar een onder de Bijlaagen achter dit deel plaatsen, om dat dezelve nog al uitvoerig beredeneerd is (*b*).

Inzonderheid kan ik mij nog beroepen op een gezag, dat alle overigen te boven gaat: naamlijk het gevoelen van hun Ed. Groot Mogendheden, de Staaten van Holland en Westfriesland, en van Hunne Hoog Mogendheden, de Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, het welk zoo eenvoudig en krachtig is uitgedrukt in de stukken, welken wij onder de Bijlaagen van onze eerste en tweede Deelen hebben bijgebragt (*c*). Aleenlijk zal ik 'er nog bij voegen, het geen men leest in de *Verhandeling*, welke de *Propositie van Z. D. Hoogheid*

(*a*) Bladz. 79. De Heer Griffier van den Heuvel, en de Heer Zillissen, stellen de verhooging van lasten mede onder de oorzaaken van het verval onzer neeringen en handteeringen. Zie de *Verhandelingen, uitgegeeven door de Hollandsche Maatschappije*. D. XVI. bladz. 30. 444.

(*b*) D. II. bladz. 161. Bijlaage A. D. I.

(*c*) D. I. Bijlaagen A. R. S. D. II. bladz. 162. Bijlaagen K. en volg.

mid Prins Willem den IV. glor. ged. verzeld heeft, met deze woorden: „ en met regt mag men zeg-
„ gen, dat het alleen aan deese lasten te attribuee-
„ ren is, dat de Commercie van deese Landen gedi-
„ verteerd, en by onse nabuuren is overgebragt": eene waarheid, op welke die geenen, welke over het onderwerp, het welk wij hier verhandelen, geschreeven hebben, niet genoeg, zoo 't mij voorkomt, zijn staande gebleeven (*a*), en die wij nu nader zullen betoogen.

Met een enkel voorbeeld, kan men die waarheid allerbevattelijkst maaken. Stel twee Schrijnwerkers van gelijke vermogens, ijver, kunde, werkzaamheid en bekwaamheid. Laat den een voor ieder kabinet, het welk hij verkoopt, moeten opbrengen 8 gulden, en stel dat hij daar nog bij winne 2 guld. hij zal met het verkoopen van duizend kabinetten, 2000 guldens winnen, en daar van kunnen leeven: en teffens 8000 guldens opbrengen: zoo lang als de ander even zoo veel moet opbrengen, staan zij gelijk: maar stel verder, dat het opbrengen tot 9 guldens rijze, en dat hij van 1000 guldens leeven kan, dan kan hij nog zijn handwerk aanhouden: zoo lang naamlijk als de ander zijne winst van 2 guldens niet vermindert; maar, wanneer de andere, in de plaats van 2 guldens te willen winnen, zich

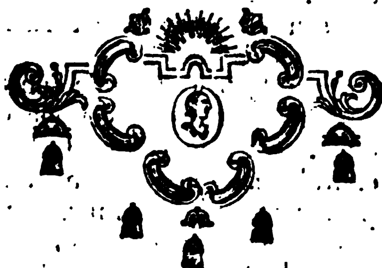
(*a*) De Heer van Heukelom, Laken-Fabrikeur te *Leyden*, die, in zijn overheerlijk en bekroond *Antwoord op de Vraag, voorgesteld door het Provinciaal Utrechts Genootschap van Kunsten en Weetenschappen*, het nadeel, het welk de hooge arbeidsloonen aan de Fabrieken hebben toegebragt, zoo klaar en blijkbaar heeft voorgesteld en beweezen, schijnt zijne overweegingen op de voornaamste oorzaak der verhoogde arbeidsloonen, naamlijk, de belastingen, niet te hebben willen uitbreiden: mogelijk heeft hij verkoozen, om 'er zich niet over uit te laaten.

zich vergenoegen wil met eene gulden winst; dan is het blijkbaar, dat die geen, welke 9 guldens moet opbrengen, de kabinetten niet kunnende verkoopen zonder winst, zijn handwerk niet zal kunnen aanhouden, en wel enkelijk om de verhooging van eene gulden op het geen hij opbrengen moet; en dus zal die geen, welke in de plaats van 9000 guldens, welke hij meende jaarlijks uit den arbeid van den Schrijnwerker te trekken, zelfs missen de 8000 guldens: want men kan niet stellen, dat de koopers, alles buiten dat gelijk staande, niet verkiezen zullen bij die geen te gaan, bij wien zij 't goedkoopste gerijft worden.

Ik heb mij bepaald tot een stuk schrijnwerk, om het voorbeeld eenvoudiger te maaken: maar men brenge het over tot alles wat de schrijnwerker maakt, en men vooronderstelle, dat hij, uit hoofde, zoo van hooge arbeidsloonen, als van andere belastingen, al het geen wat hij maakt, tot den prijs niet kan geeven, als het andere doen, zonder verlies van de winst, die hem noodig is om te leeven, dan is, zoo wij meenen, allerzigtbaarst, dat hij zijn bestaan niet kan aanhouden.

Twee zaaken verdienen hier opgemerkt te worden: 1. Dat eene kleine verhooging van lasten een fabrikeur buiten staat kan stellen, om zijne fabriek aan te houden. 2. Dat de fabrikeurs en de kooplieden (want het geen wij hier zeggen omtrent de kooplieden heeft even eens plaats omtrent de fabrikeurs) rijk worden, niet om dat zij *duur*, maar om dat zij *veel* verkoopen; en derhalven moet de staatkunde, wel verre van uit den rijkdom der kooplieden aanleiding te neemen, om derzelver winsten te besnoeien, veel eer trachten om dien te vermeerderen; en hun *veel* te doen winnen. Wij leeven zekerlijk in geen land, daarwe voor willekeurige be-

belastingen te vreezen hebben, om aan de schraapzucht van eenen dwingeland te voldoen: de noodzaakelijkheid is, hier te lande, alleen de beweegende oorzaak, welke bij ons de Vaderen des Vaderlands tot het heffen van lasten dwingt: dan, uit welke oorzaak de opstapeling van lasten ook geboren moge zijn, het zij uit eene dringende en dwingende noodzaakelijkheid, om al wat dierbaar is, te behouden, het zij uit eene eigendunkelijke grilligheid van eenen Vorst, de uitwerksels zullen altijd dezelfde zijn; en 't zijn die uitwerksels alleen, welke het onderwerp onzer beschouwinge uitmaaken, en tot welken wij nu overstappen.



NEGENDE HOOFDSTUK.

Schadelijke Invloed der Belastingen op de Vaart, Koophandel, Fabrieken, Visscherijen, en alle Neeringen en Handteeringen.

Zoo dra men overtuigd is, dat de belastingen, op het geen het voedsel van den gemeenen man uitmaakt, het bestaan voor de werk- en ambachtslieden in duurte doen toeneemen, en dat daar uit noodzaakelijk moet volgen, dat een arbeidsman dagelijks meer moet verdienen, dan anderszins; dan zal men ook overtuigd moeten zijn, dat zoodaanige belastingen de dagloonen moeten doen verhoogen, en dat het nadeel, hetwelk uit die verhooging geboren word, als een gevolg van de belastingen zelven aangezien moet worden.

Het eerste nadeel, 't welk uit de duurte der leevensmiddelen voortvloeit, is een verloop van werk- en ambachtsvolk. Die, in een land, bij brood en boter nog een stuk kaas kan genieten, zal zich niet begeeven op eene plaats, daar hij zich met brood en boter te vrede moet houden: hij zal die eerder verlaaten, en zich begeeven daar hij de spijs, naar maate van het loon, beter koop vindt. De Voorzienigheid heeft ons in het gebruik der aardappelen, sedert ruim eene halve eeuw, een aangenaam en onkostbaar voedsel doen vinden. Men ziet het op alle tafels; maar het nut, het welk 'er het bestaan van den gemeenen man uit haalt, komt hier wel het meeste in aanmerking, offschoon hetzelve zijn invloed uitstrekt over het algemeen bestaan van alle Inwoonders, en dus mede van de Fabriekanten, Manufacturiers en Trafikanten zelven, wel-

ke

ke, in hunne huishouding een minder kostbaar voedsel kunnende gebruiken, ook daar door geholpen worden in 't geen tot hun leevens onderhoud benoodigd is. Ik geloof niet, dat een Fabrikeur, of iemand, wie hij zij, welke deel heeft aan een Fabriek, of op eene andere wijze de nooddruft van den arbeidsman, voornaamlijk in onze binnen-steden, heeft gade geslagen, de verligting, welke de gemeene man uit het gebruik der aardappelen trekt, ontkennen, en te gelijk niet volmondig toestemmen zal, dat het 'er, hier te lande, deerlijk met de smalle gemeente zoude uitgezien hebben, was haar dit voedsel niet te stade gekomen (*a*).

Ik heb wel eens bedenkingen hooren maaken, over het nadeel, het welk het gebruik der aardappelen aan de voornaamste bron van 's Lands inkomsten toebrengt, alzoo het middel van 't gemaal, het merkelijkste gedeelte daar van uitmaakt, en dat het eeten van aardappelen het vertier van brood sterk vermindert. Ik wil het niet tegenspreeken; maar het staat bij mij altijd vast, dat die bron van 's Lands Finantien bij den duur nog meerder zoude lijden, indien men dit nadeel wilde tegen gaan, en zulks om de redenen, welke ik bladz. 73. en volg. heb bijgebragt. Die bron zelve zoude, door verloop van neering en handteering en verdere ontvolking, geheel kunnen uitdroogen; vermits zij tot geen milde opgaave gebragt kan worden, dan door het vermeerderen van volk, dat wederom enkelijk door het *goed koop* leeven kan verkreegen worden. Om deze reden hoop ik, dat dit zoo heilzaam en dienstig, ja zelfs zoo noodig voedsel voor den gemeenen man

(*a*) Men zie hier over de Verhandelingen, uitgegeeven door de Hollandsche Maatschappij. D. XVI. bladz. 47. en volg. 64. en volg.

man, nimmer met eenige meerdere belasting bezwaard zal worden.

Het verloop van bekwaam werkvolk is dan een der nadeelen, welke uit den invloed der belastingen voortvloeien, waaromtrent nog aan te merken ſtaat, dat ouders hunne kinderen niet dan in den grootſten nood aan eenen arbeid of aan een ambacht zetten, daar, gelijk men zegt, geen droog brood aan te verdienen is; dat de kleine gemeente ſchroomt voor het aangaan van huwelijken; dat hier door de ontucht bevorderd word; waar uit wederom voortvloeit gebrek aan gevoegelijke kweekelingen, uit welken met 'er tijd bekwaame werklieden moeten opwasſen; en dus eindelijk een gebrek aan bekwaame handen, om behoorlijk aan den arbeid te voldoen, terwijl de ijver en lust verdwijnen; en de ſmalle gemeente tot een ſoort van onverſchilligheid, traagheid en luiheid vervalt: van welke kwaal, zoo die eens wortel geſchooten heeft, zij naauwlijks te geneezen is: eene waarheid, welke men op ſommige plaatſen dagelijks onder het oog heeft. De werkeloosheid ondertusſchen baart armoede, en vermeerdert het bezwaaren der armkasſen; welke met behoeftigen worden overlaaden, terwijl de inkomsten van liefde-gaaven verminderen; zoo dat het land, in plaats van door de menigte van volk rijk te worden, in tegendeel zelfs hoe langer hoe meerder behoeftig word.

Om werkvolk te behouden en het nadeel, hetwelk wij daar aangeweezen hebben, tegen te gaan en voor te komen, is 'er geen andere weg, dan de dagloonen te verhoogen; dit heeft men dan ook gedaan, maar het natuurlijk gevolg daar van is geweest, dat men ook den prijs van het gefabriceerde heeft moeten verhoogen; en daar uit is wederom gevolgd, dat andere volken onze mededingers hebben kunnen

wor-

worden, tegen ons aan 't werk zijn geraakt, en ons eindelijk in dit ſtrijdperk zoodaanig hebben overtroffen, dat het vertier van alle onze manufactuuren zich tegenwoordig meest bepaalt tot het geen binnen 's lands geſleeten word, en tot eenige weinige verzendingen naar buiten.

De verhoogde prijzen onzer manufactuuren, eén noodzaakelijk gevolg zijnde van de verhoogde arbeidsloonen, welke wederom voortſpruiten uit de duurte der leevensmiddelen, voortgebragt door de vermeerdering of verhooging van lasten, de verhoogde prijzen, zeg ik; hebben dus de vreemden, en in 't bijzonder Aken en Verviers (*a*) in ſtaat geſteld, om, met gelijke qualiteit, de lakenen beter koop te kunnen maaken, en leveren dan wij, en ons van de leverantien dier goederen te ontzetten; daar in het jaar 1614, zelfs die van Aken zich hier te lande kwamen nederzetten om de laken-fabriek te oefenen (*b*). Dus is de fabriek van greinen, welke wij van de vreemden, en in 't bijzonder van die van Brusſel, tot ons hadden getrokken, gelijk men, onder anderen, afneemen kan uit de benaaming van *Brusſelſche Camelotten*, welke aan zekere greinen, te Leyden gefabriceerd wordende, als nog gegeeven word, wederom van ons tot de vreemden overgegaan. Wie toch zal mij betwisten, dat het beterkoop fabriceeren, met gelijke qualiteit, de reden is, waarom wij de fabrieken van de vreemden tot ons hebben kunnen trekken, en dat dezelve naderhand wederom door de vreemden van ons hebben

(*a*) Eenige jaaren geleeden te *Bremen* zijnde, heeft de Heer Gildemeester, voornaam Koopman in die ſtad, mij verhaald, dat hij te vooren niet dan Hollandſche lakenen verkocht had, daar hij op den tijd, dat ik 'er was, geen andere dan van Aken en Verviers ſleet.

(*b*) Zie D. I. bladz. 351.

hebben kunnen afgetrokken worden. Dezelfde oorzaaken brengen bestendig dezelfde uitwerksels voort (*a*).

De duurte der arbeidsloonen moest derhalven ook dezelfde uitwerking doen op alle andere fabrieken en trafieken, en dezelven doen afneemen en verminderen: en moet men zich dan verwonderen, datwe overal de fabrieken en trafieken te niet zien loopen? bij voorbeeld, den *Scheepsbouw*, *de Lijnbaanen*, de *Lijst-Fabrieken*, de *Fabrieken van zyden stoffen*, het *Aardenwerk*, inzonderheid het *Delfsch Porcelein*, het welk door Engelsch, Rouaansch en andere vreemde aardewerken vervangen word; de *Hoedemaakerijen*, *Papiermaakerijen*, welke wij, nu ruim eene eeuw geleeden, merkelijk tot afbreuk van die der Franschen vermeerderd hadden, Spanje, Portugal, Engeland en andere vreemde landen, inzonderheid mede de Oostenrijksche Nederlanden, van papier voorziende, en welke naderhand door den beter koop der Fransche papieren, die in ons land gesleeten worden, aan 't vallen geraakt, naauwlijks bestaan kunnen, offchoon de papieren, vooral de drukpapieren, sedert eenige jaaren, omtrent twintig ten honderd in prijs zijn opgeslagen; al het welk aanleiding heeft gegeeven, dat 'er in de Oostenrijksche Nederlanden zoo wel papier-molens opgericht, en de uitvoer der lompen verboden zijn, als *Zuiker-Raffinaderijen*, *Bierbrouwerijen*, alle soorten van *Verwe-*

(*a*) *Gera*, een klein aangenaam en zeer wel gelegen steedjen in Saxe, heeft zijn voorspoed te danken aan den *goedkoop* der leevensmiddelen. Het bestaat uit aanzienlijke Fabrikanten en arbeidsvolk. De Heer Schmidel, wien ik, bij deze gelegenheid, nog mijnen dank betuig voor de beleefdheden, van hem aldaar genooten, sleet een hoope greinen, op de Leipziger Misfen, zond 'er naar Italië, enz. De laage arbeidsloonen overwoogen de meerdere kosten van verzending.

werijen (*a*), *Boekdrukkerijen*, *Plaatdrukkerijen*, *Olieslagerijen*, *Houtzaagerijen*, *Katoen-drukkerijen*; welke drie laatste neeringen men in de Oostenrijksche Nederlanden, almede tot merkelijke afbreuk van de onzen, heeft begonnen aan te leggen, en honderd andere fabrieken en trafieken meer, te veel om hier op tellen.

Nog zijn 't de Fabrieken en Trafieken niet alleen, welke door de duurte der dag- of arbeidsloonen geweldig lijden: die kwaal strekt zich uit over den gantschen koophandel. Tot het drijven van denzelven word veel arbeids vereischt, zoo met lossen, laden, de waaren in pakhuizen op te slaan, aan- en van de waag te brengen, en wat dies meerder is. Hoe hooger de kosten daar op loopen, hoe meer de koopwaaren daar door bezwaard worden, alzoo die ongelden bij de waarde van 't goed moeten gevoegd worden, en dezelven in prijs doen stijgen; het welk voor handelplaatsen, daar de kracht van den koophandel in het stapelen, en in het maaken van eene algemeene markt bestaat, oneindig veel nadeel toebrengt; de vreemden daar door aangezet wordende, om zulke plaatsen te ontwijken en andere te verkiezen, daar zij die meerdere kosten vermijden kunnen.

Dezelfde duurte heeft in 't bijzonder haaren invloed op de Visscherijen, vermits, behalven het voedsel der visscheren zelven, alles wat 'er toe gebruikt word, zoo tot den aanbouw der scheepen, als tot alle behoeften van gereedschappen, tonnen, netten, en wat dies meerder vereischt word; gelijk mede de arbeidsloonen na de vangst, om den visch te bereiden en bekwaam tot den verkoop te maaken, in prijs zijn opgeslagen; het welk dan ook de,

(*a*) Zie D. II. bladz. 324. en volg.

de vreemden, welke de visscherijen konden oeffenen, in staat gesteld heeft, om 'er ons niet alleen in tegen te gaan, maar de vlag boven ons te voeren.

En hoe zijn, sedert veele jaaren herwaarts, en hoe worden de visscherijen bij ons nog staande gehouden? Op eene wijze, welke mogelijk door geen volk kan nagevolgd worden, doch die derzelver verval niet altoos kan verhoeden. Het is bekend, dat die geenen, welken deel neemen in die visscherijen, op dezelven doorgaande geen winst doen, dan voor zoo veel zij mede-leveranciers tot de uitrusting zijn; en dat zij hunne winst niet hebben uit het voordeel van de vangst, maar uit de winst van het geen zij geleverd hebben; zoo dat, wanneer de visscherijen zelfs met verlies gedreeven worden, deze reeders, niet tegenstaande dat verlies, nog bij die rederij kunnen winnen, indien het verlies bij 't visschen de winst op de leverantien niet overtreft. Doch hier uit volgt ook, dat die geenen, welke tot de visscherijen geen leverantien kunnen doen, 'er ook geen deel aan neemen, en liever hun geld aan vreemden opschieten; waar door deze tak van algemeene neering, in dewelke wij de Hamburgers, de Franschen, en Engelschen tot mededingers gekreegen hebben, noodwendig verflaauwen, en langzaamerhand geheel te niet loopen moet. Men acht, dat de Franschen met een weinig oplettenheids ons de haringvangst ligt zoude kunnen ontneemen; en dat het den Noord-Amerikaanen niet veel moeite zoude kosten, om ons van de walvisch- en kabeljaauw-vangst te ontzetten. Zeker is het, dat, wanneer deze visscherijen zoodaanige mededingers zullen vinden, dat de reeders niet in staat zullen zijn, om het tegen dezelve, zonder waarschijnlijk verlies, uit te houden, zij 'er van zullen moeten afzien, of zich bepaalen tot de visscherij, welke

en-

enkelijk zal strekken tot het binnenlandsch vertier van visch; en daar mede zal dan de eerste grond van onzen rijkdom, naamelijk de visscherij, geheel en al weggezonken zijn.

Men rekent, dat de vaart en koophandel op de oost-zeé en naar het Noorden meer dan de helft is verminderd... Dezelfde oorzaak, welke op de manufactuuren en de visscherijen, en in 't algemeen op den koophandel werkte, moest dezen tak van onze vaart en koophandel al mede geweldig drukken, dewijl zij aan de Oosterlingen en Hanzé-steden het voordeel geeft van beter koop te kunnen uitrusten, en dien handel te voeren dan wij; want de Rusfen, die van Deenemarken, van Lubek, van Hamburg, van Altena, en anderen, zouden het tegen ons waarschijnlijk niet kunnen uithouden, en onze havens niet voorbij vaaren, indien dezelve tegen even zulke zwaare dag- of arbeidsloonen te worstelen hadden. Het verminderen van dezen tweeden oorspronglijken tak van onze vaart en koophandel, wiens waardij zoo ernstig aan Keizer Karel den V. door de Staaten van Holland is vertoond geworden, heeft de vermindering van de vaart en koophandel op het Zuiden van Europa, de middelandsche zee, en andere gewesten na zich gesleept; en dus kan men zeggen, dat de volken van het Noorden en het Zuiden van Europa zich wederom in bezit hebben gesteld van eene vaart en koophandel, welken wij tot ons hadden weeten te trekken. Het is te vreezen, dat dezelfde oorzaak, welke dien eersten tak van koophandel, en als men 't zeggen kan, den stam van alle de takken van onzen algemeenen koophandel en vaart, bereids zoo ondergraaven heeft, eindelijk eens onze geheele vaart en koophandel zal doen verdorren; en dat wij volkomen tot dien

ſtaat zullen geraaken, welke door de Staaten van Holland zoo eenvoudig beſchreeven word, en dienen kan tot een afbeeldſel van den toeſtand, in welken onze hedendaagſche vaart en koophandel zich bevinden. Spreekende van de Tractaaten, door de Graaven aangegaan met Deenemarken, Noorwegen, Zweeden, Sleeswijk, Holſtein, de Wendſche, en andere Hanzé- en Oosterſche ſteden, zegt de Keizer, dat de Staaten hem hadden vertoond, dat deszelfs voorzaaten meer *geneycht hadden geweest* tot het aangaan dier *Tractaeten*, „overmits dat meeſt alle goe-
„ den en Coopmanſchappen van buyten gebrocht wor-
„ den binnen den ſelven lande van Hollant, ende dat
„ oick die gaten, als 't Smaersdiep ende 't Vlie, we-
„ ſende den mont van de Zee, den Coopluyden, co-
„ mende met hueren goede van Oiſten, willende in den
„ lande van Hollant arrmeren, zeer pericnloos waren
„ van ſtroomen, ongerieffelick van winden ende van
„ ondiepten, als liggende achtien mylen van Amſtel-
„ redam, weſende oick op ſommige plaetſen boven an-
„ derhalf vaeme nyet diepe, ſoe dat die ſcepen in en-
„ de vuytvarende vuyt Hollant ten minſten twee rey-
„ ſen geligt moeſten werden van den vrachten, tot
„ grooten ſwaren oncoſten ende Laſten van den
„ Coopman, ende tot groot tytverlies; ende dat in
„ Hollant gheen ſcepen en mochten arrmeren zon-
„ der piloten, die deſelve ſcepen inbringen, dien den
„ Coopman altemet moeſte betalen vier, vyff en
„ ſomtyts 10 off 12 ponden grooten Vlaems, nae
„ datter wint off weder is, ende moeſten oick ge-
„ ven van den ſcepen, comende van Ooſten, gela-
„ den zynde, om eensdeels van den laedinge, over-
„ mits 't ondiep, te lichten, van elcken laſt 8 oft
„ 9 ſt:, ende in tyde van windt en weder oft ys-
„ ganck, 24 oft 25 ſt: van elcken laſte, behalven
„ noch alle andere oncoſten, als van thonneghelt

„ ende

„ ende diergelycke, zomen metter waerheyt bevinden zoude: ende daeromme soe wast van noode zaetelick de zaeck te beleyden, ende zunderlinge, om den vremden Coopman aen te halen, ten eynde dat hy gheen occasie hebben en zoude, andere havenen ende plaetsen te zoucken ende kiesen, verlatende Hollant; want de Cooplnyden frequenteeren de havene van Hamburch, Breemen, Emden, Engelant, &c. alsoe daer diepe schoone Havenen zyn, nyet en dragen zulcke lasten; en daeromme, een vremde Coopman, profyterende alleen de selve oncosten, zoude genouch winnen, ende mitsdien zyn Coopmanschap tot veel minderen pryse mogen vercoopen, dan die goeden, comende binnen Hollant, vercocht zouden mogen worden: waeren oick, overmits de voirsz. vryheden, tractaeten ende augmentatie van den negociatien, die scepen ongelyck meerder in getalle in Hollant gecomen, dan die in eenige andere landen oft provinchien geweest hadden, daer doer oick wy voor Theunis, Argille en elders gedient zouden geweest hebben, en noch dagelycx gedient zouden mogen worden daer 't noot ware; van gelycken waren deur de selve vryheden ende tractaten, die steden ende dorpen van Hollant, zekere jaren herwerts, gepopuleert ende zeer vermeerdert geworden in volck, zoe wel in Waterlant als elders, daermen zich metter neeringe van drapperie behelpende was. Maer alsoe wy in den jare viertich laestleden nyet te vollen ende zekerlick, als te vermoeden was, geadverteert zynde van den natuere van den lande van Hollant, ende oick van den voirsz. previlegien van den Coeninck van Castillien, onsen Heer Vader, hooger memorien, ende onser eyger confirmatie, Hoogelycken by Eede gesterct, tractaten metten

Ryc-

„ Rycken, Furstendom ende Steden voirsz. gemaect, ende indifferentelyck geordonneert hadden, dat men van alle Coeren, dat buyten onsen landen ende provinchien gevoert zoude worden in vremde Landen, gehouden zoude zyn Congie ghelt ôft gelycke ongelt te betalen, ende dat men de selve ordinantie poogde ter executie te leggen, soe hadden diversche Princhen ende Landsheeren, hebbiende propicer havene dan die van Hollant, den vremden Coopluyden, die alleen *met vrydom getrocken werden*, *ende ter contrarien met bezwarenisse versaeght*; veele schoone vrydommen gepresenteert, ten eynde zy luyden hueren Coopmanscapen binnen hueren steden ende havenen zouden bringen, ende onder anderen gepresenteert vrydom, om huer lieden goeden ende Coopmanscapen vry in den selven landen te mogen brengen, ende weder in andere landen vercocht ende gevoert te mogen werden, stellende dezelve Princhen alleen impoften op *huer binnen gewassen goeden*, ende dit al behalven anderen vrydom, ende merckelick van den Coenink van Engelant ende Portegael, die den Oostersche Coopluyden presenterende ende gevende waren, meer dan huerlieden selvs onderzaten, als vryheyt van thollen, huyshuyere, zolderhuyere ende dergelycke, soe dat men door desen huydensdaechs bemercken ende sien mochte, dat in eenige vremde plaetsen ongelyck veel meer Oosterfche scepen arriveerden, dan hier voirtyts plach te doen, doer 't welcke die scepen van Hollant nyet alleen en begonsten te verminderen ende vergaen, maar worden oick in vremde landen groot getal van scepen alle jare getemmert, daar deur die Sciptymmerluyden vertrocken in grooten getalle vuyt onsen lande van

„ Hol-

„ Hollant tot Eemdem, Breemen, Hamborch, in
„ Ingelant ende elders, zulex bick veel scippers,
„ bootsgesellen ende diergelycke doende waren,
„ ende deur deselve vryheden worden oick huyden
„ 's daechs die Oostersche waren in Engelant, Eem-
„ den, enz. beter coop, ende tot beteren pryse
„ gegeven ende vercocht, dan in onzen voirsz.
„ lande van Hollant; ende opstellende meerder on-
„ gelt, zoude 't zelve onse lant merckelick meer
„ moeten declineeren, soe die waren in Hollant
„ nyet gezocht en zouden worden; *want daer ghien
„ aftreck en es, daer en compt nyet toe;* ende
„ boven dit inconvenient, soe copen die Ooster-
„ sche Coopluyden, comende in Engelant, we-
„ der Ingelsche Lakenen, Wolle, Tin, Loot en
„ ander goet, daar veyl zynde; van gelycken, den
„ Oisterlinck, zeylende met zyn Coren in Spangnien
„ oft Portugal, brengt wederomme Wynen, Olie,
„ Zout, Specerien ende andere Coopmanscappen,
„ de welke d'Oosterlingen vuyt dese landen plagen
„ te halen, oft men plach die Oistwaerts te bringen
„ by onsen onderzaten (*a*)".

INDIEN de Staaten van ons gewest zich in onze dagen aan eenen Graaf moesten vervoegen, om de oorzaaken van 't verval van onze vaart en koophandel, en derzelven tegenwoordigen toestand af te schilderen; zouden hun Ed. Groot Mogendheden 'er wel een andere penceel toe kunnen gebruiken?

WAARSCHIJNLIJK zouden de Engelschen zoo sterk boven ons in den koophandel op Rusland niet geslaagd zijn, indien wij den handel even goedkoop konden drijven als die Natie. Want wij zijn niet minder dan de Engelschen in staat, om op zee maan-

(*a*) Zie D. II. bladz. 282. en volg. D. I. Bijlaage A, bladz. 7-10.

maanden, een jaar, achttien maanden, ja zelfs twee jaaren te verkoopen; en daar en tegen voor gereed geld te koopen. Het is bekend, dat wij zelfs geld voor uit betaalen op landvruchten, die nog te velde of op den grond ſtaan, en geld aan vreemde fabriekeurs voor uit ſchieten. De onzen zouden in Rusland kunnen doen het geen zij in andere vreemde landen doen; maar de goedkoop der engelſche fabrieken, die zich ook nog door haare deugd aanprijzen, geeft den Engelſchen in den handel op Rusland zulk een voordeel boven ons, dat wij 'er niet bij kunnen komen, en verre moeten achter liggen. Ook geeft die goedkoop der engelſche handwerken in 't algemeen hun zulk een voordeel boven ons, dat wij daar aan grootendeels de afbreuk, die zij ons in de vaart en koophandel doen, moeten toeſchrijven. Ondertusſchen neemen de fabrieken, de koophandel en ſcheepvaart zodaanig toe in Rusland, dat de Engelſchen het groot voordeel, het welk zij 'er genieten, niet altijd zullen kunnen behouden; en met de minſte overweeging zal men kunnen overtuigd raaken, dat 'er in den koophandel van 't Noorden eene wisſeling zal voorvallen, welke vast ten voordeele van den geenen, die de *goedkoop* aan zijne zijde zal hebben, zal uitloopen.

Ik heb zo even aangemerkt, dat het verval van onze vaart en koophandel in het Noorden van Europa, die, welken wij drijven in het Zuiden, moet doen vervallen. Om 'er volkomen van overtuigd te zijn, behoeft men ſlechts acht te ſlaan op den aart van den handel van *oeconomie*. Bij zoodaanig eene overweeging zal men bevinden, dat in het verval van den koophandel op de oost-zee en noordſche Staaten eene onfeilbaare en noodzaakelijke oorzaak van het afneemen van onzen handel op de Nederlanden, Frankrijk, Spanje, Portugal en Italië gele-

gelegen is. Het is bekend, dat de handel van *oeconomie*, welke door eene stad of volk gedreeven word, van denzelfden aart is, als die van een koopman, welke van den een koopt om aan den ander wederom te verkoopen, of, om de woorden onzer voorouderen te gebruiken (*a*), *die voeren, halen ende brengen, omme ende wederomme.* Een volk, het welk geen eigen vruchten heeft, gelijk wij, en zulken handel slechts tusschen twee of drie natien dreef, zoude een zeer bekrompen en zeer armmoedigen koophandel drijven, dewijl de wederzijdsche koopwaaren van weinig natien niet in staat zouden zijn, om aan hunne onderlinge behoeften te voldoen. De voorwerpen van koophandel, welke zij zouden aan de hand bieden, zouden niet toereikende zijn, om een volk, wiens rijkdom uit een handel van *oeconomie* tusschen dezelve zouden moeten voortwellen, uit de gedaane winsten van het noodige te kunnen voorzien, een bestaan te geeven, of zoodaanig eene winst toe te voegen, waar uit het zijne nooddruft zoude kunnen vinden. Zal derhalven onze koophandel, bijna geheel en al in eenen handel van *oeconomie* bestaande, iets beduiden, dan moet dezelve, om vruchtbaar te zijn, geheel Europa bevatten: *dat is te zeggen*, dat dezelve de koopmanschappen van het Noorden van Europa naar het Zuiden, en die van het Zuiden naar het Noorden moet *voeren, halen, brengen, omme ende wederomme*, ten einde wij met de noordsche waaren in het Zuiden, en met de waaren van het Zuiden in het Noorden kunnen handelen. Men hebbe hier alleen te letten, dat de handel, van welken wij spreeken, door ruiling geschiedt. De landvruchten en koopwaaren van het Zuiden verschillen van die van het Noorden: het Noorden heeft

(*a*) D. I. Bijlaage A. bladz. 6.

heeft dezelven noodig, en het Zuiden heeft van zijnen kant die van het Noorden van doen. Deze twee gedeelten van Europa ruilen geduuriglijk hunne wederzijdsche koopgoederen tegen elkanderen: en het grootste gedeelte van onzen koophandel heeft altijd bestaan in het bestier dezer ruilingen.

Om dit voordeel te genieten, moeten de onzen die wederzijdsche koopwaaren in handen weeten te krijgen, het zij door koop, het zij bij *commissie*. Indien een derde in het Noorden komt, en de noordsche en oostersche waaren daar koopt, zo hebben de onzen niets, het welk zij tegen de waaren van het Zuiden ter ruilinge kunnen aanbieden: hetzelfde heeft ook plaats, wanneer het Noorden deszelfs waaren regelrecht naar het Zuiden voert, en aldaar verkoopt: de onzen kunnen in dat geval den handel van 't Zuiden niet langer drijven, vermits deszelfs grondslag in andere handen valt. Dus sleept het afneemen of verval des noordschen en oosterschen koophandels, omtrent in dezelfde evenredigheid, het afneemen of verval van den handel op het Zuiden noodzaakelijk na zich. Even zoo veele laadingen als 'er in het Noorden aangelegd en met vreemde schepen naar het Zuiden gezonden worden, en welken wij daar door missen, even zo veele laadingen van koopwaaren van het Zuiden worden 'er regelrecht uit het Zuiden naar 't Noorden gezonden, door welken onze handel in het Zuiden noodzaakelijk in gelijke evenredigheid moet verminderen. Dus is het afneemen van den koophandel op 't Noorden noodzaakelijk de oorzaak van eene evenredige vermindering in den koophandel op het Zuiden van Europa, en *vice versa*.

Men onderstelle eens, dat de wederzijdsche waaren, zoo uit het Noorden als uit het Zuiden, bij ons gekocht en verkocht worden, 't zij dat zij bij

ons

ons in *commissie* of op *speculatie* ontbooden zijn; hoe men 't met het drijven van den koophandel ook begrijpe; vast zal het verval van de vaart en koophandel op het Noorden altijd dezelfde uitwerkselen hebben. Men zal altijd in die, welke op het Zuiden gedreeven word eene vermindering, evenreedig aan die, welke op het Noorden geschiedt; ondervinden; en dus ook omgekeerd.

Het verval van de vaart en koophandel op het Noorden brengt ons nog een ander nadeel toe, het welk men dan eerst recht zal bemerken; wanneer 'er geen hulpmiddel meer voor te vinden zal zijn. Deze tak van koophandel eens zo verre verloopen zijnde, dat dezelve ons niet meer tot grondslag van oneindige andere takken zal verstrekken, zullen wij echter des niet te min genoodzaakt wezen, ons in het Noorden te moeten voorzien van eene groote menigte waaren, welken wij tot ons eigen gebruik niet kunnen ontbeeren. Wij zullen als dan aan het Noorden een slot van rekening moeten betaalen, hetwelk door niets zal kunnen vergoed worden. Wij hebben bijna altijd aan het Noorden een aanzienelijk slot betaald; doch zulks geschiedde met ons daar en tegen een grooter slot van rekening uit het Zuiden te bezorgen, en de winst, welke wij door het *voeren*, *halen*, *brengen*, *omme ende wederomme* genooten, stelde ons in staat, om ons van het noodige te voorzien. Wij betaalden met het geen wij wonnen. Het verlies van dit voordeel moet noodwendig onzen geheelen koophandel te niet doen loopen, en den Vereenigden Staat zijn aanzien, rijkdom en vermoogen ontneemen.

Wanneer de belastingen, welke de duurte der leevensmiddelen veroorzaaken, zulk eene verschrikkelijke uitwerking op alle neeringen en han-

teeringen doen, is het ligt te begrijpen, dat eene vermeerdering en verhooging van rechten op de vaart en koophandel voor dezelven niet minder schadelijk zijn: als daar zijn de *convooien* en *licenten*, de *last*- en *veilgelden*. Wij zouden bij het geen 'er de Staaten, ten tijde van Karel den V, over gezegd hebben, en het geen 'er in de meergemelde Verhandeling, gevoegd bij de *Propositie* van Z. D. H. Willem den IV. glor. ged. van geleezen word, niets te voegen hebben, was het niet dat de voorbeelden dikwijls meerder treffen dan de bloote bespiegelingen; waarom wij niet ondienstig achten in eenige bijzonderheden te treeden, welke ten duidelijkste doen zien, hoe uit het heffen van de rechten op onze vaart en koophandel juist dat geene is veroorzaakt, het geen SYMMACHUS aan den Roomschen Keizer schrijft, dat te Rome zoude gebeuren, ten aanzien van een koophandel, welke men voorneemens was te bezwaaren; naamelijk, dat de koophandel zoude vervallen en de schatkist des Keizers, in de plaats van meer te krijgen, zelfs de gewoone inkomsten uit dien koophandel verliezen.

WIJ hebben te vooren doen opmerken, hoe en tot wat einde bij ons de Admiraliteiten zijn opgerricht. De noodzaakelijkheid om der spaansche Monarchië, in dien tijd de vermogendste van Europa, het hoofd te bieden, vereischte eene groote zeemagt; en naar maate de koophandel en de vaart zich uitstrekten, werd 'er grooter magt en dus ook meerder kosten vereischt: het was natuurlijk en billijk dat deze kosten gevonden werden op de voorwerpen, welke deze magt vereischten, en 'er het genot van hadden; en derhalven dat 'er middelen gebruikt werden, om uit de scheepvaart en koophandel te krijgen dat geene, het welke derzel-

ver

ver bescherming vorderde. De rechten, die door de Admiraliteiten geheven worden, zijn mitsdien, in hunnen oorsprong, even zoo billijk en natuurlijk als alle de andere lasten, welke tot het behoud en onderhoud van 't Vaderland opgebragt worden. Het komt hier enkelijk aan op eene al te groote verhooging en vermeerdering, welke de voorwerpen, die men behouden en beschermen wil, in de plaats van te behouden, en te beschermen, te gronde doen gaan.

GEDUURENDE den oorlog tegen Spanje, werden de kosten der Admiraliteiten ten grooten deele gevonden uit de prijzen, welken men op den vijand maakte, gelijk blijkt uit de Instructie op de Admiraliteit, van den 13. Augustus 1597. Men hief daarenboven inkomende en uitgaande rechten (*a*). Dezelven waren reeds in weezen voor de oprichting van den Vrijen Staat. In het jaar 1580, werd 'er eene Ordonnantie op gemaakt te Antwerpen, alwaar de Algemeene Staaten waren vergaderd, op gezag des Prinsen van Oranje, en in naam van den Hertog van Oostenrijk. Bij de Instructie, welke wij zoo even hebben aangehaald, was het den Admiraliteits Collegien geoorloofd *ten hoogste* eene somme van twaalf duizend guldens op te neemen, voor vier of zes maanden. Maar de nood deed wel dra bespeuren, dat het veel ligter valt zich een oogmerk voor te stellen, ontwerpen te smeeden, en schikkingen op 't papier te maaken, dan 'er zich aan te houden. Om in de behoeften der Admiraliteits Collegien te voorzien, vond men zich wel haast genoodzaakt de rechten en lasten te verhoogen.

IN

(*a*) Zie Art. XXVII. van de *Instructie*, in het *Recueil van de Zeezaaken* D. I. bl. 12.

In het jaar 1623, werd 'er een regt van 16 stuivers van het last op ieder schip op Frankrijk, Spanje, Portugal, de middelandsche zee en de Levant handelende, gelegd (*a*); en in 't jaar 1645, een recht op de koopmanschappen en schepen tot den noordschen handel bestemd. Het eerste werd genaamd *Lastgeld*, waarschijnelijk om dat het geregeld werd naar de lasten, welken een schip voerde. Het andere werd *Veilgeld* geheeten (*b*), denkelijk om dat het bestemd was om den handel te *beveiligen*. Deeze lasten hebben den handel noodzaakelyk hoe langer hoe meer moeten bezwaaren, naar maate dat de Admiraliteits Collegien zich in de noodzaakelijkheid hebben bevonden van dezelven te verhoogen, zoo om daar uit de onkosten, welken het uitrusten en bemannen der vlooten vorderden, goed te maaken, als om de interesten van de opgenomen kapitaalen, die zeer aanmerkelijk zijn, te vinden.

„ Men heeft reeds aangemerkt (zegt de jongst overleeden Heer Stadhouder in de bovenaangehaalde Verhandeling) „ en aan het hoofd van alle oorsaaken „ gestelt, die tot nadeel en versperring van den „ Koophandel gecoöpereert hebben, de swaare „ drukkende lasten, die onder verscheide benaamingen op de Negotie leggen, als de Convoyen „ en Licenten, de verhoogde Last- en Veilgelden, het Premieregt, Waaggeld &c. en met „ regt mag men seggen, *dat het alleen aan deese „ lasten te attribueeren is, dat de Commercie van „ deese Landen gediverteert en by onse Nabuuren is „ overgebrogt.*"

Men kan ligt begrijpen, dat de Oosterlingen en de andere handeldrijvende volken uit het Noorden, wel-

(*a*) Gr. Placaatb. I. D. Col. 914.
(*b*) Ibid. Col. 1557.

welke hunne goederen en landvruchten herwaarts plagten te brengen, en zich voor lang op den handel van *oeconomie* toegelegd hebben, zeer wel hebben ingezien en begreepen, dat wij, door hun de koopwaaren af te koopen, en naar het Zuiden over te voeren, tusſchen hen of die geenen, van wien de waaren uit de eerſte hand moeſten worden gekocht, en die, aan welken dezelven 't laatst moesten worden verkocht, ſlechts een derden perſoon uitmaaken, dien zij niet alleen konden ontbeeren, maar die hun in hunnen koophandel ſterk in den weg liep, en hun dien of gedeeltlijk of geheel onttrekken, aan zich haalen, en zelfs, door den tijd, hun den prijs hunner waaren ſtellen zoude. Deze ſteden hadden reeds, ſedert langen tijd, rechtſtreeks op de havens van Europa, waar de noordſche waaren getrokken worden, gevaaren, en van daar die, welke in het Noorden getrokken worden, weder te rug gevoerd (*a*). Van oude tijden waren zij in 't bezit van die vaart en koophandel. Onze poogingen om 'er deel aan te krijgen, moesten gevolgelijk hunne jaloezij gaande maaken, en aanleiding tot vijandelijkheden tusſchen hen en ons geeven, gelijk ook geſchied is. Wij hebben 'er te vooren iets van aangetekend (*b*), en zullen nu ſlechts aanmerken, dat wij eerst tegen die ſteden kampten, doch eindelijk, en wel meest in den ſpaanſchen oorlog, haar genoegzaam geheel en al uit de vaart en koophandel gezet hebbende, zij, op haare beurt, in deze laatſte tijden, ons dezelve afhandig gemaakt hebben, door dezelfde oorzaaken, welke onze poogingen begunstigd en ons in

(*a*) Zie D. I. bl. 208. 212. 348.
(*b*) Zie D. I. op de hier boven aangehaalde plaatſen.

in ſtaat geſteld hadden, om 'er haar uit te weeren.

Onze vaart en koophandel beſtaat eigenlijk, gelijk wij te meermaalen aangetekend hebben, *in het voeren, halen en brengen, omme ende wederomme* uit de havens van het Noorden naar het Zuiden, en van het Zuiden naar het Noorden, allerlei ſoort van koopmanſchappen, na alvoorens een ſtapel van dezelven bij ons gemaakt te hebben. Wij maakten tot dat einde bij ons een ſtapel van deze wederzijdſche waaren, en voegden daar bij alle andere ſoorten van koopmanſchappen, welken wij van onze nabuuren konden krijgen; en op die wijze maakten wij bij ons de algemeene markt van Europa, waar uit wij de laadingen voor het Noorden en het Zuiden aanleiden, en onze nabuuren ook voorzagen van 't geen bij hen getrokken was. Op die wijze kwamen alle de koopgoederen van Europa op onze zolders, en werden 'er wederom van afgezonden. Deze algemeene markt eens bij ons gevestigd zijnde, werden wij ongevoeliglijk de bezitters van alle de koopmanſchappen van het grootſte gedeelte van Europa, alzoo dezelven aan ons verkocht en van ons gekocht moesten worden. Dit moest de Ooſterlingen, de Hanzé-Steden en anderen, welke met ons op hetzelfde doelwit ſtaroogen, geweldig in den krop ſteeken; weshalven niemand zich verwonderen kan, dat zij het voordeel, het welk onze hooge laſten hun van zelve gaven, gebruikt hebben, om ons te ontzetten van 't geen, waar van wij hen te vooren ontzet hebben.

Doch het is niet enkelijk in het Noorden, dat wij den ſchadelijken invloed der belaſtingen gewaar worden; dezelven doet zich overal beſpeuren. Hier bij komt nog, dat 'er bij iedere Natie verſchillende bijzondere oorzaaken gevonden wor-

worden, welke de hoofdoorzaak nog te meer in ons nadeel doen werken. Men heeft het, sedert weinig tijds, in de Oostenrijksche Nederlanden zoo verre weeten te brengen, dat men de spaansche wollen, noodig tot de manufactuuren van die Gewesten, van Limburg, Luik en Aken, welke in grooten getale in een zeer bloeienden staat zijn, naar Oostende heeft weeten te trekken. Wij waren, sedert langen tijd, in bezit van dezen handel. Dezelve kan te Oostende zoodaanig worden aangemoedigd, dat wij genoodzaakt zullen zijn, ons zelven aldaar van wolle voor onze leidsche en utrechtsche fabrieken te komen voorzien. Wij staan ook op het punt, om onzen handel in hout, gelijk ook dien in koolzaad, en de olie, die uit hetzelve geslagen word, in die zelfde gewesten te verliezen, door het oprichten van zaag- en oliemolens. Wij hebben 'er te vooren iet van gezegd (a).

Tot nu toe hebbenwe op de spaansche wollen slechts het voordeel van den stapel, en op het hout, het zaagloon verlooren; doch Oostende kan ligt eene regelrechte vaart op de plaatsen, daar het hout wast en de wollen worden voortgebragt, krijgen, en hier door een grooter krak aan onzen koophandel toebrengen. Wij winnen tegenwoordig nog de vracht der spaansche wollen, welken de kooplieden van Oostende uit Spanje met hollandsche schepen doen komen, en zij trekken het hout, voor hunne zaagmolens, uit Holland. Deze eerste stappen moeten ons voor een verderen voortgang doen vreezen, en bekommerd maaken, dat de Oostenrijksche Nederlanden, met 'er tijd, zullen ophouden zich bij ons te komen voorzien van oost- en west-indische waaren, oliën, fransche, spaansche

(a) Zie bladz. 87.

ſche en portugeeſche vruchten en wijnen, en levantſche waaren. Onze tegenwoordige oorlog met de Engelſchen baant 'er hun den weg toe.

Frankrijk ſchijnt tot nog toe zich weinig toegelegd te hebben, om zijnen koophandel onmiddelijker te maaken, en, naar den uiterlijken ſchijn, zouden de onzen niets voor dezen tak, welke de rijkſte van onzen handel op het Zuiden van Europa is geweest, te vreezen hebben. Het is niet waarſchijnelijk, dat de Franſchen wel zullen ſlaagen, indien zij onderneemen hunne waaren onmiddelijk naar andere volken in Europa te vervoeren, en van daar weder die, welken zij noodig hebben tot hun gebruik, voor hunne manufactuuren, of voor hunnen afrikaanſchen en amerikaanſchen handel te rug te voeren. Frankrijk ſchijnt zich te vergenoegen, van in zijne havens een zoo groot getal van ſchepen uit het Noorden, als mogelijk is, te lokken, en de ſcheepvaart der Hanzé-Steden bij zich uit te breiden, en dus eene mededinging in te voeren, welke gevoed en ſtaande gehouden word door de voordeelen, welken 'er de wederzijdſche, zoo franſche, als noordſche en oosterſche kooplieden bij vinden.

Wat nadeel onze koophandel door deze rechtſtreekſche vaart uit de Oost-zee en het Noorden op Frankrijk kan lijden, zal men uit dit volgende kunnen opmaaken. Men rekent, dat de vaart van Frankrijk op deszelfs amerikaanſche Volkplantingen, tot nu toe, het eene jaar door het andere geſlaagen, 600 ſchepen aan den gang gehouden heeft. Het is waar, dat men ſlechts kleine ſchepen tot die vaart gebruikt; men ziet 'er weinigen, die grooter dan van 200. of 250. ton zijn, indien men de ſlaavenſchepen uitzondert. De waaren, welken ieder dier ſchepen weder aanbrengt, zijn, door elkander gerekend, ten minſte honderd duizend Livres waardig, dat is te ſamen

men 60. millioenen. Laat men deze zeer middelmaatige begrooting van amerikaansch geld eens tot fransch geld brengen; zoo zullen deze waaren, in de havens van Frankrijk aangebragt, ten minste 40. millioenen fransch geld, prijs courant van Europa, bedraagen, waar van Frankrijk niet het vierde gedeelte gebruikt. De onzen zijn in 't bezit geweest van die waaren uit dat Rijk te haalen en naar elders te brengen. Doch de Hanzé-Steden steeken ons in dien handel naar de kroon; en men kan ligt uit de bovengemelde rekening oordeelen, voor hoe veele millioenen de Hanzé-Steden onzen koophandel in Frankrijk daar door doen afneemen. Deze rechtstreeksche vaart der Hanzé-Steden, vooral van de stad Hamburg, tegenwoordig de magtigste in den koophandel, de rijkste van 't Noorden, en, in veele opzigten, de mededingster van Amsterdam, moet ons doen vreezen, dat we ook het leveren van hout aan Frankrijk, en het voordeel, 't welk wij tot heden toe hebben genooten, van hetzelve te voorzien van de bouwstoffen, welke deszelfs zeemagt vereischt, zullen verliezen.

Gaat men van Frankrijk over naar Spanje, zoo zal men bevinden, dat ook aldaar, uit die zelfde oorzaaken, onze noordsche mededingers sterk zijn toegenomen; en men zal zien dat de last, welken de kooplieden van Cadix en Sevilië eertijds aan de hollandsche kooplieden plagten te geven om stoffen, lijnwaaten, papier en veele andere zaaken voor de ladingen der vlooten, der gallioenen, en registerschepen, naar de West-Indiën gezonden wordende, te leveren, nu in Engeland, en voornaamelijk in Frankrijk en te Hamburg gegeeven wordt. Het is natuurlijk, dat deze regelrechte vaart der noordsche steden aan Holland den invoer van bouwstoffen in Spanje moet doen verliezen. Het

voorrecht, hetwelk de Engelschen hebben bekomen, om in de baai van Campeche, naar hun welgevallen, hout te gaan kappen en te laaden, heeft den handel van Spanje zelf op de West-Indien in verval gebragt. Bij dit verval heeft gantsch Europa belang, dewijl gantsch Europa rechtsstreeks deel neemt in den west-indischen handel over Cadix. De sluikhandel, welken de Engelschen uit de Eilanden Jamaïca en Providence op de spaansche Volkplantingen drijven, heeft dien handel voor de andere Natiën sterk verminderd, daar dezelve voor de Engelschen, zo zij schrijven, de rijkste tak huns koophandels is geworden. Het is niet te denken, dat men een zoo oud en wel staande gehouden voorrecht, het welk de Engelschen hebben weeten te bekomen, eens zal zien vernietigd; het is integendeel te vreezen, dat zij hetzelve nog veel verder zullen uitstrekken.

De onzen hadden, sedert het verdrag van vrede, in 't jaar 1661. tusschen den Vrijen Staat en Portugal gesloten, meer deel in den handel op Portugal gekreegen, en deze handel was zeer voordeelig. De Engelschen maakten zich van denzelven meester door het verdrag van 't jaar 1703., zoo hoog geschat in Engeland. Bij hetzelve verkreegen de Engelschen vrijdom van tol- en van andere rechten voor hunne manufactuuren. Door dit verdrag het uitsluitend voorrecht hebbende bekomen, om Portugal en Brazilië van wollen stoffen te voorzien, werden zij wel dra meester van al den handel op Portugal, zoodaanig dat zij jaarlijks, tot slot van hunne balans, eene somme van omtrent 1500 duizend ponden Sterlings uit Portugal trokken. Zij hebben dit voordeel lang genooten; en 't is ligt te begrijpen, dat onze algemeene koophandel, bij dit voorrecht der Engelschen in Portugal, eene gevoelige breuk kreeg.

De koophandel op de middelandsche zee lijdt minder door de vaart der noordsche en oostersche steden. Wij hebben slechts de kooplieden van Provence, en sedert weinig tijds, de Deenen daar in tot mededingers; doch dit is reeds meer dan genoeg, om voor verloop van dit gedeelte onzer vaart en koophandel te vreezen. De Franschen zijn de voornaamste, welke in de Levant hunnen koophandel krachtiglijk doen toeneemen; en zij zijn 'er in staat toe door den goedkoopen prijs hunner stoffen, en door het voordeel, hetwelk zij hebben van 'er de suiker, de indigo, de martinieksche koffi uit de eerste hand in te voeren. Het toeneemen van den handel der Franschen moet noodzaakelijk den onzen doen afneemen. De Deenen, welken wij sedert weinig tijds in dien handel tot mededingers gekreegen hebben, moeten 'er den onzen veel nadeels in toebrengen, vooral ten aanzien van den invoer der noordsche waaren, omtrent welken de Deenen het voordeel hebben van 'er dezelven uit de eerste hand in te voeren, en bij gevolg beterkoop dan wij.

Onze koophandel op Engeland heeft langen tijd twee bovenal dierbaare voorwerpen gehad, den invoer van graanen en uitvoer van wollen. Wij bragten 'er ook alle vreemde koopmanschappen, welken Engeland noodig had. De Engelschen, hunne manufactuuren sterk hebbende doen toeneemen, begunstigden die nog door het verbod van den uitvoer hunner wollen. Dezelven dus niet anders dan door middel van den sluikhandel kunnende verkrijgen, moesten wij noodzaakelijk dit gedeelte des koophandels verliezen, om dat zij ons door dat middel te duur kwamen te staan. De Acte van Scheepvaart van den jaare 1651, volgens welke geen vreemd schip andere waaren, dan die van zijn ei-

eigen land, in Engeland mag inbrengen, heeft onze vaart en koophandel op Engeland nog meer doen afneemen: wel is waar, dat die Acte in verscheiden opzigten voor ons is verzacht geworden, nademaal de Engelschen ons toelaaten verscheiden waaren uit Oost-Indië en Duitschland als eigen landvruchten in te voeren, maar echter heeft die Acte ons ontzet van het grootste gedeelte onzer vaart op dat Rijk.

Dus zijn de al te zwaare lasten, welken men zoo op alle zaaken tot 's menschen bestaan noodig, als op de scheepvaart heeft gelegd, de eerste en voornaamste oorzaak van het verval onzes koophandels. De rechten op de leevensmiddelen hebben de dagloonen doen rijzen, het welk, den prijs van al wat 'er gewerkt werd duurder maakende, al den handel, welke uit de arbeidzaamheid des volks voortsproot, te niet heeft doen gaan, en den scheepsbouw en gevolgelijk ook de scheepvaart kostbaarder gemaakt. Dit heeft den kooplieden der steden van het Noorden, en vooral dien van Hamburg aanleiding gegeeven, om den vreemden kooplieden dezelfde voordeelen, ten aanzien van het crediet, welken zij in Holland vinden, te geeven: hun ontbreekt maar, dat zij zoo niet voorzien zijn van allerlei soorten van koopwaaren: doch zij kunnen 'er toe komen en doen 'er moeite toe.

In het onderzoek der oorzaaken van het afneemen van onze scheepvaart en koophandel, hebben wij tot nog toe het oog slechts gehouden op de poogingen der handeldrijvende volken in 't algemeen, en van ieder dier volken in 't bijzonder, zoo in den handel van Europa, als in dien van de overige drie deelen der wereld; en wij hebben doen zien, hoe de belastingen eigenaartig strekken om deze bronnen van algemeene welvaart van de eene natie tot de

de andere, en van de eene plaats tot eene andere over te brengen. Het werkzaam vernuft des koopmans word 'er zelfs (wie zoude het gelooven) door aangezet, om zijn Vaderland te doen verliezen, het geen hij hetzelve anders zoude doen winnen. De kooplieden beschouwen den koophandel niet, als of hij ten nutte van hun land moest strekken. Heeft men 'er somwijl een gevonden, die zich in eenige onderneemingen uit liefde voor het Vaderland begaf, hij mag onder de witte raaven geteld worden. In den gewoonen loop zoekt de koopman alleen winst, en daarop regelt hij zijne verkoopen, inkoopen en onderneemingen. Dit belang is juist, wat den koophandel al deszelfs werkzaamheid geeft. Dit belang verpligt den koopman om in den grond kennis te neemen van de bron van alle koopmanschappen, en van de voordeeligste wijze, om dezelven uit de eerste hand tot de laatste te doen overgaan. Hij berekent de kosten van overvoering, van den stapel en van de arbeidsloonen en rechten; hij zoekt middelen, om kosten te vermijden, en zich het voordeel te bezorgen van uit de eerste hand te koopen, en aan de laatste te verkoopen. Alle de kooplieden van Europa drijven denzelfden handel als wij: zij koopen slechts om weder te verkoopen; het getal is 'er merkelijk van toegenomen bij verscheiden volken van Europa, daar de staat van koopman eertijds dat aanzien niet had, als dezelve thans heeft. Doch hier door is wederom veroorzaakt, dat de kooplieden geduurig in hun eigen land mededingers hebben, tegen wien zij kampen moeten, het welk de voordeelen van den koophandel verminderen moet, nademaal ieder op 't zeerst zich toelegt om *goed koop* te weezen: en dit weet bij den duur hunne scherpzinnigheid. Daar uit is gantsch natuurlijk ontstaan, dat de buiten

oostlandsche kooplieden op nieuw begonnen hebben, om zich van de koopwaaren, ter plaatse daar dezelve voortgebragt worden, te voorzien, in stede van die in Holland te laaten koopen, en hunne koopmanschappen te zenden naar de plaatsen, daar dezelve moeten worden gesleeten, of naar de stapelplaatsen, die 'er dichtst bij liggen, in stede van dezelven naar Holland te zenden. Dus hebben de oostersche kooplieden, in plaatse van in Holland last te geeven, om amerikaansche, fransche of spaansche waaren in te koopen, denzelven aan kooplieden in de fransche of spaansche havens gegeeven; en hebben hun de waaren van hun land, die in die havens getrokken waren, om te verkoopen, toegezonden. Van den anderen kant hebben de fransche en spaansche kooplieden mede een voordeel gevonden om rechtsstreeks met de oostersche kooplieden te handelen. Alle de kooplieden van alle andere handelplaatsen hebben begonnen eenen diergelijken rechtsstreekschen onderlingen handel op te richten en te onderhouden; en, indien deze wijze van handel drijven, die natuurlijk is, en zekerlijk deszelfs voordeelen heeft, algemeen word, zal de stapel van Holland 'er onbedenkelijk veel bij verliezen. Dit gebruik is reeds sterk toegenomen. Men kan zulks afneemen uit het groot getal vreemde schepen, welke de Hollanders tot mededingers vinden in het grootste gedeelte der havens van Europa, en uit het op vracht vaaren, 't welk de Friezen doen, die de koopmanschappen van 't eene volk naar het andere overvoeren, en veele reizen doen, eer zij weder in hun Vaderland te rug keeren.

Men vindt in de meermaals vermelde Verhandeling, gevoegd bij de *Propositie* van den laatst overleeden Heere Erfstadhouder, een nog doorslaander blijk

blijk van de vorderingen, welken dit beleid in den koophandel, zoo nadeelig voor Holland, heeft gemaakt. „ By het laatste Register (leest men daar) „ van den uitvoer van Suiker, Koffy en Indigo „ van Bourdeaux, van den 1 Juny 1750 tot ultimo Mey 1751, en uit de comparatie van die „ selve Waaren van Nantes na Amsterdam, Rotterdam en na Hamburg, sedert 1. October „ 1750 tot 1 Augustus 1751 blykt het, dat „ van deese Waaren maar een vierde na deese Landen en drie vierde na Hamburg gescheept is, een „ partage die kort te vooren regt contrarie was". Nog word 'er opgemerkt, dat de noordsche waaren naar Frankrijk, Spanje en Portugal worden gevoerd, zonder, gelijk voorheen, over Holland derwaards te gaan. Men kan ook verzekerd zijn, dat deze wijze van den handel tusschen het Noorden en het Zuiden te drijven, geduurende achttien jaaren, grootelijks is toegenomen. Het belang en de kundigheid der buitenlandsche kooplieden doen hier ons beleid te kort schieten, om dat de hooge belastingen hetzelve nutteloos maaken.

Deze oorzaaken doen de *Negotie in Commissie* te gronde gaan, en de wyze waarop eenige kooplieden dezen handel drijven, heeft misschien mede iets toegebragt, om de *commissien* der buitenlandsche kooplieden af te keeren, en om bij gevolg den stapel te verarmen. Want, indien men bij de natuurlijke en billijke kosten van de commissie, de inkomende en uitgaande rechten en het waaggeld voegt; indien men de lastgevers ten volle laat betaalen rechten, van welken de Commissionaris slegts een gering gedeelte heeft betaald; indien de buitenlander bij 't inzien der rekening van verkoop of inkoop, den een of anderen trek van ontrouwigheid heeft

heeft befpeurd; 'er zijn flechts weinige gevallen van dien aart noodig, om bij de buitenlanders nadeelige indrukfels te maaken; en ons den koophandel te doen verliezen.

Men heeft kunnen opmerken, dat, wanneer onze koophandel in deszelfs opkomst was, de eene vordering de andere voortbragt: een aangewonnen tak van koophandel diende, om andere takken aan te winnen, en 'er voordeel uit te trekken. Tegenwoordig, nu de koophandel aan 't afneemen is, brengt de eene oorzaak van verval eene andere en fomtijds verfcheiden voort. Den handel afgenomen zijnde, de menigte der koopmanfchappen krachtig op de markt zijnde verminderd, het getal der kooplieden altijd bijna hetzelfde blijvende, en de meesten zich op den handel van *commisfie* toeleggende, is de koophandel in 't algemeen niet toereikende, om hun allen bezigheid te verfchaffen. Men kan hen vergelijken bij een groot getal uitgehongerde gasten, die zich bevinden aan eene fchraale tafel, of waaraan men flecht opdischt. Hier uit ontftaan de onbetaamelijke aanzoekingen, de kuiperijen om commisfien te bekomen, en dikwijls de onvoorzigtigheid om den buitenlanders aan te bieden van de commisfie voor minder prijs, of voor niet waar te nemen; en men let niet, dat dusdaanige aanbiedingen hun dieze doen te fchande ftrekken, en een onbedenkelijk nadeel aan dat beroep doen, daar de handel in *commisfie* even zoo min getrouwelijk om niet kan worden waargenomen, als andere zaaken.

Het is bekend, dat de hollandfche kooplieden een magtig groot krediet aan Europa verleenen, en dat hetzelve over alle plaatfen gaande hun eene provisie van een half ten honderd geeft. Om het gewicht van dit gedeelte des koophandels te begrijpen

pen, moet men acht geeven dat de overvloed van gereed geld en van de koopmanſchappen, die in den koophandel van Europa zijn, niet in 't oneindige loopt, maar tot eene zekere hoeveelheid bepaald is. Men rekent, dat het gereed geld, het welk in den koophandel omgaat, niet verder kan ſtrekken dan tot betaaling van het vierde gedeelte der koopmanſchappen, die 'er in den handel voor handen zijn; dit nu is de reden, waarom 'er zulk eene magtige ſomme gelds in wisſelbrieven omloopt, wier waarde beſtaat in die der koopmanſchappen, welker plaats zij vervullen. Door middel van dit papieren-geld zijn 'er in den handel van Europa even zoo veele tekenen van waardije, als 'er waardijen in de wandeling zijn. Ook is 't met behulp van dit papieren-geld, dat de waare tekenen der waardijen, dat is het goud en zilver, niet beſtendig van de eene hand in de andere behoeven over te gaan, en dat de betaalingen voor 't grootſte en 't meeste gedeelte zonder dat geſchieden kan; daar dit papieren-geld aldus de plaats van 't weezenlijk geld, het welk in den koophandel is, vervult.

Men kan het beloop van 't papieren-geld, hetwelk in den handel van Europa is voortgebragt, op verſcheiden duizende millioenen begrooten. Een merkelijk gedeelte van deze verbaazende ſomme is men aan onze kooplieden verſchuldigd: echter loopt 'er weinig papieren-geld voor hunne eigen rekening, en bij gevolg valt de *proviſie* van een half ten honderd niet ten hunnen laste. Om zich een denkbeeld te vormen van het voordeel, 't welk dit papieren-geld aan onzen handel geeft, moet men nog opmerken, dat 't zelve, over 't geheel, en 't eene door 't andere genomen, alle twee maanden vernieuwd word, zoo dat, indien onze kooplieden voor twee millioenen, het geheele jaar door, voor re-

kening der buitenlanderen trekken of accepteeren, hunne provisie van een half ten honderd, op 't einde des jaars, zes millioenen beloopt; en dit is nog maar eene maatige begrooting, in vooronderstelling, dat hun handel in een bloeienden staat is. Op dien voet trekt onze koophandel een voordeel van zes millioenen uit den algemeenen handel van Europa.

De overvloed van geld, het welk een groote koophandel bij ons heeft doen bijeen vloeien, is de eenige oorzaak niet, welke ons dit voordeel toebrengt; de groote voorraad der magazijnen en het geduurig verkoopen en inkoopen der koopmanschappen, welke 'er voor rekening der buitenlandsche kooplieden geschieden, doen 'er ook veel toe; zoo dat men noodzaakelijk dezen tak van koophandel vermindert, als men den in- en uitvoer minder doet worden: want dit moet noodzaakelijk de menigvuldigheid der verkoopen en inkoopen, en gevolgelijk de gelegenheden om te trekken, en te accepteeren voor rekening der buitenlandsche kooplieden, en ons dus het voordeel van hun een crediet met een half ten honderd provisie te geeven, doen verminderen. Deze oorzaak van verval doet ook den handel van commisie afneemen, om dat die tak geringer word, naar maate van het afneemen van den in- en uitvoer, het gebruik van crediet te geeven met eene provisie van een half ten honderd, slechts als een gevolg van den koophandel in commisie moetende beschouwd worden, ofschoon men 'er thans, tot merkelijk nadeel van onzen algemeenen koophandel, veel verder mede gaat.

Uit de vermindering van dit gedeelte van 't geen in den koophandel omgaat spruit wederom eene groote vermindering in de *distompte*. Offchoon die

die zoo gewichtig niet is, is zij echter van belang. Men weet, dat 'er in Holland veele kooplieden zijn, wier handel voornaamelijk bestaat in het discompteeren van wisselbrieven, welken men dieswegen *Discompteurs* noemt. Het discompteeren brengt aan den koophandel een groot gemak en vaardigheid toe, om dat een koopman of fabrikeur terstond wederom geld in handen krijgt om te gebruiken; dan dit is evenwel het voornaamste niet, dat wij hier aangemerkt willen hebben. Het voordeel, welk dit gebruik den Staat toebrengt, verdient meerder oplettenheid: dit voordeel bestaat daar in, dat het renten aan kapitaalen doet winnen, welke anders renteloos zouden blijven: indien men nu in aanmerking neemt, dat de wisselbrieven, die in Holland loopen en 'er gediscompteerd worden, voor het grootste gedeelte voor rekening der buitenlanderen loopen, zal men bevinden, dat het de buitenlanders zijn, welke die renten betaalen, en dat dit al wederom eene schatting is, welke onze koophandel van dien der andere volken trekt.

De Assurantien maaken ook een tak van den algemeenen koophandel uit: dezelve geeft nog eene rijker inkomst voor den Staat, dan het voordeel, hetwelk het gebruik van crediet geeven door de provisie verschaft. Deze tak volgt ook de vermindering, welke de uit- en invoer ondergaat.

Men moet echter ten aanzien van het magtig crediet, hetwelk de onzen aan Europa geeven, en 't welk ons het groot voordeel heeft toegebragt, waar van wij zoo even hebben gesproken, aanmerken, dat hetzelve door het misbruik, hetwelk 'er is ingevoerd, eene zeer verderfelijke oorzaak voor onzen handel is geworden. Wij zijn van eigenlijke kooplieden, commissionarissen; en van commissionarissen, betaalsmannen der buitenlanderen geworden. Om een be-

ſlaan te hebben, of het geen wij hadden in ſtaat te houden, hebben wij het crediet, hetwelk wij geeven, zoo verre uitgeſtrekt, dat wij ons bloot geſteld hebben aan verliezen, die grooter waren, dan ons vermogen konde en moest toelaaten. Aan dit misbruik van het geeven van crediet, moet men, naar het oordeel van kundige kooplieden, de groote bankbreuken toeſchrijven, die, ſedert weinige jaaren, in Holland zijn voorgevallen, en die het vertrouwen, hetwelk het algemeen in de vastigheid en zekerheid der zwaare Comptoiren in Holland gehad heeft, doende verminderen, wederom een zeer groot nadeel aan den algemeenen handel hebben toegebragt.

Men heeft uit het verſlag, het welk wij van de veroveringen, door ons in *Indië* gemaakt, en van de bezittingen, die wij daar hebben verkreegen, gedaan hebben, kunnen zien, hoe krachtig die veroveringen en bezittingen hebben medegewerkt, om den algemeenen handel, welken wij voor dat tijdperk dreeven, te doen toeneemen en uitbreiden (*a*). Men heeft met verwondering moeten opmerken, dat bijzondere lieden met een kapitaal, 't welk nog geen zeven millioenen kon haalen, middel gevonden hebben een van de magtigſte rijken der wereld te ſtichten; dat zij dit gedaan hebben in een tijd, waar in zij de ſpaanſche heerſchappij te beſtrijden hadden; dat zij genoodzaakt waren onbedenkelijk groote uitgaaven te doen, om de kosten hunner krijgstoerustingen goed te maaken; en dat zij, in weerwil dezer kosten, zich nog in ſtaat bevonden, een oneindig getal ſterkten, magazijnen en openbaare gebouwen aan te leggen, en jaarlijks aan de houders der actien eene uitdeeling te doen, welke men, in

(*a*) Zie D. I. bladz. 231.-308.

in de drie en veertig eerste jaaren, op 22 ten honderd, het eene jaar door het andere gerekend, begroot. Men staat verbaasd op het zien der snelle vorderingen, die wij in den loop dier tochten en krijgsverrichtingen maakten; en tot welk een verheven trap wij onze scheepvaart en handel wisten op te voeren: maar moet men zich niet even zeer verbaazen over het schielijk verval dier Maatschappije, welke tegenwoordig naar haaren ondergang schijnt te hellen. Wij hebben gezien, dat de jaarlijksche uitkeeringen allengskens, sedert het jaar 1649, zijn afgenomen, en dat in de jaaren 1771, 1772, 1773. en 1774. de uitdeelingen slegts 12½ ten honderd zijn geweest. Wij behoeven al het geen wat 'er van den tegenwoordigen staat dier Maatschappije gezegd word (a) niet te gelooven, om overtuigd te zijn, dat zij ter naauwer nood het hoofd boven houdt. Men hoeft alleenlijk het oog te slaan op haare houding, terwijl ik dit, in Mei 1782, schrijf.

Wat mogen de oorzaaken geweest zijn, die haar hebben in staat gesteld zoo groote uitdeelingen te doen in den tijd, in welken zij genoodzaakt was haare bezittingen, haaren handel en scheepvaart gewapender hand te verdedigen en te beschermen, en wat is de reden, dat zij in den tijd, in welken zij het genot van een vreedzaamen handel, en slegts de maatige kosten tot een eenvoudig onderhoud noodig, heeft te draagen gehad, dezelfde uitdeelingen niet heeft kunnen doen? Deze zullenwe nader onderzoeken, wanneer wij het verval dier Maatschappije bijzonderlijk onder het oog zullen neemen. Zoo het aan de eene zijde waar is, dat de vaart

(a) Zie de *Staatkundige en Wijsgeerige Geschiedenis van de Bezittingen en den Koophandel der Europeaanen in de beide Indien.*

vaart en koophandel op Oost-Indië onzen algemeenen koophandel sterk vermeerderd, onnoemelijke schatten in het Vaderland gebragt, en ons, voornaamlijk door de specerijen, koopwaaren bezorgd hebben, welken wij, als eigen landvruchten, ter markt kunnen brengen; is het, aan eenen anderen kant, niet minder ontegenzeggelijk, dat die vaart en koophandel veel tot het verval van verscheiden onzer fabrieken en trafieken hebben toegebragt. Zoo dra de Indische Fabrieken en Manufactuuren in Europa werden ingevoerd, moesten zij noodzakelijk mededingers der Europische worden. De dagloonen in Asia laager zijnde dan in Europa, moesten de Indische Manufactuuren de overhand op de Europische hebben, en daar door die doen afneemen. Nu konden de Europische Manufactuuren geen nadeel bij deze mededinging lijden, zonder dat de onze 'er ook gevoel van hadden.

De Schrijver van *Les Interets des Nations, developés relativement au Commerce*, een werk dat boven veele anderen het leezen wel waardig is, merkt aan (*a*), dat Europa uit de ontdekking der Portugeezen het voordeel heeft gewonnen van de Koffi, de Thee, de Specerijen, de Drogerijen, de Salpeter, het Katoen, de ruuwe Zijde, de Caures, en andere waaren, beter koop over den Oceaan te bekomen, dan te vooren over de middelandsche zee, maar dat het dus niet gelegen is met de Oost-Indische Manufactuuren. „Het is zeker (zegt die Schrijver, en met reden) „dat de vaart naar Indië „over de Kaap de Goede Hoop dezelven in grooter overvloed en in al te groote menigte in Europa heeft ingevoerd; en men kan niet ontveinzen, dat die handel dit werelddeel op tweederlei

(*a*) Tom. I. p. 345. in 4to.

„ lei wijze verarmd, met deszelfs geld en werk „ teffens te verminderen. De vermindering van „ geld (voegt hij 'er bij) verdient misschien voor „ 't algemeen welzijn weinig opmerking: doch het „ is anders met het werk gelegen: het is zeker, „ dat de Indische Manufactuuren een onbedenkelijk „ groot nadeel aan de Europische toebrengen: en „ echter, 't geen eene zeer zonderlinge tegenstrij„ digheid in de menschelijke zaaken is, zijn het de „ Europische volken, die de rijkste en uitgestrektste „ manufactuuren hebben, en aan welken bij gevolg „ de Indische het grootste nadeel toebrengen, die „ dezelven het allermeest invoeren. *Men mag* „ *misschien gedeeltelijk aan dien handel toeschrijven* „ *den bijna zekeren val der Hollandsche manufactuu-* „ *ren*, het nabij zijnde verderf der Engelschen, en „ het al te zigtbaare verval der Franschen."

In 't bijzonder kan men aanmerken, dat het Indisch Porcelein veel heeft toegebragt, om de Hollandsche Plateelbakkerijen te doen vervallen; dat het gebruik van Koffi en Thee aan Holland meer dan drie vierde gedeelten der bierbrouwerijen, die 'er opgericht waren, en die 'er oudijds een groot voorwerp van vertier en handel uitmaakten, heeft doen verliezen (*a*). De gewoonte van Koffi en Thee te drinken, welke zoo gemeen is geworden, dat zelfs de behoeftigste lieden 'er aan gewend zijn, heeft deeze aanzienlijke trafiek genoegzaam geheel en al te niet doen loopen.

De algemeene oorzaaken van verval brengen dan wederom andere bijzondere voort; even als men, in het verval van den handel in 't algemeen, de oorzaak van het verval van verscheiden bijzondere neeringen en handteeringen vind; bij voorbeeld

(*a*) Zie D. I. bl. 227.

beeld die, welke tot de ſcheepvaart, en het bewerken der koopmanſchappen in den ſtapel behooren; de pakhuishuuren en makelaardijloonen, welke uit het verblijf en het verkoopen en koopen der waaren, op de markt geſchiedende, voortſpruiten. Deze huuren en loonen neemen toe- en af naar evenredigheid der veele of weinige waaren, welke in- en uitgevoerd worden, even als de handwerken, welke tot de ſcheepvaart, het laaden en losſen der ſchepen, en het bewerken der koopmanſchappen in den ſtapel behooren.

Lieden, welke in den handel zijn ervaaren, en deszelfs loop en tegenwoordigen ſtaat in Europa gade geſlagen hebben, hebben opgemerkt, dat de voordeelen, welken de koophandel in het algemeen geeft, het zij aan de handeldrijvende volken, als een winst voor het gantſche land, het zij aan de kooplieden in 't bijzonder, niet meer te vergelijken zijn bij die geenen, welken dezelve eertijds, zelfs nog in den aanvang dezer eeuw, gaf. Door de menigte van kooplieden, wier getal in Europa onbedenkelijk is toegenomen, en die elkander in den weg zijn, komen die voordeelen bijna uit op de dagloonen, welken het bewerken der waaren vordert, op de pakhuishuuren, ſcheep- of wagenvrachten, makelaardijloonen, commisſiegeld, tol- inkomende- en uitgaande rechten, en eindelijk op het voordeel, het welk uit den omloop der tekenen van waardij voortſpruit. Deze groote menigte van kooplieden heeft het koopen op *ſpeculatie*, welk eeniglijk beſtaat in het koopen op een vooruitzigt, dat de prijs der waaren zal rijzen, moeielijker gemaakt. De gelegenheden om met diergelijk een vooruitzigt te koopen zijn zeldzaamer geworden, dewijl de menigte der kooplieden, die alle iets te koop aanbieden, de waaren, op alle markten van Europa, altijd bijna even hoog houdt,

houdt. Hier uit kan men begrijpen, hoe bezwaarlijk het den onzen valle, om altijd bij ons een overvloedigen en wel voorzienen stapel van alle de waaren der vier werelddeelen, tusschen de eerste en tweede hand, met voordeel te onderhouden, wanneer de belastingen op de scheepvaart en op de handwerken, en wanneer de inkomende en uitgaande rechten de wezenlijke waarde der koopmanschappen verhoogen met eene nieuwe waarde van 5, 8. of 10. ten honderd daar en boven, welke haar het doortrekken of verblijf in den stapel toebrengt.

Deze oorzaaken van verval zijn alleen in staat, om onzen koophandel tot die takken alleen, welke denzelven eigen zijn, en het niet mogelijk is, aan denzelve te ontneemen, te bepaalen. Wij moeten zoo lang naamlijk, als wij onze oost- en west-indische bezittingen behouden, den oost-indischen, amerikaanschen en levantschen handel, en onze visscherijen behouden. Wij kunnen onze vaart op den Rhijn en de Maas niet wel verliezen, om dat de gelegenheid onzes lands den uitsluitenden handel op dezelven verschaft, noch ook den graanhandel, ten aanzien van welken die zelfde gelegenheid ons een voordeel verschaft, het welk gemakkelijk kan worden behouden. Maar indien alle de andere takken van onzen handel te gronde gaan, is het onmogelijk, dat 'er deze niet grootelijks door verzwakt zullen worden; en de oorzaaken van verval, eens in weezen zijnde, houden niet op toe te neemen. Het zijn kwaalen, die in 't begin weinig of geen gevoel verwekken, zachtkens voortkruipen en ongeneeslijk worden. Men kan den koophandel beschouwen als eene rivier, die zich een nieuw bed maakt. Haare eerste afwijkingen zijn bijna niet bemerkelijk; doch als zij eens een nieuw bed heeft gemaakt, is het zeer moeielijk haar op haaren ouden loop te brengen.

gen. Dus is het met onze vaart en koophandel, met onze manufactuuren, fabrieken en trafieken gelegen. Maar het euvel daar wij van spreeken brengt nog anderen voort. Hoe meer de lasten in een land vermenigvuldigd worden, hoe meer, ik zal niet zeggen de ingezetenen, maar de scheepvaart en koophandel, bloot gesteld worden aan oneindige moeielijkheden en knevelaarijen, welke den koopman somwijlen nog meer bezwaaren dan de lasten zelve.

Indien de rechten en lasten, door de Admiraliteits Collegien geheven wordende, om de kosten der uitrustingen goed te maaken, den handel zoo bezwaaren, men kan ook zeggen, dat de beletselen, welken de heffing dezer rechten en lasten in de verrichtingen des handels voortbrengt, even als die der belastingen, 'er geen minder nadeel aan toe brengen. Men moet in den koophandel geweest zijn, om zich een denkbeeld te kunnen vormen van alle de hinderpaalen, welken het heen en weder gaan, en alle de voorzorgen, welken men moet neemen, om te bewijzen, dat men niet sluikt, na zich sleepen. Zij, die aan het hoofd der Regeering zijn, slaan in 't gemeen weinig acht op alle de vertoogen, die de kooplieden omtrent dit stuk doen. Het schijnt, dat men in het algemeen geneigd is, om die vertoogen voor uitvluchten op te neemen. Nochtans zullen zij, die een weinig kennis hebben van de verrichtingen des handels, en de oneindig verschillende gelegenheden, waar in een koopman zich bevindt, toestaan, dat de voorzorgen, ingevoerd, om de sluikerijen te beletten, dikwijls den handel meer drukken dan de belasting zelve. Wij zullen 'er hier een voorbeeld van bijbrengen. De Wethouderschap van Amsterdam heeft in de waag arbeiders gesteld, wier pligt is de koopmanschappen, die ge-

gewogen moeten worden, op de schaal te leggen. Wat ook het oogmerk dezer instelling geweest mag zijn, het strekt natuurlijk, om het rechte gewicht der koopmanschap, zoo voor den verkooper als kooper, te bewijzen. Deze arbeiders staan onder eede, en de kooplieden zijn gehouden om zich van hun te bedienen, om hunne waaren der waag *onderhevig* te vervoeren: dit woord *onderhevig* geeft den waagdraageren gelegenheid, om te beweeren, dat alle koopmanschappen te Amsterdam, die in geval van verkoop ter waag moeten worden gebragt, niet mogen geroerd, of uit het eene pakhuis naar het andere worden overgebragt, dan door hen. Hier is het de belasting niet die den handel kwelt, maar de ongerijmde noodzaakelijkheid van te moeten lijden, dat de koopmanschappen worden behandeld, verwerkt en verplaatst door lieden, welke zulks niet gewoon zijn; de verpligting van in de pakhuizen vreemde lieden toe te laaten, welke de verschillende wijzen van iets te bereiden, of te behandelen, of iets te mengen kunnen afzien, enz. Daarenboven moet men nog aan die lieden een hooger loon dan aan andere daglooners betaalen, en dikwijls wachten tot dat zij tijd hebben om te komen, terwijl de tijdsomstandigheden geen uitstel toelaaten. Gewoonelijk koopt men deze geringe kwellingen, door jaarlijks iets te betaalen, af. Doch bewijst de noodzaakelijkheid, om zich dus vrij te koopen, niet het kwaad, het welk men moest voorkomen? Ik behoef niemand, die eenige kundigheid van het bedrijf des koophandels heeft, de hindernissen, ongemakken en nadeelen, welken de koophandel en vaart daar door lijden, te ontvouwen, en zulken, die van dat bedrijf geen kennis hebben, zullen 'er, hoe ik die mogte beschrijven, geen denkbeeld van kunnen maaken. De ondervinding alleen

kan het geeven; doch ik moet die geenen, welke aan die gevolgen; welken ik hier voordraag, twijfelen, en zich zouden kunnen inbeelden, dat ik de kwaal, van welke ik hier spreek, te hoog opgeef, of te zwaar weeg, slechts verzoeken, dat zij den tegenwoordigen staat van onze vaart en koophandel, en te gelijk ook de magteloosheid, in welke wij ons met betrekking tot de bescherming van die bronnen onzer welvaart bevinden, eens met aandacht gade slaan; daar bij nog met oplettendheid leezen, het geen in de Verhandeling, gevoegd bij de meergemelde *Propositie* van Z. D. Hoogheid, Willem den IV. glor. ged. gevonden word; en humme overweegingen op alle de omstandigheden van ons land laaten gaan, om zich te overtuigen, dat ik niets voorgedraagen heb, dan 't geen natuurlijk en noodwendig uit den aart der zaake moet volgen, en waar van bereids de blijken zich zoo duidelijk overal in ons land doen zien. Wij hebben het verval van onze vaart en koophandel tot dus verre in 't algemeen onder het oog gehad, laatenwe die nu eens in eene meerdere bijzonderheid beschouwen.

Behalven dat de duurte der leevensmiddelen de arbeidsloonen doet klimmen, en daar door schade toebrengt aan de manufactuuren, frabrieken, trafieken, vaart en koophandel, breidt zij haaren schadelijken invloed ook uit op den koopman en op den fabrikant zelven. Het is den mensch eigen, voornaamlijk zulk eenen, die van zijnen arbeid en werkzaamheid moet leeven, van zijne verblijfplaats te verkiezen, daar hij met minder vermogens hetzelfde, of met gelijke vermogens, een aangenaamer leeven kan genieten. Een fabrikeur, een trafikant, een koopman kan niet leven als een spinder, weever, sleeper of kruier. De menschelijke samen-

lee-

leeving is van dien aart, en dusdaanig door de Voorzienigheid tot aanweezen gebragt, dat 'er eene geschakelde orde plaats moet hebben van verschillende staaten. Wanneer nu de leevensmiddelen zoodaanig in duurte toeneemen, dat een fabrikeur tot een gevoeglijk bestaan tweemaal meer benoodigd heeft, om te leeven, dan hij uit zijn beroep kan trekken, dan moet hij 'er van afzien, en naar een goed heenkomen zoeken. Zie daar de reden, waarom de trafieken en fabrieken in ons land zoo sterk verminderd zijn. Men zet boven dien de kinderen aan geen fabriek, trafiek of koophandel, daar zij, tot staat gekomen zijnde, geen gevoeglijk bestaan aan hebben kunnen: dus raakt met den tijd de kunst, met die geenen, die dezelve oefenden, geheel weg. Voeg 'er bij, dat als 'er nog in het beroep van fabrikeur, en trafikant een gevoeglijk bestaan, voor een eenloopend gezel te vinden is, zulken, die 'er toe opgeleid worden, het aangaan van een huwelijk moeten ontwijken, even en nog meer dan wij ten aanzien der ambachtslieden hebben aangemerkt; en de nadeelige gevolgen, die daar uit voortvloeien, behoef ik niet verder te betoogen.

Ik moet met meer ernst spreeken van eene andere kwaal, welke uit de al te zwaare lasten voortvloeit; en den geheelen koophandel in alle zijne takken, wat zeg ik, de geheele natie, ten aanzien van het zedelijke, bederft: ik meen het ontwijken der betaalinge van de lasten. Wanneer de lasten zoo sterk verhoogd en vermeerderd worden, dat zij de paalen, welken de natuur haar schijnt voor te schrijven, te buiten gaan; dan hebben zij dit gevolg, dat zij het volk aanzetten, ja zelfs noodzaaken, (men ziet 'er in alle landen blijken van) om ongeoorloofde wegen te zoeken en te gebruiken,

ten

ten einde zich in het beroep of de kostwinning, waar in men is opgetrokken, staande te houden, en 'er zijn bestaan in te vinden; de eerlijke en deugdzaame begrippen en gevoelens verbasteren; en zoo dra men eens in zekere gelegenheden van zich heeft verkreegen slinksche wegen in te slaan, en de goede trouw uit het oog begint te verliezen, geraakt men wel dra in verzoeking, om zich door dezelve begrippen en gevoelens zijn gantsche leeven door te laaten bestieren. Zoo lang de belastingen en lasten maatig zijn, zullen weinig lieden zich laaten verleiden door het lokaas van een gering voordeel, het welk de sluikerij geeven kan. In 't algemeen zal een voordeel van gering belang nooit de menschen in verzoeking brengen, om zich voor aanhaalingen of onaangenaame vervolgingen bloot te stellen, vooral in een land, daar 't volk gewoon is ter goeder trouw te werk te gaan. Maar als het voordeel, 't welk men, met de lasten en belastingen te verkorten, doen kan, van belang word; en wanneer men zich verkeerdelijk begint te verbeelden, dat men niet gehouden is, ten dien aanzien, zich aan de bevelen der Overheid te onderwerpen, zoo brengt het zelfs lieden in verzoeking welke anderszins van eene erkende trouw zijn. De kooplieden maaken zich daarenboven diets, dat 'er in alles maat moet worden gehouden; dat het aan Overheden, zedelijker wijs gesproken, niet vrij staat, de regten en belastingen naar haar welgevallen zoo hoog te brengen, dat 'er het recht, hetwelk ieder mensch heeft, om van zijn arbeid te bestaan, door verkort word. Zij oordeelen desweegen, dat men de middelen van hun bestaan niet wettiglijk kan belasten, zoodaanig, dat zij in de onmogelijkheid worden gebragt, om daarin hun bestaan te vinden, of hetzelve anders te vinden,

dan

dan door te worstelen tegen hen, die om rijk te worden, geene zwaarigheid maaken verkeerde kunstgreepen te gebruiken. Zij begrijpen, dat de Overheid het recht niet heeft, om hen tot zulk een uiterste te brengen, of ten minste, dat zij het recht hebben van 'er zich aan te onttrekken, zoo dikwijls als zij daar toe gelegenheid vinden. De vraag is hier niet, of de koopman wel of kwaalijk redeneert. Vruchteloos zoude men hem de zedeleer op dit stuk preeken: hij maakt gebruik van zijn zedelijk gevoel, zoo hoog bij eenige hedendaagsche Wijsgeeren geroemd, als een zeer veilig leidsman, om ons onze pligten aan te wijzen: hij beroept zich op de stem der natuur, die men niet kan uitdooven, de noodzaakelijkheid om van zijne nijverheid te leeven. Daar van daan komt het, dat in alle landen, waar de belastingen te hoog zijn gesteegen, iemand, die sluikt en daar van overtuigd is geworden, niets van het aanzien en de achting, welke hij geniet, verliest: de sluikerijen worden beschouwd als daaden, die zedelijk onverschillig zijn, en welke alleen strafbaar zijn, om dat de burgerlijke wet dezelve strafbaar maakt. Zie daar, waarom koopliedén geene de minste zwaarigheid maaken, te bekennen, dat zij de betaaling der rechten zoeken te ontgaan, zich getroostende de boete te betaalen, indien zij op de daad worden betrapt.

Zoo dra een koopman volgens zijne grondbeginselen bevonden heeft, dat hij wettiglijk dus mag redeneeren, en zich in een gedurigen oorlog met het land moet rekenen te zijn, dat hij uitwegen mag zoeken om 's lands schatkist te verSteeken van het geen hij daar moest inbrengen; mag men vast stellen, dat hij geene zwaarigheid zal maaken, om insgelijks zijn correspondent te belas-

ten met rechten, welken hij niet heeft voldaan, en kosten, welken hij niet heeft gemaakt. Hij oordeelt, dat, als hij 't gevaar der boete heeft geloopen, het voordeel derzelve hem toekomt. Ieder, die dus redeneert, neemt eene gewoonte aan, die hem van de oprechtheid en naauwgezette vroomheid doet afwijken. De noodzaakelijkheid om te moeten leeven dwingt mij 'er toe, zegt de koopman: dit zij zoo. Maar deze noodzaakelijkheid gewent U ongevoeliglijk om slinksche wegen in te slaan, en wel dra kent gij geene andere. Kwaade gewoontens bederven door langduurigheid van tijd de beste gemoederen, en wanneer de jeugd, in den handel opgetrokken wordende, slechte daaden ziet bedrijven, zonder dat iemand dezelven berispt, moet men zich dan verwonderen, dat dezelve zich gewent, omze voor geoorloofd te houden, en 'er in 't vervolg gebruik van te maaken? Daar uit ontstaat wederom een ander schadelijk gevolg.

De Franschen trachten zoo veele schepen als eenigzins mogelijk is uit het Noorden en de Oostzee in hunne havenen te trekken, en de vaart der Hanzé-steden bij hen uit te breiden: de wederzijdsche, zoo fransche als noordsche kooplieden, vinden daarbij hun voordeel. Dit wederzijdsch voordeel, hetwelk onzen koophandel groot nadeel toebrengt, spruit gedeeltelijk voort uit onze al te zwaare inkomende en uitgaande rechten, en uit de zwaare onkosten, waarmede eenige onzer Commissionarissen maar al te dikwijls hunne rekeningen van inkoop en verkoop bezwaaren. De achting, in welke onze koophandel in 't algemeen bij de vreemden stond, en het vertrouwen, het welk zij in het ligchaam onzer kooplieden stelden, hebben 'er eene breuk door gekreegen; waar uit veroorzaakt is, dat, sedert langen tijd, veele koopmanschappen, die

die uit de fransche volkplantingen komen, naar de Hanzé-Steden worden gezonden, vooral naar Hamburg, om 'er in commissie te worden verkocht. Dit is een nieuwe weg, dien deze tak van Frankrijks koophandel, welken wij langen tijd alleen hebben bezeten, heeft genomen; behalven nog dat de eene tak van koophandel den anderen medesleept, dewijl het gantsch natuurlijk is, dat de schepen met eene lading uit het Noorden in Frankrijk komende, weder ladingen van fransche waaren inneemen.

Gebrek van oprechtheid en goede trouw, de gewoonte van voor geoorloofd te houden, 't geen zulks niet is, en van zich van slinksche middelen te bedienen, en het gevaar van zich in kostbaare en verdrietelijke rechtsgedingen te zien ingewikkeld, brengen nog een ander kwaad voort. Zij, die naauwer gezet zijn omtrent het stuk der belastingen en lasten, die meenen, dat men den Keizer moet geeven, het geen des Keizers is, en die hun gemoed zouden bezwaard vinden met den geringsten penning aan 's lands schatkist te onttrekken, zien zich door de onmaatelijke verhooging der belastingen genoodzaakt hun beroep en hunne kostwinning te laaten vaaren; om dat het hun onmogelijk is te kunnen markten tegen hen, die geen zwaarigheid maaken 's lands rechten te verkorten. Dus worden zulken uit den koophandel gedreeven, welke men zorgen moest, dat 'er in bleeven; en op 't laatst raakt de algemeene koophandel in handen van lieden, op wier goede trouw en eerlijkheid weinig staat is te maaken.

Hier bij komt nog verder, dat gemoedelijke ouders beginnen te vreezen hunne kinderen in een beroep op te voeden, waarin men geen bestaan kan vinden, dan met het geweeten te ver-

dooven; waarin men alle dagen gevaar loopt van met den Fiscaal of Hoofdofficier in moeite te geraaken; van zijnen goeden naam te verliezen bij hen, wier achting men hoog schat; een beroep eindelijk, hetwelk zoo hem, die 't oefent, als zijn maagschap, een zeer ongerust leeven doet leiden: indien men menschen vindt, die zich uit nood aan zoodaanig een beroep toewijden, de welgestelde en naauwgezette lieden zullen zich wel wachten van 't zelve aan te vangen; en nochtans zijn het de welgestelde en rijke lieden, welken de handel vereischt om in stand te blijven.

Men zal het mogelijk vreemd of ongepast vinden, dat ik, handelende over den *schadelijken invloed der belastingen op de Vaart, Koophandel, Fabrieken en Trafieken*, daar bij gewag heb gemaakt van verscheiden andere oorzaaken hunnes vervals: doch, wanneer men deezen met wat oplettenheid zal inzien, en in overweeging neemen, dan zal men bevinden, dat dezelven alle gevolgen zijn van de onmogelijkheid om door de vaart, koophandel, manufactuuren en fabrieken een bestaan te hebben, zonder die middelen te gebruiken, welke op den duur die bronnen van 's lands welvaart nog meer doen opdroogen.

Behalven al het geen wij bijgebragt hebben om den schadelijken invloed der belastingen tastbaar te maaken, zullenwe hier nog eenen brief van den Historie-Schrijver Wagenaar, om dat die 'er een zeer merkwaardig voorbeeld van geeft, invoegen. Dezelve luid aldus (*a*):

„'t Lydt geen tegenspraak, dat een onbe„paald Porto Franco van alle Waaren de Scheep„vaart en Koophandel zou doen herleeven en „bloeijen.

(*a*) *Brieven van en aan* Jan Wagenaar, bl. 82-86.

„ bloeijen. Maar om dat de toestand van 's Lands
„ finantien, en de groote moeijelykheid om den
„ Staat, op eene andere wyze, van de noodige
„ inkomsten te voorzien, zulks, misschien, niet
„ zouden konnen gedoogen, zou 't aparent ver-
„ geefsche moeite gedaan zyn, hier op te willen
„ aandringen. Men moet ook toestaan, dat een
„ onbepaald Porto Franco zeer ruineus zyn zou
„ voor veele Fabriquen; waarom zyne Hoogheid,
„ hoogl. mem., in de bekende Propos. van 27.
„ Aug. 1751., ook verklaard heeft, dat zyn oog-
„ merk was *de Commercie te favoriseeren, zo veel*
„ *zulks behoudens het behoorlyk opzigt op den welstand*
„ *der inlandsche fabriquen en manufactuuren geschie-*
„ *den kon.* Op deezen grondslag bouwende, moet
„ men, agt ik, erkennen, dat zulke Koopwaa-
„ ren, welker in- en uitvoer de fabriquen bevoor-
„ deelt, of ten minsten niet benadeelt, vooral,
„ behoeven te jouisseeren van een absolut Porto
„ Franco, of van de considerabelste vermindering
„ van regten, die de Hooge Overheid zal gelieven
„ te vergunnen. En onder deeze Waaren, is ge-
„ wisselyk te tellen het Hout, dat tot Scheeps- of
„ Huistimmering, of tot Kuipery gebruikt wordt;
„ mids men 'er alleenlyk van uitzondere gezaagd
„ Hout van alle soorten (behalve deelen, balken
„ en riemen) en zulke Duigen, die tot Vaatwerk
„ geprepareerd zyn: want de vrye invoer van zulk
„ Hout, als, hier te Lande, gewoonlyk gezaagd
„ wordt, zou onze Houtzaagmolens, en de vrye
„ invoer van geprepareerde Duigen ons Kuipers
„ Handwerk grootelyks benadeelen. Maar 't vry
„ invoeren van alle ander Hout, strekt tot faveur
„ van veele handwerken en fabriquen. 't Vry uit-
„ voeren zelfs van 't Hout in 't gemeen benadeelt
„ de fabriquen niet, ja 't bevoordeeltze veeleer: 't

„ welk ik nu alleen van het Kuipers Hout en de
„ ruwe Duigen toonen zal, om niet te lang te zyn.
„ Voor 't jaar 1725, was hier confiderable
„ verzending van Kuipers Hout, en vooral van
„ Duigen, naar Vrankryk, Spanje, Portugal, de
„ Spaansche en Portugeesche Eilanden en andere
„ Gewesten, die nu zo goed als weg is. De ver-
„ hooging van de regten op 't in- en uitvoeren
„ der Duigen is hier van eene voornaeme oorzaak.
„ En wat is 't gevolg geweest? Considerabele ver-
„ mindering in den aanvoer van Duigen; groot
„ nadeel voor de Admiraliteit; voor de Koopluі-
„ den in deeze Kraam; voor Arbeiders, Schuite-
„ voerders en zeer veele geringe luiden, die aan
„ deeze volumineuse negotie hun brood winnen.
„ De buitenlanders haalen nu de Duigen, daar ze
„ vallen, of daar men 'er markt van houdt, gelyk
„ te Hamburg, te Dantzig, te Stettyn en elders;
„ 't welk de pryzen hoog opjaagt. Te vooren,
„ plagt hier de algemeene markt te zyn, en de
„ Hollandsche Koopluiden konden de markt van
„ inkoop zetten. Nu moetenze vreemden volgen,
„ en hooge pryzen besteeden; waaromze weinig
„ durven inbrengen. Hier uit is ontstaan, dat
„ onze Kuipery, sedert 1727, 20, 30, ja 40 per
„ Cent meer vóor 't Hout betaald heeft, 't welk
„ zeer nadeelig geweest is voor de Kuipers niet
„ alleen; maar vóor allen, die Vaatwerk gebrui-
„ ken. Stel deeze Koopmanschap eens vry, op
„ 't in- en uitvoeren, en men zal, met reden,
„ mogen hoopen, dat de verzending herleeven zal:
„ de aanvoer zal vermeerderen; onze Koopluiden
„ zullen de markt van inkoop buiten 's lands, be-
„ ter dan nu, konnen zetten; de pryzen zullen
„ daalen; onze Kuipery zal floreeren, en 't Vaat-
„ werk zal goedkooper worden, 't welk voor

„ Brou-

„ Brouwers, Wynkoopers, Azynmaakers, Zeep-
„ zieders, Reeders tot de Haring- en Walvisch-
„ vangst; Landluiden, die boter maaken, en
„ vooral ook voor de Oostindische Compagnie,
„ die veel Vaatwerk gebruikt, zeer voordeelig zal
„ zyn. Wat dunkt Uwe WelEd. behoort zulk een
„ Artikel niet van een Porto Franco te gaudeeren;
„ daar Negotie en Fabriquen beide door bevoor-
„ deeld worden, daar geen handwerk by lydt,
„ noch geen het minste product van ons Land?
„ want boomen, bekwaam tot Kuipers Hout, val-
„ len hier te Lande niet. 't Product van de Hoe-
„ pen wint 'er zelfs by. Zo 't Vaatwerk goedkoop
„ is, zal 't meer gebruikt worden. En veel Vaat-
„ werk; veel Hoepen."

Ik heb, van de belastingen spreekende, mij genoegzaam bepaald bij die, welken de duürte der arbeidsloonen voortbrengen, en die, welke onmiddelijk op de vaart en koophandel invloed hebben; echter moet men niet onopgemerkt laaten, dat 'er veele anderen zijn, die, schoon niet middelijk, echter onmiddelijk de vaart, koophandel, fabrieken en trafieken bezwaaren: bij voorbeeld, de belasting van den veertigsten penning op het verkoopen van trafieken en schepen, en andere rechten, welke op den verkoop der goederen, bij publieke veilinge verkocht wordende, geheven worden, doen den koophandel zeer veel nadeels. Zoude men wel denken, dat de amsterdamsche boekverkoopers de verkoopingen, onder boekverkoopers, buiten Amsterdam, zelfs te Alphen, of in den Haag aanleggen, enkelijk om de kosten van den Vendumeester te vermijden? Wanneer dit geschiedt door kooplieden, die op de plaats zelven woonen, hoe zullen de vreemden dan zulk eene plaats niet moeten schuuwen, daar zelfs het recht op de verkoopinge zoo drukkende is?

TIENDE HOOFDSTUK.

Van den Invloed van 's Lands Staatsgesteltenis op de Vaart, Koophandel, Manufactuuren, Trafieken en verdere Neeringen en Hanteeringen.

Ik heb mij, in de voorige deelen van dit werk, langer bij het geen de staatsgesteltenis van ons Vaderland betreft opgehouden, dan het vermoedelijk aan veelen noodig of gepast zal zijn voorgekomen; en mij dunkt, dat ik 'er meer dan een hoor zeggen, *Wat doet dat tot de Negotie?* Die 'er zoo over oordeelen schijnen niet nauwkeurig genoeg te letten op het algemeen verband van eenen Burgerstaat. Het eerste, wat 'er tot den gelukstaat van een land vereischt word, is een goed landsbestier: neem dat weg, het zij dat de regeering *een-* of *veelhoofdig* zij; of die in eene volksregering bestaa; dan is 'er geen welvaart, en vooral geen vaart, geen koophandel, geen manufactuuren, geen trafieken, geen rijkdom onder de ingezetenen te hoopen, of te verwachten. Men heeft uit het geen ik van 't verval des koophandels in andere landen, daar die gebloeid heeft, aangetekend heb, kunnen zien, hoe het 'er mede gegaan is. Laatenwe nu eens het oog naar ons Vaderland wenden.

Alle middelen van bestaan zijn in ons land opgekomen, aangewassen, en tot een hoogen top gereezen, niet onder eene volksregeering, niet onder eene veelhoofdige regeering, maar onder eene regeering, welke onder het gezag van een Hoofd stond, hoe groot of klein men dit gezag ook begrijpen moge; en dus is het bij ons gebleeven, tot kort na het sluiten van den munsterschen vrede, wanneer sommigen, die zich verbeeldden de bevoegdheid

daar

daar toe te hebben, het gezag en den invloed van een Hoofd uit 's lands staatsgesteltenis geweerd hebben. Het is hier de plaats niet om te onderzoeken, welke redenen de stadhouderlijke waardigheid hebben doen vernietigen; om over de beste regeringsvorm te twisten; en de voor- en nadeelen van die der stadhouderlijke, uit te pluizen. Wy hebben 'er met opzet te vooren (*a*) onze gedachten van gezegd, om dat wij noodig oordeelden onzen Leezeren een recht denkbeeld van den aart onzer Regeeringe en Burgerlijke Vrijheid te geeven, op dat men 'er uit zoude konnen zien, wat invloed dezelven op alle zaaken van koophandel hebben. Men zal mogelijk, niet zonder verwondering, ontwaar worden, dat onze scheepvaart en koophandel merkelijk veel geleeden hebben door het gemis van een Eminent Hoofd, zonder 't welk de gewesten niet wél als een ligchaam van Staat kunnen blijven bestaan.

Om zich hier van te overtuigen, moet men zich onzen Staat voorstellen, zoo als die bij den munsterschen vrede was, in dien hoogen trap van magt opgeklommen, dat dezelve noodzaakelijk den naijver der overige Mogendheden van Europa moest verwekken, en hen doen vreezen, dat den ingezetenen van dezen nieuwen Vrijen Staat eens de lust mogt bekruipen, om, ten minste voor een gedeelte, de oude Romeinen na te volgen. De Mogendheden van Europa hadden niets meer dan deze jaloezij noodig, om onzen Staat iets kwaads toe te wenschen, en om de gelegenheid van denzelven den een of anderen slag toe te brengen waar te neemen. Om dezelfde reden moest ons Gemeenebest, zoo een hoogen trap van magt en roem bereikt hebben, niets zoo zeer ter herte gaan als zich in die gelukkig-

(*a*) D. III. bladz. 120. en volg.

lukkige gesteltenis, waar in hetzelve zich had weeten te stellen, te handhaaven, en zorgvuldiglijk te vermijden al 't geene, wat deszelfs invloed en aanzien in de algemeene zaaken van Europa, aan de eene zijde, en de voordeelen, welken hetzelve door deszelfs overwinningen en de uitgestrektheid van deszelfs handel had verkreegen, aan den anderen kant, konde benadeelen. De naijver der Mogendheden van Europa, het misnoegen van het Hof van Vrankrijk, het welk men door den munsterschen vrede van zich vervreemd had, de oude twisten met Engeland, door een man als Cromwel bestierd; de geschillen met het Hof van Portugal, het welk op de gelegenheid loerde, om de bezittingen den Portugeezen ontweldigd te heroveren; de bijzondere geschillen, welken de Staat met verscheidene Vorsten van Duitschland had (*a*), waren dus zeer dringende redenen, om alle binnenlandsche twisten zorgvuldiglijk te vermijden, en om den stelregel van staatkunde *si vis pacem*, *para bellum*, niet te verwaarloozen. Zij werden echter niet krachtig genoeg bevonden bij die geenen, welke na den dood van Willem den II. zich van 't staatsbewind geheel meester wisten te maaken, en wier *wijsheid* hedendaagsch nog aanprijzers vindt. Deze begreepen, dat zij aan zulk eene staatkunde niet gebonden waren, en eenen weg geheel daar van afwijkende konden inslaan.

Terstond na het sluiten van den voornoemden vrede werd de land- en zeemagt van den Staat verminderd. De geschillen, welke over dit stuk tusschen Willem den II. en de stad Amsterdam ontstonden, en de gevolgen, welken dezelven hadden, zijn zoo bekend, dat wij dezelven hier met stilzwijgen kun-

(*a*) *Lettres de* d'Estrades Tom. III. p. 391.

kunnen voorbijgaan. Wij hebben 'er te vooren (a) zoo veel van gezegd, als wij geoordeeld hebben, dat ons werk vereischte. Alleenlijk zullen we aanmerken, dat alle deze oneenigheden noodwendig aan de vreemde Mogendheden voet moesten geeven, om zich verzekerd te houden, dat, gelijk de Vrije Staat door eendragt in staat was gesteld geworden om zijne vermogens met zoo veel vrucht te doen werken, dus ook de tweespalt aan alle die vermogens hunne kracht en werking zoude doen verliezen. Het Hof van Frankrijk vooral, het welk altijd zoo bekommerd was geweest, dat de Vereenigde Staat zich eindelijk door de binnenlandsche onlusten genoodzaakt zoude zien, om tot een nadeelig vergelijk met Spanje over te gaan, moest 'er geen andere gedachten van hebben, en gevolglijk konden de Vereenigde Gewesten bij dat Hof dat aanzien niet behouden, hetwelk zij te vooren aldaar gehad hadden. Ook gevoelden wij 'er de uitwerksels van kort na dat de vrede van Munster gesloten was. Het Hof van Frankrijk begreep, dat, daar onze vermogens meestal voortvloeiden uit onze scheepvaart, koophandel en manufactuuren, 'er geene voorwerpen waren, welke aan hetzelve eene betere gelegenheid dan deze verschaften, om ons deszelfs misnoegen te doen ondervinden. Bij eene declaratie van den 24. October 1648. werd de invoer van alle zijden en wollen hollandsche manufactuuren in Frankrijk verbooden; welk verbod streed met de verbonden, die 'er tusschen den Staat en Frankrijk plaats hadden. Het bleef 'er niet bij, onze vaart op de middelandsche zee werd door fransche zeeroovers zoo ellendig gekweld, dat de Admiraliteit het verlies

(a) D. III. bladz. 181. en volg. en bl. 174.

lies bij den koophandel, in den loop van negen jaaren, geleeden, begrootte op *vijf- en zeventig maal honderd duizend guldens*, en dat de Staat, na herhaalde vruchtelooze vertoogen aan 't Hof van Frankrijk, eindelijk het besluit nam om den koophandel en vaart krachtdaadiger bescherming te geeven (*a*).

Cromwel, aan eenen anderen kant, ziende, hoe men 's lands magt verminderd had, en hoe de gewesten door tweespalt buiten het noodig verband, om hunne vermogens zoo als te vooren te kunnen oefenen, gebragt waren, werd natuurlijk hier door opgewakkerd om zich van de gelegenheid, om de engelsche scheepvaart boven de onzen op te beuren, te bevoordeelen. Het gelukte hem niet alleen; maar wij verlooren in onze scheepvaart en koophandel door den oorlog, dien wij tegen den overweldiger der britsche regeering moesten voeren, meer dan ons het onderhoud van 't krijgsvolk, 't welk men goedgevonden had af te danken, geduurende eene gantsche eeuw, zoude gekost hebben. Men schreeuwt hedendaagsch zoo sterk tegen de overmagt en dwingelandij der Engelschen, maar mogen wij hier niet wel vraagen, of het verminderen van 's lands krijgsmagt, de geschillen daar over gevoerd, de bitterheid tegen het stadhouderlijk gezag, het wegneemen van dit heilmiddel voor den Staat, en de tweedragt daar uit geboren, geen oorzaak zijn geweest, dat Frankrijk, wiens vriendschap wij, door het sluiten en bekrachtigen van den munsterschen vrede, hadden verlooren, en het welk ons door zijn Gezant had laaten verklaaren, dat het ons dien stap betaald zoude zetten, ons zeer weinig begon te

(*a*) Zie hier van de bewijzen bij Wicquefort. *Tom.* I. *pag.* 313. 879. & *Suiv.* R. Vervaarts *Brieven* VI. *Stuk.*

te tellen; en dat Cromwel op zijne eischen heeft durven blijven staan, eenen oorlog tegen ons ondernemen, en zich in staat bevonden heeft, ons de wet voor te schrijven? Laat het ons geoorloofd zijn verder te vraagen, of wij, om dien oorlog te voeren, de belastingen, welke den handel en manufactuuren reeds drukten, niet hebben moeten vermeerderen en verhoogen? en of wij niet eindelijk genoodzaakt zijn geworden, om de hand te leenen tot het sluiten van den allernadeeligsten en allerschandelijksten vrede, dien de Staat ooit heeft gesloten? Moest men, om dezen oorlog, welke nog geen twee volle jaaren geduurd had, die een groot gedeelte van onzen koophandel had te gronde doen gaan, en den Staat onnoemelijke schatten gekost had, te doen eindigen, niet al aan Cromwel toegeeven, wat deze overweldiger voor den oorlog had geeischt, zonder iet van zijne zijde te bekomen?

Maar behalven deze wond, die de vrede met Cromwel aan onze scheepvaart en koophandel toebragt, had dezelve nog eene andere vóor het Gemeenebest niet min verderfelijke uitwerking. De Staat had zig, door deszelfs standvastig beleid, overal aanzien verworven: dat aanzien had ons een grooten invloed aan de buitenlandsche Hoven doen verkrijgen. Men bevlijtigde zich om strijd, ons tot vrienden en bondgenooten te hebben. Alles keerde om, toen we ten aanzien van Cromwel onze zwakheid hadden laaten blijken. De groote gedachte, welke men tot dien tijd toe van de regeering van het Gemeenebest had gehad, vervloog. Men hoorde Maarten Harpertz. Tromp, den eersten Zeeman van Europa, bij de Staaten klaagen, dat de vlooten, welken men hem gaf, om de Engelschen te bestrijden, noch groot genoeg noch sterk genoeg

be-

bemand, noch genoegzaam van krijgsbehoeften waren voozien (a): de hollandsche zeemagt scheen niet meer dezelfde: zij verloor dien gelukkigen indruk, welken zij op het gemoed der vreemde volken had gehad. Men zag die ontzaggelijke zeemagt voor die der Engelschen wijken, en van toen af scheenen de Hollanders, eertijds zoo standvastig, voor eenen overweldiger bukkende, van hem de wet, die hij hun voorschreef, ontvangende, den vreemden volken niet langer die zelfde Hollanders te zijn, die eertijds een bezem aan hunne masten hadden gebonden, ten teken dat zij de zee hadden schoon gevaagd (b); die de magt van Spanje getrotseert, en door hunne dapperheid en standvastigheid zich tot den rang der eerste Mogendheden van Europa verheven hadden.

Men zoude nog kunnen vraagen, of onze scheepvaart en koophandel niet minder voor deze droevige rampen zouden hebben bloot gestaan, indien onze Staat, geduurende den oorlog met Cromwel, Karel den II. ondersteund, en gearbeid had, om dezen Vorst op den troon van Engeland te herstellen? Men zoude ten minste de partij der koningsgezinden daardoor hebben aangezet, om eene verandering in de regeering te bewerken; men zoude den overweldiger weerwerk verschaft, en de handen, aan eenen anderen kant, vol gegeeven hebben, ten minste gedweeër en rekkelijker gemaakt, en ons, naar alle waarschijnelijkheid, beter voorwaarden bezorgd hebben. De Wit, die zekerlijk schrander genoeg was, om de inzigten van vreemde Mogendheden meer of min te doorgronden, en de gevolgen, welken zijne maatregelen konden hebben, te

voor-

(a) Brieven van d'Estrades. Aitzma. Vryaarts Brieven.
(b) Zie hier boven I. D. bladz. 115.

voorzien, konde ligt opmaaken, dat 'er voor den Staat niets krachtiger konde in 't werk gesteld worden, dan zich van eene *diversie* tegen Cromwel te bevoordeelen; doch de vrees van Karel den II. op den troon van Engeland te zien, en daar door het huis van Oranje gelegenheid te geeven om in het stadhouderschap hersteld te worden, schijnt hem zelfs bekommerd gemaakt te hebben, dat de wapenen van den Staat tegen Cromwel voorspoedig mogten zijn; en daarom bewoogen, om den overweldiger aan de hand te komen, liever dan gevaar te loopen van zijn eigen aanzien en gezag te verliezen. Is het te begrijpen, dat de Wit, die in den oorlog tegen Karel den II. zoo vlijtig, zoo arbeidzaam, zoo standvastig, zoo onwrikbaar is geweest, die in denzelven zoo veel beleid heeft laaten blijken, en die, met een woord, in denzelven deed zien, dat hij de talenten van een bekwaam, verstandig, dapper en vooruitziend man teffens bezat, zich ten aanzien van Cromwel, zoo kleinmoedig en lafhartig hebbe gedraagen, of men moet onderstellen, dat hij eenige bijzondere beweegredenen hebbe gehad, die hem hebben wederhouden om de zaak zijns vaderlands met die toegenegenheid en onvermoeiden ijver, welken hij in 't vervolg deed blijken, voor te staan? Wat hier ook van zijn moge, de onzen hebben zich nooit hersteld van den slag, dien de oorlog en de vrede met Cromwel onzen handel en scheepvaart hebben toegebragt, en men kan derhalven met waarheid zeggen, dat het afwijken van de maatregelen en staatsgronden, welke de Prinsen van Oranje bestendig aangepreezen hadden, den eersten schok aan het gebouw van onze vaart, koophandel en manufactuuren heeft toegebragt; en den Engelschen de eerste aanleiding gegeeven, om zich zoo verre boven ons te ver-

verheffen, dat zij, terwijl ik dit schrijve, met drie magtige Mogendheden in oorlog zijnde, zich nog in staat bevinden, om ons in onze havens opgesloten te houden. Zie daar dan ook de eerste oorzaak van al die overmagt der Engelschen, en van al het kwaad, dat zij ons in de vaart en koophandel doen; en zie daar dan ook de schadelijke invloed van 't gemis des stadhouderlijken gezags op de zaaken van vaart, koophandel, manufactuuren en verdere neeringen en hanteeringen.

AL verder: de onzen waren niet zoo dra van den oorlog met Engeland ontslagen, of zij zagen zich ingewikkeld in de geschillen tusschen Zweeden en Deenemarken, en van den anderen kant hadden zij zelve geschillen met den Koning van Portugal. De tweedragt deed echter meer kwaads dan deze nieuwe ongelegenheid. Die bij den noordschen handel belang hadden wilden, dat men Deenemarken tegen Zweeden ondersteunde: anderen, bij den indischen handel belang hebbende, drongen aan, dat men de magt van den Staat tegen Portugal gebruikte. Men ondersteunde den Koning van Deenemarken, en herstelde de zaaken van dien Vorst, maar men verloor Brazil voor altoos. Het bestand met Portugal gesloten werd al te kwaalijk onderhouden, om niet te voorzien, dat de Portugeezen de eerste bekwaame gelegenheid zouden waarneemen, om ons Brazil weder te ontweldigen. Men verzuimde echter 't zelve in behoorlijken staat van tegenweer te stellen. Graaf Maurits van Nassau, die naar dat gedeelte van Amerika gezonden was, en 'er verscheiden rijke plaatsen en bezittingen had veroverd, hield te vergeefs om versterking aan: hij kwam misnoegd van daar te rug. Na zijn vertrek vervielen 'er de zaaken hoe langs hoe meer; zoo dat de Portugee-

zen

zen geene de minste moeite hadden, om ons, bij eenen eersten optocht, uit alle de bezittingen, die wij in Brazil hadden, te verdrijven (*a*). Dus verlooren wij, in 't jaar 1654, Braziliё, een verlies (zegt de Historie-Schrijver Wagenaar) welk men in 't algemeen toeschreef aan gebrek van mond- en krijgsbehoeften, waarin de opgekomen geschillen met Engeland de Staaten belet hadden, naar behooren, te voorzien. Het geen Wagenaar zegt is buiten twijfel; het was natuurlijk dat de Staaten, genoodzaakt wordende hunne krachten tegen Cromwel te gebruiken, niet wel zoo krachtdaadig konden zorgen voor de bescherming van andere gedeelten van het Vaderland, even zeer aan hunne bescherming aanbevolen: maar het is niet minder buiten twijfel, dat een verschil van belangen en geduurige twisten, zoo over de besluiten, welken men diende te neemen, als over de middelen hoe dezelven uit te voeren, niet minder toebragten tot het verwaarloozen van de behoudenis van dit aanzienelijk gedeelte der veroveringen, welken wij, geduurende den oorlog tegen Spanje, gemaakt hadden. Waar uit de schadelijke invloed van 't gemis des stadhouderlijken gezags op zaaken van vaart en koophandel, met al wat 'er aan vast is, wederom te zien is.

Dit was het nog niet al. De vrede met Cromwel gesloten verbitterde niet alleen Karel den II. tegen ons, maar vermeerderde ook hier te lande het gemor onder het gemeen, deed de tweedragt tusschen de gewesten en leden van staat toeneemen, en gaf wederom misnoegen aan 't fransche hof. Lodewijk de XIV. nam het kwaalijk, dat die vrede gesloten was, zonder dat hij in denzelven, als voornaame belanghebbende, begreepen was geworden.

Het

(*a*) Zie D. I. bl. 327. en volg.

Het fransche Hof begreep nog reden van klaagen te hebben, dat wij, zoo het meende, of voorgaf, slechts met hetzelve in onderhandeling waren getreeden, om den Protector Cromwel argwaan te geeven, en daardoor rekkelijker te maaken; dit vervreemde het fransche Hof van ons nog al meer. Daar werd in Frankrijk een recht van vijftig stuivers de ton op alle vreemde schepen, die in dat Rijk kwamen handelen, gelegd; hetwelk men hield in navolging van de engelsche acte van scheepvaart te geschieden. Onze vaart op Frankrijk ging die van alle andere volken te boven, en werd 'er dus het meeste door gedrukt. Lodewijk de XIV liet het 'er niet bij, maar bezwaarde onze vaart en koophandel hoe langer hoe meer.

De oorlog tusschen Frankrijk en Spanje, en die, welke naderhand tusschen Engeland en Spanje ontstond, bragten aan dezelven ook groot nadeel toe. Wij bleeven ten doel aan onophoudelijke zeerooverijen zoo van de Franschen als van de Engelschen. Men klaagde over deze verongelijkingen te Londen en te Parijs; doch ons Gemeenebest bevond zig in geen toestand, om deszelfs vertoogen kracht bij te zetten. Het getal der schepen welken de Franschen, tot in het jaar 1657, geduurende den oorlog tusschen Frankrijk en Spanje op ons genomen hadden, werd op drie honderd begroot. Eindelijk deze kwellingen moede, werden 'er bij ons besluiten genomen, welke eenigen indruk op 't fransche Hof scheenen te maaken, maar evenwel onzen vaart en koophandel in en op Frankrijk op geen beter voet bragten. Men vleide ons met de hoop, van de verschillen door een verdrag te zullen uit den weg ruimen; doch het verdrag bleef achter, en 't was slechts na dat een gemeen belang ons en de Franschen nader bij een had gebragt, dat Frankrijk van gedachte werd

om

om met den Staat in onderhandeling te kunnen treeden.

De staatswisseling, die, na den dood van Cromwel, Karel den II. op den engelschen troon herstelde, noopte deezen Staat, of die geenen die het roer in handen hadden, naar eene verbindtenis met Frankrijk om te zien. Dit gaf aanleiding tot het verweerend verbond, het welk wij, in den jaare 1662, met Lodewijk den XIV. slooten. Frankrijk had Duinkerken van de Engelschen gekocht; en, hoe zeer veele onzer Staats-lieden vooruit zagen, dat dit bezit in de handen der Franschen ten eenigen tijde onze manufactuuren en koophandel geweldig zoude konnen benadeelen, gelijk te zien is uit de brieven door d'Estrades aan den Koning zijnen meester geschreeven, en in welken hij de redenen, van welken hij zich bediende om onze luiden gerust te stellen, opgeeft (a); wij konden nochtans het verbond met Frankrijk niet bekrachtigd krijgen, zonder dat bezit aan die kroon te guarandeeren: wij konden zelfs het vatgeld niet afgeschaft krijgen: alleenlijk werd ons eenige verligting daar omtrent vergund; dit was 't al. Zoo laag stonden wij bij 't Hof van Frankrijk, en zoo verzekerd was het van ons onvermogen, en van de begeerte der geenen, die toen den klem der regeeringe bij ons in handen hadden, om zich tegen Karel den II. te sterken, dat hetzelve ons deed buigen naar zijnen wil.

De Engelschen, ligt bevroedende dat het verbond met Frankrijk hoofdzaakelijk was aangegaan, om zich wegens de oogmerken, die Engeland mogt hebben, gerust te stellen, en Frankrijk tegen de in-

zig-

(a) *Brieven van d'Estrades*, II. D. bladz. 51. en volg.

zigten van Spanje te onderſteunen, moesten 'er noodwendig misnoegd over zijn: in 't bijzonder moest het Karel den II. in den krop ſteeken. De onzen zogten dat ongenoegen wel te verzachten door het aangaan van het verbond, het welk zij, in het zelfde jaar 1662, met Engeland ſlooten, en waarbij zij den Engelſchen het Eiland Pouleron afſtonden; een nieuw verlies voor den koophandel: maar, 't zij onze ſtaatslieden met ernst zich verbeeld hebben den Koning van Engeland daardoor te winnen, 't zij dat zij zich ſlechts uiterlijk gehouden hebben, als of zij in die verbeelding waren, dit is allenthalve zeker, dat het verbond naauwlijks geſlooten was, of de Engelſchen pleegden vijandelijkheden, onder het gewoone voorgeeven, dat zij zulks, om ſchaade te verhaalen, deeden. Het oorlogsvuur werd wel dra tusſchen ons en Engeland ontſtoken; en in dezen oorlog toonde de Wit, dat hij een groot man was.

Alle de Brieven van d'Eſtrades zijn vol van bewijzen van de geduurige oneenigheden en tweedragt, welke 'er in den Staat, onder het beſtier van de Wit, heerſchten. De Vice-Admiraal Tromp, na den ongelukkigen zeeſlag tegen de Engelſchen, in de maand junij 1665. in Texel te rug gekomen, klaagde, dat 'er van de Kapiteins, die in dienst geſteld waren, maar twaalf hunnen plicht betracht hadden (*a*). Sommige Zee-kapiteins verklaarden opentlijk, dat zij niet meer in zee zouden ſteeken, indien men de Prinſe-vlag niet liet waaien (*b*). De verdeeldheden gingen zoo verre, dat de Gewesten op 't punt ſtonden, om de Unie te breeken

(*a*) *Brieven van d'Eſtrades*, III. D. bl. 238.
(*b*) *Ibid.* bladz. 257.

ken (*a*), en dat 'er geduuriglijk beroerten onder het volk, het welk riep, dat men voor den Prins van Oranje, maar niet voor verraaders moest werven., ontstonden.

DEZE ongelukkige verdeeldheden bragten natuurlijker wijze een ander kwaad voort. De Staaten konden het noch over de landmagt, noch over de Bevelhebbers, die het bevel over het krijgsvolk moesten voeren, eens worden. Alles was in den slechtsten staat, leger, bezettingen, magazijnen en fortificatien. Vreezende voor een Legerhoofd, gingen zij zoo verre van zelve de krijgstochten te bestieren, en wij behoeven niet te zeggen, wat 'er de gevolgen van moesten zijn.

DE verbitterdheid op Engeland bragt te wege, dat men het engelsch en schotsch krijgsvolk afdankte, en de vrees, dat Frankrijk te veel invloed op het krijgsvolk van den Staat zoude hebben, maakte, dat men de fransche regimenten, zoo veel men konde, verminderde, en de bedieningen, die in de fransche regimenten open vielen, aan Nederlanders gaf (*b*). Ook schreef d'Estrades aan den Koning, zijnen meester, dat de Vrije Staat met zijn geheel leger van nieuw aangeworven volk het veld tegen 6000 man infanterie, en 2000 man kavallerie van 's Konings troepen niet zoude kunnen houden. D'Estrades schreef dit in 't jaar 1665, dus slechts zeventien jaaren na dat de Munstersche vrede was gesloten, daar tot dien tijd toe onze Staat den roem gehad had van het beste krijgsvolk van Europa te hebben. Het geen d'Estrades op deze plaats aanmerkt werd in 't vervolg bewaarheid, wanneer de Staat door den Bisschop

(*a*) *Brieven van d'Estrades*, III. D. bl. 252. en volg.
(*b*) *Ibid.* bladz. 85.

ſchop van Munster werd aangetast. Ook vond deze Bisſchop, die, voor den munsterſchen vrede, zich niet tegen het Gemeenebest zoude hebben durven roeren, geen 't minſte werk, om met een legertjen van tien duizend man ons uit het veld te ſlaan, ſteden in te neemen, en diep in ons land te dringen. Had Frankrijk ons in dien tijd niet eenige hulp gegeeven, zouden die zelfde Nederlanders, die met zoo veel ſtandvastigheid en roem hunne zaak tegen de ontzaggelijkſte Mogendheid van Europa hadden verdedigd, gevaar hebben geloopen van door een der kleinſte Vorſten van Duitschland te worden overheerd; waaromtrent wij, in het voorbijgaan, kunnen aanmerken, dat, zoo de Bisſchop van Munster het niet verder tegen onzen Staat bragt dan hij gedaan heeft, en den Staat niet geheel overmeesterde, zulks aan de onkunde zijner Legerhoofden geweeten moet worden.

Uit al het geen wij aangehaald hebben, kan men afneemen, hoe oneindig veel moeite en arbeid de Wit onophoudelijk heeft moeten aanwenden, om niet te bezwijken onder den last van een diergelijk beſtier, wat hulpmiddelen hij in zijn vernuft heeft moeten vinden, zoo om alle de tegenkantingen, die hij ontmoette, tegen te gaan, als om de zwaarigheden en hinderpaalen, welke zich, om zoo te ſpreeken, van ſtap tot ſtap opdeeden, te boven te komen; en men zal 'er te gelijk uit kunnen afneemen, welke gevolgen het gemis van een Eminent Hoofd voor de Republiek gehad heeft.

Dit gemis, en het opzet om den Staat zonder behoorlijke landmagt te laaten, hadden tot gevolg, dat (gelijk wij zoo even aanmerkten) een Bisſchop van Munster zich in ſtaat bevond, om

om 't magtigste Gemeenebest, het welk 'er na dat van Rome geweest is, aan te tasten, deszelfs gewesten te plunderen, en een gedeelte van 't zelve buiten staat te stellen, om iets tot de kosten des oorlogs tegen de Engelschen te kunnen opbrengen. Holland bleef 'er bijna geheel en al mede belast. Die geenen, welke Prins Willem den II. zoo sterk over het aanhouden van een grooter landmagt gedwarsboomd hadden, ondervonden de gevolgen van hunnen voorgewenden plicht, om spaarzaamheid te betrachten; daar de veroveringen van den Bisschop van Munster ons meerder schade toebragten, dan het onderhouden van eene bekwaame landmagt ons, jaaren achtereen, te staan zoude hebben gekomen.

Ongelukkig viel de grootste last van die oorlogen op den handel. De strooperijen, welken 't munstersche krijgsvolk aangericht had, de uitgeplunderde gewesten buiten staat hebbende gesteld, om hun aandeel in de oorlogs-kosten op te brengen; en Holland zich alleen daar mede belaaden vindende, viel deze last op onzen koophandel en scheepvaart; zoo dat de gevolgen van onze verzwakte en verwaarloosde landmagt, aan welke men zich gemeenlijk verbeeldt, dat de vaart en koophandel niets gelegen ligt, op die twee bronnen van 's lands welvaaren t' huis kwamen, en aan dezelven de gevoeligste neepen toebragten. Want Holland kon den last niet draagen zonder de belastingen te verhoogen en nieuwe in te voeren; en die belastingen ondermijnden hoe langer hoe meer alle onze middelen van bestaan.

Indien het waar is, zoo als eenige Schrijvers aantekenen, dat de oorlog tegen Cromwel meer kostte dan die, welken men tegen Spanje had gevoerd, en tachtig jaaren had ge-

duurd (*a*), hoe duur moet dan het Gemeenebest de schade hebben komen te staan, welke hetzelve leed, door het verlies van Brazil en Nieuw Nederland, het neemen van eene menigte schepen, het vernielen van een groot getal anderen, het verbranden van honderd en vijftig koopvaardij-schepen; op de rede van 't Vlie, in 't jaar 1666, in brand gestoken, en welk verlies men op twaalf millioenen heeft begroot, buiten het verlies van verscheiden oorlogschepen, die in onderscheiden zeeslagen in den grond geboord of meer of min beschadigd werden? En wat heeft de koophandel hier door niet moeten lijden, dewijl al deze schade, 't zij onmiddelijk, 't zij middelijk, op den koophandel viel, als de eenige bron zijnde, die iets konde opleveren, om den nood van den Staat te hulp te komen.

Nog berustte het daar niet bij. Onze bondgenooten en goede vrienden, de eenigste onder de Mogendheden, van wien wij iets te wachten hadden, de Franschen naamlijk, zogten of wisten ons te beduiden, dat wij aan Deenemarken 1500,000 guldens zouden kwijt schelden; dat wij Zweeden genoegen zouden geeven; dat wij buiten Nieuw-Nederland, het welk Amsterdam van de West-Indische Compagnie gekocht had voor 700,000 guldens, daar die stad twee millioenen onkosten aan besteed had; en jaarlijks zestig duizend guldens vrij geld van trok, aan de Engelschen zouden afstaan (*b*); desgelijks ook het Fort St. Andries en 't Eiland Bonavista, op de rivier Gambi, daar de onzen een grooten handel op dreeven en veel gouds van daan trokken (*c*): het is der moeite waardig te zien

(*a*) Wagenaar *Vad. Hist.* D. XII. bladz. 243.
(*b*) d'Estrades *Brieven.*
(*c*) Ib. D. III. p. 424.

zien, hoe de fransche Gezant zich bij de Witt gedroeg, om den staatsman over te haalen tot het bewilligen in den afstand, dien hij meende dat men den Engelschen moest doen: men zal met reden twijfelen of onze bondgenooten, de Franschen, niet vrij sterker het belang der Engelschen dan van de onzen ter harte namen (*a*). Om kort te gaan, wij maakten den vrede met Engeland, na dat wij zulk eenen verderflijken oorlog voor onze vaart en koophandel gevoerd hadden, met verlies van bezittingen, waar door onze scheepvaart en koophandel nog verdere verliezen ondergingen.

De inval, welken Lodewijk de XIV. in het jaar 1672, deed, en de verovering van drie Gewesten door dien Vorst binnen drie maanden volvoerd, bragten onze vaart en koophandel nog dieper wonden toe. De Vereenigde Staat, door Frankrijk en Engeland tessens aangegreepen, ten tweedemaale aan zijne eigen krachten overgelaaten, werd wel dra tot het uiterste gebragt. Men weet, dat Amsterdam door de Franschen zoude veroverd zijn geweest, indien 't den Prins van Condé maar in de gedachten gekomen ware, dat hij 'er zich gemakkelijk meester van konde maaken. Men hield den Vrijen Staat voor verlooren, en dezelve was het onvermijdelijk geweest, indien men den raad van de Witt opgevolgd, en de onderhandelingen met Frankrijk en Engeland aangehouden had, welke op niet minder stonden uit te loopen, dan aan Frankrijk een groot gedeelte van de Repu-

(*c*) Zie D'ESTRADES *Brieven* D. V. bladz. 103. en volgg. p. 91. & 92. —— AITZMA, REINIER VRYAARTS *openhartige Brieven*, V. en volgende stukken, in welken al het geen hier vertoond word, uitvoeriger is verhandeld, en met echte stukken bevestigd.

publiek af te staan. Het heeft den Hemel behaagt daar in te voorzien door het besluit, het welk de Staaten van Holland, op den 3. Julij 1672, namen, om Prins Willem den III. tot Stadhouder te maaken; en het welk aanleiding gaf, dat de onderhandelingen met Frankrijk afgebroken, hulp bij de nabuurige Mogendheden gezogt en gekreegen, voorts met Engeland een afzonderlijke vrede gemaakt werd, waar na de zaaken eenen keer namen, en Frankrijk zich eene prooi zag ontglippen, op welke dat Rijk lang het oog gehad had, en welke het meende bereids in zijne magt te hebben (a). Aanmerkelijk is het schrijven van de Staaten van Holland, bij de Resolutie op den 2. Februarij 1674. door hoogst dezelven genomen, om het stadhouderschap op de nakomelingschap van hooggemelden Prinse erflelijk en successief te maaken, en dat hier gevoeglijk geplaatst kan worden, ten einde men oordeele, hoe 's Lands Hooge Magten over het bestaan van onze Republiek met of zonder Stadhouder gedagt hebben. Hunne Ed. Groot Mogendheden zeggen:

„ Dat haar Ed. Groot Mog. aandagtelyk hebbende geconsidereert den staat en de constitutie van de Regeringe dezer Landen, zoo als die in voorleden tyden door Gods zegen onder de Doorlugtige Heeren Princen van Oranje was geweest, en particulierlyk 't gunt sedert drie of vierentwintig jaren herwaarts daar in gepasseert was en ondervonden hadden, dat dezen Staat t'sedert het droevig en ongelukkig jaar van 1650. met zeer vele calamiteiten, zoo van buiten, als van binnen geworstelt hadde; dat voor zoo veel de zaaken van buiten aanging, men by haar nooit zon-

(a) Wagenaar *Vad. Hist.* XIV. D.

„ zonder Oorlog of vreeze van Oorlog was geweest; Dat in den jare 1653. tusschen het Koningryk van Engeland en dezen Staat een zeer zwaren Oorlog was ontstaen, die de fondamenten van de Regeringe dezer Landen dapper hebben geschud; dat men naauwelyks adem in dien Oorlog geschept hebbende, den Staat wederom in den jare 1656. met de Kroon van Portugaal, en naderhand in de jaren 1658. en 1659. genoegsaam in een openbaren oorlog gevallen was, ter zaake van den oorlog in het Noorden: dat daar op wederom in den jare 1664. een nieuwe oorlog tusschen den Koning van Groot-Brittanjen en deze Landen was gerezen, en genoegsaam maar even naar het eindigen van dien oorlog, wederom was opgekomen de jegenwoordige droevige en luctueuze oorlog, en dat tusschen den tyd van die voorsz. oorlogen deze Staat nog hadde moeten lyden en supporteren zeer vele wederwaardigheden van zoodanige Nabuuren, van dewelke dezelve voor dezen zeer was ontzien geweest; dat voor zoo veel belangt de zaaken van binnen de Republyk met innerlyke dissentien en oneenigheden zeer was gequelt geweest; dat van den jare 1650. af, tot den jare 1660. toe, zeer veel Leden t'eenemaal hadden afgezien van den jegenwoordigen Heere Prince van Oranje, eenig naargelaten Mansoir van dat Doorlugtige Huis, en dat eenige andere Leden met grooten yver hadden gesustineert, dat men de hand van Zyn Hoogheid niet behoorde af te trekken: Dat de Koning van Groot-Brittanjen in den jare 1660. door het Parlement aldaar, tot het zelve Koningryk genoodigt, en zyne reize derwaarts door deze Landen voortgezet hebbende, den Staat, zoo

„ aan zyne Majesteit, als aan de Vrouwen Prin-
„ cessen Royale en Douariere van Oranje hadde
„ betuigt zorge te zullen dragen voor de Intresten
„ en Educatie van hooggemelde zyne Hoogheid,
„ deselve ook genoegsaam designerende tot de dig-
„ niteiten, by desselfs Doorlugtige Voorouderen
„ hier te Lande bekleed; dan dat men naar het
„ overlyden van hoogstgedagte Princesse Royal,
„ daarin wederom was verflauwt, en die zaake van
„ de hand gewesen hadde; dat men naderhand de
„ voorschreve Educatie wederom op zig hadde ge-
„ nomen, en eindelyk *in het laatste van den jare*
„ 1671. *en in het begin van den jare* 1672. met den
„ anderen gevallen was in zeer groote differenten,
„ over het eligeeren van meer hoogstgemelte Zyne
„ Hoogheid tot Kapitein Generaal over de Militie
„ dezer Landen: dat de droevige experiëntie had
„ geleert, dat de voorsz. innerlyke dissentien oor-
„ zaak en aanleidinge aan de Vyanden van den
„ Staat hadden gegeven, om denzelven t'elkens van
„ nieuws te insulteren, wetende dat die denzelven
„ onbequaam maakten, om met een gewenste Een-
„ dragt by de Voorouderen tot een fondament van
„ deze Republyk geleit, en van Godt Almagtig
„ zoo genadelyk gezegent, haer defensie en be-
„ schermінge te betragten, en dat de differenten,
„ die omtrent het eligeren en verkiezen van een
„ Chef over de Militie deser Landen, telkens ont-
„ stonden, en *de diffidentie, die men daar in van den*
„ *andren hadde, retardeerden en wederhielden de deli-*
„ *beratien en resolutien, die noodwendig genomen moe-*
„ *sten worden, om het uitheemscb geweld af te keeren,*
„ en met dispuiten onnuttelyk deden verloopen
„ den tyd, die boven al in agtinge te nemen was;
„ dat die zelve discrepantien oorzaak waren ge-
„ weest, dat men in het laatste van den voorsz.

„ Jare

„ jare 1671. zoo wanneer de Koning van Vrankryk
„ genoegsaam openbaar betuigde, dat hy deze Lan-
„ den met den oorlog aangrypen wilde, maanden
„ hadde *geconsumeert en doorgebracht met deliberatien*
„ *over de Electie van een Kapitein Generaal*, en den
„ Persoon van Zyne Hoogheid, die men hadde
„ behooren te besteden tot het aannemen van
„ Krygsvolk, en het byeen verzamelen van de
„ middelen tot defensie van den Lande gerequi-
„ reert, en *dat daar door toegekomen was, dat zoo*
„ *wanneer de Koning van Vrankryk in den voorsz.*
„ *jare 1672. den Staat met de Wapenen aantastte,*
„ *deselve in het uitterste gevaar en pericul van haren*
„ *totalen ondergang en ruïne gekomen was*: Dat de
„ hooggemelde Heeren Staten van Holland en West-
„ Vriesland daar op eenpariglyk hadden gemeint,
„ dat niets beter of heilzamer te denken of te hoo-
„ pen was, dan dat aan d'eene zyde het gunt occ-
„ casie tot de voorsz. discrepantien gegeven had-
„ de, t'eenemaal in de grond weggenomen en ge-
„ ämoveert mogte werden, op dat men daar door
„ niet wederom mogte vervallen in zoo zwaare on-
„ gelegentheden, aan de andere zyde erkent mog-
„ ten worden de groote diensten, die het Door-
„ lugtig Huis van Oranje, tot erectie en conser-
„ vatie van den Staat hadde gedaan; En hebben
„ vervolgens haar Ed. Groot Mog. eendragtelyk
„ gedefereert aan meerhooggemelde Zyn Hoogheid
„ en zyne wettelyke Mannelyke Descendenten het
„ Stadhouder- Kapitein- en Admiraalschap-Gene-
„ raal, enz."

Het geen de Heeren Staaten van Holland, bij die Resolutie verklaaren, vindt men op nieuw bevestigd bij Hunne Ed. Groot Mog. Resolutie van den 16. November 1747. in dewelke gezegd word:

„ De Heeren van de Ridderschap en Edelen, mits-

„ ga-

„ gaders de Gedeputeerden van de respective Steden,
„ *uit naem en van wegen Burgemeesteren en Vroedschappen van dezelve Steden*, verklaaren EENDRAGTELIJK; dat dezelve, in ernstige overweeging genomen hebbende, de *constitutie en staat van de Regeeringe* deezer Landen, begreepen hebben, dat de *ondervinding* VAN VROEGER *en* LAETER *tijden klaerlijk heeft* DOEN ZIEN, dat de Republicq *onmogelijk* kan BESTAEN en behouden blijven, zonder te weezen voorzien van een eminent hoofd; zodanig dat dezelve, daer van ontbloot geweest zijnde, tot op den oever van haeren totaelen ondergang meer als eens gebragt is geweest, waer uit dezelve door *geene andere* middelen heeft KUNNEN worden gered, als door de verkiezing van een Stadhouder, Capitein en Admirael Generael.

„ DAT onder die *gelukkige* Regeeringsform de Republicq *van haere primitive opregting af aen*, zodanig in magt en welvaert is toegenomen, dat dezelve door haere Nabuuren aangezocht en ontzaglijk is geworden, en *zulks onder het loffelijk beleid en bestuur van* de Heeren Princen uit den Huize van Orange en Nassau, aan welkers afstammeling nu wederom *uit dezelve consideratie* het Stadhouder-Capitein- en Admiraelschap Generael zijnde opgedraegen, *de goede uitwerkselen daer van zich reeds oogenschijnlijk* openbaerden. Dat ALLE *goede*, *ieverige en wel geintentionneerde Regenten*, en generaelijk ALLE *Ingezetenen* van den Staet niet als met schrik konden gedenken en overweegen de *perplexiteit*, waerin de Republicq, bij manquement van zoodanig een eminent hoofd, zoude komen te vervallen, enz".

ALS men zulke verklaaringen van 's lands Staaten leest, wat moet men dan denken van zul-

zalken der ingezetenen, die zich beijveren om die regeeringsvorm haatlijk af te schilderen? Ik weet wel, dat men zeggen zal, dat in den jaare 1672, en in den jaare 1747, de wederinvoering van het stadhouderschap door een oploop van 't volk is te wege gebragt, en dat de verklaaringen der Staaten door die geenen zijn opgegeeven, welke de zijde van den Prinse hielden; hoogstdezelfs gunst zogten; en daarom belang hadden om den Stadhouder door vleitaal te winnen; want dit voorgeeven is de algemeene oplossing, waarmede men alles, wat over de nuttigheid en noodzaaklijkheid der stadhouderlijke regeering gezegd word, meent te kunnen afkaatsen. Maar hoe men daar omtrent zich afpijnige, men zal het geen wat gebeurd is niet wegneemen, of uit de geschiedenissen kunnen rukken. Men zal uit den loop van 's lands lotgevallen niet kunnen wegneemen, dat de Vrije Staat groot, magtig, en rijk is geworden, onder het beleid van de stadhouderlijke regeering; men zal 'er niet uit kunnen uitwisschen, dat dezelve tweemaal tot op den oever van zijn ondergang is gebragt, toen dezelve zonder Stadhouder was, en tweemaal door de herstelling van een Stadhouder is gered geworden. Het zal eeuwig waar zijn en waar blijven, dat onze vaart en koophandel de diepste neepen hebben gekreegen, en het meest verloopen zijn, toen 'er geen Stadhouder was: het zal eeuwig waar zijn en waar blijven, dat de oorlogen met Cromwel en Karel den II. ons duur te staan zijn gekomen, ons verscheiden bezittingen gekost, en ons genoodzaakt hebben, om door nieuwe lasten de vaart, koophandel, manufactuuren en fabrieken te bezwaaren: het zal eeuwig waar zijn en waar blijven, dat de invasie van Lodewijk den XIV. en de oorlog daarop met dien Vorst, den

Koning van Engeland, den Bisschop van Munster en den Keurvorst van Keulen, ontstaan, den Staat wederom genoodzaakt heeft die bronnen van ons bestaan met lasten te bezwaaren, en dezelven daar door haaren milden vloed te doen verliezen; dat dit alles waarschijnlijk zoude voorgekomen zijn, indien 'er een Stadhouder aan 't hoofd van de Republiek was geweest, wiens aanmaaningen tot het staan blijven van 't geen de zekerheid der Republiek vereischt, niet waren in den wind geslagen; en dien volgende, dat het gemis van een Eminent Hoofd aan deezen Staat voor eene der voornaamste medeoorzaaken van het verval van onze vaart, en koophandel, zoo niet onmiddelijk, ten minste middelijk gehouden moet worden; om nu hier niet wederom te herhaalen het geen wij te vooren over den gunstigen invloed van 't stadhouderlijk gezag op zaaken van scheepvaart, koophandel, en allerhande soort van neeringen en hanteeringen aangetekend hebben; en waar uit ligt is te begrijpen, dat, dit gezag ontbreekende, noodzaaklijk ook die invloed verlooren word, en mitsdien teffens alle de gelukkige gevolgen, welke 'er natuurlijk uit voortspruiten (*a*).

Het ligt nog in versche geheugenis, hoe de Heer Hertog van Brunswijk, Veldmaarschalk van deezen Staat, zich gekweeten heeft in het doen uitvoeren der krijgsverrichtingen, geschikt om de Colonie de Berbice te redden uit den opstand der slaaven, die aan 't muiten geslagen waren, welken, geen weerstand vindende, allerlei soorten van geweld en wreedheid gepleegd hadden, en zich geheel en al meester dier Volkplantinge gemaakt zou-

(*a*) Zie D. III. bl. 150. en volgg.

zouden hebben, gelijk door de Portugeezen met Brasil is geschied, zoo de woeste hoop zich slechts een denkbeeld eener geordende burgerlijke Maatschappije had kunnen maaken. De Staats-registers draagen getuigenis van de zorg, welke de Heer Hertog van Brunswijk, als voogd over den tegenwoordigen Prins Erfstadhouder, heeft aangewend zoo tot de behoudenis dier Volkplantinge, als om diergelijke rampen, voor te komen, en om dezelve voor 't vervolg in veiligheid te stellen. (*a*) Hoe de heilzaame zorgen en voorslagen van den Heer Hertog van Brunswijk gade zijn geslagen, kan men bespeuren aan het geen wij te vooren gezegd hebben, (*b*) aan den staat in welken de Colonie was, toen de Gouverneur Koppiers dezelve aan de Engelschen heeft overgegeeven, en aan den arbeid welken de Franschen tegenwoordig doen, om de Colonie in staat van tegenweer te stellen.

(*a*) Zie REINIER VRIJAARTS *Brieven*, I. stuk bladz. 172. en volgg. alwaar de Staats-Resolutien wegens die zaak aangehaald worden.

(*b*) Zie D. II. blz. 237. en volgg.

ELFDE

ELFDE HOOFDSTUK.

Schadelijke invloed van het gebrek van Verbintenissen met Vreemde Mogenheden, en van een genoegzaame Krijgsmagt op de Vaart en Koophandel dezer Landen.

Wij hebben bladzijde 339 en volgende van het III. Deel. dezes werks aangemerkt, hoe noodig het is, dat een land, het welk van zich zelf weinig of niet oplevert, wat vreemden kunnen behoeven, de vriendschap van andere volken geniete, ten einde van dezelven het noodige, het nuttige, en het aangenaame te kunnen erlangen; en te gelijk daar bij getoond, hoe, van den beginne van den opstand tegen Spanje, de Vereenigde Staat zich toegelegd heeft om met vreemde Mogendheden verbonden aan te gaan; dat 's lands Staaten ook (zie bladz. 347.) aan de Oost- en Westindische Maatschappijen de vrijheid hebben gegeeven, om verbonden en overeenkomsten met opzigt tot haare bijzondere belangen te maaken. Wij hebben daar bij doen zien, hoe de verbonden met de indiaansche Vorsten onze vaart en koophandel in die verafgelegen gewesten bevorderd hebben: wij hebben getoond, dat niet alleen onder de onafhangelijke regeering der Graaven, maar lang te vooren, de Vorsten der landstreeken, welke thans ons Gemeenebest uitmaaken, verbonden met vreemde Mogendheden ter beveiliging en bevordering van vaart en koophandel aangegaan hebben; en dat zelfs bijzondere steden,

steden, volgens de gronden van regeering van dien tijd, dit gedaan hebben. (*a*).

Ten aanzien van die verbonden, staat te letten, dat wij gelegenheid kreegen, om die te maaken; uit hoofde van den bijstand, welken wij den vreemden Mogendheden toebragten, wanneer zij in nood waren: dit was ook het eenigste voordeel het welk zij van ons konden genieten: dus leezen we, bij voorbeeld, in den Gunst-brief van Albrecht, Koning van Zweeden, van den jaare 1361. „ *den* „ *Schepenen, raadtmannen, borgheren, ende de gantsche gemeente in deser nabeschreeven stede, als van* „ *Amstelredamme, Enkhuisen, ende Wieringhen, ende alle haare hulperen, die hen in desen kryg be-* „ *hulpsaam zyn geweest,*" enz. in den Gunst-brief van Christiern, Koning van Deenemarken van den jaare 1531. „ *dat wy, uit besondere gunst ende ge-* „ *nade, willighe diensten, die onse geliefde, de Bur-* „ *gemeesteren ende Raaden der Stad Amstelredamme,* „ *ende andere Inwoonders 's Lands van Hollandt,* „ *ons tot dese tydt toe, in de uitreedinghe van de* „ *schepen, hare behoeften, en andere saecken, om-* „ *me ons weder te helpen in onse Rycken ende Lan-* „ *den gedaen, ende beweesen hebben, ende hier na* „ *noch trouwelyck doen ende bewysen mogen.*

Voorts moet men acht geeven, dat de Magt der Graaven, vooral toen dezelve tot een zekeren top was gereezen, merkelijk strekte om ons bij de vreemde Mogendheden gunsten, ter bevordering van vaart en koophandel, te doen erlangen; daar zij *diversche tractaten ende recessen maeckten met ten Rycken van Denemarken, Norwegen, Sweden, den Furstendommen van Sleeswyck, Holsten, Wenschen;*

(*a*) Zie D. I. blads. 54. en volg. Bijlaagen van dat Deel A. C. 1.-9.

schen, ende andere Handtsche ende Oisterssche Steden slooten, (*a*) waar bij nog aan te merken staat, dat wij de vriendschap door hulp, en de hulp welke wij erlangden, door onderstandgelden moesten koopen. Alleenlijk zijn wij in den spaanschen oorlog door Engeland en Frankrijk met volk en geld ondersteund, en daar door in staat gesteld, om den Vrijen Staat tot het hoogste aanzien te verheffen.

Doch, na het sluiten van den munsterschen vrede, zagen wij ons beroofd van onze twee voornaame Bondgenooten; en daar men zich altijd in een gereeden staat had gehouden, om anderen hulp te kunnen toebrengen, en tegen de magtigste Monarchie met zoo veel roems geoorloogd had, is 'er ongelukkig een staatsbeleid opgekomen, het welk de noodzaaklijkheid van het aanhouden eener toereikende krijgsmagt, en van verbondschappen met vreemde Mogendheden te onderhouden uit het oog verloor of minder doorzag. Dus werden wij door Cromwel aangerand in een tijd, dat wij geen verbintenissen, ten minste geene verbintenissen ter onzer bescherminge, hadden; en dat wij ook van eene genoegzaame magt ontbloot waren, om dien overweldiger met kans van voordeel te bestrijden. Op dezelfde wijs hebbenwe ons aangevallen gezien in de oorlogen tegen den Bisschop van Munster, Karel den II. en Lodewijk den XIV. Naderhand zijn wij verbonden geweest met Engeland, en het Huis van Oostenrijk, en eenige duitsche en noordsche Vorsten.

„ Het is een stokregel (dus sprak de Vrouwe Gouvernante hooglof. mem. nevens den Raad van Staate in den jaare 1756) „ van de Voorouders

„ ge-

(*a*) Zie D. I. blz 181. en volgg. Bijlaage van dat Deel A. bladz. 7.

„ geweest, dat de Republiek niet bestaan noch
„ zich maintineeren kan zonder Alliantien, zon-
„ der Militie, en zonder Vloot. . . . . . verders
aanmerkende „ dat de Republiek haar aanzien en
„ influentie buiten 's Lands verliest, wanneer zy
„ zich te sterk ontwapent; een stuk, dat meer ge-
„ meenschap heeft met de bewaaring van haare
„ rust en welvaart, als misschien gedagt werd,
„ doch het welke de ondervinding van vroegere
„ en laatere tyden heeft bewaarheid. Men rapel-
„ leere zich (om niet hooger op te klimmen) de
„ cassatien, die na de Utrechtsche vrede *tegen het*
„ *advis van de Generaals, en tegen de representatien*
„ *van den Raad van Staate*, zijn gedaan. Het is te
„ meermaalen geremarqueerd, dat het fameus oc-
„ trooy, het welke de Keizer in den jaare 1722.
„ tot oprichtinge van de Oost-Indische Compag-
„ nie heeft verleend, en welkers buiten effect stel-
„ ling gecompenseerd heeft moeten worden met een
„ guarantie der pragmatieque sanctie, waarschyn-
„ lyk zoude zyn agter gebleeven, indien de Repu-
„ bliek zich in een aanzienlyker postuur gehouden
„ had. En waarom zoude men hier niet byvoe-
„ gen de apparentie die 'er is, dat de laatste
„ onderhandelingen over de executie van het
„ Tractaat van Barrière een beter succes zouden
„ hebben gehad, zoo de Republiek sterker gewa-
„ pend had kunnen blijven na de Akensche vre-
„ de, enz. (*a*)." Zoude men 'er niet kunnen bij-
voegen de apparentie, dat de Keizer ons niet zou-
de gevergd hebben, om onze krijgsmagt uit de
Barrierre te laaten trekken, indien onze Republiek
zich in een beter postuur bevonden had? Dit is al-
lent-

(*a*) Zie de Petitie van Oorlog voor den jaare 1757. te vinden in REINIER VRYAARTS Brieven II. stuk bladz. 62.

'enthalve zeker, dat, indien wij in beter postuur waren geweest, indien het ſtaatsbeleid, het welk meent in tijd van vrede geen krijgsmagt, te water of te lande, te moeten onderhouden, en de middelen, tot zekerheid van den Staat vereiſcht, te kunnen verwaarloozen, niet had boven gedreeven, onze vaart, koophandel, en buitenlandſche bezittingen die ſchokken niet zouden hebben ondergaan, welke zij thans moeten lijden; daar wij door de Engelſchen zijn aangevallen op een tijd datwe geheel weerloos, en buiten genoegzaame verbintenisſen zijn geweest; en dus geheel buiten ſtaat om onze vaart en koophandel te beſchermen; het welk voor dezen nimmer ten aanzien onzer gewesten is gezien: dus niemand zal kunnen ontkennen, dat het gebrek van verbintenisſen met vreemde Mogendheden en van een genoegzaame krijgsmagt voor de vaart en koophandel dezer landen ten uiterſte nadeelig is.

Wanneer men van onze verbonden en verbintenisſen met vreemde Mogendheden ſpreekt, zijn 'er veele, die beweeren, dat wij 'er geen moesten maaken, en die ſtaatkunde ſchijnt al veel ingang te vinden. Men berekent wat die verbintenisſen en verbonden ons al gekost hebben; maar ſtelt men 'er de voordeelen, welken men genooten heeft, wel tegen over? Het is, onzes bedunkens, niet wel doorgedacht, als men zich verbeeldt, dat vreemde volken ons in 't ſtuk van koophandel zullen bevoordeelen, zonder dat wij eenige verbintenis met hen aangaan, uit dewelke hun hoop gegeeven word van in tijd van nood hulp te erlangen; en 't ſchijnt mij niet minder gebreklijk overdacht, als men zich voorſtelt, dat men goede verbintenisſen met Mogendheden zal kunnen maaken, terwijl men zich buiten ſtaat ſtelt, en buiten ſtaat houdt, om zich zelven te kunnen beſchermen. Welke

toch onder de Mogendheden zal haar vertrouwen stellen op een volk, dat voor zich zelf niet schijnt te waaken. Als men in aanmerking neemt, dat wij onze vaart en koophandel bij de vreemde Mogendheden niet kunnen bevorderen zonder verbintenissen; dat wij op geen verbintenissen met haar kunnen hoopen, zonder dat zij bijstand en hulp van ons te verwachten hebben; en dat 'er geen grond tot dit laatste is, zoo wij niet bij aanhoudendheid met eene bekwaame krijgsmagt voorzien zijn, zal men, zoo wij meenen, volkomen overtuigd zijn, dat het belang van onze vaart en koophandel, en dus mede van onze manufactuuren en fabrieken, het bestendig aanhouden van eene bekwaame krijgsmagt, zoo te water als te lande, vereischt; en dat zoo wel om bestand te zijn tegen eerste aanvallen, als om het noodig aanzien en den noodigen invloed in vreemde Hoven te behouden.

TWAALFDE HOOFDSTUK.

Schadelijke Invloed van het Verval onzer Oost- en West - Indische Bezittingen op de algemeene Vaart, Koophandel, Manufactuuren en Trafieken dezer Landen.

Wij hebben in het Eerste Deel dezes Werks (bladzijde 235. en volgende) en in het Tweede Deel (bladzijde 84. en volgende) den aanleg, opkomst, bloei en luister, mitsgaders het verval der Oost- en West - Indische Bezittingen, aangeweezen: men heeft 'er uit kunnen zien, gelijk mede uit het geen wij in het Derde Deel (bladzijde 347. en volgg.) aangetekend hebben, welke oorzaaken ons in die onderneemingen, onder Gods zegen, zoo gelukkig hebben doen slaagen. Niemand ontkent, dat onze Oost- en West - Indische Maatschappijen, zoo wel als onze andere vreemde Bezittingen, deerlijk zijn vervallen. Om 'er van overtuigd te zijn behoeven wij de beschrijving, welke 'er de Abt Raynal van maakt, in zijne *Wijsgeerige en Staatkundige Geschiedenis van de Bezittingen en den Koophandel der Europeaanen in de beide Indien* (D. I. blz. 299. en volg.) noch te leezen noch in alles te gelooven: de stukken wijzen het uit. Ter naspooringe van de oorzaaken van dit verval zoude men misschien niet anders behoeven te doen dan het bewind van alle die zaaken, zoo als hetzelve thans plaats heeft, te vergelijken met het bewind van die zelfde zaaken ten tijde, dat zij aangevangen zijn, en gebloeid hebben. Deze vergelijking alleen zoude ons mogelijk voldoen kunnen.

Men zoude gevoeglijk kunnen vraagen, waar bij

bij komt het, dat onze Oost-Indische Maatschappij, wier eerste Kapitaal zoo gering is geweest, in vergelijking van de bezittingen, welken zij naderhand onder haar gezag en in haare magt gekreegen heeft, zoo hoog heeft kunnen stijgen, en zulke goede uitdeelingen doen, terwijl zij met zwaare kosten van eenen aanhoudenden oorlog, en van eene noodige krijgsmagt, zoo te lande als te water, tot bescherming van haare bezittingen, vaart en koophandel belast was? en naderhand, in een stil genot van alle haar voordeelen geraakt zijnde, buiten staat is geraakt de noodige voorzieninge te doen ter bescherminge en zekerheid van haare bezittingen, vaart en koophandel, toevlucht heeft moeten neemen tot het invoeren en verhoogen van lasten, en tot geldleeningen, met een woord tot die middelen, welken uit hunnen aart tot haaren geheelen ondergang strekken moeten?

Daar laatende het geen 'er de Abt Raynal van aantoekent, in zijn aangehaald werk I. D. II. B. bladz. 281. daar veel waar met onwaar vermengd is, zullenwe daar omtrent slechts aanmerken, dat zoo 'er misbruiken zijn, en 'er wanorde heerscht in de beheering en 't bestier onzer Oost-Indische Maatschappije, men zich daar over niet behoeft te verwonderen. Waar is een bewind dat 'er vrij van is? Dat de zaaken der Maatschappije niet meer worden behandeld met die vaardigheid, dien ijver, die trouw en oprechtheid als in 't begin van haaren aanleg; dit heeft wederom niets, waar over men zich moet verwonderen: het zoude veel meer te verwonderen zijn, dat het bewind, of de bestiering altijd op denzelfden voet was gebleeven. Het is den menschen eigen, achteloos te worden, als het gevaar voorbij is en het onweder ophoudt. De nood maakt hen vlijtig, waakzaam en spaarzaam; en ge-

rustheid en overvloed maaken hen zorgeloos, traag en onverschillig. Echter is onze Oost-Indische Maatschappij van alle Maatschappijen, die voor den koophandel op Indië zijn opgericht, het beste nog in stand gebleeven, in weerwil van de gebreken, welken men gemeend heeft in haar bewind en bestier te ontdekken; in weerwil aller misslagen, welken de Schrijver, dien wij zoo even aanhaalden, haar verwijt; en in weerwil van alle weezenlijke misbruiken, die in haar bestier mogen zijn ingeslopen. Want hoewel het waar is, het geen de Schrijver van *le Commerce de Hollande* aanmerkt, dat een bewind in verscheiden Kamers verdeeld, kosten veroorzaakt, welke gespaard konden worden, en de gelijkvormigheid of eenpaarigheid, welke in de werkingen en verrichtingen vereischt worden, dikwijls wegneemt; hoe zeer het ook waar is, dat de Maatschappij met eenige hervormingen veele kosten konde uithaalen; en offschoon men al mede geenzins kan loochenen, dat, hoe eenvoudiger de verrichtingen zijn, hoe gemakkelijker zij uit te voeren zijn, en daar door ook min kostbaar worden; moet men echter ook niet ontveinzen, dat de belangen van een zoo groot ligchaam in handen van een klein getal lieden te stellen, insgelijks aan zwaarigheden onderhevig is. Indien men in aanmerking neemt, dat de Maatschappij is opgericht en opgekomen onder eene zoo samengestelde beheering, gelijk zij tot nu toe geweest is, zal men niet ligt kunnen gelooven, dat de omslag van haar bewind voor eene oorzaak, welke uit zich zelve strekt om haar te verzwakken, gehouden moet worden. Stond het aan ons te oordeelen, welke oorzaaken het meest tot derzelver verval toebrengen, wij zouden meenen, dat wij dezelven zouden moeten zoeken in eene soort van onverschilligheid omtrent de bekwaamheden en vermo-

mogens der geenen, die men in dienst der Maatschappije neemt. Want de goede of kwaade uitslag haarer zaaken hangt, gelijk die van meest alle anderen, van de werkzaamheid, het verstand en de bekwaamheden van hun, aan wie men dezelven toevertrouwt, af. Men stelle aan het hoofd van een goed leger een Opperhoofd, onbekwaam om hetzelve te gebieden, het zal door eene hand vol wel bestierd volk worden geslagen. Men zette een man zonder kennis en zonder werkzaamheid in 't bewind van een koopmans Comptoir, men zal hetzelve terstond zien vervallen en op het einde banquerout speelen. De lotgevallen der wereld zijn vol voorbeeklen, die de waarheid van 't geen wij hier aanmerken, bevestigen. De koophandel levert 'er ontallijk veele anderen van op: zelfs de historie der Maatschappije, van welke wij spreken, zoude meer dan een voorbeeld van mislukte zaaken, of zeer merkelijke verliezen, geleeden enkel en alleen door de achteloosheid, onvoorzigtigheid of onbekwaamheid van hun, die 'er het bewind over hadden, kunnen verschaffen.

KINDEREN, geboren en opgevoed in een rijk en welvaarend huis, in het welk zij lieden zien, die zich met een zekeren arbeid bezig houden; die hooren spreeken van aanmerkelijke winsten, die men doet; van rijkdommen, die men verzamelt; van goederen, die daar door hun zullen aankomen; en die voor het overige verwaarloozen kennis te neemen, zoo van de zaaken zelven, als van den arbeid, welken zij vereischen, en van welken de goede uitslag afhangt, gewennen zich zoodanig aan den loop, dien zij dezelve dagelijks zien houden, dat zij op 't laatst al den omslag van 't comptoir of van de fabriek aanzien, gelijk zij een konst- of werktuig beschouwen, 't welk men slechts heeft op te

winden, om de vruchten, welken men het ziet geeven, voort te brengen; en het komt nooit in hunne gedagten op, dat de goede of kwaade loop van dit werktuig eeniglijk afhangt van de kundigheid, het beleid en de vlijt van hun, die gesteld zijn om hetzelve in beweeging te brengen. De Vorsten zijn bijna allen in 't zelfde geval, om dat zij niet wel onderricht zijn, en niet wel onderricht kunnen zijn van de verrichtingen, die 'er vereischt worden om hunne zaaken wel te bestieren. Moet men na dit alles zich verwonderen, dat men (buiten de gevallen van eene dringende noodzaakelijkheid) zoo weinig acht op de verdiensten en talenten ziet geeven? Indien het waar is, zoo als men voorgeeft, dat het tegenwoordig zeer zeldzaam is, dat men lieden van verdiensten en bekwaamheid in dienst der Maatschappije ziet treeden; indien het meest al lieden zijn, die haar eigen zaaken kwaalijk hebben waargenomen, jonge losbollen, die men naar Indië zendt, om 'er zich van te ontdoen; indien men in Indië zelve niet genoeg acht slaat op de verdiensten en talenten, en dat de voordeelige bedieningen gegeeven worden aan lieden, die met de laatste schepen in Indië zijn aangekomen, en welke geen anderen titel om 'er naar te staan hebben, dan dat *men van de familie is*, en eenen brief van aanbeveeling hebbe; terwijl anderen, die het grootste gedeelte huns leevens in dienst der Maatschappije hebben doorgebragt, in mindere bedieningen kwijnen, en boven dien met hardigheid en verachting behandeld worden, hoe kunnen dan de zaaken der Maatschappije wel gaan? Indien het geen men der Oost-Indische Maatschappij ten dien aanzien nageeft, gegrond is, zoo heeft men niets meer noodig om de oorzaaken van haar verval, die haar onvermijdelijk in den grond zullen helpen, aan te wijzen.

zen. Hoe kan men zich verbeelden, dat braave, oprechte lieden, en die verdiensten bezitten, hun Vaderland, vrienden en maagen zullen verlaaten, zich zullen bloot stellen aan eene hachelijke reize, en in eenen afgelegen oord der aarde zullen gaan leeven, daar zij gevaar loopen, om niet alleenlijk de vermaakelijkheden, maar zelfs de noodzaakelijkheden des leevens te missen, zoo zij ten minste zich niet kunnen vleien van zich voor hunnen arbeid en moeite te zien beloonen met eenige aangenaamheden, en met eenen staat, die met het geloopen gevaar, betoonde wakkerheid en ijver, als mede met den besteeden arbeid wat evenredigheid hebbe. Men zoude kwaalijk doen, dat men die lieden, die in Indië hun geluk hebben gemaakt, hunne rijkdommen, die zij 'er verkreegen hebben, misgunde. Indien het billijk is, dat hij, die het outer bedient, van het outer leeve, het is niet minder billijk, dat zij, die in voordeelige posten worden gebruikt, hun deel van het voordeel genieten, naar maate van het deel, 't welk zij aan den arbeid, aan de gevaaren en den goeden uitslag hebben gehad. Wanneer men den matroozen de hoop op een klein geluk beneemt, berooft men zich dan niet van goed bootsvolk? Wanneer zij, die aan het hoofd der zaaken zijn, alles naar zich trekken, en niets overig laaten voor die geenen, die in hunnen dienst zijn, of die voor hen arbeiden, hoe kunnen dezelven dan zich vleien, van met ijver, aankleeving en trouw te worden gediend?

ONZE voortreffelijke HUGO DE GROOT zegt, „ om de jonge luiden en anderen te williger te maa„ ken tot de zeevaart, is van alle oude tyden in „ deeze landen, allen luiden, zich in zeedienst be„ geevende, toegelaaten zekere kleine koopman„ schap met hun eigen geld te mogen koopen, en

„ zon-

„ zonder vracht te geeven, met het schip over te „ brengen: welke kleine koopmanschap *voeringe* „ word genoemd. Dan alzoo de scheepsgezellen de „ voeringe grooter en grooter maakten tot schade „ van de koopluiden, zoo is bij de Staaten der „ Vereenigde Nederlanden daarop eene maate ge- „ steld." (*a*) Buiten de aanmoediging, die men daar door gaf, zoo wekte men naijver in het volk, men wette de nijverheid, men scherpte het vernuft, en men gaf den zeelieden gelegenheid om kundigheid van handel te krijgen, en daar door in hoogere bedieningen van meer nut en dienst te konnen zijn. De Oost-Indische Maatschappij kan redenen gehad hebben om van dezen ouden regel af te wijken: men beschuldigt haar echter, dat zij, ten dezen aanzien, met al te veel strengheid te werk gaat omtrent de matroozen, en die geenen, die in haaren dienst laage ampten bekleeden. Men beneemt eenen matroos het genoegen van een zijden neusdoek aan zijne vrijster, of een stukje chits voor zijn grootjen of moeder te kunnen medebrengen, daar zulke kleinigheden uit Indië aangebragt, bij de kleine gemeente meer indruk maaken dan tien maal de waarde van dezelven; en meer toebrengen om het volk tot den dienst van de Maatschappije op te wakkeren dan alle aanritsgelden. Wanneer men genoodzaakt is omtrent het gedrag der Grooten de oogen te luiken, wat vrucht kan men dan uit het allernaauwkeurigst en scherpst opzigt over het gedrag der kleinen hoopen? Daarenboven is 'er niets nadeeliger voor een genootschap, welks bestaan afhangelijk is van de kundigheid en arbeidzaamheid van hun, die 'er in gebruikt worden, dan aan den eenen kant bekwaame

(*a*) *Inleiding tot de Holl. Rechtsgeleerdheid* B. III. D. 20. §. 25.

me lieden af te schrikken van 'er zich in te begeeven; en aan de andere zijde aanleiding te geeven, dat die geenen, welken men gebruikt, de belooning van hunnen dienst *achterom* zoeken; dat is slinksche wegen gebruiken om hun fortuin te maaken.

De Oost-Indische Maatschappij schijnt echter beter gediend te zijn van zeelieden, dan van anderen, welken zij tot haar bedrijf gebruikt; en de Schrijver der Wijsgeerige en Staatkundige Geschiedenis is het spoor bijster, als hij haar berispt, dat zij in haaren dienst geene andere *Bevelhebbers* gebruikt, *dan zulken*, *die allen zelve eerst Matroozen of Zwabbers zijn geweest. Zij zijn* (zegt hij I. D. II. B. bl. 300.) *Lootzen en bevaaren zeelieden*, *doch zij hebben geen het geringste denkbeeld van den scheepswapenhandel.* Die Schrijver had zich behooren te herinneren, dat de grootste Admiraalen van het Gemeenebest lieden zijn geweest van eene geringe afkomst, die door hun vernuft, hunne bekwaamheden en hunne dapperheid zich tot den post, dien zij bekleed, en die zij eer hebben aangedaan, hadden verheven, *dat zij allen eerst matroozen of zwabbers zijn geweest.* De Schrijver had uit den loop der geschiedenissen van de Maatschappij kunnen leeren, dat zij haare opkomst en grootheid aan zulke luiden verschuldigd is, die van geringe tot hooge bedieningen zijn opgeklommen; en hij had ook uit de beschouwing der menschelijke natuur konnen leeren, dat het vernuft, de bekwaamheid en vermogens niet enkelijk het erfdeel der zoogenaamde Grooten maaken; en dat die mogelijk ruim zoo veel gevonden worden bij menschen van laagere als van hoogere geboorte. Het komt 'er maar op aan hoe zij opgeleid en groot gebragt worden; en zulken, welke van de geringste bedieningen af beginnen, zijn doorgaande, en alles buiten

dat

dat gelijk ſtaande; de bekwaamſte voor hooger bedieningen. De verbeelding, dat lieden van geringe geboorte geene edele ziel en bekwaamheid tot groote zaaken kunnen hebben, is eene louter vooroordeel. De trapsgewijze bevordering, zoo als die in den krijgsdienst in acht genomen word, en welke de Maatſchappij, bij haare oprichting, tot eenen regel ſchijnt te hebben aangenomen, is haar ten hoogſte voordeelig geweest en kan 't nog heden zijn. Nooit zijn de lieden beter in ſtaat de hooge posten waar te neemen, dan wanneer zij eerst de laage ampten hebben bediend. Deze ſchikking waarvan de Maatſchappij nooit behoorde afgegaan te zijn, van welke zij niet geheel is afgeweeken, van welke zij niet moest dulden, dat de Raad van Batavia afweek, en van welke zij zelve niet moest afwijken met onbekwaame lieden, die niets tot hun voordeel dan eene *recommandatie* kunnen bijbrengen, af te zenden, is misſchien tegenwoordig het eenigſte voorrecht, het welk haaren val vertraagt: door een gevolg van dezen regel zijn de Gouverneur Generaal, de Directeur Generaal, en zij, die den grooten Raad van Batavia uitmaaken, bedreeven lieden, ten minſten voor 't geen de zaaken des koophandels betreft. De trapswijze bevordering, die den mindere bedienden doet hoopen om tot de hoogere trappen te komen, verwekt daar en boven onder dezen eenen heilzaamen naijver, waarvan men de vruchten niet hoog genoeg kan ſchatten.

Even zoo als men gewoon is het verval van onze algemeene ſcheepvaart en koophandel aan den werkzaamen naijver of mededinging der vreemde volken te wijten, ſchrijft men ook den vervallen ſtaat van onze Oost-Indiſche Maatſchappij aan dezelve oorzaak toe, naamlijk aan de mededinging der Oost-Indiſche Maatſchappijen, die van

tijd

tijd tot tijd in Europa zijn opgericht: doch men kan omtrent deze mededinging dezelfde aanmerking maaken, welke wij hier vooren hebben voorgedraagen omtrent die, welke wij nopens alle andere takken van handel hebben moeten te boven komen. (*a*) Zoo lange wij den handel met minder lasten, of met gelijke lasten dan andere volken zullen drijven, zullen wij hen allen in de mededinging den loef afsteeken: wij zullen hen zelfs noodzaaken om van onderneemingen af te zien, waaruit zij niet dan verlies zullen trekken.

Men geeft voor, dat de koophandel der Oost-Indische Maatschappije in het westelijke gedeelte van Indië geheel en al vervallen is; dat zij den naam slechts heeft van 'er handel te drijven, terwijl 'er inderdaad anderen in bezit van zijn; dat, uitgezonderd haare speceerijen en het japansch koper in staaven, al het geene zij van die kust brengt in geene vergelijking komt met den voordeeligen handel, dien 'er de Engelschen en Franschen drijven; dat 'er tegen een schip, het welk van haar op de Ganges komt, ten minste vijf van die andere volken komen; dat de Stad Suratte, zoo vermaard wegens derzelver handel, meer millioenen van hun ontfangt dan honderd duizenden van ons: dat *Mecca*, *Jeda*, *Basfora*, *Persië*, en de gantsche kust tusschen de Persische Golf en de Rivier Indus, verbaasd moeten staan over de ontzachgelijke menigte van waaren, die 'er deze twee natien alle jaaren komen verhandelen, terwijl men 'er slechts een enkel schip onzer hollandsche Maatschappije, welks lading nauwelijks 100000 guldens beloopt, ziet verschijnen. Wat is de oorzaak van dit verval? Zal men zeggen, dat de mededinging der Engelschen

(*a*) Zie hier vooren bl. 49. en volg.

fchen en Franfchen zulks te weeg brengt? Wij zullen wederom vraagen, waar het van daan komt, dat deze twee volken zoo groot eene overwicht op de Hollanders, hunne mededingers, hebben bekomen? Indien men antwoordt, dat de Maatfchappij niet beftand is tegen eene mededinging van een handel, die door bijzondere lieden word gedreeven; zullen wij nogmaals vraagen waarom? En eindelijk zal men, met vraagen en antwoorden, zoo verre komen, dat men zal zien, dat dit nadeel voortfpruit uit dezelfde oorzaaken, die in allerlei handel dezelfde uitwerking zouden doen; naamlijk uit gebrek van kundigheid, werkzaamheid, fpaarzaamheid, of uit eenig ander gebrek in 't beftier der zaaken.

Voor 't overige wordt het nadeel, het welk de mededinging der Europifche Maatfchappijen onzen handel toebrengt, indien men dien, waarvan wij zoo even fpraken, uitzondert, van weinig belang gerekend: deze mededinging heeft geen nadeel kunnen toebrengen aan de rijkfte takken van den handel der Maatfchappije, en van welken zij alleen in bezit is; als daar zijn de fpecerijhandel, de handel op Japan, de handel in peper, voor het grootfte gedeelte; en die op alle eilanden, waar zij fteden en fterkten heeft. Misfchien heeft de Maatfchappij gemeend, dat zij zich aan zekere takken van handel min moest laaten gelegen liggen, of dezelven geheel laten vaaren, om zich tot anderen, die haar voordeeliger fcheenen, te bepaalen; want daar uit, dat de Maatfchappij geen grooten handel drijft op de plaatfen, daar de Engelfchen en Franfchen zeer voordeelig handelen, volgt niet, dat zij tegen wil en dank deze gedeelten van den algemeenen handel verliest. Men moet ten dien aanzien aanmerken, dat, om te oordeelen over het meer of

min

min voordeel, 't welk de Maatſchappij zoude doen, met zich in die onderſcheiden takken van handel te handhaaven, of over het meer of min nadeel, dat zij komt te lijden door dezelven te laaten vervallen, men volkomenlijk kennis zoude moeten hebben van haaren ſtaat in de onderſcheiden betrekkingen, welken zij heeft of hebben kan: het is eene beſpotlijke verwaandheid over een onderwerp te oordeelen, het welk men niet in ſtaat is te onderzoeken, veel min grondig te kennen.

Men moet ten aanzien van de waaren, die uit Indië in Europa worden gebragt, de oorzaak van het verval der hollandſche Oost-Indiſche Maatſchappije al mede niet zoeken in den werkzaamen naijver der Engelſchen. Deze mededinging heeft geenen invloed op de kruidnagelen, de muscaat-noot en het kaneel. Hebben aan de eene zijde de engelſche, franſche, zweedſche en deenſche Maatſchappijen eenen grooten overvloed van andere oost-indiſche waaren op de markten van Europa gebragt, aan den anderen kant hebben die waaren, en voor al de lijnwaaten en allerlei ſoorten van zijden- en katoenen ſtoffen, de koffi en thee, welken de voornaamſte koopwaaren uitmaaken, die door alle die Maatſchappijen in 't gemeen uit Indië worden aangebragt, een veel grooter aftrek gekreegen; zoo dat daar door alle die waaren altijd bijna op denzelfden prijs zijn gebleeven. Dan, hoe het met de uitwerkſels dezer mededinging ook moge zijn, men moet nochtans altijd tot dezelfde grondbeginſelen te rug komen. In alle mededinging, van wat natuur dezelve ook weezen moge, zal de naerſtigſte, alles buiten dat gelijk ſtaande, de overhand doen winnen.

Als men in den handel voordeelen, of eene overmagt, die men eerst heeft bezeten, verliest, is het vrij zeker, dat 'er misbruiken en gebreken in 't bestier moeten weezen, die 'er oorzaak van zijn. Veele en zeer groote worden 'er der hollandsche Oostindische Maatschappije te laste gelegt. Daar zijn 'er die voor haar verderfelijk kunnen zijn, indien menze onder een zeker oogpunt beschouwt, doch slechts van belang voor den Staat zijn, voor zoo veel zij strekken om de menigte van waaren, welken de schepen der Maatschappije jaarlijks uit Indië moeten aanbrengen, te verminderen. Want ten aanzien der rijkdommen, die de handel den houderen der actien, en hun die tot de beheering der Maatschappije gebruikt worden, toevoegt, schijnt het bijna onverschillig voor het welvaaren van den Staat, door welk canaal deszelfs algemeene rijkdom aanwast; of zulks geschiedt door uitdeelingen, die aan de houders der actien worden gedaan, of door de voordeelen, die de bedienden trekken. Genoeg schijnt het te weezen, dat die rijkdommen tot ons aanvloeien. Doch, indien de menigte van waaren, welken de schepen jaarlijks uit Indië moeten aanbrengen, vermindert; indien daar door minder goederen op de openbaare verkoopingen worden geveild, dan is het zeker, dat het voordeel, het welk de Staat uit den indischen handel trekt, afneemt, alzoo het voordeel van den Staat eigenlijk daar in gelegen is, dat de waaren in den schoot van het Gemeenebest de voorwerpen van koophandel, en dus de middelen van bestaan voor het gemeen, vermenigvuldigen. Niet te min is het ook zeker, dat het den Staat niet om 't even kan zijn, hoe de rijkdommen in zijnen schoot worden aangebragt, in wier handen die zijn, en welk gebruik 'er van gemaakt

maakt word; om dat dit wederom invloed heeft op de algemeene middelen van bestaan der ingezetenen; en dat de Staat het meeste belang heeft in het geen het volk aan arbeid helpt. Zoo dat alle misbruiken, abuizen en gebreken, welken tot verval der Maatschappije strekken, noodzaaklijk ook aan den Staat nadeel toebrengen.

De indische handel binnen Indië moet geheelijk voor de Maatschappij worden gedreeven: die handel bestaat in het aanleggen der laadingen van haare schepen, welke naar Europa zijn bestemd: die laadingen geeven eene onbedenkelijke winst. Deze winst is de grondslag van 't groot voordeel, dat op den handel, dien eene europische Maatschappij op Indië kan drijven, zit. Dus kan men ligt begrijpen, dat, indien de bedienden een gedeelte van dit voordeel naar zich haalen, door sluikerijen of andere slinksche wegen, de laadingen der schepen daar door geweldig moeten lijden. Het zal 'er nog erger bij staan, indien het waar is, dat de Opperhoofden der onderscheiden Comptoiren even zoo onbekwaam en onkundig als ontrouw zijn; indien het waar is, dat de posten, die de meeste trouw vereischen, van welken de voor- of tegenspoed des koophandels het meeste afhangt, bij voorkeuze werden gegeeven aan zulken, die niets dan eene bloote aanprijzing van dezen of geenen Magnaat in zijn voordeel heeft, terwijl ervaaren en bekwaame lieden, die diensten aan de Maatschappij hebben beweezen, voorbij gegaan worden: welke gebreken of misbruiken noodwendig ten gevolge moeten hebben, dat 'er onbehoorlijke wegen worden ingeslagen, die op eene heimelijke rooverij uitloopen, de menigte der aangevoerde indische waaren doen afneemen, en een groot nadeel zoo aan de Maatschappij als aan onzen vaderlandschen koophandel toebrengen, daar dezelve

zijnen ſtapel verminderen. Om 't nadeel, het welk de koophandel daar door lijdt, te beſeffen, heeft men ſlechts in aanmerking te neemen, dat het gedeelte der koopgoederen, het welk dus door ſlinkſchſe wegen achterom naar vreemden overgaat, hier over gebragt wordende, mede zoude ſtrekken tot vermeerdering van het beſtaan der arbeidslieden hier te lande, van de pakhuishuuren, de maakelaardijloonen, 't commisſiegeld, waagrecht, uitgaande rechten, vrachtloonen, premien van Asſurantie, en wat al meer aan den koophandel kleeft. Dit is 't, het welk den Staat, in het beſtier der Oost-Indiſche Maatſchappije, weezenlijk ter harte moet gaan.

Het zelfde verwijt, het welk men aan den Vereenigden Staat doet van geen genoegzaame krijgsmagt op de been te houden, en zich al te weinig over de middelen, welken haare zekerheid en veiligheid vereisſchen, te bekommeren, kan men ook aan de Oost-Indiſche Maatſchappije doen. Men behoeft ſlechts de geſchillen, in Indië tusſchen de Engelſchen en ons, gedurende den voorigen oorlog tusſchen Engeland en Frankrijk, en vooral wanneer Lord Clive in Bengalen oorloogde, in overweeging te neemen, en men zal verbaasd ſtaan over het verval van den voorheen luiſterrijken ſtaat, in welken wij ons bij 't ſluiten van den munſterſchen vrede vonden, en welke aan onze Oost-Indiſche Maatſchappij het vermogen gaf, den Algemeenen Staaten in den jaare 1664. aan te bieden, om zich met den oorlog, welke het Gemeenebest tegen de Engelſchen voerde, te belasten: want in 't weezenlijke kwam de aanbieding, welke de Maatſchappij deed, om ten haaren kosten alle de verlooren bezittingen te herneemen, en de gantſche Kust van Guinea onder haare gehoorzaamheid te brengen, daarop uit. De onzen hebben in deze

laat-

laatste tijden op dien toon niet gesproken. De Maatschappij heeft aan de Algemeene Staaten geklaagd over de geweldenaarijen, welken zij van de Engelschen, die zich de heerschappij der zee in Indië aanmaatigden, had uit te staan; en, onder anderen, dat een enkel engelsch schip, na op Batavia alle soorten van voorraad, krijgsbehoeften en ververschingen te hebben ontvangen, vaartuigen der Maatschappije, zelf in 't gezicht van Batavia, had aangetast, voorwendende, dat zij de vlag voor de Engelschen als Heeren of Opperheeren van alle de zeeën der wereld, moesten strijken. Men geeft voor, dat Lord Clive den Opperbevelhebber Mossel gedreigd zoude hebben, dat hij hem met eenige oorlogschepen een bezoek te Batavia zoude komen geeven, indien hij 't geen hij hem afvergde weigerde. Wie zal niet gereedelijk erkennen, dat, indien de Maatschappij; bij tijds, voor haare krijgsmagt in Indië, en bijzonderlijk in Bengalen, of in de bezittingen, welken zij in Indostan heeft, gezorgd had, de Engelschen het nooit zoo hoog zouden hebben durven neemen, noch den onzen, 't zij in 't geheel, 't zij ten deele den handel in salpeter en in oost-indische lijnwaaten afhandig maaken. De Maatschappij heeft zich beter op Ceilon staande gehouden; om dat zij daar slechts Indiaanen heeft te bestrijden gehad: indien de inboorlingen des lands, door de eene of andere Mogendheid van Europa waren ondersteund geworden, zouden de onzen onvermijdelijk hunnen kaneelhandel hebben verlooren. Gebrek aan tijdige voorzorg voor eene behoorlijke krijgsmagt heeft ons, in Indië even als in ons eigen Vaderland, zwaare verliezen doen ondergaan; waar van de blijken, terwijl ik dit, in Julij 1782, schrijf, ons op nieuw uit Indië worden overgebragt;

daar wij, die te vooren de gantsche zeemagt der Europeaanen in die werelddeelen overtroffen, nu onze bescherming en behoud in de fransche zeemagt moeten zoeken. Wat wisseling van zaaken!

Engeland, het welk, sedert de regeering van Koningin Elizabeth, zich sterk op de scheepvaart en koophandel heeft toegelegd, is daar door meer dan eenige andere natie ons in den weg gekomen, niet zoo zeer ten aanzien van onzen koophandel in Europa, dan door deszelfs onderneemingen in de drie andere deelen der wereld, en wel in Indië, en op de kust van Afrika. Want, hoe zeer de arbeidsloonen in Groot-Britanje naar evenredigheid niet zoo hoog zijn dan bij ons, zoo hebben nochtans de zwaare belastingen 'er dezelfde uitwerksels als bij ons gehad; zoo dat wij, den levantschen en russischen koophandel uitgezonderd, deszelfs poogingen in Europa minder te vreezen hebben, dan in de drie overige werelddeelen, alwaar het meerder vermogen van deszelfs zeemagt onze vaart en koophandel geweldig kan doen afneemen, zoo als wij het, ten aanzien van het rijk van den Grooten Mogol, zoo even aangemerkt hebben.

Elk een weet, dat de koophandel van Engeland in Oost-Indië, sedert weinige jaaren, grootelijks is toegenomen. Men kan het uit de somme van vier maal honderd duizend ponden sterlings, die de Oost-Indische Maatschappij jaarlijks ten behoeve van het Rijk opbragt, en uit de voorwaarden op welken haare octrooijen zijn vernieuwd, opmaaken. Nimmer heeft de hollandsche Oost-Indische Maatschappij met eene diergelijke somme den schatkist van den staat gestijfd. Zonder te onderzoeken, of zij het heeft kunnen doen, en of men liefst het gewin aan de particulieren heeft wil-

len laaten, dan 'er de schatkist van den Staat wat meerder mede verrijken, zeker is het, dat tegenwoordig de O. I. Compagnie, wel verre van den Staat eenigen onderstand te kunnen geeven, zelfs onderstand van den Staat moet verzoeken, en buiten staat is zich zelve te redden. (a) Het is ligt te begrijpen, dat deze aanwas van den koophandel en magt der Engelschen, in welk gedeelte van Indië het ook zijn moge, zelfs onderstelde zijnde, dat dezelve aan de vrijheid onzer Comptoiren in 't minst geen nadeel hebbe toegebragt, noodzaakelijk onzen handel in Indië en in Europa moet verminderen. De Engelschen hebben hunne inkoopen in Indië niet op zoo eene verbaazende wijze kunnen vermeerderen, zonder dat 'er de prijzen der koopmanschappen door zijn gereezen, en zonder dat haar overvloed in Europa dien aldaar heeft doen daalen. Dit is een natuurlijk gevolg, 't welk in alle takken van handel, hoedaanig die ook zijn, door de mededinging te weeg gebragt word.

Men moet bij de schadelijke gevolgen dezer mededinging nog voegen, dat dezelve niet toegenomen is dan met te gelijk ons in de vrijheid van koophandel in Indië te belemmeren. Behalven het nadeel, 't welk een oorlog, door Europeaanen tegen Indiaanen gevoerd, den handel der onzijdige Europeaanen in 't algemeen toebrengt, door den hinder en de belemmering, welken daar door aan het werk, den arbeid, en akkerbouw der Indiaanen worden toegebragt, heeft het geen de Comptoiren onzer Maatschappije hebben ondergaan, geduurende den oorlog, die de Engelschen in Bengalen hebben gevoerd, hunnen handel eene gevoelige neep gegeeven. Zij hebben de gelegenheid waargenomen

(a) Reinier Vrijaarts *Brieven*. V. stuk, bladz. 168.

men om in het Rijk van den Grooten Mogol te doen, het geen wij gezien hebben, dat de onzen te vooren in Indië gedaan hebben; naamelijk verbonden aan te gaan en gunstbrieven te verwerven, waar door wij van den koophandel en vaart in dat rijk, zoo niet geheel, ten minsten grootendeels ontzet zijn geworden.

DOCH al het nadeel, het welk ons de Engelschen in Oost-Indië toebrengen, en ons waarschijnlijk niet zouden doen of gedaan hebben, indien wij waakzaamer geweest waren, is niet te vergelijken bij het nadeel, het welk de O. I. Compagnie uit haar eigen boezem word toegebragt. Niemand begeeft zich in dienst van de O. I. Compagnie, of doet het om fortuin te maaken: dat hij 'er dat in vinde is redelijk: maar lieden zonder eer, deugd, of bekwaamheid, in dienst van de Compagnie te neemen, ten einde hun gelegenheid te geeven, schielijk met schatten te rug te keeren; dit is, gelijk wij 't bereids aangemerkt hebben, de eerste bron, de hoofdbron van 't verval en 't verderf van de O. I. Compagnie, gelijk het de eerste oorzaak is van den ondergang aller Staaten. Men voege daar bij het invoeren en verhoogen van lasten, de wijze, op welke men tot bedieningen komt, en 'er zich in gedraagt om fortuin te maaken, en wie zal het dan vreemd vinden, dat de Compagnie te gronde gaat? Zoo lang als die geenen, die aan 't hoog bewind zijn, hunne plaats zullen beschouwen als eene gelegenheid om deze en geenen aan schatten of aan voordeelige ampten te helpen; zoo lang als de Maatschappij niet zal aangezien noch behandeld worden, gelijk bij haare instelling, als een ligchaam geschikt, om de algemeene vaart, koophandel en verdere vaderlandsche neeringen en hanteeringen te vermeerderen en

te

te bevorderen; maar als een ligchaam, dat alleen geschikt is om sommigen een veilig heenkomen, anderen een middel om schielijk rijk te worden, te bezorgen, zoo lang zal de Maatschappij naar haar verderf snellen; (*a*) om dat het afwijken van de gronden en middelen, op welken zij aangelegd en gevestigd is, noodzaaklijk haaren val na zich moet sleepen. „ Vorst (heeft men een gevangen aan eenen Koning der Bulgaaren, welke hem naar de reden van 't verval zijn's Lands, vroeg, hooren antwoorden.) „ de oorzaaken onzer „ onheilen zijn dezelfde, welke altijd de bloeiendste staaten ten ondergang zullen brengen: zij zijn „ deze: zulke die zich op de knijperijen en lasteringen het best verltonden hebben aan de wijste „ en bekwaamste den voet geligt: de vierschaaren „ zijn bezoedeld geworden door onrecht en omkooping. De wijn en gastereeringen hebben het ligchaam en den geest van kracht beroofd. Het „ recht, de ampten, de waardigheden, de gunst, „ alles is te koop gesteld. Wij zelve hebben ons „ te koop gesteld; wij zijn laag van prijs geworden; en wij waren al verdelgd, voor dat wij 't „ door onze vijanden zijn geworden (*b*)."

Wij hebben (in ons Eerste Deel, bladz. 316. en

(*a*) Wij laaten aan het onderzoek van anderen over, of *het redenkundig Bericht wegens de waare oorzaak van 't bederf, mitsgaders de middelen van redres der Nederlandsche Oost-Indische Compagnie, door den Indischen Patriot*, bezijden de waarheid gaat, en wat men van deszelfs inhoud te gelooven hebbe: ik zal den prijs ook niet stellen op het boekjen, betijteld *Nederlands India, in haaren tegenwoordigen toestand beschouwd.* Het geen men dagelijks hoort, ziet, onder het oog heeft, en in handen krijgt, draagt blijken genoeg van de hoofdkwaalen, aan welken de Maatschappij krank ligt.

(*b*) Le Beau, *Hist. du Bas Empire*, Tom. XIV. bladz. 231.

en volgg. en in ons Tweede Deel, bladz. 51. 56. en 129. en volgg.) de oprichting, voorspoed en verval der W. I. Maatschappije voorgedraagen. Wanneer wij 'er de oorzaaken van nagaan, zullen we bevinden, dat dezelve meest al uitkomen op die, welken wij ten aanzien van andere takken van koophandel aangetekend hebben. Men zal bevinden, dat het gebrek van behoorlijke toezigt, en het verzuim van in onze bezittingen eene bekwaame krijgsmagt te onderhouden, de hoofd- en aanleidende oorzaak is geweest van alle de verliezen, welken de W. I. Maatschappij geleeden heeft, en mitsdien van den zwakken staat, waar in zij eindelijk vervallen is, (a) daar zij (zoo 't ons voorkomt) thans meerder strekt tot bezwaar van onze vaart en koophandel, dan tot steun van dezelven. Want indien het waar is, dat de West-Indische Compagnie haar bestaan meest trekt uit de recognitie-gelden, dan is het zeker, dat zij die trekt uit een bezwaar, het welk den koophandel en vaart drukt, alzo de vaart en koophandel niets daar tegen genieten; en dus die gelden zeer onnut uitgegeeven worden. Het zoude zekerlijk wat anders zijn, indien de W. I. Maatschappij deze recognitie-gelden trok, en daar tegen eene toereikende bescherming aan dien tak van vaart en handel verleende: maar dus schijnt het 'er niet mede gelegen te zijn: althans wij zien niet, dat de W. I. Compagnie eenige zeemagt houdt op de stroomen, waar door de vaart en koophandel op de West, en op de kusten van Afrika meer of min beveiligd zouden kunnen worden. En dit gebrek heeft al mede veel toegebragt, om de Engelschen, welken ten aanzien van 't onderhouden eener besten-

(a) Zie D. II. bladz. 134. en volgg. Aitzema, zaaken van Staat.

ſtendige krijgsmagt zorgvuldiger zijn geweest, in ſtaat te ſtellen van ons in die oorden zoo veel afbreuk te doen.

Het is waar, hunne mededinging in den handel op de kust van Afrika levert zulke gewichtige onderwerpen niet op als die op Oost-Indië; dezelve ſtrekt echter tot verzwakking van een tak, waarvan voornaamelijk afhangt de bloei der amerikaanſche Volkplantingen, en bijgevolg die van onze vaart en handel op West-Indië, een handel, die onze zorg en oplettendheid mogelijk veel meer dan de Oost-Indiſche Maatſchappij verdient. De Engelſchen overtreffen alle andere volken op de kust van Afrika; en dewijl 'er geen is, 't welk beter gebruik weet te maken van deszelfs overmagt om den handel in 't algemeen tot zich te trekken, zoo moet men niet twijfelen, of het zal hier ook zich van dezelven weeten te bevoordeelen, en aan andere natien door deszelfs ſcheepsmagt het landen zelfs op plaatzen, daar de handel nog vrij is, beletten. De Engelſchen hebben nog, 't is waar, niets ondernomen op onze comptoiren en ſterkten, maar zij hebben 'er reeds den koophandel van weeten af te trekken. Hunne onderneeming te Anamabon op de Goudkust, eene der plaatzen daar de handel vrij is, en die men voor zeer gewichtig houdt, toont genoeg aan, wat men van hunne ijverzucht te wagten hebbe. Geen volk had eene ſterkte of comptoir op die kust. De Engelſchen hebben den handel daar voordeelig gevonden, en zich dien alleen willen toeëigenen. Zij hielden 'er eerst twee oorlogſchepen, als uitleggers, om de vaartuigen van andere volken te beletten aldaar handel te drijven: zij hebben 'er eindelijk eene ſterkte gebouwd. Naar maate dat het bebouwen der onbebouwde landen in Zuid-Amerika, bij hen ondernomen, wel

op-

opneemt en hun den ſlaafhandel noodzaakelijker en gewichtiger zal maaken, zullen zij hun best doen om denzelven en hun gebied over de gantſche kust verder uit te breiden, en andere volken daar van te weeren.

Wij ondervinden in Amerika, en zelfs in onze Colonien, de verderfelijke uitwerkſels van de mededinging der Engelſchen, door den ſluikhandel, dien zij drijven. Zij voorzien dezelven dikwijls van meel, boter en gezouten vleesch. Wanneer ons beſtier op zodaanig een voet ſtaat, dat wij zulke inbreuken niet kunnen beletten, wat kunnen wij dan van onze vaart en koophandel verwachten? want het aanvoeren van leevensmiddelen en andere waaren door de Engelſchen geeft hun gelegenheid om *producten in retour* te neemen, en wat moeten daar de gevolgen van zijn? Wie ziet niet, dat daar door eene wijde deur open gezet word tot eene menigte ſlinkſche wegen, ten nadeele van het land, en van alle die geenen welken belang hebben, dat de *producten* nergens anders komen dan hier te lande, volgens het geen de Hooge Overheid daaromtrent bepaald en bevolen heeft.

De bloei der engelſche Volkplantingen in Zuid-Amerika is een ander voorwerp, welke onze beſchouwing wel waardig is: ten aanzien van den ſluikhandel op de ſpaanſche Volkplantingen zoude het belang van onzen koophandel vorderen, dat deze tak voor ieder even na ware. De waaren, welke de Engelſchen uit Amerika in Europa overbrengen, moeten daar door toeneemen; en vermits deze waaren alleen in Europa geſleeten worden, zullen dezelve de waarde of prijs van die, welken de Franſchen van daar aanvoeren, en waarvan Holland voor een groot gedeelte de ſtapelplaats is, doen afneemen. Onze koophan-

handel heeft uit de fransche west-indische bezittingen voordeelen getrokken, doch die van Engeland strekken tot ons nadeel. Iedere natie, die zelve haaren handel in 't geheel drijft, benadeelt middelijk of onmiddelijk den onzen. Dit nu doen de Engelschen; zij zijn 'er bestendig op uit, om geen derden in hunne vaart, koophandel, en manufactuuren te behoeven, en alles zelve met hun volk en hunne schepen te volvoeren: en tot dus verre is deze iever prijswaardig, hoe zeer andere natien, en wij inzonderheid, daar door van voordeelen verstoken worden. Maar wij hebben altijd nog te vreezen, dat zij misbruik zullen maaken van de meerdere magt welke zij ter zee hebben, om hunnen handel uit te breiden, en dit maakt hunne mededinging gevaarlijk.

Het nadeel, welk onze Manufactuuren, Fabrieken en Trafieken, door het invoeren der oost-indische koopmanschappen kwamen te lijden, heeft wel eens in overweeging doen neemen, of de O. I. Compagnie ons geen meer na- dan voordeel toebragt, en of het niet raadzaamer zoude zijn den invoer van sommigen derzelven te verbieden dan toe te laaten: onder anderen, heeft men het verval der brouwerijen, die van zoo veel aanzien en gewicht zijn geweest, met droevige oogen aangezien. Dan, hoe zeer het te wenschen ware, dat ons dit nadeel niet was toegebragt, kan men zich ligt overtuigen, dat hetzelve in allen gevalle onvermijdelijk was. Indien onze Maatschappij dezen handel niet gedreeven had, zouden de fransche, engelsche en deensche Maatschappijen Holland voorzien hebben van die zelfde waaren en koopmanschappen, welker invoer men aan de onzen zoude hebben belet: indien wij de damasten, de chitsen en andere indische manufactuuren, niet rechtstreeks

ſtreeks uit Indië hadden aangevoerd, zouden zij dezelven van de andere Europiſche volken, die 'er in bezit van waren, hebben gekocht, gelijk zij eertijds de oost-indiſche waaren te Lisbon gingen koopen.

DERTIENDE HOOFDSTUK.

Schadelijke Invloed van het Verval onzer Colonien op de algemeene Vaart, Koophandel, Fabrieken en Trafieken dezer Landen.

Wij hebben in ons II. Deel (bladz. 157-228.) verſlag gedaan van het opkomen, bloeien en vervallen der Colonie *Suriname*. Men zal 'er ligt uit beſpeurd hebben, dat gebrek aan een goed bewind de hoofdoorzaak is, welke die Colonie in dien deerlijken ſtaat heeft gebragt, in welken dezelve zich bevindt; en dat dit gebrek voortſpruit uit het ſtellen van een bewind van dien aart in handen van zulken, welke, zoo uit hoofde van hunne opvoeding, als van de zaaken, tot welken zij opgeleid worden, geen de minſte bekwaamheid hebben om een zodaanig bewind te voeren, die zelfs, door de zaaken, tot dewelken zij geſchikt zijn, de kundigheden, welken zij hebben, en het beroep, waar toe zij zich hebben begeeven, zoodaanige begrippen en vooroordeelen opvatten, welke volſtrekt met het welweezen van eene Colonie niet kunnen beſtaan.

Het beſtier der Colonien bevat in zich het voeren eener opperheerſchappij. Die 'er mede bekleed is moet gevolglijk de *Kunst der Regeeringe* wel verſtaan; en te grondiger daar in bedreeven zijn,

ver-

vermits de Colonien niet onmiddelijk onder het oppergezag, maar verafgelegen zijnde, onder een onderhoorig gezag, op 't welk niet bij aanhoudendheid een waakend oog gehouden kan worden, staan. De Regerings-kunde is een der moeielijkste, zoo niet de moeielijkste van alle weetenschappen:) die 'er aan twijfelen, leezen het geen 'er verstandige Schrijvers van gezegd hebben.

Zie hier hoe le Moyne zich uitlaat over de noodzaaklijkheid eener *Regeeringskunde* (*a*).

„ Indien het noodig is, dat men in het regeeren eene zekere geregelde wijze volge, ten einde „ daarin wel te slaagen, zoo moet 'er noodzaakelijk „ eene regeerings-kunde zijn. De grootste werking of bedrijf, welke 'er in de wereld geschiedt, „ en welke van 't allergrootste aanbelang voor de „ menschelijke samenleeving is, gedoogt niet, „ dat het met haast, zonder overleg en als bij geval geschiede. Het zoude zeer vreemd zijn, dat „ 'er kunst noodig ware, om een uurwerk te regelen, en dat men 'er geen zoude behoeven om een „ Staat te beheeren, even als of de deelen van een „ Staat juister uit zich zelven draaiden, en zich „ beter schikten dan de deelen van een uurwerk. „ Het zoude vreemd zijn, dat 'er kunst vereischt „ wierd om te speelen, en dat 'er geen noodig „ zoude zijn om te regeeren; even als of 'er meer „ behendigheid noodig ware, om een raket, dan „ om een scepter te behandelen; even als of de „ kaarten of de stukken van het schaakspel meer „ beleid en wijsheid vereischten dan de landen en „ volken. Waar toe zouden dan zoo veele Meesters, zoo veele Hoogleeraars in de Staatkunde, „ Leerlingen en Opvolgers van Plato en Aristote-

„ les

(*a*) *Art de Regner, Discours Prelim.* Art. 1. p. 5-7.

„ les gearbeid hebben? Wat zouden zoo veele „ Boekdeelen, vol van Stelregels, Korte Spreuken „ en van Staats-Geheimen bedieden? Waar toe „ zouden zoo veele doorzigtige Spreuken, zoo „ veele Staatsregels, uit Titus Livius en Tacitus „ gehaald, ſtrekken?

„ ZIEN wij niet voorts, dat de werkingen, „ welke de Natuur niet heeft geregeld, welke niet „ altijd dezelfde zijn, en niet door dezelfde linien „ tot het zelfde einde loopen, de beſtiering van „ eenige kunst, welke haar binnen het perk houdt, „ door welk haare loop haar word voorgeſchreven; „ die haar aan den gang helpt, en haar weder op „ den rechten weg brengt, als zij daar van afdwaa„ len, noodig hebben? Indien de wijze van ſpree„ ken en het redekavelen in alle menſchen dezelf„ de waren, zoude de Spraak-Rederijk- en Rede„ neerkunst ons niet behoeven te leeren, naauw„ keuriglijk te ſpreeken en in eene goede form „ te redekavelen. Indien de pen, indien het pen„ ſeel natuurlijker wijze volmaakt liepen, en in„ dien men de hand maar op het papier of op „ het doek behoefde te zetten, om als Homerus te „ dichten, of als Apollos te ſchilderen; zoude men „ zonder kunst Dichter, en zonder kunst ook Schil„ der kunnen zijn: en zoo de krijgsverrichtingen, „ even als de natuurlijke, hunnen behoorlijken „ gang hielden, en aan geene form bepaald waren; „ zoude men ook zonder kunst Veldheer of Leger„ hoofd kunnen weezen. Eveneens is het met de „ bezigheden der Opperheerſchappije en alle op„ pergebied gelegen. Zij zouden de kunst konnen „ ontbeeren, indien, dezelve bepaald en gelijkvor„ mig zijnde, en altijd op hetzelfde einde, langs „ een en denzelfden afhellenden weg uitloopende, „ alle Overheden natuurlijker wijze door dezen weg

„ ge-

" getrokken, aan eene en dezelfde regeeringswij-
" ze gebonden waren."

" Doch wie weet niet, dat de Overheden niet
" min verschillen door hunne verscheidene wijzen
" van regeeren, dan door de verscheidenheid hun-
" ner leverijen? en dat het blaauw of zwart van
" hunne blazoenen, de onnozele of verschrikkelij-
" ke figuuren hunner wapenen, hen niet meer on-
" derscheiden, dan de openhartigheid of bedekt-
" heid hunner gemoederen, dan de zachtheid of
" trotsheid hunner natuurlijke inborst? Zoude men
" niet zeggen, dat de eenen hunne leliën en hunne
" kruisfen in 't gemoed hebben? dat anderen 'er
" hunne arenden en leeuwen, en wederom anderen
" hunne luipaarden en adders hebben?

" Wat een onderscheid tusschen David en Ma-
" nasse onder de Hebreen, tusschen Augustus en
" Tiberius onder de Romeinen, tusschen Juliaan
" en Theodosius onder de Grieken, en tusschen
" Karel den Eenvoudigen en Karel den Wijzen
" onder de onzen? De regeeringswijzen zijn dan
" zoo verschillende als de gemoederen, de geaart-
" heden, en de zeden der geenen, die regeeren:
" hier van daan komt het, dat, gelijker wijs 'er
" goede en kwaade stierlieden zijn, 'er ook
" goede en kwaade Vorsten gevonden worden;
" en derhalven is het noodig, dat 'er eene regeer-
" kunde zij, welke voor de Overheden dat geen-
" ne is, hetwelk de stiermanskunst voor den stier-
" man is, welke hem een zoo lomp en zoo groot
" gevaarte als een Burgerstaat is, leert bestieren;
" welke hem de zeeën en winden leert kennen;
" welke hem verwittigt van de banken en klippen;
" die zich op den weg bevinden, en door haare
" regelen en behendigheid hem nevens zijnen last
" eindelijk binnen de haven brengt."

Ongelukkig is het ten aanzien van deze kunst gelegen als met veele anderen, die niet onder de zintuigen vallen, maar van 't verstand afhangen. De onkundigste meenen 'er het bedreevenste in te zijn: ten minste elk meent tot de regeering bekwaam te zijn, offchoon hij nimmer gedagt heeft om 'er iet van te leeren; en 't geen nog verder gaat, het schijnt algemeen aangenomen, dat 'er ieder bekwaam toe is. Men mag dit voor de reden neemen, waarom men niet zelden het bestier van onze buitenlandsche bezittingen ziet drijven op dezen of geenen Boekhouder, even als de zaaken van een koopmans comptoir; en als of 'er tot het bewind van eene Colonie niet meer of geene andere kundigheden vereischt wierden, dan die, welke tot zekere zaaken van koophandel noodig zijn. Want, laat een Koopman of een Boekhouder zoo kundig in zijne zaaken weezen, als men wil, hij heeft altijd een bijzonder voorwerp, zijne kundigheid loopt niet over alles; en hij heeft zich ook niet toegelegd en gewend, om zijne beschouwing over het algemeen, en over alles bij elkander genomen, te laaten gaan. Daar van daan komen die misgreepen, die verkeerde stappen, welke wij in 't bestier van Suriname opgemerkt hebben: daar van daan het gebrek van goede policie en goede justitie, van behoorlijke toezigt en bescherming; daar van daan het gebrek van voorzorg, omtrent de slaaven en de wijze van dezelve te behandelen; daar van daan die zorgeloosheid omtrent de middelen van zekerheid en verweering in geval van aanstoot; daar van daan dat bespotlijk en onvoorzigtig gedrag met de weggeloopen slaaven gehouden, en de niet min bespotlijke tochten tegen dezelven ondernomen, van dewelken wij te vooren het verhaal gedaan hebben.

ben (*a*). Kortom, daar van daan het gebrek van alles wat vereischt wordt om eene Colonie in een behoorlijken toestand te onderhouden. Het gedrag omtrent de weggeloopen slaaven heeft in alle opzigten vrij veel overeenkomst met de maatregelen, welken de Engelschen namen tegen de geduurige invallen der Deenen. Dus is het met den loop der ondermaansche dingen gelegen: gelijke oorzaaken brengen gelijke uitwerksels voort. Met eenige weinige verandering zijn 't altijd dezelfde tooneelen.

Zie hier, hoe Hume (*b*) ons deze invallen en de gevolgen, welken zij hadden, afbeeldt.

„ De Deenen dan, zegt hij, alvoorens met „ openbaar geweld te durven onderstaan Engeland „ te vermeesteren, deeden 'er eerst eene kleine „ strooperij, om te beproeven, hoe zij ontvangen „ zouden worden. Zij landden met zeven schepen „ nabij Southampton, verwoestten het gewest en „ keerden ongemoeid met buit overlaaden te rug. „ Zes jaaren laater deeden zij eene diergelijke on- „ derneeming in 't Westen, met gelijken uitslag. „ Wanneer zij de zaaken in eene gesteldheid, zoo „ verschillende van 't geen zij zich verbeeld had- „ den, zagen, moedigden zij hunne landgenooten „ aan, om aanzienelijker magt bij een te brengen, „ en vleiden zich grooter voordeelen te zullen be- „ haalen. Zij landden in 't land van Esfex, onder „ 't bevel van twee Chiefstainen, en te Maldon „ Brithmot, Hertog van dat Gewest, en welke 't „ gewaagd had, om hen met eene kleine hoop volks „ aan te tasten, verslagen en gedood hebbende, „ verwoestten zij alle de nabuurige landstreeken, „ Ethelred, aan wien de Historieschrijvers den „ bij-

(*a*) Zie D. II. bladz. 170. en volg.

(*b*) *Histoire de la Maison de Plantagenet*, T. I. pag. 269.

„ bijnaam van *vadsig* geeven, in plaatse van zijne „ onderdaanen aan te zetten tot het manmoe„ diglijk verdedigen van hunne eer en hunne goe„ deren, liet zich door de lafhartige raadgeevingen „ van Siricius, Aartsbisschop van Canterbury, on„ dersteund door 't grootste gedeelte van een ont„ aarden Adel, overhaalen; *hij* KOCHT *het vertrek* „ *der vijanden*", (even zoo deeden ook de Surinaamers) „ en voor eene som van tien duizend ponden „ verwierf hij, dat zij 't ryk zouden ruimen. *Dit* „ *schandelijk hulpmiddel had de gevolgen, welken 'er* „ *noodwendig uit moesten voortspruiten.* De Deenen „ verscheenen 't volgende jaar weder op de hoogte „ der oostelijke kusten, in hoope van een volk on„ der te brengen, 't welk zich langer niet *dan met geld* „ *verdedigde*, (een middel om den vijand aan te lok„ ken) in plaats van zijne toevlucht tot de wapenen te „ neemen ('t rechte middel om ze kwijt te worden".)

VERVOLGENS gesproken hebbende van een vergelijk, 't welk tusschen de Engelschen en Deenen werd gesloten, beeldt hij ons de gevolgen dezer invallen weder dus af (*a*). „ Dit verdrag bracht „ slechts eene korte tusschenpoozing van elenden te „ wege. De Deensche Zeeroovers verscheenen wel „ dra weder op de Savern. Na 't Prinsdom van Walles, „ het land van Cornualles, en dat van Devon te heb„ ben verwoest, wendden zij 't naar de zuidelijke kus„ ten, kwamen in de Jamar, en leiden de laatste hand „ aan de verwoesting dier streeken. Zij keerden „ vervolgens te rug in 't Canaal van Bristol, en, „ door Avan het land indringende, strekten zij zich „ uit over de omliggende landstreeken, welke zij „ te vuur en te zwaard verwoestten, tot in Dor„ setshire. Zij veranderden het tooneel des oor„ logs

(*a*) *Histoire de la Maison de Plantagenet.* T. I. p. 271.

„ logs, en na 't eiland Wigth afgeloopen te hebben,
„ kwamen zij op den Theems, op de Medway, en
„ belegerden Rochester, alwaar zij de volkeren
„ van Kent in een geregelden veldslag versloegen.
„ Na deze overwinning werd het geheele gewest
„ uitgemoord, afgebrand, afgestroopt, en tot een
„ tooneel van moord en ijsselijkheid gemaakt. Zoo
„ veele rampen deeden de Engelschen het besluit
„ neemen, om zich eindelijk op de gemeene be-
„ scherming zoo ter zee als te land toe te leggen:
„ doch de zwakheid des Konings, de verdeeldheid
„ der Grooten, de ontrouw van sommigen, de laf-
„ hartigheid van anderen, gebrek van eendragt on-
„ der hen allen, maakte hunne verrichtingen vrucht-
„ teloos. Hunne vlooten en hunne legers kwamen
„ of te laat den vijand te gemoet, of werden met
„ schande te rug gedreeven, en het bieden van
„ tegenstand hielp hen even zoo min als hunne be-
„ toonde toegeevendheid. Onbekwaam geworden
„ tot voorzigtigheid en eendragt in den Raad, tot
„ moed en beleid in den oorlog, namen de Engel-
„ schen op nieuw hunne toevlucht tot het *schandelij-*
„ *ke middel, welks ongenoegzaamheid zij reeds had-*
„ *den ondervonden.* Zij booden den Deenen aan, om
„ den vrede te koopen, (op dien trant is men te
Suriname ook te werk gegaan.) De Deenen,
„ door de kleinmoedigheid der Engelschen stout
„ geworden, leiden hun geduuriglijk harder voor-
„ waarden op," (op dezelfde wijze is het met de
Negers in Suriname ook geschied) „ en brachten
„ toen hunne eischen tot de somme van vierentwin-
„ tig duizend ponden, welke de *Engelschen lafhar-*
„ *tig en onvoorzigtig genoeg waren om hun te betaa-*
„ *len* Het vertrek der Deenen verschafte hun
„ rust; tot welker genot zij zich begaven, even als
„ of dezelve onveranderlijk had moeten duuren, en

„ zonder eenige voorzorg te neemen, zonder eenige toebereidselen te maaken, ten einde in staat te zijn om bij den eersten inval, welke men wederom bij hen zou kunnen doen, manmoediger wederstand te bieden".

In tegendeel, eenigen tijd daar na, bij een nieuwe overrompeling, werd hetzelfde gevaarlijk middel nog eens in het werk gesteld. „ Men riep, zegt Hume (*a*) (spreekende van de raadplegingen, welke werden gehouden om een einde van deze ellenden te maaken) „ algemeene raadsvergaderingen bij een, maar men kwam tot geen besluit; of zoo 'er een genomen werd, werd hetzelve niet ten uitvoer gebracht. Het eenige middel, omtrent welks tewerkstelling de Engelschen zich eensgezind bevonden, was de *zoo onvoorzigtige als schandelijke toevlucht, om nogmaals den vrede te koopen, met den Deenen de somme van* 48,000 *ponden te geeven*. Dit schandelijk verdrag, voegt hij 'er bij, bezorgde den Engelschen niet eens den tijd om adem te scheppen, welken zij 'er van verwacht hadden. De Deenen, hunne verbintenissen slecht nakomende, gingen in hunne vijandelijkheden voort: zij schreeven eene nieuwe brandschatting van 8000 ponden over het Graafschap Kent uit, vermoordden den Aardsbisschop van Canterbury, welke geweigerd had deze afpersing goed te keuren, en lieten den engelschen adel geen andere partij over, dan die, van zich aan den deenschen Vorst te onderwerpen, hem eed van getrouwheid te doen, en hem gijzelaars tot waarborgen van hun toekomend gedrag te geeven".

Hoewel wij deze stukken der Geschiedenis van Engeland bijbrengen, zijn wij echter zeer verre van

(*a*) *Histoire de la Maison de Plantagenet.* T. I. p. 291.

van daar door te willen te kennen geeven, dat men de Planters van Suriname t'eenigen dage genoodzaakt zal zien, het Opperhoofd der indiaansche Negers voor hunnen Vorst te erkennen, en hem eed van getrouwheid te doen; maar zonder de bescheidenheid, welke men misschien van ons verwacht, te kwetsen, mogen wij, uit eene innerlijke zucht voor 't welweezen van ons Vaderland, alle die geenen, welke bij ons in bewind staan, en inzonderheid de Bewindhebbers van onze Volkplantingen wel verzoeken, dat zij een oogenblik stil blijven staan bij het geen wij uit de Historie van Engeland hebben aangevoerd, en 't zelve vergelijken met het gedrag, welk men in Suriname heeft gehouden: zij zullen 'er door kunnen oordeelen, of men ongelijk hebbe van hen van onvoorzigtigheid te beschuldigen, wanneer zij zich verbeelden, dat zij zich van de Negers door andere middelen, dan die door Z. D. H. den Heere Erfstadhouder zijn voorgeslagen, kunnen ontslaan: en of zij ooit zich kunnen vleien hunne Volkplantingen te doen bloeien, of in hunnen bloei te behouwen, indien zij, die 'er deel in zouden kunnen needen, geene schikkingen zien, die in staat zijn, om hen gerust te stellen zoo aangaande hun leeven als goederen. Zoude men de Bewindhebbers, zonder hun gemoed te na te komen, niet mogen vraagen; of zij zich kunnen vleien, dat kooplieden, of rijke menschen hunne goederen zullen waagen op plaatsen, die bloot staan, om eene prooi van den eersten vrijbuiter, die zoude willen onderneemen dezelven te veroveren, te worden; of het slachtoffer eens opstands, welke men niet zoude kunnen wederstaan? 'Er is geen bekender en teffens waarachtiger regel dan die, welke leert, dat, indien men een oogmerk wil bereiken, men de middelen, die in staat

zijn om hetzelve te bereiken, moet gebruiken, *Qui finem vult, vult media.* Het schijnt dan, dat men of van de Volkplantingen afzien moete, of de middelen, welke men ter haarer behoudenis noodig heeft, in 't werk stellen. Zich te verbeelden, dat men die bij den duur kan behouden zonder krijgsmagt, dat is even zoo veel als of men zich verbeeldde, dat de aarde vruchten zoude geeven zonder die te bouwen. Brazil, Nieuw-Nederland en andere bezittingen, verlooren door gebrek van krijgskundig toezigt, kunnen boven dat tot voorbeelden dienen.

Het belang, het welk wij vermeenen, dat de Staat bij het behoud en de bevordering der Volkplantingen heeft, noopt ons om hier wat ruimer over den toestand en gesteldheid van Suriname te spreeken. Wanneer wij die oplettend gade slaan, en vergelijken met die der Franschen en Engelschen, dan zoude men zich verwonderen moeten, dat wij 'er geen sneller en grooter vorderingen in gemaakt hebben. Want tot welk aanzien dezelve gereezen, en van wat gewicht voor den Staat dezelve ook moge geworden zijn, men had het met dezelven veel verder kunnen brengen. Dit kan niet te veel overwoogen worden, nademaal in den tegenwoordigen staat van den koophandel in Europa die tak voor ons alle anderen evenaart, zoo niet zelfs overtreft; ja de rijkste van alle kan worden. Hij is des te gewichtiger, vermits hij aan de eene zijde onzen handel en scheepvaart doet toeneemen, zonder eenige andere takken onzes handels, noch zelfs onze manufactuuren, aan welken hij in tegendeel een nieuw leeven zoude kunnen geeven, te benadeelen, en aan de andere zijde merkelijk zoude kunnen strekken, om onze manufactuuren, fabrieken en trafieken op te beuren, indien men zich vleijen konde

de, dat de Colonien de bescherming en aanmoediging, welken zij noodig hebben, om opgebeurd en staande gehouden te worden, zouden erlangen; en indien men dezelve niet reeds met een gantschen ondergang bedreigd zag, zoo door de weinige zorg, welke voor haaren krijgsstaat word gedraagen, waar van wij te vooren (a) hebben gesproken, als door het gebrek van een behoorlijk bestier.

Om zich een recht denkbeeld van den hagchelijken staat, waar in onze Volkplantingen zich bevinden, en welke onvermijdelijk van een gantschen ondergang moeten worden gevolgd, indien men 'er geen hulpmidddel aan toebrengt, te maaken, moet men zich herinneren, hoe zij aangelegd en wat haare beginsels geweest zijn. De Hollanders, natuurlijker wijze meer geneigd tot handel en scheepvaart, dan tot den landbouw, zagen in 't eerst in hunne veroveringen, en bezittingen in Amerika niet anders, dan nieuwe wegen en middelen om hunne scheepvaart en hunnen koophandel te vermeerderen: indien zij om de aarde dachten, was het slechts voor zoo verre zij zig vleiden, 'er eenige goud- of zilvermijnen in te zullen vinden. Niet dat eenige bijzondere lieden in Holland wel dra de groote voordeelen zagen, welken men uit het bebouwen der landen in Amerika konde trekken, en dat de voorspoed, welken 'er andere volken door genooten, hen niet tot diergelijke onderneemingen uitlokte, maar door het uitsluitend voorrecht, welk de westindische Maatschappij ten aanzien van den handel en vaart op Amerika bezat, wederhouden, konden zij 'er geen deel in neemen, dan met hunne rijkdommen te besteeden in het bebouwen van landen, door buitenlandsche volken in Amerika

(a) D. II. bladz. 219. en volg.

ondernomen. Men wil, dat de fransche Volkplantingen hunnen eersten voorspoed en den bloeienden staat, waar toe zij gekomen zijn, verschuldigd zijn aan de geldleeningen, welken onze kooplieden haar hebben gedaan; want, offschoon de Franschen de laatste zijn geweest, die zich op dit voorwerp hebben toegelegd, zijn zij 'er echter beter dan eenig ander volk in geslaagd. Moogelijk heeft de goede uitslag hunner onderneemingen eindelijk onze Westindische Maatschappij de oogen omtrent haar waar belang geopend. Deze Maatschappij, zoo zeer van haare eerste grootheid vervallen, en 'er niets meer dan eene schaduwe van behouden hebbende, zag eindelijk, dat alle haare bezittingen in Amerika, en haar uitsluitende handel zelve haar tot eenen last zouden worden, zoo zij niet voor een groot gedeelte afzag van de uitsluitende voorrechten, die zij bezat. Zij zag, dat haar voorrecht, in zekere opzigten, meer tot haar verderf dan tot haar welzijn strekte.

Het geen bij anderen gedaan wierdt, heeft vermoedelijk haaren ijver eindelijk gewekt, en haar doen besluiten om dezelve wegen in te slaan en te beproeven. Om aan dit doelwit en aan de nieuwe uitzichten welke zij maakte te voldoen, werd zij te rade, om, in het jaar 1682, Suriname te koopen onder de bepaalingen bij 't Octrooi, van 't welk wij te vooren (*a*) de inleiding opgegeeven hebben, vermeld. Men ziet 'er de beweegredenen van dezen aankoop, het oogmerk, welk men 'er zig bij voorstelde; en de middelen, door welken men heeft gemeend het zelve te zullen kunnen bereiken. Dit Octrooi was niet zoo dra be-

(*a*) D. II. bl. 171.

bekend, of het wekte de opletten'dheid onzer kooplieden, die daar en boven door de winsten, welken de Engelschen uit hunne zuiker-plantaadjen trokken, aangemoedigd werden.

Wij kunnen hier niet onopgemerkt voorbijgaan, dat, indien de onzen de onnoemelijke schatten, welken zij geduurende den oorlog tegen Spanje hebben verzameld, niet hadden bezeten; of wel indien hun handel en hunne manufactuuren zoodaanig gebloeid hadden, dat zij 'er al hunne kapitaalen in hadden kunnen gebruiken, zij naar alle waarschijnelijkheid weinig of geen trek zouden hebben gehad, om in Suriname plantaadjen aan te leggen. De overvloed van geld, de noodzaakelijkheid van hetzelve uit te zetten, het verloopen van takken van koophandel, die hen te vooren met voordeel hadden bezig gehouden, het verval der manufactuuren, waren even zoo veele beweegredenen, die den onzen gretiglijk de gelegenheid deeden waarnemen, welke deze nieuwe bron van bezigheden hun aanbood. De fransche vluchtelingen, die toen bij aanhoudendheid hun Vaderland verlieten, moesten hun ook noodzaakelijk het middel om zulks met voordeel te doen, gemakkelijk maaken: want onbebouwde landerijen in Amerika te gaan bebouwen, had niets in zich, waarop onze welgestelde lieden konden verlekkerd worden: de vreemdelingen waren daar tegen blijde, dat zij gelegenheid vonden, om zich ergens neder te zetten; en hun lag 'er weinig aan gelegen, waar. Men moet mede nog aanmerken, dat deze nieuwe onderneemingen zeer aanzienlijke kapitaalen vorderden, om 'er alle de kosten van goed te maken, zoo tot het koopen van slaaven als tot het bouwen van huizen, en lootsen; en dat men teffens onderneemers moest vinden, die rijk genoeg waren, om die kosten te doen, de vruchten dezer

eer-

eerste uitschotten, ten minste voor eenige jaaren, te missen; en daar en boven nog jaarlijks deze eerste uitschotten te vermeerderen tot onderhoud der slaaven en andere ongelden, die de landbouw vorderde: aan de andere zijde, werden tot deze onderneemingen handen vereischt, dat is te zeggen, menschen, die, bij gebrek van bezigheid en bestand, genegen waren naar Amerika te gaan. Die menschen (gelijk wij zoo even hebben gezegd) werden in Holland gevonden onder de vluchtelingen, die herwaards uit Frankrijk waren gekomen, en nog dagelijks kwamen vluchten, bij welken zich in 't vervolg nog andere vreemdelingen voegden, die dus in Hollands rijkdom de middelen vonden om aan een bestand te geraaken, aanzienlijke middelen te bekomen, en aan het Gemeenebest een nieuwen tak van koophandel en scheepvaart te verschaffen, dien men, weinig tijds geleeden, hooger dan de voordeelen, welken de Oostindische Maatschappij 't Gemeenebest aanbrengt, geschat heeft. Doch het is verre van daar, dat deze Volkplanting lang het heuglijk vooruitzigt heeft vertoond, hetwelke zij scheen te zullen bereiken.

Wij hebben hier voren verslag gedaan van den hagchelijken toestand, waarin zij zich bevindt, door de geduurige invallen, verwoestingen, en kwellingen, waaraan zij van wegens de weggeloopen en bruine Negers is blootgesteld. Wij zouden 'er kunnen bijvoegen de gebreken in 't burgerlijk bestier, de staaltjens van willekeurig gezag, het gebrek eener regelmaatige rechtspleeging, en meer andere misbruiken, waar over de Planters meer dan eens hebben geklaagd. Wij stappen die over, en zullen ons bij eene aanmerking bepaalen, welke wij vermeenen niet onaangeroerd te mogen laaten. Hunne Hoog Moogendheden verklaaren bij het

Octrooi,

Octrooi, dat hoogst dezelven de articulen van hetzelve gunnen, consenteeren, en accordeeren, als *een Octrooi ofte Privilegie* gegeeven ten *voordeele en tot gerustheid*, (let wel) van *alle die geene* DEWELKE ZICH OP DE VOORSCHREVE COLONIE AL BEREIDS TER NEDER HEBBEN GESTELD, OF NOG SULLEN KOMEN TE BEGEEVEN, *zonder dat daar van voit, zelfs bij* DE MAGTEN VAN DEEZE LANDEN, *ten nadeele* VAN DE OPGESETENEN *aldaar zal mogen werden gerecedeerd*: wordende in het IV. art. van 't zelve octrooi vastgesteld, „ dat de eerste tien jaaren verloopen zynde, „ de gemelde Compagnie niet en zal vermogen „ OOIT OF OOIT eenige lasten of impositien „ op te stellen, ofte te heffen, buiten die ge„ ne, dewelke in dit Articul specifiquelyk staan „ ter nedergesteld, ten ware *uit nood ende te ge„ lijkelyk* MET VRY EN LIBER CONSENT *van „ den Gouverneur en den Polityken Raed aldaer.*" Zekerlijk moesten zulke inzigten en verzekeringen, vooral wanneer men daar bij gade sloeg hoe 'er, bij de Inleiding van 't Octrooi, van het bestaan en welweezen der Colonien gedagt was, eene algemeene graagte en lust wekken; en veele lieden aanzetten om 'er op deeze of geene wijze in te deelen: maar aan een anderen kant, wat uitwerking heeft het afwijken en niet nakomen van 't geen het Octrooi verzekerde moeten hebben? Mogelijk is 'er nooit eene Mogendheid geweest, op welke de onderzaaten, en vooral de vreemden meer vertrouwen gesteld hebben dan op onzen Staat. Hoe is het 'er nu mede gelegen? Ieder heeft een schrik voor de Colonien; men blijft 'er uit nood in, zoo wel als in de zaaken die 'er betrekking toe hebben. Het is genoeg, dat men zegge, dat een Comptoir op

de West handelt, om hetzelve buiten crediet te zetten. Het vertrouwen doet alles onderneemen, het mistrouwen alles verlaaten. Mogten zulken onzer Landgenooten, welke deel aan 't hoog gezag hebben, van die waarheid overtuigd worden en 'er zich naar oefenen!

De eerste aanleg der plantaadjen in Suriname geschiedde op onderscheiden wijzen, hoewel altijd met onderstand en onder bestier van den eener of anderen koopman. Eenigen gingen naar Suriname, om 'er zelven op hunne kosten en voor hunne rekening plantaadjen aan te leggen; anderen schooten 'er eeniglijk geld toe, het zij voor 't geheel of voor een gedeelte, bedingende behoorlijke renten van de geschooten penningen, en de *correspondentie* der Planteren. Men begrijpt ligtelijk, dat deze verbintenissen op verscheiden wijzen konden worden ingericht en zeer veschillend zijn. De eerste poogingen en de voorspoed, dien 'er deze nieuwe bewooners der nieuwe wereld hadden, gingen alle verwachting te boven. Wel dra zag men hen in Europa wederkeeren, en daar met een buitengewoonen rijkdom praalen: en dewijl de zintuigen altijd het meest getroffen worden door de schoonste zijde der voorwerpen, die zich met luister vertoonen, zoo werden de onzen door deze nieuwe bron van rijkdom ligt getroffen en verlekkerd op een middel van schatten te vergaderen, 't welk tot dien tijd toe hun onbekend was geweest, en welk niet nalaten kon hen aan te prikkelen.

De opgang van Suriname, de fortuin, welke 'er veele vreemdelingen maakten, en de hoop van 'er eene volkomen burgerlijke vrijheid te genieten, moesten ook nog andere vreemdelingen uitlokken, om 'er naar toe te gaan. Daar kwamen Duitschers, Zwitzers en andere vreemdelingen zich om

strijd

ſtrijd aanbieden, om in de nieuwe Volkplanting te worden gebruikt, en vonden ligtelijk gehoor. Het ging 'er mede als met alle nieuwigheden. Door den ſtroom weg gevoerd, werd de voorzigtigheid niet altijd even zeer op 't oog gehouden. De kooplieden zagen alleen op de voordeelen der *commisſie* of *correspondentie*: de Planter op het middel om ſhellijk tot geluk te geraaken, of ten minſte tot een beſtaan te komen: op dien voet werden wederzijds de voordeelen, die zij uit deze verbintenisſen zouden kunnen trekken, zonder veel acht te ſlaan op de gevaaren, waar aan zij zich bloot ſtelden, berekend. Die geenen der Planteren, die zoo gelukkig waren geweest van 'er rijk te worden, verlieten, zoo ſpoedig zij konden, Suriname, het beſtier hunner Plantaadjen aan bewindslieden, gemagtigden, of beſtierders overlaatende. Wel dra bevonden zich de grootſte eigenaars van Surinaamſche vaste goederen met 'er woon in Europa: de plantaadjen werden aangemerkt als opgegaarde ſchatten, daar men in het toekomende ſlechts de vruchten van te trekken had. Bij 't overlijden van die eigenaars, kwamen hunne plantaadjen met hunne overige goederen aan hunne kinderen of andere erfgenaamen, en altijd aan lieden, die, weinig kennis hebbende van den aart van diergelijke zaaken, nog minder in ſtaat waren om 'er de hand aan te houden. Genoodzaakt zijnde, om, voor zoo veel de correspondentie aanging, op een koopman te berusten, en, voor zoo veel het beſtier, ter plaatſe daar de goederen gelegen waren, belangde, op die geenen te betrouwen, die 'er bewindslieden of beſtierders van waren, moesten zij onvermijdelijk onkundig zijn van den ſtaat hunner bezittingen. Zoo lange de jaarlijkſche balancen wel uitkwamen, en zij bij den duur eene goede inkomst

ge

genooten, die altijd aanzienlijk genoeg was, om dat men dezelve zonder moeite en arbeid verkreeg; ging het wel: en men bleef zonder kommer en zorg. Uit een tegenwoordig genot van het toekomende oordeelende, kwam het niet eens bij hen op, dat de omstandigheden zouden kunnen veranderen, dat de plantaadjen aan rampen onderhevig waren, dat zij in slechten staat zouden kunnen geraaken. Nog minder nam men in aanmerking, dat de plantaadjen op die wijze niet waren aangelegd, en dat zij door afweezige en onbedreeven eigenaars niet in staat waren gebragt, om zoo groote inkomsten te geeven. Men bedagt niet, dat zij tot dien bloeienden staat niet dan met grooten en aanhoudenden arbeid, vlijt, en wakkerheid waren gekomen. Men dagt al mede niet om 't gevaar, welk 'er in stak, om de zorg en 't bestier van eene zaak van die natuur in de handen van vreemdelingen en huurlingen, die dikwijls noch bekwaamheid, noch yver, noch hartelijkheid voor de zaak hadden, te laaten. De groote middelen welke men te Suriname verkreegen had, en die 'er nog bij aanhouding verkregen werden, maakten een te diepen indruk, dan dat men zich de moeite zoude hebben gegeeven, om op de zwaarigheden, die deze zaaken kwaalijk zouden kunnen doen afloopen, te denken. Men geloofde ter goeder trouw, dat allerlei soort van lieden even zeer in staat was, om de zaaken eener plantaadje wel te bestieren, even gelijk men gelooft, dat allerlei soort van lieden tot de regering van landen en steden bekwaam is. Men maakte geen onderscheid meer in de keuze van hun, die men derwaards zond. Suriname werd even als Oost-Indië eene wijkplaats voor lieden van slecht gedrag, voor zulken, die in Holland hunne eigen zaaken kwaalijk hadden aangeleid, of die men nergens toe wist te gebruiken.

Daar

Daar uit ontstonden slechte behandelingen van slaaven, müiterijen, gebrek van een goed burgerlijk bestier, eindelijk duizend rampen, die den eigenaars eindelijk de oogen deeden openen. Toen meer getroffen door de schraale inkomst hunner plantaadjen, dan door de oorzaaken, waar aan men dezelve moest toeschrijven, begonden zij een weerzin te krijgen voor bezittingen, welke hun niet langer toescheenen zoo zeker en vast te zijn. De onzen leerden toen door ondervinding eene waarheid, op welke zij eerder bedacht moesten zijn geweest, en nimmer die uit hunne gedachten hebben laaten gaan. Immers konde het hun niet onbewust zijn, dat de beste bezittingen, op welke vaste grondslagen dezelven ook mogen gebouwd weezen, voor de eigenaars onnut, ja zelfs schadelijk worden, zoo dra zij zelven die niet kunnen bestieren, of 'er ten minste het oog over houden. Moesten zij niet weeten en overdenken, dat het zeldzaam is bewindslieden te vinden, die ijverig en getrouw genoeg zijn, om daar in niet dan het belang huns meesters te zoeken, en nog zeldzaamer, diergelijke bewindslieden, die teffens de vereischte bekwaamheden hebben, te vinden onder vreemdelingen, wegens welker opvoeding, geaartheid en zeden men onkundig is; en dat die veel minder gevonden worden onder zulken, welke, in de plaats van blijken van bekwaamheid en eerlijkheid gegeeven te hebben, alleen door hun slecht, zorgeloos, of wispeltuurig gedrag bekend waren, en 'er werden gezonden, om dat men geen anderen weg zag om ze aan brood te helpen?

Alle de nadeelen hier uit voortwellende werden niet bemerkt, dan naar maate men 'er de uitwerksels van zag; en ook nog maar alleen van hun, die 'er door moesten lijden. De kooplieden en anderen, welke plantaadjen in eigendom bezaten, zochten zich

van dezelven te ontdoen. Maar waar vond men koopers? dezelfde redenen en oorzaaken, die de eenen deeden neigen omze kwijt te raaken, moesten de anderen afschrikken, omze te koopen. Evenwel, dewijl aan de eene zijde deze redenen niet zoo zeer de Planters, welke in de Volkplanting gezeten zijn, raakten; en, aan eenen anderen kant de verbijstering, veroorzaakt door de schatten, die sommigen daar verkreegen hadden, altijd op de algemeene winzucht der Natie bleef werken; dewijl boven dien alle menschen niet volgens dezelfde grondbeginselen en inzigten hunne gedachten leiden, en te werk gaan; en, vermits men zich altijd verzekerd hield, dat de plantaadjen, wel bebouwd en wel bestierd wordende, noodzaakelijk genoegzaame vruchten moesten voortbrengen, zoo om de interesten van het kapitaal, tot dezelven besteed, te betaalen, als om den Planteren een eerlijk bestaan te verschaffen, vonden de eigenaars nog ligter gelegenheid om zich van hunne plantaadjen te ontdoen, dan zij 't hadden kunnen verwachten.

Nooit schieten de onzen in vernuft te kort als het op zaaken aankomt, welke den handel betreffen. Men kreeg in den zin, zich van de plantaadjen te ontdoen met die aan behoeftigen of min vermoogende Planters te verkoopen, onder voorwaarde van betaaling op tijd, in paaijen, en onder verband van 't verkochte tot zekerheid van de schuld. Ras kwamen 'er koopers; en men vond ook zonder moeite kooplieden, die, om 't voordeel der correspondentie, de betaaling der interesten, en het aflossen der kapitaalen op zich namen, in de verwachting, dat die uit de vruchten of *producten* der plantaadjen, zouden kunnen geschieden, gelijk het ook veeltijds zoo uitgevallen is. Dit maakte, dat men koopers vond; en dit middel, van zich aan de eene

zijde

zijde van eene plantaadje te ontdoen en 'er aan den anderen kant eene te kunnen magtig worden, maakte wederom opgang. De plaantaadjen, die in verval waren geraakt, begonden, bij het veranderen van eigenaars en bestierders, weder te bloeien. Men had zorg gedraagen van naar den persoon, aan wien men verkocht, te verneemen, en men meende, dat deze voorzorg genoeg was. De kooplieden, welke de zaaken der Planteren hier te lande in handen hadden, maakten geen zwaarigheid om in verschot te zijn, en hunne verschotten te vermeerderen, voor welken zij een interest tegen een half ten honderd 's maands rekenden. De Planters bedienden zich van de gunstige gedachten, die men van hunne zaaken had, om meerder uitgebreidheid aan hunne bezittingen te geeven, en maakten geen zwaarigheid groote sommen op te neemen. Van wederzijde vond men 'er zijne rekening bij; de Planter met meerder te kunnen doen zonder veel meer omslag; en zijn Correspondent met een diergelijk voordeel, alzo de correspondentie voor groote plantaadjen weinig meer tijds en moeite, dan voor eene kleine, kosten, en de provisien merkelijk scheelen: de plantaadjen groeiden van tijd tot tijd spoedig aan, en maakten van Suriname eene der rijkste springaders van onzen handel. Planters, die geen andere goederen hadden, dan hunne nijverheid en werkzaamheid, kwamen door dit middel aan zeer aanzienelijke rijkdommen.

Het is met den aart der menschen zoo gesteld, dat zij nooit maat kunnen houden, vooral wanneer zij door buitengewoonen voorspoed, en wel inzonderheid door het uitzigt van groote winst, worden aangespoord. Kooplieden, die hunne zaaken hadden ingericht naar een ontwerp van koophandel met de Planters, en die 'er jaarlijks eene

aanzienelijke winst van trokken, lieten zich ongevoeliglijk inwikkelen in verbintenissen, die hunne vermogens te boven gingen. Zij zagen zich daar door genoodzaakt zelve geld op te neemen. Zij vonden dit ligtelijk, met de verbandbrieven, die zij in handen hadden, en waarbij de plantaadjen, waarop zij geld geschooten hadden, aan hun verbonden waren, te pand te geeven. Zoo lang als de waaren, welken de Planters uit Suriname overzonden, toereikende waren, om de interesten te betaalen, of dat de kooplieden bij gebrek van waaren, die interesten uit hunne eigen beurs betaalden, bleeven deze geldopneemingen stand houden: maar, nadien deze handel gegrond was op eene gewisse overzending van waaren, genoeg toereikende, om de interesten der opgenomen gelden te voldoen, zoo moest 'er natuurlijker wijze uit voortspruiten, dat de kooplieden, welke die penningen hadden opgenomen, zich buiten staat moesten bevinden, om hunne schulden te betaalen, zoo draa de waaren, die de Planters overzonden, niet zoo veel konden opleveren als, er tot die betaalingen noodig was. Dit geval, op 't welk men niet gedagt, of het welk men zich voorgesteld had nimmer te zullen gebeuren, om dat de neiging tot winst ons dikwijls de kans van verlies over het hoofd doet zien, of ons te ligt doet vertrouwen, dat 'er wel het een of 't ander middel te vinden zal zijn, als het wat tegen loopt, kwam eindelijk op, en deed deze soort van geldopneemingen haar crediet verliezen. Gegoede lieden slooten hunne beurzen; de algemeene geneigtheid om op plantaadjen geld te schieten verslapte, en eene menigte Planters raakten buiten onderstand, en dus buiten vermogen om hun eigendom te behouden. Dit bragt eene geheele verwarring in de surinaamsche zaken.

Ons

Ons hollandsch vernuft, vruchtbaar in alles wat scheepvaart en koophandel betreft, en nimmer uitputtelijk, wanneer het op diergelijke zaaken aankomt, deed een ander middel uitvinden, om den handel op Suriname weder in *crediet* te brengen. Men lag zich toe om geld voor de Planters op te neemen bij wijze van algemeene geldopneemingen, waarin ieder kon deel nemen. De penningen werden geschooten, op recepissen of obligatien aan een Koopman als *Directeur* van die *Negotiatie*, bijna op dezelfde wijze en op denzelfden voet, als men geld opneemt voor Vorsten en Gemeenschappen. Die koopman als bewindsman, moest de producten der plantaadjen, welken de Planters zich verbonden hem toe te zenden, ontvangen, en in hunne noodwendigheden voorzien. De Planters verbonden zich met verbandbrieven te verlijden, ten behoeven der houders der obligatien, die aan den bewindsman werden ter hand gesteld. Om meer crediet aan deze geldopneemingen bij te zetten, stelde men twee of drie aanzienelijke lieden tot Gemagtigden of *Commissarissen* aan, die inzonderheid voor en ten behoeve der geldschieteren het oog over de zaaken hebben, en voor derzelver belangen zorgen zouden. De bewindsman was daarenboven verplicht jaarlijks den gemagtigden rekenschap van zijn bewind en den staat der geldopneeming te doen.

Men kan niet ontkennen, dat het ontwerp, om op deze wijze het algemeen in het bedrijf der Volkplantingen belang te doen neemen, aan gegoede lieden een middel te verschaffen om hun geld uit te zetten, en den Planteren eene gelegenheid om aan penningen te komen, zeer goed ware; ook nam dit op. De obligatien ten laste der Planteren van Suriname kreegen cours, als andere *publique effecten*: zij vermeerderden de menigte van voorwerpen van

den koophandel. Men wil dat de penningen, welken op deze wijze aan de Volkplanting Suriname zijn opgeschooten, festig millioenen hebben beloopen; en dat die, welke aan andere Volkplantingen zijn verstrekt, veertig millioenen bedraagen; dus door die geldleeningen honderd millioenen in de *circulatie* van den koophandel gebragt zouden zijn. Het is niet te gelooven, welk een toeloop deze negotiatien gehad hebben; doch deze zelfde groote toeloop is oorzaak geweest, dat 'er misbruik van gemaakt is. Daar word gezegd, dat sommige eigenaars van plantaadjen middel vonden, om dezelven verre boven haare weezentlijke waarde te doen schatten; en, met behulp van deze valsche schattingen, meer geld op te neemen, dan het hun geoorloofd was, alzo de opgeschooten kapitaalen het vijfachtste deel dier waarde niet mogten te boven gaan. Men stelde niet alleen de landerijen, de boomen, de gebouwen op een al te hoogen prijs; maar men deed ook op de lijst of inventaris van een plantaadje stellen de slaaven, welken de Planters elkander onderling leenden tegen den tijd, dat de inventaris stond gemaakt te worden, om de inventarissen, waarop de schatting der plantaadjen moest geschieden, te vergrooten. De *producten* der plantaadjen, welken alle aan den bewindsman moesten worden gezonden, werden door slinksche middelen naar elders vervoerd: men bediende zich van engelsche vaartuigen, die te Suriname komen, om 'er een goed gedeelte van te verkoopen. Aan de andere zijde deed de toeloop, dien deze geldopneemingen hadden, dezelven te zeer vermenigvuldigen: en het groot getal deed natuurlijker wijze de bron, die dezelve moest opleeveren, opdroogen.

De kooplieden, dieze ondernamen, 'er zich mede belastende zonder volkomen zeker te zijn van de be-

benoodigde penningen te zullen vinden, zagen zich genoodzaakt dezelve op te schieten, en kapitaalen op te neemen, om zich daar toe in staat te stellen. Zoo lang de plantaadjen vruchten genoeg opleverden om de interesten te betaalen, of wel, zoo lang de bewindslieden in staat bleeven, om daar aan te voldoen, behielden die geldopneemingen haar crediet, en men had ten haaren opzigte geene de minste bekommering. De *effecten* of *obligatien* van verscheiden dezer geldopneeningen zijn dikwijls hooger dan het kapitaal verkocht. Dus vergaapt de mensch zich aan den bedriegelijksten uiterlijken schijn. De geldschieters, en de houders der obligatien maakten staat op de betaaling der interesten met zulk een vast vertrouwen, dat men 'er zich met reden over zoude mogen verwonderen, indien men niet wist, hoe ligt een mensch zich zelven kan bedriegen. De houders der obligatien telden op de inkomsten, en regelden 'er hunne teering meer of min na, daar zij nochtans ligtelijk hadden kunnen opmerken, dat de Planters niet beveiligd waren voor onvoorziene rampen en toevallen; dat de gewassen somtijds slecht uitvallen, of ook wel niets opleveren kunnen; dat de plantaadjen meer of min bloot staan voor onvoorziene toevallen, als, bij voorbeeld, voor strooperijen der slaaven, aardbeevingen, aanvallen des vijands; eindelijk voor duizend onheilen, die men niet kan voorzien, veel min voorkomen: dat daarenboven de prijzen der waaren kunnen daalen; en zelfs zoo laag vallen, dat zij de kosten der bebouwing niet eens kunnen goedmaaken.

Wat ook de oorzaaken geweest mogen zijn, welke gemaakt hebben, dat kooplieden, die met het een of het ander bestier belast waren, de producten, welke 'er vereischt werden, om de vervallen in-

tereſten te betaalen, niet hebben bekomen, zeker is het, dat veelen zich buiten ſtaat hebben bevonden, daar aan te voldoen. Het crediet van de Negotiatie in ſtaat willende houden, om de correſpondentie en daar door hun beſtaan niet te verliezen, hebben zij hunne toevlucht tot het opneemen van geld genomen, en zich in ſchulden geſtoken. Zij meenden in de noodzaakelijkheid van de betaaling der intereſten, 't zij in 't geheel, 't zij ten deele, op te moeten ſchorten, eene ſchande te zien, die hun tegen de borſt ſtond.

Anderen bevonden zich in nog grooter beſlommering: alle de obligatien, welke het beloop der ſomme, die zij moeſten opneemen, uitmaakten, niet hebbende kunnen plaatſen, en zich daarmede overlaaden vindende, hadden zelve geld opgenomen en deze papieren daarvoor verpand. Vervolgens, vreezende, dat, indien zij de intereſten niet betaalden, de waarde dezer papieren zoude verminderen, en men hun derhalven de opgenomen penningen zoude opzeggen, bleeven zij de intereſten betaalen, tot dat zij eindelijk, zulks niet langer kunnende goedmaaken, genoodzaakt werden 'er geheel en al mede op te houden en eene bankbreuk te maaken. Men herinnere zich hier het geene wij te vooren van den handel in publique effecten hebben gezegd, en men zal zich een denkbeeld kunnen vormen van den val der handeldrijvende huizen, die zich buiten ſtaat hebben gebragt van ſtaande te kunnen blijven.

Het verſlag, 't welk wij hebben gedaan wegens den oorſprong, den opgang en tegenwoordigen toeſtand onzer bezittingen in Suriname en de grondſlagen, waarop de handel, dien wij daar drijven, ſteunt, kan men insgelijks toepaſſen zoo op de overige Volkplantingen van het Gemeenebest, als

op

op die der vreemde volken, bij welken wij belang hebben, en van welken wij voor zeer aanzienelijke sommen schuldeischers zijn. Buiten de gevaaren van een slechten oogst en andere toevallen; waarvan wij hier boven hebben gesprooken, en die iemand natuurlijk tot de overweeging moeten brengen, dat de Planters aan de geldschieters geen vast inkomen konden verzekeren, is 'er nog eene andere oorzaak, die de Planters buiten staat kan stellen, om 'er aan te voldoen, naamelijk de mededinging der vreemde Volkplantingen. De landerijen in onze Colonien worden beteeld met koffi, zuiker, katoen en cacao: dit zijn de voornaamste voorwerpen van handel, die 'er de landerijen opleveren: diezelfde vruchten nu worden insgelijks in de fransche en engelsche Volkplantingen geteeld: derhalven is het blijkbaar, dat de prijs dezer waaren moet rijzen en daalen, naar evenredigheid des overvloeds, in welken dezelven ter markt worden gebragt; en dat 'er de prijs zoo laag van kan loopen, dat de Planter, indien hij genoodzaakt is zich 'er van te ontdoen, en het oogenblik eener rijzing niet kan afwachten, zoo veel 'er niet van zal maaken, dat hij de kosten, tot het teelen derzelven uitgeschooten, kan goedmaaken.

Zij, die de beste kennis hebben van diergelijke bezittingen, berekenen, dat, het zesde jaar na de eerste bebouwing, de uitgeschooten kosten voor een koffi-plantaadje, van vijftig slaaven, vijf en vijftig duizend en tweehonderd guldens hollandsch beloopen: zij rekenen, dat eene plantaadje als dan, tien jaaren, het eene jaar door het andere gerekend, op zijn hoogst veertig duizend ponden koffi kan opleveren. In de stukken van wegens eenige Kooplieden en Planters, belang bij de Colonie de Berbice hebben-

de (a) den Staaten Generaal overgeleverd, bepaalen die kooplieden den prijs, tot welken de koffi, uit de hollandsche Volkplantingen komende, toen werd verkocht, op 25 of 30 Guldens de honderd pond; het geen voor de zes-en-dertig duizend ponden tegen 27½ guldens, 9900 guldens uitmaakt. De onkosten der verzending, tot in de pakhuizen te Amsterdam, worden begroot op 3220 guldens, zoodaanig dat de zes-en-dertig duizend ponden 6680 guldens zullen beloopen, waarvan men moet aftrekken de kosten, tot het teelen uitgeschooten, het onderhoud der slaaven, het aankoopen van nieuwe slaaven, in plaats der afgestorvenen, welke uitschotten men op 4868 guldens begroot. Dus een koffi-plantaadje, door vijftig slaaven bebouwd wordende, waartoe men een kapitaal van vijf-en-vijftig duizend twee honderd guldens noodig heeft, jaarlijks niet meer dan 1812 guldens aan inkomsten zal geeven, den prijs tegen 27 gulden 10 stuivers de honderd ponden gerekend; het welk slechts eene inkomst van 3⅓ ten honderd is. Daaruit ziet men, dat het geheel en al onmogelijk is den geldschieteren een interest van vijf of zes ten honderd van de gelden den Planteren opgeschooten toe te zeggen, gelijk de verbandbrieven in 't algemeen behelzen. Daar en boven heeft men nog in de begrooting, die wij hebben opgegeeven, uitgelaaten, de rechten, de belastingen, en lasten, die de Planters in de Volkplantingen moeten betaalen, en welken men, ten minste, op 400 guldens kan begrooten; zoo dat de Planters slechts eene somme van 1400 guldens zullen overhouden, om de interesten van de opgenomen sommen tot een kapitaal van

55,200

(a) Memorie van PIETER PAMA *cum suis*, voor JEAN JOLY *cum suis &c.*

55,200 guldens te betaalen, en 'er zelve een bestaan in te vinden.

Indien men onze Volkplantingen met dat oog beschouwt, als wij het zo even gedaan hebben, zoude men bijna in de verbeelding vallen, dat het dwaasheid zoude zijn 'er deel in te neemen: het is ten minste zeker, dat men 'er tegenwoordig dezelfde voordeelen niet van kan verwachten, welken men 'er te vooren van konde trekken. De vreemde Volkplantingen van tijd tot tijd aangroeiende, en daar door de hoeveelheid der zelfde waaren vermenigvuldigd wordende, moet de prijs derzelven op de markten daalen, en daar door het voordeel, op welke de teelt derzelven eertijds konde doen hoopen, afneemen. Echter kan de hoop op winst dezelven ondersteunen. Wij hebben zoo even gezien, dat de prijs der koffi van 25 tot 30 guldens de honderd pond zijnde, de teelt dezer waare verlies doet lijden in plaats van winst te geeven. Laaten wij vooronderstellen, dat de koffi rijst tot 40 gulden de honderd pond, zoo zal eene koffi-plantaadje, zoo als wij hier boven hebben beschreeven, een derde meer opbrengen, en zal bij gevolg, in plaats van 9900 guldens 13200 guldens geeven, en derhalven zal zulks, na aftrek der onkosten, eene inkomste van 5212 guldens, in plaatse van 1812 guldens zijn. Dus zal het kapitaal van 55,200 guldens, welk 'er aan besteed is, omtrent negen en een half ten honderd, in plaats van drie en een half ten honderd, geeven: zoo dat de Planters, na betaaling der interesten van het kapitaal, meer of min vier ten honderd 'er van zullen trekken, 't welk zekerlijk geen groote inkomst is, als men de gevaaren en rampen, waaraan de plantaadjen zijn blootgesteld, in aanmerking neemt, en welken men gemeenelijk schat op 1½ ten honderd, om dat menze niet

niet beter koop door goede verzekeraars kan laaten verzekeren. 'Er blijft dan, volgens deze berekening, slechts 2½ voor de Planters over; en dit voordeel zal zekerlijk niemand aanlokken, vooral, indien hij in aanmerking neemt, dat 'er meer waarschijnelijkheid is, dat de koffi beneden de acht stuivers het pond blijven zal, dan dat dezelve zal rijzen. Geene anderen derhalven dan lieden, die rijk genoeg zijn om deze bezittingen uit hunne eigen middelen, en zonder geld op te neemen, te kunnen onderhouden, en die geen beter middel kunnen vinden, om hun geld te besteeden, kunnen 'er hunne rekening bij vinden; maar dewijl de Volkplantingen geen aangenaam verblijf verschaffen om 'er welgestelde lieden naar toe te lokken, is 'er ook niet veel waarschijnelijkheid, dat rijke lieden 'er zich metter woon heenen zullen begeeven. Het zijn (zoo als wij reeds gemeld hebben) fransche vluchtelingen en andere vreemdelingen, die zich naar Suriname hebben begeven om het land te bebouwen, en 'er een bestaan te zoeken: zij zijn 't geweest, die door hunnen arbeid, hunne werkzaamheid en nijverheid de Volkplanting hebben doen bloeijen; maar, gelijk wij reeds hebben aangemerkt, de rijke eigenaars zijn schielijk in Europa te rug gekeerd, om daar hun leeven te slijten, en tegenwoordig steeken de planters dieper in schuld dan hunne plantaadjen waardig zijn.

Tot hier toe hebben wij niet gesproken van het nadeel, het welk de belastingen en verdere rechten, welke op de Planters geheeven worden aan de Colonien van den Staat toebrengen. Is het wel noodig, dat wij hier in 't bijzonder doen opmerken, dat naar maate deze rechten, deze belastingen, en deze lasten zwaar, en de leevensmiddelen in eene Volkplanting duur zijn, het voordeel, 't welk

men zich vleien kan uit deze soort van bezittingen te trekken moet verminderen, en daar door de neiging, welke men mogt hebben, om te beproeven, of men zijn geluk in de Volkplantingen kan maaken, doen verkoelen: de inleiding, die Hunne Hoogmogendheden voor het Octroi van Suriname, aan de westindische Maatschappij hebben verleend (*a*), en van welke wij (bladz.) gewag gemaakt hebben, doet alles af. In het algemeen kan men op de amerikaansche Volkplantingen toepassen alle de aanmerkingen, welken men omtrent den handel van *oeconomie* maakt. Welke natie zich ook op het bebouwen der landen mooge toeleggen, zij, die met de meeste zuinigheid te werk gaat, die het minst bezwaard is met kosten en belastingen, zal de overhand op alle anderen behouden.

De Heer *William Burck* doet een engelsch Planter op dit stuk op deze wijze spreeken (*b*).

„ Men zoude meenen, dat, daar wij zoo verre „ uit het oog van het oppergezag gezeten zijn, „ wij buiten staat zijn om deszelfs bescherming te „ genieten, maar niet om deszelfs overlast te ge„ voelen. Ik zoude nooit gedaan hebben, indien „ ik de rampen, welke ons van onze kindsheid af „ overstelpen, en die onzen leevensdraad verkorten, „ wilde optellen. De rampen, welken wij in onze „ Volkplantingen ondergaan, brengen niets toe tot „ het onderhouden van een kostbaar burgerlijk be„ stier, beter geschikt voor een bevestigd en onaf„ hangelijk land, welks rijkdommen en magt het „ hoogste toppunt hebben bereikt, dan voor nieuw„ aangelegde Volkplantingen, tot welken niemand „ meent te behooren, gelijk als hij tot zijn vader„ land

(*a*) Zie II. D. bl. 161.
(*b*) *Histoire des Colonies Europeennes* Tom. II. p. 188.

„ land behoort, en die gebrek hebben aan de on-
„ ontbeerlijkste leevensmiddelen. Het bouwen en
„ onderhouden van openbaare gebouwen en sterk-
„ ten is een last, welke onze krachten te boven
„ gaat, en ons dien op te leggen is eene handel-
„ wijze, die strijdt met de inzigten, waarmede
„ gij de Volkplantingen aanlegt; want, hoewel gij
„ derzelver voortbrengsels slechts houdt voor din-
„ gen, die alleenlijk dienen om de weelde te voe-
„ den, zoo trekt gij 'er des niet te min zeer groot
„ voordeel uit; dewijl gij genoodzaakt zoudt zijn
„ dezelven buiten 's lands te gaan haalen, indien wij
„ 'er U niet van voorzagen. Al was 'er nu niets
„ dan dit eenige, zoo zouden uwe Volkplantingen
„ echter U zeer voordeelig zijn. Maar daar is nog
„ een ander licht, waarin gij dezelven moet be-
„ schouwen. Zij verschaffen U ook waaren, die gij
„ naar andere landen voert, en die dienen om de
„ balans des koophandels naar uwe zijde te doen
„ overslaan.

„ Al het geheim, om de waaren van een land
„ spoediglijk buiten 's lands te vertieren, bestaat
„ kortelijk hierin, dat men goede waaren hebbe, en
„ dezelven goedkoop overdoe, en de staatkundige
„ huishouding des koophandels bestaat in het gebrui-
„ ken der middelen, om zulks in des zelfs meeste uit-
„ gestrektheid, en vooral het laatste, te bewerken.
„ Hoe kunnen wij nu onze waaren tot denzelfden
„ prijs als de Franschen geeven, als de eigenaars on-
„ zer plantaadjen vier en een half ten honderd betaa-
„ len van alle de zuikeren, die zij buiten Amerika zen-
„ den, boven den taux op de negers, die dezelven
„ bereiden, en andere belastingen, welke de Regee-
„ ring in dringende nooden invoert, als de Fran-
„ schen ten hoogste niet meer dan een ten honderd
„ van alle zuikeren, die zij vervoeren, betaalen, als

„ zij

„ zij hunne negers voor een lager prijs dan wij
„ koopen, als men hun bij alle gelegenheden begun-
„ stigt, en als zij daar en boven arbeidzaamer en
„ zuiniger dan wij zijn? Daar bij, zoo 'er iets on-
„ voorziens voorvalt, zijn wij genoodzaakt ons in
„ schulden te steeken. Het eiland Barbados besteed-
„ de eens op een maal dertig duizend ponden ster-
„ ling aan het bouwen van sterkten: om niet te
„ zeggen wat kosten dit en de andere eilanden in
„ diergelijke gelegenheden hebben gemaakt. Wij
„ zijn in der daad niets anders dan uwe bewindslie-
„ den, maar gij Engelschen, die de kooplieden zijt,
„ behoordet alle de kosten te draagen, en de
„ schade, die 'er valt, te lyden, dewijl gij alleen
„ al het voordeel trekt, en dat, bij slot van reke-
„ ning, de schade toch op U komt, welke maatre-
„ gelen gij ook moogt neemen om dezelven te ont-
„ gaan en U zelven te verbergen. Met recht stelt
„ gij eene belasting, naar uw welgevallen, op het
„ geen bij U wordt gesleeten, dewijl gij de markt
„ naar uw goedvinden regelt, maar de tauxen, wel-
„ ken gij legt, of gedoogt dat men legt op de ei-
„ landen, komen op U, en uwe koopmanschap-
„ pen: deze worden hier door des te duurder en gij
„ lijdt 'er door. Indien de rechten, welken gij in
„ Engeland op de producten onzer eilanden legt;
„ ja, indien slechts de helft dezer rechten, gelijk
„ betaamelijk is, wierden besteedt tot onderhoud
„ der Volkplantingen, zouden wij van den last,
„ die ons drukt, ontslagen zijn, en wij zouden ee-
„ nigzins met onze nabuuren gelijk staan. In den
„ staat, waarin wij tegenwoordig zijn, betaalen
„ wij niet alleen zwaare wedden aan onze Bevel-
„ hebbers, maar men laat ook toe, dat zij zoo veel
„ voordeel, als zij 't doen kunnen, uit onze zwak-
„ heid trekken, door het verderen van vrijwillige

„ gif-

„ giften, welken wij hun hebben toegestaan, zon-
„ der met onze beurs te raadpleegen. Deze gewoon-
„ te veroorzaakt, dat onze Bevelhebbers duizender-
„ lei middelen in 't werk stellen, even zoo weinig
„ hun karakter betaamende, als schadelijk voor de
„ Volkplantingen, die zij bestieren. Dit heeft
„ hen aangezet, om die verdeeldheden die ons ver-
„ slinden, en beletten voor de belangen onzer Volk-
„ plantingen te waaken, aan te stooken."

De onze kunnen zekerlijk in alle opzigten die zelfde klagten niet doen, welken de Heer Burck den Planteren in den mond legt. De Algemeene Staaten hebben de Planters op allerlei wijzen begunstigd en doen zulks nog. De Staaten van Holland begunstigen de vaart en koophandel op veelerlei wijzen, maar gaan zij, die in Holland het bestier over de Volkplantingen hebben, wel op dien voet te werk? Boogen zij niet veel eer op een bijzonder dan op een gemeen belang? Beschouwen zij de Planters niet veel eer als werktuigen, bekwaam om den eigenaaren der Volkplanting eene inkomste te verschaffen, dan als bewindslieden, wier arbeid den algemeenen handel van het Gemeenebest kan vermeerderen? Eindelijk, neemen zij wel die wijze grondregelen in acht, welken het Gemeenebest, en Holland in 't bijzonder, bestendiglijk hebben in acht genomen, om de andere volken in de loop des koophandels te overtreffen, en waar van onze Hooge Magten nooit zijn afgeweeken, dan wanneer een uiterste nood haar niet toeliet dezelven te volgen? Die geenen, welke kennis van 't bestier onzer Colonien hebben, kunnen deze vraagen beantwoorden; maar wij kunnen van deze aanmerkingen niet afstappen, zonder 'er nog eene bij te voegen over de buitenspoorige kosten, waarop de verkoop en overdragt der plantaadjen komen te loopen, wanneer zij van den eenen

eige-

eigenaar tot den anderen overgaan, en over de wanorde, die in het ter uitvoer leggen van vonnissen of gewijsden plaats heeft. Laaten wij eens vooronderstellen, dat een Planter eene plantaadje heeft, die honderd en zestig duizend guldens waardig is; dat hij honderd duizend guldens aan opgeschooten penningen schuldig is, waar van jaarlijks zes ten honderd voor interest moet worden betaald; dat hij door verlies van slaaven, door slechte oogsten, of door den laagen prijs der waaren, buiten staat geraake, geduurende het loopende jaar, zoo veel te verschaffen, dat de vervallen interesten kunnen worden voldaan; een geval, 't welk den nijverften en braafsten Planter kan overkomen; zoo is hij, hoewel hij zestig duizend guldens aan goederen heeft, in een staat van dood arm te kunnen weezen. Zoo draa een Planter in gebreke blijft de interesten der opgeschooten penningen op den vervaldag te voldoen, is men (zoo men zegt) volgens den verbandbrief gerechtigd den Planter uit te winnen. Hij, die hem de penningen heeft opgeschooten, of wel de Directeur der negotiatie, van wien hij dezelven heeft opgenomen, zendt aan zijne *Agendarissen* bevel om den Planter in rechten te vervolgen, die het vonnis ten zijnen nadeele niet kan ontgaan. Men verkoopt deszelfs plantaadje bij uitwinning: en hoe hoog loopen dan de kosten? Men wil, dat de kosten der verkooping in zoodaanig een geval 25 ten honderd komen te bedraagen, en dat de Agendarissen daar van tien ten honderd voor hun aandeel trekken. Deze gedwongen verkoopingen brengen nooit de waarde der verkochte goederen op. Een plantaadje, welke weezenlijk honderd zestig duizend gulden waardig is, zal voor honderd twintig, honderd tien, honderd duizend guldens en zelfs voor minder verkocht worden: men heeft 'er

voor minder dan de helft der weezenlijke waarde zien verkoopen, en lieden, alleen door zulke koopen, zien rijk worden, terwijl 'er anderen door aan den bedelzak raakten. Op dien voet zal een Planter, welke eene plantaadje van honderd zestig duizend guldens heeft, en honderd duizend guldens daar op schuldig is, bloot staan, om in den grond geholpen te worden, om dat de Voorzienigheid hem geen gewoonen oogst heeft verleend.

Boven dien worden 'er (zoo gezegd word) dikwijls in deze gevallen slinksche middelen in 't werk gesteld, om voor te komen dat 'er zich veele koopers opdoen, en dus te beletten dat de plantaadje voor een behoorlijken prijs verkocht worde, ten einde 'er de koop van te verzekeren aan iemand, dien men 'er mede wil begunstigen; ongehoorde handelwijzen, die bijna ongelooflijk voorkomen! Hoe zoude men kunnen gelooven, dat onze zeden dermaate zijn verbasterd, dat men zoodaanige onbetaamelijkheden voor geoorloofd houdt, en dat zij, die het bewind der Volkplantingen in handen hebben, daar niet in voorzién? Wat hier ook van zijn moge, de kosten, die men maaken moet, om de plantaadjen van den eenen eigenaar op den anderen te doen overgaan, zijn (zegt men) in onze Volkplantingen zoo buitenspoorig hoog, dat dit alleen dikwijls iemand af kan schrikken om dezelve te koopen. Want laaten wij eens vooronderstellen, dat men eene plantaadje heeft gekocht en in eenen bloeienden staat gebragt, wat zal dezelve, na het overlijden des eigenaars, waardig zijn, indien men in dit geval genoodzaakt is dezelve te verkoopen, 't zij om den boedel onder de erfgenaamen te verdeelen, 't zij om andere redenen, zoo de kosten der verkooping en van de overdragt het vierde deel der waarde verslinden, en indien men gevaar moet loopen van

geen

geen genoegzaam getal gegadingdens tot den koop te vinden? Men is natuurlijker wijze niet zeer geneigd tot het koopen van zaaken, waarvan men zich, als men wil, niet dan met moeite kan ontdoen: vooral neemt men in zaaken van handel in aanmerking het gemak en de moeielijkheid, welken men kan hebben, om zich van eene bezitting te ontdoen; hier op maakt men zijne rekening; nu is het zeker, dat tegenwoordig veele lieden hunne plantaadjen in onze Volkplantingen behouden, niet om het voordeel, hetwelk zij, indien zij dezelven behouden, 'er van trekken, maar om dat zij dezelven meer dan eens geveild hebbende, 'er zich niet van hebben kunnen ontdoen. Is 'er iets meer noodig om allen, die genegenheid mogten hebben, om zich aan dien tak van neering of bestaan over te geeven, of daar aan eenig geld te besteeden, den lust te beneemen? Is 'er iets meer noodig, om het verval onzer Volkplantingen vooruit te zien? en heeft men ongelijk, wanneer men onder het getal der oorzaaken, die onzen koophandel doen afneemen, den wankelen staat stelt, waarin deszelfs Volkplantingen zich tegenwoordig bevinden? en dat men dien wankelen staat aan gebrek van een behoorlijk bestier toeschrijve?

VEERTIENDE HOOFDSTUK.

Schadelijke Invloed van het Crediet-geeven op onze Vaart en Koophandel.

In het voorgaande Hoofddeel hebbenwe gezien hoe het geeven van een al te groot crediet medegewerkt heeft tot het verval, waarin onze Volkplantingen zich bevinden. Daar is een ander soort van *crediet-geeving*, welke nog schadelijker en nog verderflijker is voor onze algemeene vaart en koophandel; ja, verderflijker dan alle de poogingen, welken de Duitschers, Franschen, Oosterlingen, de noordsche en andere volken, en inzonderheid de Engelschen doen, om onze vaart en koophandel aan zich te trekken. Die geldleening bestaat hier in, dat Comptoiren hier te lande crediet geeven, dat is, betaalingen voor vreemden vooraf op zich neemen, door het accepteeren van wisselbrieven, of daadlijk dezelven doen, zonder eenige zekerheid in handen te hebben. Een koopman te Rouaan, bij voorbeeld, verzoekt een Comptoir te Amsterdam, om ten zijnen behoeve wissels te accepteeren en gevolgelijk op den vervaltijd te betaalen, welke door een koopman te Stokholm op hem getrokken zullen worden, en wederom, op den vervaltijd, op hem zelven of op een Comptoir, 't welk hij hem op eene zekere plaats aanwijst, voor 't beloop dier wissels, wisselbrieven op twee of drie maanden te trekken. Door dit bedrijf geeft het Comptoir, het welk de acceptatie aanneemt, aan den koopman, welke hem zulks verzoekt, een crediet, van zo veele maanden en dagen, als 'er verloopen tusschen den tijd

dat

dat hij de wisfels op hem getrokken accepteert, en den tijd, op welken hij zijn rembours krijgt: en dit crediet geeven word bepaald tot eene zekere fomme of geschiedt zonder voorafbepaaling. Tot loon van deze crediet-geeving geniet de koopman, die hetzelve geeft, eene zekere *provisie*, welke op een derden ten honderd begroot word. Zoo dat een koopman, welke crediet geeft voor honderd duizend guldens, eene winst doet van drie honderd drie-en-dertig guldens zeventien ftuivers. Die winst doet hij, zonder eenig geld van zijn eigen te gebruiken, vermits hij de betaalingen van de wisfelbrieven, welke op hem getrokken worden, doet met de penningen, welken hij zich bezorgt uit de wisfelbrieven, die hij op zijne beurt trekt, of die hem tot rembourfement gezonden worden, en die hij verhandelt tegen den tijd der betalinge van de wisfels, welke op hem getrokken zijn.

De hachelijkheid van zodaanig eene negotie is ligt te befeffen. Zoo ras als de wisfelbrieven, welken de koopman, die crediet geeft, tot zijn rembours trekt of ontvangt, wanbetaaling ontmoeten, verliest hij het beloop van de wisfelbrieven door hem geaccepteerd; en gaat dat beloop boven zijne vermogens, dan moet hij fpringen. Men lette nu, dat een Credietgeever een derde ten honderd vóor provifie genietende, drie honderd maal crediet moet geeven, eer hij iet gewonnen hebbe: want zoo op de drie honderdfte reize wanbetaaling op het rembours valt, word de geheele winst der voorige reizen weg genomen. Welk mensch is 'er, welk dat gade flaat, die gevaar zal willen loopen, om, bij voorbeeld, dertig jaaren te negotieeren in de onzekerheid van alle oogenblikken bankbreukig te worden, en op 't einde der dertig jaaren al de gedaane winst met eenen flag te verliezen? Of de lust tot het drijven van zulk eene negotie wel in ge-

zonde harsſenen kan vallen, kan men met reden in twijfel trekken: echter is dezelve bij ons in zwang: en alleen bij ons, die in den koophandel voor de voorzigtigſte en ſpoedigſte te boek willen ſtaan. Veele zwaare Comptoiren hebben 'er de gevolgen van ondervonden: men hoort 'er de naaweenen dagelijks van te Amſterdam; en die geenen, welke het vallen van zekere zwaare Comptoiren, die in vol crediet ſtonden, meer toeſchrijven aan den crediet-handel dan aan andere rampen van koophandel, ſchijnen 'er het beste van onderricht te weezen, en over te oordeelen.

Wij vooronderſtelden hier boven, dat de wisſelbrieven, welke in dien handel gebruikt worden, vernegotieerd worden: en dat dient ook te zijn, zal de Credietgeever geen eigen gelden daar in gebruiken. Maar dat vernegotieeren ontmoet veeltijds al mede zwaarigheid: waar door men zich als dan genoodzaakt vind naar hulpmiddelen uit te zien, welke het gevaar vergrooten. (*a*)

Strekt die crediet-handel ten bederve van die geenen, welke 'er zich in begeeven, dezelve doet nog meer ſchade aan den algemeenen koophandel en ſcheepvaart. Dezelve ſtelt de vreemden in ſtaat om eenen rechtſtreekſchen handel te drijven, daar zij, bij mangel van penningen, geen vermoogens toe zouden hebben. De buitenlanders krijgen daar door verſcheiden voordeelen boven ons. 1. Zij krijgen genot van penningen tot minder interest, dan zij in hun land zouden moeten betaalen. 2. Zij worden in ſtaat geſteld, om zonder gereed geld handel te drijven. 3. Het gevaar van de negotie valt op die gee-

(*a*) Zie hier over een klein, doch keurig boekjen, onder den titel van *Aanmerkingen over den toeſtand des koophandels, bijzonderlijk dien van Amſterdam*, gedrukt in 8vo.

geenen, welke hun crediet geeven, en niet op hen zelven. 4. Door het een en ander worden zij in staat gesteld, om duurder in te koopen en tot laager prijzen te verkoopen. 5. Zij raaken 'er door in staat, om 'tgeen zij noodig hebben zelve met hunne schepen ter plaatsse te haalen, daar het valt of gewonnen word.

De Schrijver van de *Aanmerkingen over den toestand des koophandels*, welke niet minder vroomheid, dan kunde in zaaken van koophandel toont te bezitten, laat 'er zich dus over uit:

„ De buitenlandsche Fabrieken worden voor een „ groot deel door Hollandsche Credieten gemainteneerd; voor de Suiker, die voor de Berlynsche, „ Stettynsche, Petersburger en andere Rafinaderyen noodig zyn, worden de penningen over hier „ getrokken: gaan die Fabrieken te rug en moeten „ zy ophouden, zo als de ondervinding van sommigen leert, dan komt het nadeel voor den Hollandschen Crediet geever, en zo hy de schade niet „ kan souteneeren, dan lyden zyn Medelandgenooten. De benoodigde Zyde word in Italiën en „ elders voor de Fransche Fabriek gekocht, en „ voor een groot deel op Credieten alhier gesteld. „ Voor goederen, die uit Vrankryk direct te Land, „ of met schepen, naar de Oostzee of elders worden gezonden, word op hier getrokken; het zy „ voor den Inkooper, of, zo de Fabrikeur een Comptoir aldaar heeft, voor den Fabrikeur, om dat „ het hem niet convenieert de verkoop, en de daar „ door inkomende penningen af te wachten. De „ Banquier hier accepteert daar voor, om tegen „ een Intrest van drie per honderd remises daar tegen te wachten, of zelven benoodigd zynde op „ Parys te trekken, alwaar de Banquier somtyds „ wel guarandeert voor den Fabrikeur te Lions, maar

„ 't hem niet convenieert om de reëele verschotten te doen.

„ Sommige Zwitsers en Duitschers reizen Zwitserland en Duitschland af, om Commissien van Lywaaten enz. by de Compagnies Verkooping voor hun provisie op te koopen; addresseeren zich by de Banquiers alhier, die hen tot dat einde Credieten in Engeland stellen, of by onze Oostind. Comp. hun naamen leenen, om die goederen te ontfangen en te betaalen, tegen een per honderd provisie; zenden die vervolgens weg, of leverenze hier aan een ander uit, en verwachten van den Reiziger geduldig remises, tegen drie ten honderd in 't jaar, daar voorheen die geenen, welken de goederen benoodigd waren, by onze Lywatiers en anderen kwamen koopen, en gefideerd wierden, naar maate men by ondervinding wist, dat dezelven goed waren.

„ Dit alles hebben wy te danken aan de faciele Credietgeevingen en Acceptatien. Is het te verwonderen dat ons Land ten gronde gaat? en is hetzelve op die manier groot geworden? Heeft men ooit zo veel vreemde schepen gezien, daar de onze van dag tot dag afneemen? Was het niet dat onze Coloniën, sedert eenige jaaren in scheepvaart waren toegenomen, men zoude het nog klaarder ontdekken. Onze Assuradeurs zyn omtrent de vermeerdering der vreemde schepen zo veel te sterker overtuigd, die, terwyl de faillismenten, die de Credietgeevingen iets schynen te verminderen, het een na het ander, hoog genoeg verzekerd zynde, komen te blyven; zwaare Avary Grosse maken, en voor rekening van onze Assuradeurs verbeterd worden.

„ Het verminderen der Scheepvaart doet duizenden, zo Arbeidslieden als Winkeliers, zuch-

„ ten;

„ ten; vermindert onze Zeelieden, en door de „ verminderende Negotie, gaat Fabrikeur, Winkelier, en alles ten gronde; het Land mist „ zyn inkomsten, en doet de belastinge niet verminderen, waar door het onmogelyker word de „ Fabrieken en Trafieken te ontlasten van sommige Impositien, daar andere soortgelyke, in andere Landen geen lasten hebben, en merkelyk „ mindere Arbeidsloonen. De Rentenier is niet in „ staat zyn geld te emploijeeren, om dat de Negotie dat niet noodig heeft: de Banquier alleen „ kan hem daar van ontlasten, met Wisselbrieven „ te verdiscompteeren, en voor zyn rekening en „ risico Credieten in blanco, aan Buitenlanders te „ geeven, of om het te emploijeeren voor buitenlandsche Negotiatien, die nu geprefereert worden, om dat 'er meerder mede te verdienen is „ dan een derde per honderd, en ook minder gevaar in gelegen is voor de Banquiers, of die de „ Commissien van die Negotiatiën hebben, waar „ van men hedendaags nog de bewyzen ziet, terwyl men niet considereert dat wy aan anderen, ja „ laat ik zeggen, aan onze Vyanden in de Commercie en Koophandel, een mes in de handen „ geeven, om ons zelven de keel aftesnyden, met „ vooreerst die penningen te emploijeeren tot verbetering van hun Commercie of Navigatie, of „ om hun Ingezetenen te ontlasten van meerdere „ Contributiën, en hun dus in staat te stellen om „ hun Handel meerder te kunnen uitbreiden, zo „ als Engeland, 't Keizerryk, Vrankryk, Denemarken, Zweden, de Eilanden, en andere Ryken, ons doen ondervinden: behalven nog het „ gevaar daar wy in zyn, om by de minste verandering van zaaken, beroofd te worden van Capitaal en Intressen, zo als Silesien, Vrankryk

 „ en

„ en anderen, Geldleeners reeds proeven gegeeven
„ hebben. Het is ook remarquabel, dat by pre-
„ sentatie van aflossing van vreemde Negotiatien,
„ ja zelfs by 't reduceeren der Intresfen, die Effec-
„ ten boven 't Capitaal in de Pryscouranten geno-
„ teerd worden, en mogelyk ook zodanig zyn.
„ Denkelyk zal dit ook wel de voornaamste reden
„ wezen waarom de Eigenaars de prolongatie der
„ gereduceerde Obligatien prefereeren, boven de
„ aflossing.

„ Meer en meer word men overtuigd, dat de
„ Koophandel en Scheepvaart de Zuilen van een
„ Staat zyn, en nog meer in Landen, die in zich
„ zelve geen producten hebben; maar moesten de
„ Landen, die hier negotieeren, of by wien het
„ Hollandsch Geld belegd word, hunne schulden
„ betaalen, en het onderhoud en de kosten door
„ hunne Ingezetenen gefourneerd worden, daar zou
„ niet veel overblyven tot verbetering des Koop-
„ handels, en nog minder om ons te ruïneeren.

„ De slagen, die 'er vallen by faillissementen,
„ komen die niet op de beste en gegoedste Ingeze-
„ tenen, door de reukelooze engagementen van
„ sommigen? want aan hun is het, daar 't Papier
„ aan moet gesleeten, of Penningen van moeten
„ genegotieerd worden.

„ Is het te verwonderen, dat braave, deugdzaa-
„ me en gereputeerde Kooplieden, die tot eer van
„ onze Beurs strekten, den Koophandel quiteeren,
„ of dat men de voornaamste Huizen uit onkunde
„ met hunne Familien geruïneerd ziet worden?
„ Het is byna onmogelyk om een Banquier, zo
„ lang hy in Crediet is, te taxeeren; want zo
„ lang zulks duurt, zet hy Millioenen om, 't welk
„ op 't laatst zo wel kan weezen om hem te sauvee-
„ ren, als dat het voor rekening van anderen is.

„ De

„ De dagelykſche droevige ondervinding bewyst
„ het aangehaalde, en het is te vreezen, dat, zo
„ eenige, die hunne particuliere belangen, wel-
„ ken zy met 'er daad toonen boven dat van 't al-
„ gemeen te ſtellen, niet door de waakzaamheid
„ en magt dier geenen, welken het algemeene wel-
„ zyn der Stad hebben op zich genomen, en is toe-
„ vertrouwd, daar in verhinderd worden, eindelyk
„ de totaale ondergang van deeze Republiek te wach-
„ ten is".

VIJFTIENDE HOOFDSTUK.

Nadeelen door Vreemde Mogendheden aan onze algemeene Vaart en Koophandel toegebragt.

Hoe zeer de mededinging der Vreemden in het ſtuk van Vaart en Koophandel niet eigenlijk te houden is voor eene der meestwerkende oorzaaken van 't verval onzer Zeevaart en Koophandels, zo is het echter niet te min waar, dat het vermoogen en het aanzien, waar toe de Vereenigde Staat door die twee bronnen van welvaart gereezen is, de vreemde Vorsten de oogen over de vruchten, welken 'er uit getrokken kunnen worden, geopend heeft. Wangunst over onze groote magt gekreegen hebbende, leiden zij zich toe niet ſlechts om deel aan die bronnen te krijgen, maar om die van ons af te leiden en minder vruchtbaar voor ons te maaken. De Engelſchen, die al in zeer vroege tijden het nut der Zeevaart en des Koophandels hadden ingezien (*a*), doch vooral gedurende de regeering van Koninginne Eli-

(*a*) D. I. bladz. 291. en volg. blz. D. III. blz. 349.

Elizabeth dezelven ter harte namen, en nevens ons, gelijk wij te vooren aangemerkt hebben (*a*), dezelven wijd en zijd poogden uit te breiden, bleeven bij deze poogingen niet, maar 't zij uit een opgevat ongenoegen, 't zij om, door 't verminderen onzer zeevaart en onzes koophandels, de hunnen te doen toeneemen, en zich daadelijk tot de heerschappij over de zee te verheffen, werd 'er bij hen de beruchte Acte van Navigatie gemaakt, welke, volgens het schrijven van Wagenaar, gelegenheid tot onzen eersten oorlog met de Engelschen heeft gegeeven, die wederom de eerste wond aan onze scheepsmagt en scheepvaart heeft toegebragt, niet zoo zeer uit hoofde van de groote schaden, welken wij door dien oorlog leeden, als wel door den schandelijken en nadeeligen vrede, welken wij met Cromwel slooten, en die onzen roem en ons aanzien in de vier wereld-deelen, daar de staaten-vlag zich zoo geducht had gemaakt, geweldig deed daalen, en aan de Engelschen dien invloed deed erlangen, welken wij ons in den spaanschen oorlog hadden weeten te bezorgen.

Wij hebben hier boven (bladz. 182. en volgg.) de vorderingen der Engelschen in de scheepvaart en koophandel ten nadeele der onzen, zoo veel het dit werk vereischt, aangeweezen; en 't zal onnoodig zijn, dat wij 'er ons breeder over uit laaten. Daar zijn zo veele boeken in ons land uitgekomen, die den nieuwsgirigen Leezer deswege voldoen kunnen. Alleenlijk moet ik hier nog bijvoegen, dat ik den oorlog tegen Cromwel den eersten oorlog tegen de Engelschen noem, niet zoo zeer met betrekking tot den krijg, welken wij naderhand tegen die Natie, onder de regeering van Karel den II. voerden, als wel, om dat, offschoon wij in de Historien wel gewag van

(*a*) Zie hier vooren blz. 26. en volgg. 39. en volgg.

van eenige vijandelijkheden tusschen ons en de Engelschen vinden gemaakt, echter in dezelven geen melding van eenen eigenlijk gezegden krijg aantreffen.

Terwijl onze scheepvaart en koophandel van de zijde der Engelschen aanstoot leeden, werden dezelven niet minder door de Franschen belemmerd en geschokt. Bereids voor het sluiten van den munsterschen vrede kreeg de Vereenigde Staat reden om over de behandelingen der Franschen te klaagen. „ Noch ontfangen een Missive van 't Collegie ter „ Admiraliteit tot Amsterdam (leezenwe in de „ Resolutie van HH. HH. MM. van den 15 Feb. „ 1651) van deselve geschreeven ter plaetse ende „ in dato als voren, versoekende, omme de rede- „ nen daer inne verhaeld, dat haere Hoog Mog. „ ordre gelieven te stellen jegens de groote ende „ onlydelyke excessen, die de Françoisen in de „ Middelandsche Zee pleegen, tot laste van de „ schepen ende goederen van de Ingesetenen dezer „ Landen, ende tot totale ruine van de Commer- „ cie, ende trafyck".

De brief, van welken hier gesprooken word, was van den 14 Feb. deszelfden jaars, en behelsde, onder anderen, „ Doch sijn op huyden in on- „ se Vergaderinge verscheenen de Directeuren „ over den Levantschen handel, soo voor haer „ selven, als een groot aental andere Koopluyden, „ gesamentlijck by den voorsz. handel geinteres- „ seert wesende, ons vertoonende de groote schade „ die deselve wederomme hebben geleden, door „ eenige schepen van oorloge by particuliere Fran- „ çoisen uytgerust, ende tot Toulon havenende, „ dewelke genomen hebben drie seer rijcke ge- „ ladene schepen inde maent van September laetst- „ leden, nevens 's Lands oorlogh schepen uitge-

„ va-

vaeren, gedestineert naer Venetien; doch omtrent Corsica, om haere reyse te korten, deselve onvoorsichtelijck verlaten hebbende: ende daer en boven noch drie andere, in de Middellandtsche Zee voorsz. over ende weder varende, geladen met granen ende sout, misgaders noch een vierde *daer van den Schipper doodt gebleven, ende een gedeelte van 't volck levendigh in Zee geworpen is*; versoeckende dat wy, kennisse hebbende van haere onlijdelijcke schade, die sy eenigen tijdt herwaerts hebben moeten uytstaen, *in den tijdt van omtrent negen Jaeren*, volgens de lijste daer van aen ons geexhibeert (die wy gelooven door haer oock aen U Ho: Mo: gepresenteert sal worden) het laetste gemelde Schip daer by gereeckent, *wel vijf-en-seventigh mael hondert duysent gulden bedraegende*, voor haer by U Ho: Mo: wilden intercederen, op dat haere langhdurige klachten eenmael met ernst ende commiseratie ingesien wesende, eyndelijck tot behoudt van haer, ende oock den welstant van desen Staet, door behoudt van de negocie, ten besten mogen werden aengenomen ende geholpen. Het welcke by ons ter herten genomen zijnde, ende daer nevens considererende, dat, de saecken soo voortgaende, desen Staet door die van Vranckrijck langhsamelijck, *by indirecte middelen*, sal worden geënerveert ende krachteloos gemaeckt; dewijle nootsaeckelijck daer op sal moeten volgen het cesseren van de negocie ter Zee, op alle Steden en plaetsen aen de Middellandtsche Zee gelegen, de timmeringe en equipage van Capitale schepen daer toe van nooden zijnde, d'aenhoudt van varent volck, om deselve te voeren, de ongelegentheyt om ter noodt Capitale schepen hier te Lande te vinden, om boven 's Lands oorlogh-

sche,

„ schepen, eenige extraordinaris macht in Zee te „ brengen, verloop van gemeene middelen, door „ 't cesseren en affnijden van de consumptien, ende „ kleynachtinge van desen Staet by alle om ende „ nae gelegene volckeren, die ontwijffelijck specu„ latie hebben om d'uytkomste van onse groote lij„ saemheyt over salcke ondragelijcke excessen, soo „ veel verschillende met den ouden en gewoone„ lijcken yver ende animositeyt, die wy altoos in „ diergelijcke occasie hebben getoont: hebben wy „ niet konnen laten de voorsz. saecke Uwe Ho: „ Mo: gansch dienstelijck ende serieuselijck te „ recommanderen, met ernstigh versoeck, dat Uwe „ Ho: Mo: deselve, naer haere importantie ende „ gevolgh overwegende (terwijle door Godes ge„ nade noch middel ende vermogen byderhandt is) „ daerinne met den aldereersten ende vigoureuselijck „ believen te disponeren; op dat de couragie ende „ middelen der Koopluyden, ende vervolgens de „ negocie, eene vande voornaemste zenuwen van „ desen Staet, onder *geinventeerde pretexten*, ge„ consumeert wesende, niet te gelijck en komen „ te vervallen".

Waar bij men voegen kan het geen gezegd word in de Resolutie van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staaten van Holland en West-Friesland, van den 25 Maart 1651, met deze woorden. „ Zijn gelee„ sen twee brieven van den Heer Ambassadeur Bo„ reel, beyden gedateerd den 18 dezer Maant, „ houdende onder andere, dat boven alle voorgaen„ de equipagie de Hertog de Vendosme, Groot „ Admirael van Vranckrijk, een nieuwe armature „ ter zee is besig uit te brengen. Dat die van „ Genua geen Nederlandtsche schepen goet vin„ den te gebruiken, maar boven haer ordinais „ getal veel galeyen in zee zijn brengende, tot

„ trans-

„ transport van haere kostelijcke waeren. Waer op „ zijnde gedelibereerd, en uit het gunt voorsz. „ is, en voorige advertentie bij de Leden zijnde „ afgenomen, *dat men a dessein is om de Navigatie* „ *en Commercie van desen Staet te ruineren*: Is goet- „ gevonden, enz."

Gelijk het op de ruine van onze scheepvaart en koophandel werd aangelegd, zoo zogt men ook in Frankrijk onze Manufactuuren en Fabrieken te doen vallen. „ Eindelijk (leest men in een Resolutie van Holland van den 19 Nov. 1648) „ Is mede gele- „ zen het Edict ofte Placaet van den Koning; in „ 't 12 artykel van 't welke werd verboden het in- „ brengen in Vranckrijck van alle laeckenen, van „ wolle ende zyde gemaeckt, soo in Engeland als in „ Holland, verbiedende mede aen de onderdaenen „ van Vranckrijk die te koopen ofte te draegen, ofte „ zich daer van te dienen", enz. . . . . en vinden wij, in het advies van de Heeren *Commissarissen*, *gedeputeerd tot het examineeren* dezer zaaken „ dat „ het voorsz. verbod, soo wanneer het zelve zoude „ werden geexecuteerd, voor deesen Staet, ende „ Ingesetenen van dien, zoude zijn van zeer scha- „ delijcke gevolge; gemerkt de principaelste manu- „ factuuren, die hier te Lande vallen, ende waer „ aen duisenden van menschen haer broot gewin- „ nen, worden gemaeckt van wolle ofte zyde, ofte „ ook van beiden onder den anderen gemengd, „ waer van een groot gedeelte in Vranckrijck, als „ wesende seer volckrijck, vertierd word: het welk, „ als 't ophouden zoude, nootsaeklijck daar uit zou- „ de moeten volgen, niet alleenlijck dat de handel „ in de wolle mede zal komen te vervallen, als de- „ welke gemeenlijck de manufactuuren volgt; maer „ dat ook veel duisenden handwerkluiden van hier „ uit het Landt zouden moeten vertrekken, om

„ el-

„ elders haer kost te soeken; zulks dat het gemee-
„ ne Landt zoude komen te missen de consumptie
„ van zoo veele menschen, en daer en boven de
„ geregtigheid, die op het uitgaen ende inkomen
„ van de goederen geheeven word. enz." (*a*).
Weinig tijd daar na „ begost men in Vranck-
„ ryk te spreecken van een last of vatgeld; alzoo
„ namentlyk, dat van alle vreemde schepen, voe-
„ rende koopmanschappen van de eene franse ha-
„ ven na de ander, van yder ton telkens zoude
„ moeten betaelen aen den Koning een fransche
„ kroon, dat is twee kroonen van een last; het
„ welk een groot afbreuk en schade zoude zijn voor
„ de hollandsche schepen, die desen tijde (gedu-
„ rende de engelsche represalien) seer veel vrach-
„ ten en vaerten deden van de eene fransche haven
„ naer de ander" (*b*). Hoe schadelyk deze belas-
ting voor onze scheepvaart moet geweest zijn en
nog zijn, kan men opmerken uit de middelen, wel-
ken de Vereenigde Staat, doch met geen gewenschte
vrucht, in 't werk heeft gesteld, om 'er van
ontheven te zijn (*c*). Sterk zijn daar toe de poogin-
gen geweest in de onderhandelingen tot den vrede
van Nieuwmegen; doch het heeft 'er niet ver-
der kunnen gebragt worden, dan tot de verlig-
ting, welke aan de zijde van Frankrijk bereids in
den jaare 1661 aan ons was toegestaan (*d*). Bij den
Rijswijkschen vrede werden de Ingezetenen der Ver-
eenigde Gewesten ontheven van de betaling der
vijftig stuivers van 't vat, die in Frankrijk van
vreem-

(*a*) Men kan hier over inzien Wicquefort, *Hist. des Prov-unies*.
(*b*) Aitzema *Saken van Staat* D. III. blz. 1231.
(*c*) Aitzema l. c. D. IV. blz. 483. & 690. 1096. Wagenaar *Vad. Hist.* XIII. D. blz. 18 en volg.
(*d*) Aitzema l. c. D. IV. blz. 871.

vreemde schepen gevorderd word (*a*), en insgelijks bij den vrede van Utrecht (*b*), waar na het zelve voordeel, bij verdrag van den jaare 1739, op nieuw bevestigd werd. Doch dit verdrag, 't welk voor vijf-en-twintig jaaren gemaakt was, in den jaare 1746 door het fransche hof ingetrokken zijnde, zijn de onzen bij nader verdrag daar niet wederom in hersteld.

De oneenigheden en geschillen, welken de Vereenigde Staat nu en dan met de kroonen van Zweeden en Deenemarken, als mede met andere Mogendheden, zoo over het heffen van tollen als andere bezwaarende lasten op de scheepvaart en koophandel gehad hebben, doen ons insgelijks zien, hoe 'er van alle kanten geijverd is, om dezelven bij ons te doen afneemen. Ons bestek niet toelaatende om 'er alle de bijzonderheden van aan te tekenen, moeten wij aan onze Leezeren, die begeerig zouden zijn om 'er iets meerder van te weeten, overlaaten, om zich daar omtrent te voldoen bij de Schrijvers, welke 'er breedvoeriger over handelen (*c*).

(*a*) *Vad. Hist.* D. XVI. blz. 410.
(*b*) Ib. D. XVII. blz 513.
(*c*) Wagenaar, van Meteren, Bor, Aitzema, en anderen.

ZESTIENDE HOOFDSTUK.

Verschillende byzondere Oorzaaken, welke medegewerkt hebben om onzen Koophandel en Scheepvaart te doen vallen.

Wij hebben bereids (bladz. 54.) onze gedachten in 't algemeen gezegd over de pracht, als oorzaak van 't verval onzes koophandels beschouwd. Wij dienen 'er iet meerder van te boeken, zoo om alle misvatting voor te komen, als om dat de gevoelens daar over zeer verschillen.

Men vindt bij de Hollanders (zegt men) die eenvoudigheid niet meer, die de vreemdelingen eertijds verbaasd deed staan. De huizen en 't huisraad van bijzondere lieden gaan zelfs die van groote Heeren in andere landen, in pracht, te boven. Hunne verteeringen wijken niet voor die van een Vorst, en hunne praal komt 'er zeer na bij. Laaten wij eens zien, in hoe verre dit zeggen van gewicht is.

Wanneer men van de pracht spreekt als oorzaak van het verval des koophandels, moet men dezelven tweeledig beschouwen. Eerstelijk als eene verspilling tot zaaken, die tot ons genoegen, gemak en tot de aangenaamheden onzes leevens, konnen dienen, en die, zoo men wil, slechts tot eene loutere praal strekken: als daar zijn, bij voorbeeld, de tooisels der vrouwen, de rijke leverijen der dienstboden, de sieraaden van rijtuigen, en wat dies meerder is. In de tweede plaats, als uitmaakende een gedeelte van de beuzelachtigheden des leevens, die strekken om de zeden te bederven en den geest van alle nutte bezigheid af te trekken. Zoo lang men de pracht slechts onder het eerste oog-

punt beschouwt, kan zij nooit oorzaak van het verval des koophandels zijn. Braamkamp, bij voorbeeld; is van een gemeen man een zeer aanzienlijk koopman geworden, en heeft eene groot fortuin gemaakt en groote schatten door den handel vergaderd, hoewel hij, bij zijn overlijden, een paleis bewoonde, en een kabinet van schilderijen bezat, hetwelk hem het bezoek van de aanzienlijkste vreemdelingen deed genieten. Men zoude duizend anderen kunnen noemen. Het zelfde kan men van de tooisels der vrouwen zeggen, en van alle verteeringen, die alleen tot praal dienen. Alle kunsten zouden kwijnen, en een groot gedeelte des koophandels te niet raaken, indien men het zoo verre bragt, dat men den menschen dit gedeelte hunner verspillinge onttrok. De menschelijke nijverheid zoude gebrek aan voedsel hebben: de kunstenaars en handwerkslieden zouden minder te doen hebben en zelfs van geen nut meer zijn. Waar zou de kleine gemeente door aan den kost komen? Om de fabrieken en manufactuuren gaande te houden, moet men hoop hebben, zoo niet verzekerd zijn van de waaren aan den man te kunnen helpen; en hoe zoude men 'er bij staan, indien ieder zich met het noodige vergenoegde? Wat vrucht zoude de Staat 'er uit trekken, indien de zuinigheid zoo verre uitgestrekt wierd, dat ieder zich vergenoegde in eene groote eenvoudigheid te leeven, en dat zij, die hunne middelen door den handel vermeerderden, 'er geen ander gebruik van maakten dan schatten op schatten te stapelen? Wanneer men tegen de pracht en overdaad uitvaart, schijnt men alleen getroffen door het schadelijke, dat 'er veeltijds mede verzeld gaat, en niet genoeg te bedenken, dat de behoeften des leevens, 't zij weezenlijke, 't zij gewaande, 't zij dezelve

uit

uit eigenzinnigheid of inbeelding voortkomen, de grondslag des koophandels en van alle arbeidzaamheid is. Neem de overtollige behoeften weg; en gij zult teffens het voorwerp dezer arbeidzaamheid, het vernuft opwakkert en gaande maakt, die en in de wereld dien algemeenen naijver ontvonkt, door welken men aangezet word, om elkanderen te overtreffen, zoo in nieuwe uitvindingen, als in de verschillende wijzen van koopwaaren voort te brengen, wegneemen. Men kan het geheel ligchaam der kooplieden vergelijken bij een gezelschap van speelers, in 't welk ieder op verschillende wijze zoekt het geld uit de beurs van die met hem speelen in de zijne te doen overgaan. Dus worstelen de volken tegen elkanderen, om elkander, in de verschillende takken des koophandels en der kunsten, de loef af te steeken; en dus trachten de bijzondere lieden in ieder land hen, die van hetzelfde beroep zijn, te boven te gaan. De pracht strekt dan, onder dit oogpunt beschouwd, wel verre van den handel van een volk nadeelig te zijn, tot noodig voedsel van denzelven; zij geeft gelegenheid tot verscheiden soorten van bezigheden, die eene menigte van handwerkslieden en kunstenaars doen bestaan; en die met het geld in de handeling te doen omloopen, in de plaats van dat in kisten te laaten blijven, de behoeften van den Staat te hulp komen.

Sommigen, welke deze nuttige gevolgen van de pracht beaamen, maaken evenwel daar omtrent eene uitzondering, met betrekking tot ons land, om dat de uitgaaven, die de pracht te wege brengt, zeer groote sommen buiten 's lands doen gaan; en dat de Staat alle deze schatten in 't algemeen verliest. De Heer van den Heuvel beklaagt zich, in zijne keurige Verhandeling, met reden over de toeneee-

neemende pracht, en het is ook niet zonder grond dat hij zegt, „ Waar zal het heen, indien eene
„ overtollige pracht en wellustige leevenswijs de
„ behoeften (te weeten welke wij uit de handen
„ der vreemden moeten hebben) verdubbelt (*a*)?
„ wat handel in vreemde waaren, hoe uitgebreid
„ men denzelven zich ook verbeelde, zal in staat
„ zijn deeze Balans goed te maaken?" Echter kan men daar omtrent aanmerken, dat het nadeel, het welk de pracht, uit zoodaanig eene oorzaak, als de Heer VAN DEN HEUVEL beschrijft, veroorzaakt, als dan niet voortvloeit uit de pracht zelve, maar uit een toevallig gevolg van dezelve; naamelijk het onvermogen, om die door winsten goed te maaken: want het gaan van veel geld naar buiten bewijst alleenlijk; dat wij in dat gedeelte der industrie, het welk de pracht en weelde ten voorwerp heeft, dat is, de dingen die tot 's menschen leeven minst noodzaakelijk zijn, voor de buitenlanders moeten wijken: zoo lange nu als wij de vreemden in de overige gedeelten der industrie zullen overtreffen, zal het voordeel altijd aan onze zijde blijven; en 't verlies, 't welk wij zullen lijden door het geld, het welk buiten 's lands gaat, rijkelijk vergoed worden, door 't geen van eene andere zijde te rug zal komen. Het zoude zekerlijk een voordeel zijn, indien wij in ons eigen land, in onze fabrieken, en in onze manufactuuren, alle de voorwerpen der pracht en overdaad konden vinden, en dat wij door meerder vernuft en bekwaamheden den smaak onzer Natie zoodaanig konden treffen, dat men aan de buitenlanders nooit den voorrang gaf; doch het gemis van dit voordeel zal nooit kunnen worden beschouwd als

(*a*) Verhandelingen uitgegeeven door de Hollandsche Maatschappij D. XVI. blz. 35.

als eene voldoende beweegreden, om de pracht te verbannen. Indien de aanmerkelijke geldsommen, die naar buiten 's lands gaan, en de schatten van den Staat verminderen, tot eene voldoende reden konden strekken om de pracht en weelde te verbieden, zoo zoude men, om die zelfde reden, moeten afschaffen het gebruik der fransche wijnen en vruchten, gelijk mede dat der indische waaren en manufactuuren; kortelijk van duizenderlei zaaken, die tot gemak, tot vermaak, tot beuzelingen, omze eens zoo te noemen, dienen, en welken men gemakkelijk zoude kunnen ontbeeren, indien de pracht en weelde dezelve niet noodzaakelijk hadden gemaakt.

De liefde voor het vaderland is eene voortreffelijke zaak; maar hoe zal men de pracht en weelde beteugelen, of zelfs maar in naauwer paalen beperken, in een land, waarin de koophandel de bron van 't bestaan der ingezetenen is, zoo wel als van de pracht (*a*)? waarin de verteeringen vrij moeten zijn, om het geld des te beter te doen omloopen? De mode in alle gewerkte koopgoederen, daar de smaak een voornaam deel van maakt, heeft, om zoo te spreeken, alle Natien aan de Franschen cijnsbaar gemaakt. Men zoude den geest, het vernuft en den smaak der Franschen, die in hunnen arbeid eene onnavolgelijke fraaiheid en welvoegelijkheid weeten te brengen, die de kunst bezitten, om alles, wat uit hunne handen komt, te verfraaien, wier mooie beuzelingen zoo veel vermaaks geeven; men zoude, zeg ik, dien geest, dat vernuft, en dien smaak aan de onzen moeten kunnen bijzetten, om van de slaaver-

(*a*) Het beste middel om dezelve tegen te gaan is een goed voorbeeld der Grooten. Millot *Mem. de Noailles* Tom. III. p. 340.

ſlaavernij hunner modens verlost te worden: men zoude 's menſchen geaartheid moeten veranderen, hem van deszelfs zintuigen berooven; maaken, dat een fraai tafereel het gezigt geene aangenaame aandoening deed genieten, en dat eene aangenaame en kunstige muzijk haaren natuurlijken invloed op ons gehoor verloor, om van 't vernuft, de kunst, en de geestigheid onzer medemenſchen niet afhangelijk te zijn. Zoo lange de menſchen zintuigen en ſmaak zullen bezitten, en zij niet, gelijk de wilden, bijna tot den ſtaat van redelooze dieren vervallen zullen weezen, zullen zij tot pracht en overdaad geneigd zijn: en, zoo lange de koophandel beſtaan zal in de kunst, om de behoeften des leevens te vervullen, en den menſchen voorwerpen aan te bieden, welken hunne begeerten kunnen voldoen, zal de pracht, wel verre van den koophandel nadeel toe te brengen, denzelven integendeel zeer voordeelig maaken, daar het aan eenen anderen kant evenwel te gelijk, met betrekking tot onzen Staat, waar blijft, en zeer wel door den Heer VAN DEN HEUVEL is aangemerkt, dat, bij aldien de pracht bij ons zoodaanig toeneemt, dat het geld, hetwelk naar buiten gaat, door geen winsten van buiten opgewoogen word, ons land noodwendig tot armoede moet vervallen.

ALLES wel overwoogen zijnde, komt het mij voor, dat het kwaad eigenlijk ligt in het misbruik, hetwelk men van de pracht en overdaad kan maaken; dat is te zeggen, in verkwistingen, welke de vermoogens te boven gaan, en welke ſtrekken, om de zeden te bederven, en den geest van alle ernstige en nuttige bezigheid af te trekken; en dit zijnde, dan zijn het ook de pracht en overdaad niet, die nadeel toebrengen aan den koophandel; maar dan zal het de onbezonnen drift tot eene ſchadelijke

ver-

verkwisting, in de plaats van eene onschuldige verspilling van penningen, zijn; het zal een verderfelijke neiging tot eene schadelijke praal en prachtig leeven zijn, terwijl men zaaken van gewicht te verrichten heeft; het zal de gewoonte zijn van den tijd met prachtige maaltijden, daar de gezondheid zoo van ziel en ligchaam nog meer dan de beurs bij lijdt, door te brengen; of eene malle zucht om anderen voor 't uiterlijke in aanzien te willen evenaaren of te overtreffen; het zullen de ondeugden zijn, welken de pracht doorgaande verzellen, welke de kwaalen voortbrengen, die aan de pracht toegeschreeven worden. Het koopen van een stuk schilderij, noch het bouwen van een prachtig huis, noch de pronksieraaden, welke het zelve tot een paleis zullen maaken, zullen den boedel van een gegoed koopman niet tot insolventie brengen, noch hem zijnen koophandel doen verliezen; maar de aanhoudende kostbaare maaltijden, waarop men elkanderen vergast; de pretpartijtjes, welken men elkanderen geeft; het houden van harddraavers, vaartuigen, buitenplaatsen, door welken men den tijd, dien men aan den arbeid moest besteeden, verkwist; het optooien van hair, en de opschik van 't hoofd door Paruikmaakers, daar een oneindige tijd door verlooren gaat, welke door mans aan hunne zaaken, door vrouwen aan haare huishouding besteed konde worden; alle die dingen zijn 't, die medewerken, om ons den koophandel en scheepvaart te doen verliezen, vermits zij ons den tijd tot dezelven noodig, de vermogens en bekwaamheid tot dezelven vereischt, en de aanhoudende oplettenheid, zonder welken zij niet gedreeven kunnen worden, beneemen.

Verre van ons, dat wij den lof van de pracht

zouden willen maaken. Wij zoeken alleen juiste denkbeelden over de schadelijkheid, tot welke zij aanleiding geeft, te verwekken: wij beschouwen de pracht hier niet anders, dan voor zoo verre zij met den handel verknocht is: toetst men haar aan de zedeleer, dan doet zij zich geheel anders op: dan heeft men reden, dan is het niet alleen nuttig, maar zelfs noodzaakelijk, dat men haar doorstrijke, al zoude het alleen geschieden, om de verderflijke neiging van zijns gelijken te willen overtreffen, en zich in aanzien te brengen, niet door weezenlijke verdiensten, door bekwaamheid, door zielshoedanigheden, maar door aangenomen uiterlijkheden, die de dwaazen verblinden, en welken de verstandige veracht, zoo veel mogelijk te beteugelen.

Het is voor het overige zeer natuurlijk, dat men tegen de pracht uitvaare. Het gemeen vergaapt zich aan den uiterlijken schijn. Men ziet dat rijke kooplieden, die in verval raaken, prachtig geleefd hebben: daar uit besluit men, dat de val aan de pracht te wijten is. Dan, hoe zeer het waar zij, dat de pracht de verteeringen vermeerdert, en daardoor medewerken kan, om een koopman bankbreukig te maaken, zoo is de pracht evenwel de waare oorzaak van zijne ongelegenheid niet; was dat zoo, dan zou men geen een koopman, die prachtig leeft, moeten zien staan blijven, om dat eene oorzaak noodwendig haar uitwerksel doet: en men ziet er menigen, die prachtig leeven en niet vallen. De pracht zal een koopman niet dan toevallig doen zinken: naamelijk als zijne verteering boven zijne vermoogens gaat (*a*). Het verloopen van neering, door ge-

(*a*) Zie hier de fraaie Verhandeling van den Heer Rogge in het XVI Deel der aangehaalde Verhandelingen, van de Hollandsche Maatschappij bladz. 212.

gebrek aan toezicht, aan werkzaamheid, aan ijver, door onbekwaamheid, achteloosheid, ijdele tijdververkwistingen, en verzuimenis van zaaken, te wege gebragt, is bijna altijd de waare oorzaak, die eenen koopman tot eene bankbreuk brengt (a). Een koopman zij maatig, leide een zuinig leeven, hij zij zelfs een vijand van alle pracht en weelde, en een voorbeeld van eenvoudige leevenswijze, indien hij de kennis en kundigheden, tot het wel bestieren van een comptoir noodig, niet heeft, indien het hem aan ijver, werkzaamheid of oplettenheid hapert, zijne zaaken zullen verloopen, en hij niet kunnen staan blijven.

Men schrijve dan de menigte bankbreuken, welke sedert veele jaaren onzen koophandel hebben gekweld, en die, om deze reden, voor eene der oorzaaken van deszelfs verval mogen worden aangezien, niet toe aan de pracht, welke bij ons, 't is waar, maar al te veel is toegenomen; maar men zoeke de bron dier kwaale in eene veel verder afgelegen oorzaak; die misschien wel minder bemerkelijk is, om dat men zich gemeenelijk door de eerste indrukzelen laat inneemen, doch echter de waare en wezenlijkste oorzaak is. Men zoeke die in het gebrek eener goede opvoeding, in de verkeerde denkbeelden, welken men der jeugd inboezemt omtrent alles, wat betrekkelijk is op haaren staat en omstandigheden. Indien de jonge lieden, welken men tot den koophandel schikt, meer of min met middelen zijn gezegend, of tot het een of ander rijk huis behooren, zoo worden zij niet meer, gelijk voorheen, tot den arbeid opgevoed. Men ziet hen als groote Heeren uitgedost

(a) Men leeze hier de aangehaalde Verhandeling van den Heer Rogge, bladz. 221. en volg.

gedost langs de straat wandelen, 's morgens in de koffijhuizen en daar op 't billiard hun tijd verspillen, 's namiddags uitrijden of wandelen gaan, en 's avonds den schouwburg bezoeken, of met kolf- en kaartspel den tijd slijten. Wat behoeft hij te arbeiden, zegt men, van een jongeling, die geld heeft? hij zal genoeg hebben om van te leeven? Vast niet: om dat men hem aan de luiheid en ledigheid gewent, en hem geen lust tot den arbeid doet krijgen. Van zijne jeugd af aan, aan verkwisting en verspilling gewoon, zal hij arm worden, zoo hij 'er tijd toe heeft. Indien hij met de middelen, die hij heeft, eenigen koophandel begint, of indien hij iemand in den een of anderen handel opvolgt, zal hij het op een Boekhouder laaten aankomen: hij zal zich naauwelijks verwaardigen in zijn comptoir te komen: nu en dan zal men hem iets van zijne zaaken zeggen. Dezelve zullen goed gaan, zoo lang zij worden bestierd door een man, die deugdzaam, kundig en arbeidsaam genoeg is, om dezelven met oplettenheid te bestieren, en met zijn loon te vrede zal zijn: maar ontbreekt de bekwaamheid of trouw aan dien man, is alles verlooren. Vroeg of laat zal men hem, die genoeg had om van te leeven, eens komen aankondigen, dat hij genoodzaakt is op te houden met betaalen (*a*). Zie daar het geval van veele kooplieden, die tot bankbreuk zijn vervallen, en die 'er toe gekomen zijn, zonder trouwelooslijk te handelen.

Nog blijft het niet bij eene laffe opvoeding: daar komt meer bij; men is zoo dwaas, of, laat ik liever zeggen, dol, om de jeugd grootsheid in-
te

(*a*) Zie de Verhandeling van den Heer Roosz, bl. 217. 223. 237. 240.

te scherpen, en boven den staat van hun beroep in de wereld te brengen: men bedenkt niet, dat men haar, op zoodanig eene wijze, eene soort van verachting voor het beroep, het welk men hen moest leeren allerhoogst te schatten, inboezemt. Voor welk beroep toch zal men der jeugd eene zucht inprenten, zoo 't niet is voor dat, het welk haar een goed bestaan moet verschaffen? En hoe kan men zich vleien, dat een jongeling 'er zich ooit met ijver en zucht op zal toeleggen, indien men hem vooraf in de gedachten brengt, dat het beroep, waartoe men hem schikt, beneden zijne geboorte of staat is? Is 'er aan de andere zijde voor den mensch wel een nuttiger gevoelen, met betrekking tot het samenleeven, vooral in een Gemeenebest, dan het besef, het welk ons doet begrijpen, dat een eerlijk man te zijn genoeg is, om geacht en geëerd te worden; en dat deze hoedaanigheid boven alle eertitelen, waarnaar een Koopman kan haaken, te stellen is. Ongelukkiglijk schijnen deze begrippen, eertijds bij ons algemeen aangenomen, geheel en al verlooren te zijn. Is het niet belagchelijk, dat een koopman, wanneer hij maar eenigzins met middelen gezegend is, niet vergenoegd is of hij moet tot den trap van Doctor in de rechten bevorderd zijn, en met den titel van *Heer en Meester* kunnen praalen, alhoewel hij dikwijls naauwelijks een enkel woord Latijn verstaat?

De ongerijmde inschikkelijkheid, die men gebruikt, om iemand tot den trap van Leeraar in de rechten te bevorderen, eene inschikkelijkheid, die, het zij waar uit zij haaren oorsprong neeme, zekerlijk moet strekken, om die waardigheid in kleinachting te brengen, schijnt van weinig belang, en daarom geduld. Maar bedriegt men zich niet? Laaten wij, wien het welzijn des Vaderlands ter harte gaat,

gaat, een oogenblik acht slaan op de gevolgen; welke 'er onvermijdelijk uit moeten voortspruiten. Men weet, dat de jonge lieden, bij gebrek van aanmoediging, zich ligtelijk aan de verkwisting overgeeven: dat zij onverschillig worden ten aanzien van een arbeid, dien zij meenen te kunnen ontwijken; en dat zij 'er zelfs eenen afkeer voor krijgen, wanneer zij zien, dat zij door denzelven geen voorrang krijgen boven anderen, die niets gedaan hebben. Afkeer voor den arbeid doet smaak in eene ongebonden leevenswijze krijgen. Waarop toch loopen drie of vier jaaren, welken men de jonge lieden, die men tot regeeringsampten of tot de rechtsoefening schikt, aan de Akademie laat doorbrengen, uit? „ Niemand (zegt de Heer SCHORER, President van den Raad van Staats-Vlaanderen, in een klein werkjen, het welk hij over de gebreken der rechtsoefening in Holland heeft uitgegeeven) „ kan bij ons een ambagt „ bij de hand neemen: geen friseur, kok, confi„ turier of pastijbakker, ja zelfs geen schoenmaa„ ker of schoenlapper, werd geadmitteerd, ten zij „ hij alvorens eene volledige Preuve van zijn capa„ citeit heeft gegeeven: en wij zijn gerust ons „ goed, eer, en bloed, en dat laatste zonder ap„ pel, enz. mijn pen weigert verder te gaan, „ derhalven zal 'er van afscheiden (*a*)".

DE Schrijver der *Wijsgeerige en Staatkundige Geschiedenis* maalt ons van de zeden der Hollanderen een tafereel, het welk wij hier plaats geeven, niet om dat wij 'er de trekken van houden voor echt, maar om dat het kan strekken om ons te doen zien, op

(*a*) *Vertoog over de Ongerijmdheid van het saamenstel onzer hedendaagsche Rechtsgeleerdheid*, enz. bladz. 91. en 92.

op welken voet wij heden ten dage buiten 's lands aangezien worden.

Na een woord te hebben gezegd tot roem van onze inzigten, staatkunde en bestier, spreekt hij van ons op dezen toon (*a*):

„ Maar hoe zeer zijn deeze zeden reeds ontaart „ en verbasterd! De byzondere belangen, die door „ hunne vereeniging gelouterd worden, staan ge„ heel op zich zelve, en het zedenbederf is alge„ meen geworden! Geen Vaderland is 'er meer in „ het gewest, 't welk, onder alle landen van 't „ Heeläl, zynen inwooneren de sterkste verknogt„ heid aan het zelve behoorde in te boezemen. „ Welke gevoelens van Vaderlandsgezindheid zou „ men met regt mogen verwagten van een Volk, „ 't welk tot zich zelf kan zeggen: den grond, „ dien ik bewoon, heb ik zelve vrugtbaar ge„ maakt; ik ben het, die hem versierd, ik ben „ het, die hem geschapen heb. Deze gedugte „ Zee, welke onze velden bedekte, breekt tegen „ de Dyken, met welke ik haar woede heb te keer „ gegaan. Ik heb deeze lucht gezuiverd, welke „ stilstaande waters met doodlyke dampen vervul„ den. Door my rusten pragtige Steden op den „ slyk en modder, welke de Oceaan aanspoelde. „ De Havens, welke ik aangelegd, de Kanaalen, „ welke ik gegraaven heb, ontvangen alle de voort„ brengzels van 't Heeläl, over welke ik naar wel„ gevallen beschik. Het erfdeel van andere volken „ bestaat alleen in de bezittingen, welke de eene „ mensch den anderen betwist; het erfdeel, welk „ ik mynen kinderen zal nalaaten, heb ik den Ele„ menten ontroofd, die eene zamenzweering ge„ maakt hadden tegen mijne woonstede, en ik ben „ mees-

(*a*) D. I. bladz. 314. en volg.

meester gebleeven. Hier heb ik eene nieuwe Natuurlyke, eene nieuwe Zedelyke orde ingevoerd. Ik heb alles gemaakt daar niets was. De Lucht, de Grond, de Regeeringsvorm, de Vryheid, alles is myn werk. Ik geniet roem van het voorleedene, en wanneer ik myne oogen tot het toekoomende uitstrekke, zie ik met genoegen, dat myne beenderen veilig zullen rusten ter zelfder plaatze, daar myn Vooroudefs Onweeren zagen ontstaan. Welke beweegredenen om zyn Vaderland te aanbidden! Nogthans is 'er geene zucht tot het algemeene welzyn in Holland: het is een geheel, wiens deelen geene andere betrekking tot elkander hebben, dan de plaats; welke zy beslaan. Laagheid, Ontaarting en kwaade trouwe, zyn heden ten dage het deel der overwinnaaren van Philippus. Zy dryven handel met hunnen Eed, even als met een Koopmanschap, en zy zullen het uitschot van 't Heeläl worden, 't welk zy over hunne Werken en Deugden hadden doen verbaasd staan.

„ Menschen, der Regeeringe, onder welke gy leeft, onwaardig, beeft ten minsten voor de gevaaren, welke u omringen. Met de ziel van een Slaaf is men niet verre van Slaaverny. Het heilig vuur der Vryheid kan alleen door zuivere handen onderhouden worden. Gy leeft niet in die tyden van Regeeringloosheid, toen de Vorsten van Europa, allen even zeer wederstreefd wordende door de Grooten van hun gebied, hunne verrigtinge noch met geheimhouding, noch met eensgezindheid, noch met spoed konden volvoeren; toen het evenwigt der kragten alleen het uitwerkzel zyn konde van hunne wedertydsche zwakheid. Het gezag, in onze dagen onafhanklyker geworden, stelt de Monarchen in

„ in het bezit van voordeelen, welke een vrye Staat
„ nimmer zal genieten. Waar mede kunnen de be-
„ wooners van een Gemeenebest deze gedugte
„ meerderheid te keer gaan? Met Deugden, maar
„ gy hebt ze niet meer! Het bederf uwer Zeden,
„ en uwer Overheden, maakt overal de lasteraars
„ der vryheid stoutmoedig; en uw heilloos voor-
„ beeld doet misschien de ketens van andere Natien
„ nog vaster sluiten. Wat wilt gy dat men de
„ zulken zal antwoorden, die, uit kwaade trouwe,
„ of uit gewoonte, ons dagelyks te gemoete voe-
„ ren; zie den Regeeringsvorm, welken gy zo
„ hoog verheft in uwe schriften; zie daar de geluk-
„ kige gevolgen van het Stelzel van Vryheid,
„ welk u zo dierbaar is. By de gebreken, welke
„ gy der Overheerschinge verwyt, hebben zy een
„ gebrek gevoegd, welk ze allen overtreft, de on-
„ magt om het kwaad te beteugelen. Wat zal men
„ hier op antwoorden? Het geen wy alreede ge-
„ zegd hebben. Dat het bederf der Gemeenebes-
„ ten een heilloos uiteinde heeft, den overgang
„ namelyk van Ongebondenheid tot Slaaverny, en
„ dat zy ten laatste voor altoos vervallen in den
„ rang dier te onder gebragte Volken, wier bederf
„ geen eindpaal meer heeft. In het volgende Boek
„ zullen wy zien, hoe verre Engeland van dusda-
„ nig een gevaar verwyderd zy".

ZONDER ons op te houden bij het geene 'er in deze redevoering waar zoude mogen zijn, noch bij alle de verwijten, die men ons doet, zoo ten aanzien van het bederf onzer zeden, als ten aanzien van de trouwelooshedeu in zaaken van koophandel (*a*), verwijten, welken men misschien even zeer

(*a*) Zie ROGON in de bovengem. Verhand. blads. 214 en 215. 242.

zeer aan alle Europische volken zoude mogen doen, zal het genoeg zijn aan te merken, dat 'er van alle de oorzaaken, die tot verval des koophandels strekken, 'er geen eene is, die denzelven meer nadeel toebrengt, dan de wijze, waar op men onze jeugd opvoedt. Het is niet mogelijk dat de koophandel bloeie in een land, waar in de jongelieden dartelijk worden opgevoed; waar men hen van kindsbeen af alleen het geld leert achten en de talenten en persoonlijke verdiensten verachten: waar men hun lust tot vermaak inboezemt, in plaats van hen aan een geduurigen arbeid te gewennen; en waar men van sluikerijen, door welken men 's lands inkomsten verkort, niet anders hoort spreeken dan of het treken van een schrander vernuft waren (*a*).

Wij zullen hier niet blijven staan op de gevolgen, welke noodzaakelijk moeten ontstaan uit een gedrag, 't welk zoo weinig met de naauwgezette oprechtheid overeenkomt; wij hebben dezelven hier boven aangeweezen: maar waar aan zullen wij dien verontreerenden handel toeschrijven, welke, sedert eenige jaaren, zoo sterk bij ons in zwang geraakt is; waar aan zoo veele lieden hebben deel ge-

(*a*) In 't Advies der Gecommitteerde Raaden ter Admiraliteit in Zeeland, op de Propositie van den jongst overleeden Heer Erfstadhouder, vindt men, dat de loopjens om de inkomende en uitgaande rechten te sluiken, voor iets van weinig aanbelang worden gehouden. „ Immers (leest men in dat Advies bladz. 20.) „ dat is altoos aangemerkt als een zaak van „ weinige importantie, en veel eer als een aardige trek, dien „ men den Bedienden van de Licenten gespeeld heeft, 't welk „ tot zoo een uiterste gekomen is, dat sommigen onder die „ Negotianten zich niet ontzien van te durven zeggen, ge„ noegsaam ten aanhoore der Commisen: *Ik hebbe daar zoo* „ *even de Commisen weder opgelicht*, en men zoude veel werk „ hebben, om die ingewortelde denkbeelden te doen veranderen".

genomen, zonder dat zij het minste begrip van handel hadden, en die zeer veele huisgezinnen in verdriet en tot armoede heeft gebragt, dan aan de verachtelijke en laage begeerte, om zonder moeite en arbeid rijk te worden; of de middelen, waarmede men reeds gezegend was, en waarmede een eerlijk hart zich zoude vergenoegd hebben, schielijk te vermeerderen? Bij het geen wij 'er bereids van hebben gezegd, zullen wij alleenlijk nog aanmerken, dat men niet zoo algemeenlijk in verzoeking zoude geraaken, om zijne fortuin te bejaagen op wegen, die een eerlijk man zoo weinig betaamen, indien men zorg droeg, der Jeugd, bij haare opvoeding, betere gevoelens in te prenten.

Hier bij komt dan nog het gevaar, aan welk de jonge luiden bloot gesteld zijn, voor en al eer zij geleerd hebben, om onder de menschen te verkeeren; en waar door zij niet zelden tot een losbandig en verderflijk leven worden overgehaald. Men slaa maar eens het oog op die *Fufidiussen*, van welken Horatius spreekt, en van welken ons land overstroomd word. Ziet men niet dagelijks jonge lieden verleid, om geld te leenen en zich voor meerderjaarig uit te geeven? Men neemt alle mogelijke voorzorgen, ten einde zij, meerderjaarig geworden zijnde, zich op hunne minderjaarigheid niet kunnen beroepen; men geeft hun zoo weinig voor de somme, die zij bekennen te hebben ontvangen, en schuldig te zijn, of men stelt de waaren, welken men hun verkoopt, op zoo hoog eenen prijs, dat de winst, die men 'er vast en zeker op moet hebben, het verlies, welk men gevaar loopt te zullen lijden, verre overtreft. Lieden, die amptshalve tegen zoodaanige onbetaamelijkheden behoorden te waaken, schaamen zich niet, om 'er hunnen dienst

toe te leenen en de ſchuldbrieven zodaanig te bekleeden, dat 'er in de rechtbanken geen verzet op vallen kan. Dus worden de jonge lieden bedorven en in den grond geholpen, eer zij zich nog eens recht hebben ter nedergezet, of liever eer zij zich zelven hebben leeren polſen. Dit alles word door de vingeren gezien onder voorgeeven, dat de koophandel vrij moet zijn. Ja zekerlijk moet dezelve vrij zijn, maar niet om ſchelmen en guiten, die de jeugd verleiden en verkloeken, en die een handel drijven, dien men ſedert eenige jaaren *Zwindelhandel* noemt, rijk te maaken. De *handel moet vrij zijn*, maar niet om een huisgezin, welks hoofd ongelukkiglijk een verkwister en een doorbrenger is, in ellende te ſtorten.

De Romeinen hebben, om de zwakheid der vrouwen, die ligter door het tegenwoordige dan door het toekomende aangedaan worden, te gemoet te komen, gemeend, dat zij tegen het nadeel, het welk zij zich zelven, vooral door al te groote genegenheid, aankleeving, en toegeevenheid voor haare mans, konden toebrengen, door wetten moesten waaken. Van daar die wetten, welke in het Roomſche Recht bekend zijn onder de benaaming van *Senatusconſultum Vellejanum*; de *Authent. ſi qua mulier*, waar bij gezorgd is, dat de verplichtingen der vrouwen uit hoofde van borgtocht en geldleeningen geen kracht erlangen: alhoewel nu het Roomſche Recht bij ons is aangenomen en 'er kracht van wet heeft, om dat het wijsheids vol is, gelijk de onſterfſelijke DE GROOT zich uitdrukt, (wiens gezag wel kan opweegen tegen het oordeel van den Heer SCHORER, die het *Corpus Juris Romanum* een *corpus ineptiarum* noemt, en dat, om het in het voorbijgaan te zeggen, om dat men deszelfs gebruik een weinig uitſtrekt buiten de paalen, welken de wijsheid,

heid, die het zelve heeft doen aanneemen, daar aan voorſchrijft) heeft men echter middel gevonden om aan dit gedeelte van 't roomſche recht zijne kracht te ontneemen: eene getrouwde vrouw, die, volgens de wet, zich niet voor haaren man mag verbinden, noch deszelfs borg zijn, word overreed om van deze wijze voorzorg afſtand te doen. Men laat haar dezen afſtand doen in eenen ſchuld- of verband-brief voor Notaris en getuigen verleeden (*a*), en deze Notaris verklaart ſtoutelijk, dat zij zulks doet, na dat zij genoegzaam onderricht is geweest van de wetten ten haaren voordeele gemaakt: men laat de man en vrouw beide nog afſtand doen van 't verzet van onaangetelden gelde (*non numeratae pecuniae*) terwijl men niet onkundig is, dat zij niet meer dan een derde deel of ten hoogſte de helft van de ſomme, die zij bekennen ontvangen te hebben, in handen hebben gekreegen; of men geeft hun ook wel in plaats van geld koopmanſchappen, en men rekent hun dezelven tot zoo hoog een prijs

aar,

(*a*) *Quid* (Zegt de vermaarde rechtsgeleerde NOODT) „ *ſi mulier renunciet beneficio Senatusconſulti Vellejani? jam* „ *valere renunciationem plerique omnes cenſent: modo mulier* „ *ante ſit de privilegio ſuo admonita: movetque Viros Doctos;* „ *quod hoc Senatusconſultum eſt factum in favorem mulierum* „ *& unicuique licet favori ſuo renunciare. Sed noli accedere illi* „ *ſententiae, quamvis ſeculi moribus receptae. eam refutavit. D.* „ *Vinnius Lib. 4 ſelect. Quaeſt. c. 48. non inelegantur: verum* „ *unus omnium pulcherrime vir doctrina & judicio eximius* JOSEPHUS AVERANIUS, *Anteceſſor Piſanus. Interpr. Jur. Lib.* „ 2. *C.* 5, *Pag.* 384 *& ſeqq. nec habeo quod addam veriſſimae* „ *quaeſtionis interpretationi*". Het gevoelen van AVERANIUS, NOODT en VINNIUS zal gevolgd worden, wanneer de ondervinding 'er de volſtrekte noodzaakelijkheid van zal hebben doen zien. Men kan hier over leezen de Disſertatie van den Heer JAN PORTAL AMALRY *de renunciatione Senatusconſulti Vellejani & Authenticae:* en STEPHANUS LUZAC *Spec. Acad. exhibens obſervat. nonnullas ad L. Jul. de fundo dotali.*

aan, dat zij ten hoogste het vierde deel der waarde komen te ontvangen. Ja! wat meer is, ten einde deze schuldbrieven zoo sterk als eenigzins mogelijk is te maaken, word de veertigste penning van de gantsche som, die 'er in vermeld staat, betaald, het welk de houders recht van *praeferentie* voor andere schuldeischers geeft: en op dat 'er aan de vrouw, tot nadenken gekomen en berouw hebbende over eene daad, door dwang of overreeding, van haar afgeperst, geen middel overblijve om van dezelve te rug te komen, laat men in den schuldbrief eene overgifte invloeien, waar bij zij bewilligt en overgeeft, om zich vrijwilliglijk in den inhoude van die schuldbrieven te laaten verwijzen (*condemneeren*). Om verders de schandelijkheid en ondeugendheid, zoo wel als de ongerijmdheid en tegenstrijdigheid dier handelingen ten hoogsten top te voeren, zoo magtigt de man, dien de wet in 't bijzonder buiten staat heeft willen stellen, om zijne vrouw te benadeelen, hier zijne vrouw, om deze soort van daaden te pleegen, en zich dusdaanig de handen te binden. Wie zoude immer hebben kunnen gelooven, dat zulke dingen in ons land gezien en door het recht geduld zouden worden? Waar is ons oude hollandsche deugd, onze oude hollandsche goede trouw, onze tederheid voor vrouw en kinderen, onze liefde voor het Vaderland, onze eere, onze Godsdienst?

Buiten het zedelijk kwaad, het welk in deze schelmerijen steekt, en het mistrouwen, welk zij in den koophandel moeten voortbrengen, hoe moeten 'er de begrippen der jeugd over de eer en oprechtheid niet door bezwalkt en verbasterd worden, en wat moet de koophandel niet lijden door het algemeen verval van het crediet, het welk 'er een onafscheidbaar gevolg van is? Een koopman

(of

(of liever een schelm, want het is evenveel welk een naam men zoo eenen geeft) zal, vooronderstel eens, voor twee honderd duizend guldens aan goederen hebben gekocht, of, wel, zijne boeken zullen aanwijzen, dat hij in zijnen koophandel zoo veel te goed heeft en ook zoo veel schuldig is; hij neeme in schijn geld op; geeve schuldbrieven, waarvan de veertigste penning betaald wordt, hij maake vervolgens een bankroet; daar mede is hij een rijk man, en zijne schuldeischers zijn, voor het geen zij hem hebben gecrediteerd, opgeligt.

De Huwlijksche Voorwaarden verschaffen al mede een huismiddeltjen om diergelijke boevenstukken te pleegen; te veel zelfs om 'er ons over in te laaten.

Dagelijks hooren wij bij ons van bankbreuken spreeken. De Heer Rogge schrijft dezelven met reden aan drie oorzaaken toe, 1. aan *eene te verre gaande en ver boven vermogen onderneem en waagzucht*; 2. aan de *onkunde van den loop der affairen*; 3. aan de *te groote verteeringen*. Men zoude 'er kunnen bijvoegen de weinige zwaarigheid, die men maakt, om een ander mans goed te waagen en te verliezen: de straffeloosheid wegens het pleegen van kwaade trouw, op het welk, onder voorwendsel van koophandel, geen onderzoek word gedaan.

Gelooft men het geen 'er van de bankbreuken gezegd word, dan worden de meeste met voorbedachten raad gepleegd, om fortuin te maaken; en om 'er des te beter in te slaagen, en die, welke aangesteld zijn, om de zaaken van een bandbreukigen te onderzoeken, spoorbijster te maaken, houdt men op boek te houden: alles is duister, en verward. Van die verwarring maakt de bankbreeker gebruik: hij

 voegt

voegt 'er valsche schulden bij, onder anderen, van dien aart als wij zoo even beschreeven hebben; de schuldeischers onzeker, hoe het met den boedel zit, en vreezende, dat, indien zij geen genoegen neemen met het accoord, het welk aangebooden word, zij 'er in het vervolg nog minder van zullen trekken, zien zich eeniger maate daar door gedwongen het accoord aan te neemen. De Bankroetier word hersteld, verschijnt op nieuw in de samenleeving, even als de allereerlijkste koopman; of gaat van 't geen hij zich door zijn bankroet heeft weeten te bezorgen, stilletjes in de eene of andere plaats zijn leeven doorbrengen. De Heer VAN DEN HEUVEL merkt aan, dat de bankbreuken tegenwoordig zoo gemeen zijn, in Holland, dat de eerste Comptoiren zich dezelven niet meer tot schande rekenen. De misbruiken hier omtrent moeten zekerlijk de maat zeer verre oversteegen zijn, dewijl de Wethouderschap van Amsterdam geoordeeld heeft eene nieuwe ordonnantie voor de kamer van desolaate boedels te moeten maaken.

BEHALVEN dat door deze menigvuldige bankbreuken ons crediet buiten 's lands onvermijdelijk geheel en al moet vervallen, zoo vloeien 'er nog andere gevolgen uit voort, welke men niet onaangemerkt moet voorbij gaan. Welgestelde lieden (wij hebben 'er te voren al iets van aangevoerd bladz. 129.) die hunnen goeden naam eenigzins lief hebben, moeten natuurlijker wijze eenen afkeer opvatten voor een beroep, het welk zij alle dagen zien onteeren. Welke bekwaamheden en wat zucht iemand ook anderzins voor den koophandel hebbe, hij moet 'er van worden afgeschrikt, uit vreeze van door den eenen of anderen ramp in zwaare ongelegenheid te komen. De zelfde vrees moet ieder een beschroomd maaken, om 'er een zoon of onmondigen, zijner

voogdije toebetrouwd, in op te trekken: elk een moet vreezen zijne dochter aan een koopman uit te huwelijken. In 't algemeen zal men liever verkiezen van de eene of andere kleine bediening als minder gevaarlijk, of ook wel, indien men gegoed genoeg is, van de middelen, die men bezit, te leeven. Dus vermindert het geld, het welk in den koophandel plagt gebruikt te worden; en dit is mede de reden, waarom 'er bij ons zo veele lieden, en meer dan in eenig ander land, zijn, die van hunne inkomsten, zonder iets het minste bij de hand te hebben, leeven.

Wij hebben bij eene andere gelegenheid aangemerkt, dat de koophandel onvermijdelijk moet vervallen, zoo dra zij, die zonder denzelven te drijven eerlijk kunnen bestaan, dien vaarwel zeggen, aangezien het alleen gegoede menschen zijn, die aan den koophandel die werkzaamheid en kracht kunnen bijzetten, welke dezelve noodig heeft, om staande te blijven. Wij hebben ook aangemerkt, dat de weinige gelegenheden, die de onzen eertijds hadden om hunne rijkdommen anders dan in den handel te besteeden, veel hebben toegebragt om den koophandel bij ons te doen aangroeien en toeneemen: tegenwoordig verslinden de geldopneemingen der buitenlandsche Mogendheden, en zelfs de Volkplantingen der buitenlandsche volken, het grootste gedeelte dezer rijkdommen. Wat zal 'er eindelijk worden van het kapitaal, waarmede onze koophandel moet worden gedreeven, indien rijke en welgestelde lieden hoe langer hoe meer worden afgeschrikt, om hun geld in den koophandel te waagen. Dit is echter al mede een gevolg, het welk uit de bankbreuken noodzaaklijk voortvloeit. Eertijds kon een jong koopman geld *a deposito* vinden: men maakte geene de minste zwaarigheid, om hem pen-

ningen te verstrekken op interest, zonder andere zekerheid dan 't vertrouwen, 't welk men in zijne eerlijkheid stelde. Dit moedigde de jonge lieden, die minder middelen dan kunde en bekwaamheid hadden, aan, om zich in den koophandel te begeeven, daar men tegenwoordig obligatien ten laste van den Staat, welken men boven het kapitaal inkoopt, en waar van men niet meer dan twee en een half ten honderd trekt, verkiest. Wat moet 'er in zoodanig een toestand van den koophandel worden? Indien men al het geen wat wij van de oorzaaken des vervals van onzen koophandel hebben gezegd, in ernst overweegt, zal men zich dan wel kunnen verwonderen, dat men thans bij ons in 't algemeen meer weerzin tegen, dan trek voor den koophandel en scheepvaart bespeurt; en dat de handel *in commissie* nu genoegzaam de eenigste is, op welken de onzen zich toeleggen (*a*)?

Deze verandering in de neiging onzer Natie word door den Heer Rogge, onder de voornaamste oorzaaken, die onzen koophandel doen vervallen, en niet zonder reden, gesteld; maar men moet echter daar bij de oorzaak, welke deze verandering te wege brengt, niet over het hoofd zien. Zoude deze niet in eene vermindering der kapitaalen, welken de onzen zelven in den koophandel besteeden, gelegen zijn? en haalt deze oorzaak niet wederom haare oorzaak uit andere gebreken, van welken wij te vooren gesprooken hebben? De Heer Rogge merkt hier omtrent nog aan, dat de onzen tegenwoordig, „ liever Commissionarissen dan „ kooplieden willen zijn; biedende ten dien einde, „ bij alle voorkomende gelegendheeden, den Buiten-

(*a*) Men zie hier over, onder anderen, de aangehaalde *Aanmerkingen over den tegenwoordigen toestand des Koophandels.*

„ tenlanderen hunnen dienst en onderstand aan.
„ Hier door (zegt de Heer Rooge) is veroor-
„ zaakt, dat een groot gedeelte der goederen,
„ die onze schepen laden, voor buitenlandsche
„ rekening zijn, en 'er veelen, den meesten tijd,
„ het land her- en derwaarts voorbij vaaren; waar
„ door den lande groote schade, zoo door 't ge-
„ mis der inkomende en uitgaande regten, en van
„ schepen en van goederen, als door het niet ver-
„ tieren van het noodige, voor het schip en de
„ *equipagie*, 't geen dan in andere landen door-
„ gaans moet worden ingekoft, is toegebragt (*a*)".
Hij schijnt het handelen *in commissie aan de luiheid of gemakkelijkheid* toe te schrijven. Het komt mij echter voor, dat die tak van koophandel, welke men *Negotie in Commissie* noemt, even zoo veel werkzaamheid, kundigheid en oplettenheid als alle andere vereischt: de onzen houden dezen handel staande door de verschotten, welken zij doen: zij kunnen die niet doen zonder te waagen: hunne verschotten gaan dikwijls zelfs te verre: het voordeel, het welk zij jaarlijks van een buitenlander trekken, doet hen somtijds meer waagen dan hunne vermoogens toelaaten. Wij hebben het te voren aangetekend. Het is ook niet uit traagheid, uit vrees van te waagen, of eenige diergelijke beweegreden, dat onze kooplieden de koopmanschappen uit het eene land naar het andere vervoeren. De reden word 'er van gevonden in de Sententie van Karel den V. en in de Propositie van den jongst overleeden Heere Erfstadhouder, en wij hebben dezelve reeds op meer dan eene plaats aangeweezen (*b*).

Men klaagt gemeenlijk over den trek, welken de onzen hebben tot de vreemde manufactuuren; de-

(*a*) l. c. bladz. 216. en 217.
(*b*) D. I. Bijlaage A.

deze trek, zegt men, bederft 's lands manufactuuren en brengt daar door den handel een groot nadeel toe. De winkeliers hebben tegenwoordig hunne winkels opgepropt met vreemde stoffen. Al 't geen men draagt, al het geen tot gebruik en gemak des leevens dient, komt van buiten 's lands (*a*). Het is met reden, dat 'er over deze verbasteringen van onze zeden geklaagd word: evenwel moet men daaromtrent acht slaan, dat de aart van onzen koophandel medebrengt, dat men geen onderscheid kan maaken tusschen de plaatsen, waar men zich van waaren of manufactuuren kan voorzien. De gantsche wereld is eene marktplaats voor onze kooplieden. Hun omtrent dit stuk paalen te stellen en te willen, dat zij zich tot de vaderlandsche manufactuuren of waaren bepaalen, is iets dat rechtsstreeks aanloopt tegen de algemeene grondbeginselen, waarnaar onze koophandel zich moet richten. De handel van *oeconomie* laat niet toe, dat men den eenen boven den anderen begunstige. Een bijzonder mensch kan zich, voor zijn eigen behoef, tot de fabrieken van 't land bepaalen, om dat hij meester is te draagen wat hij wil: een koopman moet zich schikken naar de verkiezing zijner kooperen, naar den trek welke 'er in de waaren is, en naar de commissien, welken hij krijgt, of denkt te zullen krijgen. Zoude men willen, dat een amsterdamsch koopman de noordsche of asiatische volken dwong, waaren, die in Holland gemaakt zijn, te neemen, wanneer dezelve van italiaansche, fransche en engelsche waaren voorzien willen zijn? Al het geen men hier omtrent kan verlangen, is, dat de onzen wederom den

(*a*) Zie de Verhandelingen der Heeren VAN DEN HEUVEL en ROGGE; en ook nog de fraaie Verhandeling van den Heer van HEUKELOM.

den voorrang op de buitenlanders verkrijgen, dien zij eertijds hebben gehad. De vreemde fabrieken, dikwijls voor hollandsche rekening gaande, kunnen daar voor ook gehouden worden: de onzen schieten aan de vreemde fabrikeurs geld, en stellen die in staat om hunne commissien uit te voeren. Door dit middel bekomen de Hollanders, hoewel zij buiten 's lands laaten werken, een voordeel in den koophandel op de buitenlanders zelven, van wier arbeid en koopgoederen zij zich meester maaken door voorkoopen en vooruitbetaalingen; een voordeel, het welk onze koophandel zoude verliezen, en den buitenlandschen volken in handen vallen, indien onze kooplieden uit een verkeerden ijver en liefde tot het vaderland de grondbeginselen van den algemeenen koophandel uit het oog verlooren. Wel is waar, dat onze fabrieken daar door nog meer te gronde gaan: maar nimmer moet een verlies, het welk wij aan eenen kant lijden, tot reden strekken, om ons een tweede verlies toe te brengen, in de plaats van de middelen te gebruiken, om een voordeel te bejaagen.

Opschoon 'er geen land is, in het welk men beter zorgt voor de behoeftigen, dan ons Vaderland, ziet men 'er evenwel eene menigte van armen, welke, tot een groot bezwaar van de armkas strekkende, daar door voor den koophandel zelven een last worden: gelijk dit door den Heer van den Heuvel zeer wel aangemerkt is (a). Het gebrek van werk heeft nog een ander niet minder nadeelig gevolg voor den handel. De arbeidslieden, die zonder werk zijn, en geen lui leeven willen leiden, (en dit zijn zekerlijk de besten) gaan elders werk zoeken: zij, die blijven, krijgen lust in de

(a) Ter aangehaalde plaatse, bladz. 39.

de lui- en ledigheid; en ongevoeliglijk krijgt men gebrek aan handwerkslieden, of men heeft 'er slechts de minste soort.

De Heer Rogge (a) meent, dat de gewoonte van buitenlanders in de scheepvaart, koophandel, fabrieken en trafieken te gebruiken, insgelijks een oorzaak van derzelver verval is: doch als men in aanmerking neemt, dat ons land het tiende deel der manschap, welke tot onze scheepvaart vereischt word, niet kan verschaffen; dat men de brouwerijen, de branderijen, de zuikerrafinaderijen en veele andere fabrieken, als de linnenbleekerijen en anderen, niet zoude kunnen gaande houden, zoo men 'er geene buitenlanders in gebruikte; zal men reden hebben om te twijfelen, of wij 't wel, zonder het gebrek over 't welk de Heer Rogge klaagt, zouden kunnen stellen. Zonder de osnabrugsche en munstersche boeren, die jaarlijks in Holland komen baggeren en maaien, zoude men niet in staat zijn, om turf te maaken, hooi te winnen, of koorn in te zamelen. De vrees, dat de vreemdelingen, op de hollandsche Comptoiren gebruikt wordende, de kundigheden, die zij hebben verkreegen, elders zullen gaan brengen, en daardoor Hollands handel nadeel toebrengen, schijnt eerder onder de verkeerde begrippen, die bij het volk ligt vat krijgen, dan onder de weezenlijke kwaalen, gesteld te moeten worden. Het zelfde kan men zeggen van de gewaande onvoorzigtigheid om werken over den koophandel in 't licht te brengen, als mede van het zenden van werktuigen tot de fabrieken noodig naar vreemde landen. De geheimen des koophandels, zoo wel als die welken tot

(a) Ter aangehaalde plaatse, bladz. 208. en volg. en 225. en volg.

tot de kunsten en handwerken behooren, zijn in gantsch Europa genoeg bekend, dan dat men behoeve te vreezen, dat zij door de vreemdelingen, welken men 'er in gebruikt, bekend zullen worden. 'Er is geen milder volk in het bekendmaaken van nieuwe uitvindingen, van allerlei soort van geheimen, van alle middelen, zoo om den handel te bevorderen, als om de kunsten, de handwerken, en scheepvaart tot volmaaktheid te brengen, dan de Engelschen: wat hebben echter de Engelschen, niettegenstaande dat, eene overmagt in de scheepvaart en in den koophandel bekomen op ons, die, geduurende meer dan vijftig jaaren, niets leezenswaardig over den koophandel hebben in 't licht gegeeven? Nog zoude men omtrent de gewoonte van vreemdelingen op de comptoiren, in de fabrieken en in den zeedienst te gebruiken, kunnen vraagen, of Holland volkrijk genoeg is om onzen koophandel van volk te voorzien? Deszelfs verval is zoo groot, dat 'er over 't geheel bijna geen bestaan in te vinden is (a). Dit, wij hebben het reeds aangemerkt, doet meenig een opzien tegen het aangaan van een huwelijk; en buiten het huwelijk zoeken het geen door het huwelijk gezocht moest worden. Men treft dit gebrek, 't is waar, allerminst aan, op die plaatsen, waar de oude hollandsche zeden het minst verbasterd zijn, maar is het niet genoeg, dat men het in eene Stad, als Amsterdam is, bemerkt, om zich te onthouden van klachten over de bezigheid, die men 'er den vreemdelingen verschaft, en zonder welken de bevolking in Holland gewisselijk zoude afneemen? Het grootste gedeelte der vreemdelingen, die bij ons overkomen, om iets te leeren, bestaat uit Duit-

a) Zie de Verhandeling van den Heer VAN HEUKELOM.

Duitschers: deze keeren zelden of nooit weder naar hun vaderland. Wat zouden zij verrichten op plaatsen, daar hunne kundigheden van geen het minste nut zouden zijn? Zij blijven in Holland; zetten zich daar neder, en dienen om de ledige plaats te vervullen van anderen, die den koophandel verlaaten. Indien men de lijst der kooplieden, die tegenwoordig op de amsterdamsche beurs verschijnen, eens opnam, men zoude 'er mogelijk zeer weinigen aantreffen, die oorsprongelijk Hollanders zijn. Rotterdam heeft minder vreemdelingen getrokken; echter is hun getal aanzienelijk genoeg, om ons te overtuigen, dat de vreemdelingen meer geneigd zijn om in Holland te blijven, na dat zij 'er den handel hebben geleerd, dan denzelven elders te gaan drijven. Het is boven dien buiten twijfel, dat de toevloed der vreemdelingen, en vooral der vlaamsche en fransche vluchtelingen, veel heeft toegebragt, om onze fabrieken, manufactuuren en handel te doen toeneemen: men zoude misschien met meerder grond kunnen vraagen, of de verandering, die deze vreemdelingen in onze zeden hebben te weeg gebragt, het Gemeenebest niet meer benadeeld heeft, dan hetzelve voordeel uit hunne nijverheid, schranderheid en arbeid heeft getrokken? en of heden ten dage, nu deze verandering van dag tot dag zigtbaarder word, de handel 'er niet meer bij verliest, dan 'er dezelve eertijds bij heeft gewonnen? Want offchoon het waar is, dat alle de vreemdelingen niet over eenen kam geschooren kunnen worden, is het, over 't geheel genomen, onwederspreekelijk, dat de fransche zeden veel toegebragt hebben, om de onzen te bederven. Zij stellen eene laagheid in 't geen onze Landaart voor eene deugd plagt te houden: hunne verkeerde begrippen over het geen zij *honneur*

(eer) noemen, hebben bij ons maar al te veel velds gewonnen. Waar is de franschman, die, ik zal niet zeggen, *zeer*, maar *eenigzins*, gegoed zijnde, zich niet schaamen zal en het tot schande rekenen, eenen reiszak met geld te draagen, en daar mede naar huis te gaan. *C'est faire le metier de Crocheteur*, zal hij zeggen. Dus spraken onze vooronders niet: dus dagt de Ruiter niet, toen hij, daags na een gevecht met de Engelschen, zijne kamer veegde, en de hoenders van voedsel bezorgde. Verkeerde begrippen doen verkeerde stappen begaan. Zij hebben zich minder in de kleine steden, dan in de grooten verspreid; en nog minder ten platten lande. Het is niet te Hellevoetsluis of Vlaardingen, of in eenige noordhollandsche steden, dat de bankbreuken van dag tot dag toeneemen, maar voornaamlijk te Amsterdam, in eene stad, waar men, om meer dan eene reden, 'er het minst van moest hooren spreeken.

Verder dient nog onder de oorzaaken van 't verval onzes koophandels gesteld te worden, het omloopen en ronddraagen van allerlei koopmanschappen in kleine marschen of kraamtjes. Alhoewel al die reizende of omwandelende kooplieden, bekend onder de naamen van *Pakkedraagers*, *Omloopers*, *Marsdraagers* of *Ruilebuiters*, den buitenlandschen koophandel niet benadeelen, brengen zij echter niet alleen den winkelieren en uitslijteren nadeel toe, maar vooral doen zij den binnenlandschen handel en in 't bijzonder den manufactuuren, en den kooplieden, die magazijnen aanleggen van waaren en koopmanschappen, 't zij om den overvloed te onderhouden, 't zij om 't overtollige buiten 's lands te zenden, afbreuk (*a*). Meer dan eens zijn

(*a*) Zie *les Interêts des Nations dévelopés rélativement au Commerce T.* II. *p.* 82. *in 4to.*

zijn 'er Plakaaten tegen dat soort van ventjaagen met koopmanschappen uitgekomen. Verscheiden stedelijke keuren zijn 'er gemaakt, met oogmerk om de fabrieken, de manufactuuren, en alle soorten van ambachten en gildens daar tegen te handhaaven. Maar 't zij dat deze wetten niet genoeg onderhouden worden; 't zij dat 'er andere beletsels zijn, men klaagt, dat ons land overstroomd word van marskraamers en ventjaagers, welke op de buitenplaatsen en op de dorpen onnoemelijk veele buitenlandsche koopmanschappen verkoopen. Men verdraagt deze soort van uitventers, die kleine pakhuizen met zich voeren, en die van dorp tot dorp hunne waaren, welke dikwijls al vrij kostelijk zijn, gaan uitventen, misschien om dat men het nadeel, 't welk zij den koophandel en manufactuuren toebrengen, niet genoeg overweegt; of niet bemerkt, hoe schadelijk zij voor de manufactuuren zijn; moogelijk luikt men 'er de oogen op, om dat het gemak, van dagelijks eene gantsche kraam aan zijn huis en deur te krijgen, zeer aangenaam valt; of dat men denkt, dat het algemeen belang bij deze onregelmaatigheid in den koophandel niet lijdt; en dat het zelfs gevoegelijk is, dat dit gemak niet word tegen gegaan. Deze redenen, die van gewicht zouden kunnen zijn in een land, daar of geen of slechts weinige en geringe manufactuuren zijn, en waar men derhalven wel zoude doen, van het koopen van benoodigdheden of gerijflijkheden voor het gemeen gemakkelijk te maaken, kunnen niet gelden in een land, daar men overal van oogenblik tot oogenblik alles vindt, wat men wenschen kan, zoo tot 's leevens onderhoud, als tot pracht en weelde. Een volk, welks behoudenis en welvaart volstrektelijk afhangen van den koophandel, en in 't bijzonder van

den

den bloeienden ſtaat van deszelfs manufactuuren, moet door die omzwervende winkels geweldig lijden: buiten dat benadeelen zij de winkels van de ſteden en dorpen zoo ſterk, dat deze hier door het middel van beſtaan verliezen. Voeg hier bij, dat deze omzwervers, die meestal vreemdelingen zijn, de voordeelen, welken zij uit dezen handel trekken, buiten 's lands voeren. Dikwijls ſtrekken zij ook nog tot diensten, die veel ſchadelijker zijn voor de ſamenleeving, en in het bijzonder voor de jeugd, dan het ſlijten van ſlecht goed, en het nadeel, het welk zij daar door toebrengen aan de vaderlandſche fabrieken en manufactuuren.

Behalven verſcheiden andere oorzaaken van het verval onzer ſcheepvaart en onzes koophandels, welken wij nog bij die geenen, die door ons aangeweezen zijn, zouden kunnen aantekenen, en van dewelken wij niet ſpreeken, deels om dat zij ons toeſchijnen van minder gewicht te weezen, deels om dat menze in verſcheiden ſchriften vermeld vindt, is 'er eene, die wij meenen niet ſtilzwijgende te kunnen voorbijgaan.

Die geenen, die onze vaderlandſche geſchiedenisſen met oplettenheid gade geſlagen hebben, zullen niet onopgemerkt hebben gelaaten, dat in vroegere tijden, en voor dat de zeven Vereenigde Gewesten zich voor eenen Vrijen Staat opgeworpen hadden, de koophandel en ſcheepvaart niet huisvestten in twee of drie ſteden, of plaatſen; maar het geheele land door (a). Tegenwoordig is in de Provintie van Holland de koophandel zoo wel als de ſcheepvaart, bijna geheel en al in drie, vier, of vijf plaatſen gebragt: de anderen zijn 'er genoegſaam uitgeſlooten, en kwijnen aan neeringloosheid. Sommigen verbeelden

(a) Zie het I. D. bladz. 195. en volg. 207. en volg.

den zich, dat de Provincie 'er niet door verlooren heeft, om dat het evenveel is of de koophandel door 't geheele land verspreid, dan op eene enkele plaats gevestigd is. Oppervlakkig schijnt het zoo, maar als men 'er naauwkeurig op let, dan zal men bevinden, dat de plaatsen, welke thans in 't bezit des koophandels en der scheepvaart zijn, niets gewonnen, maar eerder verlooren hebben bij 't verval van de scheepvaart en koophandel in de andere steden en plaatsen. Zij missen die steunsels, welke zij, als groote raderen, van de minderen niet kunnen ontbeeren, om hunne kracht te oeffenen. Zoude men wel kunnen bewijzen, dat Amsterdam tegenwoordig, nu het in 't bezit van 't grootste deel des koophandels en scheepvaart der Republiek *is*, in zoo verre dat Zeeland zelve 'er weinig van over behouden heeft, grootere scheepvaart en koophandel drijft, dan ten tijde van Karel den V., zoo men 'er van afneemt de vaart en handel op Oost- en West-indië, op de Kusten van Afrika, op onze Colonien, en die deelen van onze algemeene vaart en koophandel, welke ons sedert den opstand tegen Spanje zijn aangekomen? En, zoo Amsterdam in de andere takken van koophandel en vaart niet is toegenomen, wat voordeel heeft het dan uit het verval der neeringen in andere plaatsen getrokken?

De steden zijn al in vroeger tijden ijverig geweest, om aan het platte land het doen van zekere neeringen, het maaken van manufactuuren, en het oefenen van trafieken te onttrekken. Hebben zij 'er bij gewonnen? Neen: zij hebben 'er bij verlooren. De manufactuuren, de trafieken, en alle soort van neeringen zijn 'er niet minder om vervallen binnen haare muuren; daar mogelijk, indien men aan het aanleggen van manufactuuren en trafieken ten plattan lande vrijheid gelaaten,

en dezelven begunstigd had, de steden uit het platte land veel voordeels zouden genooten hebben door de gelegenheid, welke de stedelingen zouden gehad hebben om 'er veele goederen te slijten, en 'er zelven te laaten arbeiden, gelijk in Engeland geschiedt. Uit het platte land zijn de steden geboren; het verval van 't platte land en van de binnen-steden zal de buiten-steden langzaamer hand haar voedsel doen verliezen; en haar verval, schoon laater, en minder bemerkelijk, na zich sleepen. Het inkrimpen van den koophandel en scheepvaart binnen weinige plaatsen van onze Provincie schijnt mij derhalven onder de oorzaaken huns vervals gesteld te moeten worden.

De liefhebbers der latijnsche en grieksche taalkunde, oudheeden, historien, en die, verlokt door de lekkernij, welke zij bij de oude Schrijvers aantreffen, zich, met ter zijde stelling van andere Weetenschappen, geheel aan dien tak der letteroefeningen overgeeven, en geene geleerdheid of kunde achten of erkennen, dan die uit de bron, daar zij uit scheppen, gehaald worden, belgen zich niet, dat ik deeze voorkeur of verkiezing mede aanzie voor eene oorzaak van 't verval onzes Vaderlands, en inzonderheid van dat der scheepvaart en des koophandels. Immers, is het niet uit de kennis van 't geen 'er bij de oude volken is gebeurd, dat wij leeren kunnen, wat bij ons tot ons welzijn behoort gedaan te worden; noch minder zal men dit haalen uit de kennis van hunne dichtoefeningen, schouwburgen en kleedij. Men kan al vrij ver in die geleerdheid gevorderd, en een uitmuntende maaker van latijnsche of grieksche vaersen zijn, zonder eenige bekwaamheid gekreegen te hebben tot het geen wat ons Vaderland van nut of dienst kan weezen; offschoon het waar is, dat de algemeene

kundigheeden, welken men van de Ouden ontleenen kan, merklijk kan dienen om het verstand te beschaaven, den geest te scherpen, en eene meerdere vatbaarheid voor andere weetenschappen te geeven. Zelfs kunnen die kundigheeden in haare toepassing zeer schadelijk zijn, wanneer men zich verbeeld, dat men 'er door in staat gesteld is, om zaaken te beheeren en te behandelen, die geheel andere kundigheden en oefeningen vereischen. De verkeerde toepassing doet dan meer kwaads dan de onkunde zoude doen. De al te hooge waarde, welke men aan eenige kundigheden heeft gegeeven, en het minder achten van zulken, die tot de kennis van 't geen ons Vaderland betreft, behooren, zijn dan mede onder de oorzaaken van 't verval onzer scheepvaart en onzes koophandels te stellen.

Wanneer wij nu dezelven bij elkanderen neemen, zullenze voornaamlijk op deze navolgenden uitloopen.

1. De aanhoudende vermeerdering van lasten, en daar uit voortspruitende duurte der middelen van bestaan, der arbeidsloonen, en de vermeerdering van ongelden in het drijven van de scheepvaart en koophandel, zoo binnen onze gewesten als in onze buitenlandsche bezittingen. (bladz. 55—81. bladz. 82—134. bladz. 204. en volg. bladz. 220. en volg.)
2. Het vermeerderen van kooplieden in verschillende Staaten, daar het beroep van handel te drijven eertijds dat aanzien niet had, het welk het nu heeft; en derzelver poogingen om rechtstreeks te vaaren en te handelen. (bladz. 110. en 111.)
3. Het verband, het welk 'er is tusschen de verschillende takken van koophandel, en door welken het verlies van eenen tak altoos dat van een ander na zich sleept. (bl. 113—118. 122.)

4. Het

4. Het invoeren van oost-indische waaren en manufactuuren, 't welk het gebruik van Europeïschen heeft doen afneemen. (bladz. 118. en 119. bladz. 189. en volg.)
5. De hindernissen, welken het heffen der lasten aan den koophandel toebrengt. (bladz. 122.).
6. De weerzin, welken braave en gegoede ingezetenen voor het beroep van Manufacturier, Fabrikeur en Koopman krijgen. (bladz. 124. bladz. 265. en volg.)
7. De neiging of noodzaaklijkheid om slinksche wegen te zoeken, ten einde het betaalen der lasten te ontduiken, de oneerlijke begrippen, welke daar mede verzeld gaan, en het gebrek van oprechtheid en goede trouw, tot welke dezelve in het drijven van den koophandel aanleiding geeven, welke die geenen die naauwer van gemoed zijn, den koophandel doen verlaaten. (bl. 125. en volg. 179. en volg.)
8. De verandering in de *Constitutie* van onze Regeringsvorm gebragt door het vernietigen van het Stadhouderschap. (bladz. 134. en volg.)
9. Het niet onderhouden van eene noodzaakelijke Land- en Zeemagt. (bladz. 134. en volg. bl. 162. en volg. bl. 180. en volg. 186. en volg.)
10. De kwellingen, welken onze scheepvaart en koophandel geduurig hebben geleeden, en de nadeelen, welken door vreemde Mogendheden aan onze algemeene vaart, koophandel en manufactuuren zijn toegebragt. (bl. 137. en volg. bladz. 235. en volg.)
11. Het verminderen van ons aanzien bij de vreemde Mogendheden, en 't verliezen der voordeelen van koophandel daar door veroorzaakt. (bladz. 139. en volg.)
12. De verschillende belangen en inzigten der le-

leden van den Staat, en het gebrek van eendragt daar uit spruitende. (bl. 148. en volg.)

13. Onze oorlogen met Engeland, Frankrijk, den Bisschop van Munster, en dien van Keulen. (bladz. 138. en volg.)

14. Gebrek aan verbintenissen met vreemde Mogendheden. (bladz. 160.)

15. Het verval van onze Oost-indische Compagnie. (bladz. 166. en volg.)

16. De weinige oplettenheid op lieden van bekwaamheid, en van verdiensten; de weinige aanmoediging, welke aan dezelven gegeeven word; en de wijze, op welke men tot bedieningen komt. (bl. 169. en volg. 184. en volg. 208. en volg.)

17. De vorderingen, welken de vreemde volken en inzonderheid de Engelschen in de vaart en koophandel gemaakt hebben. (bladz. 182.)

18. Het verval van onze Colonien. (bladz. 190. en volg.)

19. De onkunde en onbedreevenheid der geenen, die 't bewind over onze Colonien hebben, en 't bejaagen van bijzonder eigen belang, in plaats van 't algemeen belang op 't oog te houden. (bladz. 199. en volg. 204. en volg.)

20. Zwakheid in het gebruiken van middelen om de kwaade practijken, slinksche handelingen, en looze bedriegerijen uit den koophandel te weeren. (bl. 214. en volg. 241. en volg.)

21. De neiging tot al te groote onderneemingen, en het niet genoeg letten op alle de omstandigheden. (bladz. 207. en volg.)

22. Het bevorderen van de vaart en koophandel der vreemden door de groote *Credieten*, welken sommigen onzer kooplieden hun geeven. (bladz. 122. en volg. 128. en volg.)

23. Het verval der godvrucht en goede zeden

onder de ingezetenen. (bladz. 243. en volg. 251. en volg.)

24. De overmaatige kosten, welken de *Commisfionarissen* hunnen lastgeevers in rekening brengen. (bladz. 127. en volgg.)

25. De meenigte van Bankbreuken. (bladz. 263.)

26. Het verloopen van bekwaam arbeids volk. (bladz. 270.)

27. Het ventjaagen met koopgoederen. (bladz. 273.)

28. Het overgaan van de geheele fcheepvaart en koophandel tot eenige weinige plaatfen. (bladz. 275.)

29. Het weinig belang, in kundigheden, tot het vaderlandsch welweezen betreklijk, gefteld. (bladz. 277.)

ZEVENTIENDE HOOFDSTUK.

Middelen, door welken de Koophandel en Scheepvaart dezer landen weder kunnen opgebeurd worden, en den voorrang op alle handeldrijvende Volken bekomen.

Om de middelen aan te wijzen, welke zoo niet tot herstel, ten minste tot verbetering en wederopbeuring zoo van de vaart en koophandel, als van de manufactuuren en fabrieken zouden kunnen dienen, schijnt 'er niets anders te behoeven, dan deze weinige woorden: *neem de oorzaaken van derzelver verval of vermindering weg*: want het is bekend, dat gelijk de oorzaaken noodwendig hunne uitwerksels voortbrengen, dus ook de uitwerksels weggenomen worden door het wegneemen der oorzaaken, en derhalven zoude het bijna onnut schijnen in een onderzoek te treeden van de middelen, welke onze neeringen en handteeringen kunnen opbeuren, na dat wij de oorzaaken huns vervals hebben doen zien. Die den oorsprong eener kwaale aanwijst, schijnt te gelijk het genees-middel aan de hand te geeven. In de staatkunde zoo wel als in de zedekunde is het *meestentijds* genoeg, dat men het kwaad vermijde, om tot het goede te geraaken: maar het is 'er niet *altijd* noch in allen gevallen zoo mede gelegen. Daar zijn 'er, daar men door het wegneemen van eene oorzaak wel haar uitwerksel wegneemt, maar evenwel niet de mogelijkheid noch de waarschijnlijkheid van eene gelijke uitwerking door eene andere oorzaak voortgebragt te zien: verschillende oorzaaken kunnen dikwerf tot hetzelfde einde strekken, gelijk verscheiden wegen op

 de-

dezelfde plaats kunnen uitloopen: men kan zich arm maaken door verkwisting, terwijl men vlijtig en arbeidzaam is; men kan zich ook, zonder een kwistpenning te zijn, arm maaken door luiheid en achteloosheid. Dewijl het dan niet doorgaat, dat het wegneemen der oorzaaken altijd de uitwerkingen, door haar voortgebragt, wegneemt; of liever, dewijl het niet zeker is, dat 'er door het wegneemen eener oorzaake geen andere zullen overblijven of opkomen, welke, zoo niet dezelfde, ten minste evengelijke uitwerkingen zullen voortbrengen; zoo is het ook aan een anderen kant niet altijd waar, dat zekere uitwerkingen niet anders dan door het wegneemen haarer oorzaaken te verhelpen zouden zijn; en dat de onmogelijkheid van het te kunnen doen, niet door iets anders van gelijke kracht en vrucht vergoed zoude kunnen worden.

Het is zoo, indien het mogelijk ware, om alle de oorzaaken van de vermindering of 't verval der zeevaart en des koophandels weg te neemen, zoude men zekerlijk, tot hunne opbeuringe, eenen grooten stap doen, of om beter te zeggen, hen ten hoogsten top opvoeren kunnen; maar dit niet, 't zij geheellijk 't zij gedeeltelijk, kunnende geschieden, dan is de vraag, of, bij gebrek daar van, geen andere hulpmiddelen bij de hand genomen kunnen worden, welke meer of min zouden kunnen strekken, om het heilzaam oogmerk, aan welk ons zoo veel gelegen is, te bereiken. Dit alleen wettigt het onderzoek, in 't welk wij staan te treeden, en waarin wij deels het oog zullen slaan op de oorzaaken van verval, welke verbetering onderhevig zijn of niet; deels op de andere hulpmiddelen, welken men bij der hand zoude kunnen neemen, om aan de scheepvaart, koophandel, manufactuuren en fabrieken hulp toe te brengen, en daar door de bronnen van 's lands wel-

welweezen en magt op nieuw milder en vloeibaarer te maaken.

Ik weet wel, dat 'er zijn, welke zich verbeelden, dat het met onze scheepvaart, met onzen koophandel, inzonderheid met onze fabrieken en trafieken zoo slecht geschapen staat en te veel verloopen is, om daar in eenig *redres* te kunnen hoopen en te verwachten; dat het noodeloos tijd en moeite te verspillen is van 'er aan te denken, en 'er zijne hersenen mede te breeken: ik heb meer dan eens deze en diergelijke redeneeringen gehoord van luiden, welke ik gaarne anders zoude hebben hooren spreeken: dan moet dit zeggen niet meer aangezien worden voor eene uitvlucht, welke uit gebrek van ijver, en van lust tot arbeid, en voor een voorwendsel om het weinig belang, het welk men 'er in nam, te blanketten, dan voor eene reden, welke uit overtuiging voortgebragt werd? en, zoo ik het eens bij deze gelegenheid mag zeggen, indien men zoo veel ijvers getoond had en toonde, om voor de neeringen en handteeringen der ingezetenen te waaken, als men getoond heeft, om de vaart met zwaar hout naar Frankrijk staande te houden, en het sluiten van een Tractaat met de Amerikaanen te ontwerpen en door te dringen, twijfel ik niet, of onze Republiek zoude haare vaart en koophandel niet zoo laag hebben zien vallen, en dezelve, zoo niet geheel, ten minste voor een gedeelte, wederom hebben kunnen herstellen. Wij twijfelen zelfs niet, of men zal dit gelukkig einde kunnen bereiken, als men, wel verre van zich te verzekeren, of te gelooven of te vertrouwen, dat 'er niets meer aan te doen is, of van zulk eene reden tot verschooning van ijver- en werkeloosheid voor te wenden, zich de moeite wilde getroosten, om 'er tijd, vlijt, ijver, en arbeid toe te besteeden. Wie zoude voor

dui-

duizend jaaren gezegd hebben, dat deeze Gewesten ooit in staat geraaken zouden, om zulk eene verbaazende vaart te onderhouden en eenen koophandel te drijven, als wij voor anderhalve eeuw gedaan hebben? Is dit echter, hoe onwaarschijnlijk het was, gebeurd, waarom zoude het onmogelijk zijn, onze vervallen middelen van bestaan en rijkdom weder op te beuren, wanneer men het recht meende, en middelen daar toe wilde aanwenden? indien men, met een woord, den ijver en welmeenenheid van Z. D. Hoogheid, Willem den IV. gl. ged. tot een voorbeeld wilde neemen?

Veele boeken en een aantal van geschriften, welke, sedert eenige jaaren, in ons land zijn uitgekomen; en 't geen sterker spreekt, menigvuldige onderneemingen van onze kooplieden, zoo in onze Colonien als elders gedaan; het oprichten van een genootschap ter opbeuringe en bevorderinge onzer kwijnende fabrieken, bekend onder den naam van *Oeconomischen Tak*; de *Maatschappij van Rederij en Koophandel*, door den Heer *Cornelis Ris* ontworpen; de verschillende resolutien der Hooge Staatsvergaderingen, draagen die allen geen blijken, dat de zucht en ijver voor het herstel van 's lands neeringen en handteeringen niet zijn uitgebluscht, en dat 'er bij de inwoonderen dezer gewesten nog die zelfde geest van werkzaamheid en nijverheid in weezen is, welke in vroeger dagen zoo veele heilzaame vruchten heeft voortgebragt? Maar, (het zij mij vergund om op een stuk van zoo veel gewicht uit open borst te spreeken) wat kan dit alles baaten, als de tusschenkomende vermogens daar omtrent flaauwmoedig zijn? als dezelfde ijver niet gevonden word bij die geenen, aan welken het beleid en bewind der burgerlijke zaaken zijn toevertrouwd? wanneer die geenen, wel-

welke het bewind van zaaken, betrekkelijk tot onze buitenlandsche bezittingen, en stedelijke instellingen, in handen hebben, 't zij uit gebrek aan genoegzaame kennis, lust of oplettenheid, 't zij uit eenige bijzondere inzigten, daar toe niet mede werken, en de poogingen der welmeenende ingezetenen niet ondersteunen? wanneer die te werk gaan, zoo als wij, bij voorbeeld, ten aanzien van de Colonie Suriname aangetekend hebben (a); en wanneer deze of geene tak van vaart en koophandel, en nog wel zulken, die eerder tot afbreuk dan tot bevordering van 's lands vaart en koophandel strekken, tot bederf van andere takken te zeer begunstigd worden; en aan de vaart en koophandel zoodaanige voorkeur boven de manufactuuren en trafieken word gegeeven, dat deze noodzaakelijk te gronde moeten gaan; en de binnen-steden door den tijd ten eenenmaale ontvolkt, of slechts door tweederlei soort van menschen, renteniers en behoeftigen, bewoond worden.

Dan hoe het daar mede ook gesteld moge zijn, het zal altijd een voorwerp van genoegen weezen de middelen te beschouwen, welke ons uit eenen zieken tot eenen gezonden staat kunnen brengen: dit ten minste baart eene hoop, dat 'er te eenigen tijd gebruik van gemaakt zal worden, en die hoop is op zich zelve genoeg, om in zoodaanige beschouwing eenig vermaak te vinden. Wij vleien ons dan, dat onze overwegingen over de *middelen, door welken de koophandel en scheepvaart weder kunnen worden opgebeurd, en den voorrang op alle handeldrijvende volken bekomen*, onzen landsgenooten niet onaangenaam zullen vallen: zij worden hun voorgesteld

(a) Zie D. II. bl. 170. en volgg. en hier vooren in dit Deel bladz. 190 en volg.

steld niet als voorschriften of lessen, welken men hun als beter en dieper denkende, met meerder vermogens van geest begaafd, met meerder kundigheid voorzien, of met meerder ijver voor 's lands welzijn bezield, dan anderen, voorschrijft; maar enkelijk als bedenkingen, welke ter hunne overweeginge, en verder nazoek worden overgelaaten, met verzoek, dat zij de abuisen en misslagen, welke in het behandelen van zulk een uitgestrekt onderwerp onvermijdelijk zijn, gelieven te verbeteren.

Staats-Beschouwing der Vereenigde Gewesten, met betrekking tot derzelver vaart en koophandel.

Het is met de staatsligchaamen even als met de menschelijke gelegen. De gebreken komen 'er allengskens en onbemerkelijk in op, breiden zich uit, neemen toe, brengen kwaalen voort, welken dikwijls ongeneeselijk zijn, om dat men haar geene geneesmiddelen kan toebrengen zonder het gantsche ligchaam aan te tasten. Echter heeft in deze gelijkenis het staatsligchaam een voordeel boven het menschelijke ligchaam: men kan den oorsprong en oorzaaken der ziekten, die de menschen kwellen, zeer zeldzaam recht ontdekken. De Geneesmeesters gaan hier gewoonlijk slechts bij den tast te werk: niet kunnende zien in 't ligchaam des zieken, zijn zij genoodzaakt hunne gissingen te regelen op tekenen, en deze tekenen zijn dikwijls niet zeer gewis. Anders is het met het staatsligchaam gelegen. Men kan de oorzaaken, den oorsprong en het toeneemen der staatsziekten ontdekken en kennen: men kan dezelven aanwijzen, en, indien men ze niet in den grond kan geneezen, kan men haar ten minste hulpmiddelen toebrengen, die de kwaal tegenhouden of verminderen.

Wij hebben zoo even aangemerkt, dat, de oorzaak

zaak van eene kwaal weggenomen zijnde, daar door de kwaal zelve doorgaande weggenomen word. Dit is gemeenlijk zoo, maar niet altijd: daar bij moet nog komen de geneezing der gevolgen, welken de kwaal gehad heeft: die moeten ook weggeruimd worden. Hebtge vergif ingenomen, of het koud vuur ergens gekreegen, zoo is het niet genoeg, datge de oorzaak der kwaale mijdt; gij moet de gevolgen, welke 'er uit ontstaan zijn, trachten te verhelpen, indienge tot uwe voorige gezondheid hersteld wilt weezen. Het vermeerderen en verhoogen van de belastingen, inkomende en uitgaande rechten, en van andere lasten, tot welken de Staat door nood is gebragt geworden, eene der voornaamste oorzaaken zijnde, welke ons onze vaart, handel, en manufactuuren hebben doen verliezen, zoude het niet genoeg zijn, dat men dezelven niet meer vermeerderde; men moetze nog verminderen. Z. D. H. Prins Willem de IV. gl. ged. dringt in hoogstdeszelfs Propositie sterk op dit hulpmiddel aan. Was de stadhouderlijke regeering niet reeds hersteld, men zoude met die herstelling moeten beginnen. Wat is 'er tog natuurlijker dan dat men zich tot eene leevenswijze, waarbij men zich wel heeft bevonden, wederom begeeve en die, welke der gezondheid nadeel toebrengt, laate vaaren. Daar wij nu in onze voorige beschouwing over onze staatsgesteltenis niet enkelijk het nut maar ook de noodzaakelijkheid der stadhouderlijke regeering, en derzelver heilzaamen invloed op zaaken van vaart en koophandel, aangetoond hebben, is het zoo wel ter wederopbeuringe van dezelven, als met opzigt op het algemeen welvaaren van de Republiek, te wenschen, dat 'er nooit aan dezelve eenige breuk zal worden toegebragt, en dat het stadhouderlijk gezag, wel verre van hindernissen, in deszelfs werkingen ten nutte

van

van den lande, te ontmoeten, integendeel alle onderſteuning en hulp zal ondervinden; en dat men daar door in zaaken van vaart en koophandel, gelijk als in andere zaaken, welke het algemeen welzijn betreffen, de heilzaame vruchten van 's lands ſpreuk, *Eendragt maakt magt*, zal mogen plukken, als de eerſte grond, op welken onze ſcheepvaart, koophandel, fabrieken en trafieken wederom kunnen worden opgebeurd.

Het is zeker, dat het verval der ſcheepvaart en des koophandels, de inkomſten, die uit de inkomende en uitgaande rechten voortwelden, verminderd en de Republiek daar door een merkelijk gedeelte van haare inkomſten verlooren heeft. Want zoo lang als de vreemdeling bij ons zijne nooddruft zoekt, betaalt hij alle de lasten, die 'er op ſtaan; maar zijn die zoo hoog, dat hij zich naar elders begeeft, dan kunnen die belastingen enkelijk op de ingezetenen zelven vallen.

Het is insgelijks zeker, dat het verval der ſcheepvaart en des koophandels, en voor al dat van de manufactuuren en trafieken 's lands inkomſten hebben moeten verminderen aan andere kanten; bij voorbeeld, in de middelen van conſumptie (*a*); en het is niet minder waar, dat de negotiatien, door den Staat niet alleen, maar door de ſteden, maatſchappijen, en andere genootſchappen gedaan, een bezwaar maaken voor den Lande, het welk allerdrukkendst is, om dat het den weg ſchijnt te ſluiten voor de allereerſte en noodwendigſte middelen, welke in 't werk zouden dienen geſteld te worden, om de ſcheepvaart, koophandel, en trafieken weder op te beuren; en evenwel is het zeker, dat, wanneer men naar iets ſtaat, de noodige middelen om 'er toe te geraaken in 't werk geſteld moeten worden.

We

(*a*) Zie D. III.

Wij hebben te vooren aangetekend en doen zien, dat het verval van onze krijgsmagt, en inzonderheid van onze landmagt, de eerste aanleidende oorzaak is geweest van de nadeelen, welken wij in onze vaart en koophandel hebben geleeden, en als nog de oorzaak is van de schaden en 't verval, daar zij aan bloot gesteld staan. Wil men derhalven ter opbeuringe van die welbronnen van ons bestaan arbeiden, dan moet men ook zorgen, dat de Republiek, zoo te lande als ter zee, in een bekwaamen staat van tegenweer gesteld zij. Ik weet zeer wel, wat men daar tegen oppert en geopperd heeft; ik weet zeer wel, dat het onvermogen der Gewesten en der ingezetenen, en de poincten van menage voorgeworpen worden, als redenen, welke de Republiek buiten staat zouden stellen, om eene genoegzaame magt te onderhouden: ik laat die allen daar. Men kanze elders op eene schaal gelegd en gewoogen vinden. Ik zal 'er niets anders op aanmerken, dan dat ik het voorwenden van te weinig vermogen zeer kwaalijk geplaatst vind, wanneer het op iets noodzaaklijks aankomt. Wanneer een geneesheer aan iemand, die vergif in 't lijf had, een braakmiddel voorschreef, en deze hem zeide geen braakmiddel te kunnen gebruiken, zoude de Arts zekerlijk 'er niet anders op kunnen antwoorden, dan alleen, *ik kan U dan niet helpen.* Wat zoude men van een kranken zeggen, welke uit hoofde van duurte een zeker voedsel of hulpmiddel, volstrekt noodig om hersteld te worden, zoude weigeren te gebruiken, terwijl men zijne kamer en huis met kostelijk huisraad vervuld zoude zien. Het is niet genoeg, dat 'er in een uurwerk of ander werktuig dit of dat gedeelte verholpen worde, zij moeten allen in goeden staat zijn. Gevolgelijk moet 'er ook gezorgd worden, dat de Staat met eene bekwaame land- en

zeemagt voorzien zij, om de scheepvaart en koophandel, benevens de manufactuuren en trafieken weder op te beuren. Wil men geen schade lijden, men dient zich voor schade te behoeden: de hemel bewaare ons voor de aanvallen van een volk, 't welk ons zoude kunnen leeren, dat eene natie, welke overal kapitaalen op intereat heeft uitstaan, en zoo in hun huis, huisraad, als leevenswijze alle blijken van overvloed vertoont, en echter uit hoofde van spaarzaamheid geen zorg draagt voor haare veiligheid, wel verdient voor zijne magt te buigen, onder een vreemd juk te vervallen, en van haaren rijkdom beroofd te worden. Voor 't overige zal het hier niet onpas komen, datwe kortlijk het vermogen van onze Republiek met betrekking tot dat der andere Mogendheden eens onder het oog neemen.

Geene Mogendheid is 'er, zoo wij meenen, die ten aanzien der geldmiddelen het in *crediet* haalen kan bij den Vereenigden Staat. Welke schatten hebben de onzen niet bij de vreemden uitstaan, zonder aan de vreemden wederom voor opgenomen penningen iets verschuldigd te zijn? Waar heeft men aflossingen zien doen, gelijk bij ons geschied is? Het is waar, dat de geldleeningen door den Staat gedaan den grond gelegd hebben tot eene verzwakking, die deszelfs natuurlijke vermogen zeer vermindert, door het verlies, het welk dezelve door de gevolgen van die geldleeningen in zijne inkomsten geleeden heeft. Daar uit is ontstaan, dat eene belasting, welke eertijds alleen op den buitenlander kwam, naderhand de ingezetenen zelven heeft gedrukt, en voor den koophandel verderfelijk is geworden. Maar, gelijk de magt eener Mogendheid groot of klein moet geacht worden, naar maate dat men dezelve met eene grooter of kleinder magt vergelijkt, zoo is 't hier ook met het onvermogen gelegen.

inderdaad, indien men de andere volken beschouwt, zal men bevinden, dat het onvermogen, waarin dezelve zich al mede door geldleeningen hebben gebragt, nog veel grooter is, zoo om dat zy in het geld opneemen hunne natuurlijke krachten veel verder hebben overschreeden, als om dat zij tegenwoordig zulke weezenlijke, spoedige en gemakkelijke hulpmiddelen niet hebben als wij. Heeft de Staat in den oorlog van 't jaar 1741 den roem niet opgehouden, dien dezelve in alle de voorige oorlogen had behaald, en in den laatsten oorlog minder magt en krachten getoond dan in de voorigen; daar uit volgt niet, dat de Staat minder vermogende is, dan dezelve te vooren is geweest. De redenen van eene mindere uitoefening van magt schijnen elders gezogt te moeten worden, even zoo wel als die, welke het aanhouden van eene behoorlijke krijgsmagt verhinderen, dewijl men uit den staat van deszelfs geldmiddelen, uit zijn crediet, uit de menigte van de kapitaalen, die afgelost zijn, en uit de magtige groote sommen, welken de vreemden opgenomen, en bij ons gevonden hebben, ziet, dat de magt van den Staat eene behoorlijke evenredigheid tot die van andere Mogendheden heeft, zoo zij dezelve niet overtreft. Want daar de magt van eene Mogendheid tegenwoordig meer berekend word naar zijne geldmiddelen, dan naar anderen, moet 'er natuurlijk uit volgen, dat de rijkste de magtigste is, alles buiten dat gelijk gesteld zijnde. Alleenlijk moet men hier in overweeging neemen, dat de Staat buiten vermogen kan zijn, offschoon dezelve krachten genoeg in zijnen boezem heeft; naamelijk, wanneer 'er geen evenredigheid plaats heeft tusschen den rijkdom der particulieren en dien van den Staat; en dat de particulieren rijk zijn, doch de Staat

arm;

aam: het welk ons geval schijnt te zijn (*a*).

Wij zijn met de Engelschen in oorlog geraakt; en onze zeemagt stond schier gelijk aan o. Is 'er eene Mogendheid, welke in zulk een korten tijd, als wij gedaan hebben, schepen herbouwd of op nieuw getimmerd heeft? Het heeft ons meer aan volk gehaperd, dan aan wat anders: en dit kan tot een bewijs en tot eene les dienen, dat het geld alleen niet genoeg is, offchoon 'er zonder geld niets gedaan kan worden; en dat men volk op de been moet houden, het geld gebruiken, wanneer het tijd is en niet te laat, om zijne krachten te kunnen oefenen: dat 'er tijd noodig is, om nieuw krijgsvolk te werven, hetzelve in den wapenhandel te oefenen en aan de krijgstucht te gewennen, en 't zelve bekwaam tot den dienst te maaken. Wie is 'er, die niet weet, dat men de zaaken niet op 't uiterste moet laaten aankomen, en dat een hoop pas geworven land- en zeevolk even zoo onnuttig of schadelijk tot krijgstochten is, als Bevelhebbers, die nimmer den krijgsdienst geoefend of bijgewoond hebben. Doch het verwaarloozen van tijdige voorzorg bewijst geen gebrek aan innerlijk vermogen. Wij zijn als nog buiten staat om krachten te oefenen; niet uit hoofde van eene innerlijke zwakheid: Burgemeesters van Amsterdam hebben Z. D. H. voorgehouden, dat 'er nog magts genoeg bij den Staat is: maar uit hoofde van eene tegenwoordige ongereedheid, om krachten te oefenen, welk onvermogen slechts door den tijd verholpen kan worden (*b*). Wij hebben door den slag van den Doggersbank gezien, dat de Natie in heldhaftigheid niet

(*a*) Zie Reinier Vryaarts *Brieven*.
(*b*) Ibid.

niet ontaard is; maar die geenen, welke 'er uit beslooten hebben, dat wij de Engelschen in magt evenaaren, hebben niet overwoogen, dat het ons niet zoo zeer aan moedig volk, als aan geoefend volk ontbreekt; dat de moed zonder oefening iedel is; en dat het niet genoeg is, dat 'er eenig bedreeven zeevolk en bekwaame Officieren in dienst van den Staat zijn; het getal moet evenredig zijn aan de oogmerken, welken men zoekt te bereiken, en de onderneemingen, welken men gaarne zoude willen in 't werk stellen. De aart en natuur van den koophandel, hoe die ook gedreeven worde, eischt veiligheid en zekerheid: want zoo lang als een koopman begrijpt, dat zijn handel aanstoot zal lijden, zal hij of geen of minder zaaken doen; en hoe geruster hij meenen zal in zijn bedrijf te kunnen voortgaan, hoe meer hij zaaken zal durven onderneemen. Zelden gebeurt het, dat een koopman in zijn overleg acht geeft of behoorlijk acht geeft op eene vredebreuk: in den oorlog tegen Spanje rees onze krijgsmagt zoo hoog, dat de koopman zich zoo zeker rekende, als of hij in vrede was: op deeze gerustheid steunen alle zijne onderneemingen, van wat natuur zij zijn mogen, even gelijk hij zich vertrouwt op betaalingen voor geleverde goederen, of geaccepteerde wisfels. Rijst bij hem daar omtrent eenig mistrouwen, hij stapt 'er van af, en ziet naar wat anders om. Zouden de kooplieden, bij voorbeeld, ooit in hunne gedachten genomen hebben, om landen in de West te laaten bebouwen, en zouden zoo veele ingezetenen daar in belang genomen hebben, indien zij zich hadden voorgesteld, dat de Colonien, uit hoofde van gebrek aan eene toereikende krijgsmagt van den Staat, bij het uitbersten van eenen oorlog, bloot zouden staan om voor den eersten aanval te moe-

moeten bukken, en datwe onze toevlucht tot eene vreemde Mogendheid zouden moeten neemen, om 'er bescherming aan te bezorgen; en dus ons onder de plak van een vreemden Monarch begeeven? De welvaart van den koophandel eischt derhalven eene aanhoudende krijgsmagt zoo te water als te lande; en het bestendig aanhouden van dezelve moet overzulks onder de middelen, welke denzelven wederom kunnen opbeuren, geteld worden.

Wil men voor 't overige de vermogens van een volk met eenige naauwkeurigheid leeren kennen, dan behoort men niet slechts zijne regeeringsvorm, zijne geaartheid, zijne middelen, waar uit zijne kracht voortvloeit, en het beloop van zijne zigtbaare en bekende krachten gade te slaan, maar men dient daar ook de hulpmiddelen bij te voegen, welke hetzelve of uit zijn eigen boezem haalt, of van elders ontleent, en vooral die hulpmiddelen, welken het gemakkelijk kan doen werken. De vermogens van ieder volk hebben altijd eene zekere evenredigheid tot die der Mogendheden, die 't zelve omringen, of tot welken het eenige betrekking kan hebben. Derhalven moet men, om te kunnen oordeelen over de plaats, welke de Vereenigde Staat tegenwoordig onder de Magten van Europa moet bekleeden, in overweeging neemen, of die iets van deszelfs voorig gewicht heeft verlooren? zoo ja, hoeveel dezelve heeft verlooren? op welken tijd? en of men reden heeft om te gelooven, dat de vreemde Mogendheden tegenwoordig minder belang, om naar deszelfs bondgenootschap te staan, hebben, dan eertijds? Het welk vereischt, dat men een aandachtig oog laate gaan over den tegenwoordigen toestand der volken, welke denzelven omringen, zonder voor het tegenwoordige de verbonden in aanmerking te neemen.

FRANKRIJK word gehouden magtiger te zijn, dan het bij het sluiten van den utrechtschen vrede was; maar hoewel dat Rijk na dat tijdstip de grenzen van deszelfs gebied in Europa en in de drie andere werelddeelen heeft uitgebreid, mag men echter met reden twijfelen, of het, met betrekking tot de magt der andere Mogendheden, tegenwoordig wel vermogender is, dan het bij het sluiten van den rijswijkschen vrede, en zelfs voor het begin des oorlogs over de opvolging tot den spaanschen troon, was. Zijne volkrijkheid, en de rijkdommen, welken het uit deszelfs land trekt, zijn bijna dezelfden: heeft het zijnen zeehandel grootelijks doen aanwassen, met het aanleggen van volkplantingen, dit voordeel word misschien opgewoogen door het nadeel, het welk de vruchten van haare industrie, die tot andere volken is overgegaan, geleeden hebben. Voorheen werden 'er meer fransche manufactuuren in Europa gesleeten; dit gemis word vergoed door het vertier, het welk dat Rijk 'er van heeft in zijne Colonien. Na 't uiterlijk aanzien, zoude men moeten zeggen, dat het minder volkrijk is, dewijl het vast gaat, dat Frankrijk in voorige tijden graanen aan de buitenlanders verkocht, daar het in deze eeuw van tijd tot tijd voor zeer groote sommen aan graanen heeft gekocht. Dit is zeker, dat Frankrijk meer dan te vooren beladen is met schulden en belastingen: en, dewijl de magt van een Land nu meestendeels afhangt, niet van het ijzer en staal, dat 'er in gevonden word, maar van 't geld, zoo is het zeker, dat Frankrijk voor minder magtig is te houden dan het voor dezen is geweest. In den tijd van Henrik den IV gaf die Vorst ons een jaarlijkschen onderstand *aan geld*; en nu negotieert Frankrijk in ons Land onder guarantie van den Staat. Hoe zijn de tijden veranderd!

EVEN

Even zoo is het gelegen met Engeland of Groot-Brittanje. Dit Rijk heeft sedert de Regeegering van Elisabeth, en vooral sedert de komst van Willem den III tot den troon, niet opgehouden zijnen landbouw te verbeteren, zijne manufactuuren en scheepvaart te doen aangroeien, en zijne zeemagt te verheffen. Maar het schijnt tegenwoordig, dat de wijde uitgestrektheid van deszelfs gebied in de drie overige werelddeelen dat rijk verzwakt: die zwakheid schijnt zich in tijd van vrede meest te openbaaren. Beschouwt men de uitgestrektheid van deszelfs grond en deszelfs bevolking, dan schijnt het of 'er geene evenredigheid is tusschen de natuurlijke vermogens van dat rijk, en de magt, welke het uiterlijk vertoont, en daarom slechts eene schijnbaare magt is. De al te groote zeemagt en de al te groote menigte van bezittingen, zoo oude als nieuwe, in de drie overige deelen der wereld, verslinden eene menigte van menschen, welke een land, dat, zoo als Engeland, maatiglijk bevolkt is, niet op kan leveren zonder minder volkrijk te worden. Dit (zegt men) ondervindt Engeland ook, daar deszelfs landbouw en handwerken bij den duur afneemen, het welk een onbetwistbaar blijk uitlevert, dat 'er minder volk moet zijn. Daar bij komt, dat het aan de engelsche regeering bezwaarlijker valt, den loop van dit verval te stuiten, dewijl dit rijk niet door middelen uit zijn eigen boezem gehaald, tot zoo groot een vermogen is gekomen, maar voor een groot gedeelte door het geld van buitenlanders, wier schuldenaars zij daar door geworden zijn. Hunne geldleeningen hebben hen, zoo men voorgeeft, in staat gesteld, om die uiterlijke magt, welke zij overal doen zien, te vertoonen: doch die magt (voegt men 'er bij) is slechts schijn-

baar. Zij ſtrekt om Groot-Brittanje hoe langer hoe meerder te verzwakken; en zoo eenmaal een der pilaaren, door welken hetzelve ſtaande gehouden word, komt te breeken, zal dat gantsch gevaarte van uiterlijk vermogen inſtorten. Ik behoef den Leezeren niet te zeggen, op wat wijze men in deze dagen de innerlijke onmagt van Groot-Brittanje heeft uitgemeeten (*a*): Mijne kunde is te gering, om over een onderwerp te oordeelen, het welk niet minder vereischt dan eene volledige kennis van den inwendigen ſtaat van Groot-Brittanje en van alle zijne betrekkingen. Alleenlijk zal ik op de voorgeſtelde redeneering aanmerken: 1. dat de grootte van eenen ſchuld nimmer een bewijs van armoede uitlevert: zij doet het alleen, wanneer de ſchuld het innerlijk vermogen van den ſchuldenaar overtreft: wanneer de ſchuld hem in ſtaat ſtelt om jaarlijks, door 't gebruik van den ſchuld, meerder te winnen dan hij aan interesten betaalt, dan bewijst de ſchuld geen onvermogen, maar meerder vermogen en gelegenheid om 'er gebruik van te maaken. Of dit het geval der Engelſchen zij, laat ik anderen beſlisſen. 2. Dat zekerlijk Groot-Brittanje zwakker is geworden door het maaken van ſchuld, met betrekking tot den Staat; doch dat daar uit niet volgt, dat het ligchaam der inwoonderen, allen bij malkanderen genomen, niet meer vermogende zoude zijn. Hunne meerdere ſcheepvaart, koophandel en manufactuuren hebben de inwoonders van Groot-Brittanje veel rijker kunnen en moeten maaken, dan zij te vooren waren; en het is alleen aan 't verval van onze ſcheepvaart en koophandel te wijten, dat wij buiten 's lands kapitaalen hebben ſtaan, welke anders in zaaken van koophan-

(*a*) Zie de Schotſchriften daar over in 't licht gekomen.

handel zouden kunnen gebruikt worden, daar de Engelſchen zich in een anderen, en gevolgelijk in een gelukkiger toeſtand, bevinden. 3. Dat als men de oorlogen nagaat, welken Engeland in vroeger tijden gevoerd heeft tegen Frankrijk, hetwelk de Schotten doorgaande op zijne zijde had, het vrij twijfelachtig zal voorkomen of Groot-Britanje niet wel, in tijd van nood, uit zijn boezem krachten zoude kunnen winnen, daar men onkundig van is.

'Er zijn, zegt de Heer Montesquieu, zekere paalen, welken de natuur aan de Burgermaatſchappijen heeft voorgeſchreeven, om de heerschzucht der menſchen te vernederen. Wanneer de Romeinen dezelven overſchreedden, deeden de Parthen hun dit bezuuren: wanneer de Parthen zich over de grenzen begaven, werden zij op hunne beurt te rug gedreeven: in onze dagen zijn de Turken, die de paalen hunner heerſchappije te buiten zijn gegaan, genoodzaakt geworden binnen dezelven weder te keeren. De oorlog, welken Engeland genoodzaakt is geworden tegen deszelfs Volkplantingen in Noord-Amerika te voeren, kan tot een bewijs van de nutheid dier aanmerkingen ſtrekken: welke partij ook boven drijve, Engeland zal 'er altijd bij verliezen.

Men kan den oorlog der Engelſchen met de Noord-Amerikaanen vergelijken bij een proces tusſchen man en vrouw, die in gemeenſchap van goederen getrouwd zijn, en van 't welk de huwelijksſcheiding het voorwerp is. Daar zit bij zulk een proces niets op dan verlies voor beide de partijen. Veele Schrijvers hebben de Engelſchen van dwaasheid over het voeren van dien oorlog beſchuldigd. Die Schrijvers zouden mogelijk op hunne beurt niet van vermetelheid vrij te ſpreeken zijn. De Engelſchen hebben het nadeel van dien oorlog zekerlijk

zoo

zoo wel als die Schrijvers gemerkt en overwoogen; maar zij zijn beter dan die Schrijvers in staat geweest, om de gevolgen te overwegen, welken de toegeevenheid en inwilliging na zich zouden kunnen sleepen. Het is mij altijd onzeker voorgekomen, of de Franschen en de Engelschen zich niet meer verzwakten dan versterkten door buitenlandsche bezittingen: en of zij, met zoo veel moeite en arbeid ver van huis te verspillen, dat geene niet verwaarloosden, hetwelk zij t'huis konden vinden. Dit is ten minste zeker, dat verafgelegen bezittingen en eene al te groote uitgestrektheid van heerschappij den grond eener Monarchije eerder zal verzwakken dan versterken; en niet zelden zal dat geene, het welk men meende ons de grootste magt te zullen geeven, juist het tegendeel bewerken. Het geval der Engelschen met de Noord-Amerikaanen levert 'er een voorbeeld van. Dus is het met het menschelijke vooruitzigt gelegen. Die de Historien leest, zal 'er verscheiden voorbeelden van kunnen vinden. Had Spanje geen oost- en westindische bezittingen gehad, wij zouden in onzen opstand mogelijk zoo gelukkig niet geslaagd zijn, en 't huis van Oostenrijk had zulk eene diepe neep niet gekreegen.

ZEDERT de komst van den tegenwoordigen Koning van Spanje tot den troon, schijnt die Mogendheid zich sterk toegelegd te hebben, om zich in Europa, zoo wel als in Indië, sterk te maaken. Zij bezit van alle de Mogendheden van Europa de grootste natuurlijke rijkdommen: haar vermogen schijnt grooter dan het zich in langen tijd vertoond heeft; doch of de onkosten, welken zij verspilt in het voeren van dezen tegenwoordigen oorlog, niet even zoo zeer tot haare verzwakking zullen strekken, als 'er andere Mogendheden door verzwakt worden,

den, zal zij waarschijnlijk door den tijd beter ondervinden, dan wij het vooruit zouden kunnen gissen.

Het Huis van Oostenrijk heeft door het verlies van Silesië van zijn vermogen verlooren, en men gelooft niet, dat dit verlies door de aanwinningen, welken dat huis gedaan heeft, vergoed is geworden: doch dat huis heeft zich wel het meest verzwakt door de geldleeningen, welken hetzelve heeft moeten doen, om staande te blijven; en de aanwas van het vermogen van 't Huis van Brandenburg heeft dat van 't Huis van Oostenrijk mede, in een betrekkelijken zin gesproken, doen afneemen.

Het rijzend vermogen van Pruissen heeft in onze tijden den staat der Mogendheden tot elkanderen geweldig veranderd; terwijl 'er bij de andere Staaten van Duitschland weinig of geen veranderingen zijn voorgevallen, die op den betrekkelijken staat der europesche Mogendheden veel invloed hebben, offschoon het waar is, dat de meesten zich al mede door het opneemen van geld verzwakt hebben. De tijd zal ons moeten leeren, of de verdeeling van het grootste gedeelte van Poolen geen schadelijken invloed zal krijgen op den graanhandel, van welken wij zoo langen tijd meester zijn geweest; zeker is het ten minste, dat 'er gewerkt zal worden om dien van ons af te trekken, en tot andere plaatsen over te brengen. De stad Embden, thans in het bezit van den Koning van Pruissen, en de maatregelen, welken 't Huis van Oostenrijk al sedert eenigen tijd genomen heeft en nog verder neemt, zoo om den koophandel in zijne Staaten op nieuw op te wakkeren, als, door een goed bestier omtrent de geldmiddelen, zich magtiger te maaken, voorspellen ons een aanwas van vermogen, welk onze magt met betrekking tot onze nabuuren moet ver-

minderen, indien de bronnen van ons vermogen bij aanhoudendheid afneemen.

Het Rijk van Deenemarken heeft sedert veele jaaren herwaarts de handwerken, de vaart en den koophandel aangemoedigd en uitgebreid, en daar door zijn vermogen merkelijk doen aangroeien. Dit heeft hetzelve in staat gesteld om ook zijne zeemagt op eenen geduchten voet te brengen en te houden: en zoo dit rijk zich bij den duur toelegt op het stil en vreedzaam bevorderen van de middelen, welke meer dan de wapenen de landen in vermogen doen toeneemen, zoude hetzelve wel de andere noordsche Mogendheden in de scheepvaart en koophandel kunnen overtreffen. De schulden, met welken dat Rijk belast is, moeten echter ook aan eene andere zijde in de schaal van deszelfs vermogen gelegd worden, als men zoude willen nagaan, wat men van dat Rijk te vreezen of te hoopen zoude hebben, en in welke betrekking deszelfs magt staat in vergelijking met die van andere Mogendheden.

Men rekent, dat Karel de XII Koning van Zweeden, dit Rijk heeft uitgeput door de oorlogen welke hij gevoerd heeft, en de bank zoude, zoo sommigen meenen, hetzelve verder uitgeput hebben. Wat 'er van zij, dit is ten minste zeker, dat de Zweeden bij ondervinding geleerd hebben, dat het tegenwoordig niet genoeg is een vrij volk te zijn, dappere krijgslieden te hebben, en ijzer te bezitten, om een magtig volk in Europa te kunnen heeten: zij hebben ondervonden, dat men ook nog de vermogens moet hebben, welken uit een bloeienden landbouw, eene werkzaame industrie en een grooten koophandel voortvloeien: ook schijnt men zich in Zweeden meer dan ooit op die bronnen van vermogen toe te leggen. Dat rijk nochtans is gelijk andere Staaten in schulden gedompeld; en die

last,

ken moet hetzelve, even zoo wel als andere volken, tot een hinderpaal in zijne poogingen strekken.

RUSLAND, in onze dagen tot eene grooter magt gerezen, dan men 't zich voor eenige jaaren zoude hebben kunnen verbeelden, heeft, niet minder dan Pruissen, eene groote verandering in de betrekkelijke magt der Mogendheden, onder elkanderen, gebragt. Die verandering zal nog grooter worden, wanneer 'er de scheepvaart, koophandel en manufactuuren bij aanhoudendheid aangewakkerd worden, en op dien voet toeneemen, als wij die hebben zien opkomen en aanwassen. Evenwel schijnt Rusland bereids zich te veel met schulden overlaaden te hebben; en deszelfs magt rust mogelijk op een vertrouwen, het welk men op deszelfs schijnbaare vermogens meer dan op deszelfs daadelijke vermogens gesteld heeft. Zeker is het allenthalve, dat de schulden van dat Rijk deszelfs vermogen, even als die van andere Staaten het hunne, moeten verzwakken, en daar door met betrekking tot andere Mogendheden, van minder belang en invloed maaken.

HET verdrag, tusschen de Huizen van Oostenrijk en Bourbon gemaakt, en 't welk bekend is onder de benaaming van *Pacte de famille*, schijnt een einde gemaakt te hebben aan de oorlogen, die Italië lange jaaren beroerd hebben gehad, en hunnen oorsprong uit eenen naijver van die twee huizen jegens elkanderen namen. De magt des Konings van Pruissen, ten kosten van het huis van Oostenrijk vergroot, schijnt tusschen die twee Mogendheden een grond van onmin gelegd te hebben, welke het Huis van Oostenrijk noodwendig eene beduchtheid moet overlaaten van in het Huis van Brandenburg eerder een vijand dan een vriend te vinden. Dit schijnt het Huis van Oostenrijk te moeten overhaa-

haalen; om met Frankrijk in eene goede verstand-houding te blijven: waar door de betrekkelijke magt van dit laatste Rijk niet weinig gesterkt is. Het schijnt dat onze Staat uit dien hoofde minder bloot gesteld is, om door Frankrijk aangevallen te worden; en om dezelfde reden zoude ons aan de barriere-steden minder dan voorheen gelegen zijn, indien de menschelijke zaken niet aan gedurige wisselingen en wederwisselingen onderhevig waren; zoo dat 'er niets dan 't onzekere zeker is. Want, gelijk 'er nu aan dien kant minder waarschijnelijkheid is om in vredebreuk met Frankrijk te komen, zoo is 'er aan de andere zijde meerder reden, om voor geschil met Oostenrijk te vreezen, en minder hoop, om door Frankrijk tegen Oostenrijk of door Oostenrijk tegen Frankrijk geholpen te worden. Frankrijk, Oostenrijk en Pruissen, maaken een drietal van Mogendheden, welke zulk eene zonderlinge betrekking tot elkanderen hebben, dat, al konde men op de maatregelen van een staatsbewind vast gaan, niemand vooraf zoude kunnen gissen, waar toe eene derzelven in een opkomend geval zoude kunnen besluiten.

Men heeft gezegd, en bij herhaaling gezegd, dat onze Staat deszelfs meeste veiligheid moest stellen in de jaloezij zijner nabuuren, die niet gedoogen zouden, dat ooit de een of de ander van hun zich van den Vereenigden Staat meester maakte. Deze reden, van welke men de ongegrondheid in den jaare 1672 is gewaar geworden, is (zoo 't mij voorkomt) alleenlijk opgeworpen, om de ligtgeloovigen te blinddoeken, en om het onderhouden van eene landmagt als noodeloos te doen voorkomen. Men doet zeer wel, dat men van de jaloezij zijner nabuuren gebruik maake, om zich daar door te sterken: maar daarop zijn vertrouwen te stellen, en

'er

'er zijne veiligheid op te laaten berusten, is, indien ik het anders wel inzie, eene groote onvoorzigtigheid, en eene volflagen dwaasheid.

Men telt te veel op het belang, hetwelk men vooronderftelt, dat de Mogendheden van Europa in ons behoud hebben, wanneer men zich verbeeldt, dat geene derzelven ooit zoude willen of durven onderneemen om den Vrijen Staat, of eenigen van deszelfs Gewesten, of eenigen van deszelfs bezittingen in Indië te overmeesteren. Men mag, om dit gevoelen te ftaaven, voorwenden, dat wij thans de tijden van eenen Alexander of van 't Roomfche Volk niet beleeven: dat de Vorften thans uit andere oogen zien: dat het met onze wereld niet gelegen is als in oude dagen: dat, als 'er een heerschzuchtig Vorst zich roert, ftraks alle andere zich in beweeging brengen. Deze redenen fchijnen mij van allen klem ontbloot. Men herinnere zich eens onze vaderlandfche lotgevallen. Wat onderfcheid was 'er niet tusfchen Koningin Elizabeth en haaren Opvolger Jakobus den I.? Men redeneert op het geen men oordeelt, dat de Mogendheden *behoorden* te doen, en men befluit 'er uit, dat zij het *zullen* doen. Dit is de ftaatkunde van Schrijvers en Praaters; welke zich ophouden met de ftaatszaaken in een Koffihuis te regelen. Men overweegt niet, dat het zeer zeldzaam gebeurt, dat de mensch zich door zijn waar belang laat beftieren: dat de hartstochten in de raadkamers der Vorften heerfchen, en dat zij daar, even gelijk op alle andere plaatfen, invloed op de raapleegingen hebben. Heeft Lodewijk de XIV. om het belang van Frankrijk onzen Staat aangetast, of gefchiedde zulks uit wraakzucht? Heeft Karel de II. zijn belang of dat van zijne Rijken in overweeging genomen, wanneer hij zich met Frankrijk verbond, om onze Repu-

bliek te verdelgen? Heeft de Raadpensionaris *De Witt*, in zijn bewind meer naar het belang van den Staat dan naar zijne wraak tegen het Huis van Oranje geluisterd? Onze hedendaagsche wereld is zekerlijk gantsch anders gesteld, dan zij ten tijde der Alexanders en der Romeinen was; maar ten tijde der Alexanders en der Romeinen lieten zich de menschen door hunne hartstochten bestieren; en werden zelden door hunne waare belangen, en nog minder door die hunner Staaten of Onderdaanen gedreeven.' Verschilt de hedendaagsche wereld hierin van die dier tijden?

Wanneer men de begrippen, die men zich van de belangen der volken vormt, tot een grondslag van de redeneeringen en 't oordeel, welken men maakt, legt, en vooronderstelt, dat zij altijd even zeer geneigd en bereid zullen zijn, om die te volgen, dan mag men zekerlijk wel vermoeden, dat, indien een heerschzuchtig volk tegenwoordig ondernam om den Vereenigden Staat of eenig gedeelte van deszelfs bezittingen in de drie andere deelen der wereld te veroveren, hetzelve onvermijdelijk zich de gezamentlijke magt der magtigste Mogendheden van Europa op den hals zoude haalen. Men zoude ook nog (altijd op dezelfde grondbeginselen, dat is, op vooronderstellingen, die zelden, bij den uitslag, waar bevonden worden) de vermogens van den Staat berekenende, bij deszelfs natuurlijke vermogens, het belang, 't welk de andere volken bij deszelfs behoudenis stellen, kunnen voegen; maar zoude de Republiek niet onvoorzigtig te werk gaan, indien zij daarop vertrouwde? Het belang, hetwelk de Mogendheden in haar behoudenis kunnen stellen, staat in evenredigheid met het belang, 't welk de Republiek in haar behoud en in haare vermogens kan hebben. Het belang, 't welk de grond-

slag

ſlag van haare verbintenisſen is, ſtaat op geene vaste ſchroeven, dan voor zoo veel dat belang aan beide kanten gelijk ſtaat, en ſtrekken kan om haare bondgenooten te ſterken. Deze onderlinge belangen zijn het, die de veiligheid van den Vereenigden Staat moeten maaken; en, om de groote Mogendheden belang te doen vinden in deszelfs behoudenis, moet de Republiek zich in ſtaat houden, van zich zelve te kunnen helpen. Vergeefsch zal men verwachten, dat anderen deel in ons behoud zullen neemen, wanneer wij zelven 'er ons niet over ſchijnen te bekommeren. *Alle Burgerſtaaten, welke, in een blijkbaar gevaar, naar eene onzekere hulp moeten omzien, zijn weezenlijk gebrekkelijk.* Deze aanmerking van den Heer MOREAU (*a*) is in vroegere en in laatere tijden overvloedig bewaarheid geworden. Waartoe zijn de Polakken niet gebragt, in weerwil van het belang, 't welk groote Mogendheden hadden, dat deze Staat niet verdeeld werd, gelijk geſchied is?

HET gaat dan niet vast, dat een heerſchzuchtig volk, hetwelk tegenwoordig zou onderneemen om den Staat of deszelfs bezittingen in de drie overige deelen der wereld te veroveren, onvermijdelijk de vereenigde krachten der grootſte Mogendheden van Europa op den hals zoude krijgen. Wij hebben, 't is waar, in den ſpaanſchen oorlog den bijſtand van Engeland en Frankrijk genooten, beide jaloers over 't vermogen van dat Huis; maar wat moeite heeft het Prins Willem den I. niet gekost, eer hij die twee Mogendheden daartoe heeft kunnen beweegen? buiten hem hadden wij noch Engeland noch Frankrijk tot onze hulp gekreegen. Hoe menigmaal zijn wij niet op 't uiterſte gebragt geweest, eer wij dien bijſtand er-

(*a*) *Plichten der Overheden.* Een der beste werken, welken Vrankrijk heeft voortgebragt.

erlangden; en hoe dikwerf hebben wij geen reden gehad, om voor dien bijſtand beducht te zijn, en over denzelven te klaagen? Had Jakob de I. ten tijde van Elizabeth op den troon van Engeland gezeten, had een ander Vorst dan Henrik de IV. op dien zelfden tijd de ſcepter in Frankrijk gevoerd; en was 'er geen Prins Willem de I. aan 't hoofd der onderdrukte ingezetenen dezer Gewesten geweest, zoudenwe dien bijſtand wel genooten hebben? Een ſamenloop van omſtandigheden door de Voorzienigheid tot ons behoud, van eeuwigheid af, beſchikt, heeft ons de hulp dier twee Mogendheden doen erlangen: en wie is 'er, die op eenigen grond vertrouwen kan, dat zoodaanig een ſamenloop van omſtandigheden wederom geboren zal worden? Wie is 'er, die ons verzekeren kan, dat de omſtandigheden niet eerder tot ons nadeel dan tot ons voordeel geſchikt zullen zijn? Hoe verre was Lodewijk de XIV. niet in onze Gewesten ingedrongen, voor dat andere Mogendheden zich roerden, om ons eenige hulp toe te brengen? en nog verworven wij die niet, dan door den invloed, welken Prins Willem de III. op de duitſche Hoven wist te krijgen.

MOGELIJK zal men 't belagchelijk vinden, als men hoort beweeren, dat de Vereenigde Staat zich behoorde te vertrouwen op zijne eigen krachten; en dat dezelve, in vergelijking van andere Mogendheden, wanneer dezelve zijne krachten zoude willen oefenen, zoo min vermogende niet zoude zijn als men zich verbeeldt. Wij zien, 't is waar, de Provincie van Zeeland magteloos; Friesland klaagt, dat het zijne quote niet kan fourneeren. In Holland betreurt men het aanhoudend verval van alle neeringen. De binnen-ſteden zijn met geen drooge oogen door te wandelen voor hem, die

die wat aandoenelijk is, en eenig hart voor zijn Vaderland heeft. De andere gewesten kunnen op geen voorspoed roemen; zoo zij almede niet eerder over tegenspoed te klaagen zouden hebben. Men besluit 'er uit, dat de Vereenigde Staat thans veel minder vermogende is, dan in de voorgaande eeuw. De gevolgtrekking schijnt, oppervlakkig beschouwd, redelijk natuurlijk door te gaan: echter dient men 'er op in aanmerking te neemen, dat het vermogen der Mogendheden niet alleen afgemeeten moet worden, uit het geen zij thans in staat zijn te doen om krachten te winnen, of die te vermeerderen, maar te gelijk ook op de middelen, welken zij thans hebben; om kracht te oefenen. Als men nu overweegt, dat de eerste bron van 't vermogen niet, gelijk in voorige tijden, enkelijk bestaat in de volkrijkheid van een land, maar wel voornaamelijk in het bezit van de noodige penningen, om het volk te gebruiken; dat men zelfs het vermogen van oorlog te voeren berekent op het vermogen der Mogendheden ten aanzien van haare geldmiddelen, dan zal men mogelijk bevinden, dat de Vereenigde Staat, met betrekking tot de andere Mogendheden, zoo zwak niet is, als men zich verbeeldt. Immers heeft men bereids in het voeren van den oorlog tegen Spanje kunnen zien, dat gebrek aan geld, aan de zijde van het Huis van Oostenrijk, meer dan iet anders ons in staat gesteld heeft, om het hoofd tegen hetzelve te kunnen bieden, daar wij, zoo door Engeland als Frankrijk, met geld ondersteund werden; en het is meer dan eens aangemerkt, dat de vreemde Mogendheden, Engeland en Frankrijk niet uitgesloten, zulke zwaare oorlogen niet zouden gevoerd hebben, indien dezelve bij ons geen middel gevonden hadden, om zich van penningen te voorzien.

Om van onze meer of mindere magt of onmagt met juistheid te kunnen oordeelen, zoude men dienen na te gaan: 1. of onze volkrijkheid grootelijks verminderd is; 2. of onze landbouw is afgenomen; 3. of 'er minder geld in 't land is dan te vooren; of de ingezetenen minder of meerder rijk *zijn*; 4. of het verval van onze scheepvaart en koophandel zoo groot is, dat ons daar door alle andere middelen van vermogen zijn ontvallen? Het word in 't algemeen buiten tegenspraak gesteld, dat de zeven Gewesten, over 't geheel genomen, minder volkrijk zijn, dan in de voorige eeuw; maar teffens schijnt het ook vrij algemeen aangenomen, dat het verschil zoo groot niet is, als het zoude moeten zijn, om 'er de onmagt van den Staat uit te kunnen afleiden. Onze landbouw is niet afgenomen, onze rijkdom is grootelijks vermeerderd in plaats van verminderd te zijn: en hoe zeer men niet ontkennen kan, dat onze koophandel en onze fabrieken voornaamelijk sterk vervallen zijn, en van dag tot dag meer en meer afneemen, zoo kan men echter niet zeggen, dat dit verval zoo groot is, dat ons daar door alle middelen, waar uit de magt van een Staat moet voortgebragt worden, zouden ontbreeken.

Niet tegenstaande het verval van de scheepvaart, koophandel en fabrieken, heeft men bij ons het geld zoodaanig zien vermeerderen, dat wij in staat zijn geweest om meer dan anderhalf duizend millioen (zoo als het bij sommigen begroot word) aan andere volken op te schieten, terwijl 'er nog onnoemelijke kapitaalen bij ons ledig of bijna ledig liggen, die enkelijk wachten naar gelegendheid, om buiten of binnen 's lands gebruikt te worden: alle die overvloed van penningen is voorgesprooten, 't zij uit de winsten in den koophandel gedaan, 't zij uit het spaarzaam leeven der ingezetenen,

en

en uit de nationaale neiging om geld op te leggen.

Het is waar, dat de klimmende scheepvaart en de aanwassende koophandel het vermogen van den Staat die kracht heeft bijgezet, van welke wij te vooren hebben gesproken (a). Het is teffens waar, dat de scheepvaart en koophandel, verminderd en tot die laagte vervallen zijnde, waarin wij dezelven hedendaagsch zien, tegenwoordig wel verre zijn van aan 't vermogen van den Staat eenige kracht toe te brengen, daar in tegendeel dezelven eerder het vermogen schijnen te verzwakken door den bijstand, welken zij benoodigd hebben: doch het is aan een anderen kant even zeer waar, dat de rijkdom in den boezem van den Staat wederom zoodaanig is aangegroeid, dat, ingevalle men het gebruik, het welk 'er van gemaakt kan worden, gade slaat, men zeer verre zal zijn van onzen Staat aan te zien als magteloos, of zelfs minder magtig dan dezelve geweest is ten tijde van den munsterschen vrede, en vooral in den tijd van den opstand tegen Spanje. Alleenlijk zoude men kunnen zeggen, dat het wel waar is, dat de rijkdommen in den Staat zijn vermeerderd, en de ingezetenen rijker geworden, doch dat niet te min de Staat minder vermogende is, en zelfs magteloos, alzo de Staat zwaar belaaden is met schulden, van welken jaarlijks de interesten betaald moeten worden, dat 'er geen wegen zijn, om den Staat deelgenoot te maaken van den rijkdom des volks, en om uit de beurs van 't volk tot 's Lands kasse het noodige over te brengen, alzoo de belastingen reeds zoo menigvuldig en zoo hoog zijn, dat 'er geen mogelijkheid is, om die te vermeerderen. Dit is

(a) D. II. bladz. 1. en volgg.

is zeker een weezenlijke zwaarigheid: want als 'er geen middel is om den Staat deelgenoot van de gegoedheid der inwoondeeren te maaken, dan is het voor den Staat om 't even, of de inwoonders gegoed zijn of niet. Het zal 'er mede zijn als met iemand, die zijn huis vol goud, kleinoodien, en geld heeft, doch daar van niets besteedt, om die belust zouden kunnen worden, om 'er zich wat van toe te eigenen, weerstand te kunnen bieden: en dus schijnt het eigenlijk met den toestand van onzen Staat gelegen te zijn. Het ontbreekt ons Vaderland niet aan geld en middelen, niet te min is de Republiek ontbloot van eene genoegzaame magt, om, door een haarer nabuuren aangevallen zijnde, eenigen weerstand te kunnen bieden. De oorlog, dien wij tegenwoordig tegen de Engelschen voeren, is 'er ongelukkig een spreekend bewijs van. Men kan derhalven met waarheid zeggen, dat de Republiek te gelijk zeer magtig en zeer magteloos is, naar maate dat men den Staat, als een ligchaam beschouwt, of wel deszelfs ingezetenen afzonderlijk genomen. Het verval van de scheepvaart, koophandel, en fabrieken heeft aan den Staat ten minste zoo veel nadeels als aan de ingezetenen, op zich zelven genomen, toegebragt, vermits door dit verval de inkomsten van 't Land grootelijks verminderd zijn geworden, terwijl de sluikerijen boven dien 's lands kas nog van een groot gedeelte haarer inkomsten versteeken. Men zoude derhalven op dit punt kunnen zeggen, dat de Republiek enkelijk magteloos is, voor zoo veel zij gebrek heeft aan middelen, om van het geen in haaren boezem is gebruik te maaken; en daar word zekerlijk meer dan gemeene kunde en doorzigt vereischt, om dit gebrek te verhelpen, vooral in een Burgerstaat als de onze is: waarom men mogelijk niet veel van den weg zoude

de afdwaalen, indien men uit dit alles besloot, dat die magteloosheid van den Staat meer bestaat in gebrek aan eendragt, dan in een gebrek van krachten.

Het geen wij omtrent de magteloosheid der Republiek aanmerken, moet men niet zoo verstaan, als of wij meenden, dat onze magt niet lijdt, of door langduurigheid van tijd niet af zoude neemen; indien het vermogen van rijkdommen te verzamelen hoe langs hoe meer werkeloos kwame te worden. Wij hebben doen zien, dat het juist dit vermogen is, 't welk door zijne werkzaamheid aan den Staat die groote magt beschikt heeft, door welke dezelve zich voor gantsch Europa ontzaggelijk heeft gemaakt, en mogelijk nog zoude kunnen maaken; ontneem hem dit vermogen, en gij zult hem van de springader van deszelfs magt berooven: want naar maate, dat wij van onzen koophandel verliezen, zullen wij ons genoodzaakt vinden, onze schatten in de *publique fondsen* uit te zetten, in plaats van ze in den koophandel aan te leggen; dus loopen scheepvaart en koophandel te niet, en mitsdien ook de magt, die 'er een gevolg van moet zijn.

In 't stuk van koophandel is 't eene waarheid, welke men niet kan in twijfel trekken; te weeten, dat het eene volk wint, het geen het andere verliest. Het schijnt, dat men hier uit zoude mogen besluiten, dat het verval van onzen koophandel ons vermogen noodzaakelijk moet hebben verzwakt, alleen daarom, om dat het geen wij van onzen koophandel verlooren hebben, anderen volken te beurt is gevallen, en hun eene magt, die zij te vooren niet hadden, gegeeven heeft. Hier op zoude men kunnen aanmerken, dat het geen wij van onze scheepvaart en koophandel verlooren hebben, bij anderen zoo

 ver-

verspreid en zoodaanig onder verscheiden volken van Europa verdeeld is, dat het geringe deel, het welk ieder derzelven 'er van tot zich getrokken heeft, niet aanmerkelijk genoeg is, om aan een derzelven eene vermeerdering van magt te bezorgen, welke in de beschouwing van de vermogens der Mogendheden van Europa in aanmerking kan komen. Men zoude 'er nog bij kunnen voegen, dat zelfs die volken, die deze vermeerdering ten koste van ons genieten, aan den anderen kant wederom het verlies der interesten van de kapitaalen, bij ons opgenomen, lijden, en wij aan onze zijde dit voordeel genieten: en derhalven, dat het verlies aan de eene zijde door eene winst aan den anderen kant vergoed word. Doch hier omtrent staat aan te merken, dat alle gelden, die buiten 's lands geplaatst worden, een dood ligchaam voor den Staat uitmaaken; vermits de Staat geen genot van de rijkdommen der ingezetenen heeft, dan voor zoo veel die onder den gemeenen man omloopen. Het is boven dien buiten tegenspraak, dat 'er voor den gemeenen burger en arbeidsman meer gelegen is aan tien duizend gulden, welke in 't land besteed worden, dan aan een millioen buiten 's lands uitgezet. Waar uit men verder kan opmaaken, dat het onderhouden van eene groote krijgsmagt juist zoo bezwaarende, noch zoo drukkende niet is voor den burger en den arbeidsman, als het aan sommigen voorkomt, en somwijl word voorgegeeven: vermits de penningen, welke opgebragt worden tot onderhoud van krijgsvolk, door de handen van het krijgsvolk wederom aan den burger en arbeidsman komen, gelijk mede al het geen, wat tot krijgstuig en krijgsbehoeften besteed word: dit alles gaat, door 't omloopen van 't geld, van den eenen zak in den anderen, en het arbeidsvolk krijgt daar door meer-

der gelegenheid om een ſtuk brood te verdienen; dat wederom niet geſchiedt zonder dat de Staat 'er zijne inkomsten door vermeerderd ziet.

Het is niet wel mogelijk, dat men geen misſtappen begâ, wanneer men, over de vermogens der hedendaagſche rijken en ſtaaten willende oordeelen, mitsgaders den tijd, dien zij zullen blijven ſtaan, als mede het oogenblik van hunnen val bepaalen, dit, bij vergelijking van dezelven met de oude rijken en Staaten, zal doen. De Preſident de Montesquieu kan tot een voorbeeld ſtrekken. Die ſchrandere Schrijver merkt omtrent den val van Karthago aan (*a*), dat het ſtichten van Alexandrië den handel van Karthago ſterk had doen afneemen. In de eerſte tijden (zegt hij) maakte het bijgeloof, dat alle vreemdelingen uit Egypten gebannen wierden, en, wanneer de Perſiaanen hetzelve vermeesterd hadden, waren die op niets anders bedacht, dan om hunne nieuwe onderdaanen te verzwakken; maar, onder de griekſche Koningen, dreef Egypte bijna al den koophandel der wereld, en die van Karthago begon te vervallen.

De Mogendheden, welke door den koophandel groot geworden zijn, zegt nog de Montesquieu, kunnen lang in hunne middelmaatigheid blijven beſtaan; maar hunne grootheid is van korten duur. Zij komen allengskens op, en zonder dat het iemand merkt, want zij verrichten niets, dat bijzonderlijk de oplettenheid gaande, en haar magt berucht maakt; maar wanneer de zaak zoo verre gekomen is, dat men niet nalaaten kan, haare vermogens gewaar te worden, zoekt ieder een dat volk van een voordeel te berooven, 't geen hetzelve, om zoo te ſpreeken, meer bij verraſſing dan door eenig ander middel bekomen heeft.

In-

(*a*) *Over de Grootheid der Romeinen en hunnen Ondergang.*

Indien men deze gedachten van Montesquieu op onzen Staat, of zelfs op eenig ander volk, door den handel groot geworden, wilde toepassen, zoude men grovelijk dwaalen: zelfs kunnen zij niet wel op Karthago t' huis gebragt worden.

Wij zien in de oude geschiedenissen slechts zeer weinige Mogendheden, welke door den koophandel magtig zijn geworden. De Pheniciërs en de Karthagers zijn de eenigen, welke deswege in aanmerking verdienen te komen. De Karthagers, om ons bij dezen te bepaalen, hebben in hunne oorlogen tegen de Romeinen wel doen zien, dat zij teffens tot den krijg en tot den koophandel bekwaam waren; indien dit volk een goed gebruik had weeten te maaken van alle de hulpmiddelen, welken de rijkdommen des koophandels opleveren, om den oorlog te voeren, zoo zoude Karthago misschien altijd deszelfs overmagt op de Romeinen hebben behouden; en zijne rijkdommen zouden bij het Romeinsche volk geen ongelukkigen naijver, en die deszelfs eigen magt gekneusd heeft, hebben veroorzaakt. Ook is Karthago niet te gronde gegaan, om dat het eene Mogendheid was, wier grootheid op den koophandel gevestigd was; maar om dat deszelfs staatsbestier gebrekkig, zwak en te veel verdeeld was, zoodaanig, dat, indien deze Mogendheid, even gelijk die der Romeinen, niets anders dan door veroveringen was opgekomen, dezelve evenwel van geen langer duur zoude zijn geweest. Zij zoude geen grooter krijgsoversten, noch geoefender krijgslieden in haaren dienst gehad hebben; het gebrek van deszelfs staatsbestier zoude haar eveneens voor de magt der Romeinen hebben doen bukken, en haare groote schatten, 't zij door veroveringen, 't zij door den koophandel verkreegen, zouden, gelijk als die van Tyrus, even

eens

eens de begeerlijkheid der Romeinen hebben gewekt, bij welken nooit eenig ander middel om zich te verrijken en magtig te maaken, bekend is geweest, dan veroveringen. Zoude men, indien Lodewijk de XIV. onzen Staat overheerd, en verdelgd had, gelijk de Romeinen Karthago verdelgd hebben, twee duizend jaaren, na dat die gebeurtenis voorgevallen zoude zijn, met waarheid hebben kunnen staande houden, dat onze Republiek verdelgd was geworden, om dat de Mogendheden, door den handel groot geworden, niet lang kunnen staan blijven? Onze Staat zoude te gronde zijn gegaan, door dezelfde oorzaaken, die den val van Karthago hebben te weeg gebragt, naamelijk veerdeeldheid, zwakheid, en gebrek aan een genoegzaam gezag om het beste te doen verkiezen en betrachten.

Karthago zoude onder een beter staatsbestuur het geweld der Romeinen gewis beter hebben wederstaan, misschien dat trotsch volk verwonnen hebben, daar Hannibal hetzelve zoo na aan deszelfs ondergang gebragt heeft. Karthago zoude onder een beter staatsbewind deszelfs magt, ofschoon door den handel verkreegen, langer, en misschien langer dan Romen de zyne, offschoon opgekomen, en toegenomen door de wapenen en door veroveringen, behouden hebben. Zoo Karthago slechts beter gebruik van deszelfs rijkdommen had weeten te maaken, zoude het voor de Romeinen niet gebukt hebben. Maar aan hetzelve zoude gebeurd zijn, 't geen aan alle handeldrijvende volken moet gebeuren, wanneer de lasten bij hen zoodaanig rijzen, dat andere volken beter koop kunnen arbeiden, en vaaren. Het zoude de middelen om groote rijkdommen te verkrijgen hebben verlooren, alleen door het mededingen van andere volken, die zich van tijd tot tijd op den handel zouden heb-

ben

ben toegelegd, en die denzelven met meerder zuinigheid, werkzaamheid en schranderheid zouden hebben gedreeven. Karthago zoude, even als alle andere handeldrijvende volken, dit noodlot hebben kunnen ondergaan, en echter geduurende verscheiden eeuwen eene groote Mogendheid, door den handel opgekomen, hebben kunnen blijven. Evenwel is 'er iet dat het gevoelen van den geestigen MONTESQUIEU schijnt te begunstigen: dit naamelijk, dat in de Staaten, welke door den invloed van den koophandel groot zijn geworden, de begrippen, welke aan het drijven van den koophandel eigen zijn, en die te veel aan een tegenwoordig voor- of nadeel blijven hangen, zonder om verdere gevolgen te denken, te sterk werken, en boven anderen gevolgd worden; daar de kooplieden zich verbeelden, dat zij, mits geld hebbende, altijd de noodige middelen zullen kunnen bekomen, en, uit onkunde van andere zaaken, zich verbeelden, dat alles op den voet van een koopmans comptoir behandeld moet worden. Dit brengt in het bestier van Burgerstaaten, welke door de vaart en koophandel vermogende zijn geworden, een weezenlijk gebrek voort, dat dezelven, niettegenstaande alle deszelfs rijkdommen, ligt in zoodaanige zwakheid kan houden, dat 'er niet veel benoodigd is, om die te doen vallen. Wij behoeven alleen het gebrek van tijdige voorzorg, en de spaarzaamheid omtrent de middelen tot zekerheid te noemen.

WANNEER men de volken beschouwt met opzigt op den koophandel, moet men onderscheid maaken tusschen het geen de Franschen noemen *commerce actif* en *commerce passif*; en 't welk wij zullen vertaalen door *werkzaamen*, en *onwerkzaamen koophandel*. Een volk, 't welk alleen zich op

den

den landbouw toelegt, of alleen van deszelfs handwerken leeft, of wel uit deze beiden deszelfs bestaan haalt, en zich bepaalt tot het verkoopen van het overtollige zijner landvruchten en handwerken aan andere volken, van welken hetzelve wederom die dingen neemt, welken het noodig heeft, (want 'er is geen volk, 't welk niet van een ander wat benoodigd heeft, of gebruiken kan) dit volk is eigenlijk gesproken geen handeldrijvend volk: hetzelve bezit geene rijkdommen, dan die uit deszelfs eigen schoot voortspruiten; doch welken door een goed staatsbewind een volk magtig kunnen maaken. Om zulk een volk zijne magt te ontneemen, of die te verzwakken, moet men het in zijnen boezem aantasten, zijne landen verwoesten en overweldigen.

Gantsch anders is het gelegen met een volk, 't welk een werkzaamen handel drijft, hetwelk zijne landvruchten en handwerken zelve naar buiten voert, en deszelfs magazijnen vervult met die van het eene volk om dezelven aan een ander wederom met voordeel te verkoopen; het welk *omme ende wederomme haalt en brengt*, gelijk de Staaten van Holland zich ten tijde van Karel den V. met die overheerlijke eenvoudigheid, daar onze tegenwoordige opgesmukte stijl geen hand water bij heeft, hebben uitgelaaten, waarin eigenlijk het drijven van koophandel gelegen is. Dit volk zal de magt, welke het door den handel heeft verkreegen, niet zien verdwijnen, indien het anders wel word bestierd; maar het zal van deszelfs handel verliezen, naar maate het van de grondbeginselen, en stelregelen, welken het groot gemaakt hebben, zal afwijken, en naar maate 'er andere handeldrijvende volken zullen opkomen, die deze grondbeginsels en stelregels zullen aanneems en volgen.

Dan

Dan zal het kampen van die mededingende volken aan deszelfs welvaart afbreuk doen en paalen stellen. Dan zal het de gelegenheid, om groote rijkdommen te verkrijgen, tot anderen zien overgaan en daar van versteeken blijven, gelijk wij het met Hamburg en andere plaatsen gewaar worden. Doch, indien het anderszins wel bestierd word, is 'er geen reden, waarom het de welvaart, die het heeft verkreegen, zoude verliezen, noch waarom *deszelfs magt, door den handel opgekomen, van korten duur zoude zijn.*

KARTHAGO had door 't stichten van Alexandria reeds veel van deszelfs koophandel verlooren, wanneer het door de Romeinen werd aangetast. Deszelfs koophandel zoude, in 't vervolg, buiten twijfel, door de werkzaame ijverzucht van andere handeldrijvende volken nog meer geleeden hebben, zonder dat Karthago, indien deszelfs regeeringsvorm slechts bekwaam ware geweest, om het staande te houden, juist daar door zoude hebben opgehouden eene groote Mogendheid, door den handel opgekomen, te weezen.

DE Venetiaanen zijn 't onder de hedendaagsche volken alleen, welken men als een volk, door den handel tot een hoogen trap van magt opgeklommen, 't welk van deszelfs ouden luister verlooren heeft, kan aanmerken. Want eenige steden van Italië en de Hanzé-steden kunnen voor geen Burgerstaaten of volken aangezien worden. Hunne ligging geeft hun gelegenheid, om door den koophandel rijkdommen te vergaderen, maar hunne ligging en regeeringsvorm laaten hun niet toe tot den rang van groote Mogendheden op te klimmen.

HET ontdekken van den weg naar Oost-Indien, over de Kaap de Goede Hoop, heeft aan Venetie het grootste gedeelte van den koophandel, door wel-

ken het deszelfs aanzienlijke magt had verkreegen, benomen. Dit heeft haar bijna geheel en al van den handel op Asië verstoken, en door het ongemeen en algemeen toeneemen van de nijverheid in stuk van koophandel heeft het een groot gedeelte van zijn overigen handel, en dus in Europa de middelen, om zijnen rijkdom te vermeerderen, verlooren. Maar het heeft de schatten, welken het verkreegen had, en welke de grondslag van zijne magt uitmaakten, behouden, en is daar door nog eene aanzienlijke Mogendheid gebleeven.

Men kan zeggen, dat de magt van Venetië met betrekking tot de overige volken, niet meer is het geen dezelve geweest is, nademaal alle de overige volken een grooten trap van overmagt hebben gekreegen; door zich op de handwerken en koophandel toe te leggen; maar in weerwil van 't verlies van een gedeelte dezer betrekkelijke magt en van de middelen, om zijne welvaart te vermeerderen, heeft Venetië de innerlijke waarde, welke het door den handel verkreegen had, behouden. Venetie is staande gebleeven; en zijne landzaaten genieten nog de vruchten van eenen voorigen voorspoed. Wie zal durven zeggen, dat deszelfs vermogen, offschoon door vaart en koophandel verkreegen, van korten duur zal zijn? Zijne Regeeringsvorm houdt het staande.

Onder alle, zoo oude als hedendaagsche volken, is 'er geen, 't welk zich in de vaart en koophandel met zoo veel aanzien en luister heeft vertoond, dan onze Vrije Staat. Om dien luister en dat aanzien te behouden moesten de gelegenheden dezelfde zijn gebleeven, en zulks was niet mogelijk. Onze hooge vlucht moest onvermijdelijk den naijver van andere volken gaande maaken, en deze naijver moest langzaamerhand eenige takken van onze

welvaart minder vruchtbaar maaken. Het was onmogelijk, dat wij bestendig onze betrekkelijke plaats in den algemeenen loop van den koophandel behielden. De Vereenigde Staat kon geen oorlog voeren, zonder belastingen, en rechten te heffen: deze belastingen en rechten konden niet worden geheeven, zonder ons een groot gedeelte der voordeelen, welken de vaart en koophandel vereischen, om in dien voordeeligen staat te blijven, te verliezen.

De andere volken hebben hnnnen handel werkzaam willen maaken. Frankrijk en vooral Engeland hebben den hunnen in Afrika en in de beide Indiën op eene verbaazende wijze uitgebreid; de mededinging in de visscherij en in den handel van *oeconomie* is magtig toegenomen. De andere volken hebben hun vernuft gedeeltelijk ten onzen kosten aan de vaart en koophandel gaan besteeden: dus schijnt het, dat ieder een, gelijk de Heer de Montesquieu aanmerkt, zich toelegt om ons van onze voordeelen te berooven. Zeker genoeg is het, dat in 't algemeen de uitheemschen zich meer dan voorheen op de fabrieken, scheepvaart en koophandel toeleggen, en dat hun voorspoed de onzen afbreuk doet. Men zou kunnen zeggen, dat de magt, tot welke wij opgeklommen zijn, den naaijver en dus ook den vernuftigen vlijt algemeener heeft opgewakkerd. Maar men zoude zich merkelijk vergissen, indien men met den Heer de Montesquieu wilde stellen, dat de poogingen der vreemde volken in staat zijn, onzen handel geheel en al in den grond te booren, en alle de bronnen onzer rijkdommen naar elders af te leiden of te doen uitdroogen.

Men heeft onze vaart, onzen koophandel, onze fabrieken zien afneemen, zonder dat eenig volk getoond heeft dit met opzet te willen uitwerken:

de

de middelen, welken Engeland en Frankrijk gebruikt hebben, en die naar maate dat men voor of tegen deze twee Natien gezind is, zoo breed uitgemeeten worden, als enkelijk en alleen uit nijdigheid en haat in 't werk gesteld, om onzen Staat te bederven, toonen over 't geheel, en eenige enkele gevallen uitgezonderd, niets anders dan dat zij onze spooren zijn ingeslaagen: en dit was meer dan genoeg om ons afbreuk te doen. Wij kunnen 'er geen anderen tegen gebruiken dan werkzaamheid, nijverheid, vlijt, spaarzaamheid; met een woord, die middelen, door welken wij te vooren de andere volken in scheepvaart en koophandel hebben overtroffen; en door welken wij, zoo wel als de Engelschen en Franschen, het grootste gedeelte van den handel en vaart van Venetië op de Levant, dewelke haar, na de ontdekking van de vaart naar Indië over de Kaap, was overgebleeven, aan ons getrokken hebben, zonder daar toe wapenen en geweld te gebruiken. De handel van *oeconomie*, de geldhandel, de commissie-handel en het vaaren op vracht, welke 'er toevallige takken van zijn, zijn geene onderwerpen, van welken men zich gewapender hand kan meester maaken. Om onze scheepvaart en koophandel geheel en al in den grond te booren, zouden of alle volken, ieder in 't bijzonder, hunne havens voor ons moeten sluiten; of 'er zoude een ander diergelijk volk als wij zijn moeten opstaan, 't welk aan Europa dezelfde voordeelen, die onze koophandel aan hetzelve bezorgt, voor een beter prijs aanboodt. Wij hebben noch het een noch het ander te vreezen, alzo die beide gevallen voor onmogelijk te houden zijn." Maar wij kunnen vreezen, dat onze oost- en westindische bezittingen ons geheel of gedeeltelijk ontweldigd zullen worden, het welk zekerlijk zoo als het

nu met onze vaart en koophandel gelegen is, aan dezelven een allerzwaarsten slag zoude toebrengen, en daarom de uiterste zorg waardig is.

Ons vermogen, offchoon uit den koophandel geboren, is oneindiglijk min wankelbaar dan dat van Venetië was, om dat de aart onzes handels een vaster grondslag heeft. Om de vermogens van onzen Staat tot zulke naauwe paalen te brengen, als het thans met die der Venetiaanen gesteld is, zoude men moeten vooronderstellen, dat 'er in Europa bijna diergelijke omwentelingen zouden kunnen voorvallen, als ten aanzien van Venetië hebben plaats gehad. Geene wisselingen of wentelingen in de algemeene vaart en koophandel kunnen ons onze bezittingen in Afrika en in de beide Indiën doen verliezen. Wij staan zekerlijk in gevaar van nog meerder afbreuk in onze vaart, koophandel, fabrieken en visscherijen te lijden door dezelfde oorzaaken, die 'er ons een gedeelte van hebben doen verliezen; maar alle middelen, om dit voor te komen, zijn ons nog niet ontvallen; en daar zijn 'er mogelijk meer dan men denkt, om die bronnen van welvaart, zoo niet geheel en al, ten minste voor een groot gedeelte op den ouden voet te herstellen. De ligging van ons land met betrekking tot de vreemde landen, deszelfs inwendige gesteldheid, kunnen door geen mededinging van andere volken vernietigd worden: de aart van onze natie, en de aart zelve van onzen koophandel schijnen voor 't behoud van onze neeringen en handteeringen te waaken. Om die te gronde te doen gaan, zoude onze Staat overheerd moeten worden, en de ingezetenen buiten staat gesteld om hun kost te winnen; of liever de Zeven Gewesten zouden ontvolkt moeten worden, vermits dezelven, zonder visscherij, vaart, koophandel en fabrieken, geen bestaan geeven. Daar

zou-

zoude een oorlogszuchtig Vorst, een Karel de Stoute, bij voorbeeld, moeten opkomen, die, meer belust om landen en steden te verwoesten, dan dezelven in volk en in rijkdom te doen toeneemen, den Vrijen Staat kwam overweldigen, en onder zijne heerschappij bragt. Zoodaanig eene gebeurtenis zoude zekerlijk aan onze visscherij, vaart, koophandel, en fabrieken den doodsteek geeven, en de Hemel bewaare ons en onze naakomelingen voor zulk een onheil! Vergeefsch stelt men dit geval onder de onmogelijkheden.

Volgens de Montesquieu heeft eene geduurige ondervinding in Europa getoond, dat een Vorst, welke een millioen onderdaanen heeft, zonder zich zelven in den grond te helpen, niet meer dan tien duizend man op de been kan houden: dus zouden alleen de volkrijkste Staaten legers kunnen onderhouden. Dit gevoelen mag waar zijn, voor zoo verre men hetzelve bepaalt tot eenen Staat, die niet meer dan een millioen ingezetenen heeft, en aan wien het aan middelen ontbreekt, om het gering getal van ingezetenen op eene andere wijs goed te maaken. De magtige en ontzaggelijke vlooten, welken de Vereenigde Staat in deszelfs oorlogen onderhouden heeft, toonen ten overvloede, dat het onderhouden van eene krijgsmagt niet altijd afhangt van de volkrijkheid van een land. Handeldrijvende volken worden door de rijkdommen, die hun van elders aanvloeien, in staat gesteld, om ook van elders het inwendig gebrek aan volk te vergoeden. De menigte van onderdaanen doet in onze tijden niets, indien 'er geen geld bij komt, om aan dezelven het noodige tot het voeren van oorlog bij te zetten. Indien onze Staat eens verbood, om tegenwoordig voor de vreemde Mogendheden geld op te neemen, zouden deze

wel in ſtaat zijn, om grooter magt uit te oefenen, dan wij? Immers word het tegenwoordig voor eene bekende waarheid aangenomen, dat de Mogendheid, wier ſchatkist het eerſte uitgeput is, ook het eerſte den vrede moet zoeken.

De voornaamſte zwakheid der Republiek ligt mogelijk in haare regeeringsvorm. De Montesquieu heeft de gronden van zwakheid, aan welken een Gemeenebest onderhevig is, nagegaan. De dwingelandij van een Vorst, zegt hij, krenkt eenen Burgerſtaat niet meer dan de onverſchilligheid voor het algemeen welzijn het een Gemeenebest doet. Een Vrije Staat heeft het voordeel, dat 'er de inkomſten beter beſtierd worden. Maar wat, indien zij 'er ſlechter beſtierd worden? Een Vrije Staat heeft dit boven anderen vooruit, dat 'er geen gunſtelingen van eenen Vorst zijn; maar, indien men, in plaats der vrienden en bloedverwanten van den Vorst, de vrienden en bloedverwanten van allen, die deel aan de regeering hebben, moet bevorderen en groot maaken? dan is alles bedurven; de wetten worden 'er met meer gevaar krachteloos gemaakt, dan zij geſchonden worden door een Vorst, welke, altijd de grootſte ingezeten van den Staat zijnde, het meeſte belang in deszelfs behoudenis heeft.

Gelukkig is het bij ons tegenwoordig zoo niet gelegen. Wel is waar, dat men overal op ampten en bedieningen ziet aazen; en dat 'er een algemeene naaijver heerscht, om 'er de beſchikking over te hebben: doch die begeerlijkheid word meer of min in toom gehouden, door de vermenging der driederlei ſoorten van regeeringsvorm, welke tegenwoordig bij ons gevestigd is. Het Eminent Hoofd heeft onmiddelijk belang om de abuiſen en misbruiken te weeren. Het is den Vorst om 't even, in wiens handen een Commies plaats of een

Fis-

Fiscaals ampt, of het bevel over eene vloot gesteld worde, mits dat die geen, aan wien het opgedraagen word, in staat zij, om aan zijne bediening te voldoen. De Prins van Oranje is de gegoedste ingezeten van den Staat, en als zoodaanig heeft hoogstdezelve, zonder Koning, zonder Oppervorst te zijn, het grootste belang in deszelfs behoudenis. Zijne hooge waardigheden brengen 'er geen andere mede: uit hoofde van dezelven is hij de Vader des Volks en des Vaderlands, de geboren beschermer van deszelfs vrijheid en rechten; hij kan in de staatsvergaderingen en raadpleegingen der regeering geen ander belang dan dat van het volk brengen; het geschreeuw van gevaar voor de vrijheid is een ijdele galm, daar de haaters en overtreeders van vrijheid zich van bedienen, om alleen te heerschen. Al de roem en al de persoonelijke welvaart van den Heere Stadhouder zijn gelegen in het heil des volks. Hij heeft geen ander belang en kan 'er geen ander hebben, om dat de grootheid van zijn huis op de grootheid van de Republiek rust, en dat die met dezelve staan of vallen moet. Wie is 'er in de Republiek, van wien men hetzelfde kan zeggen? Zijn 't dezulken, die hun geld buiten 's lands uitzetten, en bij eenen ondergang van den Staat ligt naar een ander Land met vrouw en kinderen kunnen vertrekken, en nu slechts belang hebben, om hunne familien rijk te maaken? Meer dan eens heb ik hooren zeggen: Wat heeft men aan de regeering, als men zijne familie en goede vrinden geen dienst kan doen? Nimmer heb ik hooren zeggen: Wat heeft men aan de regeering, als men het Vaderland geen dienst kan doen?

Gelooft men de Montesquieu, dan moet een Vrije Staat niet waagen, om groot of klein te worden. Hij moet alleen trachten zijn

middelmaatig bestaan te behouden. In 't algemeen kan dit zoo wel van Koningrijken als van vrije burgerstaaten gezegd worden. Geene Mogendheid heeft ooit dezen Staatsregel beter gekend en gevolgd dan onze Republiek, dewijl zij nimmer gezocht heeft den Staat te vergrooten. Maar wat Mogendheid heeft het in haare keuze, niets te waagen, terwijl de heerschzucht de nabuurige volken bestendig in beweeging houdt? Het staat haar vrij, niets tot haare vergrooting te onderneemen en somtijds eenige geringe belangen aan haare veiligheid op te offeren; maar heeft zij keuze, om stil te zitten en niets te waagen, als het op eene noodzaakelijke en wettige bescherming aankomt?

Alle Mogendheden, alle regeeringen moeten trachten haaren staat staande te houden: dit moet de beweegoorzaak en het doelwit van haar staatsbeleid zijn: alle de bijzondere belangen komen op dat belang t'huis, als tot een middenpunt. Het voornaamste voorwerp onzer belangen ligt in het geen betrekking heeft tot het *haalen en brengen omme ende wederomme*: in de handwerken, visscherijen, vaart en koophandel. Die zijn 't, welke de zorg onzer Regeeringe moeten wekken. Het spreekt van zelfs, dat de oorlog ons niet dient, en dat wij ons zoo min mogelijk met de geschillen der Vorsten moeten bemoeien; maar als men op dien grond beweert, dat wij alle verbintenissen moeten vermijden, dan gaat men te ver. Daar is geene Mogendheid, welke buiten verbindtenissen met andere kan blijven, dan die, welke uit en door zich zelve machtig genoeg is, om geen aanval te vreezen; en mogelijk is Frankrijk alleen in dat geval. Wij moeten koophandel drijven: om dien te kunnen voeren, moetenwe in de havens van de vreemde Mogendheden toegang hebben, en denzelven wederom tot de onzen aan haar verleenen,

nen. Hoe zal dit geschieden zonder verbonden of verbintenissen? Wij hebben te vooren doen zien, hoe de onzen door middel van verdragen hunne vaart en koophandel wijd en zijd uitgebreid en vermeerderd hebben. Men moet denzelfden weg blijven betreeden, wil men dezelfde vruchten plukken. Men moet de spooren onzer vooroudere en in dit opzigt even zoo min als in eenig ander verlaaten. Het minste geschil, dat 'er in Europa voorvalt, kan op onze vaart en koophandel invloed hebben, en ons dus meer of min, zoo niet onmiddelijk, echter middelijk, raaken, en ons noodzaaken van deel aan den oorlog te neemen. Daar is zelfs geen Mogendheid, wie het minder in de keuze staat om 'er uit te blijven, dan eene handeldrijvende. Wij ondervinden het door den tegenwoordigen oorlog. De oorlogende Mogendheden hebben het aan onze verkiezing niet gelaaten bij de onzijdigheid te blijven.

Wel is waar, dat 'er op de trouw der verbonden niet veel te tellen is. Zij worden met alle overleg op 't papier gebragt. De menigte der artikelen, waar uit dezelve gewoonelijk bestaan, schijnen even zoo veele wetten te zijn, waaraan de Mogendheden zich ieder in 't bijzonder onderwerpen, om voor het toekomende hun onderling goed verstand en vriendschap te verzekeren: de volken, op welken de rampen des oorlogs zijn nedergekomen, gelooven in der daad, dat 'er wederzijds ter goeder trouwe alle noodige behoedmiddelen zijn gebruikt, om den vrede altijd te doen duuren: doch de hartstochten der menschen laaten niet toe, dat de natuurlijke billijkheid altijd haare kracht oefene. Dikwijls worden de verbonden alleenlijk uit nood gemaakt; en een ingebeeld staatsbelang doet dezelven bij de eerste gelegenheid weder breeken. Met welke oplettenheid een verbond opgesteld moge

 zijn,

zijn, doorgaande zijn 'er maar weinig artikelen, die geen vat tot geschil geeven. Nieuwe gebeurtenissen doen daarenboven het staatsweezen van Europa van tijd tot tijd veranderen, en brengen nieuwe belangen voort, welke de oude doen verdwijnen, en alle de wetten, welken de volken zich zelven hadden opgelegd van haare kracht ontblooten. Daar komen tijden en omstandigheden, welken de diepste staatkunde niet heeft kunnen voorzien, en die vooral eene handeldrijvende Mogendheid in eenen neteligen staat kunnen brengen; waar van de opstand der Amerikaanen een leevendig voorbeeld geeft. Niet te min eischt de staatkunde, dat men, in weerwil van de onzekerheid der verdragen, 'er bij den duur zijn werk van maake, om dat het juist deze onzekerheid is, welke het vooruitzigt zoo noodzaakelijk en zoo moeielijk maakt, en daarom onophoudelijk een waakzaam oog vordert.

Willem de I., hoe doorzigtig die Vorst ook mooge weest zijn, heeft niet kunnen voorzien, dat Cromwel, na zijnen Koning van den troon afgebonsd en door de handen van een beul vermoord te hebben, Engeland willekeuriglijk, onder den naam van Beschermer, bestieren zoude; dat 'er een tijd in ons land zoude komen, waarin men al wat op zijne graftombe te leezen staat, zoude vergeeten, en de ondankbaarheid zoo wel als de wraak zoo verre gevoerd zoude worden, van dien Koningsmoorder te beweegen, om zich op het fnuiken van onze zeemagt en scheepvaart toe te leggen, waarin het belang van 't Vaderland voor de wraakzucht tegen het Huis van Oranje zoude moeten wijken; waarin men tot den spoorloozen stap van een eeuwig *Edict* te maaken zoude komen; en den eersten grond van de zekerheid en grootheid van dezen Staat doen zinken; dat 'er een tijd zoude komen, in welken

wij

wij beiden de Mogendheden, Engeland en Frankrijk, tot vijanden, en onzen ouden vijand alleen tot vriend zouden hebben; in welken een Koning van Frankrijk, aan het hoofd van een leger van meer dan honderd duizend man, spoediglijk verscheiden onzer Gewesten zoude komen overmeesteren, en den Vereenigden Staat op den oever van deszelfs ondergang brengen; dat 's Lands onheilen het Stadhouderschap, ten behoeve van Willem den III. deszelfs achterkleinzoon, zouden doen herleeven; dat deze jonge Vorst de verlosser van dien zelfden Staat, van welken hij de grondlegger is geweest, zoude zijn; en dat eindelijk deze zelfde Willem de III, door eene stille staatsverandering, een soort van wonder in Engeland, den troon van Groot-Brittannië zoude beklimmen, en dat dus deze Vorst, die in zijne kindsheid zoo smaadelijk was behandeld, teffens Koning van Engeland en Stadhouder van de Republiek zoude zijn. Prins Willem de I, die den Staaten zoo ernstig onder het oog gebragt heeft, dat gebrek aan eendragt hen ten bederve zoude leiden, en dat zij zonder een band, die hen aan elkanderen verknocht hield, niet bestaan zouden kunnen, heeft niet vooruitgezien, dat men, na zulke rampen als de Republiek in minder dan vijf-en twintig jaaren onderging, nog zoude hebben kunnen vallen of blijven in den waan, dat zij zonder een Eminent Hoofd konde bestaan; en dat, 'er wederom een hooge en dringende nood zoude moeten opkomen, om op nieuw toevlucht tot zijn huis te neemen: dit heeft zekerlijk Prins Willem de I. niet kunnen vooruitzien: maar vooral heeft hij niet kunnen vooruitzien, en zoude het kwaalijk hebben kunnen gelooven, dat de Republiek, ten derde maale door het gezag en den invloed van zijn Huis gered zijn de geworden, in onze tijden vervuld zoude worden

met

met logen en lastertaal, om Hem, zijn Huis en afkomelingen, en de beste der regeeringsvormen te bezwalken, en aan al het geen, wat zij ten beste van de Republiek gedaan hebben, met de zwarste verwen af te maalen, en dat die geenen, welke..... maar ik houde op, mijne pen is niet geschikt, om zulk een schandelijk wanbedrijf te boeken.

Het bestaan van Lodewijk den XIV. die tot de onderneeming tegen ons Vaderland meer door grimmigheid, verbolgenheid, en hoogmoed dan door eenig staatsbelang gedreeven werd, is voor Frankrijk even zoo ondienstig, als voor den Vereenigden Staat schadelijk geweest. Het heeft in onze Natie de grondslagen van dat mistrouwen, 't welk sederts in de onderhandelingen met Frankrijk heeft plaats gehad, gelegd, en aan Frankrijk, in plaats van een natuurlijken en dikwijls noodzaakelijken bondgenoot, een gevaarlijken vijand verwekt. Van dien tijd af aan, heeft onze Natie Frankrijk niet anders aangezien dan als eene heerschznchtige Mogendheid, die haare heerschappij op alle wijze zocht te vergrooten, de grenzen van haar gebied ten kosten van haare nabuuren uit te breiden, en den meester over alle andere Mogendheden te speelen. Hier bij kwam nog het geheugen, hoe weinig baate, of laat ik liever zeggen, hoe veel nadeels de Vrije Staat uit zijne laatste verbintenissen en 't vertrouwen op die kroon gesteld, genooten had. Als men de Brieven van d'Estrades leest, zal men bevinden, dat het Hof van Frankrijk zich van die verbintenissen bediende alleen, om den Staat te beweegen tot het voldoen aan de eischen, welken de Bondgenooten van Frankrijk tot laste van het Gemeenebest inbragten. Heeft Frankrijk voorts zijn eigen belangen wel gevolgd, met de zijde van De Witt tegen het Huis van Oranje te verkiezen? Dat Rijk kon

kon zekerlijk het sluiten van den munsterschen vrede den Stadhouder niet wijten. Men doorloope alle de gebeurtenissen, voorgevallen sedert de oprichting van de Republiek tot het tijdstip, dat zij genoodzaakt werd haare toevlucht tot Willem den III. te neemen, en men zal niet bevinden, dat Frankrijk de minste reden van misnoegen tegen het Huis van Oranje heeft kunnen opvatten. Wat mag deze Kroon dan bewoogen hebben, om dit Huis te verongelijken? en wat mag haar een staatsbegrip hebben doen aanneemen, het welk den Vereenigden Staat van haar verwijderen en naauwer aan Engeland verbinden moest? Het hart der Natie blijft, niet tegenstaande alle poogingen, welken gedaan worden, om hetzelve van 't Huis van Oranje te vervreemden, hetzelve aankleeven, en ziet die geenen, welke zich vijandig tegen dat Huis gedraagen, voor haare gevaarlijkste vijanden aan. Indien Engeland zich van dezen toestand van den Vereenigden Staat heeft weeten te bevoordeelen, om zijnen koophandel uit te breiden, zijne magt te doen aanwassen, en zich eindelijk van de heerschappij der zee meester te maaken; indien de Vereenigde Staat, na den oorlog, die met het sluiten van den rijswijkschen vrede een einde nam, in den oorlog over den opvolging tot den spaanschen troon, en in dien van 't jaar 1741. is ingewikkeld geworden; indien de kosten dezer oorlogen denzelven genoodzaakt hebben om geld op te neemen, en de ingezetenen nog meer met belastingen te overlaaden; kan men ontkennen, dat zulks al mede gevolgen zijn van het staatsbegrip, in het welk het Hof van Frankrijk, ten tijde van De Witt, is gevallen? Indien Frankrijk minder gedraald hadt, om in onzen oorlog tegen Karel den II. zijne verbintenissen na te komen; indien het minder ijver tegen het Huis van Oanje

hadt doen blijken; indien het ons de voordeelen van koophandel in Frankrijk hadt laaten behouden, de Vereénigde Staat zoude waarschijnelijk niet in de noodzaakelijkheid zijn gebragt geweest, om verbintenissen aan te gaan, welke denzelven in het vervolg verplicht hebben zijne Bondgenooten bij te staan en deel te neemen in de oorlogen tegen Frankrijk, die al verder de lasten en schulden van den Staat hebben doen toeneemen. Immers was 'er nooit Mogendheid minder genegen, om in oorlog te treeden, dan onze Republiek.

Wij hebben doen zien, dat niets den koophandel en al wat 'er aan kleeft meer krenkt dan het vermeerderen der belastingen. Het verval van den koophandel moet derhalven grooter worden naar maate dat 'er geld opgenomen word; vermits 'er een minste inkomsten noodig zijn om de interesten te betaalen, en de schulden van den Staat niet vernietigd worden door den vrede. Alle de voordeelen van een gelukkigen oorlog vergoeden de nadeelen niet, welken 'er de Staat door lijdt. Het volk is verzwakt in zijne middelen van bestaan, en de Staat in zijne vermogens. De geldleeningen hebben altijd dit gevolg; zij maaken eene der plaagen van de hedendaagsche oorlogen uit, en die te meer drukt; dewijl zij zich in het oneindige en over veele geslachten uitstrekt. (*a*) Nooit heeft de Staatkunde iet verderflijker voor het menschelijk geslacht uitgedacht, dan de kunst om met geleend geld oorlog te voeren. De zwakheid, welke noodzaakelijk uit de zwaare belastingen is ontstaan, is minder bemerkelijk geweest, om dat de overige volken aan die zelfde kwaal ziek liggen. Maar het was al eens zoo, dat wij, uit hoofde van eene

(*a*) Zie hier over MOREAU *Plichten der Overheden.*

eene foortgelijke verzwakking bij de andere Mogendheden, denzelfde trap van vermogen, welken wij eertijds hadden, ten haaren aanzien, en met betrekking tot het haare, hadden behouden, het zoude niet te min zeer moeielijk schijnen te voorzien, wat gebruik 'er buiten 's lands best van gemaakt zoude worden, om de Republiek staande te houden.

Men verhaalt, dat Pompejus aan een Koning der Parthen gezegd heeft, dat de rechtmaatigheid tot grenspaalen aan een Vrijen Staat verstrekte. Dit zeggen zoude het kortbegrip van onze hedendaagsche staatkunde kunnen uitmaaken, indien 'er alle volken zich naar regelden. Maar ongelukkiglijk voor de rust des menschelijken geslachts is het de punt van den degen, gelijk Agesilaus zeide, welke de grenzen van een land bepaalt: en op die grenzen is het, dat de Vrije Staat bij den duur een waakend oog moet houden.

Onze Republiek heeft even als andere Staaten een landgrond, en vaste plaatsen tot deszelfs bescherming. Maar de magt, welke haar grond oplevert, is zeer gering, en de grond zelf is van weinig belang, indien dezelve niet te gelijk aangemerkt word als de zetel eener andere heerschappij, welke geen paalen kent, dan die haar door het natuurlijke recht worden voorgeschreeven. Deze heerschappij ligt in de vernuftige werkzaamheid van 't volk: zij is 't, die haare vruchten bij alle volken inzamelt, en die aan den Staat bezittingen en volkplantingen in Afrika en in beide Indiën heeft verschaft. De vrijheid dezer vernuftige werkzaamheid is het voorwerp onzer verbintenissen, en de maat van het belang, het welk de Vereenigde Staat in de beweegingen der overige volken van Europa moet neemen. Dit maakt zijn vermogen onzeker,

om

om dat het hem afhangelijk van de ijverzucht, de ongerustheid, de heerschzucht der andere volken, en van de oorlogen zelven, die zij tegen elkander kunnen voeren, maakt.

De heerschzucht, welke het uitbreiden van den grond van den Staat niet tot doelwit heeft, die geen aanwas begeert dan die uit de vernuftige werkzaamheid voortvloeit, eene heerschzucht, die tegenwoordig vrij algemeen is, verschaft der Staatkunde geen onderwerpen, dan die slechts oplettenheid vereischen, om behouden te blijven en rijker te worden. Eene doorzigtige regeering zal nimmer vreezen, langs dezen vreedzaamen weg iets van haar vermogen en welvaart te zullen verliezen. Geheel anders is het gelegen met een staatsbeleid; het welk het vermogen van den Staat zoekt te bouwen op eene vergrooting of vermeerdering van land; of op een algemeene heerschappij der zee. Beide die oogmerken strijden met de gelijkheid, welke de wet der natuur onder de volken gesteld heeft, en aan dezelven heeft voorgeschreeven, om dat zij niet bereikt kunnen worden, zonder geweld te gebruiken en de rechten van een ander te verkorten.

De Vereenigde Staat dient, om zijne vermogens en krachten te bewaaren, niet alleen in Europa zijne Walvischvangst, de Haringvisscherij op de kusten van Groot-Britannië, de vrijheid van vaart op den Rhijn, de Wezer, de Elbe, en in alle zeeën van Europa te behouden; maar ook in 't genot van alle voorrechten en gunsten, welken dezelve van andere Mogendheden, zoo in het Noorden en in het Zuiden van Europa, als in andere Gewesten, bij verdragen heeft bekomen; de Veereenigde Staat dient vooral de vrijheid van zijnen koophandel op Afrika, zijne Amerikaansche Volkplantin-

tingen, met den uitfluitenden handel op dezelven, en alle deszelfs bezittingen in Oost-Indië, met de vaart en koophandel, welke 'er van afhangen, te behouden, en al dit behoud heeft meer betrekking tot de inzigten en beweegingen van andere volken, dan het aan veelen zoude mogen voorkomen. De Kaap, Ceilon, de Moluksche Eilanden, zijn landstreeken, welke Frankrijk, zoo min als Engeland, zouden ongevallig zijn.

De Republiek heeft belang, dat geene europeische Mogendheid, 't zij in Europa, 't zij elders te magtig worde, om dat 'er haar aan gelegen ligt, dat niemand in staat zij de anderen de wet te stellen, en de vrijheid van vaart en koophandel onder bedwang te leggen. Zij heeft belang, dat alle volken in Indië bij de vaart en handel, welken zij 'er hebben, en oefenen, blijven: doch men moet ook niet ongemerkt laaten, dat, even zoo wel als wij belang hebben, dat niemand zoo magtig worde van aan anderen de wet te kunnen stellen; dus ook de andere Mogendheden belang hebben, dat wij 'er niet toe in staat geraaken.

Behalven dat een al te magtige Nabuur den Vereenigden Staat voor zijne veiligheid en zekerheid bekommerd moet maaken, zoo zoude eene Mogendheid, die ten aanzien van anderen te sterk zoude zijn, hem zijne bezittingen in Oost- en West-Indië ligter kunnen doen verliezen, dan hij die veroverd heeft. Hij behoeft over de welvaart en voorspoed der fransche en spaansche Volkplantingen nóg minder dan over die der Engelsche jaloers te zijn. De fransche verschaffen hem een tak van vaart en koophandel, die onze algemeene vaart en koophandel vermeerdert, nadien het grootste gedeelte haarer vruchten bij ons overkomt en verkocht wordt.

De vrijheid van vaart en koophandel kan in Europa niet beter ſtaande gehouden worden dan door een evenwicht van vermogens in de andere werelddeelen, en geen natie heeft daar meer belang bij dan wij; om dat wij geen vergrooting van koophandel door de wapenen zoeken. Maar wie kan verzekeren, dat dit evenwicht van vermogens in de drie werelddeelen in dien ſtaat, waarin het tegenwoordig is, of voor het ontſtaan van den tegenwoordigen oorlog was, bestendig zal blijven? Het middel om het niet te verliezen is vrede tusſchen de Mogendheden van Europa. Want hoe zeer de kortſtondige voordeelen, welken een oorlog tusſchen eenige vreemde volken aan den Vereenigden Staat verſchaft, niet te versmaaden zijn, zij zijn niet beſtendig genoeg, en breiden zich niet algemeen genoeg uit, omze boven eene algemeene rust te ſchatten. De Republiek heeft derhalven voor haar eigen behoud belang, dat 'er geen oorlog in Europa rijze; en moet ſteeds zoeken om, voor zoo veel het van haar afhangt, den vrede te bewaaren.

Ontstaat 'er een oorlog, dan hebben meest alle Mogendheden, maar vooral onze Republiek, belang om onzijdig te blijven. Die geenen, welke aan 't roer van eenen Staat gezeten zijn, beſchouwen die onzijdigheid niet eeniglijk voor het tegenwoordig genot, maar teffens in alle de gevolgen, welken zij kan hebben, voor zoo verre het menſchelijk verſtand dezelven kan voorzien; daar de onzijdigheid in haare gevolgen ſomwijlen meer nadeels kan doen, dan 't genot der onzijdigheid voordeel toebracht.

Het heeft den Vereenigden Staat ſlechts eenmaal mogen gebeuren eene beſtendige onzijdigheid, geduurende een taamelijk langen oorlog te land en

en ter zee te houden; dit is, geduurende den laatsten oorlog, geweest: de staat van vrede, waarin dezelve zich, geduurende den oorlog van 't jaar 1733, bevonden heeft, kan hier in geen aanmerking komen. Die oorlog duurde niet lang, noch ontrustte zijne barrieres, noch de vrijheid der zee. Doch wanneer 'er een oorlog ontstaat, gelijk de laatste geweest is; wanneet het grondgebied van den Staat door legers van oorloogende volken omringd word; wanneer hunne vlooten malkanderen overal op zee aantasten, en slag leveren; wanneer die in Afrika, Amerika en in Oost-Indië, elkanders bezittingen overvallen, verwoesten, en veroveren, dan is 't noodig, dat men de voor- en nadeelen der onzijdigheid wikke en weege.

Onze Staat heeft bijna alleen, geduurende zes jaaren, die de voorige oorlog tusschen Frankrijk en Engeland geduurd heeft, al den handel van Frankrijk, vooral dien op Afrika en Amerika, welke op zich zelven van zeer groot gewicht is, gedreeven, en zulks met eene vermeerdering van winst, die sommigen op honderd, en somtijds meer dan twee honderd ten honderd, berekend hebben. Over het geheel genoomen, heeft 'er onze koophandel bij gewonnen, niet tegenstaande het verlies van een groot getal schepen, door de Engelschen op ons genomen, en 't welk men op meer dan op honderd millioenen begroot heeft. Maar de rijkdommen, uit dien winst voortgesprooten, zijn slechts eenigen kooplieden te beurt gevallen, en hebben maar een geringen invloed op de welvaart van den Staat, in zijn geheel genomen, gehad. Gevolgelijk kunnen deze vruchten onzer onzijdigheid, geduurende dien tijd, juist niet aangezien worden, als den Staat veel nuts te hebben toegebragt. De voordeelen der onzijdigheid bestaan veel meer in den onafge-

broken algemeenen loop des koophandels, in de vruchten van een ſpaarzaam overleg, in het vermeerderen van den algemeenen koophandel van den Staat, die zijne geldmiddelen ſtijft, en in 't behouden der vernuftige werkzaamheid en volkrijkheid, dan in eene kortſtondige meerdere winst; welke ſommige kooplieden uit een tak van koophandel en vaart, welke de natuurlijke vaart en koophandel der Republiek niet is, weeten te haalen.

Het ſtremmen van de algemeene vaart en koophandel is voor onzen Staat eene der grootſte plaagen des oorlogs, om dat, terwijl het ons aan de eene zijde door buitengewoone kosten verzwakt, het, aan den anderen kant, ons, door het ſtilſtaan van de bron, waaruit 's Lands inkomsten moeten geſchept worden, nog magteloozer maakt. De Republiek ſtaat in zoodaanig een geval gelijk aan een volk, 't welk van den landbouw moet beſtaan, en aan 't welk de te velde ſtaande graanen, met de mogelijkheid om zijne landen te beteelen, ontnomen zouden worden.

De voordeelen van onzijdig te blijven tusſchen oorloogende Mogendheden kunnen, zoo wel als alle andere, te breed uitgemeeten worden. Het is mogelijk nog niet uitgemaakt, dat de Vereenigde Staat meer gewonnen heeft bij 't onzijdig blijven, geduurende den voorigen oorlog tusſchen Engeland en Frankrijk, dan hij gedaan zoude hebben, als dezelve niet onzijdig was gebleeven. Dit is ten minſte zeker, dat, indien de Republiek zich bij tijds gewapend had, om haare onzijdigheid met eigen krachten te kunnen handhaaven, zij vermoedelijk in ſtaat zoude zijn geweest, om de verliezen, op de vaart en koophandel gevallen, voor te komen, de oorloogende Mogendheden ten haaren opzigte omzigtig gemaakt, en op dezelven zoo veel invloed gekreegen zoude hebben, dat haare tusſchen-

komst in het maaken van eenen vrede aangezocht zoude zijn geworden. Het algemeen gevoelen van haare zwakheid, het welk zij met ongewapend te blijven vermeerdert, is op zich zelve eene verzwakking, om dat hetzelve aanleiding geeft, dat de Staat minder geacht en ontzien word, en de Mogendheden minder genegen maakt, om met ons in verbond te ſtaan. De houding van Engeland en Frankrijk ten onzen opzigte, ſedert dat deze tegenwoordige oorlog tusſchen die Mogendheden ontſtaan is, levert 'er een blijkbaar bewijs van. Waren wij bij tijds gewapend geweest, hadden wij eene gewapende neutraliteit gehad; dat is te zeggen, hadden wij ons in ſtaat geſteld, om onze onzijdigheid gewapenderhand te kunnen doen ontzien, (want, zoo ik het wel hebbe, is dit eigenlijk de natuurlijke betekenis en zin van de woorden *gewapende neutraliteit*) noch de Engelſchen, noch de Franſchen zouden ons gedwongen hebben, om tot eene vredebreuk te komen; ten minſte wij zouden, daar toe gedwongen, niet bloot geſtaan hebben, om weerloos den eerſten en gevoeligſten ſlag van eenen vijand te moeten lijden. Men leeze hier over het het geen aan H H. H H. M M. door H. K. H. Mevrouw de Prinſesſe Gouvernante, nevens den Raad van Staate, in den jaare 1757, is voorgedraagen (*a*).

Het geen Voltaire en andere franſche Schrijvers op het deel, het welk wij in de oorlogen tusſchen Frankrijk en het Huis van Oostenrijk genomen hebben, en over onze verbintenisſen met Engeland aanmerken, daar zij de ſtappen van de Republiek als zoo veele misſlagen en dwaasheden

(*a*) Men vindt dit in Reinier Vrijaarts *Brieven* IIde ſtuk, bladz. 62, en volg.

heden te boek ſtellen, is weinig waardig, dat wij 'er ons bij ophouden. Alle de franſche Schrijvers, (ik zonder 'er geen een van allen, die ik geleezen heb, uit) zijn behebd met de verbeelding, dat zij beter dan andere over de belangens van onzen Staat, en de wegen, welke ter bevorderinge van dezelven geſchikt zijn, kunnen oordeelen; ofſchoon zij de lompſte en diepſte onkunde, zoo van onze Republick, als van haare vermogens toonen; en het geringſte denkbeeld noch van onze regeeringsvorm, noch van ons ſtaatsweezen hebben. Op welk een opgeblaazen toon ſpreekt de Schrijver van *le Politique Hollandois* niet? Een man, die zich tot een Leermeeſter van onze Natie verheft, zich als zoodaanig een aankondigt, en in ieder blaadjen toont, dat hij de leerling van eene menigte middelmaatige burgers, die tot tijdverdrijf wat geleezen hebben, zoude kunnen zijn, indien de franſche hoogmoed hem toeliet les van een gemeen hollandsch burger te ontvangen. VOLTAIRE met alle die franſche Schrijvers daar laatende, zal ik enkelijk aanmerken, dat de Republiek nimmer in 't geval is geweest van tusſchen twee goeden te kunnen kiezen, maar wel van tusſchen twee kwaaden te moeten kiezen. Cromwel, en na hem Karel de II. en voorts Lodewijk de XIV. hebben den Vereenigden Staat in de noodzaakelijkheid gebragt om de wegen te verkiezen, welken dezelve ingeſlagen is: inzonderheid heeft Lodewijk de XIV. door zijn gedrag jegens de Republiek ons gedwongen, om ons naauw met het Huis van Ooſtenrijk, Groot-Brittannië, en eenige duitſche Vorſten te verbinden: wie 'er aan twijffelt leeze, onder anderen, de *Memoires* van *d'Avaux*. Dit heeft ons genoodzaakt, om naar middelen uit te zien, welken wij het geſchikst voor onze zekerheid achtteden, en daar

uit

uit zijn wederom alle die betrekkingen voortgesprooten, welke ons in de onlusten en geschillen van andere Mogendheden betrokken hebben. Van achteren, en zonder in staat te zijn, om alle de omstandigheden en beweegmiddelen, welke de Republiek in dien tijd hebben kunnen of moeten overhaalen tot deze of geene verkiezing, te weeten en in overweeging te kunnen neemen, daar over te willen oordeelen, en te beslissen, wat men gedaan of niet gedaan moest hebben, is, mijns bedunkens, een klaar merkteken van gebrek aan kunde en oordeel. Het eenigste, dat men met zekerheid zoude kunnen berispen, is het begrip, dat onze Staat, zonder het aanhouden van eene bekwaame land- en zeemagt in tijd van vrede, bestaan kan: vooreerst, om dat het eene algemeene waarheid met betrekking tot alle Burgerstaaten, en vooral ten aanzien van zulken, die rijk zijn, is, dat zij, zonder eene aanzienlijke magt, welke in andere Mogendheden eenig onzag kan baaren, altijd bloot staan aan vijandlijkheden: ten tweede, om dat wij aan dat begrip alle de rampen, welken de Republiek geleeden heeft, menschelijker wijze gesproken, te wijten hebben; ik laat nu daar de bijzondere oorzaaken, welke, uit het begrip van eene staatsregeering zonder Stadhouder, daar bij in aanmerking zouden kunnen komen, en van welke oorzaaken te vooren gesproken is. (a) Want of de bijzondere Gewesten, of de Republiek, eenen Stadhouder hebben dan niet, dit blijft zeker, dat zij in vrede een behoorlijke land- en zeemagt dienen te onderhouden, indien zij de veiligheid en zekerheid van den Staat, zoo wel als het welvaaren der in-

(a) D. III. bladz. 130. en volg. 263. en volg. 325. en volg.

ingezetenen, niet gedurig in de waagschaal willen houden.

INDIEN Frankrijk, sedert den munsterschen vrede, ons geen vijandig hart getoond had; indien Lodewijk de XIV. minder op het bezit der oostenrijksche Nederlanden gesteld was geweest, en ons in den oorlog tegen Engeland wat beter de hand boven 't hoofd had gehouden; indien Frankrijk niet getoond had onze vaart en koophandel te willen verzwakken, en onze vermogens te verminderen; wij zouden mogelijk Frankrijk boven alle de Mogendheden tot onzen Bondgenoot verkoozen hebben; vermits de vriendschap van Frankrijk voor het belang van de Republiek zeer nuttig en dienstig is; en wij zouden tot die naauwe verbintenissen niet gebragt zijn geweest, welke ons van Frankrijk verwijderd, en in veele gevallen tot eenen vijand van dat rijk gemaakt hebben. Men mag het zelfs aan het gedrag van Frankrijk wijten, dat Engeland deszelfs magt tot den hoogsten top gevoerd heeft, terwijl het zijne pogingen aanwendde, om ons te vernederen en klein te maaken; en de wijze op welk Frankrijk in 't vervolg met ons te werk zal gaan, zal ons moeten leeren of het nu ten onzen aanzien beter gezind is. Eenige hulp, ons toegebragt in een oorlog, in welken hetzelve ons heeft doen vallen, weegt bij mij zoo zwaar niet, dat ik 'er vast op zoude durven doorgaan; behalven dat een aanhoudende ijver, om 't gezag van den Heer Stadhouder in onze Republiek te verminderen, bij mij, eerder een klaar blijk zoude zijn, dat Frankrijk het kwaalijk, dan wel, met de Republiek meent.

ONZE Republiek is de eerste geweest, welke aan de europeische Mogendheden getoond heeft, tot welk een vermogen de vaart en koophandel een volk kunnen verheffen: en geen Mogendheid is 'er, die van

dit

dit middel van verheffing meer en beter gebruik heeft gemaakt dan Groot-Brittannie. Dit rijk heeft voorlang de kracht van dezen stel-regel geweeten: *Imperator maris, terræ dominus.* Het heeft een geheel ander spoor gevolgd dan wij: want in plaats van zijne krijgsmagt te laaten vervallen, zoo heeft het dezelve bestendig vergroot; en is daar door tot dat toppunt van vermogen gekomen, dat het voor geheel Europa al te ontzaggelijk schijnt geworden te zijn. Alle de bezittingen der Europeanen in Afrika; in Amerika en in Oost-Indië hangen af van eene zeemagt; die de magtigste op zee is, is 'er meester van; om dat zij zonder vaart niet kunnen aangehouden worden, en deze vaart niet zonder zeemagt staan kan blijven. De europeische Mogendheden hebben zich in de noodzaakelijkheid gesteld, om haare vermogens tot behoud en zekerheid van die verafgelegen gewesten te moeten besteeden, en 'er meer kosten toe aan te wenden dan zij mogelijk waardig zijn. Doch wij, die geen eigen landvruchten hebben, die van elders de waaren, om te koopmanschappen moeten bekomen, zijn nog in eene grooter noodzaakelijkheid om voor 't behoud van onze oost- en westindische en andere bezittingen te waaken, en dus eene toereikende zeemagt tot dat einde te onderhouden. Colonien zonder zeemagt zijn middelen, om eenen vijand te verrijken. Dan, of het bezit der Colonien wel altijd een voordeel is, komt mij nog al twijfelachtig voor. Engeland heeft zijne magt in Oost-Indië zoo hoog gebragt, als die mogelijk te brengen is: maar wat moet dat Rijk niet doen, om 'er van in 't bezit te blijven? Wie heeft 'er tot nog toe de voor- en nadeelen van afgewoogen? De zeemagt van Engeland heeft dat rijk in staat gesteld, om ook den koophandel van Jamaica en

het Eiland Providence op Nieuw-Spanje te doen aanwasfen; en die koophandel bederft van dag tot dag hoe langer hoe meer dien van Spanje, en dien, welken anderen over Cadix op West-Indië drijven; daar nu de eene tak van koophandel altijd een anderen naar zich sleept, zoo geeft eene bezitting wederom aanleiding tot andere takken van vaart en koophandel. Het bebouwen van gronden door slaaven vereischt de vaart naar de kusten van Afrika; de Engelschen zijn overzulks, uit hoofde van hunne bezittingen in Amerika, genoodzaakt om 'er nevens ons en andere volken, welke die vaart hadden, deel in te neemen: hier door is het voordeel, dat 'er anderen uit trokken, verminderd.

Zal Engeland de overgroote magt, welke het bekomen heeft, behouden, dan moet het, om tefsens zijne volkrijkheid, landbouw en handwerken, welke door de al te zwaare belastingen geduurig gedrukt worden, te bewaaren, deszelfs zeemagt gebruiken, om nieuwe slijters voor zijne waaren te bekomen. Ook heeft Engeland, in het aanleggen zijner Volkplantingen, dit wel voornaamelijk op 't oog gehad: het ware te wenschen, dat wij daarin de voetstappen der Engelschen gevolgd waren, en dus beter aan de heilzaame inzigten van Hunne Hoog Mogendheden, bij 't verleenen der Octrooien, zoo duidelijk aangeweezen, hadden voldaan. De magt van Groot-Brittannië, ontzaggelijk in Europa, zoude in Amerika, door de volkrijkheid zijner noordsche volkplantingen, vooral door die van Nieuw-Engeland, Nieuw-York en Pensilvania, nog ontzaggelijker geworden zijn, indien deze Volkplantingen niet tot een opstand waren gekomen, en zich aan de engelsche heerschappije onttrokken hadden. Boston, Nieuw-York en Philadelphia hadden, zelfs voor den opstand, meer

schepen in zee dan hun Moederland 'er in het begin der voorleeden eeuw had; en sommige derzelven, welken manufactuuren hebben opgericht, dreeven reeds met de Volkplantingen van het Zuiden en met eenige der europeische volken eenen rechtstreekschen handel. Wanneer men gade slaat, dat Groot-Britannië zijne groote magt niet anders dan met behulp van geldleeningen verkreegen heeft, en, niet tegenstaande den aanwas van deszelfs vaart, koophandel, en manufactuuren, dezelve niet anders dan door aanhoudende geldleeningen onderhouden kan, schijnt het onmogelijk te weezen, dat die magt bij den duur kan staan blijven, nademaal het vinden van geld eens zal moeten ophouden. En wat dan?

Groot-Brittannie moet zich dan (voor zoo veel wij, die 'er alles niet van kunnen inzien, het oppervlakkig beschouwen) in eenen neteligen toestand bevinden; want zoo de geldleeningen de volkrijkheid, den landbouw, en de handwerken, zonder ophouden doen afneemen; waar zal het dan eindelijk heen, daar de jaarlijksche interesten blijven duuren, en een bestendig bezwaar maaken voor de natie, het welk niet weggenomen kan worden, dan door 't aflossen van kapitaalen: en hoe komt men aan dat aflossen? Het Engelsch bewind heeft zich gevleid, dat de oost- en west-indische bezittingen, daar toe gelegenheid zouden verschaffen: maar het heeft zich door de onzekerheid en wisselvalligheid, aan welke alle menschelijke uitzigten bloot staan, bedroogen gevonden: het heeft zich in de noodzaakelijkheid bevonden, om, jaar op jaar, de schuld van 't Rijk te vermeerderen. Het eenigste, dat men 'er op zeggen kan, is, dat Frankrijk en Spanje, en zelfs de Noord-Amerikaanen, zich op gelijke wijze verarmd hebben. Doch deze troost

zet

zet geen krachten bij: waren wij buiten het geschil gebleeven, onze betrekkelijke magt, zoude, hoe magteloos wij anders schijnen te weezen, merkelijk tegen dat der oorloogende Moogendheden gereezen zijn. Daar zijn 'er, die gemeend hebben, dat de Vereenigde Staat deszelfs weezenlijk belang niet bevorderd heeft met in den voorgaanden oorlog onzijdig te blijven, en dat dezelve beter zoude gedaan hebben van 'er deel aan te neemen; om dat Engeland, (zoo zij zich laaten voorstaan) als dan niet in staat zoude zijn geweest, zijne magt zoo hoog te voeren; en daar door zijne vaart en koophandel, ten kosten van de onzen, zoo merkelijk uit te breiden. Het zijn (zegt men) de hollandsche kapitaalen, en de geduurige geldleeningen door Engeland, ter beurze van Amsterdam gedaan, die zijne magt zoo hoog hebben doen rijzen. Ontbrak aan Engeland dit hulpmiddel, deszelfs magt zoude zich moeten schikken in evenredigheid van zijne volkrijkrijkheid en inwendig vermogen. Ofschoon die redeneering wel doet zien, dat het beter ware geweest, dat de Engelschen bij ons geen geld vonden, om hunne magt zoo hoog te voeren, en het zekerlijk te wenschen ware, datwe onze gelden bij ons konden besteeden, in de plaats van 'er de vreemden mede in staat te stellen, ons van onze winningen te berooven, schijnt het echter niet uitgemaakt te zijn, datwe beter zouden gedaan hebben deel in den oorlog te neemen, dan onzijdig te blijven. Het zoude vermoedelijk genoeg geweest zijn, datwe geld aan 't vermeerderen van eene land- en zeemagt besteed hadden, om ons in een geduchten staat te stellen, schaden en verliezen voor te komen, en uit de dwaasheid van die geenen, die op krijg belust zijn, voordeel te trekken.

Het is wel waar, dat, wanneer twee magtige volken lang en hardnekkig tegen elkanderon oorloogen, het, volgens de aanmerking van den Heer De Montesquieu, niet altijd voorzigtig gedacht is, dat men het stilzittende kan aanzien, vermits de overwinnaar het 'er zeer zelden bij laat, en meestentijds zijne wapenen al verder en verder brengt, het welk voornaamelijk van een krijgzuchtig volk, en dat zijn roem in 't oorlogen stelt, te wachten is. De Romeinen hadden naauwelijks de Karthagers te ondergebragt, of zij keerden hunne wapenen tegen andere volken. (*a*)

De oorlogen, welken maar al te dikwijls tusschen Frankrijk en Engeland hervat worden, sleepen 'er gemeenelijk hunne bondgenooten mede in. Die twee Mogendheden kunnen zekerlijk aangemerkt worden, als *twee magtige volken, welken malkanderen een langduurigen en hardnekkigen oorlog aandoen*, want hunne vredes verdragen kunnen eerder voor verdragen van bestand dan van vrede gehouden worden. Men zoude derhalven, volgens de grondregels van den Heer De Montesquieu, kunnen vraagen, of de Vereenigde Staat in die oorlogen een stille aanschouwer moet blijven? Wij zouden meenen van ja, wanneer zulks ons volgens de Tractaaten vrij stond; en dat wij in dit stil aanzien zouden moeten blijven, tot wij uit de overmagt van het een of 't ander dier beide volken gevaar voor ons zouden zien oprijzen, om naderhand niet de prooi van den overwinnaar te worden.

Men zal mij mogelijk beschuldigen, dat ik onzen Staat in eene al hooge plaats onder de Mogendheden stelle, wanneer ik vermeen, dat dezelve, ingevalle onze land- en zeemagt in den laatsten voor-

gaan-

(*a*) *De la Grandeur des Romains & de leur decadence.*

gaanden en in dezen oorlog tusſchen Frankrijk en Engeland tijdig in een geduchten ſtaat waren gebragt geweest, gelijk het door H. K. Hoogheid, Mevrouwe de Prinſesſe Gouvernante, hoogl. mem., door den Raad van Staaten, en door den Heere Prinſe van Oranje, onzen tegenwoordigen Stadhouder is aangeraaden geworden (*a*), niet alleen onze vaart en koophandel buiten aanſtoot bewaard, zijne onzijdigheid gehandhaafd, maar tefſens nog als ſcheidsman den vrede zoude hebben kunnen bewerken. Dan geſteld, dat 'er voor ons Gemeenebest niets anders overblijft dan deel aan den oorlog te neemen, wie zal vooraf kunnen bepaalen, wat zijde hetzelve zal moeten kiezen, daar de betrekkingen van godsdienst, het belang van de ſcheepvaart en koophandel, het welweezen der Manufactuuren en Fabrieken, de zekerheid van onze oost- en west-indiſche bezittingen, de neigingen der Vorſten, de geſteldheid der uitheemſche Hoven, de gelden welken de onzen overal uitſtaan hebben, en duizend omſtandigheden, welke in dezen of geenen tijd plaats kunnen hebben, als zoo veele verſchillende beweegoorzaaken zijn, welke, afzonderlijk werkende, ons tot tegenſtrijdige verkiezingen doen neigen, en welke toch allen tot een punt, tot eene werking moeten gebragt worden: waarom ik het in een particulier voor te vermetel houde van deswege iets vooraf te willen bepaalen. In een geſchil tusſchen Engeland en Frankrijk, zal deze of geene meerder tot het een of ander dier twee rijken overhellen, naar maate dat het een of 't ander begrip op hem werkt, of naar het belang, het welk hij in 't een of 't ander ſtelt; doch, daar het belang van eene handel-

drij-

(*a*) REINIER VRIJAARTS *Brieven*.

drijvende Mogendheid voornaamelijk gelegen is in het onderhouden van vriendschap met alle anderen, en het aan een particulier niet gegeeven is, om eene genoegzaame onderrichting en kennis van zaaken te hebben, vermeen ik, dat men niet alleen best doet, maar dat men zelfs verplicht is, om aan de Hooge Overheid te laaten oordeelen en besluiten, wat voor de Republiek het raadzaamste en het veiligste is. Behalven de belangen van koophandel en scheepvaart, die ons moeten doen wenschen, dat noch Engeland, noch Frankrijk te magtig, of te min magtig worden, zoo strekken de kapitaalen, welken wij bij die volken uitstaan hebben, nog tot eene reden, om niet te verlangen, dat eene dezer twee Mogendheden te magteloos worde. Wat hebben de ingezetenen niet bij hunne uitgezette penningen in Saxen, Silesien, en elders verlooren, en wie verzekert hen, dat zij, wanneer andere Mogendheden door den nood geperst worden, buiten verlies zullen blijven?

Geen Mogendheid is 'er ooit geweest, ten minste voor zoo veel ons bekend is, wier staatsgesteldheid op zulke gronden van billijkheid, rust en vrede gebouwd, en te gelijk minder geschikt is om de andere Mogendheden stof tot argwaan en ongenoegen te geeven, dan de Vereenigde Staat. Onze Republiek aast op geene vermeerdering of vergrooting van landen; zij verlangt alleen om in 't bezit te blijven van 't geen zij heeft. Geene wisselingen van erffenissen of opvolgingen, welke zoo menigmaal aanleiding tot oorlog onder de Vorsten geeven, kunnen bij haar opkomen. Dit is een voordeel, 't welk zij heeft boven alle Mogendheden; deze, niets van haar te vreezen hebbende, moeten daar door natuurlijk eerder genegen zijn tot haar behoud dan tot haaren ondergang; en daarom ook eer-

eerder genegen om met haar in eene goede verstandhouding dan in onmin te weezen. Onze scheepvaart en koophandel zijn de eenigste voorwerpen, welke bij haar naijver kunnen wekken; doch die naijver, hoe zeer die ons meer of min krenken kan, schijnt niet van dien aart te zijn, dat wij 'er het verval van onzen Staat uit te duchten zouden hebben, indien wij van onze zijde de oude gronden van onze welvaart en voorspoed niet verlaaten, ik meen de vlijt, de werkzaamheid, de spaarzaamheid, de goede trouw, en alle die middelen, welken ik te vooren als oorzaaken van de opkomst, voortgang, en bloei van onze scheepvaart, koophandel, fabrieken en trafieken, beschreeven hebbe.

ACHTTIENDE HOOFDSTUK.

Beschouwing van de inwendige gesteltenis van den Vereenigden Staat, met betrekking tot de Scheepvaart, Koophandel, Fabrieken en Trafieken.

Wanneer men let op den aart van onze vaart en koophandel, mitsgaders op de oorzaaken, welke tot hun verval of vermindering gestrekt hebben, zoo zoude men zich eerder moeten verwonderen, dat 'er nog bij ons zoo veel van overgebleeven is, dan dat wij 'er zoo veel van verlooren hebben. De oorzaaken, welke onze vaart en koophandel nog voor verder verval behoed hebben, schijnen gesteld te moeten worden in de ligging van de Republiek, van (a) welken wij te voren gesproken hebben, in den werkzaamen ijver, welke, over 't

(a) D. III. bladz. 1. en volg.

't geheel genomen, nog ſtaande is gebleeven; in de neiging om door een gevoegelijk beſtaan niet alleen den kost te winnen, maar wat op te leggen en na te laaten; in het ſpaarzaam overleg in 't behandelen van zaaken, en vooral in 't onderhouden van 't geen men heeft; in onze regeeringsvorm, en de zachtheid der regeeringe omtrent de ingezetenen; in de Vrijheid van Godsdienst, en eene burgerlijke vrijheid; door welke ieder bij het zijne bewaard word, zonder vrees van door een eigendunkelijk gezag van zijn ſtaat, beroep, of goed ontzet, of in het beſchikken over zijne tijdelijke goederen gehinderd te worden. Wanneer ik ſpreek van *zuinigheid* en *ſpaarzaamheid*, bedoel ik geen afkeer voor een behoorlijk gebruik van 't geen men bezit, naar maate van de tijdelijke vermogens, met welken de Voorzienigheid den eenen mensch meer den anderen minder gezegend heeft; ik verſtaa door die woorden het genoegen van 't geen men heeft lang te hebben, te gebruiken en te bewaaren; het tegengeſtelde van 't geen men *mode* noemt. Onze Voorouders plagten het zich tot eere te rekenen, en men vindt nog onder hun nageſlacht afkomelingen, die het zich tot eere rekenen van te kunnen zeggen, die kas, die kopjens en bakjens, dat tafelgoed, die ſtoelen zijn nog van mijn Groot-moeder! men ſchaamde zich niet, oud huisraad te hebben, maar men ſchaamde zich, alle dagen wat nieuws te moeten hebben, om dat het een blijk was, dat men de hand niet hield aan 't geen men had. De vreemden hebben meest allen het gebrek, dat zij hun goed in eens afdraagen, en weinig de hand houden aan 't geen zij hebben. Als men daaromtrent den hollandſchen aart wil zien, moet men op de dorpen gaan, en zich in dorp-ſchuiten bevinden. Daar zal men de overblijfzels van het geen ik door

zuinigheid en spaarzaam overleg in stuk zoo wel van vaart en koophandel als van andere neeringen en handteeringen beteken, vinden: wij werken in 't algemeen met minder volk, wij laaten minder verlooren gaan, wij houden beter de hand aan 't geenwe gebruiken, wij werken langer op een dag, en meer dagen ter weeke, wij vergenoegen ons met minder winsten dan uitheemsche volken; dit alles geeft ons boven hen een merkelijk voordeel, en brengt veel toe, om onze middelen van bestaan niet geheel en al te verliezen. Deze hollandsche geaartheid kan verslappen en verdwijnen, maar niet ontnomen worden. Gelijk dezelve gestrekt heeft tot den bloei, en voorts tot standhouding van onze scheepvaart, koophandel, fabrieken en trafieken, zoo kan dezelve ook, wanneer die niet verzwakt, maar versterkt word, grootelijks tot derzelver wederopbeuring strekken. Bij de oorzaaken, welke in vroeger tijden dezelven aangewakkerd en staande gehouden hebben, zijn 'er nieuwe gekomen, die hunnen val vertraagd hebben, naamlijk het aanleggen der Colonien, van welken wij te vooren gewag gemaakt hebben, en onze oost- en west-indische bezittingen. (*a*) Deze nieuwe voorwerpen van vaart en koophandel hebben in deze eeuw gedeeltelijk de afbreuk, welke wij in andere takken van koophandel geleeden hebben, goed gemaakt.

Maar het geen wel het meeste heeft toegebragt, om onzen koophandel in stand te houden, is, dat wij ons, zedert langen tijd, tot kassiers van Europa gemaakt hebben. Het is niet te gelooven wat 'er uit het altijd gereed liggend geld of crediet voor alle kooplieden van Europa, zonder de Engelschen zelven uit te zonderen, alle jaaren in onzen koop-

(*a*) D. II. bl. 196. en volg. ib. bl. 83. en volg. D. III. bl. 247. en volg.

koophandel omgaat: de laage interest van het geld, welke maakt, dat onze kooplieden winnen, wanneer de vreemden verliezen, doet 'er ook oneindig veel toe. Dit is wederom een voordeel, dat ons niet, dan door 't misbruik, van welk ik hier boven gesproken heb (*a*), ontnomen kan worden.

Wij hebben te vooren uitvoerig gesproken van den schadelijken invloed der belastingen op al het geen, wat tot den koophandel betrekking heeft: wij zullen 'er enkelijk bij voegen, dat de inkomende en uitgaande rechten, in den jaare 1686, in verpachting gegeeven zijnde; (*b*) het stipt heffen derzelven, daar door voortgebragt, den gantschen koophandel van ons land met een zwaaren slag gedreigd heeft; vermits de kooplieden verkoozen, om onder eene geleende vlag te vaaren, gelijk wij aangetekend vinden in de *Negotiatien* van d'Avaux. Dewijl het nu zeker is, dat de koophandel bij ons niet bestaan kan met de lasten die 'er op liggen, en dat men, om dien zoo veel mogelijk te behouden, oogluiking op het sluiken moet gebruiken, schijnt het raadzaamer de lasten te verminderen, en daar door de gelijkheid onder de kooplieden in dit opzigte te herstellen, dan een hulpmiddel te doen duuren, dat aan minder gemoedelijken boven naauwer gezetten een schadelijk voordeel geeft.

Z. D. H. Prins Willem de IV, glor. ged. heeft, alles overwoogen zijnde; het verminderen der belastingen als iet hoognoodigs aanbevolen, en daar zijn ook van tijd tot tijd door de Hooge Overheid verminderingen toegestaan. En, voor zoo verre de vraag zoude betreffen, wat best is: of de heffing der lasten in 't geheel te veranderen, en tot ver-

(*a*) Zie bladz. 112 en volg. 288 en volg. van dit Deel.
(*b*) Zie D'Avaux *Negotiations*. Tom. VI.

vermindering te bréngen, of wel die verminde-ring van tijd tot tijd te doen, naar maate, dat de omstandigheden het zullen vereischen? dit is iet dat ik niet op mij zal neemen te beantwoorden. Ik acht het gevoegelijker het voorstel van den Doorluchtigen Vorst hier woordelijk te plaatsen; het zelve luidt aldus:

„ Uit het geene dus verre op het subject van „ onse generale Commercie verhandelt is, soo ver- „ trouwt men buiten eenige contradictie te moo- „ gen stellen, dat de regten en lasten moeten ver- „ mindert en verligt worden.

„ Hier uit koomen dan gevolglijk te profluee-ren, de twee volgende vraagen.

1. „ Op welke Goederen deese vermindering en „ ontlasting voornamentlijk vallen moet, en „ welke reguls daar omtrent in agt genoomen „ behoorden te worden?

2. „ Waar in deselve moet bestaan, of in wat „ proportie deselve moet ingerigt worden?

„ Ontrent de eerste vraag, op welke Goederen „ de vermindering of ontlasting van 's Lands Reg- „ ten voornaamentlijk behoorden te vallen, heeft „ men geremarqueert, dat daar van behoorde te „ jouisseeren, voornaamentlijk alle vreemde Goe- „ deren, dewelke niet alleen in ons Land maar ook „ bij Vreemden getrokken en geconsumeert wor- „ den; want sullen onse Kooplieden in staat ge- „ stelt worden om neevens haare Nabuuren buiten „ 's Lands te konnen markten, soo moet het trans- „ port en de verhandeling over, en in deese Lan- „ den, soo faciel en onkostelijk, als eenigsints mo- „ gelijk is, gemaakt worden.

„ Onder deese Goederen behoorden de voorrang „ te hebben alle eerste materien, dewelke tot onse „ Fabricquen, Manufacturen, Handwerken, &c.

„ die-

„ dienen, als meede de ingredienten, dewelke tot
„ de gedagte Fabriquen, Manufacturen en Hand-
„ werken gerequireert worden.

„ By deese schikking werden de belangen van on-
„ se Fabriquen, Manufacturen en Handwerken op
„ een gelijke voet als de generaale Commercie bevor-
„ dert, en formeeren derhalven geen sujet van con-
„ testatie tusschen soogenaamde strydende belangen.

„ Men behoorde insgelijks van de gedagte ont-
„ lastingen te laaten jouisseeren alle vreemde Waa-
„ ren en Koopmanschappen, dewelke alhier bin-
„ nen koomende, gesorteert, geschift, en daar na
„ weederom na buiten gesonden worden; deselve
„ geeven aanleiding om de industrie van den Han-
„ delaar te doen werken, en indien het gevoeg-
„ lijk was, om bij dit Articul te enumereeren de
„ voordeelen, dewelke door deese sorteeringen
„ aan de Commercie worden toegebragt, selfs
„ onder de subsisteerende drukkende lasten, sou
„ men bevinden dat het verloop van onse Com-
„ mercie nog eenigsints door deselve is gearresteert
„ geworden; maar wanneer men buiten 's Lands
„ daar meede op toelegt, soo als men reeds begint
„ te ondervinden, soo sal het te laat zyn, sulks
„ daar na te willen hinderen.

„ Men kan ook van deese faveuren niet exclu-
„ deeren, sonder præjuditie aan de generaale Com-
„ mercie te doen, soodaanige Goederen, dewelke
„ sonder hier verwerkt of gesorteert te worden,
„ in natura weederom na buiten gaan, alsoo deese
„ Goederen aan den Koopman aanleiding geeven,
„ om daar van by overvloedige gewassen alhier
„ Magazynen op te regten.

„ De voordeelen hier uit spruitende, en dewel-
„ ke alleen relatie hebben tot den Koophandel,
„ zyn deese:

 „ Dat

„ Dat wanneer in het vervolg eenige schaars-
„ heid ontstaat, den Vreemdeling deese Waaren
„ by ons tot minder prys kan inkoopen, als ter
„ Plaatse van desselfs Product; sonder te spreeken
„ van veele andere voordeelen, dewelke daar uit
„ voor deese Landen profluëeren; en geconside-
„ reert de largesse van Penningen, die hier meer
„ als elders te vinden zyn, en de laage interessen
„ in comparatie van andere Landen tot deesen Han-
„ del contribueeren, mag men sig van de gedesi-
„ dereerde ontlastingen veel succes belooven.

„ Men soude eindelijk moeten reflexie neemen
„ op vreemde Goederen, dewelke wel niet nadee-
„ lig zyn aan onse Fabriquen, en egter om dat de-
„ selve principaal binnen 's Lands geconsumeert
„ worden, wel by het inkoomen eenige Regten
„ soude kunnen betaalen, om het gemis der Admi-
„ raliteiten soo klein als moogelijk te maaken.

„ Ten opsigte van de tweede vraag, hoe verre
„ deselve op deese Goederen gaan moet, kan men
„ in weinig woorden elucideeren, met alleen daar
„ ontrent te remarqueeren, dat hoe meer deselve
„ ontlast kunnen worden, hoe grooter het succes
„ van de ontlasting zyn moet.

„ Na dus eenige principes geëtablisseert te heb-
„ ben, ontrent de Goederen dewelke van een Por-
„ to franco in- en uitgaande behoorden te jouis-
„ seeren, soo sal men kunnen overgaan tot de soo-
„ danige, welkers invoer de belangen van onse
„ meergedagte Fabriquen, Manufacturen, Hand-
„ werken, 's Lands Producten, Colonien en Vis-
„ scheryen benadeelen.

„ Men besluit ontrent alle deese laatstgenoemde
„ Goederen, dat deselve by het inkoomen behoor-
„ den niet alleen belast te blyven, maar in soo
„ verre als deselve strekken tot luxe, en dus
„ voer-

„ overtollig, als meede tot gebruik, en dus na-
„ deelig voor de boovengenoemde Fabricquen,
„ Manufacturen, &c. soo swaar behoorden belast
„ te werden als doenlijk is, daar omtrent egter in
„ het oog houdende onse Tractaaten, als meede
„ dat men door al te swaare belastingen te leg-
„ gen, niet vervalt in de difficulteiten, waar van
„ de Lyst van het jaar 1725 veele exempels uitlee-
„ levert, dewelke dit effect gesorteert hebben,
„ dat men by de Collegien ter Admiraliteit meer-
„ der soo geheft en ontfangen hebben als men min-
„ der gevraagt had, een omstandigheid dewelke
„ selfs tot correctie van derselver revenuen meede
„ behoorde in gedagten gehouden te worden."

De Schrijver van het fransche werk, het welk ik mij eerst voorgesteld had slechts na te volgen, en 't welk ik in 't behandelen daar toe al te gebrekkig gevonden heb, meent, dat het geen in deze Verhandeling, gevoegd bij de *Proposttie* van Z. D. Hoogheid gl. g., gezegd word ten aanzien van *forteeringen en magazijnen* meer toepasselijk zoude zijn op den *ouden* dan op den *tegenwoordigen staat* van onzen koophandel: hij merkt daar op aan (*a*), dat oudstijds onze kooplieden magazijnen aanleiden, en vervolgens hunne koopmanschappen in soorten naar buiten 's lands voerden; en dat deze wijze van in Europa handel te drijven eertijds veel toegebragt heeft, om onzen handel te doen bloeien; dat 'er slechts weinige spooren van deze wijze van den handel te drijven bij ons, gelijk ook bij de uitheemschen, overgebleeven zijn; dat, indien deze wijze van den handel te drijven op den ouden voet konde gebragt worden, zulks onzen handel in deszelfs ouden luister zoude herstellen; maar dat, buiten den hinderpaal, die

(*a*) *Richesse de la Hollande.* Tom. II. p. 221.

die uit de al te zwaare belastingen ontstaat, dezelve onmogelijk word door de meerdere bedreevenheid der vreemden in zaaken van koophandel, en 't geen bij hen in gebruik is. Waarop hij in eene korte beschrijving treedt van 't geen de Franschen *Assortiment* noemen. Hij zoude waarschijnelijk zich de moeite niet gegeeven hebben van deze aanmerking te maaken, indien hij geweeten had, dat het woord *sorteeren* en *sorteering*, in de voorgemelde Verhandeling voorkomende, in een geheel anderen zin, dan het woord *Assortiment*, (voor het welke wij gemeenlijk zeggen *Assortimenten*,) betekend, daar gebruikt worden, gelijk het ieder een ligt kan zien.

Tot het geen daar van in de voorzeide Verhandeling gezegd word, doet het 'er niet toe, of 'er tegenwoordig geen andere kooplieden geassorteerde magazijnen onderhouden, dan die in drogerijen doen, en die uitsluiters zijn; of men eertijds het meeste deel der laadingen, welken men verzond, van verschillende goederen maakte, naar maate van de plaats, naar welke die geschikt waren; of wij toen alle verzendingen, en alle laadingen voor onze eigen rekening deeden; of wij 'er zelven eigenaars en verkoopers van waren, en daar uit oneindige voordeelen trokken; of de kooplieden hunne bespiegelingen over eene groote verscheidenheid van voorwerpen uitbreidden; of zij zich niet bloot stelden, om hunne koopmanschappen al te gemeen te maaken door een al te grooten overvloed ter plaatse van derzelver bestemming; of zij daardoor des te gemakkelijker en spoediger konden verkoopen; of zij hunne waaren, volgens hunnen laadbrief op monsters en, om zoo te spreeken, aan boord verkochten; of zij buiten 's lands comptoiren opgericht en magazijnen aangelegd hadden, zorg droegen dezelven wel te

voor-

voorzien, en of de laadingen naar de berichten, welken deze Comptoiren gaven, bij ons aangelegd, en verzendingen gedaan, uitgesteld of verhaast worden; of deze wijze van handel te drijven thans niet meer in gebruik is dan in den westindischen en levantschen handel; of de reden daarvan is, om dat de europeische kooplieden geleerd hebben te hunnent magazijnen te houden van alle de waaren, die op die plaatsen noodig zijn; en of hunne mededinging ons het voordeel hunner gesorteerde laadingen heeft doen verliezen; of de buitenlandsche kooplieden last gegeeven hebben, om in Holland inkoopen te doen naar het geen op de plaatsen, waar zij woonden of in hunne magazijnen noodig was; of onze schepen niet meer zijn gelaaden geworden bij sorteering voor rekening onzer kooplieden, maar bij bevrachting voor rekening der buitenlandsche kooplieden; en of op dusdaanig eene wijze een groot gedeelte van onzen koophandel in vrachthuur en in *commissie*-handel is veranderd; en of thans deze twee laatste takken, op welkers behoud het tegenwoordig aankomt, veel minder weegen: dit alles, zeg ik, doet niets tot het geen in de gedachte Verhandeling ter aangetoogen plaatse te leezen staat; en in welken gesprooken word van zekere waaren van 's lands rechten te ontlasten, en onder dezelven gesteld worden zulken, die hier *gesorteerd*, dat is in *soorten* verdeeld worden, en zulken, die niet worden gesorteerd. Derhalven komt hier de aanmerking omtrent het maaken van *Assortimenten* tot verzending niet te pas.

Wij hebben aangemerkt, dat de kracht van onzen koophandel bestaat in het haalen en brengen van koopmanschappen van en tot anderen volken, *omme ende wederomme*. Weinig zal het tot dien koophandel doen, of de goederen uit vreemde lan-

den ontbooden worden, en dezelve wederom naar elders verzonden worden, door een en denzelfden man, dan of die geen, welke dezelven laat komen, wacht, datze hem, te Amsterdam, bij voorbeeld, door een Commissionair afgekocht worden, of door iemand, die dezelven voor eigen rekening koopt en verzendt: de groote zaak is, dat 'er altijd goederen gereed voor handen liggen, om aan de vraag te voldoen, en, gelijk de kooplieden spreeken, geen *neen* of *niet* te verkoopen.

Het aanleggen van voorraad, en het opslaan van goederen kan niet gelijkelijk omtrent alle koopmanschappen plaats hebben. Hoe zal, bij voorbeeld, een hollandsch koopman in Frankrijk inkoopen doen, het zij van fransche, 't zij van west-indische waaren, om dezelven bij ons op te slaan en vervolgens naar Hamburg, Bremen enz. te slijten, terwijl hij weet, dat de hamburgsche en breemsche kooplieden diezelfde waaren ontbieden of kunnen ontbieden? Deze gaan te werk op eene plaatselijke kennis van het geene het Noorden vertiert, en noodig heeft: zij krijgen die spoediger en gewisser dan wij, en liggen daarom veel voor. Zij liggen nog voor, om dat zij in dien handel aan minder kosten onderworpen zijn. Wij liggen op gelijke wijze achter ten aanzien van de kooplieden van alle andere plaatsen. Ons blijft maar een middel over, om in hunne speculatien deel te neemen: hetzelve bestaat in het waarneemen van eene zeer laage markt, en in den tijd af te wachten, dat 'er rijzing komt. Dit vereischt veel oplettendheid en doorzigt. De moeielijkheid, om dien tijd te treffen, en de kosten, tot het opslaan en bergen der goederen vereischt, zijn twee hinderpaalen, die de onzen beletten, om van sommige waaren eenen genoegzaamen voorraad te houden. Dit schijnt

ook

ook de reden te zijn, waarom 'er somwijl bij ons gebrek aan fransche en west-indische waaren is geweest, terwijl die in overvloed, en tot maatiger prijs, te Hamburg gevonden, en van daar ontboden werden. Dit nadeel voor onzen koophandel is niet weg te neemen, dan door eene verminde-ring van de kosten op het opslaan, bergen, en vervoeren, of door iet, waarin de koophandel op een andere wijze te gemoet gekomen wordt. Geschiedde dit, of wierd de koophandel door eene andere wijze gesteld op een voet, dat wij met andere koopsteden omtrent de kosten gelijk zouden staan, de onzen zouden zich waarschijnlijk meer op speculatien en eigen koophandel toeleggen, en voor een gedeelte de oude wijze van handel te drijven. weder opvatten. Zij zouden magazijnen van waaren aanleggen, zoo om dezelven daar in gereedheid te hebben, als zij door buitenlanders gevraagd werden, als om dezelven naar buiten 's lands te verzenden; 't welk, gevoegd bij de toezendingen der buitenlanderen, den overvloed bij ons zoude doen heerschen, en de markt van Holland wederom de markt van geheel Europa maaken, 't welk den eersten stap tot het verleevendigen van onzen koophandel zoude kunnen maaken.

Om daar toe aanleiding te geeven, zijn 'er drie Plans in de meergedagte Verhandeling, gevoegd bij de *Propositie* van Z. D. H. Prins Willem de IV. gl. ged., voorgesteld.

„ Het eerste bestaat in een vrije *Transit* voor „ alle Waaren en Koopmanschappen, dienende tot „ de generaale Commercie, onder deese precautie, „ dat de Goederen, hier te Lande ingevoert wer- „ dende, aanstonds souden moeten geplombeert „ worden, en in deselve Kisten, Pakken, Baalen „ geslooten blyven, ten tyd toe die weederom bui-

ten

„ ten de Republicq stonden versonden te worden."

„ Het tweede Plan soude weesen, *een considerabele verandering en vermindering in het Plaçaat en Lyst van 1725*. Deese vermindering soude moeten gaan over de meeste Articulen, dog wel insonderheid op die Goederen, welke de meeste invloed hebben op de generaale Commercie en Navigatie.

„ Het derde Plan soude zyn, *een generaal Porto Franco*; in welk geval men egter soude goedvinden, dat de Lastgelden soodanig souden moeten verhoogt worden, dat daar door aan het gemis der Admiraliteits Collegien soude werden gesuppleert."

Omtrent het eerste Plan is 'er aangemerkt, dat, hoe zeer hetzelve weezenlijk het gereedste middel zoude zijn, om den koophandel van 't geen denzelven het zwaarste drukt, te ontlasten, de voorzorg nochtans, welke gebruikt zoude dienen te worden, om verzekerd te zijn van de betaaling der lasten op het geen in 't land zoude blijven, aan al te veele zwarigheden zoude bloot staan. Men brengt daar toe bij, dat het zeer zeldzaam gebeurt, dat ingevoerde waaren buiten 's lands gaan in dezelfde kisten, baalen of vaten, en in denzelfden vorm, waarin men die heeft ontvangen. Bijna alle de koopmanschappen moeten in beter staat gebragt of in de magazijnen bewerkt worden; men moet de baalen en de vaten dikwijls openen, om 'er monsters uit te neemen; deze en diergelijke noodwendigheden schijnen niet te kunnen bestaan met de voorzorg, welke tot een vrij *Transit* vereischt zoude worden.

Op het tweede Plan heeft men aangemerkt, dat in den toestand, waarin onze koophandel zich bevindt met betrekking tot dien van Europa, deze onbepaalde vermindering, slechts weinig of geen

nut

hut zoude doen; dat onze koophandel een gantschen vrijdom, zoo bij den in- als uitvoer noodig heeft, vermits de ondervinding geleerd heeft, dat, hoe zeer de inkomende en uitgaande rechten nooit volgens de lijst betaald worden, en de opgaaf van de waarde der koopmanschappen verre beneden de weezenlijke waarde der goederen geschiedt, wij echter tegen de vreemden niet hebben kunnen markten.

Op het derde heeft men aangemerkt: 1. Dat men geen acht schijnt geslagen te hebben, dat de nationaale industrie opwakkering vereischt, en dat om die reden de vreemde manufactuuren aan eenige belasting onderworpen moeten zijn: voorts dat het gemis der inkomsten van de Admiraliteiten bezwaarlijk door eenig ander middel goed gemaakt zoude kunnen worden.

Men vindt in de voorgemelde Verhandeling een vierde Plan, aldus voorgesteld:

„ Het vierde middel, dat dan alhier geproponeert word, als een Plan, bequaam om de Commercie van de Republicq niet alleen te preserveeren van een verder verloop, maar selfs om deselve wederom te doen herleeven en uitbreiden, is een *gelimiteert Porto Franco*.

„ Het selve bestaat in een verdeeling van de Waaren en Koopmanschappen tot seekere Classen of Lysten, volgens welke sommige Goederen van een Porto franco souden jouïsseeren; andere Goederen, die daar van geëxcipeert worden, souden bij den invoer seekere regten moeten betaalen, dog wanneer sommige van deese laatste Goederen gedestineert zyn om weederom buiten 's Lands vervoert te worden, souden deselve of van een drawbak moeten gaudeeren, of anders transito passeeren.

„ Als men dit Plan nader sal overweegen, sal

„ men

„ men bevinden, dat het de meeste overeenkomst
„ heeft met de tegenwoordige staat van de Repu-
„ blicq, en met de actueele constitutie van onsen
„ Koophandel, met de natuur en eigenschap van
„ onse Commercie, met de actueele situatie van
„ den Koophandel van geheel Europa, en met die
„ generaale gronden en principes, welke hier boo-
„ ven zyn voorafgegaan; dat men nog booven dit
„ alles, met relatie tot deese en geene particuliere
„ Goederen, nog eenige bysondere consideratien
„ in agt genoomen heeft.

„ Volgens dit Plan word dan geoordeeld in
„ de eerste plaats, dat alle die Goederen,
„ welke gerapporteert zyn tot de Lyst ge-
A. „ quoteert met de Letter A. souden moeten
„ jouisseeren van een generaal Porto franco,
„ dat deselve souden moeten bevryt zyn van
„ alle inkoomende Regten, hoe genaamt, of
„ hoe gering deseve souden moogen zyn.

„ Met deese restrictie egter, dat alle deese Goe-
„ deren by het inkoomen de visitatie van de Com-
„ misen, en andere daar toe gepreponeerde Per-
„ soonen subject souden moeten weesen, deselve
„ souden onderheevig moeten zyn, om aangehaald
„ en geconfisqueert te worden, indien men onder
„ het faveur van deese vrye Goederen, andere on-
„ vrye soude tragten in te voeren, om daar door
„ 's Lands geregtigheid te verkorten, welke fraude
„ consteerende, de vrye en onvrye Goederen con-
„ fiscabel souden moeten zyn.

„ Als men deese eerste Lyst met attentie sal
„ gelieven te examineeren, sal men bevinden, dat
„ men in den opstel van dien, in het generaal
„ voor oogen heeft gehad die generaale gronden,
„ welke hier booven zyn ter needergesteld; sulks
„ in het detail te willen probeeren, en de applica-
„ tie

„ tie van ieder Articul te willen aantoonen, tot
„ gemelde principes, met byvoeginge van alle de
„ reedenen voor en tegen, sou aan dit werk een
„ verdrietige uitgebreidheid geeven, die men in
„ een propositie van deese natuur vermeent te moe-
„ ten eviteeren.

„ In de tweede plaats, worden onder een twee-
„ de Classe gebragt alle de andere Goederen,
B. „ gespecificeert onder de Lyst genoteert B.,
„ welke Goederen by den invoer in de Re-
„ publicq seekere Regten souden gehouden
„ weesen te betaalen.

„ Insonderheid soude op deese tweede Lyst
„ een breede commentarium kunnen gerequireert
„ worden, om daar in te detailleeren, om welke
„ reedenen en oorsaaken de differente Goederen, die
„ daar op vermeld staan, niet hooger nog lager zyn
„ gesteld geworden, maar om dit werk niet te seer
„ te extendeeren, sal men thans daar niet op bly-
„ ven staan, maar in het generaal sal men remar-
„ queeren, dat in den opstel van deese Lyst behal-
„ ven het interest van de Admiraliteiten, soo heeft
„ men in het oog gehouden, dat door den invoer
„ van sommige Goederen geen nadeel soude wer-
„ den toegebragt aan onse Manufacturen, Hand-
„ werken en Lands Producten, welkers interest
„ in deesen in oppositie soude weesen, met het
„ geen de generale Commercie komt te vereisschen.

„ Men heeft dan gemeent, alle die Goederen
„ by den invoer in de Republicq in dier voegen te
„ moeten beswaaren, dat deselve geen nadeel kon-
„ den toebrengen aan het debiet van de onse binnen
„ den omtrek van de Republicq.

„ Alle deese Regten souden moeten geheeven
„ worden op den selven voet en wyze, en door
„ deselve Persoonen, als die tot nu toe zyn ontfan-
„ gen

„ gen geworden, met dat onderscheid alleen; dat
„ den ophef in het toekoomende op èen eenparigen
„ voet moest geschieden, en met de uiterste
„ séveriteit geprocedeert teegen de Fraudateurs.

„ Maar hier doet sig eene swaarigheid op, welke
„ de uiterste attentie meriteert en daarom op
„ de eene of andere wyze sal moeten opgeheeven
„ worden.

„ Die Goederen, welke om voorgemelde redenen
„ in de Republicq niet behoorden ingevoert
„ te kunnen worden, als onder betaaling van seekere
„ Regten, sullen gevolglijk in geen grooter
„ quantiteit ingebragt worden als gerequireert sal
„ worden tot het gebruik en consumptie van de
„ Inwoonders van de Republicq, en dienvolgende
„ sal volgens deese propositie de generale Markt
„ en het Magazyn van die Goederen sig in deese
„ Landen niet kunnen nedersetten, nog ook niet
„ over deese Landen gesonden worden, gelijk dit
„ egter ten hoogsten te desidereeren soude zyn, en
„ ons groot oogmerk moet weesen?

„ Om aan deese swaarigheid soo veel mogelijk te
„ gemoet te koomen, heeft men twee differente
„ middelen bedagt, die men soo kort mogelijk sal
„ voordraagen.

„ Het eerste middel sou bestaan in een *Drawback*,
„ ten opsigte van sommige van die Goederen,
„ die hier gebragt zyn op de Lyst gemerkt B,
„ en welke occasie geeven tot de soo evengemelde
„ objectie.

„ Dit middel moet op de volgende wyze verstaan
„ worden:

„ Den Aangeever van die Goederen sou teegens
„ de betaaling van de inkoomende Regten,
„ by het inkoomen uit Zee een Recepisse ontfangen,
„ op welke Recepisse aan den Houder restitu-

„ tutie van het voorschreeve inkoomend Regt sou
„ verleent worden, mits by Certificatie van de
„ Commisen doende blyken, dat deselve Goederen
„ of andere inlandsche van deselve soort by wee-
„ gen van plaatsvulling na buiten waaren gevoert.

„ Het gevolg daar van soude zyn, dat aan de
„ eene kant den invoer van die vreemde Goederen
„ vry en onverhinderd soude moogen geschieden;
„ dat den Koopman altoos Meester soude weesen
„ van sijne Waaren, de Kisten, Pakken, Kasten
„ soude moogen openbreeken, zyn industrie en
„ kundigheid ontrent de sorteeringen kunnen oeffe-
„ nen, sonder daar door aan het vertier van onse
„ eigene Goederen binnen 's Lands te benaadeelen;
„ dat aan de andere kant onse eige Goederen,
„ Koopmanschappen en Manufacturen, wanneer
„ buiten de Republicq souden gevoerd worden,
„ het faveur en beneficie souden genieten van de
„ voorschreeve Recepissen, en van de daar op be-
„ taalde Regten, en dat de vreemde Goederen al-
„ hier eenige tyd geleegen hebbende, door mid-
„ del van voorschreeve Recepissen, wederom vry
„ en sonder eenigsints belast te zyn souden moeten
„ werden uitgevoert, alsoo by weegen van Draw-
„ back volkoomen restitutie soude gedaan worden
„ van de betaalde Regten.

„ Deese propositie, hoe ingenieus en hoe plau-
„ sibel deselve mag voorkoomen, is aan verscheide
„ swaarigheeden onderworpen, die men alhier niet
„ sal ophaalen, maar die seer beswaarlijk voor te
„ koomen souden zyn; en soude men moogelijk
„ daar door de deur opensetten aan een meenigte
„ fraudes, ten uitersten verderflijk voor onse
„ Manufacturen, Handwerken, Colonien, &c.
„ ten minsten is het seeker, dat niets bequaamer
„ is, om sulks te doen vreesen, dan wanneer men

„ agt geeft op de onnoemelijke kosten, die 'er in „ Engeland gedaan worden om de fraudes te preve- „ nieeren, ten opsigte van die Goederen, welke „ van een Drawback jouisseeren, en welke nog „ veel beswaarlijker voor te koomen soude zyn in „ een Land, geconstitueert als het onse.

„ Dit laat egter niet na, dat deselve nader „ meriteert overwoogen te worden.

„ De tweede propositie is een *Transit* te accor- „ deeren, ten opsigte van die Goederen, waar „ van men het Transport over deese Landen moest „ soeken te favoriseeren, sonder egter daar door „ aan onse eigene Manufacturen en Goederen te „ prejudicieeren, welk Transit plaats soude moe- „ ten hebben onder soodanige precautien als gesta- „ tueert zyn by voorgaande Ordonnantien en Pla- „ caaten, en soodanige ampliatien, als na vereisch „ van saaken noodig gevonden sal werden, waar „ omtrent men sig refereert aan het Project, aan „ het einde van deese verhandeling geannecteert.

„ Met deese precautien meent men, dat de frau- „ des souden kunnen voorgekoomen werden, en dat „ soodanige Goederen souden kunnen inkoomen son- „ der ietwes behoeven te betaalen voor de inkoomen- „ de Regten, en dat deselve meede sonder vreese „ van fraude, door en over ons Land souden kun- „ nen passeeren, sonder het minste nadeel voor on- „ se Fabricquen, Handwerken, Colonien, Com- „ pagnien, Visscheryen, &c.

„ Hoe het daar meede gesteld mag zyn, het „ waare ten hoogste wenschelyk, dat eene van de „ twee voorgeslaage propositien konde practicabel „ gemaakt worden, om de passagie over deese Lan- „ den te behouden van die Goederen, waar van „ reeds in de Lyst sub B. gesprooken is.

„ Most meede volgens dit Plan van redres vast-

„ ge-

„ gesteld worden, dat alle die Goederen welke by
„ voorgaande Ordonnantien en Placaaten, het zy
„ by het inkoomen het zy by het uitgaan, verboo-
„ den zyn geworden, dat die alsnog by continua-
„ tie op deselve wyse souden verbooden blyven.
„ De reedenen die bewoogen hebben om deese ver-
„ booden te doen emaneeren, alsnog subsisteeren-
„ de, soo is 'er geen reeden waarom daar omtrent
„ eenige verandering soude gemaakt werden.

„ De Goederen die onder deese Classe behoo-
„ ren zyn vervat in de Lyst gequoteert met de
„ Letter C."

Alle, die aan 't roer van een Staat gezeten zijn geweest, hebben bij ondervinding geleerd, dat zwaare belastingen gelegenheid tot sluikerijen geeven, en dat de voorzorgen, om dezelven te beletten, het verstand der sluikeren scherpen, en alle dagen nieuwe middelen van sluiken doen uitvinden. Het eenigste middel, het welk dan voor de staatkunde, als een regel van staat, schijnt over te blijven, is den koophandel zoo weinig te bezwaaren, dat het sluiken zoo veel voordeels niet geeft, dat men door den lust bekroopen worde, om 'er de kans van te waagen. Daar zullen, 't is waar, altijd sluikers zijn; 't zal niet gemakkelijk vallen den smaak van sluiken te doen ophouden. Maar het zal voor eerst genoeg zijn, dat de winst van 't sluiken aan de sluikers zoo veel voordeels niet geeve van 'er door in 't bezit van den koophandel te geraaken en 'er anderen van te ontzetten; dat men geen belang meer hebbe, om den ophef der rechten in verscheiden steden en gewesten, teffens op een ongelijken voet te doen, en om, ter begunstiging van den koophandel of om dien tot zich te trekken, het sluiken door de vingers te zièn.

Het vrijstellen van zekere koopmanschappen

van alle lasten, en het maatigen derzelven op de koopmanschappen, welke 'er aan onderhevig zouden blijven, zoude zekerlijk het sluiken doen verminderen, want de ondervinding leert ook, dat, hoe maatiger de lasten zijn, hoe minder 'er gesłooken word.

De sluikerijen kunnen niet geschieden dan door omwegen, of door omkooping: wanneer de lasten niet drukkende genoeg zijn, om voordeel te geeven, boven de kosten die men tot het omkoopen, of tot de omwegen, moet maaken, heeft men geen sluikers te vreezen; en hoe gering ook de inkomende en uitgaande rechten zouden gesteld worden, 's lands inkomsten zouden 'er meerder van genieten dan nu: niet alleen, om dat de vermeerdering van het haalen en brengen omme en de wederomme de bron dier inkomsten zoude vermeerderen; maar om dat alle de penningen, welke thans aan het volk, 't welk tegen het sluiken te pas komt, worden betaald, en met welken andere soorten van menschen de hand gevuld word, in 's lands kasse zouden komen, en de koophandel ontlast zoude worden van 't onderhouden van eene menigte van menschen, die thans zoo wel een bezwaar voor den koophandel maaken, als de lasten zelven. De koophandel zoude dan aan 's lands schatkist met meerder gemak opbrengen, het geen nu met veel omslags en moeite tot het sluiken betaald word. Moet men lang in beraad staan, om zich verzekerd te houden, dat het eerste de voorkeur verdient? men zal 'er te minder over aarzelen, als men in aanmerking neemt, dat, niettegenstaande de sluikerijen, en de oogluiking, welke in het heffen der lasten gebruikt is, en door welken de koophandel, zoo men algemeen gelooft, nog eenigermaate bij ons is staande gebleeven, dezelve niet te min van tijd tot tijd is afgenomen, en gevolgelijk nog meerder zal moeten verminderen,

in-

indien men bij denzelfden voet, om dien staande te houden, moet blijven. Een klaar bewijs, zoo 't ons toeschijnt, dat het sluiken, als een hulpmiddel voor 't bestaan van den koophandel beschouwd, niet krachtig genoeg is, om denzelven voor een volslagen ondergang te behoeden.

Uit eene algemeene ontheffing of vermindering van lasten, zoo als die in de bovengemelde Verhandeling word voorgedraagen, zoude nog een ander voordeel voortvloeien, 't welk vergeefsch van het sluiken, hoe verre dat gaan moge, te verwachten is; naamelijk dat de vreemdelingen, daar van onderricht zijnde, ook daar door aangemoedigd zouden worden, om bij ons hunne markt te maaken. De tegenwoordige lijst van inkomende en uitgaande rechten schrikt hen van onzen handel af: de nieuwe zouden hen tot denzelven aanlokken. De eerste werkt niet anders ten hunnen aanzien uit, dan dat zij binnen 's lands gelegenheid tot eene heimelijke rooverij geeft, waarvan zij geen kennis hebben. De sluikers hebben alleen het genot der sluikerijen, vermits hun de rechten in rekening gebragt worden. Dit niet meer kunnende geschieden, zouden zij natuurlijk aangemoedigd worden, om hunne correspondentie hier te vestigen, daar zij buiten dat zoo veele voordeelen vinden; en eene ruimer keuze zouden krijgen, om zich van deze of geene comptoiren te bedienen, nademaal daar door de schadelijke ongelijkheid tusschen kooplieden, die ruimer of naauwer van geweeten omtrent het sluiken zijn, weggenomen zoude worden. Deze gevolgen zouden mij, onder anderen, het algemeen verligten van den koophandel doen verkiezen, boven de bijzondere gunsten, welken van tijd tot tijd aan den koophandel omtrent de belastingen worden toegestaan.

Het bedwingen en beteugelen van 't fluiken zoude mitsdien daarom minder zwaarigheid ontmoeten dan in de voorgemelde Verhandeling schijnt geoordeeld te worden. Meer zwaarigheid schijnt 'er gelegen in het geen ten aanzien van den rechtsdwang aangemerkt word: want daar omtrent staat men zoo stijf op zijn recht, dat deze zwaarigheid mogelijk wel alleen genoeg is, om alle plans ter weeringe van fluikerijen aan eene zijde te stellen; en zonder dat evenwel moet men op geen *redres* denken.

Voor 't overige behoeft men onzen Landaart slechts in hunnen trek tot alles wat *Negotie* en *Navigatie* is, in hunne nijverheid en bekwaamheid, om die te oefenen, in hunne zuinigheid, en spaarzaam overleg, die zich over alles uitstrekken, en in de gelegenheden om den overvloed van hun geld in omloop te brengen, niet te hinderen en te belemmeren; en men kan zich verzekerd houden, dat, indien wij in den handel en in de scheepvaart van Europa onze voorige voordeelen niet weder bekomen, wij 'er ten minste een groot gedeelte van herwinnen zullen. Het eerste en 't voornaamste middel tot derzelver opbeuring is dan het wegneemen van 't geen dezelven hindert, en belemmert, volgens het geen door Z. D. H. Prins Willem den IV. is voorgedraagen. Uit de Resolutie van hun Ed. groot Mog. van den 28 September 1753. (*a*) blijkt, dat de Heeren Staaten van Holland en West-Friesland erkennen, dat de commercie vervallen is; en dat tot herstelling derzelve geen andere hulpmiddelen kunnen worden beraamd, dan eene ontlasting of vermindering van die lasten; dat men, reeds in den jaare 1740. is bedagt ge-

(*a*) Bijlaage. C.

geweest om een *Porto Franco* op te richten; dat men niet te min altijd geoordeeld heeft, „ dat ook „ niet uit het oog moest worden verlooren, *hoe* „ *de Collegien ter Admiraliteit in staat te houden*, en „ dat mede attentie behoorde te worden gemaakt, „ om *de Fabrieken en Producten deezer Landen, soo* „ *omtrent de versending, als voornaamlijk ten opzich-* „ *te van derselver consumptie binnen 's Lands, door* „ *de ontlasting of vermindering der Regten niet te* „ *benadeelen, maar om in tegendeel deselve, zoo veel* „ *doenlijk, te beneficeeren.*"

Uit dezelve Resolutie ziet men, „ dat hun Ed. „ Gr. Mogendheden de zwaarigheden, welke zich „ in het uitvoeren van het voorschreeven Project „ zouden kunnen opdoen, niet buiten rijpe over- „ weeging hebben gelaaten, maar des niet te min „ begreepen hebben, dat voor den tijd van zeven „ jaaren zoude behooren te worden gearresteerd „ het Concept-Placaat en Lijste op den ophef der „ middelen te water, mitsgaders de Ordonnantie „ op het Transitoir en Reglement op de meeting „ der schepen, aan het einde dier Resolutie geïn- „ fereerd sub Num. 1. en te gelijk vast gesteld, „ dat met den aanvang van het zesde jaar zoude „ begonnen worden met te delibereeren over de „ continuatie of discontinuatie van dien".

De redenen, welke verhinderd hebben, dat de proef van het voorf. Project niet is genomen, zijn, voor zoo veel wij weeten, onbekend: mogelijk hebben hun Ed. Gr. Mogendheden bij Hoogstderzelver Bondgenooten geen genoegzaame gereedheid om 'er in te treeden gevonden. Daar zijn op hetzelve nog eenige bedenkingen gemaakt, welken wij kortelijk zullen aanvoeren.

Het doelwit van een gelimiteerd *Porto Franco*, zoude (zegt men) behelzen eene geheele onthef-

 fing

fing van lasten nopens alle koopmanschappen, welke ingevoerd worden, om wederom uitgevoerd te worden; maar zoude het wel dienstig zijn om die juist in twee lijsten of clasfen te vervatten, „ volgens welken sommige goederen van een Porto Franco zouden jouisseeren, andere goederen, die daar van geëxcipieerd worden, bij den invoer zekere regten zouden moeten betaalen, doch wanneer sommige van deeze laatste goederen gedestineerd zijn om wederom buiten 's lands vervoerd te worden, dezelve of van een *Drawbak* zouden moeten gaudeeren, of anders *transito* pasfeeren?"

Het middel van de Drawbak zoude daarin bestaan, „ dat de aangeever van de goederen tegens de betaaling van de inkoomende regten, bij het inkoomen uit zee een Recepisse ontfangen zoude, op welke Recepisse aan den houder restitutie van het voors. inkomend regt zou verleend worden, mits bij certificatie van de Commisen doende blijken, dat dezelve goederen of inlandsche van dezelve soort, bij wege van plaatsvulling, na buiten waren gevoerd;" doch dit schijnt, in de uitvoering of *praktijk* aan onoverkomelijke zwaarigheden onderworpen, om dat men te gelijk zorg moet draagen, dat 'er aan de rechten der Admiraliteiten niet te kort worde gedaan. Volgens de verdeeling van de voorgemelde Lijst zoude het gedeelte der koopmanschappen, in de eerste clasfe begreepen, 't welk niet weder uitgevoerd, maar in het land blijft, om binnen 's lands te worden verteerd, even zoo wel vrij zijn als 't geen wederom uitgevoerd word; en dit schijnt eene vermindering van inkomsten voor de Admiraliteiten te maaken, die aan 't oogmerk niet voldoet, om dat 'er geen meerder reden is, om dit gedeelte der koopman-

schap-

schappen, 't welk binnen 's lands gesleeten word; van de betaalde rechten te ontheffen, dan die, welke tot de tweede clasfe behooren, en welke aan geene rechten onderhevig zijn, dan alleenlijk voor dat gedeelte, het welk binnen 's lands gesleeten word; dewijl men de betaalde rechten, bij den uitvoer van het geene buiten 's lands verzonden word, te rug krijgt. Hier tegen staat aan te merken, 1. dat de vrijdom der rechten op stoffen, die tot de fabrieken en manufactuuren dienen, wel eene vermindering van inkomsten voor de Admiraliteiten maken, maar niet voor het land; aangezien het toeneemen der manufactuuren en fabrieken dit verlies van inkomsten moet vergoeden: 2. dat de andere goederen, welke in het land blijven, en gebruikt, verbezigd, of verteerd worden, aan andere belastingen kunnen worden onderworpen; 3. dat 'er geene schikking is uit te denken, tegen welke niet de een of andere onvolledigheid zal kunnen worden opgebragt.

De tweede clasfe van koopmanschappen, voor welke men een *Drawbak* zoude stellen, zoude (zegt men) in de uitvoering aan zeer lastige belemmeringen voor den handel onderhevig zijn. De magazijnen worden aangelegd of door buitenlandsche kooplieden, of door inlandschen: in beide gevallen moeten onze kooplieden de inkomende rechten verschieten, 't zij voor hunne eigen rekening, 't zij voor den *Committent*. Geschiedt het voor hunne eigen rekening, zoo betaalen zij een kapitaal, van 't welk zij geen winst trekken tot dat diezelfde goederen worden uitgevoerd, het welk het goed duurder maakt, om dat de koopman het renteloos uitschot van zijn geld, bij den kooprijs van 't goed moet stellen; waar bij nog komt de onzekerheid, wanneer hij gelegenheid zal krijgen, om het

kwijt te raaken. Indien de koopmanschappen voor rekening van buitenlanders zijn opgeslagen, dan vereischt de *Drawbak* kosten, welken hen van het herwaards zenden van goederen moeten afschrikken. Hier bij komt nog eene andere zwaarigheid. Een koopman verkoopt meest bij partijen, en het gebeurt zelden, dat hij zijn magazijn in eens ledig maakt; en dezelfde goederen buiten 's lands zendt. Hij verkoopt door Maakelaars, bij meer of mindere gedeelten. Wat gebruik zal hij in die gevallen van zijne Recepisse maaken? Hier tegen kan men voorhouden, dat, offschoon de *Drawbak* mogte onderhevig zijn aan die zwaarigheden, welke daar voorgesteld worden, dezelve dan echter zich slechts bepaalen tot die gevallen, tot welken zij betrekkelijk gemaakt worden; en dat men dan nog in die gevallen van geen erger natuur zoude zijn. De redeneering waarmede men die zwaarigheden voordraagt, komt weezenlijk hier op neder: de Drawbak zoude haar vrucht niet hebben in zekere gevallen, daarom is dit middel niet aan te neemen. De zaaken blijvende op den voet, dat de inkomende rechten betaald worden, blijft dan de koopman niet in allen gevalle onderworpen aan de zwaarigheden, welke hier voorgedraagen zijn; en zal het derhalven niet al bereids een voordeel zijn, dat die zwaarigheden alleen plaats zullen hebben in sommige gevallen, en dat dezelve slechts in die gevallen het genot van een *Drawbak* zouden verhinderen? De ondervinding zoude daar bij in 't vervolg iet aan de hand kunnen geeven, om alle die zwaarigheden of te verminderen, of uit den weg te ruimen.

NIEMAND zal in twijfel trekken, of een *Porto Franco*, geschikt haar eene lijst van inkomende en uitgaande rechten, waarin de koopmanschappen ver-

verdeeld worden in twee clasfen, ten aanzien der eerste clasfe, een groot voordeel aan den koophandel zal toebrengen, vermits de waaren van deze clasfe geheel en al vrij zouden zijn. Men moet mede erkennen, dat 'er ook een voordeel voor die der tweede classe in ligt, dewijl de goederen, welke daarin zijn begreepen, eenen vrijdom van inkomende en uitgaande rechten door het invoeren van de *Drawbak* zouden genieten. De voordeelen, aan den koophandel in de eerste clasfe vergund, schijnen, 't is waar, grooter te zijn, dan het belang des handels vordert, om dat een gedeelte der waaren, welken binnen 's lands worden gesleeten, daar door ook den vrijdom geniet, het welk ten aanzien van de goederen in de tweede clasfe vervat, schijnt te vervallen, om dat het den kooplieden dikwijls onmogelijk zoude zijn, om 'er het genot van te hebben. Alles zoude derhalven moeten nederkomen op het uitvinden van middelen, om den last, die in sommige gevallen het genot van den *Drawbak* vergellen kan, geheel of gedeeltelijk te verhelpen; en daar toe word in overweeging gegeeven, of men, bij het aanneemen van het ontwerp van een *Porto Franco*, de koopmanschappen niet in vier clasfen of lijsten zoude kunnen verdeelen, van welken de eerste zoude behelzen de koopmanschappen, welke niet zouden mogen ingevoerd worden.

De tweede zoodaanige goederen, welke slechts doortrekken zonder die bij naame te noemen, en welken vrij zouden zijn.

De derde alle ruuwe en ongewerkte stoffen, nuttig of noodig voor de manufactuuren, kunsten en handwerken, welke insgelijks geheel vrij zouden zijn.

De laatste lijst zoude alle andere soorten van koopmanschappen behelzen, die van alle inkomende en uit-

uitgaande rechten vrij zouden zijn, en van welken die uitgesloten zouden worden, welke geschikt zouden zijn, om binnen 's lands te worden gesleeten, en welke goederen bij de nieuwe lijst, even als bij de oude, op een hooger of laager taux zouden kunnen worden gesteld; na dat zulks met het belang der inlandsche manufactuuren, kunsten en ambachten zoude mogen overeenkomen.

De eerste lijst schijnt aan geene zwaarigheid onderhevig te kunnen zijn, alzoo dezelve maar weinige artikelen zoude bevatten, en 'er altijd middel zoude zijn, om het verbod te doen opheffen, indien men begreep, dat het een of ander daar van ontslagen zoude dienen te worden. De lijst der verbooden waaren, onder de Letter C. bij de gedachte verhandeling voorkomende, bevat mede *alle geverfde manufactuuren, hoe genaamt, ten zy by Drawbak of Transit.* Men zoude zwaarigheid vinden, om 'er die onder te stellen, vermits men daar door den invoer van alle stoffen en zelf van geverwde lijnwaaten van buitenlandsche manufactuuren volstrekt zoude verbieden. Want tegenwoordig, daar alle natien zich zoo wel op het verwen als op het manufactureeren toegelegd hebben, gebeurt het zelden, zoo het al eens gebeurt, dat zij haare stoffen of lijnwaaten naar Holland zenden om geverwd te worden. Dit verbod zoude nog boven dien aan de vreemde Mogendheden aanleiding kunnen geeven om represaliën te gebruiken, en ons langs dien weg meer nadeel te doen dan wij door 't verbod voordeels genooten zouden hebben. Wij hebben te vooren gezien, welk eene twist 'er tusschen ons en de Engelschen over het handhaaven onzer verwerijen is gereezen (*a*). Al wat bij ons door dwang gezocht word

(*a*) I. D. bl. 357. en volg.

word, zal nimmer baaten. Wie eenigzins in den handel van Duitschland, Frankrijk en Engeland ervaaren is, weet, dat Italië en Duitschland juweelen, ijzerwerk en andere fijne koopmanschappen uit Frankrijk en Engeland trekken, en dat men Holland vermijdt, om de rechten, die op het vervoeren dezer koopmanschappen loopen, ten aanzien van welken men den weg over Holland zoude verkiezen, als de spoedigste en beste koop zijnde, indien 'er een vrije doortocht werd vergund. Offschoon deze waaren juist geen grooten tak onzes koophandels uitleveren, maaken zij 'er echter een gedeelte van dat niet te verachten is: men zou 'er ten minste de kosten van doorvaart, vracht- en commissie-loonen, bij winnen.

De derde lijst zoude dienen, om de manufactuuren, trafieken, kunsten, en handwerken te gemoet te komen: men zoude echter begrijpen, dat de ruuwe suikeren en ruuwe tabak 'er niet op zouden dienen gebragt te worden.

De vierde lijst schijnt, op het eerste aanzien, aan eene menigte zwaarigheden onderhevig te moeten zijn, om dat het altijd zwaar zal vallen de noodige inkomsten der Admiraliteiten, en het belang van den koophandel te gelijk te bevorderen. De groote zaak, daar 't hier op aan komt, bestaat dan daarin, dat men den Admiraliteits Collegien de rechten op de goederen, welke binnen 's lands worden gesleeten, doe genieten, en de sluikerijen voorkome, zonder den handel te veel te belemmeren.

De kooplieden zullen, zoo 't ons voorkomt, het voor geen last rekenen, naauwkeurige aangeeving van alle goederen, welke zoo voor hunne eigen rekening, als voor die van anderen, worden ingevoerd, te doen. Deze aangeevingen of

op-

opgaaven zijn in gebruik, en het zal hun niet onaangenaam vallen van ontslaagen te zijn om bij die opgaave iets te betaalen. Na deze opgaaf zouden de kooplieden de vrijheid moeten hebben, om hunne koopmanschappen in hunne pakhuizen te doen brengen, onder eenen inslagbrief op borgtocht, of *acquit à caution*, zoo als de Franschen het noemen, welke ter verzekering zoude strekken, dat de rechten van al het geen daarna, door verkoop tot binnenlandsch vertier, daarvan zoude worden besteed, betaald zouden worden.

Deze koopmanschappen dus onder een inslagbrief, onder borgtocht, in het pakhuis opgeslagen, buitens 's lands wordende verzonden, zoude dezelfde koopman daarvan opgaaf bij den uitvoer moeten doen, en vervolgens zijnen *acquit à caution* daar van ontlast krijgen.

Alle die goederen of een gedeelte derzelven verkoopende, zoude hij ze niet moeten kunnen afleveren, dan op een *duplicaat* van een *acquit à caution*, inhoudende de verkochte hoeveelheid, het welk hem de kooper levert, of op een *duplicaat* van een quitantie van de betaalde rechten, welke hem door den kooper overgegeeven word, ten overstaan van een Commies, welke die quitantie verscheurt, ten einde dezelve niet andermaal zoude kunnen worden gebruikt, en wanneer hij de geheele partij, in zijn *acquit à caution* vervat, heeft verkocht, verantwoordt hij denzelven met het vertoonen der *duplicaaten* van de *acquits à caution* door de koopers overgenomen, en deze moeten denzelfden weg volgen, tot dat de goederen worden uitgevoerd; en de laatste kooplieden, welke op het comptoir *acquits à caution* hebben genomen, zouden verantwoordelijk blijven voor de rechten, tot dat zij daarvan zouden worden ont-

onslaat, door het aanslag, welk hun op hunne quitantien bij den uitvoer gegeeven zoude worden.

Wel is waar, dat deze omslag, om zulke briefjens van *acquit à caution* te neemen, en wederom over te doen, met alles wat daar toe door den verkooper en kooper in acht genomen zoude dienen te worden, het werk op een Comptoir wat zoude vermeerderen; maar, behalven dat dit werk, wanneer men 'er eens aan gewend zoude zijn, minder moeite zoude geeven dan men zich wel zoude verbeelden, zoo schijnt hetzelve zoo sterk opgewoogen te worden door het voordeel, het welk de koophandel, door den vrijdom, die 'er het gevolg van zoude zijn, 'er door zoude genieten, dat dit meerdere werk of die meerdere omslag ligt te draagen zoude zijn. Het misbruik, 't welk met deze *acquits à caution* gemaakt zoude kunnen worden, zoude meer moeite kosten. Koopliedén, bij voorbeeld, die alleen waaren koopen voor een binnenlandsch vertier, of winkeliers, zouden ligtlijk, door het neemen van *acquits à caution*, daar zij nimmer ontslag op zouden verlangen, het betaalen der rechten kunnen ontduiken; en, om hen hier toe te noodzaaken, of de rechten te doen betaalen, ofze te straffen, zoude men zich in zeer langdraadige, zeer kostbaare, zeer moeielijke, en dikwijls zeer nutteloozе onderzoeken moeten inwikkelen. Misschien heeft deze zwaarigheid, welke door verschillende redenen, te vinden in onze staatsgesteltenis, niet weinig vermeerderd word, bij die geenen, welken over de verbetering van onzen koophandel gedagt en gearbeid hebben, zoo zwaar gewoogen, dat zij van 't middel zelf hebben afgezien. Mogelijk ook zoude het gebruik van de *acquits à caution* meer hindernis geeven dan de geen, welke op dit middel is gevallen, zich verbeeld heeft. Wat 'er van zij, wij vinden

ons niet in staat om het te beslissen, en laaten het aan kundiger over.

De ongeraffineerde suikeren, bij voorbeeld, maaken een groot vertier binnen 's lands. Zij strekken mede tot een voornaam voorwerp van in- en uitvoer. De koophandel vereischt, buiten tegenspraak, dat deze waar vrij mag worden in- en uitgevoerd. Maar zoude het, om den handel met die vrijheid te begunstigen, billijk zijn de Admiraliteiten te berooven van rechten, welke gaan over het vertier van eene waar, die binnen 's lands sterk getrokken is? Het vertier van zuiker, zelfs ongeraffineerde, is oneindig. Het zoude derhalven billijk zijn, dat de Admiraliteiten de rechten op de suiker, welke binnen 's lands word gesleeten, behielden, en men zoude daar toe eenige voorzieningen moeten doen. Maar zoude het volslagen ongerijmd zijn, dat men, bij voorbeeld, op de binnenlandsche consumtie van suiker binnen de Provincien eene belasting ten behoeve der Admiraliteiten leide? Is het juist noodzaakelijk, dat de inkomsten der Admiraliteiten bepaald worden op inkomende en uitgaande rechten. Wanneer de waaren, aan binnenlandsche consumptie onderhevig, van in- en uitgaande rechten ontheven worden, kan men zich voorstellen, dat menze in de huishouding beter koop zal kunnen verkrijgen, en derhalven kan het geen bezwaar zijn, dat men 'er iet jaarlijks voor opbrenge, gerekend na den omslag van een huishouden. Mogelijk zoude daar door eene ligte belasting op de consumptie meer opbrengen, dan men 'er door alle oplettenheid en waakzaamheid op het invorderen der rechten zoude afhaalen.

'Er is een tijd geweest, dat de Hollandsche suikerraffinaderijen gantsch Europa van geraffineerde suiker voorzagen. Allengskens zijn 'er in

de meeste landen en Staaten suiker-rafinaderijen opgericht, welke de onzen hebben doen vervallen; dewijl 'er echter nog in weezen zijn, en 'er veel gerafineerde suiker word ingevoerd, verdient deze fabriek inzonderheid begunstigd te worden door eene ontheffing van lasten, die haar mogelijk den voorrang boven alle de uitheemschen zoude kunnen geeven.

De tabak moet, voor zoo veel de verzendingen aangaat, vrij zijn, maar, als een voorwerp van binnenlandschen handel beschouwd, behoort die waar met een recht op de *consumptie* te worden belast: de ruwe tabak daar tegen zoude kunnen worden aangezien op den voet van ruwe stoffen, even als die welke tot brouwerijen dienen, en de tabak van buitenlandsche fabriek zoude kunnen worden belast, gelijk de buitenlandsche bieren.

Indien een Porto Franco aan te veel zwaarigheid onderhevig zoude schijnen te weezen, en dat men 'er daarom van zoude willen afzien, zoude 'er mogelijk niets anders overblijven dan eene vermindering der rechten, tot een of een half ten honderd, zoo als dezelven te Bremen en te Hamburg zijn. Maar deze vermindering zoude aan den eenen kant den koophandel geen genoegzaamen steun verschaffen, om het tegen de vreemden op te haalen, en nog minder, om de inlandsche nijverheid weder te doen herleeven; en aan de andere zijde zouden de Admiraliteiten daar door meerder dan door een *Porto Franco* missen, zonder eenige vergoeding, daar nochtans de navale magt, zoo hoognoodig is, om de scheepvaart en koophandel staande te houden.

Welke voordeelen een *Porto Franco* aan de scheepvaart en koophandel zoude toebrengen, dezelven zouden echter niet toereikende zijn, om hen we-

der op te beuren, indien de vaart en koophandel niet te gelijk ontlast wierden van andere bezwaarnissen, die hen drukken, en van welken wij te vooren gesproken hebben. Het *Porto Franco* zoude hun misschien geen grooter ontlasting toebrengen dan zij door 't sluiken genieten, en op dien voet kan het invoeren van een *Porto Franco* eerder aangezien worden als een hulpmiddel tegen het sluiken, dan als een middel om de scheepvaart en koophandel op te beuren; vermits het sluiken *indirect* een *Porto Franco* invoert, of, anders gezegd, met hetzelve gelijk staat. De Admiraliteiten zouden 'er mogelijk eerder bij winnen dan verliezen, vooral, indien het aanleiding gaf, dat het getal der bedienden verminderd konde worden. De vermindering van 's lands inkomsten, welke men zich voorstelt dat uit het verminderen van zekere lasten noodwendig moet ontstaan, schijnt natuurlijk niet te gedoogen, dat men 'er aan denke, om dat men die beschouwt als een louter verlies, dat door niets vergoed word. Doch men zoude daar tegen dienen te stellen de vermeerdering van bedrijf in den koophandel en scheepvaart, welke daar door de vermindering van inkomsten, aan den eenen kant geleeden, merkelijk aan eene andere zijde zoude goed maaken en opweegen. Stel eens dat het recht van de waag wegens koffi opbrenge duizend guldens, en dat dit recht op de helft gesteld worde; dan zal 'er maar vijfhonderd guldens van komen, uit dezelfde quantiteit koffi, die de waag passeert; maar, zoo 'er viermaal zoo veel passeert, dan zal dit recht twee duizend guldens opbrengen, en 'er zal geen vermindering maar vermeerdering plaats hebben: dit laatste kan men redelijker wijze verwachten uit hoofde van de voordeelen, welken wij nog in 't stuk van koophandel hebben overgehouden.

Men

Men moet 'er nog bij in acht neemen, dat de lasten, wier vermindering wij hier bedoelen, noodzaakelijk dagelijks moeten afneemen. Als men eindelijk het voortkruipend verval des koophandels, den kwijnenden staat van alles wat tot manufactuuren en trafieken behoort, en de behoeftigheid des volks, sedert langen tijd al te zigtbaar toeneemende in de steden, vooral in die, welke geen deel aan den zeehandel hebben, vergelijkt, met het geen wat men van eene aanmoediging, om deze bron van rijkdom en vermogen in ons land te doen herleeven, te wachten heeft, schijnt het, dat men niet moet aarzelen, om tot een stap over te gaan, welke zoo gevaarlijk schijnt; dat men zich slechts bezig moet houden met het overleggen van middelen, om dezelven in het werk te stellen, en het gemis der inkomsten te zoeken op middelen, die minder op de vaart, koophandel, en vooral mede minder op de manufactuuren en fabrieken vallen. Daar is geen land, of het heeft middelen tot zijn bestaan noodig. Die middelen moeten op het volk gevonden worden, ten minsten op den voet als het tegenwoordig met de Rijken en Staaten gesteld is. Die beveiligd en beschermd wil zijn, moet tot het geen daar toe noodig is het zijne toebrengen. Dit geeft aan die geenen, welke aan 't roer van eenen Staat gezeten zijn, twee voorwerpen van bewind, die vrij moeielijk zijn.

1. De middelen, welke de voorkeur verdienen, om het volk te doen draagen, het geen het draagen moet, of anders gezegt opbrengen, het geen het opbrengen moet.

2. De wijzen om aan hetzelve dien last te doen draagen.

Wanneer wij den gemeenen loop van die geenen, aan welken het bestier over dit gedeelte van 't

opperste gezag word toevertrouwd gade slaat, bevindt men, dat zij enkelijk bedagt zijn op het geen het *meeste* zal opbrengen, op den tijd, dat men 'er op denkt, zonder veel op de gevolgen te letten; en ten aanzien van de wijzen schijnt men op de zekerste slechts acht te slaan, zonder de gevoegelijkheid veel in aanmerking te neemen. De uitheemschen echter hebben over dit gebrek meer dan wij te klaagen: nochtans beweert men, dat ten tijde der Pachteren slechts een vierde van 't geen opgebragt werd in 's lands schatkist kwam, en dat 'er tegenwoordig, niet tegenstaande de sluikerijen, welke 'er gepleegd worden, tweemaal meer bij de collecte inkomt, dan onder de Pachters; het welk echter niet genoeg zoude zijn. Want, volgens die rekening, zoude 'er maar de helft van 't geen op 't volk geheven word in 's lands schatkist komen, en de wederhelft aan de onkosten van heffing gaan, dat mij te veel voorkomt, en, zoo ik vertrouw, niet naauwkeurig genoeg is nagegaan. Dat de collecte meerder dan de pachterijen opbrengt, is zeker: en het is ook zeker, dat 'er staande de collecte verscheiden verminderingen van impositien zijn toegestaan, als te zien is uit de volgende Lijst van afgeschafte of *verminderde* Impositien, sedert de afschaffing der Pachten.

1749.	29 Julij.	De Hollandsche Kaas, eens het recht van de waag betaald hebbende, vrij gesteld.
1750.	3 Febr.	De 12 stuiv. wegens den impost op het Zout, van het buitenlandsch tonnenvleesch, afgeschaft.
	11 ——	De Tappers impost op de wijnen afgeschaft.

1750.

1750. 12 Maart. De uitflijters van graanen, voor het geen zij beneden de Haagsche zak uitflaan, van de ronde maat vrij gesteld.

7 —— De Taanders van 't vischwant op de lange turf vermindering gegeeven.

5 —— De wolle, eens betaald hebbende, van 't waagrecht vrij gesteld.

16 April. De Tappers impost op de bieren afgeschaft.

6 Mei. De groote en ijslandsche visscherij vrij gesteld.

26 Junij. De konst-azijnen van 4 gl. 16 stuiv. tot 3 gl. 12 stuiv. het aam verminderd.

5 Sept. De kaasboeren in het koehouders zout-geld verminderd.

4 —— De katoen-drukkers op de turf verminderd.

9 Octob. De Hoekerschepen en razeilen vrij gesteld.

16 Dec. De linnenbleekers op de zeep geheel vrij gesteld.

De kleerbleekers op de zeep half vrij gesteld.

1751. 1 Febr. De Hoedemaakers impost op de turf verminderd.

18 —— Vier vat rabat op het honderd zouts verleend.

23 —— De mullen, in den impost op de waag, tot 2 stuiv. 4 penn. de 100 ℔ verminderd.

Het gemaakt ijzer vrij gesteld van den impost op de waag.

1751. 23 Febr. Gemaakt krijt, flecht en bruin-rood, en geel oker vrij gesteld.

Fransche honig, bij smaltonnen en tierses verwerkt wordende, vrij gesteld.

10 April. Grutters, vleeshouwers, en bleekers in 't rijtuigen geld, voor hunne chaisen, gebeneficeerd tot *f* 5 : 10 : 0

14 April. De groote schuiten van de zijkant, die ter haaring vaaren, vrij gesteld.

21 April. Chirurgijns in 't Heeren geld verminderd tot 3 gl.

19 Mei. Ondermeesters en Ondermeesteresſen in 't Heerengeld, op 3 gl. gesteld.

26 —— De Honig in smaltonnen en tierses (geen fransche zijnde, die geheel vrij is) in den impost op de waag verminderd

15 —— Groenlandsche en Straatdavische Visscherij, geheel vrij gesteld.

1752. 12 Jan. De Roustookers van den impost op de Rogge geheel vrij gesteld.

Het zegel tot het branders gemaal gemitigeerd.

26 Aug. Den wolkammers impost op de zeep tot 7 gulden op de tonne verminderd.

7 Dec. De iersche boter een rabat van 20 per cent verleend.

14. Dec. De Accorden van de waag ook tot kooplieden geëxtendeerd.

1753.

1753. 6 Julij. De plateel- en tegelbakkers een vermindering van den impost op het brandhout verleend tot 11 ſtuiv. de vaam.

1754. 12 Febr. Het geraffineerde zout, dat uit de keten aan de buizen in tonnen geleverd word, van de ronde maat vrij geſteld.

1755. 5 April. De Vingerhoedmaakers van den impost op de koolen geheel vrij geſteld.

1759. 26 Octob. De buitenlandſche brandewijnen, die minder ſterk zijn, dan 2-3 voor koopmans goed gedeclareerd.

1761. 8 Dec. De fijne *Biſchuit* van den verhoogden impost vrij geſteld.

1763. 8 Jan. De impost van de 12 ſtuiv. op de tonne warme gezoden zeep veranderd in een belasting van 4 ſtuiv. op de tonne, en de commercie geheel vrij geſteld. 15 Sept. 1778. prolong.

1764. 11 Sept. Den potten- en pijpenbakkers vermindering van den impost op het brandhout geaccordeerd, tot 11 ſtuiv. het vaam.

1765. 2 Jan. Den Glasblaazers vermindering van den impost op de koolen geaccordeerd tot 20 ſtuiv. het hoed. Zie 20 Mei 1779.

1 Julij. Den Gaarenbleekers verminde-ring van den impost op de turf geaccordeerd tot de helft.

19 Dec. Het ruwe ſmeer, dat de Kaarsſe-makers; de natte huiden, die de

looiers; en het oud lood, dat de loodgieters van het werk inslaan, van den impost op de waag vrij gesteld.

1766. 10 Sept. AAN Casas en Comp. een aanzienlijke vermindering van den impost op de inkomende Tabak verleend. Doch dit octrooi is met ultimo Dec. 1770. geëxpireerd.

1768. 4 Febr. DEN zuiker rafinadeurs een korting van 18 perc. in het middel van de waag verleend.

30 Sept. DE koornbrandewijnen, die niet sterker zijn dan 8 - 9, voor koopmans goed gedeclareerd.

1769. 11 April. DEN Lijnwaat-bleekers vermindering van den impost op de turf tot de helft geaccordeerd.

29 Sept. DEN Olieslagers een vermindering van den impost op de ronde maat van de olie-zaaden geaccordeert, tot 22½ stuiv. het last.

14 Dec. DEN Spinders van inlandsche tabak op 12½ gulden in de consumptie tabak, in plaats van 25 gulden, gesteld.

1770. 5 Julij. DE Hollandsche Hennip in het middel van de waag bevoorrecht, zoo dat dezelve dit middel maar eenmaal onderhevig is.

1771. 16 April. DEN taux van de Koffijhuishouders voor een derde verminderd.

5 Sept. DE Keetmeesters vermindering van den impost op de turf verleend, en zij vrij gesteld van de ronde maat, en de zegels

tot

tot de zoutbrieven en certificaten.

1772. 25 Jan. Het hard brood voor commercie naar Surinamen vrij gesteld.

1773. 10 Maart. De impost op het rond en plat zaad, zoo wel voor kooplieden als oliesflaagers, verminderd.

19 —— De Pottebakkers, in den impost op de turf verminderd.

13 Nov. De impost op de turf en koolen tot de helft verminderd voor de Brouwers, voor den tijd van 3 jaaren, ingaande den 1 Jan. 1774. & 20 Nov. 1778. en 4 Sept. 1779.

1774. 20 Jan. De canasser tabak verminderd voor den tijd van 5 jaaren, 20 Nov. 1778.

22 —— De impost op de turf voor de Wolle en Lakenverwers op de helft verminderd, voor 5 jaaren.

10 Maart. Aan de Glasblaazerij te Haarlem vermindering van den impost op de koolen geaccordeerd.

19 —— De impost op de turf en koolen voor de Sterkwater-stookers en salpeter rafinadeurs verminderd.

19 April. De Remissie aan die van Spijk gecontinueerd tot het einde van 1780.

15 —— Continuatie van Remissie aan die van Asperen en Heukelum, except van de wijnen.

19 —— De Hoedemaakers in den impost

 op

op de turf en koolen tot de helft verminderd, 20 Nov. 1778.

1774. 26 Mei. Aan Huigelbosch *cum suis* vrijdom verleend van de groove waaren en brandstoffen, voor zekere vuur-machine.

14 Julij. Diaconiehuis te Slooten vrij gesteld.

27 — De laaken, wolle, grein, gaaren en saaiverwers vermindering nader gereguleerd.

1775. 15 Maart. Der Kerk te Werkendam van de groove waaren en ronde maat vrij gesteld.

6 April. De Ingezetenen te Rietveld en andere Dorpen boven de rouwe Remissie verleent van de beschreeven middelen. En compositie over het gemaal.

6 April en 28 Sept. Remissie aan die van Vianen en aangeleegen landen voor twee jaaren van het hoornzout- en paarde-geld.

13 April. Continuatie van den verminderden impost op de turf bij Res. 27 Junij 1765. aan de Gaarenbleekers verleend, voor den tijd van 10 jaaren.

15 Julij. Aan de Remonstrantsche Kerk en Armen in den Haag vrijdom verleend van de turf.

6 Octob. Aan de blaauwe linnen- en katoenverwers, de verwers van wollegaaren, kousen, gefabriceerde zijde- en andere goede-

deren vermindering van den impost op de turf en koolen verleend, tot de helft, voor den tijd van 5 jaaren; geprolongeerd 3 Maart 1775.

1775. 6 —— Aan de zijdeverwers te Amsterdam, Edam, en Monnikendam vermindering van den impost op de lange turf geaccordeerd tot de helft.

1776. 3 April. Aan de Zwarte-waalsche Gaffelschepen vrijdom, bij restitutie, verleend, voor den tijd van 6 jaaren.

4 —— Aan de Pijpenmaakers vermindering van den impost op de koolen verleend tot de helft, voor den tijd van 6 jaaren.

15 Mei. Het waaggeld op de koffi, komende uit de Colonien, verminderd op 3 stuiv. vrij van de tiende verhooging.

18 —— Aan de molens te Hilgersberg vrijdom verleend voor de materiaalen.

23 Julij. Aan het Diaconie-huis te Loosduinen vrijdom verleend.

26 —— De vermindering op de turf en koolen voor de brouwers nog 3 jaaren gecontinueert.

25 —— Aan de Suikerrafinadeurs, voor den tijd van twee jaaren, een premie geaccordeerd van vier guldens, voor ieder duizend pond inkomende ruuwe Suikeren onder precautien.

1776. 2 Octob. Aan de linnen en kleerbleekers, voor den tijd van 6 jaaren vermindering verleend van den impost op de lange turf, tot de helft.

3 —— De flechte duitsche tabakken bij den invoer verminderd tot 25 stuivers het vat van 600 ℔, en de tiende verhooging.

27 Sept. Aan het Koningshofje te Leyden vrijdom verleend van de turf, het gemaal en de bieren.

6 Dec. Prolongatie van de vermindering op den Ukrainsche Tabak, voor 4 jaaren.

7 —— Prolongatie van den vrijdom op het gemaal voor Suriname, voor 4 jaaren.

1777. 10 Mei. De Platteel en Tegelbakkers van de helft in 't brandhout verminderd, voor 6 jaaren.

10 —— Aan die van Asperen en Heukelum prolongatie van de remissie op de onbeschreeven middelen voor 3 jaaren verleend.

10 —— Aan die van Vianen c. s. prolongatie voor 2 jaaren van de remissie op de bouwmiddelen.

10 —— Dezelfde prolongatie aan die van Rietveld, en andere Landen boven de rouwe.

1 Aug. Aan de zoetwater-stookers vermindering van den impost op de turf en koolen verleend, zoo als aan de sterkwater-stookers.

1777.

1777. 4 Octob. De flechte, Duitsche, en Ukrainsche Tabakken, te rekenen op 600 ℔ ieder vat, pak of ander fust.
1778. 17 Sept. De Luthersche Diaconie te Weesp vrijdom van 't gemaal.
1779. 20 Aug. De lijwaatbleekers op de turf twee derden verminderd.
23 Dec. De Brazil Tabak tot 16 st. de 100 ℔ verminderd voor 4 jaaren.
23 —— De Hongaarsche en Levantsche Tabak verminderd tot 25 stuiv. de 600 ℔, voor 4 jaaren.
23 —— De Tabaksteelen de helft verminderd, 2 jaaren.
1780 3 April. Prolongatie voor 4 jaar van de flechte duitsche tabak.
11 Mei. Prolongatie op de vermindering van de koffi, 3 jaar.
4 Nov. Aan de IJzergieterij van Hofman te Rotterdam, voor een tijd van 30 jaaren, de impost op de koolen verminderd.

Zoo dat men zeggen kan, dat het Land, sedert dat de collecte is ingevoerd, aan den eenen kant meerder inkomen geniet, en dat 'er aan de andere zijde minder op de ingezetenen geheven word; het welk alleen aan de wijze van heffen, en het spaarzaam overleg daarin betracht, toegeschreeven moet worden.

Ten aanzien der lasten (om wederom op onze bespiegelingen te komen) schijnt men bepaaldlijk het oog te moeten houden op twee zaaken, welke als eerste of hoofdgronden tot het heffen van lasten kunnen worden aangemerkt.

1. Dat zij niet moeten vallen op zaaken, door welken de bron, waar uit zij voortspruiten, zoude opdroogen.

2. Dat

2. Dat zij op de minst kostbaarste wijze geheven worden.

Men behoeft daarin alleen te volgen het spaarzaam overleg, hetwelk iemand in zijne huishouding, of een koopman in zijn Comptoir, houdt. Al het geen wat klanten en correspondentie doet verliezen moet vermijd of afgeschaft worden; en alle kosten die men spaaren kan, en de huishouding noodeloos bezwaaren, moeten insgelijks vermijd of afgeschaft worden. Door het eerste zal men klanten en correspondentie winnen, en daar door zijne inkomsten vermeerderen, die anders door verloop van neering zullen verminderen; door het tweede zal men in staat blijven, om in het noodige te voorzien. Deze twee gronden van huishoudelijk beleid maaken desgelijks de twee hoofdgronden van 't staatsbestier, met betrekking tot de geldmiddelen en inkomsten van eenen Staat, uit. Men stelle de inwoonders in staat om tegen vreemden te kunnen markten, de neeringen zullen aanwassen en bloeien; en de inkomsten van den Staat zullen grooter worden. Vergeefsch zal een koopman zeggen, ik heb tot mijn bestaan zoo veel noodig, daarom kan ik die waaren niet beter koop geeven: vergeefsch zal ook iemand mij zeggen, de Staat heeft zoo veel noodig, daarom moeten 'er deze en geene lasten ingevoerd en verhoogd worden. Zoo ras als die lasten vallen op zaaken, die de neeringen moeten doen verloopen, en door een noodzakelijk gevolg, de inkomsten van den Staat berooven van de bronnen, waar uit dezelve moeten voortspruiten, komt de reden, welke men voorgeeft, niet te pas, om dat dezelve strijdt met het doelwit, waar toe zij gebezigd word. Naauwelijks is het te gelooven, welk een nadeel het heffen van den veertigsten penning, op schepen, en trafiek-huizen, aan de scheepvaart,

de

de fabrieken en trafieken toebrengt. Men zal 'er zich eenig denkbeeld van kunnen maaken, wanneer men overweegt, welke kapitaalen 'er noodig zijn tot de brouwerijen, rafinaderijen, verwerijen, papier-olie-zaag- en koorenmolens, tichel-steen- en pannebakkerijen en een oneindig getal van andere gebouwen, nevens de noodwendigheden, die 'er toe vereischt worden. Wanneer de schepen of vaartuigen, tot de zeevaart gebruikt wordende, en de onroerende goederen tot fabrieken dienende, daar van ontlast wierden, zoude 's lands schatkist daardoor wel verliezen? en zoude het gemis, het welk dezelve daar door zoude lijden, niet worden vergoed door het toeneemen van die fabrieken en van den scheepsbouw, in Holland zoo zeer afgenomen? Men verarmt den koopman, fabrikeur, winkelier, en landbouwer niet door het geen men hem *doet betaalen*, maar door het geen men hem *belet te winnen.* Dit kan niet te veel overwoogen worden, en derhalven moet het staatsbestier zich zorgvuldig wachten om iet te doen, wat belet tot winst kan veroorzaaken. Behalven de vermindering van inkomsten, welke 'er de Staat door lijdt, is 'er geen de minste vermindering van neering, in welk een tak van koophandel het zijn moge, of daar ontstaan armen uit voort, die een last voor den Staat en voor den rijkdom maaken. Derhalven hebben de rijken zelven belang dat de belastingen, welke die kwaal voortbrengen, vermijd worden, en dat dezelven op zaaken vallen, die tot pracht en meerder gemak of vermaak van 't leeven dienen.

Eenige amsterdamsche en rotterdamsche kooplieden hebben op het ontwerp van een *Porto Franco*, en de nieuwe lijst van inkomende en uitgaande rechten daar nevens gevoegd, eenige bedenkingen gemaakt, en ter tafel van Hunne Hoog

Mo-

Mogendheden gebragt, uit welken men zien kan, hoe moeielijk het der Regeeringe, in deze zoo wel als in andere zaaken, moet vallen, om het ieder van pas te maaken. Wij hebben die Bedenkingen of Confideratien nevens eenige andere ſtukken tot dat einde onder de Bijlaagen geplaatst. (*a*)

De gronden, op welken men beweert, dat de goederen, van welken in de gemelde Confideratien gefproken word, of vrij, of ſlechts met eene geringe belasting bezwaard, behoorden te zijn, komen eigenlijk uit op die, welken wij bereids onder 't oog hebben gehad; naamelijk, dat de rechten en het verbod, waar mede de invoer van die goederen zoude bezwaard worden, meer nadeel zouden toebrengen aan den algemeenen handel, dan zij voordeel zouden doen aan de fabrieken: het is ligt te begrijpen. Men heeft zich ſlechts te herinneren, dat de kracht van onzen koophandel ligt in dien van *oeconomie*; dat is, in het inkoopen van het geen 'er geteeld of gefabriceerd word, om het zelve weder te verkoopen, zonder onderſcheid tusſchen natien of landen te maaken. De hollandſche koopman beſchouwt den gantſchen aardbodem, zoo als ik bereids aangemerkt heb, als eene enkele plaats, waarin hij gebruik van zijne nijverheid kan maaken, zonder eenig onderſcheid. Alle natien ſtaan hem in dit opzigte even na; hij zoekt haare begeerten te ontdekken, en aan dezelven te voldoen, met oogmerk om 'er winst uit te haalen. Ten einde daar in te ſlaagen, koopt hij van de eene natie, het geen hij weet of meent, dat een andere natie noodig heeft, en neemt 'er eene geringe winst voor zijn moeite en arbeid op. Men plaatse hem daar men wil: ontmoeten zijne bedrijven hinder of belemmering; word hij in de on-

(*a*) Zie Bijlaage D. I. 1, 2. en volg.

onmogelijkheid gesteld van beter koop te kunnen verkoopen, dan zij, die 't zelfde pad als hij betreeden; dan moet hij tot werkeloosheid vervallen, en voor den koophandel een dood ligchaam worden. Van welke zijde men dus den handel ook beschouwen moge, 't zij ten aanzien der waaren, 't zij ten aanzien der manufactuuren, het zal altijd even waar blijven, dat men onzen koophandel nadeel zal toebrengen, zoo menigmaal men aan denzelven door verboden of rechten de gelijkheid met zijne mededingers doet verliezen.

De buitenlandsche manufactuuren benadeelen de binnenlandsche. Dit is zoo: maar zijn zij de oorzaak van het verval der inlandsche manufactuuren? Neen, het is hun laage prijs, en de onmogelijkheid, waarin wij ons bevinden, om dezelven voor dien prijs te fabriceeren. Zal nu die onmogelijkheid tot eene beweegreden kunnen dienen, om nadeel toe te brengen aan den voornaamen grondslag des hollandschen handels, welke, eens te niet loopende, het gantsche gebouw zal doen instorten? Ziet men niet, dat, als men, door verboden en inkomende rechten, den invoer der buitenlandsche manufactuuren, welke even goed en beter koop dan de inlandsche zijn, wil beletten, ten aanzien van de negotie in die manufactuuren, een voordeel aan de vreemden boven ons gegeeven word? Men zoude 'er kunnen bijvoegen, dat men 'er ook het bestaan der ingezetenen door bezwaart: want, indien de ingezetenen zich met twintig guldens aan engelsche manufactuuren kunnen kleeden, waarom zal men ze noodzaaken dertig guldens daar toe te besteeden? Dus zullen vooral Regenten en Regentessen van Godshuizen kunnen spreeken: doch deze laatste bedenking heeft bij mij minder klem, dan de voorige. Als ik kiezen moest, dan zou-

minsten omslag, die mogelijk zijn, te doen heffen. Zoude men, op dezen grond, niet mogen vraagen, of 'er geen middel zoude zijn, om een fonds voor de Admiraliteits Collegien te vinden, zonder toevlucht tot de inkomende en uitgaande rechten te neemen? De heffing van deze rechten veroorzaakt onkosten, welke uit zich zelven een last voor den koophandel zijn, om dat deze rechten moeten worden verhoogd, naar maate deze kosten groot zijn. Die, welke strekken, om de sluikerijen te beteugelen, zijn van denzelfden aart; en zijn mede vrij aanzienelijk. Daar bij komt het tijdverzuim en de moeite, welken de kooplieden moeten neemen, om aan de verplichtingen te voldoen, welken de heffing dezer rechten vordert, het welk almede een bezwaar voor den koophandel is, zoo wel als de onaangenaamheden, welken de kooplieden somtijds ontmoeten van de zijde der Commiesen, of anderen, die gesteld zijn of gebruikt worden tot den ophef van 's lands penningen. Dit is een ongemak, 't welk overal plaats heeft, om dat overal de menschen menschen zijn; en het opperbewind de menschelijke natuur niet kan veranderen. Wij hebben bereids opgemerkt, dat de Belgen gemeend hebben, hunne vrijheid te hebben behouden, niet alleen om dat zij vrij van schattingen bleeven, maar ook om dat zij niet bloot stonden voor de knevelaarijen der Tollenaars, of inzaamelaars der schattingen. De ingezetenen in Holland staan minder dan ergens elders daar voor bloot. Onze Regeering is van allen, die bekend zijn, de zachtste, omzigtigste en gemaatigdste: maar hoe voorzigtig en met welk een overleg de wetten ook mogen gemaakt worden, derzelven uitvoering echter moet 'er van worden toevertrouwd aan lieden, in welken men dezelfde kundigheden, dezelfde inzigten, dezelfde beweegredenen, noch dikwijls denzelfden wil niet kan

voor-

vooronderstellen: van daar de misslagen, over welken het volk zoo dikwijls klaagt, en welken hetzelve niet zelden aan de wetten toeschrijft, terwijl zij eeniglijk geweeten moeten worden aan het gedrag van hun, die met de handhaaving derzelven zijn belast; en die zich dikwijls meer gedraagen naar hunne bijzondere begrippen, belangen en hartstochten, dan naar de heilzaame oogmerken van de Hooge Overheid. Somtijds ook zondigen deze amptenaaren ter goeder trouwe, meenende, dat zij moeten waaken voor de inkomsten van den Staat, en tot dat einde de wetten ten allerscherpste moeten opvatten en doen achtervolgen. Aan dat ongemak zijn alle Regeeringen al mede onderhevig. Dit kan men niet voorkomen dan door het getal der laagere amptenaaren niet noodeloos te vermeenigvuldgen, en zelfs, zoo veel mogelijk, te verminderen. Want over dezen klaagt het volk gemeenlijk het meest.

De Schrijver der *Aanwijzing van de heilsaame politike Gronden en Maximen* zegt D. II. Cap. 1. bladz. 168. dat „ het zeer wel aan te merken staat, „ dat in de vijftiende eeuw geen *convooy-gelden ter* „ *beveilinge der Zeën van den koopluiden getrokken* „ *wierden*, maar dat de *kosten van dien ten laste des* „ *Lands of der Graven gebragt*, en aan derzelver „ *Beden* en andere inkomsten *gekort plagten te* „ *werden*". Offchoon wij begrijpen, dat de Schrijver van die *Gronden* hier al vrij wat onnaauwkeurig spreekt, en dat 'er tusschen den tijd, van welken hij gewag maakt, en den onzen geen vergelijking kan gemaakt worden, blijft het evenwel onderzoek waardig, of 'er geen kans zoude zijn, om buiten het heffen van inkomende en uitgaande rechten tot een fonds voor de Admiraliteiten te komen.

Wij hebben te vooren gezien (*a*), dat in vroegere tijden de steden, bij de scheepvaart belang hebbende, onder malkanderen omslagen maakten, en de kosten wisten te vinden, zonder inkomende en uitgaande rechten te heffen. Men had, het is waar, in die tijden even zoo min eene aanblijvende zeemagt als landmagt; het is mede waar, dat, sedert dat de Mogendheden een stelregel hebben aangenomen van altoos gewapend te zijn, onze Staat zoo min eene zeemagt, als eene landmagt en sterke plaatsen, kan ontbeeren. Maar zouden de beweegredenen, welken men heeft gehad, om liever de kosten van eene zeemagt, door andere middelen, dan door inkomende en uitgaande rechten, te vinden, door de noodzaakelijkheid om eene aanblijvende zeemagt te onderhouden, kunnen veranderd zijn? Welke zijn nu die beweegredenen? Dezelfde, welken de Staaten van Holland en West-Friesland hebben voorgedraagen, in hunne vertoogen aan Karel den V. wegens het recht, *Congé-geld* genoemd: het zijn die, welke in de Verhandeling, bij de *Propositie* van Zijne Doorluchtige Hoogheid den laatst overleeden Heer Erfstadhouder gevoegd, voorgedraagen worden: het zijn die, waarop de kooplieden zich beroepen; het zijn die, welke in de Resolutie der Heeren Staaten van Holland en West-Friesland, van den 28 Sept. 1753. gevonden worden: 't is in een woord het afneemen, het verval, de ondergang, het verloopen des koophandels, het opdroogen der bron, welke de noodige fondsen voor de behoeften van den Staat verschaft, die het agterlaaten van de inkomende en uitgaande rechten hebben doen in overweeging neemen. Het werk, 't welk ons

(*a*) D. I. bl. 118. en volg. 213. en volg.

ons aanleiding gegeeven heeft, om dit, daar wij mede bezig zijn, te onderneemen, vervat verscheiden gedachten, dienende om de mogelijkheid van het heffen van inkomende en uitgaande rechten te kunnen ontbeeren, aan te toonen. Men heeft (leest men 'er) in Holland onderscheiden rechten, op de dienstboden, op de rijtuigen, en diergelijken meer. Men laat daarenboven den verhuurders van rijtuigen, den koffi- en theeverkoopers, koffihuis- en logementhouders, en anderen, een bijzonderen taux betaalen; zoude men de winkeliers, die buitenlandsche manufactuuren of waaren slijten, niet eene belasting kunnen doen betaalen; en het beloop derzelven tot onderhoud der zeemagt doen dienen? Men betaalt de vrijheid, om zich door dienstboden te laaten dienen, om koffi en thee te drinken: zoude het iets ongerijmder zijn de vrijheid om buitenlandsche manufactuuren te draagen, om suiker te gebruiken, om wijn te drinken te laaten betaalen? De inkomende en uitgaande rechten, waar aan de buitenlandsche manufactuuren en waaren tegenwoordig onderhevig zijn, vernietigd zijnde, zullen de prijzen derzelven natuurlijker wijze moeten daalen, en, hoedaanig eenen weerzin men ook in de ingezetenen vooronderstellen moge, om in de lasten van den Staat te draagen, moet men niet onderstellen, dat dezelve grooter is voor de rechten, welken hun een voordeel van de andere zijde geeven, dan voor die, welken, hoewel van dezelfde natuur, hun geen voordeel verschaffen.

MOGELIJK zoude men daar in zwaarigheid kunnen vinden, vermits de ingezetenen, welke niet in de gelegenheid zijn, om uit den zeehandel voordeel te trekken, ongenegen voorondersteld moeten worden, om in lasten te draagen, welke

enkelijk ten behoeve van den zeehandel schijnen te strekken. Doch deze zwarigheid zal verdwijnen, zoo dra men overweegt, dat alle ingezetenen voordeel trekken uit het daalen der prijzen, 't welk natuurlijk ontstaat uit het verlies, 't welk de Admiraliteits-collegien lijden, en het welk dezen moet worden vergoed.

Men zal misschien zeggen, dat eene diergelijke schikking de inlandsche manufactuuren nog meer zoude drukken, dewijl de buitenlandsche nog beter koop zouden worden: maar deze uitwerking van den goedkoop zoude opgewogen worden door de belasting, welke op de winkeliers van buitenlandsche manufactuuren zoude gelegd worden; en door andere middelen, welke te gelijk in 't werk gesteld zouden dienen te worden, om onze handwerken wederom op te beuren. De vraag zoude hier zijn, 1. of het voorgesteld middel doenelijk is? 2. of het aan het oogmerk zoude beantwoorden? Hier van kunnen zij alleen oordeelen, die aan het hoofd der zaaken geplaatst zijn. Men is het eens, 1. dat de inkomende en uitgaande rechten den handel hebben doen vervallen, en nog verder zullen doen vervallen, indien zij in weezen blijven; 2. dat 'er geen beter, ja zelfs geen ander middel is, om den handel weder te doen bloeien, dan dien van dat pak te ontlasten. Dit toegestaan zijnde, schijnt het, dat men niet langer in beraad moet staan, om de fondsen, tot het onderhoud der zeemagt noodig, elders dan in het heffen van inkomende en uitgaande rechten te zoeken, hoe schoon ook de beweegredenen mogen schijnen, welke hebben doen besluiten, om daar toe toevlucht te neemen. Het aangeweezen middel kan aan zwaarigheden onderhevig zijn, en 't zal vast zijne zwaarigheden hebben: maar zoude het niet al veel zijn, indien het

het aanleiding gaf, om iet beters te bedenken. Vermoedelijk zoude een snedig koopman 'er wel wat op kunnen vinden. De steden van Holland maakten eertijds onder malkanderen omslagen tot het uitrusten van eene zeemagt; zouden de Gewesten tegenwoordig insgelijks niet eenige vaste omslagen kunnen maaken tot het onderhoud eener zeemagt; en aan ieder derzelven de zorg overlaaten, om dezelven op zoodaanig eene wijze, als zij goedvinden, te heffen, de penningen daar van aan de Admiraliteiten laatende toekomen?

Gesteld dat 'er geen middel zij, om aan de Admiraliteiten den noodigen onderstand te bezorgen, dan het aanhouden van het heffen der inkomende en uitgaande rechten, veil- en lastgelden; en dat deswege het niet verder gebragt zoude kunnen worden dan tot het verminderen dier lasten op dien voet, als in de aangehaalde Verhandeling voorgedraagen word, of wel op eenen anderen voet; dan is het echter zeker, dat 'er het doelwit niet mede bereikt zal worden, ten zij de sluikerijen worden gestremd; hoedaanig het in de voorst. Verhandeling aangemerkt word. (*a*) Doch de middelen, welke daar in voorgesteld worden, zijn mogelijk wederom aan andere zwaarigheden onderhevig, die misschien niet minder weegen dan de zwaarigheden, welke zich aan een anderen kant opdoen. Overal is zwaarigheid, om dat het niet wel mogelijk is, alle de bijzondere deelen eener maatschappije tot dien trap van volmaaktheid te brengen, welke 'er vereischt zoude worden, om iet zonder het een of ander ongemak te kunnen genieten.

NE-

(*a*) Zie bladz. 43. ed in 4to bladz. 48. Zie ook *Aanwijsing der heilsaame Politicque Gronden* ed. in 4to 1669. bladz. 93. en volg.

NEGENTIENDE HOOFDSTUK.

Beschouwing over de Middelen, welke, ten aanzien der binnenlandsche Lasten, tot opbeuring van Vaart, Koophandel, Manufactuuren en Trafieken bij der hand genomen zouden kunnen worden.

Het is eeniger maate even eens gelegen met de belastingen, die men accijnsen en impositien noemt, als met de inkomende en uitgaande rechten. Zij zijn zeer hoog gesteld, drukken de neeringen, en worden dagelijks door allerlei smokkelaarijen en sluikerijén te kort gedaan. Deze belastingen gaan over alle waaren, zelfs over zulken, welken men 't minst kan ontbeeren, en deze zijn wel het meest belast. De actijns verdubbelt in Holland bijna den natuurlijken prijs van het brood: het bier is ook omtrent op dien voet belast. Daar bij betaalen de beste soorten van wijnen en bieren niet meer aan impost dan de gemeene soorten. Even eens is 't met de olien, de brandewijnen en andere waaren gelegen, 't welk eene ongelijkheid voortbrengt, die vermoedelijk niet verholpen kan worden. Niets is 'er bijna, dat tot leevens onderhoud gebezigd word, of het is eenige belasting onderworpen, en men moet erkennen, dat 'er geen middelen zijn, welke beter aan 't oogmerk van 't heffen van lasten kunnen voldoen. Maar zoude 'er geen middel kunnen gevonden worden, om 'er dat gedeelte van te ontheffen of te verligten, waar door bij ons de arbeidsloonen zoo hoog loopen, of zoude men het arbeidsvolk niet op eene andere wijze te gemoet kunnen komen?

Som-

SOMMIGE Schrijvers hebben ten aanzien van onze belastingen aangetekend, dat de gegoedste lieden naar evenredigheid niet zoo veel opbrengen dan de mingegoeden, om dat de onnoemelijke sommen, welke de ingezetenen in buitenlandsche fondsen hebben, niets draagen in de algemeene lasten, daar het anders gelegen is met de eigendommen en *effecten*, welke hier te lande t' huis hooren. Daar zal zekerlijk eene reden zijn, waarom de buitenlandsche kapitaalen niet even zoo wel, als de verschillende *obligatien* en *actien* aan het betaalen van rechten onderhevig zijn gemaakt.

WANNEER men zijne gedachten laat gaan over de noodzaakelijkheid, om, door eene vermindering van de belasting op de noodwendigste eet- en drinkwaaren, de arbeidsloonen tot laager prijs te doen vallen, en teffens op de noodzaakelijkheid om het gemis, het welk 's lands schatkist daar door zoude lijden, te vergoeden, valt men natuurlijk op de overweeging, of de pracht en het wellustig leeven geen middelen daar toe aanbieden. Men vraagt, bij voorbeeld, of het gebruik van snuif- en rooktabak niet wel meerder belast zoude kunnen worden? Immers is het gebruik van de tabak nog minder onontbeerlijk dan dat van wijn, sterke dranken, koffi, thee, enz. De belasting op de tabak is zoo gering, dat het naauwelijks der moeite waardig is, dat men de kosten, welken men, om haar te heffen, moet maaken, doet; terwijl dezelve bij andere natien, en vooral in Frankrijk, de tak van belasting is, welke het meeste opbrengt. Wat 'er van zij, het schijnt ten minste even zoo nuttig als billijk, dat de zwaarste belastingen op voorwerpen van pracht en wellust vallen, vermits dezelven als blijken van gegoedheid en overvloed kunnen aangemerkt worden, en uit dien hoofde beter in staat zijn,

om

om lasten te draagen: men kan daar bij aanmerken, dat de lasten ſtrekken, om het Vaderland de noodige beveiliging en beſcherming te bezorgen; en dat men in die beveiliging en beſcherming te meer belang heeft, naar maate men gegoed is. In dit opzigte is 'er den rijken meer dan den armen aan 't behoud van zijnen ſtaat gelegen. Men voege hier bij, dat de ſmalle gemeente te ontlasten, en den rijkdom meerder te doen draagen, zelfs voor den rijkdom geen bezwaar zoude maaken.

Hoe wenſchelijk zoude het niet zijn, dat men middelen konde uitdenken, om het gebrek aan arbeid en bezigheden voor te komen: hoe veel lieden zijn 'er bij ons niet, die, 't zij in het geheel, 't zij gedeeltelijk, leeven van de armen-kas, of van fondſen ter onderſteuning der armen geſchikt. Deze behoeftigen brengen aan 's Lands ſchatkist niet op het geen zij daar aan zouden opbrengen, indien zij werk hadden: hun onderhoud ſtrekt den Staat weezenlijk tot een last. Daarom is het den Heere van den Heuvel voorgekomen, „dat het nodig zoude zijn, alle lieden, welke bedeeld worden, en „tot het werk niet gantsch onbekwaam zijn, te „doen opgeeven, in welke fabrieken zij gewoon „zijn te werken, en dezelven, om alle luiheid „en ontrouw voor te komen, te waarſchouwen, „dat hunne bedeeling in het eerst voor een of „twee, en in het vervolg geheel zal ophouden; „wanneer eenige klachten wegens luiheid of ontrouwe worden ingeleverd door hunne Meesters." Het is buiten tegenſpraak, dat de armbezorgers niet te veel oplettenheid kunnen gebruiken, om voor te komen, dat de armkas niet beſteed worde aan zulken, wien het onder de ſchouders ſchort: het middel door den Heer van den Heuvel opgegeeven, kan 'er nevens anderen, een behoedmiddel voor

zijn.

zijn. Maar hoe, indien 'er geen werk is? Indien de behoeftigen hunne toevlucht tot de arm-kas neemen, om dat 'er of in 't geheel niet of te weinig werk is; gelijk het meestentijds geschied? Wij laaten 't onzen Lezeren over, om de middelen, welken de Heer VAN DEN HEUVEL verder voordraagt, in deszelfs keurige Verhandeling zelve te leezen. Het voornaamste doelwit, dat men op 't oog moet houden, is, dat de Fabrikeurs in staat worden gesteld, om het arbeids-volk aan werk te helpen, en daar door de arm-kas te ontlasten. Daar toe zoude ook, naar 't begrip van den Heer VAN DEN HEUVEL konnen dienen eene *premie, aan de Fabrikeurs te belooven voor ieder huisgezin, het geen zijlieden het geheele jaar door van werk voorzagen*; als ook de *openbaare turfschuuren*, van welke deze voortreffelijke Schrijver spreekt (*a*).

DOCH ten aanzien van het eerste middel zouden mogelijk de Fabrikeurs 'er wat tegen op zien om premien uit de arm-kas te trekken; en in de tweede plaats schijnt het *voorzien van werk een geheel jaar door* wat scherp genomen. Zoude het genieten van eene premie door de Fabrikeurs ook niet wel eene schadelijke uitwerking op den geest van 't werkvolk kunnen hebben, en hetzelve aanleiding geeven, om op hooger loon te blijven aandringen? Zekerlijk vooronderstelt de Heer VAN DEN HEUVEL, dat de Diakonien en Aalmoeseniers-kamers tot het belooven van premien gewettigd zouden worden, vermits zij uit zich zelven daar toe geen genoegzaame bevoegdheid schijnen te hebben.

DE *openbaare turfschuuren* zijn, voor zoo verre wij het kunnen inzien, aan geene zwaarigheden onderhevig, daar het alreeds in gebruik is om 'er zoo-

daa-

(*a*) Zie het *Antwoord over den grond van Hollands koophandel*, bl. 66. en 67.

daanige voor de armen te hebben, die daar op loodjes zich van turf komen voorzien.

Men heeft wel eens gesprooken, om aan de Fabrikeurs uit 's lands of stads kasse eene zoetigheid of premie te geeven voor ieder stuk laken, grein, of ander gewerkt goed, het welk gefabriceerd zoude zijn. Dit middel schijnt niet onnatuurlijk, en, dewijl eene zodaanig premie zoude strekken als in vergoeding van 't geen het arbeidsvolk, wegens het geen zijn voedsel meerder komt te staan, meerder betaalt, dan het met minder belasting zoude doen, zoude zulk eene premie of zoetigheid meer uit 's lands kasse dan uit stads kasse geschonken moeten worden. Immers zoude eene premie voor het fabriceeren van een stuk laken niet vreemder zijn, dan het geven van een premie voor den invoer van de suiker, die men vooronderstelt hier te lande te zullen worden gerafineerd. (*a*)

De Schrijver van de *Aanwijsing der heilsaame politieke Gronden en Maximen van Holland*, die op de zaaken van koophandel beter dan op die der staatsregeeringen gevat schijnt te weezen, acht, *dat onze Hooge Overheid, onder geen pretext ter Wereld, haar eigene Ingezeetenen behoorde te bezwaaren, om dat zij Visfers, Handelers in manufactuuren, Reders in schepen, ofte Negotianten zijn.* Maar waar uit zal een land, het welk uit zulk slag van Inwoonders bestaat, deszelfs nooddruft haalen? Het word bij ons, en, zoo 't mij voorkomt, niet ten onrechte, voor eenen regel gehouden, dat belastingen, welke over alle de ingezetenen loopen, en waar toe de vreemdelingen ook toe-

(*a*) Zie de fraaije Verhandeling van den Heer Wynand Koopman *over de Fabrieken in ons land*, gedrukt achter de aangehaalde van den Heer *van Heukelom*, bl. 166.

toebrengen, de voordeeligste zijn: de middelen op het *consumabele* voldoen het allermeest aan dit oogmerk: het afschaffen of het verminderen van die middelen zoude aan den Staat meer nadeels dan voordeels toebrengen, voor zoo veel dat verder zoude gaan dan het noodig zoude zijn, om de arbeidsloonen beter koop te maaken, of de Fabrikanten en Trafikanten in staat te stellen tegen vreemden te kunnen markten. De vraag zoude, mijns bedunkens, dan enkelijk zijn, of de imposten niet zouden kunnen verminderd worden op die waaren, welke door de smalle gemeente het meest gebruikt worden, en of het gemis, het welk de schatkist van 't land daar door zoude komen te lijden, niet door een ander middel vergoed zoude kunnen worden? Deze vraag kan alleen beantwoord worden door die geenen, welke daarop eene behoorlijke rekening zouden kunnen maaken. (*a*)

VOORONDERSTELD zijnde, dat zoodaanig eene vermindering in 't algemeen en over 't geheel niet zoude kunnen geschieden, dan zoude men, in de tweede plaats, kunnen vraagen, of 'er geen ontslag of vermindering van die lasten zoude kunnen verleend worden ten behoeve der geenen, bij voorbeeld, die tot de fabrieken en trafieken gebruikt worden. De Diaconien, de Godshuizen, de Gasthuizen, en andere Stichtingen genieten vrijdom van accijnsen en lasten; zoude het onmogelijk zijn een middel uit te denken, om de arbeidslieden, die tot de manufactuuren worden gebruikt, eenen diergelijken vrijdom te doen genieten? Zoude men in de steden geen schikkingen kunnen maaken, bekwaam om den arbeidslieden gelegenheid te verschaffen, van zich

van

(*a*) Zie hier over de Verhandeling van den Heer VAN DEN HEUVEL, bl. 79. en volg.

van het noodige te voorzien, zonder belasting te betaalen? Men staat den bestierderen der armen-goederen toe, magazijnen aan te leggen, eene bakkerij, bij voorbeeld, te hebben, waar de armen brood komen haalen; turfschuuren, waar de armen zich van turf voorzien, waarvan de impost niet is betaald, enz. Zoude men op dezelfde wijze, ten behoeve der fabrieken, geene diergelijke plaatsen kunnen hebben, daar het volk in de fabrieken gebruikt wordende, brood, turf, hout, boter, kaas, bier, enz. tot eenen maatigen prijs konde bekomen? Dusdaanig eene schikking schijnt aan geen grooter zwaarigheid onderhevig te zijn, dan die om den armen gelegenheid te geeven zich van brood en turf te voorzien, zonder 'er iets voor te betaalen. De Algemeene Staaten hebben der scheepvaart verscheide vrijdommen verleend, in het bijzonder ten behoeve van de Walvischvangst in Groenland en in de Straat Davis; de Staaten van Holland hebben dikwijls (gelijk men zien kan uit de lijst hier boven bladz. 388 en volg. opgegeeven) eene vermindering van rechten of accijnzen verleend, ten behoeve der fabrieken; bij voorbeeld, op koolen, turf enz. zoude het meer zwaarigheid of moeielijkheid in hebben eenen algemeenen vrijdom te vergunnen bepaaldelijk aan de arbeidslieden, die in de fabrieken worden gebruikt?

Deze vrijdom zoude zekerlijk den Staat alle de inkomsten, welken dezelve uit de impositien op het voedsel, hetwelk het arbeidsvolk niet ontbeeren kan, geniet, doen verliezen. Maar zoude dit verlies niet worden vergoed door een grooter voordeel? Hoe veele arbeidslieden, die in de fabrieken arbeiden, zijn 'er tegenwoordig, welke, bij gebrek van werk, geheel of ten deele tot last van den Staat komen? Hoe veele lieden zijn 'er niet, welker armoe-

moede aan de algemeene kas duurder komt te staan dan deze vrijdom zoude bedraagen.

Het zoude mogelijk niet eens noodig zijn den vrijdom in 't geheel te verleenen. Vooronderstel eens, dat die op de helft gebragt werd, en dat die vermindering gelegenheid gaf, dat 'er twee maal meer volks aan 't werk kwam, wat zoude 'er de Staat niet bij winnen, eensdeels door de verdere verteeringen van die arbeidslieden, andersdeels door den aanwas van werk en ommegang, die 'er in 't algemeen uit zouden voortspruiten? Het is waar, dat het gebruik der aardappelen den gemeenen man grootelijks in zijn noodwendig voedsel te stade komt, gelijk de Heer VAN DEN HEUVEL zeer wel aanmerkt (*a*): doch dit is, zoo 't mij voorkomt, niet genoeg. Gelijk het volk zich tegenwoordig meest-al geneert met aardappelen, zoo gebruikte het te vooren veel grutten, en deze waaren zijn altijd weinig belast geweest. Evenwel, hoe zeer het arbeids-volk zich met aardappelen mag voeden, heeft het ook van tijd tot tijd boter, kaas, en bier noodig, het heeft brood van doen. Het is daar bij zeker, dat, niet tegenstaande het menigvuldig gebruik van aardappelen, onze arbeidsloonen nog vrij hooger zijn dan die van de andere natien, gelijk het te zien is uit de Aanmerkingen der kooplieden, van welken wij te voren (bladz. 399.) gesprooken hebben; (*b*) en het is niet minder zeker, dat de leevensmiddelen bij ons, sedert eenige jaaren, duurder zijn geworden, waaruit dan noodwendig moet volgen, dat de arbeidsluiden moeielijker aan den kost kunnen komen. Hoe duur is tegenwoordig, terwijl ik dit schrijf, het spek niet? Laat ik 'er eene

(*a*) L. c. bladz. 64 en 65.
(*b*) Zie Bijlaage D.

eene andere overweeging bijvoegen: het is niet genoeg, dat het arbeids-volk bewaard blijve voor honger en dorst, en dat het zich met aardappelen kan voeden. Wanneer het in Braband bij de aardappelen een ſtuk ſpek zal kunnen genieten, zal het onze oorden verlaaten. Het werkvolk moet door eene betere en aangenaamer leevenswijze dan het elders vindt hier gelokt worden. Het goedkoop leeven is daar toe de eerſte grond.

Wij hebben reeds gewag gemaakt van middelen, welke 'er mogelijk zouden kunnen worden ingevoerd, om het gemis, het welk de ſchatkist van 't land zoude komen te lijden door de gunſten, welke ten behoeve der fabrieken en trafieken beweezen zouden worden, te vergoeden. Sedert dertig jaaren zijn de aardappelen zoo algemeen in gebruik gekomen, dat de rijkſte lieden dezelven op hunne tafel hebben. Deze vrucht is voorts eene ſpijs voor de dienstboden, welke, in het algemeen geſprooken, dezelven boven alle andere ſpijze verkiezen: zoude dit gebruik niet, voor de gegoede lieden, onder eenige belasting kunnen gelegd worden, de minder gegoede daar van verſchoond blijvende.

Wij hebben tot dus verre geredeneerd op de mogelijkheid, dat de impoſitien op de noodwendigſte leevensmiddelen zouden kunnen worden verminderd, zoo niet in 't geheel, ten minſte ten behoeve der manufactuuren en trafieken. Maar genomen eens, dat dit ondoenlijk zij, wat 'er ook de reden van moge weezen, dan zoude men hier dit Voorſtel kunnen opgeeven: *een middel te vinden, om de hooge arbeidsloonen te verminderen, zonder dat de Staat verandering in de rechten op de eetwaaren maake.*

De Heer van den Heuvel ſpreekt van een premie door de Diakonien en Aalmoeſeniers-kamers te belooven aan Fabrikeurs voor de huisgezinnen, die

die zij in 't werk zouden houden; zoude men, bij voorbeeld, niet eene belooning kunnen toestaan aan ieder man of vrouw, die voor de fabrieken arbeiden, naar maate van het werk, het welk zij zouden hebben afgedaan, of van den arbeid, welken zij zouden hebben verricht. Eene aanmoediging aan de fabrieken moet niet vreemder voorkomen, dan belooningen, welke worden toegestaan ten behoeve der scheepvaart en visscherij. De scheepsbouw, eene der voornaamste fabrieken van ons land, welke meer en meer vervalt, en middelijk ook de koophandel zouden daar door bevorderd worden. „De belooning zoude meer of min kunnen zijn naar maate van 't werk, en van het loon: 'er zoude zelfs eene bedreiging bij kunnen gevoegd worden, van de belooning te zullen verliezen, in geval van klagte des Fabrikeurs over kwaad gedrag, over kwaad werk of onleerzaamheid. De belooningen zouden den Fabrikeurs kunnen worden ter hand gesteld, ten einde de werklieden dezelven, bij de betaaling van hun werkloon, van de Fabrikeurs zelven zouden kunnen ontvangen.

Wij zullen niet beslissen, of dit middel uitvoerlijk is of niet, maar zie hier het nut, het welk 'er, naar onze gedagten, uit zoude voortspruiten. 1.) Zoude het veel toebrengen om het volk naarstig te maaken: de zucht tot winst zoude het naar de belooning doen staan, en de belooning zoude het tot den arbeid opwakkeren. 2.) Zoude het een voordeel voor den Fabrikeur zijn, welke door middel dezer belooning gemakkelijker arbeiders tot een maatiger prijs zoude vinden. Men stelle het dagloon van een arbeidsman op 10 st.; drie dagen werkende zal hij dertig stuivers ontvangen; maar genomen, dat een Fabrikeur, een vijfde minder aan loon betaalende, hem als dan zes dagen werks,

kan geeven, en dat de twee stuivers aan den arbeidsman bij wijze van *gratificatie* gegeeven worden; zoo zal hij in de zes dagen drie guldens winnen; de Fabrikeur zal 20 ten honderd aan arbeidsloon minder betaalen, en de armkas van een behoeftigen ontlast raaken; maar zoo het arbeids-volk maar tot een vijfde gedeelte daar door vermeerdert, zal 'er 's lands kasse merkelijk bij winnen. Om den invloed, welken dit op de fabrieken zoude hebben, te beseffen, heeft men slechts eene uitrekening te maaken van 't een of 't ander stuk goed.

Laat een stuk ⅞ laken van 39 à 40 ellen eens komen te staan aan arbeidsloon *f* 80 : - : - en dat de verdere onkosten, zoo tot de ruwe stoffe, als verwen, en anderszins bedraagen *f* 90 : - : - dan zal het stuk laken aan den Fabrikeur kosten *f* 170 : - : - Gesteld nu, dat een Fabrikeur voor zijn arbeid, het geven van crediet, het gevaar van wanbetaaling, op zijne fabriek 15 perc. winst moet rekenen, en dit is zekerlijk over 't geheel genomen niet te veel; zoo zal hij het stuk laken aan de winkels moeten stellen *f* 195 : 10 : - De winkelier, die het uitslijt, moet insgelijks zijne winst hebben, welke doorgaande op 20 perc. gerekend mag worden, zoo dat het stuk laken voor *f* 234 : 12 : - uitgesleeten zal worden; dat is tegen *f* 7 : 5 : - de el. Genomen nu, dat 'er in plaats van *f* 80 : - : - *f* 60 : - : - aan arbeidsloon betaald worden, dan zal het stuk laken aan den fabrikeur komen te staan *f* 150 : - : -, die het voor *f* 172 : 10 : - zal kunnen verkoopen aan de winkels, die het wederom voor *f* 207 : - : -, dat is, 5 gl. 3 st. 8 p. de el, zullen kunnen geeven; zoo dat een vierde arbeidsloon minder op een stuk laken een onderscheid zal maaken van 13 stuivers 8 penn. op de el; en ik behoef niet te zeggen, wat zulk een verschil in den verkoop uitwerkt.

Wij moeten omtrent de fabrieken nog aanmerken, dat haare winsten niet bestaan in een spoedigen omloop van penningen, gelijk in den koophandel veelal geschiedt. Alle fabrieken hebben, om zoo te spreeken, drie kapitaalen noodig, om de zaaken gaande te houden. Een kapitaal om een magazijn aan te leggen en vol te houden, een in uitstaande inschulden, een om de dagelijksche betaalingen te doen, twaalf of achttien maanden lang. Het is waar, dat de Fabrikeurs op korter of langer dag van drie, en zes maanden enz. verkoopen; anderen doen verzendingen voor hunne eigen rekening, waarvan de betaalingen dikwijls vrij lang na de twaalf maanden geschieden; en zelfs nog wel in koopmanschappen, die de Fabrikeur in betaaling aanneemt. Wij hebben een middelweg genomen om alle bijzonderheden te vermijden.

Om onze berekening op eene kas van gratificatie toe te passen, zoo laaten wij onderstellen, dat 'er in eene stad als Leyden, Delft of Haarlem 10,000 arbeidslieden, zoo mannen, vrouwen als kinderen zijn, die tot de fabrieken zouden kunnen worden gebruikt; en dat de een door den ander weekelijks dertig stuivers zoude kunnen winnen. Voorts, dat 'er eene belooning van tien stuivers werd toegestaan; dit zoude eene uitgaaf van *f* 5000 : - : - 's weeks, en van *f* 260,000 : - : - 's jaars, voor de algemeene kas uitmaaken. Deze arbeidslieden zouden weekelijks *f* 20,000 : - : - en gevolgelijk jaarlijks *f* 1,040,000 : - : - verteeren. De Schrijver van de *Aanwijzing der heilsaame Gronden* stelt, dat twee zevende deelen van de arbeidsloonen aan impositien gaan. Hij schreef dit in den jaare 1664. Ik zal mij dan, zoo ik vertrouw, niet misrekenen, indien ik het geen van de arbeidsloonen aan impositien gaat op een derde stel, of-

schoon 'er veel aardappelen gegeeten worden. Derhalven zoude van de *f* 1,040,000 : - : - het derde deel, d. i. *f* 346,666 : - : - weder in de algemeene kas komen. Dus zoude de Staat 'er nog eene somme van *f* 86,666 : - : - bij winnen, daar de arm-kassen, en andere onkosten tot het onderhoud der armen noodig, veel grooter sommen beloopen dan de Staat tegenwoordig trekt uit het geen de behoeftigen opbrengen, door het aandeel, 't welk zij in de accijnzen draagen.

Wij hebben onze berekening gehaald uit de lakenfabriek, om dat men 'er zich gewoonelijk van bedient, wanneer men in het algemeen van het verval der manufactuuren spreekt, en van de middelen, om dezelven weder te doen bloeien: wij zallen 'er eene andere bijvoegen, genomen uit een tak van koophandel en fabriek, die slechts sedert twee of drie eeuwen is opgekomen, en zoo uitgestrekt is geworden, dat dezelve tegenwoordig een der voornaamste takken van Europa's handel uitmaakt. Wij bedoelen de Drukkunst en Boekhandel. Zie hier wat de Schrijver van een werk, 't welk voor tien jaaren in 't licht is gekomen, 'er van zegt (*a*).

„ Van alle de takken van Europa's koophandel, „ is deze misschien de allergewichtigste, indien „ men acht geeft op de vorderingen der menschelijke kundigheden, en op die der nuttigste en „ noodzaakelijkste kunsten, welke men aan dezelve verschuldigd is; op de aangenaamheden „ welken 'er de samenleeving en zelfs het eenzaam „ leeven uit trekt, en eindelijk op den invloed, welken dezelve op de begrippen, de gedachten, en „ dus op de zeden der menschen heeft. En welke „ voordeelen zijn alle andere takken van koop- „ han-

(*a*) *Interets des Nations de l'Europe* T. I. p. 428.

„ handel aan denzelven niet verschuldigd! Waarom
„ is het ons niet gegeeven aan dien handel paalen
„ te stellen, ten einde wij denzelven niet dan aan
„ den besten kant mogten beschouwen, en ons al-
„ leenlijk verheugen over het nut, het welk het
„ menschdom 'er van geniet?

„ De Boekhandel strekt tot steun aan verschei-
„ den fabrieken, die haar bestaan en voorspoed aan
„ denzelven dank moeten weeten; inzonderheid
„ aan de papiermaakerij, welke ten aanzien der
„ voordeelen, die 'er uit voortvloeien, des te dier-
„ baarder is, dewijl dezelve uit eene verachtelijke
„ stoffe word gehaald. De koophandel zet alles,
„ waar dezelve eene waardij aan weet te gee-
„ ven, aanzien bij. Dus heeft de kunst om papier
„ te maaken van het oude linnen, waaruit het
„ bereid wordt, bekend onder den naam van
„ *lompen*, en 't welk men eertijds wegwierp, eene
„ kostbaare koopmanschap gemaakt, waar van de
„ uitvoer tegenwoordig op de allerstrengste straf-
„ fen in alle Staaten, waarin papiermaakerijen zijn,
„ is verbooden.

„ Het boekbinden, plaatsnijden, en boekdruk-
„ ken zouden niet bestaan, zonder den boekhan-
„ del; en de drukkunst brengt de vruchten des
„ menschelijken vernufts niet in wandeling, dan
„ door hulp der lettergieterijen, daar de boekdruk-
„ kunst zich alleenlijk bepaalt tot het gebruiken
„ van letteren.

„ De lettergieterijen, welke zich van lood en
„ antimonie bedienen, bestaan uit twee kunsten:
„ te weeten die van letters te snijden, en die van
„ letters te gieten. Weinige lieden hebben acht
„ geslagen op het geen men aan de snijkunst van
„ letters verschuldigd is, wanneer zij de schoonheid
„ van den druk van sommige werken met verwonde-

„ ring beschouwden. Men heeft lofttuitingen aan „ de Plantijns, aan de Etiennes, aan de Elzeviers „ gegeeven, welke den Lettergieteren eigenlijk „ toekwamen. De Drukkunst is aan groote zwaa„ righeden onderhevig, maar derzelver volmaakt„ heid hangt voornaamelijk van die der letteren „ af. Eerst onlangs heeft men beginnen te zien, „ dat den Lettergieters ten minste een deel toe„ komt der loftuitingen, die men den Drukkers „ geeft. De kunst op zich zelve is in de *Dictio-* „ *naire Encyclopédique* beschreeven, maar zij is 'er „ niet als een voorwerp van koophandel gade ge„ slagen. Het heeft een oneindigen arbeid ge„ kost eer men de drukkonst tot die volmaaktheid „ heeft gebragt, waar toe zij thans gereezen is.

„ AL wat de eene mensch aan den anderen tot „ nut of vermaak kan toebrengen, levert stoffe uit „ voor den koophandel. Op dien voet beschou„ wen wij hier alle de werkingen van den geest, „ als eerste stoffen van eene der aanzienlijkste ma„ nufactuuren, daar de kunst en schranderheid een „ zeer gewichtig voorwerp van uitvoer van hebben „ weeten te maaken: zoodaanig, dat alle de aan„ moedigingen aan Akademien en Geleerden gegee„ ven, mitsgaders het onderwijs en de tijdkorting „ teffens tot nut des koophandels keeren, terwijl „ 'er de koophandel het nut van uitbreidt. Indien „ men de voordeelen der drukkunst, van het let„ tergieten, van het plaatsnijden, van het perga„ ment bereiden, en vooral van 't papiermaaken „ beschouwt, zoo zal men moeten toestaan, dat „ allerlei soort van Schrijvers onbedenkelijk veel „ tot den koophandel toebrengen, en dat zij in „ den Staat het fonds van een zeer rijken tak van „ koophandel uitmaaken."

Het geen de fransche Schrijver hier zegt is bui-

ten

ten tegenspraak. Hoe slecht en godloos de boeken mogen zijn, maaken zij voorwerpen van koophandel, en vermeerderen dien. Maar, wanneer de drukkunst en boekneering op dien voet gedreeven worden als wij die thans zien, dan zoudenwe wel mogen wenschen, dat 'er nimmer de koophandel mede verrijkt was geworden. Wij hebben te vooren doen zien (a), waar in onze boekneering bestaan heeft. Het geen de fransche Schrijver van derzelver nuttigheid zegt, moet ook enkelijk op zulk een koophandel in boeken toegepast worden. Al het overige is onkruid, benadeelt de zeden, den godsdienst, den koophandel zelve, die overlaaden door moerassig slijk van al het stinkend vuil, 't welk de drukpersse afgeeft, geen kans meer heeft om goede vruchten te draagen.

Verscheiden oorzaaken hebben onzen hollandschen boekhandel tot dat toppunt gebragt, waarop die geweest is. 1. De menigte van Geleerden welken in Holland gewoond en der geleerde wereld eere toegebragt hebben. 2. De goedkoop van 't papier. 3. De fraaiheid onzer drukletteren. 4. Onze oplettenheid, om fraai te drukken. 5. De maatige prijs, voor welken wij onze drukken konden leveren. 6. De vrijheid der drukpers. Dit laatste heeft vooral veel toegebragt, om den boekhandel in Holland te doen bloeien. Doch van alle die opgenoemde voordeelen is ons niets overgebleeven dan losbandigheid in de plaats van *vrijheid*, en al het andere is weg. Men heeft elders zoo goed papier en beter koop als bij ons; men drukt elders zoo goed en beter koop als bij ons; men snijdt elders letters en giet zoo goed en beter koop als bij ons; en het mag bij ons van prul- en schotschrijveren overvloeien, maar onze hol-

(a) D. II. bladz. 325.

hollandsche boekhandel lijdt geen last aan overvloed van geleerde werken, offchoon 'er zijn, die de eer van onze Natie in dit opzigt nog ophouden.

WAT moet gedaan worden om den boekhandel wat ruimte te geeven? Het zelfde, dat men ten aanzien van andere fabriekenin 't werk zoude stellen. Wanneer de arbeidsloonen minder zullen zijn, zullenwe boven andere natien den voorrang hebben, om onze zuinigheid, zinlijkheid, en netheid in 't drukken: dit voordeel zal zich niet aanstonds openbaaren, de tijd zal het moeten voortbrengen. Zie hier eene betekening, zoo als ik omtrent de lakenfabriek gemaakt heb. Vooronderfteld zijnde, dat door het een of ander middel de papiermaakerijen den prijs van het papier op 20 ten honderd minder konden stellen, en dat men het drukken mede 20 ten honderd minder konde doen, dan tegenwoordig; een boek van twintig bladen, groot *duodecimo*, waar van de onkosten voor elf honderd exemplaaren vier honderd veertig guldens zouden hebben bedraagen, zoude als dan slechts op 352 guldens komen, en ieder exemplaar omtrent zes stuivers en zes penn. in plaats van agt stuivers, kosten. Zie hier nu, wat 'er het gevolg van zoude zijn. De aart van de Boeknegotie vereischt, dat het geen 6 st. 6 p. in druk kost, tegen 16 st., meer of min, ter sleet verkocht worde, zoo uit hoofde van de winst, die men aan de slijters moet geeven, als om het buitengewoone rabat, het welk men aan de geenen, die een getal exemplaaren te gelijk neemen, moet toestaan; en voorts uit hoofde van het gevaar, 't welk men loopt, of het boek wel zal opneemen; van de noodzaakelijkheid, om het bij ruiling onder den man te brengen, en van den tijd, welke 'er gewoonelijk moet verloopen, eer men een druk heeft uitverkocht. Indien derhalve een werk, 't welk 352 gulden in druk

kost

kost, 16 ft. voor ieder exemplaar, moet gelden, zoo moet de prijs naar evenredigheid worden verhoogd, indien het drukken op 440 guldens komt te staan. Dus zal ieder exemplaar, in plaats van zestien, twintig stuivers moeten kosten; en het verschil van een werk van vijf deelen in twaalven zal een gulden bedraagen. Dus maakt het verschil van 1 stuiver 10 penn. op het arbeidsloon voor een exemplaar, een verschil van vier stuivers in het uitverkoopen. Ik heb nooit iemand gevonden, die het verschil der arbeidsloonen en ruwe stoffen onder dit oogpunt beschouwd heeft, en het verbaazend nadeel, het welk de hooge arbeidsloonen en hooge prijzen van 't geen tot de fabrieken vereischt word, hoe gering het ook moge schijne, veroorzaaken kan: echter kan het verval eener fabriek 'er uit volgen, door de verhooging, welke zij moeten te weeg brengen in het uitverkoopen bij het stuk: en indien men slechts de aanmerking, welke wij zoo even maakten, met een weinig aandacht overweegt, zoo twijfelen wij niet, of men zal ten volle overtuigd zijn, dat alle middelen, welken men in het werk zal willen stellen, om de fabrieken weder te doen bloeien, het bedoelde oogmerk niet zullen bereiken, zoo lange men geen middel zal vinden, om de lieden, die tot den arbeid der fabrieken worden gebruikt, beter koop te doen leeven.

Men zal misschien begrijpen, dat het vergunnen van vrijdom, of het oprichten eener kas van gratificatie ten behoeve der arbeidslieden, een voordeel zoude zijn voor de binnensteden, tot nadeel der zeeplaatsen. Doch men dient hier de gelegenheid onzer steden, met betrekking tot elkanderen, in aanmerking te neemen. Hebben de koopsteden als Amsterdam, Rotterdam, en die, welken

ge-

gelegen liggen voor de zeevaart, geen blijkbaar voordeel op die, welke niet in het zelfde geval zijn? Vordert de billijkheid in allerlei maatschappijen niet, dat hij, die het voordeel heeft van 'er de meeste vrucht uit te kunnen trekken, het meest in haare lasten draage? Word deze regel wel naauwkeurig in acht genomen, wanneer de inwooners eener binnenstad, dezelfde regten op de eetwaaren aan 't land betaalen, als die der zeesteden? Zoude het met de billijkheid strijden, dat men, bij wijze van vergoeding, eenig voordeel aan de binnesteden toestond, om het geen de zeesteden op haar vooruit hebben op te weegen? De binnensteden trekken zekerlijk geen of ten minste zeer weinig nut uit de gunstbewijzen, welken men der scheepvaart en den handel toestaat. Vordert dan de billijkheid niet, dat men iet voor dezelven doe, of dat men zulks ten minste beproeve? Ook kan men niet zeggen, dat dit tot nadeel der zeesteden zoude strekken: want indien de fabrieken begunstigd werden, zoude de algemeene handel 'er voordeel uit trekken. Indien men de manufactuuren tot een beter koop prijs konde leveren, dan de Engelschen en andere mededingende natien doen, zoude onze koophandel tegen geene mededinging hebben te worstelen, welke denzelven tegenwoordig meer en meer doet vervallen. Alle zaaken voor het overige gelijk zijnde, is het nutter voor onzen koophandel de binnenlandsche fabrieken te zien bloeien, dan buitenlandsche te gebruiken; wanneer, bij voorbeeld, uit eene stad als Leyden of Delft duizend gulden aan 's lands kasse komen, wat kan het Amsterdam of Rotterdam verschillen of 'er die door tien of door honderd worden toegebragt. En voorondersteld zijnde, dat het arbeidsvolk, door 't meerder toeneemen der fabrieken en

trafieken, in de binnensteden vermeerderde, dan zouden dezelve daar door eerder meer dan min aan 's lands kasse toebrengen, en derhalven zouden de buitensteden daar eerder voordeel dan nadeel bij hebben, om niet te zeggen, dat de fabrieken en trafieken der zeesteden met dezelfde gunst begiftigd zouden worden.

MEN heeft, om de steden te begunstigen, het aanleggen van verscheiden neeringen aan het platte land onttrokken of ontzegd. Men heeft 'er ten tijde der Graaven, reden toe gehad; en nog schijnt 'er bij de steden eene huiverigheid te zijn overgebleeven, om van die maatregelen meer of min af te wijken. Zoo 't mij voorkomt, worden zij 'er thans meer door benadeeld dan bevoordeeld. Men mag daar tegen gerust verzekeren, dat het verval der binnensteden allengskens het verderf der zeesteden na zich zal sleepen. Dit is eene waarheid, van welke de voorbeelden in de Historien vrij menigvuldig zijn.

DE Heer VAN DEN HEUVEL, wien wij met bijzonder genoegen aanhaalen, niet zoo zeer omdat deszelfs Verhandeling door de Hollandsche Maatschappij der Weetenschappen te Haarlem is gekroond, als om den welmeenenden ijver voor het algemeen welzijn, welke 'er in doorstraalt, de Heer VAN DEN HEUVEL meent, dat men wel zoude doen, indien men, om de fabrieken weder te doen bloeien, of ten minste om dezelven aan te moedigen, 'er ten platten lande aanleide. Ik geloof het ook, ten minste, dat men de ingezetenen der steden niet zoude moeten verhinderen, om buiten de stad werkplaatsen aan te leggen. Zoodra het niet mogelijk is de fabrieken in de steden staande te houden, en de steden niet willen gedoogen, dat men 'er in haare nabuurschap aanlegge, zoo verliezen zij, buiten het voordeel, om bin-

binnen haare muuren huisgezinnen te trekken; welke zich daar zouden kunnen ter nederzetten; ook nog dat voordeel, het welk zij zouden kunnen trekken, uit het vertier, het welk de huisgezinnen, die in de fabrieken in haare nabuurschap zouden arbeiden, noodzaakelijk bij haar zouden te weeg brengen. Het is zeer waarschijnelijk, dat de fabrieken ten plattèn lande, wel verre van de steden te ontvolken, dienen zouden om dezelven te bevolken. Men kan zulks zien aan Londen. Nooit zoude deze stad geweest zijn, het geene zij nu is, indien men het oprichten van fabrieken enz. in derzelver nabuurschap belet had. Onze steden verliezen door 't begrip, waaraan zij al te vast verknocht schijnen te weezen, teffens de bronnen, die zij in haaren schoot hebben, en die, welken het land haar konde bezorgen. Men kan 'er nog bij aanmerken, dat de steden, welke heerlijkheden en dorpen in eigendom hebben, minder zwaarigheid behoorden te maaken in het toestaan, dat in dezelven fabrieken en trafieken werden aangelegd; derzelver welvaart zoude die der steden merkelijk doen toeneemen.

Wanneer men de fabrieken ziet vervallen in een land, waarin men dezelven heeft zien bloeien, zoo word men ongevoelig gelokt tot het begrip, dat dit verval eeniglijk moet werden toegeschreeven aan de poogingen, welken de buitenlanders in het werk stellen, om dezelven bij hen te trekken; aan de voorkeur, welke de winkeliers of uitslijters aan vreemden geeven, en aan de greetigheid, waarmede het Gemeen gewoonelijk al wat van buiten 's lands komt aanneemt; en van dit begrip valt men op de gedachten om vreemde manufactuuren te verbieden, en op alle die dwangmiddelen, welken men gaarne in het werk zag stel-

ſtellen, om het invoeren en verkoopen van buitenlandſche manufactuuren te beletten. De Heer VAN DEN HEUVEL ſtelt 'er verſcheiden voor: hij meent, dat de begeerlijkheid en winzucht der kooplieden, die liever buitenlandſche dan inlandſche manufactuuren verkoopen (*a*), beteugeld zouden moeten worden; dat men zoude moeten beletten, dat de ingezetenen buitenlandſche manufactuuren droegen, en dat men dezelven noodzaakte alleen inlandſche te draagen; (*b*) dat men rechten leide op 't draagen van buitenlandſche manufactuuren (*c*), dat men verbood eenige vreemde manufactuuren in de Volkplantingen van het Gemeenebest te verkoopen. Buiten de redenen, welken de amſterdamſche en rotterdamſche kooplieden hebben bij gebragt over het gevaar, het welk 'er gelegen is in het verbieden der buitenlandſche manufactuuren, en de zwarigheid, die het in heeft dezelven met inkomende rechten te belasten, kunnen wij niet voorbijgaan op de onderſcheiden middelen, welken de Heer VAN DEN HEUVEL, wiens goede oogmerken en ijver ik den hoogſten lof niet zal weigeren, voorſtelt, aan te merken; 1. dat in het algemeen de deugd zich door geene dwangmiddelen laat ter oefeninge bedwingen: 2. Dat het gebruik, het welk hij wil, dat de Staaten maaken van hunne opperſte magt, wat te veel naar willekeurigheid ſchijnt te ſmaaken: 3. dat de verſchillende aart en natuur, zoo wel van landen en volken als van wetten en zeden, weinig toelaaten, dat men het geen elders geſchiedt, overbrenge tot het geen in 't vaderderland moest gedaan worden. In Engeland maakt de regeering gebruik van de aangeboren geaartheid der

En-

(*a*) *Antwoord over de grond.* p. 54. en volg.
(*b*) Ibid. en volg.
(*c*) *Ter aangeh. pl.* bladz. 60. en volg.

Engelschen, welke natuurlijke vijanden zijn van al het geen 't van buiten 's lands komt. Dus houdt het een Engelschman voor geen inbreuk op zijne vrijheid, indien de rechten op de buitenlandsche koopmanschappen of voortbrengselen hem van derzelver genot en bezit berooven. Hij houdt dezelven voor iet overtolligs, het welk een Engelschman kan, en de Natie moet ontbeeren. De kracht des engelschen koophandels rust ook niet gelijk die van den onzen *op het haalen en brengen omme ende wederomme*. In Holland is het anders gesteld. 4. Dat de dwangmiddelen in 't stuk van handel altijd nadeelig en gevaarlijk zijn (*a*). 5. Dat alle zaaken moeten worden beschouwd en behandeld volgens haare grondbeginselen. Het doelwit des koophandels is winst: indien men wil, dat een koopman zich in de zaaken zijns koophandels gedraage uit liefde tot het vaderland, roem, weldaadigheid, of eenig ander zedelijk grondbeginsel, dan begeert men iet, dat tegen den grond, op welken de koophandel gebouwd is, en staan moet, aanloopt; het zoude even zoo veel zijn als of men begeerde, dat een bouwmeester, om deze of gene reden, een gebouw zoude aanleggen op grondslagen, welke hetzelve niet kunnen draagen. 6. Dat de winkelier of uitslijter uit den aart zijns handels verplicht is, zijne koopmanschappen en waaren daarvan daan te haalen, waar hij dezelven best koop kan inkoopen, zonder eenige voorkeur aan de eene plaats boven de andere, waar hij dezelven bekomen kan, te geeven. Indien men hem door dwang wil noodzaaken niet dan deze of geene waaren of manufacturen te verkoopen, zulks is hetzelfde, als of men hem beval zijn winkel en pakhuis te sluiten. Men zoude vooraf de begeerten van het

(*a*) *Aanwijzing van de politieke Gronden.* bladz. 32.

het gemeen moeten beteugelen; of het ten minste noodzaaken om deszelfs begeerten te bepaalen tot die zaaken, welken men zoude toelaaten te verkoopen. 7. Dat alle kooplieden, alle fabrikeurs, alle winkeliers of uitslijters dienaars zijn van het *Publiek*: zij moeten zich bijzonderlijk toeleggen, om kennis te hebben van den algemeenen en heerschenden smaak, en trachten dien te voldoen. Hoe zal men dien smaak dwingen, welke geduuriglijk verandert, en de nijverheid in eene geduurige beweeging houdt? Bij deze aanmerkingen zullen wij 'er eene over de *Monopolien* voegen.

Men vaart tegen de Monopolien of het opkoopen van waaren uit, om dat men meent, dat een koopman, die zulks doet, om eene grove winst te genieten, een ongeoorloofd gebruik van zijne middelen maakt, ten kosten van het behoeftige gemeen: zonder hier te onderzoeken of de berisping zoo billijk is als dezelve wel schijnt te weezen, en of men wel met goed recht eischen mag, dat een koopman zijne bekwaamheid en nijverheid besteede, en zijne middelen waage voor een *Publiek*, het welk zijne eigen behoudenis verwaarloost; en of het niet billijker ware, dat de Overheden in duure tijden van deze opkoopers dat geene kochten, waarmede het volk konde gespijzigd worden, dan te willen, dat de koopman zijne magazijnen aan de uitgehongerde meenigte ten beste gave; laaten wij, zonder ons met die overweegingen op te houden, stellen, dat deze opkoopers, zedelijk gesproken, tegens hunnen plicht zondigen; geeft men wel acht op de heilzaame uitwerking, welke dit kwaad voortbrengt? Hetzelve brengt zoo een groot nut voor het Gemeenebest te weeg, dat men den Staat vóor een geduurigen hongersnood zoude bloot stellen, indien men onder-

nam hetzelve te beletten. Heeft men in Holland gebrek aan tarwe en rogge gehad, toen men overal van hongersnood geklaagd heeft? Wij hebben 'er in diezelfde tijden aanmerkelijke verzendingen van gedaan, en zijn 'er nooit aan te kort gekomen. Wel is waar, de prijs is 'er van gereezen, doch men heeft geen gevaar geloopen van gebrek te lijden. Verbeeldt men zich, dat de kooplieden, als de waaren laag in prijs zijn, dezelven inkoopen, en die hunne middelen waagen op hoop eener groote winst (welke echter juist niet al te zeker is) dit gevaar zouden willen loopen, indien men ondernam hen in hunne vooruitzigten te belemmeren? Het is bekend, dat onze bodem geen graänen genoeg tot ons voedsel voortbrengt: evenwel is 'er bij ons nooit gebrek aan graan, ofschoon de uitvoer 'er van volkomen vrij is: wat is hier anders de reden van, dan de vrijheid des koophandels? De vrijheid om in vruchtbaare jaaren voorraad op te leggen, met oogmerk om dien te bewaaren tot min vruchtbaare tijden, welke de opgelegde waaren in prijs doen steigeren? de vrijheid van de waaren te mogen opkoopen of eene monopolie te oefenen? Een hollandsch koopman, verzekerd zijnde, dat hij niet in zijne vooruitzigten zal worden gestoord, en dat hij eene waar bezit, welke men niet kan ontbeeren, zal niet vreezen, om 'er zijn geld aan te besteeden, in de plaats van het buiten 's lands uit te zetten; hij zal niet vreezen groote magazijnen aan te leggen: hij geeft geduuriglijk acht, hoe de oogst uitvalt; hij ziet in het eene land gebrek, in het andere overvloed ontstaan: hij wikt en weegt de omstandigheden, en neemt daar na zijn besluit: zijne eerste zorg is, altijd wel gevulde magazijnen te hebben tegen duure tijden. Dus is het ook met verscheiden andere

waa-

waaren gelegen, waarvan wij eene monopolie maaken. Dus verschaft deze daad, welke, zedelijk beschouwd zijnde, en te verre gebragt, gelaakt zoude kunnen worden, aan onzen Staat ten aanzien der graanen een zonderling voordeel op alle andere Staaten, te weeten, dat dezelve nooit voor gebrek behoeft te vreezen; en dat, in tijden van gebrek, de prijs der graanen bij ons nooit hooger is dan elders, niet tegenstaande den uitvoer, die 'er van geschiedt. Men kan op dit misbruik der vrijheid des koophandels, 't welk der begeerlijkheid der menschen den vrijen teugel viert, toepassen het geen Cicero zegt, bij gelegenheid der vrijheid van het gemeensmanschap: *sed bonum quod est quæsitum in ea sine isto malo non haberemus.* Gij zoudt, zonder dit kwaad, het goede, dat gij 'er ingezocht hebt, niet genieten.

Wij hebben aangeweezen, welke natuurlijke oorzaaken den graanhandel, den oudsten tak van onzen koophandel na de visscherij, en een der rijksten, hebben doen opkomen. De oorzaaken, welken dezen tak hebben doen bloeien, zijn dezelfde gebleeven, en houden dien nog in denzelfden staat. In den beginne is dezelve meer in ons land verspreid geweest: naderhand heeft hij zich genoegzaam in Amsterdam, en eenige noordhollandsche plaatsen gevestigd. Rotterdam deelt 'er tegenwoordig mede in. Ten aanzien van dezen tak onzes koophandels heeft Holland een voordeel, het welk opmerking verdient.

Niets kan het voorrecht wegneemen 't welk Holland heeft, van gelegen te zijn tusschen het Noorden en Zuiden van Europa, en daarom best geplaatst, om koornschuuren van graanen uit het Noorden op te richten, ten einde dezelven van pas naar de natien van het Zuiden over te voeren.

Zoo lang deze handel in Holland vrij zal zijn, zoo lang dezelve niet door belastingen gedrukt of belemmerd zal worden, onder voorwendſel, dat men geen monopolien moet toelaaten, kunnen wij nooit dan aan eene zeer geringe mededinging bloot ſtaan, en ſlechts aan zoodanig eene, als wij ten allen tijden van de ſteden van het Noorden hebben ondervonden; en dat alleen om deze reden, dat wij dezelven voorkomen in alle plaatſen, daar gebrek is, en onze waaren verkoopen tot een prijs, welken deze ſteden niet kunnen maaken, om dat wij ze in het toevoeren voor zijn. Wij zouden in dien tak alleen te vreezen hebben eene mededinging, welke wij nog niet hebben ondervonden, en waarſchijnelijk nooit zullen ondervinden, naamelijk die der Engelſchen en Franſchen. Deze beiden zouden nog dichter dan wij bij de hand zijn, om de zuidelijke landen, welke onderhevig zijn aan een geduurig of toevallig gebrek van graan, daarvan te voorzien. Maar de redenen, welken hen tot nu toe wederhouden hebben, om zich op dien handel toe te leggen, zullen 'er hen altijd van afhouden. Engeland en Frankrijk zijn landen, in welken men zich op den landbouw toelegt. Die hunner kooplieden, welke zich op den graanhandel toeleggen, behoeven het voorwerp hunnes koophandels buiten hun land niet te gaan zoeken, uitgezonderd in geval van groot gebrek. In vruchtbaare jaaren vullen zij hunne magazijnen zonder buiten hun land te gaan; zij behoeven daar toe geen graanen uit het Noorden te haalen; zij verkoopen de hunne dikwijls zelve aan de Hollanders, wier pakzolders altijd openſtaan om dit gewas tot een laagen prijs te ontvangen. Komt 'er bij de eene of andere dezer natien een onvruchtbaar jaar, en zijn hunne magazijnen der voorgaande

jaa-

jaaren niet in ſtaat om het gebrek te vervullen, zoo voorziet men zich in Holland, en hier verkoopt men ſomtijds aan de andere natien hunne eigen graanen. Dus zullen de franſche en engelſche kooplieden nooit magazijnen van graanen aanleggen, dan uit den overvloed van die, welken hun eigen land in vruchtbaare jaaren oplevert: deze voldoen aan hunne vooruitzigten, en in die jaaren zouden zij de graanen in het Noorden dikwijls even zoo duur als bij hen zelven vinden. Zij zullen nooit graanen naar vreemde landen zenden, dan wanneer het geen tijd meer is om dezelven in het Noorden te gaan haalen. In die buitengewoone gevallen zal men altijd zijne toevlucht neemen tot de hollandſche magazijnen.

INDIEN dwangmiddelen ons land zouden gevaar doen loopen, om den graanhandel, daar het zich meester van heeft weeten te maaken, en welken het eeuwen lang behouden heeft, te verliezen, dezelven zouden een niet minder verdervelijk gevolg na zich ſleepen, ten aanzien onzer Volkplantingen. Men moet nooit zich van geweld of ſtrafdreigende wetten bedienen, om onze Volkplantingen te noodzaaken, geen andere dan inlandſche manufactuuren te gebruiken: deze middelen kunnen met een goed oogmerk voorgeſteld worden, maar zij zullen 'er nooit aan voldoen. Onze Volkplantingen hebben mededingſters aan de Volkplantingen van alle andere natiën: indien men door eenigen dwang, door eenig recht (het is even veel van welk een aart het zij) de ingezetenen onzer Volkplantingen noodzaakt grooter kosten te maaken dan die der engelſche, franſche, en andere vreemde Volkplantingen doen, zoo is het met onze Volkplantingen gedaan. Zij zullen ondergaan, zonder dat zich een vijand

 de

de moeite geeve, haar te komen plonderen. De eerste zorg, welke eene natie, die Volkplantingen heeft, moet draagen, is de ingezetenen derzelven van hunne noodwendigheden te voorzien, zoo goedkoop eenigzins mogelijk is; zonder aanschouwing van plaats, van waar men het geen men hun bezorgt haalt. Zoo dra men dezen eersten regel laat vaaren, valt 'er niets meer te doen.

Dezelfde reden laat niet toe, dat men eene Maatschappij dwinge, om zich van inlandsche manufactuuren tot derzelver handel te voorzien. Zoude men de Asiatische volken willen dwingen, om, bij voorbeeld, de voorkeur te geeven aan de Haarlemsche stoffen boven de Lyonsche, aan de Leidsche lakenen boven die van Abbeville? De deugd en goedkoop prijs der koopmanschap zijn de eenige beweegredenen, welke een kooper tot het koopen derzelven doen besluiten in alle de deelen der wereld. Door deze twee beweegredenen moet men dezelven tot zich trekken en doen koopen.

Indien wij zoo sterk aandringen op de vrijheid des koophandels, en de nadeelen, welke uit de dwangmiddelen voortspruiten, in het breede voordraagen, zoo geschiedt zulks niet, om dat wij van gedachten zijn, dat men in het geheel geen gebruik moet maaken van middelen, welke der vrijheid van de ingezetenen meer of min paalen kunnen stellen: wanneer men van eene Maatschappij spreekt, zoo spreekt men van lieden, welke om een gemeen welzijn en belang afgezien hebben van een gedeelte der vrijheid, die zij buiten dat zouden hebben gehad. De burgerlijke Maatschappij vooronderstelt insgelijks eene goedkeuring der middelen, die het welzijn van den Staat bevorderen, welke eenigerwijze de natuurlijke vrijheid besnoeien: men benadeelt de burgerlijke vrijheid niet, wan-

wanneer men om de fondsen, welke 'er ter beveiliging van den Staat noodig zijn, te vinden, slechts eene belasting legt op het gebruiken van iets het geen men kan ontbeeren. Om deze reden zijn de belastingen op al het geen tot pracht, weelde en overdaad dient, de minstbezwaarende; en die, welke op onverschillige zaaken gelegd worden, hebben nooit het volk doen klaagen. Indien 'er zoo veele arme en behoeftige lieden uit liefdaadige stichtingen en de armen-kas worden onderhouden; zoude men dan de burgerlijke vrijheid benadeelen, indien men eene wet maakte, welke de armenbezorgers en bestierders der Godshuizen verplichtte, tot de kleeding en behoeften der armen en behoeftigen, geene andere waaren dan van binnenlandsche fabrieken te gebruiken? Hier zoude ik het met den Heer VAN DEN HEUVEL eens zijn. Men zoude, wel is waar, meerder daar voor moeten betaalen dan men tegenwoordig doet; maar zoude het vertier van die waaren, 't welk daar door zoude geschieden, geen gelegenheid geeven, om arme lieden aan werk te helpen, en dus derzelver getal te verminderen? Dezelfde wet zoude den Voogden die zelfde verplichting kunnen opleggen ten aanzien hunner onmondigen. De Armen zouden niet kunnen klaagen dat men hen in hunne vrijheid verkortte, dewijl zij alles wat zij krijgen alleen uit hoofde van liefdaadigheid krijgen: de onmondigen zouden 'er niet over kunnen klaagen; aangezien zij voor hunne meerderjaarigheid ten dezen aanzien geen wil hebben: de wet zou niet anders doen dan de magt der Voogden te bepaalen.

DE Heer VAN DEN HEUVEL dringt sterk aan op den ijver welke ieder noopen moest eene vaderlandsche dragt boven de vreemde te verkiezen, en niet dan inlandsche fabriek te draagen.

Haare Koninglijke Hoogheid, Mevrouw de Prinsesse Gouvernante heeft dit middel aangepreezen, en daar toe een voorbeeld gegeeven, als te zien is uit Hunne Ed. Gr. Mog. Resolutie van den 6 Julij 1753. (a) Wat mag de reden zijn, waarom onze Natie zoo koel is om een voorbeeld, het welk zoo merkelijk tot haar voordeel dient, na te volgen? Men zou 'er uit kunnen opmaaken, dat de oprechte vaderlandsliefde bij ons niet dan zeer flaauw werkt. De Heer VAN DEN HEUVEL stort 'er niet ten onrechte klachten over uit. (b) En wien moet het niet vreemd voorkomen, dat daar omtrent zoo weinig daadelijke en werkzaame ijver getoond word, terwijl men daagelijks den mond vol van *vaderlands-liefde* heeft.

EER wij met onze bespiegelingen verder gaan, moeten wij eene tegenwerping, welke men gemeenelijk maakt, wanneer men spreekt van het verminderen der belastingen, ten einde de arbeidsloonen beter koop te maaken, en de prijzen der eetwaaren, welken het volk niet kan ontbeeren, te verminderen, beantwoorden. Men vordert niets, zegt men, om dat de werklieden, offchoon men ten hunnen behoeve den prijs der eetwaaren vermindert, van hun reeds gesteld loon niet zullen afgaan, zij zullen zelfs hooger loonen eischen, zoo dra zij bemerken, dat de fabriekeur hen niet kan ontbeeren: en op zoodaanige gronden heeft men dikwijls eene vermindering van belastingen ten behoeve der fabrieken afgekeurd en verworpen: doch die op dien voet redeneeren, en daarom het verligten der lasten verwerpen, hebben, zoo 't mij voorkomt, weinig of geen gelegenheid gehad, om 't bedrijf der fabrieken, en den ommegang met werk-

(a) Zie D. III. Bijl. P. 3. l.
(b) L. c. bladz. 54. en volg.

werklieden, door eigen oefening te leeren kennen, 't welk evenwel noodig is, om 'er over te kunnen oordeelen. Zij oordeelen 'er over als een zieke over een hulpmiddel. Wanneer die zich niet ten eersten hersteld ziet, meent hij, dat het geneesmiddel in het geheel geen kracht heeft gehad, en nooit bedenkt hij, dat vooral in ziekten, welke langzaam aangekomen zijn, langzaam werkende hulpmiddelen noodig zijn, om eene goede geneezing te weeg te brengen: dus is het ook met de ziekten van een staatsligchaam gelegen. Indien men eene goede geneezing verlangt, moet dezelve ongevoeliglijk geschieden. Alle andere werking zal het oogmerk niet bereiken.

Het is te vermoeden, en wij stellen het vast, dat de werklieden in 't begin op hun loon zullen blijven staan. Ik geloof ook, dat het onvoorzigtig zoude zijn om hetzelve eensklaps te verminderen: maar als het werk niet druk was, zouden, zoo 't mij voorkomt, de fabrikeurs het wel in hunne magt kunnen hebben om te zeggen, *wiltge voor dat loon werken, dan kan ik U werk geeven, en anders niet;* vooral wanneer zij door de stedelijke overheid ondersteund wierden, en dat het werkeloos volk geen onderstand kreeg. Daar zijn zoo veel middelen, om het volk naar zijne hand te zetten. En waarom zoude men dat zelfde werkvolk, dat te Tilburg werkt, niet voor het zelfde loon te Leyden tot arbeid krijgen, als het 'er op gelijke wijze konde leeven? Het komt ons voor: 1. dat die geenen, welke in staat zijn den arbeider arbeid, waarvan hij kan bestaan, te verschaffen, het altijd in hunne magt hebben, de loonen te bepaalen, zoodra de fabrikeur een ruggesteun heeft. 2. Dat het loon van het arbeidsvolk aan rijzen en daalen onderhevig is, naar dat de fabrikeurs meer of min-

werk kunnen verschaffen. 3. Dat 'er onder de fabrikeurs een naijver heerscht, welke voor de arbeidslieden zeer voordeelig is. Een goed werkman, die zich wel gedraagt, zal gezocht en beter betaald worden dan een ander. 4. Dat het natuurlijk is, dat de fabrikeurs meester blijven. wat loon zij willen besteeden, daar ieder te werk moet gaan naar den prijs, dien hij voor zijn goed kan maaken. 5. Dat zulk soort van veranderingen, als hier verwacht moeten worden, zich niet dan langzaam en door den tijd kunnen openbaaren. 't Zij men eenen vrijdom van belastingen vergunde, of dat men eene kas van *gratificatie* oprichtte, de gevolgen zouden 'er niet terstond van bemerkt worden; de buitenlandsche arbeidslieden zouden niet terstond hun werk, hun vaderland, en hunne vrienden verlaaten om bij ons te komen: maar het is ontwijfelbaar, dat, indien de fabrieken het hoofd weder opbeuren, men 'er de kinderen vroegtijds toe zal bestemmen en gebruiken; terwijl men 'er tegenwoordig anders over beschikt, omdat de fabrieken noch voor de fabrikeurs noch voor de arbeidslieden een ordentelijk bestaan uitleveren. Het getal der arbeidslieden zoude allengskens toeneemen, en het getal der vreemdelingen zoude insgelijks aangroeien, om dat 'er geen land is (Engeland zelfs niet uitgezonderd) daar de burgerlijke vrijheid minder besnoeid is, dan bij ons. Ieder leeft 'er naar deszelfs zinnelijkheid: ieder is 'er onder de bescherming der wetten; men word 'er niet gedwongen om tegen zijn wil en dank in het land te blijven: men kan zich elders gaan nederzetten, als men daartoe lust heeft: de krijgsdienst is 'er vrijwillig; men ziet 'er geen menschen van achter den ploeg wegneemen om 'er soldaaten van te maaken. Men kan (bijzonderlijk in Holland, waar deze

vrij-

vrijheid alleen in weinige gevallen bepaald is) vrijelijk bij uiterften wil over zijne goederen befchikken; de Costumen van Holland zijn in alle opzigten zeer gunftig voor den handel. Men kan 'er niet aan deszelfs dagelijkfchen, ordinairen, en competenten rechter worden onttrokken. In een woord, Holland levert zoo veele redenen uit, waarom de vreemdelingen aan hetzelve de voorkeur boven andere landen moeten geeven, dat men met grond zich kan verzekerd houden, dat 'er altijd zullen weezen, die genegen zullen zijn zich daar ter neder te komen zetten, zoodra zij een vooruitzigt zullen hebben, dat zij 'er een middel van beftaan zullen vinden.

TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Befchouwing van de Middelen, welken de Colonien tot opbeuring van Vaart, Koophandel, en Manufactuuren aan de hand geeven.

De overweegingen, met welken wij ons ten aanzien van den toeftand onzer fabrieken, en de middelen om dezelven weder te herftellen, tot nog toe bezig gehouden hebben, leiden ons natuurlijker wijze tot die hulpmiddelen, welken wij in onze Volkplantingen zouden kunnen vinden. Ik ben het niet eens met die geenen, welke het verbieden van vreemde fabrieken of andere dwangmiddelen daar toe zouden willen gebruiken. Men zoude mogelijk volftaan kunnen met te zeggen: verbeter het bewind: maak, dat de vreemden liever zich in uwe Colonien dan in die der Engelfchen, Franfchen, Deenen, of anderen komen nederzetten; volg de gron-

gronden en de oogmerken, vervat in 't Octrooi aan Suriname verleend, en uwe Volkplantingen zullen welvaaren. Wij hebben te vooren onzen twijfel over het nut, het welk de Franschen en Engelschen uit hunne Colonien trekken, te kennen gegeeven; ten onzen opzigte valt 'er geen twijfel over. Zoo als de vaart, koophandel, fabrieken en trafieken thans in Europa gedreeven en geoefend worden, zijn wij in eene volstrekte noodzaakelijkheid, om Volkplantingen te hebben, en bij gevolg die, welke onder onze heerschappij zijn aangelegd, en bijzonderlijk die, welken wij in Amerika bezitten, te bewaaren en te vergrooten. 'Er is geen land in Europa, het welk zoo sterk bevolkt is als Holland, en teffens zoo weinig in staat, om zijne ingezetenen uit deszelfs eigen grond te voeden. De Schrijver van de *Aanwysing van de politike gronden en Maximen* laat zich, over het nut het welk de Staat uit de Colonien kan haalen, uit op eene wijze, dat wij niet kunnen nalaaten van 'er hier eenige regels van uit te neemen. (*a*)

„ MAAR schoon genoomen (zegt hij) alle hier „ vooren beschreevene middelen, om uit vreemde „ Landen niewe Inwoonders na Holland trekken, ende die aldaar door alle voorgemelde middelen, ende ook door eene goede *Iustitie* te doen subsisteeren, mogten weesen aangewend; soo souden des niettemin altijds in Holland gevonden werden „ veele oude en niewe Inwoonders, die door *gebrek* van *goed* en *eere* aldaar seer ongemakkelik „ leeven, ende derhalven veranderinge begeeren „ souden. Want voor *eerst* de *persoonen* en *goederen* aangaande is kennelik, dat de Inwoonders „ hier niet alleen de gemeene menschelijke ongelukkige

(*a*) Cap. XXVI. bladz. 142.

„ lukken, onvoorsigtig- swak- en behoeftigheeden onderworpen souden weesen; maar daar-enbooven ook met Manifacturen ofte Hand-werken, Vissen, Negotieeren, ende in Vragt-scheepen te Reden, seer onseekere winsten doen; Jaa in tegendeel door Siekten, Oorlogen, Zee-roveryen, Klippen, Sanden, swaare Storm-winden, en Bankeroeten; als ook door ontrouwigheid hunner eigene Schipperen, haar meeste leevens-middelen souden konnen verliesen, terwijle onse gemelde Ingeseetenen des niettemin hier belaaden souden blijven met Hollands natuurelijke lasten, swaare Huis-huuren, Imposten en schattingen: alsoo 't gebrek van Gereformeerde *Kloosters* haar geene eerelike geleegentheeden verschaft, om by sodaanige verliesen zig ook van kinderen te ontlasten, of volgens het spreekwoord, *desperatio facit militem aut monachum*, selfs den *Menniks-kap* aan te trekken. Sulks sy, by sodaanige voorvallen tot de uiterste armoede geraakende, by gevolge alle eer en aansien verliesen souden: *divitem fuisse duplex paupertas; Qui est povre est sot*; want rijk geweest te zijn, is eene dubbelde armoede: en niet werd meer veragt als eenes armen mans wijsheid: ende sig in sodaanige voorvallen vinden souden in de allerbeklaagelikste stand waar toe een mensch in deese Weereld soude konnen vervallen.

„ En ten *tweeden* belangende de *eere* is kennelik, *dat* in deese Republijke *de Regeering bestaat in seer weinige menschen* naar geraade de meenigte der Inwoonderen; en dat de selve Regeeringe volgens Wetten aan gene sekere Geslagten verbonden, maar genougsaam oopen is voor alle Inwoonderen; sulks die naa geleegentheid *agt* ofte *tien* jaaren *Borger* geweest zijn, tot de Re-

„ gee-

„ geeringe ende de alleruitsteekenste bedieningen „ van *Scheepen* of *Borgermeesters* ampt in de meeste „ Steden mogen werden gekooren, waar uit ont„ staat, dat veele afkoomelingen der geenen, die „ voor deesen in Regeeringe zijn gebruikt geweest, „ als ook veele andere, die weegens haare *oude* „ *afkomst*, ofte groote Politike kennisse, en over„ groote middelen, door eene natuurelike eigen„ selfs liefde en heersugtigheid, zig laaten voor„ staan verongelijkt te weesen, wanneer andere, „ *Niewelingen*, van mindere bequaamheid ofte „ goed, werden tot de Regeeringe gekooren; der„ halven de selve hier meenende veragt te zijn, „ naar veranderinge tragten, en ligtelik naar an„ dere Landen, (daar haare bequaamheid, groo„ te goederen, ende heersugtigheid, seer goede „ vrugten souden konnen voortbrengen) over-ge„ bragt souden konnen werden. Daar sy, in tee„ gendeele hier te Lande blijvende wonen, by alle „ geleegentheden qualik van de Regeeringe, ende „ den Regeerderen in 't bysonder, spreeken. En„ de indien gebeurde dat aldus, ofte by eenige „ andere gevallen, oproeren teegen den Regeerde„ ren in het bysonder, ofte teegen de Regeeringe „ selfs veroorsaakt wierden, soude hunne *aansiene„ likheid* haar aanstonds maken *Hoofden* der oproe„ rigen; die om hun oogwit te bekoomen, ende „ het oproer voor haar gelukkelik te doen eindi„ gen, niet souden willen nog mogen rusten, voor „ dat sy de Wettige Regeerders af ende sig selven „ in de plaatse geset souden hebben. Het welk „ is een der grootste rampen die den Lande ofte „ den Steeden soude konnen overkomen:

„ *Res dura & Regni novitas me talia cogunt, &c.*

„ Alsoo Regeerders, die sulks door muitery wer-

„ den,

„ den, altijds oorsake zijn van seer veele grouwe-
„ welen, eer sij tot de Regeeringe geraken; ende
„ daar naa nog veele wreedheden pleegen moeten,
„ eer sy sig wel vast op den *Troon* ofte op het
„ *Kussen* konnen setten.

„ Ende alsoo wy albereids in de *Indien* veele *Con-*
„ *questen* van Landen hebben gedaan, ende bevin-
„ den hoe beswarelik die door besoldigde Krijgs-
„ knegten konnen werden bewaard: alsmeede dat
„ de *Politiken* van alle oude tijden ons hebben ge-
„ leerd, *datter geen beeter middel zy*, voornament-
„ lik voor eenen *Staat* die op den koophandel ende
„ zeevaart gebouwd is, *om overzeese geconquesteerde*
„ *Landen seekerlik te bewaren, dan met aldaar Colo-*
„ *nien te maaken*: soo is seer ligt te begrijpen, dat
„ deselve seer dienstig voor den *Staat* souden wee-
„ sen.

„ En ten *derden* is kennelik, dat uit alle omleg-
„ gende Landen, de *armste* en minst gegoede men-
„ schen, aldermeest naar Holland ter woone koo-
„ men, op hoope van aldaar door Manifacturen,
„ ofte Hand-werken, Visseryen, Navigatien, en
„ Amtbachten aan den kost te sullen geraaken; of
„ by gebreke van dien, door de *Allemoessseniers* en
„ andere *Gods-huysen*, beeter als in hun Vaderland
„ te sullen werden geholpen. En hoewel op die
„ wijse tot heeden seer veele arme menschen al-
„ hier zijn gevoed geworden, soo soude nogtans
„ het selven by teegen-loopende tijden niet lange
„ konnen duuren: maar soude seer ligtelik daar
„ uit als dan een gemeen oproer, en plondering,
„ ofte omkeering van den ganschen *Staat* volgen
„ konnen.

„ Om welke, en andere ongemakken voor te
„ koomen, ende den benaawden of misnoegden
„ Ingeseetenen *een open* te geeven, de Republij-

„ ken

„ ken van *Tirus*, *Sidon*., *Carthago*, *Griekenland*,
„ en *Romen*, *&c.* in ouden tijden wel in agt nee-
„ mende, het waarhaftige *Intereſt* der Republiken,
„ die in 't geheel op de *koopmanſchap* ofte op *con-*
„ *queſten* van *Landen* gefondeerd waren; niet heb-
„ ben verſuimd ſeer veele *Colonien* aan te queeken.
„ Ja ook de Eenhoofdige Regeerders van *Kaſti-*
„ *lien*, *Portugaal*, en *Engeland*, *&c.* nog onlangs
„ ſeer voordeelig gemaakt hebben en maaken haa-
„ re *Colonien* in wijdgeleegene onbebowde Lan-
„ den: die voor deeſen eene ongelooffelike ſterk-
„ te aan die *oude Republijken* veroorſaakten, ende
„ nu aan *Kaſtilien*, *Portugaal*, en *Engeland*, *&c.*
„ booven die ſterkte, de meeſte koophandel ende
„ zeevaart toebrengen. Sulks het aller verwonde-
„ ringe waardig is, dat Holland, deeſe *Oude* en
„ *Niewe exempelen* voor zig hebbende, ende daar
„ en booven door ſijne natuurelike groote behoef-
„ tigheeden, ende ſeer ſwaare ſomme van pennin-
„ gen voor *Aelmoeſſen* jaareliks aan arme Inwoon-
„ ders te beſteeden, als ook jaareliks door ſeer
„ veele onvermogene *Boedels* ende gebrek van groo-
„ ter handel ende zeevaart geperſt wordende; tot
„ nog toe geene Vrye *Colonien* voor alle Hollandſe
„ Ingeſeetenen heeft gemaakt: hoewel wy met on-
„ ſe ſcheepvaart ſeer veele vrugtbaare, leedige,
„ en onbebowde Landen ontdekt, ofte beſeild heb-
„ ben, alwaar indien *Colonien* waaren opgeregt,
„ ſoodaanig Vry, en nogtans onderworpen aan de
„ Heeren *Staaten* van Holland, als de Hollandſe
„ platte Landen en niet ſtemmende Steeden zijn;
„ ſouden konnen veroorſaakt werden, eene onge-
„ loovelik groote ende ſeekere *Negotie* en *Scheep-*
„ *vaart* met de Inwoonders van Holland."

Dit laatſte is het, wat bij ons eigenlijk in aanmerking komt, dewijl de Republiek veel van des-

zelfs

zelfs koophandel verlooren hebbende; en 'er dagelijks nog meer en meer van verliezende, gevaar loopt in haare oude moerasſen te zullen inſtorten, indien zij geen nieuwe voorwerpen van handel vindt, om de plaats van die, welken zij heeft verlooren, te vervullen.

Wij hebben (gelijk hier voor I D. bl. 13. is aangemerkt) eerst de onvruchtbaarheid van ons land goed gemaakt door de visſcherij: de visſcherij heeft den handel voortgebragt, en ons allengskens tot een handeldrijvend volk gemaakt. In den oorlog tegen Spanje, bezitters zijnde geworden van een groot gedeelte van Indië, hebben de waaren van Aſië ons tot eigen vruchten gediend: maar onder die waaren werden 'er gevonden, die het verval van een goed gedeelte der inlandſche manufactuuren, bij voorbeeld, de Damasten en Chitſen, veroorzaaken. Naar maate dat het gebruik van koffi en thee algemeener is geworden, zijn de bierbrouwerijen afgenomen, zoodat dezelve tegenwoordig bijna geheel vervallen zijn. De bieren dienden niet alleen den ingezetenen tot een drank; maar zij werden ook in groote menigte naar buiten vervoerd: van dit alles is bijna niets meer overig. Wij hebben reeds aangetekend, dat een groot gedeelte van 't verval der europiſche manufactuuren, en dus ook van de onzen, aan de vaart en handel op Oostindië te wijten is.

Wij, tegenwoordig nog bezitters van den uitſluitenden handel in ſpecerijen zijnde, beſlaan deze waaren bij ons de plaats van inlandſche voortbrengſelen: maar indien wij niet anders in den algemeenen koophandel te brengen hadden gehad dan de visſcherij en ſpecerijen, zouden onze handel en onze ſcheepvaart nog veel meer vervallen zijn, dan nu. Het is, menſchelijker

wijze gesproken, alleen aan 't geluk te wijten, dat wij bij den bredaschen vrede ons meester vonden van Suriname, het welk een gedeelte van Guiana uitmaakt, en ons een tak van koophandel aangebragt heeft, dien men niet lang geleeden, om de voordeelen van vaart en koophandel, die 'er voor ons Gemeenebest uit voortvloeien, veel hooger dan die, welke uit de oostindische Maatschappij genooten worden, geschat heeft. Het zij met dit gevoelen hoe het wil, dit zal men echter moeten erkennen, dat, indien wij geen peper, thee, kaneel en andere indische waaren in Holland bragten, wij genoodzaakt zouden zijn dezelven van andere europische natien te koopen; dat wij daardoor den handel in die waaren zouden verliezen; en dat indien wij niet, met uitsluiting van alle anderen, den specerijhandel bezaten, wij een der voornaamste grondslagen onzes tegenwoordigen koophandels zouden verliezen: en dit alleen is, onzes erachtings, genoeg, om overtuigd te weezen, dat 'er den Staat aan gelegen is, de oostindische Maatschappij niet te laaten vervallen. Dit laat niet na, dat men met waarheid kan zeggen, dat de Staat nog meer belang heeft in de behoudenis der Volkplantingen; naamelijk als zij wel behandeld worden.

Men weet, dat de amerikaansche Volkplantingen eene menigte waaren verschaffen, welke een grooten aftrek in Europa hebben, als suiker, koffi, katoen, cacao, indigo enz. Indien wij geene Volkplantingen hebben, waaruit wij die waaren kunnen trekken, zullen wij ons van dezelven bij andere natien moeten voorzien; en hierdoor zouden wij in den algemeenen koophandel voorwerpen verliezen, welke ons, om zoo te spreeken, afhangelijk of cijnsbaar zouden maaken van de andere europische natien, en in het bijzonder van de Engelschen

en

en Franschen, welke reeds zoo veel boven ons vertier hebben.

De Volkplantingen leveren daarenboven een voordeel voor den Staat op, het welk dezelve niet kan verwachten van den handel en vaart op Oostindië. Een der voornaamste voordeelen, welken men uit de Volkplantingen kan trekken, is het vertier der inlandsche manufactuuren. Men heeft zich niet alleen verwonderd over de halstarrigheid der Engelschen in het handhaaven hunner heerschappije over de opgestaane Colonien; men heeft meer gedaan: men heeftze gelaakt. Ik zal niet vraagen, of die geenen, die 'er hun oordeel over uitgesproken hebben, wel in de mogelijkheid zijn geweest, om alles, wat 'er toe behoorde, in zijn geheel te beschouwen, maar hun vraagen of zij wel in overweeging genomen hebben, dat het staan blijven der manufactuuren in Groot-Brittannië afhangt van 't behoud der heerschappije over de Colonien; en dat dit alleen de poogingen van Groot-Brittannië, welke voor dat Rijk ongunstig zijn uitgevallen, heeft kunnen wettigen? Tot welk een toppunt van vermogen hebben de Volkplantingen de Engelschen niet gebragt?

Onze Colonien hebben invloed op oneindige zaaken, tot welker bevordering zij kunnen dienen. Zij slijten, bij voorbeeld, oostindische waaren, vleesch, boter, kaas, koorn, bier, wijn, en wat verder tot de nooddruft des leevens behoort. Het zijn alleen de Volkplantingen, welken middelen opleveren, om met voordeel voor den Staat en voor de ingezetenen dien grooten rijkdom te besteeden, welke in zijnen schoot bijeen verzameld is, en die 'er veelen in ledigheid doet leeven; de bodem van den Staat is zoo groot niet, dat dezelve aan den rijkdom onzer landgenooten kan voldoen. In de

eerste tijden heeft, zoo als wij bereids aangemerkt hebben, de onvruchtbaarheid van onzen bodem veel toegebragt, om den koophandel te doen aangroeien, om dat die nevens de visscherij het eenigste voorwerp was, waarop zich de ingezetenen konden toeleggen, het zij om zich een bestaan te verschaffen, het zij om voordeel uit hunne goederen te trekken. Thans, nu de handel vervallen is, levert dezelve dat nut niet meer uit: wij kunnen met ons geld bijna niets uitrichten, dan het aan vreemde Natien, welke genoodzaakt zijn geld te leenen, op te schieten. Van daar ziet men de geldopneemingen voor de buitenlandsche Mogendheden met eenen verbaazenden spoed te Amsterdam vol raaken, niettegenstaande de aanmerkelijke verliezen, welken wij 'er van tijd tot tijd bij hebben geleeden: men kan eenigermaate zeggen, dat wij het zijn, welke de europische Mogendheden in staat stellen, of in staat gesteld hebben, om de kosten haarer oorlogen goed te maaken. Indien deze geldleeningen geene andere gevolgen hadden gehad, wij zouden 'er ons mede te vrede kunnen stellen: maar indien de Natien, welke geld hebben opgenomen, zich hebben verzwakt door de groote poogingen, welken zij hebben gedaan, om hunne betrekkelijke magt te vermeerderen, zoo heeft van de andere zijde onze koophandel daarbij verlooren al den omloop, welke de uitgeleende sommen 'er in zouden hebben voortgebragt; en nog noodzaakelijk zouden voortbrengen, indien dezelve, in plaats van buiten 's lands te gaan, in den koophandel waren gebruikt geworden. Dit is het evenwel nog niet al.

De onmogelijkheid, om dezelven in onzen koophandel te kunnen besteeden, heeft den Staat nog een grooter nadeel toegebragt: dezelve heeft ons ge-

genoodzaakt, om den handel der mededingende volken te ondersteunen. Wij hebben dit bereids aangemerkt, en moeten 'er bij deze gelegenheid op nieuw van spreeken. De fransche Volkplantingen in Amerika zijn met ons geld begonnen, ten minste voor een groot gedeelte: met behulp van ons geld zijn de deensche Volkplantingen opgekomen, en houden zich nog staande: met behulp van ons geld hebben de Engelschen zich meester gemaakt van Indostan, en bedekken de zee met hunne vlooten. Men slaa de onbedenkelijke geldsommen eens gade, welken wij in de saxische, silesische, fransche, oostfriesche, en zoo veele andere fondsen, in welken wij deel genomen hebben, eeniglijk om dat wij geen ander voorwerp hadden, om ons geld te besteeden, verlooren hebben, en men oordeele vervolgens over het belang en 't gewicht, het welk wij in onze Colonien moeten stellen; en of het niet wel der moeite waardig zoude zijn, om de onzen op een beter voet te stellen dan zij thans zijn, daar ieder, in de plaats van aangemoedigd te worden om 'er geld toe te besteeden, 'er tegenwoordig een schrik voor heeft.

Elk een, die slechts eenige oppervlakkige kennis van onze historien heeft, weet, hoe zorgvuldig de Staaten tegen het aanhoudend bestaan van de Oostendische Compagnie gewaakt, gezorgd, en verbooden hebben aan ingezetenen van deze Landen om 'er deel in te neemen. De hooge Overheid is met reden beducht geweest, dat die Compagnie door hollandsch geld in staat gebragt en gehouden zoude worden. Het geen de Staat heeft willen voorkomen ten aanzien des koophandels op Oost-Indië, heeft inderdaad plaats wegens den handel op Amerika. Door de geldleeningen, welken wij doen, arbeidende aan het oprichten en onder-

derſteunen der buitenlandſche Volkplantingen, geeven wij gelegenheid tot eene mededinging, welke teffens ſtrekt tot ondergang onzes handels: en dus ſtrekken onze groote rijkdommen tot bederf onzes koophandels, en onzer ſcheepvaart.

ZULKE, welke geen kennis van het menſchelijke hart, en nooit de kracht van 't vernuft in zaaken van koophandel gade geſlagen hebben, die 'er van oordeelen volgens de gemeene begrippen, welken men 'er in den gemeenen ommegang van krijgt, zonder met de hiſtorien en veel minder nog met de ondervinding en kundige kooplieden raad te pleegen, zullen ontwijfelbaar ſterk uitvaaren tegen ingezetenen, welken, naar hun begrip, een zoo verkeerd gebruik van hunne rijkdommen maaken, en met luider ſtemme roepen, dat men hen moet verbieden hunne goederen op die wijze te gebruiken. Maar het zij mij geoorloofd op dit ſtuk te vraagen, of een goed ſtaatkundige zich regelen moet naar het geene hij oordeelt, dat de menſchen *moeten* doen, dan wel naar het geene de menſchen *geneigd zijn* te doen, en naar het geen zij, uit hoofde van hun beroep, eeniger maate *verplicht zijn* te doen? Laat men, door een goed beſtier en gepaste wetten, trachten de menſchen tot de deugd te brengen, en van de ondeugd af te leiden: goed; maar zich te verbeelden, dat de kooplieden door het een of ander verbod of bedwang te beweegen zouden zijn, om hun geld in takken van koophandel aan te leggen, daar geen winst te haalen is, dit zoude verre van den weg af zijn: de verboden (ik moet het hier wederom herhaalen) hebben nooit het doen van 't geen verbooden werd, in zaaken van koophandel, kunnen beletten. 'Er zijn maar twee wegen: men moet afzien van de hoop, om den koophandel te zien bloeien, of men moet op deszelfs

zelfs grondbeginselen en stelregelen te werk gaan.

Een koopman zoekt, volgens zijne grondbeginselen gelegenheid, om winst te doen, door zijn geld te doen omloopen. Een landbouwer zoekt, volgens zijne grondbeginselen, van de aarde zoo veel vrucht te trekken als mogelijk is. De laatste verlaat zijne landen, zoo dezelve zijnen arbeid niet met vrucht beloonen: een koopman verlaat de takken des koophandels, welke geen voordeel belooven; hij legt zich op anderen toe; indien men tegen een koopman zegt, dat hij geen gebruik moet maaken van die takken van koophandel, welken hij voor zich het voordeeligst oordeelt, is zulks het zelfde als of men tegen een landbouwer zeide, dat hij de akkers moet verlaaten, welke hem op een goeden oogst doen hoopen. Het is een koopman zoo min mogelijk de goede gelegenheden om te koopmanschappen voort te brengen, als een landbouwer om de vruchtbaarheid aan zijne landen te geven. De Heer van den Heuvel meent, dat men zich meer moest toeleggen op het teelen van aardappelen: men heeft slechts landen aan te wijzen, welken 'er toe bekwaam zijn, en met aardappelen beteeld, een grooter voordeel belooven, dan wanneer men 'er iet anders op teelt, en men kan vast staat maaken, dat men 'er op vallen zal; maar zoo de eigenaars dier landen meer voordeel vinden met 'er geen aardappelen, maar wat anders, bij voorbeeld, tarwe of eenig ander gewas op te teelen, waarom zouden zij van dat voordeel af moeten zien? zoude men hen zelfs niet laaken, indien zij het deeden? Het teelen van aardappelen is ons niet door eenige wet opgelegd; niets is 'er gedaan om 'er de landzaaten toe aan te moedigen; zoo dra de ingezetenen hebben bevonden, dat het teelen van aardappelen voordeelig was,

hebben zij 'er zich op toegelegd; en het word thans zeer sterk en hoe langs hoe meer voortgezet. Het zoude even eens gaan met alle andere nog onbebouwd liggende landen, van welken men goede bouwlanden zoude kunnen maaken, en waarvan de Heer VAN DEN HEUVEL spreekt (*a*). Ziet men 'er geen voorbeeld van in het toebereiden van onbebouwd liggende landen, over weinige jaaren in Gooiland ondernomen? Alles komt ten aanzien van dit soort van voorwerpen hier op uit, of men 'er zijne rekening bij vindt, dan niet. Men kan het nut, het welk het algemeen uit deze of geene inrichtingen zal kunnen trekken zoo breed uitmeeten, en 'er zoo veel over redeneeren, als men wil; indien men bij het opmaaken der rekening niet bevindt, dat 'er bij gewonnen word, zullen alle redeneeringen niemand 'er toe overhaalen?

HET eenigste middel, om den hollandschen koopman af te trekken van een handel, welke niet zeer voordeelig, of welke schadelijk is voor den Staat, en hem aan te zetten tot het doen van nuttige onderneemingen voor het Gemeenebest, is hem voorwerpen van koophandel te verschaffen, welke strekken, om de krachten en rijkdommen van den Staat teffens te vermeerderen, en men kan niet ontkennen, dat de amerikaansche Volkplantingen ter bereiking van dit oogmerk zeer geschikt zijn.

DE uitdrukkingen, waar van hunne Hoog Mog. zich hebben bediend in het Octroi voor Suriname, zijn het beste en zekerste bewijs, 't welk men omtrent dit stuk kan begeeren. „ Nademael wy (dus „ spreeken Hunne Hoog Mog.) in die persuasie „ syn, dat de Colonie van Suriname van soodanige constitutie ende gelegentheyt is, dat deselve in niet veele jaren tot een considerable

„ Co-

(*a*) Ter aangeh. pl. bl. 46. en volg.

„ Colonie van dese Landen gemaekt soude kon-
„ nen werden, doch dat het selve met weynig ho-
„ pe van succes kan werden ondernomen, by al-
„ dien den Ondernemer sigh niet getroost van in
„ den beginne groote kosten te supporteeren, al-
„ leenlyk op verwachtinge van na verloop van vee-
„ le Jaren de vruchten van syn uytgeschoten geldt
„ ende arbeydt te genieten; ende dat eene Colo-
„ nie nootsakelyck in syn geboorte moet smoren,
„ indien men de Coloniers in den aenbeginne swaer-
„ der belast als sy bequaem ende machtigh zyn te
„ dragen, in plaetse van deselve door hulpe ende
„ assistentie te ondersteunen, mitsgaders door Pri-
„ vilegien ende fondamentele Wetten te verseke-
„ ren, datse in het toekomende in geene ondra-
„ dragelyke lasten sullen werden geinvolveert; want
„ door soodanigen maniere van doen de albereyts
„ aenwesende Coloniers onder gehouden, en alle
„ anderen afgeschrikt werden, omme tot voort-
„ settinge van soodanigen Colonie, ende op hope
„ van het doen van voordeel en van welvaren, en-
„ de van het paisibel jouisseren van dien, sigh me-
„ de derwaerts te begeven; ende dat ter contra-
„ rie, indien men de Coloniers in den aanbeginne
„ saghtelyk, en selfs met hulpe ende assistentie
„ handelt, mitsgaders dat men haer volkomen ge-
„ rustheydt geeft, datse voor het toekomende, als
„ sy in staet van middelen ende welvaren souden
„ mogen wesen gekomen, niet en sullen werden
„ ge-exactioneert, ofte met schattingen uytgeput,
„ een Colonie op een welgelegen plaetse gefon-
„ deert wesende, van een kleyn begin in korten
„ tyd door toevloeyinge van alle kanten tot een by-
„ sonder en groot werck gemaeckt kan werden;" (a)

De-

(a) Zie hier boven II. D. bl. 161.

Deze voordeelen zyn reeds voor lange erkend en gezocht door de buitenlandſche Mogendheden. De Maarſchalk d'Eſtrades, verſlag doende aan Lodewijk den XIV. van een verzoekſchrift door de ingezetenen van Acadia aan den Koning van Engeland overgeleverd, ſpreekt 'er dus van.

„ Uwe Majeſteit kan uit de aanbieding, door „ dat volk den Koning van Engeland gedaan, be„ vroeden, wat voordeelen hy van dat land trekt, „ en uwe Majeſteit 'er met den tyd door een goe„ de beſtiering van zoude konnen trekken, wan„ neer men die volkplanting met ernſt verſterkte, „ door dit jaar twaalf honderd mannen voetvolk „ onder het bevel van goede officieren derwaards „ te zenden, waarmede men, door goed overleg, „ de Iroquois, die vyanden der Engelſchen zyn, „ zoude konnen winnen, en zich van een land van „ meer dan drie honderd mylen meeſter maken, 't „ geen zeer bevolkt is met Wilden, die, eenmaal „ het gezag van uwe Majeſteit erkent hebbende, „ onder zyne gehoorzaamheid zouden blyven, en „ de katholyke godsdienſt merklyk uitgebreid wor„ den. Vermits ik over dit alles geſproken heb „ met lieden, die gehele jaren in dat land gewoont „ hebben, heb ik 'er my byzonder van doen on„ derrichten, en zoude uwe Majeſteit een aanzien„ lyk koningryk konnen maken van een land, 't „ geen tot heden toe onbekent geweeſt is, en de „ Engelſchen gaarne wenſchen te bezitten, om „ de grote voordeelen, die zy 'er voor den koop„ handel en zeevaart van hopen te trekken (a)."

Het is eenen Koning geoorloofd zich te laaten inneemen door het grootsch denkbeeld van een nieuw Ko-

(a) Brieven enz. van den Gr. d'Eſtrades I. D. bl. 261 en 262.

Koningrijk te stichten en te bezitten. Een vrije Staat, welke deszelfs grootheid alleen zoekt in de welvaart zijner ingezetenen, houdt het oog alleen gevestigd op de middelen, welke dezelve kunnen bevorderen: en ons Gemeenebest zal deszelfs Volkplantingen aanmoedigen, *om de groote voordeelen*, welken zij aan den handel, zeevaart, fabrieken en trafieken kunnen toebrengen.

Eindelijk, behalven de voordeelen, welken het Gemeenebest uit dien hoofde van deszelfs Volkplantingen kan trekken, moet men nog in aanmerking neemen, dat wij in den staat, waarin zich de koophandel van Europa tegenwoordig bevindt, gevaar loopen, om het aandeel, 't welk wij 'er in hebben, gantschelijk te verliezen, indien wij onze Volkplantingen niet ondersteunen, en dezelven op zoodanig eenen voet brengen, dat zij aan het oogmerk, 't welk men 'er mede bedoelen moet, kunnen beantwoorden; te weeten, eene vermeerdering van alle neeringen en handteeringen, en niet het onvruchtbaar voordeel voor eenige bijzondere lieden, of familien, om over eene Bevelhebbersplaats of ander voordeelig ampt te kunnen beschikken. Zoodra men zoo verre gekomen is, dat men het algemeen belang alleen uit dit laatste gezigtpunt beschouwt, is het met eenen Staat gedaan. Dan is 'er geen Gemeenebest, dan zijn 'er geen ingezetenen meer: de gevoelens, welke de menschen in een burgerstaat aan elkanderen moeten verbinden, raaken los, en alles loopt uit op rooverij.

Men heeft met zoo veel verwondering als verbaasdheid den staat, waartoe de engelsche Volkplantingen zijn gekomen, beschouwd, en men doet het nog. Toen de Staat tegen Spanje het harnas aanschoot, bezat hij in deszelfs schoot eene scheeps-

magt en een koophandel, van welken wij de eerste beginsels hebben afgeschetst. Wanneer men tot dezelven opklimt, ziet men de eerste bewooners van denzelven zich geneeren met de visscherij, veebouw en koophandel; en niet, dan na verloop van wat meer of min dan duizend jaaren, ziet men 'er steden van eenig aanzien opkomen. Amsterdam, hetwelk zich boven alle de steden van Holland heeft verheven, dagtekent deszelfs opkomst laater dan duizend jaaren na Christus geboorte. 'Er zijn eeuwen noodig geweest, om den Hollanderen door den koophandel die krachten te geeven, welken zij tegen Filips den II. hebben geoefend, en 'er is nog geen eeuw nodig geweest, om Philadelphia en Nieuw-Jork de fraaiste steden van Europa te doen evenaaren, en de landstreeken, waar van zij hoofdsteden zijn, onder het getal der rijkste en der magtigste handeldrijvende gewesten te stellen.

De Volkplantingen zijn evenwel der Mogendheden van Europa van groot nut, niet slechts om dat zij eene rijke bezitting uitmaaken, maar, voornaamelijk, gelijk wij zo even aanmerkten, om den handel, waar toe dezelve aanleiding geeven, door het ruilen haarer vruchten tegen de manufactuuren der landen, waar aan zij toebehooren, of van welken zij afhangelijk zijn. Indien het waar is, gelijk men voorgeeft, dat tegenwoordig de engelsche manufactuuren zich niet kunnen staande houden, dan door den aftrek, welken zij in de Volkplantingen hebben, zoo moet men zich niet verbaazen over de poogingen, welken de Engelschen in het werk gesteld hebben, om de Volkplantingen te beletten een Vrijen Staat op te richten: behalven dat zij daar door onvermijdelijk het vertier van een groot gedeelte hunner manufactuuren zullen verliezen, zullen zij 'er nog den handel der

waa-

waaren, welke hun, in plaats der manufactuuren, die in de Volkplantingen vertier vinden, worden toegezonden, bij inschieten.

Het geen den Engelschen mogelijk is geweest, zoude zulks ons minder mogelijk zijn, welke min ongerust van aart, gemakkelijker te bestieren, en mogelijk spaarzaamer in onze verrichtingen zijn? Een beledigende naijver, middelen, welken men zoude laaken, indien ze tegen ons gebruikt werden, zijn de rechten wegen niet, door welken men een mededinger moet trachten voorbij te streeven: een kortstondige handel, en welke niet langer duurt dan men uit de beroerten en onlusten voordeel trekken kan, welke slechts eenige bijzondere lieden verrijkt en den Staat weinig nut aanbrengt, is almede het rechte middel niet, om een vervallen handel weder te herstellen, of dien, welken men bezit, te doen aanwassen: wij hebben eeniglijk door middelen, die een bestendigen en aanhoudenden handel verschaffen, dien trap van handel en scheepvaart bereikt, waarop men ons bij de opkomst van den Staat heeft gezien. Het is buiten twijfel en door de ondervinding klaar beweezen, dat, indien men onze Volkplantingen op een anderen voet behandeld had, geene Mogendheid tegen ons had kunnen opweegen. Is het nu zoo, dat 'er voor ons zoo veel nuts in 't bezit van Volkplantingen gelegen is, dan blijft 'er alleenlijk over te overweegen, hoe 'er dat nut uit te haalen is, en door welke middelen men ze kan doen bloeien en aanwakkeren, zoodaanig, dat men 'er de vrugt, welke zij belooven, van trekken kan.

Hunne Hoog Mog. hebbben dezelven gedeeltelijk aangeweezen in het octroi aan Suriname verleend, het welk door ons zoo even aangehaald en geplaatst is in het II. Deel van die werk, bladz. 161.

Het

Het geen Hunne Hoog Mog. in dat octroi voorzegd hebben, is grootendeels bewaarheid geworden door 't spoedig toeneemen en aanwassen van Suriname; doch de hoogte, welke de engelsche en fransche Volkplantingen hebben bereikt, heeft dit nog beter doen zien. Evenwel moet men 'er op aanmerken, dat, wanneer men de eerste grondslagen der Volkplantingen heeft gelegd, men zich niet heeft verbeeld, noch kunnen verbeelden, dat zij tot zulk een staat van vermogen zouden rijzen, als zij hebben verkregen: het is zeer waarschijnelijk, dat, indien men zulks vermoed hadde, andere maatregelen en schikkingen genomen en gemaakt zouden zijn geworden. Alle Volkplantingen, stichtingen en diergelijke zaaken, van wat aart dezelve ook mogen weezen, hebben dit met elkanderen gemeen, dat zij naar maate dezelve uitgestrekter en aanzienlijker worden, niet wel op denzelfden voet kunnen blijven, op welken zij aangelegd zijn. Dit is een algemeen gebrek, het welk de engelsche en hollandsche Volkplantingen vooral drukt, en het welk waarschijnelijk de waare bron is van het misnoegen, het welk tusschen de Engelschen en hunne Volkplantingen is ontstaan, en eindelijk een soort van burgerlijken oorlog heeft voortgebragt. Men heeft in de hollandsche Volkplantingen een diergelijk misverstand niet te vreezen; maar men heeft 'er een verval, en zelfs een gantschen ondergang te duchten: dezelve doet zich reeds zien in den wankelbaaren staat, waartoe de Volkplanting Suriname is gebragt, en waarvan wij te vooren (*a*) hebben gesproken. Om 'er van te oordeelen, heeft men slechts acht te slaan, dat sedert weinige jaaren de obligatien ten

laste

(*a*) D. II. bladz. 227.

laste van de Planters in Suriname van honderd tot vijftig, veertig, dertig en zelf nog laager zijn gedaald; en dat die der andere Volkplantingen zich bijna in het zelfde geval bevinden. Doch indien men te gelijk wat verder denkt, en niet ſtil blijft ſtaan bij de verſchillende bijzondere oorzaaken, door welke deze ramp in de fondſen, die gediend hebben, om de Volkplantingen te onderſteunen, is te wege gebragt, zoo zal men bevinden, dat de voornaamſte en eerſte derzelven in het beſtier gelegen is. Daar is geene algemeene uitwerking, zonder eene algemeene oorzaak, door welke zij voornaamelijk word voortgebragt; dit heb ik al eens aangemerkt. Alle Staats-geſchiedenisſen toonen ons, dat de verbastering van zeden en gewoonten onder de ingezetenen altijd zijn voorgegaan door gebreken en misbruiken, die in het beſtier waren ingeſloopen, en dat de wanorde nooit zich van een Staat meeſter maakt, zoo lange de regeering haare kracht behoudt. Bij het aanleggen van Volkplantingen heeft men geen rekening gemaakt op het vermogen, tot het welk men gezien heeft, dat zij konden klimmen. Dit heeft noodzaakelijk in het beſtier een gebrek moeten voortbrengen, van 't welk men de gevolgen niet heeft voorzien: men word het ſlechts gewaar door ondervinding: maar zoude men kunnen aarzelen, of zwaarigheid vinden om tegenwoordig te doen, het geen men, naar alle waarſchijnelijkheid, in het begin zoude hebben gedaan, indien men de gebeurtenisſen had kunnen voorzien. Men behoeft ſlechts de belangen van den Staat te overweegen, om zich te bepaalen. Indien wij het groot nut, om niet te zeggen de volſtrekte noodzaakelijkheid, van volkplantingen te bezitten, en die te doen bloeien en aangroeien, erkennen, dan blijft 'er, zoo 't mij voorkomt,

komt, niets anders overig dan dat men zich stipt houde aan de hoofd-gronden, op welken zij zijn aangelegd, en dat men verders ten haaren opzigte die veranderingen maake, welke met haaren tegenwoordigen en toekomenden staat, voor zoo veel die te voorzien zijn, best over een komen; en inzonderheid, dat men 1. indien men onze Volkplantingen weder op een goeden voet wil brengen, en aan dezelven meer uitgestrektheid geeven, wederkeere tot die wijze staatsregels, welke door Hunne Hoog Mog. voorgeschreeven zijn; en wel vooral hulp en bijstand toebrenge aan die geenen, welke zich in de Volkplantingen ter nederzetten; 2. de Planters niet bezwaare met buitengewoone rechten, impositien, of andere belastingen; 3. heiliglijk nakome de voorwaarden, waarop de octroien zijn verleend, en welke 'er den grondslag van uitmaaken; 4. de verbintenissen met de Planters aangegaan gestand doe; 5. alle pligten nakome, welken een burgerlijk of Staats ligchaam vereischt.

De Volkplantingen maaken een Staats lichaam uit, alle Burgermaatschappijen, van welken aart dezelve ook zijn mogen, vorderen vooral reglementen, welke tot grondslag, zoo van een algemeen bestier, als van de algemeene en bijzondere veiligheid en zekerheid strekken. Eene Volkplanting moet van eene genoegzaame magt voorzien zijn, om alle zoo inwendige als uitwendige geweldenaarijen te kunnen tegen gaan. Indien eene burgerlijke maatschappij dit dubbeld bestek, dit oogmerk van alle burgerlijke vereeniging, mist, of bezijden gaat, dan is zij geen Staat meer; zij is zelfs geene maatschappij. De eerste zorg, die men voor eene Volkplanting, even als voor alle Burgerstaaten moet draagen, raakt haare veiligheid:

men moet of van Volkplantingen afzien, of dezelven in veiligen staat houden. Niemand zal zich gaan nederzetten in een land, waarin men onophoudelijk gevaar loopt van door roovers of Negers vermoord te worden: niemand zal ook de lust bevangen, om te gaan woonen in een land, het welk een prooi kan worden voor den eersten zeeroover of kaaper, aan wien 't in 't hoofd zal komen, om 'er plondering aan te richten. De rampen in Suriname, en de opstand in Berbice voorgevallen, zijn, zoo het ons toeschijnt, genoegzaame bewijzen, dat wij, omtrent het veilig stellen van onze Colonien van maatregelen moeten veranderen, indien wij onze Volkplantingen niet geheel en al willen zien te gronde gaan.

De Heer van den Heuvel schijnt dit gebrek in het bestier te hebben bemerkt; hij wil, dat 'er in de Volkplantingen twee of drie bataillons van het krijgsvolk van den Staat, en voor een groot gedeelte ten kosten van den Staat, worden onderhouden. Om het wegloopen der Negers, en de verwoestingen, welke 'er de gevolgen van zijn, voor te komen, zouden (zoo hij meent) eenige caraibische Indiaanen gebruikt kunnen worden. (a) Wij hebben geen genoegzaame kennis van de geaartheid dezer Indiaanen, van hunne zinlijkheden, bekwaamheden, en neigingen, om over het middel, 't welk de Heer van den Heuvel, hier aan de hand geeft, te kunnen oordeelen: wij weeten niet, of het mogelijk zoude zijn deze Indiaanen dus in de Volkplanting te kunnen plaatsen, en of de voorzigtigheid het zoude toelaaten. Ons dunkt, dat in allen gevalle de Volkplantingen eene genoegzaame krijgsmagt behoorden te hebben, niet alleen

(a) Zie zijne aangehaalde Verhandeling, bl. 85.

leen om de wederspannige Negers of slaaven te beteugelen; om de ingezetenen der Volkplantingen te beveiligen, zoo tegens de strooperijen der weggeloopen Negers, als andere stroopers; maar ook om der Volkplantingen eene veiligheid, overeenkomstig met haaren aart en gelegenheid, te bezorgen. Wat is 'er nu natuurlijker, dan dat men wegens de wijze, waarop die krijgsmagt zoude behooren te worden ingericht, volgt den raad van den Prinse Erfstadhouder? Zoo lang de krijgszaken afhangen zullen van het begrip, en staan ter beschikking van kooplieden, zullen zij even zoo kwaalijk gaan als een koopmans comptoir, 't welk door een militair bestierd zoude worden. 'Er is geen koopman of winkelier, hoe gering hij ook moge zijn, die de zorg over zijnen winkel op een krijgsman zoude willen laaten berusten, en echter willen lieden, die geen het minste denkbeeld van de krijgskunst of krijgsverrichtingen hebben, in staat zijn, om over de middelen, tot de veiligheid van Volkplantingen behoorende, te oordeelen.

Het ware zekerlijk te wenschen, dat 'er krijgsvolk van den Staat in de Volkplantingen onderhouden werd: maar kan men zich vleien, dat HH. HH. MM. daar toe zullen overgaan, om de kosten van dit krijgsvolk, het zij in het geheel 't zij gedeeltelijk, ten laste van den Staat te neemen? Kan men het ten minste verwachten, zoo lang Hunne Hoog-Mog. niet zullen zien, dat 'er een weezenlijk voordeel voor de ingezetenen der Volkplantingen uit voortspruite, en dat Hunne Hoog-Mog. verzekerd zullen zijn, dat de bijstand, den Volkplantingen en voornaamelijk derzelver ingezetenen gegeeven, niet eeniglijk zullen strekken, om eenige deelgenooten in den eigendom van het land, te ontlasten, of om hen eene grootere uitdeeling te doen genieten?

ten? Eindelijk, zonder in een bijzonder onderzoek van de middelen, welke kunnen dienen, om in de zekerheid eener Volkplanting te voorzien, te treeden, is het genoeg, om van de noodzaakelijkheid van het onderhouden eener behoorlijke krijgsmagt overtuigd te weezen, dat men erkenne, dat eene Volkplanting, indien dezelve geen hoop geeft op behoorlijke veiligheid voor die geenen, die 'er hun verblijf houden, geene inwoonders tot zich zal trekken; en dat integendeel elk die lust zoude mogen hebben, om 'er geluk te gaan zoeken, 'er van afgeſchrikt moet worden, zoo dra hij ziet, dat zijn leeven of goederen 'er niet zeker zijn.

Na dat men in de veiligheid der Volkplantingen heeft voorzien, vorderen dezelve, dat men ook bedagt zij, om 'er de adminiſtratie van de juſtitie op een goeden voet te zetten. Het is naauwelijks te gelooven, welke klagten daar omtrent gehoord worden; en 't is ook niet te gelooven, dat zij alle geheel en al ongegrond zouden zijn. Om gerust te kunnen leeven en arbeiden, is het niet genoeg, dat men gedekt zij tegen de aanvallen van een vijandig volk; dat men niet bloot ſtaa voor de geweldenaarijen van een roover; voor muiterijen van ſlaaven: de zwakken moeten ook niet bloot ſtaan voor onderdrukking; zij, die den toom der regeering in handen hebben, moeten 'er geen misbruik van kunnen maaken, om hunne bijzondere oogmerken te bereiken; ieder moet gerust kunnen zijn, dat hij van het zijne niet zal worden beroofd, onder welk voorwendſel het ook zijn moge; en eindelijk zich recht kunnen doen verſchaffen over de verongelijkingen, welke hem mogten aangedaan worden. In 't octrooi aan de westindiſche Maatſchappij voor de Volkplanting Suriname verleend,

vindt men twee Collegien, het eene van burgerlijk bestier (*Policie*) het ander van rechtsbestier (*Justitie*). Zoo 't mij voorkomt is dit niet genoeg. Daar dienden *Ordonnantien* en *Reglementen* te zijn voor deze beide voorwerpen van algemeen bestier, geschikt naar den aart en gesteldheid van de plaats. Eene *Instructie voor den Hove van Holland*, eene *manier van procedeeren in de steden en ten platte Lande van Holland*, zijn niet geschikt, om tot een richtsnoer der rechtspleegingen in onze Colonien te kunnen dienen. Zoodaanige *Ordonnantien* en *Reglementen* schijnen 'er vooral noodzaaklijk te zijn, om dat het opperste gezag te ver afgelegen is, om spoedig de misstappen en misbruiken tegen te gaan, voor al zulken, tot welken die geenen, welke in de Colonien aan 't hoofd van 't bewind zijn, ligt kunnen overslaan.

Men klaagt, en misschien met reden, over ontrouw in 't schatten der Plantaadjen, wanneer 'er geld voor opgenomen word, en de waarde daar toe bepaald moet worden. De Heer van den Heuvel (*a*) is van oordeel, dat het dienstig zoude zijn, de schatters of waardeerders persoonlijk te doen instaan, voorreerst, dat waarlijk het getal der gronden, slaaven, en gebouwen, bij hunne lijsten van waardeeringe opgegeeven, aldaar gevonden worden, en alvoorens de Plantaadjen te waardeeren, de slaaven en slaavinnen te doen merken, en daarna alle verkoop van dezelven, anders dan met kennisse van den Raad, en mits eenen anderen in de plaats koopende, te beletten; de bepaalingen van de gewoone prijzen, zoo van een akker best zuiker-riet en meest beloovende koffi-boonen, als van de mindere naar evenredigheid stiptelijk te doen achtervolgen; bij

(*a*) Ter aangetoogen plaatse, bladz. 89 en volg.

bij ongemeene daalinge op de producten vermindering van renten toe te staan, mishandelingen omtrent de slaaven door goede wetten voor te komen; de voortteeling der slaaven te begunstigen; vreemdelingen aantelokken en die nevens de Planters, welke 'er bereids zijn, tot nieuwe onderneemingen aantemoedigen; belooningen te belooven voor nieuwe ontdekkingen en uitvindingen, de belastingen op de in tuinen werkende slaaven te verminderen, en het geen men daardoor kwam te missen weder te vinden door imposten op de pracht; vreemde landloopers en ook inheemsche gezonde bedelaars te veroordeelen, om een gezet getal van jaaren als soldaaten te dienen, en die naderhand wat onderstand te geeven, omze daar door tot geringe Planters te bevorderen; te beproeven of men de weggeloopen Negers in *Suriname* niet aan onze noodwendigheden gewennen, en tot een zittend leeven zoude kunnen brengen; de coloniën verder uit te breiden; Cayenne van Frankrijk te koopen.

Alle die inzigten zijn zekerlijk zeer goed: maar wat middelen zal men bij der hand neemen, om, bij voorbeeld, de slaaven te winnen; hen van het wild leeven af te trekken, en smaak voor onze zeden en gewoonten in te boezemen? Zouden die, waarvan de oude volken zich hebben bediend, om andere te beschaaven en aan zich te verbinden, wel in onze volkplantingen te pas komen? Daar is doorgaande zoo een onderscheid tusschen Natien en Natien, dat men al vrij behoedzaam te werk moet gaan, om het geen bij de eene geschiedt tot eene andere over te brengen. Doch wat hier van ook zijn moge, dit is ten minste zeker, dat 'er niets behoorde verzuimd te worden, om het wilde volk te beschaaven, en daar door te meer gelegenheid te geeven tot den voorspoed

der Colonien, die het welvaaren van 't Vaderland zoo merkelijk kan ondersteunen.

Men heeft meer dan eens gezegd, dat 'er geen beter school voor de zedeleer en staatkunde is, dan de Historien: en waarlijk, wanneer men de Geschiedenissen en lotgevallen der Rijken nagaat, vindt men 'er een vasten regel aangeweezen, die op alle Staaten, op alle burgermaatschappijen, zoo oude als hedendaagsche, van welk een aart zij ook mogen weezen, toepasselijk zijn, naamelijk de rechtvaardigheid te doen heerschen, de goede trouw te handhaaven, de verdiensten en bekwaamheden te eeren en te beloonen. De Hollanders hebben geene andere aanmoedigingen noodig: zij begeeren geene gunstbewijzen; het is hun genoeg, dat hun geen verhindering in den arbeid toegebragt worde; dat men hunne verrichtingen niet belemmere; dat men hen niet noodzaake den arbeid te laaten vaaren. Ons volk is uit den aart arbeidzaam, vlijtig, nijver, zuinig: het rekent, hoeveel zijn arbeid hem kan opbrengen: in deze berekening onderstelt het als iet zekers dat de wetten niet vruchteloos spreeken, dat het recht onpartijdig zal worden geoefend; dat 'er aan den loop der zaaken geen belet zal geschieden; dat zijne verrichtingen niet zullen onderworpen zijn aan willekeurige daaden, 't zij van de zijde der Wethouderen, 't zij van den kant van hun, die het bewind over de algemeene zaaken in handen hebben, of van anderen, die den meester over hen zouden speelen: deze berekening maakt het, in de vooronderstelling, dat het volkomen vrijheid zal hebben zijne zaaken te verrichten en recht hebben tegen ieder, welke het hier in zoekt te benadeelen. Indien onze landaart vindt, dat hij hier op staat kan maaken, zoo legt hij zich toe op alles, wat hem voorkomt eenig

voordeel te kunnen geeven. Hij vreest dan niet de guiterijen van een meineedigen, om dat hij meent 'er niet voor bloot te staan; hij is niet bevreesd, dat een bankbreeker hem van een gedeelte zijner goederen zal berooven, omdat hij zich verzekerd houdt, dat 'er door de wetten in voorzien is; hij bekommert zich alleen met de rampen, van welken de handel nooit te bevrijden is, en waar tegen hij alle mogelijke voorzorgen neemt; hij zet zijne onderneemingen met vertrouwen voort, en wacht den uitslag met bedaardheid af.

INDIEN men vooronderstelt, dat 'er in de Volkplantingen een verstandig en welgeregeld burgerlijk bestier heerscht, en indien het recht 'er insgelijks wel gehandhaafd word, zoude men dan wel zoo dikwijls hooren spreeken van de kwaade behandelingen, welken de slaaven ondergaan? Het persooneelijk belang, wel begreepen zijnde, moet de Planters natuurlijker wijze aanzetten den slaaven zoetigheden toe te brengen, om daar door de voortteeling te bevorderen; de Negers in te neemen en dezelven aan een stil leeven te gewennen: wat middel is bekwaamer om de Indiaanen te winnen, en de Negers te rug te doen keeren, dan een voorbeeld, uit het welk zij zien, dat men rechtvaardiger en deugdzaamer is en meer goede trouw bezit dan zij, en dat de aangenaamheden des leevens en der samenleeving voornaamelijk uit de gezellige deugden voortspruiten? Nooit heeft de list een mensch in achting gebragt. Indiaanen en Negers moeten, naar hunne begrippen, alle zulke, welke van de meerdere bekwaamheid, en oefening, die zij boven hen hebben, gebruik maaken, om uit hunne eenvoudigheid en onkunde een onrechtmaatig voordeel te trekken, en hen te plaagen, te kwellen, of op eenige andere wijze te mishandelen,

met de uiterste verachting en verontwaardiging aanzien. Minder noodig hebbende, bezitten zij meer krachten: en 't valt niet ligt menschen onder te brengen, welke een vermaak scheppen, zulken te wederstaan, die zich beroemen voortreffelijker en magtiger dan zij te zijn; menschen, die niets te verliezen hebben dan een leeven, 't welk zij moeds genoeg hebben te verachten.

De Heer van den Heuvel, spreekende van de middelen, welke zouden kunnen dienen, om de onderneemingen in de Volkplantingen aan te moedigen, schijnt eene bijzondere bescherming en bijzondere gunsten van de Overheid te verlangen. Maar hapert het in dit stuk wel aan de Hooge Overheid? Zoude men niet veel eer mogen verlangen, dat zij, die het bestier hebben over die onderscheiden handeldrijvende genootschappen, welken men indische Maatschappijen, Societeit van Suriname, Directie van Berbice noemt, het belang der zaaken, aan hunne zorge toebetrouwd, wat zorgvuldiger behartigden?

De indische Maatschappijen en de gemeenschappen aan welken de Volkplantingen toebehooren, zijn genootschappen, door eene vereeniging van meer of min bijzondere persoonen voortgebragt: zij zijn allen aangegaan met het zelfde oogmerk: naamelijk, om voordeelen van handel te bekomen, welken men meende in de nieuwe voorwerpen, die zich in Asia, Afrika en Amerika opdeeden, te vinden. Wij hebben verslag van de wijze, op welke deze gemeenschappen zijn opgekomen, gedaan. Men heeft kunnen opmerken, dat zulks geschied is door deelneemingen: wij hebben ook doen zien, dat deze deelneemingen zijn verdeeld geworden in aandeelen, welken men *actien* noemt, een woord, waar mede men het aandeel of recht be-

tekent,

tekend, het welk hij, die geld tot het bijeenbrengen der hoofdsomme van de maatschappij heeft toegelegd, aan of op dezelve heeft. Deze *actien*, voorwerpen van handel zijnde geworden, hebben eene meer of mindere waarde gekreegen, naar maate van de jaarlijksche uitdeeling, welke men 'er van konde verwachten: op deze wijze zijn dezelve uit de eene hand in de andere gekomen; en zij hebben bij vervolg van tijd de oplettenheid niet verder getrokken, dan 'er hunne bezitters eene uitdeeling van genooten. Langzaamer hand en ongevoeliglijk heeft men haaren eersten oorsprong vergeeten, en de beweegredenen, welke dezelven eerst hebben doen voortkomen geheel en al uit het gezigt verlooren: men heeft zich niet langer toegelegd, om de voorwerpen van koophandel ten algemeene nutte te vermeerderen, maar om den amptenaaren der Maatschappije voordeelen, en den houderen der actien jaarlijks eene uitdeeling te bezorgen. Eene handelwijze, welke altijd eene handeldrijvende maatschappij, van hoedaanig eenen aart dezelve ook zijn moge, te gronde zal doen gaan. De Schrijver der reeds meergedagte *Aanwijsing der Gronden en Maximen*, spreekende over het nadeel, het welk door octrooien aan zekere genootschappen te verleenen den algemeenen koophandel en scheepvaart word toegebragt, laat zich, ten aanzien der O. en W. I. Compagnien aldus hooren:

„ DOG met het opregten der Geoctroyeerde „ *Compagnien* op *Oost*- en *West-indien* was het „ een geheele andere saak: want het *een noodsaakelik quaad* heeft schijnen te weesen, om dat men „ wilde handelen in ende omtrent soodaanige Landen, daar onse vyanden voor particulieren te „ sterk souden sijn geweest, sulks in alle manieren „ schijnd dienstig geweest te zijn, dien handel

 „ door

„ door een kragtig gewaapende hand te fondeeren;
„ en dat vermits dit Land met den oorlogé teegen
„ den *Koninge* van *Spanjen* worstelende, alle sijne
„ kragten noodig had; het seer voorsigtelik is ge-
„ weest, die *Geoctroyeerde Compagnien* op te reg-
„ ten: maar nu dien handel aldus gefondeerd is,
„ soo soude men konnen twijffelen, of gemelde
„ Compagnien altijds op den ouden voet behoor-
„ den te continueeren; nademaal eenige *Politiken*,
„ sig des verstaande, met schijn van reedenen
„ staande houden, dat de politike regul, *res facile
„ iisdem artibus retinentur quibus initio partæ sunt*,
„ op de selfde wijse alsmen de saaken verkrijgd,
„ kan men de selfde ook best bewaaren, op onse
„ Compagnien gansch niet kan werden gepast:
„ Want het seeker is, dat de eerste beweegreeden
„ tot de Octroyen, naamentlik het *oorlog teegen
„ Spanjen ende Portugal*, nu ophoud ende dat by
„ voorvalle van eenigen oorlog teegen die Volke-
„ ren, sy niet meer aan ons, maar wy aan haar
„ formidabel souden weesen. Ende ten anderen,
„ gelijk het aan de eene zijde kennelik is, dat in
„ den beginne seer noodsaakelik is geweest door
„ het swaard eenige *conquesten* der specerie Eilan-
„ den op gemelde Vyanden te maaken, ende dat
„ hoe de selve meer Landen *conquesteeren*, hoe de
„ selve meer Regt ende bequaamheid tot den han-
„ del die aldaar konde vallen, verkrijgen: soo kan
„ aan de andere zijde niet werden ontkend dat als
„ die *goede Land-conquesten* gedaan zijn, de *Gron-
„ den* ende *Maximen* van welvaren der gemelder
„ Compagnien *beginnen aan te lopen* ende te strij-
„ den, *teegen des gemeenen Lands welvaren*, kenne-
„ lik bestaande in eenen gedurigen aanwas onser
„ Manifacturen, Negotien ende Reederyen in
„ Vragt-scheepen: daar nogtans het waarhaftige

„ In-

„ *Interest* soodaniger Compagnien, bestaat, in het
„ meesten voordeel der gemeene Participanten te
„ souken, selfs met vreemde ende onsen Manifa-
„ cturieren, als meede allen anderen Ingeseetenen
„ seer schadelike manifacturen ende andere gemaak-
„ te werken in onsen Landen te brengen, ende
„ door gansch Europen te venten; ende in het
„ korte gesegt met de *aller minste* negotie ende na-
„ vigatie, de *meeste* winsten te doen. Gelijk be-
„ kend is, dat ingevalle de *Oost-indise Compagnie*
„ op Japanse rokken, Indiaanse Bed- ofte Tafel-
„ kleden, &c. meer profijte weet te doen als op
„ *rawe sijden*; ofte indien gemelde Compagnie door
„ *schaarsheid* in Noten, Foelie, Nagelen, Caneel,
„ &c. te veroorsaken, de prijsen in Europa soda-
„ nig konde doen steigeren, dat op *honderd lasten*
„ derselver specerien, al soo veele winsten konde
„ doen als op *duisend*, men niet behoorde te ver-
„ wagten, dat sy die *rawe sijden*, ende die onno-
„ dige en voor haar seer lastige onkosten tot *meer-*
„ *dere Negotie* ende *Navigatie*, als eeven die hon-
„ derd lasten vereischen, soude doen: maar wel,
„ dat sy liever om die meerdere Negotie ende Na-
„ vigatie te vermijden, alle het overige in de In-
„ dien soude doen verbranden.

„ Ende eeven alsoo weinig kan van soodanige
„ Compagnien ontkend werden, dat hoe de selve
„ meer Landen conquesteeren, hoe de selve haar
„ *capitaal* meer moeten gebruiken en spendee-
„ ren tot conservatie der gemelden Landen, ende
„ hoe de selve meer te beheeren hebbende, de
„ koopmanschap min konnen behertigen en ver-
„ meenigvuldigen: daar ter contrarie onse particu-
„ liere Ingeseetenen, door die meenigvuldige ge-
„ conquesteerde sterkten en Landen, des te meer
„ bequaamheids en securiteits souden hebben, om

„ op

„ op de *Indien* te handelen. Immers zijn wy ge-
„ noegsaam aanstonds met het opregten der *West-*
„ *indise Compagnie*, die voor deesen considerable
„ *oopen Handel* op *Guinea*, ende den *Sout handel* op
„ *West-indien*, daar door quijt geworden; en het
„ quaad den Koning van Spanjen in West-indien
„ door de Compagnie aangedaan, is ons wederom
„ ten huise gekoomen: sulks wy geene *lof-sangen*
„ sullen *singen* over de Compagnie die de handen
„ van particulieren heeft gesloooten, en geoorlogt,
„ in plaatse van te negotieeren, of wel ten min-
„ sten de gemeene Ingeseetenen op alle haare con-
„ questen onderentussen vryelik te laaten handelen.
„ Ter contrarie heeft men daar door seer veele goe-
„ de Ingeseetenen verarmd, en oorsaak tot dit rijm-
„ tjen gegeeven:

Tweemaal vijf is tien,
Ik set nul en houd ien:
1 voor de Quanten
En 0 voor de Participanten.

„ Daar men door *eene oopene negotie*, en by gevolge
„ welgegronde *colonien*, niet alleen die magtige
„ Landen *Brasilien*, *Guinea*, *Angola*, *Sant Tome*,
„ *&c.* seer ligtelik met seer kleine onkosten teegen
„ alle uitheems geweld soude hebben konnen be-
„ schermen; maar dat seer considerabel is, wy
„ souden hebben konnen eenen ongelooffelijk gro-
„ ten handel drijven, met onse eige Natie, buiten
„ vreese dat een uitheems *Potentaat* sijn' handen
„ op onse scheepen, goederen, ende schulden sou-
„ de leggen; gelijk nu alle Ingeseetenen van Hol-
„ land, niet dan in Europen handelende, geduu-
„ riglik die vreese onderworpen zijn; En hoe con-
„ siderabel, profijtelik, en vast die handel soude
„ ge-

„ geweest zijn, salmen seer ligtelik konnen be-
„ grijpen, indien men wel gelieft te overweegen,
„ dat alle gemelde Landen uitleeweren de beste
„ *specie* van waaren, die over al in Europen wer-
„ den begeerd, ende nergens anders van daan soo
„ goed konnen werden gehaald: nameatlik, *Sui-
„ ker*, *Brasilien-houd*, *Oliphants-tanden*, *Goud*, *&c*,
„ ende dat sy daar teegen van nooden hebben, en
„ de dienvolgende uit Holland souden hebben ge-
„ trokken, meest alle *spijse*, *drank*, en *kleederen*;
„ ja selfs meest alle *bouwmaterialen* tot *huisen* en
„ *scheepen*. Nu zijn wy dit alles quijt, en 't zijn de
„ ordinaare vrugten ofte straffen der *monopolien* en
„ *conquesten*, die men door gebrek van Coloniers
„ met geduurige groote onkosten moet ende heeft
„ willen behouden. God geeve de *Oost-Indise Com-
„ pagnie* sig daar aan spiegele, eer het te laat zy." (*a*)

HET zijn niet alleen de indische Maatschappijen, maar alle andere genootschappen, gelijk de Societeit van Suriname, die welke de Volkplanting Berbice, Essequebo, en Demerarij enz. in eigendom bezitten, *welke niet dan het belang der deelgenooten zoeken*, en die, het welk nog erger is, meenen, dat *zij geen ander kunnen en moeten zoeken*. Dit zoude juist zoo een groot kwaad niet zijn, indien zij, die het bestier van die genootschappen in handen hebben, altijd even zeer verlicht waren omtrent het waare belang der deelgenooten, en indien zij altijd de magt hadden de beste zijde te kiezen.

DE actien zijn tegenwoordig in zoo veele handen verspreid en verdeeld, dat ieder, die bij de maatschappij belang heeft, genoegzaam ongevoelig is voor haar wel of kwaalijk vaaren: de bijzondere lieden bekommeren 'er zich niet mede; zij

(*a*) *Holl. Pol. Gronden* enz. I. D. Cap. 19 p. 84 - 88.

zij ontvangen de uitdeeling, zoo men 'er eene doet; zoo men 'er geen of slechts eene zeer geringe doet, zoo getroosten zij zich dit, om dat die geenen, welke de actien bezitten, gemeenelijk lieden zijn, die buiten dat kunnen leeven; en, indien het hun niet gelegen komt omze te behouden, vinden zij altijd middel om 'er zich van te ontdoen. Men zoude misschien niet ver van den weg af zijn, als men zich verbeeldde, dat de oostindische Maatschappij zich thans alleen staande houdt door de hoofddeelgenooten; welke 'er maar alleen deel in neemen op hoop, dat zij eens bewindhebber zullen worden, en dan de inkomsten en voordeelen, welke 'er aan verknocht zijn, genieten. Dit is een gebrek, 't welk de Schrijver der *wijsgeerige en staatkundige Geschiedenis der bezittingen der Europeaanen in de beide Indien* dezer maatschappije te laste legt, en het welk men in het algemeen allen, die het bestier over diergelijke genootschappen hebben, en in het bijzonder mede hun, die het over de Volkplantingen voeren, te laste legt. Hier uit spruit (gelijk die Schrijver aanmerkt) voort, dat zij, die bij ons het bewind over eene Volkplanting hebben, gemeenelijk weinig kennis van den aart dier bezittingen hebben; en weinig gezind zijn 'er acht op te slaan, en daarenboven door hun beroep, door hunne bijzondere bezigheden en het gering belang, 't welk zij 'er in hebben, ligtelijk afgetrokken worden van de zorg, welke zulke voorwerpen vereischen: dit is de reden, waarom de zaaken dier groote maatschappijen thans (zoo men wil) bijna eeniglijk staan in handen van een amptenaar, wien men den naam van Secretaris, Advokaat of Boekhouder geeft, naar het meer of min aanzien, 't welk men hem wil geeven; maar die inderdaad voor den eersten Staats-

dienaar dier Maatschappijen kan aangezien worden, nademaal zij alle eene zekere heerschappij oefenen. Indien de Bewindhebbers zoo gelukkig zijn, van een bekwaam, verstandig, oprecht, voorzigtig, werkzaam, en vooral mede een kundig man in zaaken van koophandel aan te treffen, zoo kunnen de zaaken dier Maatschappijen redelijk wel gaan; mits dat in zoodaanig een geval de ijver van dezen Amptenaar nooit gedwarsboomd worde; en dat men hem eene volkomen vrijheid laate, om zijne oogmerken ter uitvoeringe te brengen, en zelfs hervormingen te maaken: maar indien men bij ongeluk aantreft een eigenzinnig man, een die onkundig is, los, niet zeer bekwaam, om zaaken te bestieren, of listig, en niet dan zijn eigen belang of grootheid zoekende, wat zal 'er dan het gevolg van zijn?

Is het in zoodaanig een geval niet te vreezen, dat de Planters verdrukt zullen worden, en dat de kooplieden, welke bij de Volkplantingen belang hebben, 't zij als eigenaars van plantaadjen, of goederen daar gelegen, 't zij als op dezelven handeldrijvende, bloot zullen staan voor duizenderlei kwellingen, of bijzonderlijk beschermd en begunstigd, naar dat zij bij dien eersten Staatsdienaar wel of kwaalijk zullen staan? dat de Planters dan niet anders zullen zijn, dan onderdaanen, over welken men eene volstrekte en zelfs willekeurige magt kan oefenen; welke voor muitelingen zullen worden uitgekreeten, op de geringste vertoogen, welken zij zullen doen wegens de onrechtvaardigheden, die men hun aandoet; welken men met nieuwe belastingen zal overlaaden, en welken men onder den last van duizenderlei knevelaarijen zal doen zuchten? dat men altijd schoonschijnende voorwendsels zal kunnen vinden, om aan alle de slechte

te handelwijzen eenen glimp te geeven? bij voorbeeld, dat men voor de belangen der deelgenooten waakt; dat het onmogelijk is zich op eene andere wijze uit de zaaken te redden; en dat de nood zulks vereischt? Men zal niet langer op de grondregelen, welke gediend hebben, om de Planters derwaards te lokken, redeneeren, maar volgens de staatsregels der Vorsten, welke onophoudelijk spreeken van de behoefte van den Staat, als hunne gunstelingen, hun best hebben gedaan, om hunne schatkist te ledigen, of dat eene verkeerde huishouding drie vierde deelen van de inkomsten te loor doet gaan, en die niet overweegen, dat de Staat armer word, naar maate dat men het volk buiten staat stelt om tot fortuin te komen. Zie daar, waar voor eene Volkplanting zal bloot staan, wanneer haar bestier of bewind zal gesteld of gelaaten worden in handen van zulk slag van menschen, die of onkundig zijn van 't geen tot een algemeen bewind behoort, of, door bijzondere inzigten gedreeven, het geheel bewind van eige belangen of eigenzinnige grilligheden doen afhangen.

De Abt Milot, spreekende van de verandering, die 'er in de zaaken van Spanje voorviel, nadat de Hertog van Vendôme 'er aangekomen was, eindigt dus: „ Indien Vendôme 'er niet geweest was, „ indien men hem in zijn stil leeven gelaaten had, „ misschien zoude de Spaansche Monarchij aan het „ Huis van Bourbon ontvallen zijn. Gelukkig de „ Vorsten wanneer zij gebruik van groote mannen „ weeten te maaken!" (*a*)

Wij zullen 'er bijvoegen, *Gelukkige Maatschappijen, wier zaaken staan in handen van bekwaame en oprechte lieden!* Wij mogen derhalven het verkiezen

(*a*) *Beginselen der Historie van Engeland* D. III. p. 400. van den franschen Leydschen druk.

zen en gebruiken van bekwaame, kundige en eerlijke lieden in zaaken van algemeen bestier, wel onder de eerste en veiligste middelen, om den handel weder te doen bloeien, stellen. Men wacht zich wel zorgvuldiglijk, een koetsier te huuren zonder alvorens van zijne bekwaamheid verzekerd te zijn: waarom zal men dan waagen, het lot van eene gantsche Volkplanting te stellen in onbekwaame handen?

„ Alle de verlichte Mogendheden (zegt de „ Schrijver der *wijsgeerige en staatkundige Geschiedenis* IV. D. bl. 382.) hebben het nadeelig bevonden, haare Amerikaansche Bezittingen te laaten in de handen van uitsluitende „ Maatschappyen, wier byzondere belangen niet „ altoos overeenstemmen met het algemeen belang. „ Zy hebben gedagt, dat haare onderdaanen in de „ nieuwe waereld, zo wel als die in de oude, „ regt hadden, om van geen ander gezag afhanklyk te zyn, dan dat der algemeene Wetten. Zy „ hebben geloofd, dat haare Volkplantigen spoediger opgang zouden maaken, indien zy, in plaats „ van eene middelyke bescherminge, de onmiddelyke bescherming van den Staat genooten. De „ uitslag heeft de gegrondheid deezer bedenkingen, „ meer of min, bekragtigd. Holland alleen heeft „ een zo eenvoudig en redelyk ontwerp niet omhelsd; niettegenstaande alles zamenspande om het „ voor hetzelve noodzaaklyker dan voor alle andere „ volken te doen worden.

„ Zyne Bezittingen liggen volstrekt open voor „ de vyanden, die de eerzucht of het misnoegen „ hem, vroeg of laat, zouden kunnen verwekken. „ De snoode behandeling, welke de slaaven aldaar „ ondergaan, dreigt eenen opstand. Een gedeelte „ der koopmanschappen, die onverminderd na het

„ Moederland behoorden gezonden te worden,
„ gaat dagelyks na de vreemde Volkplantingen van
„ Noord - Amerika. De weinige zucht, welke
„ eene loutere handeldryvende Natie, eigenaartig,
„ voor den Akkerbouw heeft, wordt, in de nieuwe
„ waereld, versterkt, door de misbruiken, onaf-
„ scheidbaar eigen aan het aldaar vastgesteld Land-
„ bestuur. De middelen, om aldaar eene nieuwe
„ orde van zaaken in te voeren, zyn boven het
„ gezag, de bescherming en de waakzaamheid ee-
„ ner byzondere Maatschappye. De omwenteling
„ is aan de onmiddelyke zorgen en bemoeijingen
„ van 's Lands Staaten verknogt."

Indien men naauwkeuriglijk onderzoeken wilde, welke redenen de Mogendheden hebben bewoogen om bijzondere Maatschappijen, met een uitsluitend voorrecht, ten aanzien van indische bezittingen van landen, vaart, en koophandel, te begiftigen, zoo zoude men naar alle waarschijnelijkheid bevinden, dat zulks niet geschied is, om dat *de bijzondere belangen juist niet altijd overeenkomen met het algemeen belang*; maar om geheel andere redenen. Het valt niet ligt te gelooven, dat de Maatschappijen, met een uitsluitend voorrecht voorzien, uit haaren aart onbekwaam zouden zijn tot het bewindhebben over Volkplantingen, en dat dit voorgewend gebrek door niets verholpen of opgewoogen zoude kunnen worden. Hier, gelijk in meer andere zaaken, ligt dit gebrek niet zoo zeer in de form, als in de zaak zelve. De Oostindische Maatschappij is opgericht en staande gebleeven, in weerwil van het gebrek, waarvan die Schrijver spreekt: alles hangt af van het beleid der zaaken: en het is zoo min eene weezenlijke eigenschap van deze of geene regeering een goed beleid te hebben, als het eene weezenlijke eigenschap eener Maatschap-

pije,

pije, een uitsluitend voorrecht hebbende, zoude zijn van met een kwaad beleid gepaard te gaan.

Daar bij moet men acht geeven, dat de Volkplantingen niet geheel afhangen van het gezag dier Maatschappijen, noch van de bijzondere wetten, welken die Maatschappijen recht hebben te maaken. Deze Maatschappijen zijn opgericht met voorbehouding van de opperste magt der Algemeene Staaten, en onder het hoogst gezag van Hunne Hoog Mog., gelijk uit de octrooien of charters, aan die Volkplantingen verleend, blijkt. Zijn 'er tijden of gevallen geweest, in welken zij, die het bewind over dezelven in handen hadden, de paalen hunner magt hebben overschreeden, en te werk zijn gegaan, als of zij een eigendunkelijk gebied konden oefenen; ziet men thans zelfs de voorwaarden, op welken de octrooien zijn verleend, niet naauwkeurig genoeg in acht genoomen, dit zijn abuizen en misbruiken, welke kunnen verbeterd of hervormd worden: zij geeven noch bewijzen geen recht. Eindelijk, wat 'er ook van zijn moge, dit blijft zeker, dat het welvaaren van een genootschap, of de goede uitslag eener zaak weezenlijk afhangt van de wijze, op welke dezelven bestierd worden.

Wij hebben hier boven gezien, hoeveel het gezag en aanzien der Prinsen Stadhouderen hebben toegebragt, om de krijgsverrichtingen en andere onderneemingen in Indië wel te doen uitvallen; wij hebben gezien, welke zwaare nadeelen het Gemeenebest heeft geleeden, nadat het zelve dat aanzien en dien invloed heeft gemist: zoude het thans, daar het Gemeenebest een Eminent Hoofd heeft, het welk geen ander bijzonder belang heeft dan dat van den Staat, en 't welk geen ander doelwit kan hebben dan de welvaart van alle de leden, wel-

ke denzelven uitmaaken, te helpen bevorderen, moeielijk vallen, om het gebrek, 't welk de Schrijver, dien wij zoo even hebben aangehaald, in de Maatschappijen, die een uitsluitend voorrecht hebben, meent te zien, weg te neemen. Deze bedenking moet natuurlijk invallen, als men gade slaat wat men van een Eminent Hoofd verwacht, en met eenigen grond, zoo 't schijnt, zoude kunnen verwachten. Ook spreekt 'er de Heer VAN DEN HEUVEL op dien voet van, als hij zegt. „ Om hier toe „ de lieden van aanzien te meer aan te moedigen, „ zal het zijne Doorluchtige Hoogheid onzen veel „ geliefden Erfstadhouder, aan geen ijver voor het „ gemeene welwezen, noch aan verlicht oordeel „ ontbreeken, om zijne hooge gunst te doen ge„ nieten, en zelfs tot de regeering te verkiezen „ zodanige waardige leden der maatschappije, wel„ ke in dezen het meest uitmunten." (a)

DIE dit leest, zoude mogelijk in de verbeelding kunnen vallen, dat het geheel en al van den Heere Erfstadhouder afhangt, om naar zijn welgevallen over ampten, waardigheden en bedieningen te beschikken, en daar mede te begiftigen zulken, welken Hoogstdezelve zoude bevinden daar toe de bekwaamsten te zijn. Het is verre van daar. Z. D. Hoogheid is gewoonelijk in haare keuze gebonden door het recht, het welk de Leden van de Regeering hebben, om een zeker getal lieden aan hoogstdenzelven voor te draagen, uit welken Z. D. H. de keuze doet: zal de Prins derhalven eene keuze doen, zoo als de Heer VAN DEN HEUVEL gaarne zag, zoo is het noodzaakelijk dat die geenen, welke het recht hebben, om *nominatien* te maaken, zoodanig door den yver voor het algemeen welzijn aange-

(a) *Ter aangehaalde pl.* bl. 68.

gezet worden, dat zij geen andere persoonen noemen, dan die, welke de ampten, waartoe zij worden voorgesteld, best verdienen, en de meeste bekwaamheid hebben, om dezelven te bekleeden: en dewijl het den Heere Erfstadhouder onmogelijk is alle de persoonen, die op eene nominatie, of anderzins naar een ampt staan, door zich zelven te kennen, moet 'er nog bij komen, dat 'er altijd leden van de regeering zullen weezen, kundig, rondborstig en oprecht genoeg, om naauwkeurige en waarachtige onderrichtingen aan den Vorst te geeven, ten einde voor te komen, dat Z. D. Hoogheid eene keuze doe, welke zijne goede oogmerken, en behartiging van het algemeen welzijn, niet zoude beantwoorden. Wanneer dit niet geschiedt; wanneer men van den Prins eerder eischt en afvordert, dan verzoekt, dat Hoogstdezelve dit of dat ampt geeve aan deezen of geenen, om maagen of vrienden te helpen, en, daar in niet slaagende, hetzelve den Prins betaald zette; met Hoogstdenzelven in zijne goede neigingen en inzigten voor het welvaaren van het Vaderland te dwarsboomen; hoe kan men dan den Prins verantwoordelijk maaken voor de onkundige, onbekwaame of oneerlijke lieden, die 'er in de ampten of bedieningen geraaken? Hoe kan men, in die omstandigheden, van den Prins vergen of verwachten, dat Z. D. H., wier handen men van alle zijden bindt, het Gemeenebest niet voorzie dan van bekwaame lieden? En in 't bijzonder, hoe kan men van Z. D. H. ten aanzien der Volkplantingen, omtrent welken men haaren invloed geheel heeft afgesneeden, begeeren, dat zij daar in eenige verbetering toebrenge. De eerste stap daar toe zoude eene schreeuw doen uitgaan, dat zij het op de Vrijheid gemunt had.

EENENTWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Beschouwing van verschillende bijzondere Middelen, welke medewerken kunnen tot verbetering van Vaart, Koophandel, en Manufactuuren.

In de Verhandeling, gevoegd bij de Propositie door wijlen Z. D. H. den Prins van Oranje, Vader van Z. D. H den tegenwoordigen Heere Erfstadhouder, word aangemerkt (a) dat „ de administratie van justitie in deese Landen altoos „ suiver en onvervalscht is geweest, geen distinctie „ tusschen Groot of Klein, Ryk of Arm, ja selfs „ niet tusschen Vreemde of Inwoonder. Dat het „ waare te wenschen dat men teegenwoordig, be„ halven op onvertoogen en onpartijdig, meede „ op kort en prompt regt mogt roemen, aangezien „ daar van de influentie op den koophandel seer „ groot is." Het is onbetwistbaar, dat eene spoedige rechtspleeging een der grootste voordeelen is, welken men in eenen Staat kan wenschen: dat de handel vooral kort recht vordert, en dat een koopman dikwijls meer nadeel lijdt door de uitstellen en onzekerheden van een rechtsgeding, dan door weezenlijke verliezen, al was het maar alleen daarom, dat de langwijligheid van een rechtsgeding hem belemmert in de algemeene berekening zijner zaaken: ook ziet men, dat 'er kooplieden zijn, welke liever van eene rechtvaardige aanspraak afzien, dan hun achterweezen bij middelen van rechten te vorderen: echter moeten wij daar omtrent aanmerken, dat, alhoewel het ten hoogste te wenschen

(a) Bl. 13.

schen ware, dat men de rechtsgedingen konde verkorten, zulks nochtans in alle rechtszaaken niet wel mogelijk is; de eenen vorderen meerder nasspoorin-gen, de anderen minder; de omstandigheden zijn in veele gevallen zoo ingewikkeld, dat het niet gemakkelijk valt het stuk, waar het op aankomt, na te gaan. Het eindoogmerk der rechtspleeging is recht te doen, en ieder te doen erlangen, wat hem toekomt. Doch dit kan niet geschieden, zonder naauwkeurig onderzoek, wie der twistende partijen het recht aan haare zijde heeft; en dit onderzoek vordert, dat men de partijen hoore, en tijd en middel geeve, om alles bij te brengen, het welk dienen kan, om den Rechteren van alles volkomenlijk te onderrichten: indien het tot deze onderrichting noodig is, dat 'er getuigen worden gehoord, om daaden te bewijzen, hoeveel tijd is 'er dan niet dikwijls noodig, om een rechtsgeding in staat van wijzen te brengen, zonder dat noch de Rechters, noch de Advocaaten en Procureurs, noch de partijen zelve hetzelve spoediger kunnen ten einde brengen. Het schijnt derhalven, dat deze zaak aan geen algemeenen regel onderworpen kan worden, daar het geen, wat in zekere gevallen goed zoude zijn, in andere gevallen kwaad zoude weegen.

Dit ongemak is, naar alle waarschijnelijkheid, de oorzaak, waarom men in alle landen, waarin men zijn werk heeft gemaakt, om den handel te begunstigen, een middel heeft aangenomen, het welk niet wel schijnt te strooken met den regel, die den grondslag van alle rechtspleeging uitmaakt; naamelijk de *provisioneele namptissementen*; dat is, die vonnissen, waarbij een rechter, *bij voorraad*, aan een koopman de voldoening van het geen hij eischt toewijst, deszelfs schuldboek, met aanbod

om de deugdelijkheid daar van te bezweeren, voor een voldoend bewijs van zijnen eisch aanneemende, tot dat het tegendeel beweezen zij: deze provisioneele vonnissen, welke om hun algemeen nut vrij algemeen tot alle zaaken van koophandel, van welken men behoorlijke aantekening houdt, zijn overgebragt, komen niet alleen veele rechtsgedingen voor, maar zij strekken grootelijks, om aan valsche en beuzelachtige voorwendsels van dewelken men zich kan bedienen, om eene betaaling te ontduiken of te vertraagen, af te snijden. Die geenen, welke dien weg gaarne zouden inslaan, vreezen, dat zij bij voorraad zullen moeten betaalen, en gevolglijk vruchtelooze kosten maaken.

Het middel van arrest of bezetting, is ook zeer nut voor den koophandel: men heeft kunnen opmerken, dat de Koningen van Frankrijk den *kooplieden te water* toegestaan hebben hunne schuldenaaren bij *arrest te bekommeren.* (*a*)

Daar is nog iet dat den koophandel zeer te stade komt. De Rechters, in het bijzonder de Raaden van den Hove en Hoogen Raade, maaken veel werks om partijen, is het doenlijk, te vereenigen; maar men kan ook nog tot roem dezer twee hooge Gerichtshoven aanmerken, dat 'er noch in Frankrijk, noch in Duitschland, noch elders geene Gerechtshoven bekend zijn, waarin de Rechters zoo veel moeite aanwenden, om partijen te bevredigen, en tot een verdrag over hunne geschillen te beweegen; poogingen, welke oneindig veele rechtsgedingen door bemiddeling der Rechteren aan een kant helpen: terwijl men in andere landen geen den minsten stap of pooging van de zijde der Rechteren ziet aanwenden, om eene bemiddeling tusschen de twistenden te vinden.

Hier

(*a*) Zie boven bl. 23.

Hier bij komt verder, dat de kooplieden zelven gewoonelijk geneigd zijn, hunne geschillen of door een verdrag af te maaken, of aan de uitspraak van goede mannen te verblijven; zoo dat de rechtsgedingen bij ons zoo talrijk niet zijn, dan men zich wel zoude kunnen verbeelden, wanneer men de menigte van zaaken, die 'er voorvallen, gade slaat. Men wil, dat een voornaam fransch Staatsman, in Holland zijnde, zijne verwondering heeft getoond over de weinige lieden, welke bij ons tot het afdoen van rechtszaaken gebruikt werden. Hij zoude zich in 't algemeen hebben kunnen verwonderen over de weinige lieden, diewe in alle soorten van zaaken gebruiken, daarwe doorgaands met vrij minder volks het zelfde verrichten, dat zij doen.

Hebben nu de rechtspleegingen zulk een merkelijken invloed op het welvaaren van den koophandel, hoe nuttig en noodzaakelijk is het dan niet dat deswegen de Colonien op een beter voet gesteld worden, zal men 'er met grond de vruchten van kunnen verwachten, welken wij 'er van kunnen trekken?

De grootste kwaal, met welke thans onze koophandel schijnt gekweld te zijn, en die denzelven des te zekerer geheel zal doen vervallen, dewijl zij onbemerkelijk hoe langs hoe meer veld wint, en een verderf voortbrengt, waartegen alle hulpmiddelen vruchteloos zullen worden aangewend, is gebrek aan goede trouw.

Wanneer wij spraken van den actiehandel (II D. bl. 302. en volg.) van de geldleeningen, welken men voor de Planters heeft gedaan, en van het misbruik, 't welk 'er een gevolg van is geweest (hier boven bl. 213. en volg.) hebben wij aangetekend, dat deze misbruiken gelegenheid hadden gegeeven tot menigvuldige zwaare bankbreuken. Het zoude te wenschen zijn, dat men de Bankbreekers slechts van

onvoorzigtigheid of al te groote onderneemingen konde beschuldigen. Maar hoe dikwijls word hun de kwaade trouw niet verweeten; en hoe menigmaal niet geklaagd over de slapheid en oogluiking, met welken die toevallen in den koophandel behandeld worden. Ieder een stemt toe, dat de goede trouw de ziel des koophandels is; wij zijn op dit stuk zoo beroemd geweest, dat wij nog van de overblijfsels van 't vertrouwen, het welk de vreemden op onzen landaart gesteld hebben, genot hebben. In de meergemelde Verhandeling, gevoegd bij de gedagte Propositie van Prins Willem den IV. word 'er gewag van gemaakt als van een grond, op welken de voorspoed van onzen koophandel is gebouwd. Wat zal 'er van denzelven eindelijk worden, indien tegen de ontrouw en kwaade trouw geen voorziening geschiedt? Zie hier hoe 'er de Schrijver van de *Aanwijsing der Gronden*, enz. van spreekt. bladz. 130.

„ Maar alsoo ik insonderheid voorneemens „ ben, te overweegen onse *Iustitie* voor soo vee„ le die het behouden ende vermeerderen onser „ Visseryen, Manifacturen, Negotien, ende Ree„ deryen in vragt-scheepen raakt: soo sal ik nu „ die algemeene quaalen ende gebreeken onser „ *Iustitie* ter sijden stellende, treden tot mijn by„ sonder oog-wit; ende aldus beginnen:

„ Naa gemelde volkoomene *Vryheid* der ge„ meene Inwoonderen, en meer ofte min *belastin*„ *ge* en *gonst* der Hollandse leevens-middelen, is „ noodsaakelik, dat geoeffend werde goede *Iusti*„ *tie* teegen openbaar *geweld*, dat binnen 's Lands „ gepleegt soude moogen werden, het welk ver„ mits niet alleen den Koopluiden van onse Mani„ facturen en Visseryen, als ook den Negotian„ ten in on-Hollandse waaren, ende den Reede„ ren

„ ren in Vragt-scheepen, maar ook allen anderen
„ Ingeseetenen, Onderdaanen, en Regeerderen,
„ schaadelik soude weesen, sulks geene mensche-
„ like vergaaderinge, hoedaanig die zijn, sonder
„ het selven af te weeren bestaan kan: soo is daar
„ toe van ouds eenige, hoewel seer *gebreekige* or-
„ dre van *Iustitie* gesteld. Maar hoewel *bedrog*,
„ waar door men iemands anders goed, eeven soo
„ wel kan ontdraagen als door *geweld*, ook niet
„ min behoorde te werden gestraft, en dat de
„ koopmanschap insonderheid steunende op (*bona*
„ *fides*) goed geloof, door (*dolus malus*) valsch be-
„ drog, in het geheel kan werden geruineerd, so
„ is aller verwonderinge waardig, dat Holland de
„ koopmanschap, in voegen als zy hier gepleegd
„ moet werden, heeft konnen behouden, met soo
„ veele *wetten* ofte *beneficien* van *Regten*, uit die
„ Krijgslievende *Roomsche Republyk* afdaalende,
„ ende hier den Koopluiden dienende, puurelik
„ om meer profijts met bedrog, als met eerelijke
„ koophandel te konnen doen. Ende aan de an-
„ dere zijde is hier soo weinig sorgs gedraagen,
„ om door contrarie goede ordre en wetten, de
„ eerelijke Koopluiden teegen die valsche Bedrie-
„ gers, naam van Koopluiden draagende, te beschut-
„ ten ende aan het haare te helpen; dat men groo-
„ te reeden heeft om te vraagen, waarom niet alle
„ boosaardige menschen uit verre en naa by gelee-
„ gene Landen naar Holland koomen, om onder
„ den dekmantel van koopmanschap, hier open-
„ baarelik te leeren *steelen*, en deesen weg, die
„ men met soo booven-maaten groot profijt vei-
„ lig en straffeloos kan inslaan, in te gaan? Want
„ *oderunt peccare mali* (*quales omnes natura sumus*)
„ *formidine pœnæ*. dank hebb' de roed', sy maakt
„ de Kinderen goed. Dienvolgende om hier in

„ eeni-

„ ge beetere ordre te stellen, dunkt my dienstig
„ soude weesen, dat niemand binnen deesen Lan-
„ de van Holland wierde toegelaaten eenige koop-
„ manschap te drijven, ten waare hij te sijner
„ maalsteede daar toe sig hadde in een *publijk re-*
„ *gister* laaten aanteekenen: Welk soude weesen
„ van soodanige kragt, voor eerst, dat de Ouders
„ en Bloed-vrinden des gemelden Koopmans, bin-
„ nen het jaar in het selve register geene contra-
„ rie aanteekeninge hebbende gedaan; niet souden
„ vermoogen met eenige *Uyterste-wille*, gemelde
„ Koopmanne min erf, als sonder *Uyterste-wille*,
„ tot naadeel sijner Schuld-eysseren te laten toe-
„ koomen. Daar en boven behoorde het in allen
„ gevalle eenen Koopmanne wie hy waare, voor-
„ neementlik eenen gefaljeerden, ongeoorlofd te
„ zijn eenige profitable *erffenisse* te weigeren aan te
„ vaarden. Want het niet kan werden vermoed
„ te geschieden, dan (*in fraudem Creditorum*) om
„ den Schuld-eisseren te besteelen; gelijk ten sel-
„ ven einde hem ook behoorde verbooden te zijn,
„ eenige goederen kragtelik te vervremden, dan
„ (*titulo lucrativo*) daar vooren de waarde van
„ dien ontfangen hebbende; in sulken verstande,
„ dat hy koomende daar naar bankbreukig te wer-
„ den, alle sijne giften, getransporteerde, ten
„ Houwelike gegeevene, ofte aan sijn' Kinderen
„ beweesene goederen, behoorden te werden be-
„ steed ten voordeele der Schuld-eischeren: Want
„ men hier nu al te dikwils siet de waarheid van
„ dit Engelsch spreekwoord: *Happy is that sonne*
„ *whoes Fater goeth to the Divell*: Die Soon is ge-
„ gelukkig wiens Vader voor den Duivel vaard.
„ En gelijk het eenen Koopman ongeoorloofd
„ behoorde te weesen, met *Houwelijkse voorwaar-*
„ *den* sijn Wijf te begonstigen ten nadeele sijner
„ *Schul-*

„ Schuld-eischeren, soo behoorde ook den Vrou-
„ lieden verbooden te zijn, te bedingen by schey-
„ dinge des huweliks de keure van deel aan winst
„ en verlies, want daar niet billiker is als (*quem*
„ *commoda sequuntur eum incommoda sequantur*) die
„ de baat wil genieten, behoorde ook de schaade te
„ dragen. Jaa de Ouders en Bloedvrinden van so-
„ daanigen Vrouw-mensch, behoorden zig wee-
„ gens de erffenissen in alles te moeten draagen, ge-
„ lijk die van den Man selfs. En gemeenschap
„ van goed buiten-sluitende, ofte verbonde goe-
„ deren aanbrengende, behoorde het in de publij-
„ ke registers te werden aangeteikend.

„ Het ordinaris *register* van sodaanig Koop-
„ man, staande ter goeder naame ende met eede ge-
„ sterkt zijnde, behoorde in alles met *Notariaale*
„ schriften, gelijk te werden gesteld: ende ten na-
„ deele des selven behoorde nietwes te werden ge-
„ prefereerd, dan *speciaal hipotheek*. alsoo het *le-*
„ *gaal* van 't Gemeene-land, Weeskinderen, Huis-
„ huur, Huwelijkse voorwaarden, &c. warelik
„ den koopluiden ofte den koophandele in het ge-
„ meen, ende dienvolgende den Gemeenen Lande
„ seer schaadelik is. Maar indien een Koopman
„ t' eeniger tijden wierd bevonden sijn *Register*
„ vervalscht te hebben, ofte mein-eediglik te
„ hebben gesterkt, soo behoorde de selve als een
„ valsche *Munter*, in alle manieren aan lijf en lee-
„ ven te werden gestraft; op dat een yder door
„ die strenge straffe wierde afgeschrikt, van zig
„ door die valsch en trouweloosheid met een an-
„ der mans goed, ten nadeele van den gemeenen
„ welstande, te verrijken.

„ Jaa dunkt my aan de koopmanschap ende het
„ *register* eens eerliken Koopmans soo veel gelee-
„ gen te zijn, vermits de gesteltenis der koopman-

„ schap

„ ſchap hier ſodaanig is, dat zy geen ander be-
„ wijs ofté veiligheid vereiſcht ofte toe laat: dat
„ men dienvolgende op het *regiſter* alleen, alvoo-
„ rens met eede geſterkt weſende, ſoo wel *parate*
„ *executie* ofte haaſtige Regts-vorderinge behoor-
„ de te doen, als in des Gemeene-lands pennin-
„ gen. Want indien de koopmanſchap hier is (*ſa-*
„ *lus populi*) 's Lands welvaaren, wat reden kan
„ hier dan zijn, om niet met het Land (*pari paſſu*)
„ den ſelven trant te gaan?

„ Het is ook ſeer ſchaadelik, dat eenige koop
„ werde gereekend op gereed geld geſchied te zijn,
„ als naa de gedaane leeveringe niet aanſtonds ende
„ daadelik de penningen ofte het verkofte goed,
„ werd vervolgd. Want voorwaar als de verkoo-
„ per dus van ſijn regt afgaat, met waarelik den
„ kooper te borgen, ſoo geeft hy aan de eene
„ zijde den quaadwilligen ſeer groote geleegent-
„ heid om groote bankeroeten te konnen doen:
„ en hy, die aan de andere ſijde meeſt (*in culpa*)
„ onvoorſigtig is, ontneemt daar naa met ſijn' on-
„ billike vindicatie ofte vervolginge ſijns goeds,
„ den anderen ſchuld-eiſcheren het haaren.

„ Ten minſten behoorde in ydere koopſtad te
„ weeſen eene *particuliere Vierſchaar*, regt ſpree-
„ kende tuſſchen *Verkooper* en *Kooper*; op dat niet
„ alleen gemelde proceſſen vaardiglik mogten wer-
„ den afgedaan; maar ook, op dat de Regters
„ den ſtijl van koopmanſchap beeter doorgronden-
„ de, regtvaardiger ende den Lande heilſaamer
„ vonniſſen mogten wijſen: daar de Koopluiden
„ nu ter contrarie bevinden, dat haare proceſſen
„ die uit verſchil van *reekeningen* ontſtaan by naa
„ nooit als door *accoord* of verblijf der partyen,
„ des pleiters moede geworden zijnde, geeyndigd
„ werden: ende dat meeſtendeels ten voordeele

„ des

„ des onregtvaardigsten Krakkeelers, volgens het
„ spreekwoord: *Krakkeeler wint*.

„ Dat in den boedel van eenen afgestorvenen
„ werd toegelaaten het *beneficium Inventarii*, Regt
„ van Boedelbeschrijving, als de gemeene Schuld-
„ Eischers sig Erfgenaamen willen draagen, is seer
„ onreedelik ende den Koopluiden schaadelik. Al-
„ soo *Secundum naturam est commoda cujusque rei*
„ *eum sequi, quem sequuntur incommoda*, de gemee-
„ ne Schuld-eischers de schade sullende moeten
„ lijden, indien de Boedel te kort schiet, ook de
„ voordeelen behoorden te genieten, wanneer die
„ te boven komt: daar andersins die onbarmherti-
„ ge gierige Erfgenaamen, met dat middel van
„ *Regten*, in het eerste gevalle de schade van hun-
„ ne halsen schuiven, ende in het tweede gevalle
„ de voordeelen weg-sleepen.

„ Ende niet min schaadelik zijn de brieven
„ van *Cessie* ofte *Atterminatie*, Boedel-afstand en-
„ de Tijd-gunning. Want vermits niemand om
„ particuliere schulden door het *Publik* werd ver-
„ volgd, is in alle manieren te vermoeden, niet
„ dat de Schuld-eischers sig selven door al te
„ scherpe maaninge schaade sullen willen aan doen,
„ met iemand, die waarelik niet betaalen kan, en
„ andersints goedwillig is, sijn *credit* te beneemen,
„ ende op den dijk te jaagen; maar wel dat een
„ boosaardig mensch, sijn goed naar zijn welge-
„ vallen verborgen, en getransporteerd hebbende,
„ zig selven door soodanige *Cessie* ende eenen val-
„ schen eed tot meer rijkdoms en gemaks sal wil-
„ len brengen.

„ Ter contrarie soude den Gemeenen Lande
„ seer voordeelig weesen, indien men op de min-
„ ste aanklagt over eenige kennelikke wan-betaa-
„ linge den Schuldenaar dadelik deede borge stel-

„ len

„ len, ofte by weygeringe van dien, met sijne „ boeken in beslootene hegtenisse settede. Want „ in gevalle hy alsdan konde bewijsen (*solvendo*) „ betalens magtig te zijn, soude hy alsdan seer lig- „ telik op borg-togt konnen werden geslaakt; en „ niet konnende betaalen, soude men die vuile „ dieveryen, transporten, verberging van boek „ en goederen; alsmeede het ontvlugten, ende „ het valsch aangeeven der schulden, ten weeder- „ sijden, voorkoomen. In allen gevallen behoorde „ men quaadwillige Schuldenaars met Vrouw ende „ mondige kinderen, door publike autoriteit, by „ den kop te grijpen, ende te houden in een pu- „ blijk *werk-huis*, om hun den kost te doen ver- „ dienen, volgens de wetten des Heiligen Prophe- „ ten *Moses* ende het *Roomse-regt* der *twaalf Ta-* „ *felen:* ja selfs indien de boosheid des voornaam- „ sten Schuldenaars met vuile omstandigheeden ver- „ swaard waare, behoorde men den selven, vol- „ gens 't placcaat des Kaisers *Karel* des jaars 1540. „ niet min als eenen huisbrakigen *dief*, aan eene „ galge te hangen, sonder in eenigerley wijse toe „ te laaten, gelijk nu veeltijds geschied, dat de „ selve Bankeroetiers hier blijven woonen, ende „ op eenen anderen naame haare koopmanschap „ continueeren; volgens het spreekwoord, *qui non* „ *habet in ære, luat in pelle.*

„ *Betaalt uw schult met gelietjen:*
„ *Of boetse aan uw velletjen.*

„ Dog indien gemelde *Bankeroetiers* met haare „ goederen en boeken gevlugt zijnde, buiten de „ *Jurisdictie* ofte Regts-gebied van *Holland*, aldaar „ door die politike magt wierden beschermd, dunkt „ my het den gemeenen Lande van Holland oor-

„ baar

„ baar waare, deesen weg in te gaan: Voor eerst,
„ uit kragt van eene generaale wet, alle sodaanige
„ houdende als (*læsæ Majestatis reos*) publijke
„ Land-verraaders, behoordemen die ook soodaa-
„ nig te vervolgen. Te meer, dewijl een schelm-
„ se Bankeroet, niet min hulp van nooden heeft
„ om die uit te voeren, als Land-verradery. Ten
„ minsten kan deselve niet werden soo besteeken,
„ dat niet de *Boekhouders* en *Cassiers*, Dienst-kneg-
„ ten en Maagden daar van niet eenige kennisse
„ krijgen: ende dienvolgens behoordemen alle de
„ selve by den kop te grijpen; en, indien men
„ alsdan bevond, dat sy eene diefagtige Bankeroet
„ hadden helpen uitvoeren, soude dienstig wee-
„ sen, de selve naarder op alle vermoede voorval-
„ len daar omtrent, strengelik met de Pijnbank
„ ofte onder eede, naar geleegentheid van saaken,
„ te ondervraagen. Want voorwaar, indien de
„ Pijnbank eenig goed gebruik heeft, soo is het in
„ saaken daar 's Lands welvaaren aan hangd, ende
„ daar kennelik mee-pligtigen van het schelmstuk
„ moeten zijn.

„ ONDER en tusschen moestmen ook op heeter-
„ daad door het geheele Land afkondigen, dat alle
„ die eenige *goederen* ofte *inschulden* des veldvlug-
„ tigen onder zig hadden, het selven aanstonds
„ hadden bekend te maaken, op *peene* van gestraft
„ te sullen werden als Land-verraaders ende heel-
„ ders van dat schelmstuk: ende op de versse-
„ daad behoordemen onder eede te ondervragen
„ alle de geene daar eenig vermoeden op viel, met
„ belofte en verklaringe dat alle die opregtelik
„ verklaarden souden werden gehouden voor eerli-
„ ke luyden, al hadden sy te vooren ietwes tot het
„ schelmstuk geholpen, ende dat sy ter contrarie,
„ als mein-eedige Land-verraaders t'allen tijden

„ souden werden gestraft, als men door een *derde* „ daar van kennisse bequame.

„ En alle die op den boedel eenige aanspraak „ meenden te hebben, behoorden ook gehouden te „ zijn het selven daadelik bekend te maaken, op „ groote straffen, waar door twee seer quade din- „ gen souden werden belet; want vermits (*nemo* „ *repente fit pessimus, aut fuit turpissimus*) niemand „ al te gelijk boos ofte eereloos werd; soo sou- „ den alle soodanige menschen die onlangs meesters „ van des gevlugten goed waaren geworden, ende „ dienvolgende het selven nog niet als eigen ge- „ bruikt hadden, het selven daadelik aanbrengen: „ te meer dewijl op versserdaad by haar soo naau- „ we kennisse niet soude wesen, van 't gunt men „ door het afterhaalen des misdadigers, sijner mee- „ pligten goederen, en boeken, ofte door het uit- „ vorschen der *Iustitie*, soude moogen koomen te „ verstaan.

„ Ende ten anderen souden alle die ietwes van „ den verlatenen Boedel voorgeeven te moeten „ hebben, ook onkundig zijnde van 't gunt men „ soude moogen van des veldvlugtigen geleegent- „ heid koomen te verstaan, en of daar eenige ap- „ parentie soude moogen weesen, t'eeniger tijd „ met den vlugtigen te accordeeren, genootsaakt „ weesen haare schulden opregtelik aan te geeven: „ daar men nu daageliks siet, dat alle soodanige „ boedels door boos-aardige menschen invoegen „ werden geplonderd, datter seer selden voor de „ eerelikste, ietwes overschiet, om dat men soo „ onbekommerd alle schulden verswijgen, en aan „ de andere zijde alle pretensien vergrooten kan, „ naar datmen de saak siet een uitslag neemen.

„ Dit gedaan zijnde, behoorde de *Veldvlugtige* „ by klokkegeslag op seekere gesette tijden te wer- „ den

„ den ingedaagd: binnen welke het den Schuld-
„ eischeren behoorde geoorloofd te weesen met
„ hem absolutelik te accordeeren, en alle Ding-
„ taal te doen ophouden; maar indien de Vlugte-
„ ling niet verscheen nogte accordeerde, behoor-
„ de hy in eene *schilderye* aan eene galge *gehan-
„ gen*, en alle sijne kinderen soo mondige als on-
„ mondige eereloos verklaard te werden.

„ Alle welke dingen, indien geschiededen op
„ versserdaad eer de menschen in soodanig nieuw
„ schelmstuk de schaamte konnen afgelegt hebben;
„ ik meen van seer groot gewigt souden weesen,
„ om de menschen beeter te maaken: daar sy nu
„ in teegendeel allengs leeren, dat het beeter is een
„ anders mans goed, als geen te hebben; *& qu'il
„ n'y a chere, que de gens à l'arriere*, ende datmen
„ met veel vermaaks een anders mans goed, als
„ sijn eigen verteeren kan: alsmeede datmen de
„ schaamte eenmaal te booven gekoomen zijnde,
„ veel gemakkeliker en gerustiger leeven kan *eere-
„ loos*, als met zig over het stuk van eere te ont-
„ stelen ende die met groote kosten te houden.
„ Dog vermits in alle deese Regts-vorderingen
„ moet werden gedoeld, naar het meeste voordeel
„ der Schuldeischeren, voor wien het puurelik is
„ (*res nummi*) een geschil om het meeste profijt
„ te doen, ende de meeste schade voor te komen;
„ soo behoorden sy nog altijds daar naa te moo-
„ gen met haaren schuldenaars accordeeren ende
„ het vonnis te doen vernietigen. Want het (*fiat
„ Justitia & pereat mundus*) spreekwoord, men
„ moet regt doen al zoude de wereld vergaan; past
„ seer wel in den monde der *Regteren*, alsoo die
„ niet *Souverain* weesende, eer, eed, en ampt-
„ halven verpligt zijn te oordeelen niet *van* maar
„ *naar* de wetten; ende het selven niet doende wer-

„ den sy in alle welgestelde Republiken gesindikeerd
„ ten gesetten tijden aangeklaagt en gestraft: maar
„ dat spreekwoord past gansch niet in den monde
„ van wijse *Politiken*, daar *salus populi*, en niet
„ *des volks verderf*, de hoogste wet moet zijn.

„ En vermits men aan de eene zijde deese
„ *vlugtelingen* ofte quaadwillige bedriegers, behoor-
„ de te vergelijken by die woelende en diefagtige
„ *hommelen*, die men in alle manieren behoorde
„ buiten dit Land te houden, ofte te vervolgen
„ ende te dooden; soo behoorde men ter contra-
„ rie alle eerelike Koopluiden, die door menscheli-
„ ke onvoorsigtigheid, ofte geweld van buiten;
„ als bankeroeten, storm-winden, ongelukken,
„ zee-roveryen, oorlog, &c. hunne eige goede-
„ ren ende meer daar toe verlooren hebben, ende
„ dienvolgende hunne Schuld-eischers niet konnen
„ voldoen; als goede *honig-byen*, medoogende
„ aan te zien, met belofte ende verklaaringe, dat
„ alle de selven haare schaade aanwijsende, en zig
„ der *Justitie* niet ontrekkende, zouden vermoo-
„ gen te behouden, het *tiende deel* der goederen
„ waar meede sy de koopmanschap eerstmaals had-
„ den begonnen, sonder dat sy daar naa eenigsins
„ van hunnen ouds Schuld-eischers souden moogen
„ werden gemoeit. En blijvende sy met haare
„ kinderen, schoongenoomen de selve veel hou-
„ weliks-goed ofte andere gaaven hadden genoo-
„ ten, ter goeder naame en faame, als zijnde het
„ selve eene regtvaardige vrugt van haare opreg-
„ tigheid, ende een troost in haaren teegenspoed.
„ En vermits tusschen deese schaadelike *dieven* als-
„ meede haare kinderen; en die beklagelike *on-
„ gelukkige menschen*, geen onderscheid in eerloos-
„ heid en straffe werd gemaakt, slaan veele ander-
„ zins eereliken, door nood, den boosen weg in:

„ Want

„ Want *ne nos inducas in tentationem*, de occasie
„ maakt een dief, ende de nood nog meer."

Op het leezen van deze plaats zal men den Schrijver gewisselijk niet nageeven, dat hij al te gematigde gevoelens heeft gehad. Die, welke de Heer VAN DEN HEUVEL, bl. 110. en volg. zijner Verhandeling, doet blijken, zijn zachter en beter voegende eenen man, die wel denkt, en zich niet door zijne hartstochten laat vervoeren. Dus spreekt hij:

„ WIL men verder het wankelend vertrouwen
„ buiten 's lands hersteld zien, zoo behoorde, naar
„ myn oordeel, met eerlodsverklaringe, en bannis-
„ sement, naar gelegenheid der zaake, gestraft te
„ worden een iegelik, die overtuigd wierd zich
„ aan de minste ontrouw in het uitvoeren van eeni-
„ gen last te hebben schuldig gemaakt; en om in
„ de tweede plaatse de menigvuldige banquerouten
„ dadelyk, en met verwachting van eenen goeden
„ uitslag tegen te gaan, behoeft men maar aante-
„ merken, dat, hoe zeer alle mededogen, en op-
„ beuringe in een land van koophandel een onge-
„ lukkige verdient, die door schade, buiten zyn
„ toedoen geleden, tot een staat van onvermo-
„ gen geraakt is, zoo zeer aan de andere zyde
„ alle gestrengheid der wetten toepasselyk zy op
„ eenen zodanigen, die met voorbyzien van alle
„ goede trouwe en eerlykheid, eens anderen goed
„ verteert ofte hetzelve na eene geveinsde over-
„ gave van een zoogenaamd accord gevolgd, zy-
„ ne schuldeisschers ontsteelt, welke hem daar-
„ na op eene tartende wyze, rykelyker dan te
„ vooren, van hun geroofd goed moeten zien lee-
„ ven.

„ DEEZE gronden, welke buiten alle tegenspraak,
„ beide tot bevoordeling van den koophandel in
„ het algemeen dienen, eens gelegd zynde, zal

 „ de

„ de zwaarigheid alleen blyven, op wat wyze „ eenen bedriegelyken, of ontrouwen schuldenaar, „ van eenen waarlyk ongelukkigen te onderschei- „ den.

„ Hiertoe geeft, naar myn gering begrip, „ het by ons ten deezen verbeeterde, doch te „ veel in onbruik geraakt zynde, Roomsche Recht „ genoegzaame gelegenheid; laat maar een ieder „ zonder onderscheid, welke zich verklaart onver- „ mogend ter betaling, genoodzaakt zyn, zyne „ toevlucht te neemen tot het eenigste middel ter „ overgave zyner goederen, het geen dat recht „ wettigt, namelyk het beneficie van Cessie; dan „ moet hy zich in gyzelinge begeeven, en zelf „ eene opgave onder eede doen van den staat des „ boedels; dan hebben de schuldeisschers tyd, om „ denzelven te onderzoeken; kunnen die schuld- „ eisschers geene ontrouw, geen verkwistinge be- „ wyzen, zoo is hy, als een ongelukkige, be- „ voegd tot alle gunst hem door dit beneficie toe- „ gelegd, en anderzins onderhevig aan de straf- „ fe, tegen bedriegers en verkwisters vastge- „ steld.

„ Om nogtans eenen ongelukkigen en zonder „ eenig bedriegelyk opzet in dien staat geraakten „ schuldenaar te meer te begunstigen, zoude hy „ voor eerst ontlast kunnen worden van een reeks „ drukkende plechtigheden, by het overgeeven „ der brieven van Cessie ter rolle naar Rechten „ vereischt, en hem toegelaaten worden zulks door „ eenen Procureur, even als in andere Rechtsge- „ dingen te doen; in plaatse van in gyzeling te „ moeten gaan, zoude men hem zyne wooning, „ onder behoorlyke voorzorge tegen ontvluchtin- „ ge, tot een bewaarplaats kunnen doen dienen; „ ook, zoo dra de schuldeisschers geene reden von-

„ den, om het beneficie van Cessie tegen te spre-
„ ken, zoude men op allerleie wyzen, dezelven
„ tot een redelyk accord kunnen trachten over te
„ haalen, en ten deezen opzichte de overstemmin-
„ ge op de t'hands gewoone wyze doen plaats heb-
„ ben; zelfs, ingevalle deeze onmeedogende ge-
„ noeg waren om geenen billyken weg met hun-
„ nen schuldenaar te willen inslaan, konde by eene
„ nieuwe wet het voordeel, het geen dit benefi-
„ cie aan eenen schuldenaar geeft, merkelyk ver-
„ groot, en dezelve dus in staat gesteld worden,
„ onder Gods zegen, de geleedene schaade te bee-
„ teren. Men zoude ook alle voorwendselen van
„ roekeloozen handel aan de schuldeisschers kun-
„ nen beneemen, door ter begunstiging des koop-
„ handels intevoeren, dat alle de zoodanige voor
„ ongelukkige schuldenaaren, tot dit beneficie ge-
„ rechtigd, zullen gehouden worden, welke kun-
„ nen betoonen, op het tydstip van het aangaan
„ van den koop of verdrag, waar uit de schuld
„ oorspronkelyk is, zoo veel in waarde bezeten te
„ hebben, als hunne daar door gemaakte schuld
„ bedraagt: in dezer voegen word aan iemand,
„ die zelf geen duit in de wereld bezit, niet be-
„ let, voor eene aanmerkelyke somme ter goeder
„ trouwe te koopen, dewyl hy alsdan die waa-
„ ren in eigendom verkrygt, en alleen de koop-
„ handel verboden aan dien genen, welke ten ty-
„ de des koops reeds met meerdere schulden is be-
„ laaden, dan hy goederen heeft, en zulks ter
„ kwaader trouwe verzwygt.

„ Dit beneficie van Cessie dus wederom in train
„ gebracht, en voor eenen waarlyk ongelukkigen
„ schuldenaar veel gunstiger gemaakt zynde, dien-
„ de vooral paal vast te staan, dat alle de zooda-
„ nigen, welke dit beneficie niet verzochten, daar

„ door verstaan zouden worden, zich zelven aan
„ ontrouw of verkwisting schuldig te kennen, en
„ dus onderhevig de gestrengheid der oude wet-
„ ten tegens de Banqueroutiers vastgesteld, vol-
„ gens welke dan ook de straffe, zonder aanzien
„ van persoonen, door 's lands Officieren behoor-
„ de gevorderd te worden."

Op beide deze plaatsen zouden mogelijk wel eenige aanmerkingen kunnen vallen. Zoo veel wij 'er van kunnen oordeelen, schijnt het ten aanzien van deze zaak als omtrent veele anderen meer te haperen aan het uitvoeren der wetten dan aan de wetten zelven. Niet dan te veel wijt men de kwaal aan de wetten, daar zij in de werkeloosheid van de wet gezogt moest worden. Men heeft niet lang geleeden te Amsterdam eene nieuwe ordonnantie gemaakt voor de desolaate boedelkamer; was 'er dezelve wel noodig? Is zij beter dan de oude? Wijkt men niet reeds van dezelve af? Wat nut kan men zich van nieuwe wetten belooven, als al het overige op den ouden voet blijft?

Men wijte het niet aan de wetten, maar aan het bederf der zeden, waar door de wetten buiten kracht raaken. „ Men straft de bedriegelijke bank-
„ breuken zoo ligt (zegt de Heer Bornier in
„ zijne uitlegging op de *Ordonnantien van Lodewijk*
„ *den* XIV.) dat de toegeevenheid, welke men
„ gebruikt, oorzaak is, dat dezelve zoo menig-
„ vuldig zijn, en dat de koophandel van dag tot
„ dag afneemt, zoo dat het noodig zoude zijn de
„ middelen in het werk te stellen, welken de
„ Wetten en Ordonnantien den Rechters aan de
„ hand geeven, om derzelver loop te stuiten. *Mul-*
„ *tis grassantibus opus est exemplo L. aut facta in*
„ *f. D. de poen.*"

Het verwijt, het welk men den onzen ten aanzien

zien der bankbreuken kan doen, bestaat niet eenig-lijk hier in, dat zij te ligt gestraft worden, want, uit het geen wij uit de Verhandeling van den Heer VAN DEN HEUVEL zoo even hebben aangehaald, moet men besluiten, dat menze in het geheel niet straft. De bankbreukigen verschijnen weder in het openbaar, niet met het groen bonnetjen, waarop *la Fontaine* zinspeelt in zijne fabelen; noch zelfs niet met het teken, het welk in Holland zelfs de bankbreukigen aan hunne muts of aan hunnen hoed moesten draagen, maar even als of 'er niets gebeurd was, en veeltijds met meerder zwier en pracht. In het aangaan van huwelijken, ziet men 'er niet naar, of de goederen op eene eerlijke of oneerlijke wijze zijn verkreegen. Men zoude ons mogelijk zelfs eeniger maate kunnen beschuldigen van de bankbreuken te begunstigen, indien men *begunstigen* noemen mag eene toegeevenheid, welke den bankbreekers gelegenheid geeft, zich vrijelijk van alle ongeoorloofde wegen en middelen te bedienen, uitgedacht, om de schuldeischers van hun achterweezen te versteeken, om het verkrijgen van hetzelve bezwaarlijk te maaken, om de schuldeischers door lang draalen af te matten en moedeloos te maaken, eindelijk, om hen daar door te noodzaaken een accoord te tekenen, zonder dat men recht kan te weeten komen, hoe het eigenlijk met de zaaken des bankbreukigen is gesteld, of de weezenlijkheid der schulden onderzoeken.

Op het II. Artikel der Ordonnantie van Lodewijk den XIV. op de bankbreuken, waar bij word vastgesteld, „ dat de Handelaars, Kooplie„ lieden en Bankiers, ook gehouden zullen zijn „ *over te leveren alle hunne boeken gequoteerd en ge-„ parapheerd*, enz." merkt de Heer BORNIER

 aan,

aan, „ dat zij hunne boeken in goeden ſtaat
„ moeten overleveren, en dat die met elkanderen
„ in verband moeten ſtaan, *vermits de meeſte bedrie-*
„ *gers zeggen, dat zij in het geheel geen boek, maar*
„ *ſlechts eenige aantekening hebben gehouden*, en
„ zoo zij boek gehouden hebben, verbergen zij
„ de voornaamſte boeken en voerenze weg, of
„ zoo zijze laaten, is 'er alles zoo verward en in
„ wanorde in, dat men 'er niets zekers uit kan
„ opmaaken. *Solent rationes ſuas tam in codicibus*
„ *quam adverſariis conturbare & intricare in necem*
„ *creditorum, & inde dolus malus præſumitur. L.*
„ *quidem ff. de in rem verſ.*"

Het XI. Artikel van dezelfde Ordonnantie houdt in „ *De Handelaars en Kooplieden, zoo in het groot* „ *als klein, en de Bankiers welke, wanneer zij bank-* „ *breukig worden, hunne Registers en Journaalen ge-* „ *tekend en geparapheerd, gelijk wij hier boven heb-* „ *ben bevolen, niet zullen overleveren, zullen voor* „ *bedriegelijke bankbreekers mogen worden gehouden.*" De Heer Bornier merkt 'er het volgende op aan: „ Dit Artikel is van zeer groot gewicht, „ dewijl het een der krachtigſte middelen is, om „ de bedriegerij en ſchelmerij te beletten, welke „ zij, die zich zoek en eene bankbreuk maakten, „ gewoon waren te pleegen. — Nu is het zeker, „ dat 'er geen grooter vermoeden van bedrog is „ ten aanzien van een koopman, die zich wegge- „ maakt heeft en bankbreukig is, dan het verdui- „ ſteren zijner boeken, en die voor zijne ſchuldei- „ ſchers te verbergen, en te weigeren dezelven „ over te leveren. Dit misbruik kwam daar van „ daan, dat 'er voor deze Ordonnantie geen wet „ was, die hen daar toe verplichtte, noch die eene „ ſtraffe opleide, indien menze niet overleverde."

Zoude men voor het welzijn van onzen koop-

handel

handel niet mogen wenschen, dat 'er eene wet was, die straffen stelde tegen de bankbreukigen, welker boeken in geen goede orde werden bevonden; of welken dezelve niet naar behooren hadden gehouden; of die ten tijde, als zij bankbreukig werden, 'er veranderingen in maakten; of die in gebreke bleeven dezelven over te leveren: of wel dat alle kooplieden of bankiers, welke komen bankbreukig te worden, en hunne boeken, behoorlijk gehouden tot op het oogenblik dat zij bankbreukig worden, niet overleveren, voor bedriegelijke bankbreekers zullen worden aangezien, en als zoodanigen behandeld. Want indien men geloof mag slaan aan het geen men in het algemeen zegt van de bankbreuken, welke sedert weinige jaaren in Holland zoo kort op elkanderen zijn gevolgd, word de aanmerking van den Heer BORNIER maar al te veel bewaarheid.

MEN zoude zich ook kunnen verwonderen, dat men, in een land, in het welk het roomsche recht bijna een even groot gezag heeft, als de bijzondere Landswetten, van hetzelve nochtans zoo verre afwijkt, in geval van bankbreuk. De aanmerkingen van den Heer VAN DEN HEUVEL hier omtrent verdienen dubbelde opmerking. Het roomsche recht behelst daarenboven zeer goede schikkingen met betrekking tot schuldenaars, die eer kwaader trouwe handelen, en ten aanzien van hun, die de bankbreukigen helpen of begunstigen, maar wij hebben reeds aangemerkt, dat het niet zoo zeer aan de wet hapert, dan wel aan het handhaven van de wet. De bijzondere Ordonnantien der verschillende steden, wel in acht genomen, en zonder toegeevenheid uitgevoerd wordende, zouden vermoedelijk genoegzaam zijn tot het stuiten van een kwaad, het welk van dag tot dag den handel meer

en

en meer ondermijnt, dewijl men op geen koopman langer durft betrouwen. Tot dit groote uiterste zijn de zaaken gekomen. De Schrijver van de meergemelde *Aanwijsing* merkt aan, dat in Holland de kooplieden geld kunnen opneemen tegen drie ten honderd. Sedert dien tijd tot nu toe is 'er eene eeuw verloopen, en de interest van het geld was toen veel hooger dan thans: echter kan tegenwoordig een hollandsch koopman naauwelijks geld tegen vier ten honderd bekomen, al wil hij zelfs zekerheid voor den schuld geeven, zoo het geen obligatien ten lasten van den Staat, hijpotheeken enz. zijn. Zoo lang men geen middel zal vinden, om de goede trouw als heilig aan te zien, kan men zich niet vleien dat 'er vertrouwen in den koophandel plaats zal hebben: en zoo lang het vertrouwen daar in niet te vinden zal zijn, of alleen, lijk zeer weinig zal worden gevonden, moet de koophandel noodzaakelijk meer en meer vervallen, welke middelen men ook anderzins in het werk mag stellen, om denzelven aan te moedigen.

De Ordonnantie op het Klein Zegel, of wil men liever eene aangenomen uitlegging dier wet, brengt al mede veel toe, om het vertrouwen, het welk de handel vereischt, en zonder het welk dezelve niet kan bestaan, te verminderen. Deze wet (Gr. Pl. B. III. D. bl. 1005. en volg.) brengt mede, dat geen verbandbrief recht van *præferentie* zal hebben, zoo 'er de veertigste penning niet van betaald is: hier uit heeft men afgeleid, dat alle brieven van verband, waar van de 40e penning is betaald, recht van praeferentie hebben voor de gewoone schuldeischers. Laaten wij eens zien wat gevolg zulks op den handel kan hebben. Een koopman bevindt zich in zwaarigheid: hij heeft schade geleeden, hij loopt gevaar nog meer schade te lijden:

den: onkundig zijnde van zijnen toestand, verkoop ik hem voor tien duizend guldens aan koopmanschappen: drie maanden daarna houdt hij op met betaalen: in de eerste samenkomst der schuldeischeren doet hij verbandbrieven zien, waar van de 40e penning is betaald: en die zoo veel van zijnen boedel wegneemen, dat 'er voor die geenen, met welken hij heeft gehandeld, welke hem goederen hebben geleverd, of die voor hem gewerkt hebben, niets overschiet. Wij onderstellen in dit geval, dat de schuld in de verbandbrieven, door den bankbreukigen overgeleverd, vermeld, deugdig is; dat hij in der daad is geholpen door eenige vrienden, welke hebben gemeend, dat zij verzekering genoeg hadden in het recht van praeferentie, het welk de betaaling van den 40e penning hun gaf: maar hoe veele bedrijven van kwaade trouw kunnen daaruit voortspruiten? en welk koopman, handelaar of bankier zal voortaan zijn goed durven waagen in handen van iemand, die de magt heeft hem door heimelijke handelingen van zijn achterweezen te versteeken? Moet men 's lands schatkist verrijken, door middelen, waar van men zoo ligt een kwaad gebruik kan maaken? Kan men zich verbeelden, dat de Overheid ooit den koophandel heeft willen bloot stellen voor het gevaar, waar aan deze geringe vermeerdering der inkomsten van den Staat dien konde bloot stellen? Zou men geen reden hebben, om voor het welzijn des koophandels te wenschen, dat 'er eene verklaaring van de wet werd gegeeven, die, ten minste voor het toekomende, het voorrecht te niet deed, het welk men daar door aan die verbandbrieven heeft gegeeven, en 't welk uit die wet verkeerdelijk is afgeleid? een voorrecht, het welk zij des te minder moesten genieten, dewijl het onmogelijk is, dat men van de-

zel-

zelven kennis hebben of onderricht weezen kan.

Het geen wij zoo even hebben aangemerkt, aangaande het betaalen van den veertigsten penning, om 't recht van praeferentie voor andere schuldeischers te bekomen, herinnert ons eene andere aanmerking, welke wij reeds hebben gemaakt, en die het betaalen eener belasting van de onroerende goederen, bij derzelver verkoop of belasting, betreft. Deze belasting is algemeen: echter vordert het belang des koophandels, dat alle onderwerpen van koophandel in deszelfs algemeenen loop met de minste kosten van den eenen eigenaar op den anderen, kunnen overgaan. Doch dezen algemeenen regel schijnt men niet genoeg op 't oog te houden en met betrekking tot de Volkplantingen geheel uit het oog te verliezen. Het is ligtelijk te begrijpen, dat, wanneer het koopen en verkoopen van schepen en scheepsportien, die daagelijks geschieden, en deze voorwerpen van koophandel geduurig van den een tot den ander doen overgaan, aan zwaare kosten onderheevig zijn, daar door de duurte der schepen moet toeneemen: konden de finantien van den Staat lijden, dat die belasting, ten aanzien van voorwerpen van koophandel, of afgeschaft of verminderd werd, het zoude, indien wij 't wel inzien, grootelijks tot opbeuring van den koophandel, en inzonderheid van de fabrieken en trafieken strekken. Het is te meermaalen aangemerkt, dat het heffen van den tienden penning, bij het verkoopen van roerende goederen, meer dan eenige andere belasting, toegebracht heeft, om den koophandel in Spanje te doen vervallen, en dat het invoeren van den zelven, bij den Hertog van Alva, in den jaare 1569, ondernomen, Hollands koophandel onvermijdelijk zoude bedorven hebben. Hier uit kan men

men zien, wat invloed belastingen, die over het veranderen van eigendom van koopmanschappen, 't zij in roerende, 't zij in onroerende goederen bestaande, gaan, moeten hebben. Wij stappen over tot eene andere kwaal, welke den koophandel drukt en bederft.

Alle regeeringen zijn, ten allen tyde, oplettende geweest, om de schraapzucht en slinksche streeken der woekeraaren te beteugelen: en dit soort van volk, steeds de gelegenheid bespiedende om zich te verrijken ten kosten van minderjaarigen en van zulken, welker zaaken achteruit gaan, heeft, ten allen tijde, middelen gevonden, om de wetten te ontduiken. De rampen, welke deze lieden der burgerlijke Maatschappije toebrengen, zijn oneindig: wij hebben 'er op bl. 258. en volg. van gesproken. Echter is 'er eene, welke eene bijzondere aanmerking verdient, naamelijk het misbruik, 't welk men maakt van den titel of beroep van koopman. Het is een weezenlijke vereischte in een handeldrijvend Gemeenebest, dat 'er de handel in allen opzigte vrij zij: maar vordert deze vrijheid, dat men 'er daaden duldt, welke slechts den schoonschijnenden naam van koop, verkoop, wisselbrieven, en andere bedrijven van koopmanschap hebben, en weezenlijk niet anders dan schelmstukken en boeverijen zijn?

De koophandel moet vrij zijn; dit is de algemeene kreet: ik stem het toe: maar volgt daar uit, dat men, onder voorwendsel van vrijen koophandel te drijven, zijn vernuft slijpe, om voordeel en winst te zoeken in ongeoorloofde voorwerpen, welke niets gemeens hebben met den koophandel dan den naam, welken men aan dezelven geeft? Men sta een oogenblik stil op de gevolgen, welken deze toomelooze vrijheid moet hebben: men zal

zien,

zien, dat de koophandel daar door allengskens op eene snedigheid van winst te betrachten zonder zich te bekommeren hoe men die krijge; en eindelijk op de verdervelijke kunst van elkanderen te verschalken en te bedriegen, moet uitloopen. Hoe veele kooplieden heeft men zich niet zien toeleggen op het actie-spel? Hoe veele lieden heeft dit spel, het welk onteerende is voor het beroep van koopman, en niet min voor hun die 'er deel in neemen, niet van eenen weezenlijken handel afgetrokken? Het is nuttig voor de samenleeving, dat haar de nooddruft en 't gemak des leevens op de minst bezwaarlijkste wijze bezorgd kunnen worden; maar is het nuttig, dat de een rijk, de ander arm worde, zonder eenigen arbeid, en zonder dat 'er koopmanschappen door de handen gaan? Wij zullen hier niet blijven staan op de laagheid en lafhartigheid, welke 'er in steekt, dat men eens anders geld bezit, zonder dat men hem iets in de plaats heeft gegeeven, en zulks eeniglijk, omdat men gelukkiger in het gissen is geweest dan hij: maar men zal 't ons, zoo wij hoopen, niet kwaalijk neemen, dat wij, voor het welzijn des koophandels, wenschen, dat men een middel konde vinden, om deze al te groote vrijheid, en alle die bedrijven van eenen gewaanden koophandel, welke geen de minste bezigheid aan het volk verschaffen, en die 's lands schatkist even zoo weinig voordeel aanbrengen, als de ongeoorloofde tijdverdrijven, welken de Hooge Overheid zoo menigmaal heeft afgekeurd (*a*), te bedwingen. De wetten hebben voor de losheid van minderjaarigen en kwistpenningen trachten te zorgen: zouden dezelve niet op dezelfde wijze kunnen waa-

(*a*) Zie de Verh. van den Heer VAN DEN HEUVEL, bladz. 105. en 106.

waaken tegen het misbruiken des koophandels en der tijdverdrijven? Zoude het belagchelijk zijn, voor verſtandeloos ja meer of min krankzinnig te houden die geenen, welke hunne eigen middelen, en die van hunne vrouwen en kinderen aan een werp van teerlingen of aan het opneemen van kaartebladen waagen? of welke hun eigen wel- of kwaalijk-vaaren, en dat van hun huisgezin doen afhangen van onzekere gebeurtenisſen, die in de wereld kunnen voorvallen? Zoude het eene belagchelijke wet zijn, welke deze lieden gelijk ſtelde met de kwistgoeden en doorbrengers, en die dezelven even als dezen onder het opzigt van Voogden ſtelde? Eene diergelijke voorzorg zoude misſchien meer uitwerken dan alle de wetten tegen de hazardſpelen gemaakt: deze verliezen haare kracht door de onmogelijkheid, om 'er de hand aan te houden; behalven nog, dat de ſpeelers de dwaasheid hebben van zich te verbeelden, dat het geen de minſte ſchande is zijne vrouw en kinderen ellendig te maaken, maar eene zeer groote ſchande, eene ſchuld, uit het ſpel voortſpruitende, niet te betaalen: zekerlijk een bewijs, dat de ſpeelers niet volkomen bij hunne zinnen zijn. Om op dien trant te redeneeren, moet men vast meer of min ziek van herſenen zijn: en de burgerlijke wetten geneezen deze ſoorten van ziekten nooit. Maar zouden dezelve niet kunnen voorzien tegen het misbruik, het welk men van het koopmanſchappen maakt, om wanbedrijven te pleegen?

Wij hebben boven aangemerkt, dat de Marsdraagers, Pakkedraagers en Kraamers een verderf zijn voor den handel en bijzonderlijk voor de manufactuuren: daar zijn wetten tegen het ventjaagen; en echter klaagt men, dat het platte land bij ons, vooral des zomers, van marsdraagers afgeloo-

 pen

pen word. Men klaagt over oogluiking aan de zijde der geenen, die 'er tegen waaken moesten. Wat 'er van zij, het stuiten van deze ongeregeldheid zoude, mijns oordeels, behooren tot de middelen, welke ter opbeuring van den koophandel en vooral van de fabrieken, zouden kunnen gebruikt worden (*a*).

Onder de bijzondere middelen, welke kunnen dienen, om onzen koophandel, manufactuuren, en scheepvaart weder te doen bloeien, brengt de Heer van den Heuvel deze volgende: het bevorderen van den landbouw (*b*); het bekwaam maaken der hollandsche duinen tot het weiden van schaapen (*c*); het aanmoedigen der visscherijen, door dezelven van alle belastingen te ontheffen, en den Staat te doen deelen in de schade, welke de walvischvangst somtijds lijdt; het zorgen, dat de zoute visch, welke in de Volkplantingen word gebruikt, uit Holland derwaards worde gevoerd (*d*); het oprichten van Maatschappijen of Genootschappen, welke, onder het bestier van een of twee bewindhebberen fabrieken zouden aanleggen, ter plaatse waar men 'er geen heeft (*e*): het verminderen van 't groot aantal dienstboden, paruikemaakers, kooplieden van modens, verkoopers van sterke dranken, van koffi, thee, en andere kleine winkeliers, enz. Voorts de gegoede Jooden te noodzaaken om de eene of andere fabriek, tot hier toe in ons land niet in zwang, bij voorbeeld van tapijten

(*a*) Zie de Verhandeling van den Heer van den Heuvel bladz. 70.
(*b*) L. c. bl. 46. en volg.
(*c*) Ibid. bl. 52.
(*d*) Ter aangeh. pl. bl. 54.
(*e*) Ter aangeh. pl. bl. 67.

ten., spiegels, porceleinen, of soortgelijke aan te vangen, en daar door hunne geloofsgenooten een bestaan te bezorgen (*a*); het geeven van gelegenheid aan de jeugd, om zich in de Staatkunde te oefenen, daar toe in de Hooge Schoolen Hoogleeraars aanstellende (*b*); het gebruik maaken van de stichtingen der Vrouwe van Renswoude, om 'er patroontekenaars, getouwstellers en soortgelijken op te kweeken, en het verbieden aan die geenen, die 'er in opgevoed zijn, het land te verlaaten, op straffe van eeuwig bannisfement (*c*); het bijzonderlijk aanmoedigen van handwerkslieden, om zich in ons land te komen nederzetten (*d*); het brengen van de bevoorrechte Lombaarden onder verplichting, om de handwerken in hunlieder Stad of Provintie gemaakt, tegen 3 of ten hoogste 3 ½ ten honderd te moeten beleenen (*e*); [De pijpemaakers te Gouda kunnen op hunne pijpen geld in het pand van dat gilde krijgen, zonder een duit interest te betaalen; alleenlijk 's jaars iet aan dat pand opbrengende;] het beschermen der Fabrikeurs tegen de onderdrukking der kooplieden (*f*); het bepaalen van het getal der getouwen, het welk een baas in ieder fabriek, bij het begin ten minste, zoude moeten opzetten (*g*); het aangaan van eene verbindtenis onder de voornaamste kooplieden, om geen het minste deel in de buitenlandsche Maatschappijen te neemen; van geen betaaling voor vreemde rekening te zullen doen, ten zij de goederen alhier gezonden waren; en vooral geene penningen te zullen schieten of bezorgen ter voortzet-

(*a*) Ter aangeh. pl. bl. 70 en 71.
(*b*) Ter aangeh. pl. bl. 71.
(*c*) Ter aangeh. pl. bl. 73.
(*d*) Ter aangeh. pl. bl. 74.
(*e*) Ter aangeh. pl. bl. 76.
(*f*) Ter aangeh. pl.
(*g*) Ter aangeh. pl.

zettinge van vreemde Volkplantingen (*a*); den invloed, dien de Maakelaars op den koophandel hebben, te beteugelen, en dit beroep voor ieder vrij te laaten, mits het hun verbooden ware, zelve handel te drijven, ten minste niet in die waaren, waarin zij als Maakelaars zouden handelen (*b*); het sluiten van verbindtenissen met de Ridders van Maltha, waarbij deze zich zouden verbinden de hollandsche schepen in de middellandsche zee met hunne galeien en schepen te geleiden, op het eerste gerucht van vredebreuk met de eene of andere Mogendheid van de kust van Barbarijen (*c*); het onderhouden van een bekwaam getal oorlogschepen in de middellandsche zee (*d*); de zorg, om de hollandsche Gezanten van bekwaame Geheimschrijvers, geboren *Hollanders* zijnde, te voorzien (*e*); het aanstellen van Consuls en Factooren in de zeeplaatsen, welke geboren Landgenooten zijn (*f*); het beletten, dat de buitenlanders onder hollandsche vlag vaaren, en handel drijven onder geleende hollandsche naamen (*g*); het oprichten van een fonds tot onderhoud van bejaarde of gebrekkelijke zeelieden (*h*); het gebruiken van eenige jonge lieden uit de stichting van de Vrouw van Renswoude, tot leermeesters der Adelborsten op 's lands schepen van oorlog (*i*); het oprichten van genootschappen om den handel, scheepvaart en fabrieken aan te moedigen, gelijk men in Engeland en elders heeft gedaan enz. (*k*).

Wij

(*a*) Ter aangeh. pl. 115. en 116.
(*b*) Ter aangeh. pl. bl. 105. (*c*) Ter aangeh. pl. bl. 116.
(*d*) Ter aangeh. pl. bl. 122.
(*e*) Ter aangeh. pl. bl. 123 en 124.
(*g*) Ter aangeh. pl. bl. 124. (*h*) Ter aangeh. pl. bl. 126.
(*i*) Ter aangeh. pl. bl. 130.
(*k*) Ter aangeh. pl. bl. 152. en volg.

Wij hebben alle deze middelen, door den Heer van den Heuvel opgegeeven, kortelijk bij elkanderen getrokken, niet twijfelende of onze Leezers zullen de Verhandeling van dien voortreffelijken Beschouwer der gronden van 's Lands welvaart zelve leezen, en overweegen. Over het geheel komt het ons voor, dat, hoe zeer deze middelen, voor zoo verre dezelve meer of min in 't werk gesteld zouden kunnen worden, de vaart en koophandel dezer landen zouden kunnen helpen opbeuren, men 'er zich echter weinig vrucht van belooven kan, zoo lang de eerste bronnen van den koophandel verstopt zullen blijven; terwijl men aan eenen anderen kant niet zonder grond verwachten kan, dat, zoo dra wij dezelve voorrechten als de buitenlandsche Natien zullen bezitten, of met gelijke voordeelen kampen, onze nijverheid op nieuw wakker gemaakt zal worden, en den prijs op onze mededingers kunnen behaalen. Zonder het nut, het welk men van de bijzondere middelen kan verwachten, te wederspreeken, komt het mij evenwel voor, dat zij te zwak zullen zijn, zoo lang de hoofdmiddelen ons ontbreeken. Wat zullen ons, bij voorbeeld, de kunstenaars, in de stichting der Vrouwe van Renswoude opgevoed, kunnen baaten, zoo lang als de duurte der arbeidsloonen en de hooge prijzen van ruwe stoffen ons in de onmogelijkheid houden van tegen de vreemden te kunnen markten? Waartoe zullen alle de poogingen van het patriottische Genootschap strekken? De Trompen en de Ruiters hebben geen ander onderwijs gehad dan het geen men gewoonlijk in de zeevaart bekomt; en wij hebben alle de overige Natien in den koophandel en zeevaart overtroffen alleen door het voordeel, het welk wij uit de ligging van ons land, de nijverheid, de schran-

 der-

derheid, het spaarzaam overleg, de vrijheid en de goede trouw getrokken hebben. Zoude men kunnen vermoeden, dat deze bronnen, haare voorige zuiverheid weder bekomen hebbende, van haare verlooren vruchtbaarheid zouden verstoken blijven, indien men haar een vrijen loop liet? Kan men zich verbeelden, dat 'er, zonder haare medewerking, uitwerksels zullen gewrocht worden, welken zij alleen kunnen voortbrengen? Men heeft slechts (zoo 't ons toeschijnt) het oog te slaan op de wegen, welke in onze steden, en vooral te Amsterdam, zijn ingeslagen tot bevordering des koophandels, om de rechte middelen te ontdekken, welke dienen kunnen, om denzelven te doen bloeien en aan te moedigen.

Men ziet, dat die stad altijd bedacht is geweest, om aan de eene zijde vrijdommen *van tol*, van inkomende en uitgaande rechten, en van andere belastingen, en aan den anderen kant vrijheden van koophandel, zoo binnen als buiten 'slands, te erlangen, en door dit middel alleen eene blijkbaare overmagt op de Hanzé-steden te verkrijgen. Men ziet haar verbonden en verdragen met buitenlandsche Mogendheden sluiten, dezelven krachtdaadiglijk met krijgsvolk en schepen ondersteunen; waaken voor de veiligheid der vaart in haare havenen, en 'er een voordeel voor haare inkomsten uit trekken van de stad Antwerpen voor haare ingezetenen, (in 't jaar 1393) de vrijheid bekomen, om 'er koopmanschap te drijven, zonder aan eenige bekommering onderhevig te zijn; geld opschieten en andere gunsten aan weevers van Aken, welke aanbooden, om zich aldaar te komen nederzetten, verleenen: goede reglementen maaken omtrent alles wat den handel betreft, en in het bijzonder naauwkeurig acht geeven op alles het geen aan de ver-

verrichtingen des koophandels gemak en spoed kan bijzetten; achting voor den koophandel betoonen. Men herleeze het geen wij te vooren daaromtrent geboekt hebben in ons Derde Deel. De Handvesten en Costumen van Amsterdam zijn vol van ordonnantien, die alle blijken draagen van een schrander toezigt voor de vaart en koophandel. De zorg, welke de Wethouderschap van Amsterdam heeft gehad, om van hunne Ed. Gr. Mogenheden te verkrijgen, dat de kapitaalen, in de Bank liggende, niet aan arrest onderhevig zouden zijn, geeft aan die kapitaalen een zeer gewichtig voorrecht.

De Heer van den Heuvel wenschte ook wel, in het bijzonder, dat men van het Hof van Frankrijk opheffing van het vatgeld konde verwerven. Men heeft 'er veele poogingen toe gedaan, en 't is te hoopen, dat onze tegenwoordige omstandigheden daar toe eene gunstige gelegenheid zullen aanbieden en ons daarin doen slaagen. In het algemeen kan men, omtrent de voordeelen, welken wij van de Vreemden kunnen erlangen, aanmerken, het geene Mevrouwe de Prinsesse Gouvernante en de Raad van Staate hebben vertoond; te weeten, dat men niet wel verwachten kan, dat de vreemde Natien ons eenige gunsten zullen toestaan, indien wij, van onze zijde, hun niets hebben aan te bieden: de stad Amsterdam heeft de voordeelen van den koophandel op Zweeden en Deenemarken verkreegen, om *meenigerley vrindschap, ende weldaaden, meenigerley diensten, en goede wille, de trouwe ernstigheyt ende willige diensten*, uitdrukkingen, welken men in de Gunstbrieven van die Vorsten aantreft (*a*).

Het schijnt derhalven, dat men, om den koophan-

(*a*) Bijlaage van D. I. C. 1 - 11. II.

handel wederom te doen bloeien, zoo zeer niet naar nieuwe aanmoedigingen moet zoeken, dan die wederom in het werk ftellen, en doen herleeven, van welken men te vooren heeft gebruik gemaakt; of dat men ten minfte daar mede behoort te beginnen, en de gebreken wegneemen, welke 'er zijn ingefloopen, zoo ten aanzien der zaaken zelven, als ten aanzien van de uitvoering der wetten en ordonnantien. Onze koophandel heeft juist zoo zeer niet noodig *aangemoedigd* dan wel *ontlast* te worden van de belemmeringen, die denzelven kwellen en drukken. In het algemeen ftaat te letten, dat dwangmiddelen ftrijdig zijn tegen den aart des koophandels. Men moet iemand niet tot den koophandel dwingen; men moet hem 'er toe aanlokken. Dit tot een grondflag gelegd *zijnde*, zal alles uitkomen op een ftaatkundig *beleid*, om den koopman het voordeel zijns beroeps te doen genieten, dat is te zeggen, hem alles aan te bieden, wat hij noodig heeft, om den koophandel te drijven, op zoodaanig eene wijze, dat hij 'er tot zijn voordeel gebruik van maaken kan. De Vrije Nederlander is uit den aart tot den koophandel geneigd; hij word 'er zelfs toe getrokken: hij heeft 'er uit den aart eenen trek toe, gelijk een fpeeler tot het fpel: zijne neiging, welke de bron der algemeene welvaart uimaakt, en welke eene wijze ftaatkunde tot voordeel van den Staat doet ftrekken, welker verflaauwing zij zoekt voor te komen, en welke zij altijd weet leevendig te houden, is eerlijk, en de voornaamfte beweegreden, welke rijke lieden, die van hunne inkomften kunnen leeven, aanzet, om zich op den koophandel toe te leggen, en daarin hunne middelen meer of min te waagen. Het lokaas der winst zal 'er hen in doen blijven, zoo lang zij niet zullen worden af-

afgeschrikt door verachting, door kwaade behandelingen, door hinderpaalen, door belemmeringen, door moeielijkheden, en lasten, welke hen een genot doen verliezen, op het welk zij, uit hoofde van hunnen arbeid, aanspraak kunnen doen: de kinderen uit den aart geneigd tot navolging, en daar door lust krijgende tot al het geen wat zij zien dat in gebruik is, van hunne tederste jaaren af dagelijks met een zeker genoegen hoorende spreeken van winsten, welken men door den koophandel bekomt, zullen reikhalzen naar het oogenblik, dat zij dat zelfde vermaak zullen kunnen genieten: de jonge lieden zullen hunne leerjaaren met ijver en graagte op de Comptoiren doorbrengen; gemoedigd door de hoope van op hunne beurt, ook eens rijk of wel gesteld te zullen worden: allengskens zullen zij lust tot den arbeid krijgen; zich aan het werken gewennen en tot de jaaren zijnde gekomen, dat zij hunne eigen zaaken zullen doen, zullenze in 't werken het grootste vermaak huns leevens vinden.

Onder de oorzaaken, die den koophandel doen vervallen, hebbenwe de verkeerde opvoeding en de dwaaze verwaandheid, die 'er een gevolg van is, gesteld. Indien de goede trouw de ziel van den koophandel uitmaakt, dan is het ligt te begrijpen, dat de koophandel niet kan staande blijven, daar de zeden verbasteren; maar hoe zal men een volk wederom tot goede zeden brengen? Van alle de middelen daar toe dienstig, en door de zedekundigen opgegeeven, zullen wij 'er slechts een aanroeren. „ Een Land kan niet gelukkig weezen (zegt de Heer Pestel, Hoogleeraar aan 's Lands Hooge Schoole te Leiden, die aan dezelve zoo veel eers doet, zoo veel luisters bijzet, zoo veel nuts toebrengt) " zonder weetenschappen; en de weeten-

 „ schap-

„ schappen kunnen 'er niet toeneemen noch staan-
„ de blijven, ten zij dat de grooten en rijken haar
„ begunstigen."

Indien zulken, die aan 't hoog bewind eener regeering zijn, hoedaanig dezelve ook weezen moge, eene bijzondere achting betoonen voor de verdiensten en talenten; en bestendiglijk in het begeeven van ampten en bedieningen de bekwaamheid en het gedrag van hun, die 'er naar staan, in aanmerking neemen, zonder op de betrekkingen van bloedverwantschap of vriendschap eenigzins acht te slaan, wie zal immer twijfelen, of dit de jeugd zoude aanprikkelen en opwekken, om zich met de borst toe te leggen op oefeningen en bezigheden, door welke zij tot mannen, bekwaam om het Vaderland dienst te doen, zouden gemaakt worden? Indien de grooten en rijken achting laaten blijken voor braave lieden, en verachting voor die geenen, welke een schandelijk leeven leiden; indien eer en aanzien niet altijd het erfdeel der rijken en de verachting het lot der armen is, wie twijfelt of 'er eene voordeelige en heilzaame verandering voor het Vaderland, en inzonderheid mede voor den koophandel, uit onstaan zoude?

De oorlogen, welke altijd verderflijk zijn voor eenen Burgerstaat, zijn het nog meer voor een handeldrijvend Gemeenebest. Wij zijn nooit bekroopen geworden door eene zucht tot veroveringen van landen: indien wij 'er veroverd hebben, is zulks eerder geschied, om der spaansche Monarchie afbreuk te doen, dan om de bezittingen van het Gemeenebest te vermeerderen; en in deze veroveringen zelven hebben wij minder beoogd landen dan nieuwe takken van koophandel te verkrijgen: ook zullen we nooit naar meer bezit van landen wenschen, dan voor zoo verre wij 'er de vaart en koop-

handel

handel door zullen bevorderen, uitbreiden en dezelve meerder zekerheid toebrengen. Alle oorlogen, hoe dezelve ook mogen zijn, zijn verderflijk voor onzen Staat, om dat wijze niet kunnen voeren dan door middelen, die ons de scheepvaart en de koophandel bezorgen; en de oorlog doet deze bronnen meer of min stil staan (*a*). Om dezelfde reden is een oorlog met Engeland de verderflijkste, gelijk de Schrijver der dikwijls aangehaalde *Aanwijsing der Heilf. Gronden* (*b*) heeft aangemerkt.

Wij hebben te vooren aangetekend, dat deze gewesten zeer zelden, ten tijde der Graaven, en in vroeger tijden genoegzaam nooit, met Engeland in oorlog zijn geweest; en dat het belang van vaart en koophandel de voornaamste oorzaak van de goede verstandhouding, of het schielijk treffen van vrede of bestand, is geweest. Dit belang schijnt ons toe niet veranderd te zijn, hoe sterk Groot-Brittanje zich op het vermeerderen van zijne vaart, koophandel, en manufactuuren toegelegd, en zijne zeemagt zoo verre boven de onze moge verheven hebben; integendeel het komt ons voor, dat wij even daarom te meer belang hebben, om eene vredebreuk met dat Rijk te vermijden; en dat wij alleenlijk door het begunstigen en bevorderen van die takken van algemeene scheepvaart, koophandel, fabrieken en trafieken, die ons het beste vooruitzigt geeven, trachten moeten, om de Engelschen wederom op onze beurt te kunnen evenaaren, overtreffen, en op hun een overwicht te bekomen.

Echter, hoe groot onze oplettenheid en voorzigtigheid om buiten oorlog te blijven ook mogen zijn, wij zijn 'er geen meester van: wij hebben

(*a*) *Aanwijsing der heilf. Grond.* bl. 272.
(*b*) Bl. 203.

heu de neigingen en inzigten der vreemde Mogendheden niet in onze handen: daar kunnen gebeurtetenisſen voorvallen, welken de menſchelijke doorzigtigheid niet heeft kunnen voorzien, die den vreedzaamſten Staat in de noodzaakelijkheid brengen, om de wapenen tot deszelfs behoud en verdediging op te vatten: dus ſchijnt het belang des koophandels, het welk wil dat men den oorlog vermijde, teffens te vorderen, dat men den regel van Staat, *ſi vis pacem, para bellum, wilt-ge vrede bereid u tot den oorlog*, altijd in acht neeme; en derhalven dat men altoos eene genoegzaame krijgsmagt zoo ter zee als te land onderhoude, om alle vijandlijkheden voor te komen en te keeren, en aan de ſcheepvaart eene toereikende beſcherming te verleenen. Het beſtendig aanhouden van eene behoorlijke krijgsmagt is eene noodzaakelijkheid geworden, ſedert dat de Mogendheden begonnen hebben, zich, altijd gewapend te houden; en onze Staat kan zich, minder dan eenige andere Europiſche Mogendheid, daar van ontſlagen achten.

Indien het mogelijk was, dat de koophandel en de manufactuuren, het zij in het geheel, het zij voor een groot gedeelte, ontheven wierden van de belastingen, welke dezelven drukken; dat in derzelver plaats andere fondſen konden gevonden worden, om den Staat van de noodige inkomſten te voorzien; dat de ſluikerijen voorgekomen of belet wierden; dat de Volkplantingen, en geoctrooieerde Maatſchappijen aan het oogmerk der octrooien voldeeden; en dat haare bezittingen op een welgeregelden en behoorlijken voet konden gebragt woerden; dat de bankbreuken en trouwelooze handelingen, welken men thans in den koophandel voor geoorloofd houdt, beteugeld; de jeugd tot een vlijtig, arbeidzaam, en vroom leeven opgebragt,

bragt, en van alle verkeerde begrippen omtrent het bejaagen van winst afgetrokken wierd; zoude men zich dan niet mogen vleien, dat men als dan de manufactuuren, den handel en de scheepvaart op nieuw bij ons zoude zien herleeven? Men zoude misschien aan die heugelijke verandering niet twijfelen; eerstelijk, om dat geen land in Europa beter tot den europischen koophandel gelegen is dan ons land; ten tweede, om dat geen Natie zoo wel van geld is voorzien als wij; ten derde, om dat 'er geen land is, in het welk men zoo gerust is, dat men in zijn beroep ongestoord zal worden gelaaten, en zijne kinderen van een vast bestaan zal kunnen verzekeren; in de vierde plaats, om dat men bij ons eene volkomen vrijheid van geweeten geniet, en men 'er alle godsdiensten verdraagt, die de veiligheid van den Staat niet benadeelen; ten vijfde, om dat alle ingezetenen, van welk eenen godsdienst zij ook zijn, even zeer onder de bescherming der wetten zijn; ten zesde, om dat het burgerlijk leeven 'er volkomen vrij is. Eindelijk, welke gebreken of kwaalen men aan de regeeringsvorm van onzen Vrijen Staat ook moge toeschrijven, men kent echter geen wijzer, geen gemaatigder, geen omzigtiger Regeering, en welke beter geschikt is, om de welvaart der volken te bevorderen en hen van de voortduuring derzelven en het bezit hunner vrijheid te verzekeren, dan de onze, voor zoo veel dezelve door geen toevallige schokken aan 't wankelen word gebragt.

Wanneer wij zoo sterk aandringen op eene vermindering van belastingen, die den handel drukken; wanneer wij zoo sterk blijven staan op eene geregelde heffing van 's lands penningen, en het weeren van sluikerijen, geschiedt zulks alleen, om dat wij meenen, dat, zoo lang men aan die kwaa-

len krank zal liggen, alle andere middelen onvoldoende zullen worden bevonden.

„ Uit het geene (dus leest men in de meergedachte Verhandeling, gevoegd bij de Propositie van Prins Willem den IV.) „ men dus verre gesegt heeft, met relatie tot de Regten die volgens deese Propositie op Goederen en Koopmanschappen sullen moeten blyven, sal ten overvloede zyn gebleeken, dat alle middelen, schikkingen en arrangementen, die op het sluk van den Koophandel souden kunnen gemaakt worden, alle te vergeefs en sonder effect sullen weesen, soo lange geen efficacieuse remedien gebruikt worden teegens den inegalen ophef der Middelen te Waater, als meede tegens de fraudes en quaade practycquen, de importantje van de materie meriteert dat men deselve wat grondiger exammineert en overweegt. ——

„ Het sal insgelijks geen teegenspraak lyden, „ dat indien het sluiken maar in eene Provincie of „ Stad getolereert word, of met minder severiteit „ daar tegens geprocedeert word als in de andere, soo word het per se impracticabel, sulks in „ de andere Provincien en Steden te willen beletten.

„ Een ieder die dit quaad onzydig en sonder „ vooroordeel sal gelieven te considereeren, sal by „ sijn selven overtuigt zyn van de noodsaakelijkheid om eenmaal daar aan op een efficacieuse wyse te remedieeren, en teffens op een wyse, dat „ alle Steeden en Provincien volkoomen gerustheid konnen hebben, dat 'er geen oogluiking gebruikt word meer op eene plaats als op de andere."

Hunne Ed. Gr. Mogendheden, de Staaten van Holland spreeken in hunne Resolutie van den 28 Sept. 1753. op denzelfden toon: Hoogstdezelven zeggen met zoo veele woorden, dat „ tot herstelling derselve

„ (naam-

„ (naamlijk de *Commercie*) geen andere hulpmiddelen kunnen worden beraamd, als een *ontlasting* of *vermindering* van die lasten, welke de Commercie zoo drukken, en deselve van hier na andere Landen hebben gediverteert." En voorts nog „ dat alle middelen en arrangementen, die op het stuk van den koophandel zouden kunnen gemaakt worden, alle te vergeefsch en zonder effect zullen weezen, zoo lange geene efficacieuse remedien gebruikt worden tegens den inogaalen ophef der middelen te water, als mede tegen de fraudes en kwaade practijken."

Het ontbreekt ons niet (wij hebben 't meermaalen aangemerkt) aan genoegzaame zorg en waakzaamheid van de zijde der Hooge Overheid. Men heeft uit het geene wij te vooren hebben bijgebragt kunnen zien, dat zoo de Algemeene Staaten, als de Staaten van Holland, in verscheiden gevallen, de belastingen verminderen of afschaffen, om den koophandel en de fabrieken te begunstigen; maar kunnen wij 'er alle de vruchten wel uit trekken, welken wij 'er van zouden behooren te plukken, indien mindere Bewindslieden de heilzaame inzigten der Hooge Overheid te leur stellen. Wanneer men, bij voorbeeld, in Oost- en West-Indië den handel en landbouw met dezelfde rechten en lasten overlaadt, over welken men in Holland klaagt, en die dezelven daar moeten te gronde doen gaan? Wanneer die geenen, welke het bewind dier Maatschappijen in handen hebben, zelven, ten aanzien dier belastingen, de gronden en regels die zij voorhouden, en ten sterkste aanprijzen, te buiten gaan? Men zou hier nog kunnen vraagen, of die geenen, welke onder hun bewind staan, en niet zelden met reden dezelve klagten kunnen uitstorten, die zij *Bewindhebbers* en *Directeurs* als het

het op hunnen bijzondere koophandel aankomt, een sterksten voordraagen, dat gemak om gehoord te worden wel vinden, als het algemeen welzijn zoude vereischen? en of hun daar toe niet zoodaanige hinderpaalen in den weg gelegd worden, dat zij liever van de zaaken willen afzien, dan op zoodaanig eene wijze bij hun bestaan te blijven, of het zelve te zoeken.

TOEN van wegens Keizer Karel den V. uitgaande rechten op de graanen gelegd waren, nam de Vorst niet alleen de vertoogen, welke hem van wegen de Staaten van Holland daaromtrent werden voorgedraagen, aan, maar hij wilde, dat de zaak voor zijnen Grooten Raad te Mechelen gebragt, tegen hem, in den persoon van zijnen Procureur Generaal, geprocedeerd, en voorts sententie geweezen zoude worden. Zoude het wel beneden eene *Oost-* of Westindische Maatschappij, eene *Directie* van *Suriname*, van *Berbice*, en andere van diergelijke genootschappen zijn, zulk een edelmoedig voorbeeld te volgen? Niet te min vindt men in de stukken, welke van die genootschappen afkomen, eene taal gebruikt, welke men wel van een turkschen Keizer, maar niet van handeldrijvende Maatschappijen zoude verwachten.

DAAR is eens bij de Regeering van Amsterdam een besluit genomen, om eene kamer van koophandel op te richten, welke dienen moest, om het *turbeeren* en *diverteeren* van den koophandel tegen te gaan (*a*). Deze instelling schijnt geen voortgang gehad te hebben, wat ook de zwaarigheid moge geweest zijn, welke 'er van heeft doen afzien. Zoo het ons voorkomt, zoude een Kamer of Collegie van Com-

(*a*) *Handvesten van Amst.* D. II. bl. [illegible] XIII. Hoofdst.

Commercie en Navigatie in ons Land niet minder van nut kunnen weezen, dan de genootschappen, welke met reden door den Heer VAN DEN HEUVEL worden aangepreezen: althans in een tijd, in welken de zaaken van vaart, koophandel, en fabrieken een algemeen waakzaamer oog, dan te vooren noodig was, en 't welk alle derzelver deelen gadeslaat en omvat, schijnen te vorderen. Frankrijk, 't welk ons, en meer andere natien, verre den loefafsteekt in goede instellingen, zoo wel ten aanzien van vaart, koophandel en fabrieken, van welken het, om toevallige redenen, de vruchten niet als van andere zaaken trekt; Frankrijk (zeg ik) geeft ons mede voorbeelden van zulk eene instelling. Parijs, Lyon, Rouaan, Marseille, Toulouse, Nantes, Saint Malo, Rochelle, Bourdeaux, Bayonne, Duinkerken, hebben Commercie-kamers. Zij dienen, om aan den Raad van Commercie, memorien over den staat des koophandels en de bekwaamste middelen, om denzelven te doen bloeien, te bezorgen. Op deze wijze krijgen deze kamers, en naderhand des Konings Raad zelf, kennis van den staat des koophandels binnen het rijk, en van de onderscheiden takken van koophandel en manufactuuren, welke aanmoediging noodig hebben. Deze inrichting doet de zaaken van koophandel in Frankrijk veel goeds, en heeft veel toegebragt om 'er dien, zoo wel als de manufactuuren, staande te houden.

SOMMIGE meenen, dat Prins WILLEM de IV. over iet van dien aart hoogst deszelfs gedachten heeft laaten gaan: doch het schijnt bij ons te moeielijk, om het een of 't ander tot een vast bestek te brengen, om te verwachten dat iet diergelijks zijn vol beslag zoude kunnen krijgen. Hoe dikwijls is 'er niet op eene hervorming of verbetering van de Crimineele Justitie gedagt?

Behalven de middelen, welke tot opbeuring en verbetering van alles wat onder den koophandel begreepen kan worden, dienen kunnen, en door ons meer of min aangeweezen zijn, zijn 'er nog verscheiden, van welken men bij anderen gewag vindt gemaakt. Ons werk zoude te veel uitgedijd zijn, hadden wij ons zelven geene paalen gesteld. Een enkel woord moet ik 'er evenwel nog bijvoegen omtrent de poogingen, welken sommige rechtschapen liefhebbers van het Vaderland in 't werk stellen, om, ware het mogelijk, onze neeringen en handteeringen wat leeven en kracht bij te zetten; en onder welken de Maatschappij van Rederij en Koophandel, door den Heer Cornelis Ris aan de hand gegeeven, en die, welke onder de benaaming van *Oeconomischen Tak* bekend is, vooral in aanmerking komen. In hoe verre het oogmerk, het welk met diergelijke poogingen bedoeld word, bereikt kan worden, komt mij voor eene noodelooze vraag te zijn. Bij mij is enkelijk de vraag, doen zij nadeel? Zoo neen, waarom dan tegen dezelven geijverd? waarom die gedwarsboomd? Waarom de goede en welmeenende ingezetenen belemmerd in onderneemingen, die, zoo zij niet in alles het doel treffen, ten minste niet schaden, maar voordeel geeven kunnen? Schoon ik geen Lid ben van eenig Genootschap tot het bevorderen van zaaken, den Koophandel en Fabrieken raakende, heb ik echter met meerder leedweezen dan verwondering gezien, welke stremmingen aan diergelijke poogingen worden toegebragt, zelfs door zulken, die zich moesten toeleggen omze te begunstigen, en daarin eene eere stellen. Somwijlen zoude men zeggen, dat menschen, die hunnen meesten tijd ledig doorbrengen, en zich het algemeen belang weinig aantrekken, ja! de moeite niet neemen om 'er kennis van te krij-

krijgen, afschoon het hun voornaamste werk moest zijn, niet veelen kunnen, dat anderen, beter bezield, het een of 't ander doen, dat naar ijver en zucht voor 't algemeene nut zweemt. Dit schijnt bij ons een nationaal gebrek te weezen, welks verbetering ook onder de middelen, die den staat van ons land, met betrekking tot deszelfs vaart en koophandel, kunnen verbeteren, behoort. De Engelschen gedraagen zich ten deezen opzigte heel anders; en 't ware te wenschen, dat wij hen daarin wat meer; en in andere zaaken wat minder volgden.

Alles bijeenbrengende, zullen de middelen, welken wij tot verbetering van Vaart, Koophandel en Manufactuuren voorgesteld hebben, in 't kort op deze volgende uitkomen:

1. Het handhaaven der tegenwoordige Regeeringsvorm onzes Vaderlands (bl. 287. en volg.)
2. De Vaart, Koophandel, Manufactuuren, zoo veel mogelijk, van lasten te ontheffen, en daar toe een *Porto Franco* in te stellen (bl. 355. en volg.)
3. Het tegengaan van sluikerijen (bl. 371. E. 409.)
4. Het invoeren en vermeerderen van Belastingen, welke niet vallen ten bezwaar van den Koophandel; maar voornaamelijk op voorwerpen van pracht en weelde; op zaaken die men ontbeeren kan; (bl. 407. en volg. 411. en volg. 439.)
5. Het verleenen van bijzondere gunsten en vrijdommen aan de Fabrikeurs, en zulken, welke aan de Fabrieken te pas komen. (bl. 414. en volg.)
6. Het aanleggen van Fabrieken en Trafieken ten platte lande vrij te laaten. (bl. 419. en volg.)

7. Het draagen van inlandsche Fabrieken te handhaaven. (bl. 439.)

8. Het aanmoedigen, begunstigen, verbeteren van 's Lands Colonien (bl. 443.) en daar toe inzonderheid de middelen te gebruiken, welke het welzijn van eenen Burgerstaat bevorderen, en boven al te zorgen voor haare veiligheid, voor eene goede administratie van de justitie; en alle slinksche wegen, kwaade trouw, onderdrukking en mishandelingen tegen te gaan. (bladz. 464. en volg.)

9. Het verkiesen van bekwaame, kundige en eerlijke lieden in zaaken zoo van hooger als van laager bewind. (bl. 480. 522.)

10. De goede trouw te doen herleeven. (bl. 489.)

11. De wetten op het bankbreeken te doen nakomen. (bl. 490.)

12. Aan obligatien of andere verbandbrieven, bij welken geen vaste goederen verbonden worden, het voorrecht van *preferentie* te ontzeggen, hoe zeer de veertigste penning daar van betaald mogte zijn. (bl. 208.)

13. De slinksche streeken der Woekeraaren te beteugelen, en dezelve niet onder naaken van koophandel te laaten doorgaan. (bl. 511. en volg.)

14. Het weeren van Marsdraagers, Pakkedraagers, Kraamers en diergelijke Ventjaagers. (bl. 513. en volg.)

15. Verscheiden aanmoedigingen en schikkingen door den Heer van den Heuvel voorgeweezen. (bl. 414.)

16. Het onderhouden van verbintenissen met vreemde Mogendheden. (bl. 519.)

17. Het bevorderen van weetenschappen; het achten en beloonen van verdiensten. (bl. 521. en volg.)

18. Het vermijden van oorlog, (bl. 522.)

19. Het bestendig aanhouden van eene krijgsmagt, zoo te water als te lande, en het verleenen van eene bestendige bescherming aan de Vaart, Koophandel, en Colonien. (bl. 523. en 524.)

Over alle deze middelen zoude men nog in een breedvoerig vertoog kunnen treeden, en 'er verscheiden bijzondere bijvoegen. Ik zoude, indien ik het had ondernomen, daarin niet slechts mijn bestek te buiten zijn gegaan, maar mijn werk zoude vel grooter zijn geworden dan het zelve is aangekondigd. Ik heb mij moeten bepaalen, en zal 'er enkelijk nog dit van zeggen, dat, welke middelen 'er ook bij de hand genomen worden, om het gewenscht oogmerk te bereiken, vooral gewaakt moet worden, dat de wetten en bevelen der Hooge Overheid uitgevoerd en niet straffeloos overtreeden worden.

NA-REDEN!

Mijnen taak afgewerkt hebbende, meen ik, Goedgunstige Lezer, met bijvoeging van een woordjen, mijn afscheid te moeten neemen.

Die de onderwerpen, welke in de vier Deelen, van welken het tegenwoordige het laatste is, verhandeld zijn, met eenige oplettenheid gaade slaat, zal bij zich waarschijnlijk verwonderen, dat iemand

venen dergelijken arbeid heeft durven aanvaarden; *en minsten is dezelve aan mij zoo zwaar en zoo uitgebreid voorgekomen, dat ik nooit op mij zoude verkreegen hebben, om 'er aan te tillen, was het niet, dat men mij het fransche werk* La Rischesse de la Hollande *had toegeschreeven. Ik heb niet gewild (het zij wat redenen ik daartoe hebbe) dat het op en voor mijne rekening zoude blijven: om dit voor te komen, is mij niets beters toegescheenen, dan het bestek van den franschen Schrijver op te vatten, en het zelve naar mijne eigen beschouwing te bearbeiden. Ik ben zeer verre van mij te verbeelden iet volledigs te hebben uitgewerkt: het zoude mij daarom geenzins verwonderen noch ontschieten, indien men in de behandeling van zoo veele en zoo veel verschillende onderwerpen verscheiden abuisen en misslagen aantrof. Wie toch staat voor dezelven niet bloot? Wie is 'er vrij van? Wie begaat 'er niet dagelijks? Wel verre dan, dat ik zelf mijne beschouwingen over de oorzaaken van het verval van onze Vaart, Koophandel, Manufactuuren en Trafieken, en de middelen, om die te doen herleeven, als in alle opzigten voldoende zoude aanzien, heb ik mij slechts gestreeld met de hoop, dat zij zouden kunnen strekken ter aanwijzinge van het spoor, het welk, door 't mij voorkomt, gehouden moet worden, wanneer men zich tot een onderzoek van die onderwerpen wil begeeven; en 't welk tot nog toe, zoo verre ik weet, door geen Schrijver over zaaken van Koophandel betreeden is geworden. Ik heb gemeend, dat het der moeite wel waardig was dit gebrek te verbeteren. De Fransche Schrijver van* la Richesse de

in Hollande *had 'er wel eene pooging tot gedaan, maar, mijns oordeels, te gering om indruk te maaken. Ik voeg 'er eene tweede bij; en geef dus mijn* Hollandsch Rijkdom *niet verder noch anders op, dan als eene schets, van welke meer geoeffende en kundiger Vernuften gebruik zullen kunnen maaken, om iet beters en volmaakters in 't licht te stellen, en den Vaderlande daar door een wezenlijken dienst te doen.*

Dit is althans, na dat ik voorgenomen had dit Boek te schrijven, mijn eenigst doelwit geweest, overtuigd van het naauw verband, waarin zaaken van Koophandel met de welvaart van 't Vaderland staan. En dit doelwit heeft mij ook vrijmoedig op 't papier doen brengen dat geene, het welk mij is voorgekomen daar toe te behooren.

Ik weet wel, en ik hebbe het vooruitgezien, dat 'er veelen zouden vallen over mijne overweegingen raakende de Constitutie *van ons Gemeenebest, en de noodwendigheid der Stadhouderlijke Regeeringe, en wat daar verder betrekkelijk toe is: ik weet ook wel, dat mijn werk bij veelen meer getrokken, gesmaakt, geprezen, en ter leezinge of ter koop aanbevolen zoude worden, indien ik daar omtrent eenen anderen weg gekoozen, en de pen op een andere wijze besneeden had; maar ik heb alle bedenkelijkheden ter zijde gesteld, en mij alleen gehouden aan het geen, het welk ik* begreep *te kunnen, en veel al te* moeten *zaggen, wilde ik aan de waarheid niet te kort doen. Men kan zoo wel met zwijgen als met spreeken haar bezijden gaan. De samenhang der oorzaaken met haare uitwerksels staan in een verband, 't welk alle*

men-

menschelijke vermogens niet kunnen te leur stellen. De Stadhouderlijke Regeering staat in een verband met het wel- of kwaalijk vaaren van den Staat: gevolgelijk ook met den Koophandel, als eene der zuilen op welken het heil van ons Gemeenebest rust. Over de oorzaaken van den bloei en verval des Koophandels schrijvende, kan men onze regeeringsvorm en dus den invloed der Stadhouderlijke Regeering op denzelve, niet onaangeroerd en veel minder buiten onderzoek laaten, of dezelve op den Koophandel eenen gunstigen, dan wel eenen ongunstigen invloed heeft. Heb ik in mijne beschouwing gedwaald, ieder, die het oordeelt, staat het vrij betere onderrichtinge aan onze Landgenooten te geeven, en wel verre, dat dit mij eenigsins zoude belgen, zal het mij aangenaam zijn. Lessen of Leeringen moeten altijd welkom zijn, al werden zij door eenen vijand toegediend.

Voor 't overige getroost en kan ik mij ook ligtelijk getroosten de vuilaartigheden, welke sommige wraakzuchtige geesten en lastertongen tegen mij uitschieten. Men strooije begraafnis-cedullen, en smaadprenten tegen mij uit, men bejegene mij met scheldwoorden, en men noeme mij in naamlooze geschriften, die geen andere kenmerken dan van nijdigen laster draagen, geschavotteerden, het is mij genoeg, dat ik, om mijne eer en mijn goeden naam en faam staande te houden, mij niet behoeve te verledigen, om eenige aandoening over diergelijke aanvallen te toonen, terwijl zij mij ook geen ander leed doen, dan het zien dat 'er onder onze natie wanschepsels geworpen worden, bekwaam om zulk een zwadder te spuwen.

Ge-

Gescholden, veracht, versmaad te worden door een soort van menschen, wier werken uit den boozen voortkomen, is zekerlijk geen zaak, welke men zich behoeft aan te trekken.

Ik zal mij ook weinig gelegen laaten leggen aan de beoordeelingen, welke op mijnen arbeid zullen vallen: ik zal de moeite niet neemen om met deezen of geenen in een pennenstrijd te treeden, vooral niet met eenen Schrijver van Vrije Gedachten van een Burger over het verval van 't Gemeenebest der Vereenigde Nederlanden, *en zulk slag van lieden, onder welken ik ook tel dien geen, welke van het fransche werk in de* Algemeene Bibliotheek *verslag gedaan, en daarbij getoond heeft alleronkundigst te zijn van de zaaken, over welken hij bestond te oordeelen. Duizend feilen heeft die man over 't hoofd gezien, om een aanval op de* militaire Jurisdictie *te doen; daar uit gelegenheid neemende, om den Schrijver van 't Fransche Werk voor een Vijand van de Vrijheid uit te maaken. Zoo het waar is, dat hij, die in de Remonstrantsche Gemeente te Amsterdam Predikant is, en die de onvoorzichtigheid gehad heeft, om eenen van mijn Nabestaanden te zeggen, dat niemand anders dan ik* la Richesse de la Hollande *konde geschreeven hebben, maaker is van dat verslag, wil ik Zijn Eerwaarden wel gevraagd hebben, aan wat inzicht en aan welk beweegmiddel ik zijnen afgunst moet wijten?*

Iemand die zoo denkt en schrijft, als ik doe, heeft zekerlijk niet veel kans om onder de Gunstelingen van de Heeren Remonstranten geteld te worden. Ook ben

ik nooit op die eer verlekkerd geweest; en ik voel 'er met de jaaren nog minder trek toe. Om dezelfde reden kan het mij niet vreemd voorkomen, dat mijn arbeid aan de Schrijvers der Vaderlandsche Letter-Oeffeningen minder behaagt, dan andere geschriften, de Post van den Nederrhijn bij voorbeeld. Men went ongevoelig aan de spijzen, welken men dagelijksch eet, en men verkiest die, daar men aan gewend is: het gaat met het vernuft, even als met de smaak en het gehoor. Een Jager, die, op zijn paerd zittende, de landen doet weêrgalmen van zijn stem, en de konst van 't zingen in het uithaalen doet bestaan, zal door een italiaansch zangstukje niet getroffen zijn, al wierdt het door eene allerlieflijkst stemmetje voortgebragt. Wij moeten over den smaak niet twisten: het geen niet naar dien van de Heeren Schrijvers der Letteroeffeningen is, word wederom greetig van anderen ontfangen. Zij neemen het mij ten goede, dat ik ten hunnen opzichte hier nog een woordje melde, om dat het tot mijn arbeid behoort.

Die Heeren schijnen onvergenoegd, dat ik den Historie-Schrijver WAGENAAR geen meerder wierook heb toegezwaaid; want, hoe maatig ik van dien man gesprooken heb, vinden zij het onheusch, dat ik hem niet uit den reij der hedendaagsche Schrijveren sluite, welken ik oordeel te weinig acht geslaagen te hebben op den loop der gebeurtenissen, die in de vroegste tijden den Koophandel en Scheepvaart bij ons hebben doen opkoomen en opneemen. Dat men JAN WAGENAAR verheerlijke; dat men hem aan 't hoofd van onze Historie-Schrijvers stelle, ja verre verheffe boven

ven allen, die ooit de pen tot geschied-verhaalen gebruikt hebben; mag ik wel lijden: ik zoude 'er niet tegen hebben, al wilde men hem een goud standbeeld in zijne vaderlijke stad oprichten, hem vergoden, gelijk men 't de romeinsche Keizers plag te doen; of onder het gestarnte ter vereeuwiging van zijnen naam een plaats vergunnen! Ik ben zeer verre van dien man zijne glorie te benijden; maar men verge mij niet, dat ik den algemeenen kreet nagalme. Zoo vrij als het aan anderen staat, om Wagenaar *als een groot Schrijver op te vijzelen, zoo vrij moet het mij staan om te oordeelen, dat 'er een groot onderscheid te maaken is tusschen hem en onzen* Hooft; *tusschen hem en eenen* le Beau; *eenen* Robertson, *een* Hume, *eenen* Vellij, *om alleen maar eenigen der hedendaagschen te noemen. Wat onderscheid is 'er zelfs niet tusschen* Wagenaar, *wanneer hij op de schouders van* Hooft *rust, of aan de leiband met* Grotius *gaat, en dien zelfden* Wagenaar *wanneer hij aan zijne eigen krachten is overgelaaten? Wat verschil is 'er niet tusschen de eerste deelen van zijne* Historie, *en de laatsten? En waarom tog zoude ik niet mogen zeggen, dat ik de* Historie *van* Wagenaar *zeer gebrekkig vinde, daar die mij in veele opzichten zoo voorkomt. Had ik nooit andere geschiedboeken als dat van* Wagenaar *geleesen; had ik den onvergelijkelijken en uitmuntenden Hoogleeraar* Hemsterhuis, *wiens lessen mij meer dan eens verrukt hebben, niet tot Leermeester in de Vaderlandsche Historie gehad; mooglijk telde men mij ook onder die geenen, welken* Wagenaars *roem zoo hoog verheffen.*

Wat 'er van de verdiensten van Jan Wagenaar *moge zijn, het zal mij altijd, zoo ik hoop, vrij mogen staan te begrijpen, dat hij, gelijk allen die hem voorgegaan zijn, zich te weinig toegelegd heeft, om den Landzaaten eene Historie te geeven, in welke die van den Koophandel meerder in acht was genomen. Hoe schraal is de* Vaderlandsche Historie (*om een enkel voorbeeld te geeven*) *niet ten aanzien van onze Oost- en West-Indische Veroveringen, schikkingen en gebeurtenissen, die dubbeld waardig waren uitvoerig verhandeld te worden; ten minste vrij meer, dan die met welken de man zich in zijne laatste deelen ophoud. Ik laat voor 't overige aan mijne Lezers over om te oordeelen, of het voorwerp meerder oplettenheid in eene* Vaderlandsche Historie *verdient, en of hetzelve de moeite en tijd, welken ik 'er aan besteed heb, waardig was.*

Einde van het Vierde en laatste Deel.

BIJLAAGE A.

Memorie, dienende om te toonen de billijkheid van 't verzoek aan hun Ed. Groot Mogenden de Staaten van *Holland* en *Westfriesland* gedaan door P. Pama, *Cum suis*, Negocianten in Tabak te *Amsterdam*, ten einde te obtineeren moderatie der impost op de Canasser Tabak; en om te gelijk de bedenklijkheden weg te neemen, welke daar tegen zijn geproponeerd.

Het generaal middel, welk door Pieter Pama C. S. is gebruikt tot fundament van 't versoek om moderatie der Impost op de canasser Tabak te erlangen, is deeze: *dat, ingevalle de selve impost niet by continuatie word gemodereerd, de aanmerkelyke tak van Commercie, welke hier te Lande gedreeven word met de Tabak van Cadix en St. Sebastiaan*, door de Compagnie van Caraques herwaarts gezonden, *uit deese landen gediverteerd en tè Hamburg of elders zal worden gevestigd.*

En de apparentie, of waarschynlykheid, dat zulks zal geschieden, word in het Request, by welk door Pieter Pama *cum suis* het voorsz. versoek is gedaan, aangeweesen daar uit:

1. Dat in den Jaare 1772. binnen deese Landen, alleen een zeer gering aantal van die Canasser Tabak, is ingevoerd, terwyl een zeer notabele verzending van deselve Canasser te Hamburg is aangekomen.

2. Dat van de voorsz. Tabak te Hamburg een zeer geringe belasting of impositie word betaald; verre beneeden de belastingen gaande, welke hier te Lande daar van betaald worden.

3. Dat de nayver van andere natien omtrent den koophandel merklyk is toegenomen, zo dat alomme alle devoiren worden aangewend en alle mogelyke im-

munteiteiten en vryheden toegestaan, ten einde in de Negotie te prevaleeren.

Zynde verders daar by nog tot apui van 't voorsz. versoek geallegeerd het important nadeel, 't welk de Commercie in 't generaal en in byzonder de fabrieken, de Negotie op den Rhyn, en Duitschland, als mede de Commercie vloeiende uit de commissien van de Koninglyke Pruissische Comp. en verdere verzendingen naar de Oostzee, by de vermindering of 't verlies van de gemelde tak van Negotie zoude komen te lyden; terwyl aan de andere zyde, door het behoud van de Commercie in de gemelde Tabak 's Lands Inkomsten vermeerderd en de scheepvaart ondersteunt worden, mitsgaders een groot getal arbeidslieden behoorlyk aan de kost geraaken.

Ten aanzien dan van de vraag, of het gedaan versoek zoude kunnen of dienen te worden geaccordeerd, staat vooraf aan te merken, dat al eens verondersteld zynde, dat het een of 't ander middel, in het Req. van P. PAMA *cum suis* geemployeerd, niet daadlyk in alle opzigten zo mogte zyn, als deselve middelen by 't Request zyn voorgedraagen, (zynde deselve ook maar opgegeeven voor zo veel de Supp. by hunne informatien waren onderrigt) daar uit egter nog niet zoude volgen, dat het zelve versoek zoude behoren te worden geweesen van de hand; vermits een van die middelen, op zig zelfs alleen genomen, genoeg fundament zoude konnen uitleeveren om 't gedaan versoek te accordeeren, en daar toe ook zouden konnen militeeren andere reedenen, of schoon die in het Request geomitteerd zouden zyn. Immers konnen en moeten de ingezeetenen veronderstellen, dat de Souvereyn eene kundigheid van zaaken bezittende, verre overtreffende die geene, welke de ingeseetenen zigh konnen acquireeren, altyd dat geene suppleert 't welk de Suppliantén zouden hebben konnen of moeten allegeeren: konnende mitsdien de onnauwkeurigheid nopens kleinigheeden, zo die al eens in de positiven van 't Request gevonden wierden, geen grond uitleeveren om op 't Request van de Suppllanten ten hunnen nadeele te disponeeren.

Wat nu de middelen betreft, zullen deselve ligt gejustificeerd worden, als menze slegts met attentie en 't voor 't wesendlykste gade slaat. Want ten blyke dat de

tak

tak van Commercie, in de Canasser Tabak, welke hier te Lande gezonden word van Cadix en St. Sebastiaan door de Comp. van Caraques, gevaar loopt uit deesen Lande gediverteerd, en te Hamburg of elders gevestigd te worden, zo niet de impost op dezelve by continuatie gemodereerd word, schynt het buiten speculatie en voor een axioma gehouden te moeten worden, dat de koopers zigh begeeven ter plaatse daar de waaren ten goed koopste te bekomen zyn, en dat derhalven de koophandel zigh moet vestigen, alwaar de waaren ten goed koopste verkoft worden; dat overzulks, de waaren het goed koopste verkoft konnende worden, ter plaatse daar zy het minste aan belastingen onderheevig zyn, dan ook alle branches van negotie, en mitsdien mede die van de opgemelde Tabak van deese Landen zullen gediverteerd worden, als 'er plaatsen van koophandel zyn, alwaar dezelven minder belast zyn dan hier. Zo men aan de waarheid van dit raisonnement, gehaald uit de eenvoudige beschouwing van de natuur van de zaak, wilde twyffelen, en liever zich door voorbeelden overtuigen, zo behoeft men, om tot geen vreemde natien overtegaan, alleenlyk de tegenwoordige situatie van ons Land gade te slaan; en men zal genoegsaam geen stap in die beschouwing konnen doen, zonder blyken te vinden van 't verlies van takken van Commercie, verdweenen uit hoofde dat de belastingen de ingeseetenen buiten staat gesteld hebben om de objecten van die takken van Commercie zo goed koop te geeven, als die op andere handelplaatsen verkoft konden worden.

Voor ruim anderhalf eeuw hebben de Negocianten die waarheid al aangedrongen in zekere Memorie op requisitie van hunne Hoog Mogenden door hen opgesteld, en in welken zy onder anderen zigh ten dien opzigte aldus exprimeeren.

„ Uit haar eigen natuur konnen ook alle koopmanschappen deze belastinge niet lyden; want veele van dien dese Landen maar passeeren als een canaal, daar door men die van hier elders transporteert, ende dese Landen voorby gaande, als ligtelyk geschieden kan, zal deese Staat moeten missen de uit en inkomende Convoyen, ende de ingeseetenen de Commercie. Het sout en de fransche wynen worden alreeds veel oostwaarts gevoert, sonder in dese Landen te ko-

„ komen; van gelyken gaan veel Mufcovifche waaren, „ à droiture naar Italien ende Vrankryk; de zyde laakenen ende andere aanfienelyke waaren uit Italien, „ Smirna ende andere plaatfen, nu herwaarts komende, fullen om dezelve reedenen ook het inkomen alhier excufeeren.

„ Alleen om divertie van Neeringen te vermyden, hebben U Hoog Mog. voor deefen wysfelyk verfcheiden waaren in het inkomen, ofte uitgaan verligt, als Potasfche, Talk, Pelteryen, Wollen ende andere; fo dat het feker gaat, dat alle waaren zo om de plaatfen daarze van daan komen, als om haar eigen wefen, en konnen defe belaftinge niet draagen, ende alwaar het fchoon dat de gene fo hier te Lande geconfumeert worden, ietwes zouden mogen lyden, zo en konnen die in defen van de anderen niet afgefondert of verdeelt worden."

Om wyders onder de meenigvuldige voorwerpen, welke daaglyks aan 't oog der ingefeetenen vertoonen hoe de belaftingen ons Land van tyd tot tyd geprivеerd hebben van den bloeienden ftaat van Commercie, en duizenden van menfchen die 'er te voren een beftaan aan vonden, tot armoede, en dus tot laften van de algemeene en byzondere finantien hebben doen vervallen, flechts te blyven ftaan by eenige van die geenen, welke op het onderwerp van deefe Memorie een onmiddelyke betrekking hebben, is niet de Tabaks Negotie, zedert dat het gebruik van dat gewas zo algemeen is geworden, even zo important geacht als de Graan Negotie. Heeft die Negotie niet duifenden van menfchen zo in Holland als in de andere Provintien aan een beftaan geholpen, en hier door, zo wel als door haar circulatie, den fchatkift van den Lande merkelyk helpen ftyven? men befchouwe nu de Tabak Negotie van vroeger tyden, met die welke wy thans beleeven.

In vroeger Jaaren kwamen hier jaarlyksch 5. 6. a 7. duizend rollen brafilifche Tabak, wegende ieder drie honderd vyftig a vier honderd pond en meer: deeze foort van Tabak is langfamerhand naar Hamburg, Bremen en elders gediverteerd, alwaar het debiet van dat foort van Tabak zich van tyd tot tyd zodanig heeft geëtablifleerd, dat 'er thans geen kans is om 'er in of uit ons Land iets noemenswaardig van te debiteeren; zo

dat

dat die gansche tak van de Tabak - Negotie, als zynde dat soort weinig of niet in ons Land in gebruik, geheel verdweenen is.

Op dezelfde wyze is het geleegen met de inlandsche gesponnen Tabak in diverse soorten; welke in de Oostzee en in 't Noorden, alwaar dezelven in groote menigte vertierd worden, niet anders dan onder de benaaming van Amsterdamsche Tabak bekend zyn geweest. De fabriek van die Tabak is in de Provintien van Gelderland en Utrecht ter aankweeking geëtablisseerd. Van dezelve wierden voorheen de bladen te Amsterdam gezonden, gesponnen, en voorts naar vreemde gewesten gedebiteerd; doch op die Tabak eene provintiaale belasting gelegd zynde, van twee penningen op de honderd pond, gaf die impost, hoe gering ook, aanleiding dat het spinnen van de Tabak onder Utrecht en Gelderland wierd verplaast; alwaar de vreemden voorts die Tabak tot minderen prys hebbende konnen obtineeren, deselve eindelyk daar door de gelegendheid gekreegen hebben om de Tabak zelve te leeren spinnen, en ongesponnen Tabak van hier te laaten komen; zo dat de Provintie van Gelderland en Utrecht thans enkelyk het kweeken of cultiveeren van de Tabak, en deese Provintie het verzenden van ongesponnen bladen hebben overgehouden: en die fabriek en negotie geheel of genoegsaam geheel weg geraakt zyn, door toedoen van een belasting, welke, 't is waar, niet geheeven word, maar waar van het heffen te laat is gesupprimeerd geworden: want de vreemden, en speciaal die van Deenemarken en Noorweegen eerst in staat gesteld zynde, om die soorten 8 a 10 percento beeter koop te geeven, dan de ingeseetenen van Holland, hebben zich voorts in staat gesteld om die Tabak zelven te fabriceeren; waarna, eens in possessie geraakt en door prohibitive wetten van hunnen Souvereyn begunstigd, die Commercie niet weer te herkrygen is geweest, offchoon het heffen van de voornoemde belasting buiten executie is geraakt; waar door het Land, dan niet enkelyk heeft komen te missen den impost op die gesponnen Tabak, maar al het voordeel, 't welk uit den arbeid van die Tabak, en 't employ der menschen daar toe nodig, onvermydelyk resulteerde: het welk van des te meer consideratie moet geagt worden, naademaal de waarde van dien Tabak door den arbeid ge-

bragt wierd van 15 guld. tot 24 guld. buiten welk voordeel het Land nog heeft komen te missen, alle de avantages, welke het koopen en verkoopen, leeveren en ontfangen van die Tabak aan het Land toebragten, daar die Tabak als bladen 15 guld. kostende, door de onkosten van spinnen en verwerken, op 24 guld. kwamen te staan.

Pieter Pama en de Negocianten, die 't Request nevens hem geteekend hebben, en die men in 't berigt van Gecommitteerde Raaden heeft konnen goedvinden te representeeren, als een hoop luiden, die op de eerste requisitie van den een of den ander klaar staan om requesten te teekenen, als 'er maar vermindering van impositie mede gemeleerd is, die Negocianten schroomen niet om uit kragte van de natuur van de zaak, uit de voorbeelden, die in de Historie-Boeken overvloedig daar van te vinden zyn, en uit haar eige ondervinding te affirmeeren, dat als de moderatie op dat soort van Tabak, op welke zy die verzoeken, niet geaccordeerd word, dan ook de Commercie van dat soort van Tabak, al meede hier te Lande te niet zal loopen; en het Land daar door niet blootelyk zal komen te missen den drukkenden impost, welke het Land 'er teegenwoordig van heeft; maar al het voordeel, het welk het Land trekt uit den onderhoud van zulk een aantal van menschen als 'er aan te pas komen en geëmployeerd worden, en die geen stuk brood eeten noch glas bier drinken, zonder dat 'er het Land by profiteerd. Om niet te spreeken van 't verlies, 't welk 'er de generaale Commercie en Navigatie door komen te lyden. Want hoe zeer men, de zaaken oppervlakkig beschouwende, zig kan verbeelden, dat de imposten op zekere waaren het eenigste genot is, het welk het Land van de Negotie van die waaren trekt, zo is het nogtans zeeker, dat de geduurige circulatie van de Commercie in die waaren, door herhaalde werkingen, en 't vermeenigvuldigen van den arbeid vry meer aan 't Land opbrengt dan de impost zelve; en dat dus de schatkist van 't Land dikwyls vry meer inkomen geniet van zaaken, daar geen impost op is, als van die geenen, daar grooten impost op geheeven word; gelyk het ook dikwyls gebeurd dat eene kleine impositie meerder in de schatkist doet aanvloeijen dan een groote impositie.

De Varinas Tabak, de Tabak daar 't hier op aankomt,

komt, maakt een branche van Commercie, welke zeedert onheuglyke tyden aan deesen Lande, en in 't byzonder aan deeze Provintie geattacheerd en gehegt is geweest; zo dat dat soort nergens anders te bekoomen was, dan uit deese Provintie: waarom dan ook die Tabak by de vreemden onder de benaaming van *Hollandschen Canasser* altyd bekend, ontboden, verkoft en verbezigd is geweest, gelyk in vroeger tyd te Amsterdam zeekere vrugten uit Delfland, door Noordwyksche Schippers te Amsterdam gebragt, door de inwoonders van Amsterdam onder de benaaming van Noordwyksche Vrugten gekoft en, als zodanige, geconsumeerd wierden. Laat nu dit selve soort van Tabak maar twee of driemaal door de Comp. van Caraques te Hamburg worden gesonden, zo zal die naam van Hollandsche Canasser heel schielyk uit het geheugen raaken, het vooroordeel, zo gunstig voor deeze tak van de hollandsche Commercie, cesseeren; en de slyters van die Tabak insensibel bewoogen worden, om zigh te Hamburg, te Oostende, of elders by onze nabuuren in de plaats van in Holland tot den koop van dien Tabak te addresseeren; als zynde die plaatsen tot het vertier daar van ruim zo wel geleegen als onze Provintie.

En hier uit is ligt te zien hoe weinig de bedenkelykheid van Gecommitteerde Raaden, nopens de quantiteit, welke PAMA *Cum suis* geposeerd hebben, dat te Hamburg zoude zyn gekomen in aanmerking kan genomen worden, want gesteld, dat in de plaats van twee duizend vier honderd zes en veertig Canassers maar vier hondert waren gezonden naar Hamburg, is 't niet genoeg, dat men ziet, dat de Comp. van Caraques gedisponeerd is om met de Hamburgers te negotieeren, ten einde opgewekt te worden om er teegen te waaken, en middelen te gebruiken die ons de preferentie boven die van Hamburg konnen doen behouden: of moet men wagten om moderatie te versoeken, tot dat de Comp. van Caraques haare banden te Hamburg of elders vast gemaakt, en hunne engagementen geformeerd zal hebben, en dus het object van de moderatie verdweenen zal zyn, om die moderatie by den Souverain te versoeken? immers geld hier, so ooit, de maxime, *principio obsta, sero medicina paratur*. Behalven dat, is dit fait door PAMA *cum suis* geal-

geallegeerd, om te doen zien, niet dat 'er *meer* Tabak te Hamburg dan te Amsterdam was gekomen, maar om te doen zien, dat 'er *van dat soort* te Hamburg gekomen was. Dat nogtans de party naar Hamburg gezonden, niet gering moet zyn geweest, kan zelfs opgemaakt worde uit eene reflexie in 't advies van Gecommitteerde Raaden voorkomende, alwaar hun Ed. Mogenden zeggen: „ in het zeekere geinformeerd te zyn, dat een „ groot gedeelte van die Canassers, welke te Ham„ burg zyn ingevoert, niet tegenstaande de geringe be„ lasting, welke de Suppliánten voorgeeven, dat van „ deselve aldaar zoude worden betaalt, egter met „ geen voordeel aldaar hebben kunnen worden gede„ biteert, maar door de Kooplieden van die Stad aan „ hunne Correspondenten, hier te Landen zyn versor„ den, om alhier verkogt en gedebiteert te worden".

Uit het verzenden van die Tabak uit Hamburg naar deese Landen, en uit een koop van die Tabak te Hamburg in 't voorleeden Jaar gedaan, door een comptoir van negotie te Amsterdam, het geen zwaaren handel in Tabak dryft, en uit de mindere prys waar voor die Tabak te Hamburg is verkoft, dan die welke door Casas en Comp. is verkoft geworden, en uit de zeer goede winst, welke dat comptoir by den verkoop van die Tabak heeft gehad, word in 't advies getrokken deeze Consequentie, naamlyk dat DAAR UIT ligt is afteneemen, welke geringe prysen door de gemelde Comp. van haare Tabak te Hamburg word gemaakt. Dan wie ziet niet hoe wankel dit raisonnement gaat? Gebeurd het daaglyks niet in de Commercie, dat een party goederen uit byzondere en toevallige omstandigheeden tot zeer laage prysen en zelfs beneden de waarde verkoft word? en zal men daar-uit een generaal besluit mogen opmaaken tegen den regel: *a particulari ad universale non valet conclusio*? Is het niet genoeg, dat uit dit geval zelfs blykt, dat 'er Canasser Tabak voorby deeze Provintien naar Hamburg is gegaan, en dat een Amsterdamsch Koopman die party te Hamburg, en dus uit den tweeden hand, heeft konnen of moeten koopen, om op middelen te denken, die nog in tyds zullen konnen verhoeden, dat niet eindelyk alle de Comptoiren van Negotie binnen Holland tot die ongunstige termen vervallen?

Nog

Nog minder strookt de consequentie welke in 't berigt daar uit getrokken word, dat mitsdien de voorsz. Tabak de daar op gestelde impost wel zoude konnen veelen: want te zeggen, koopluiden te Amsterdam hebben te Hamburg een goede party Canasser Tabak gekoft, en de vollen impost daar van betaald, en evenwel nog goeden winst gehad, ergo behoeft men niet te vreesen voor versperring van Negotie, ergo zal de Comp. van Caraques haar Tabak naar deese Landen blyven zenden, ergo maaken de Supp. om geen andere reden zo grooten ophef van die versperring van negotie, dan om door de vermindering van impositien, en dus in prejudicie van 's Lands Financie, eene meerdere winst te genieten, is eene redeneering, die meer schyn, dan weesendlykheids heeft. Om niet te zeggen, dat de laage prys van die tabak te Hamburg met vry meer soliditeit zoude konnen worden geattribueerd aan de middelen van industrie, door comptoiren van negotie te Amsterdam gebruikt, om de markt van die tabak te Hamburg te doen slappen, of wel aan gebrek van genoegsaame Commissie, uit hoofde dat men van elders nog niet gewend is om ordres tot den koop van dat soort Tabak te Hamburg te zenden, dan aan een geimagineerd en imaginaire situatie van de Stad Hamburg, zo moet men remarkeeren, dat het gemelde Comptoir van Negotie, 't welk by zyn hamburgsche koop goeden winst gehad heeft, niet tegenstaande den vollen impost daarvan betaald was, dien winst niet gehad heeft, om dat quasi de Comp. van Caraques, alles by een genomen, zo veel geld van haar Tabak niet zoude konnen maaken te Hamburg als te Amsterdam, en daar door quasi genoodsaakt zyn om haar Tabak herwaarts te zenden, maar dien winst alleen heeft gehad door een effect van de speculatie, die toen in de negotie van tabak is voorgevallen en de Canasser Tabak important in prys heeft doen stygen. Diegeen, welke aan Gecommitteerde Raaden zo nauwkeurig berigt heeft gegeeven van dien hamburgschen koop, zoude, zo 't schynt, niet kwaalyk gedaan hebben van hun Ed. Mog. te preveniëeren van zich te wagten om daar uit te besluiten, dat de tabak minder te Hamburg dan te Amsterdam van prys was geweest; want de prys was te Hamburg laag, om dat de prys te Amsterdam laag was, en de reden waarom het

voorsz. Comptoir van negotie met dien hamburgschen koopgoeden winst heeft gedaan, is niet eigentlyk geweest, om dat als toen de prys van de Tabak aldaar zo laag was; maar om dat dat Comptoir van de rysing van de Tabak te Amsterdam, welke in weinige dagen merklyk toenam, gelukkig heeft geprofiteerd, daar het zelve Comptoir merklyk by dien koop zoude verlooren hebben, indien de speculatie anders was uitgevallen. Was te Hamburg de prys merklyk laager geweest, toen Casas en Comp. zyne partyen verkofte, men zoude die Tabak wel haast te Hamburg hebben laaten overkomen, gelyk het zelfde Comptoir zulks ook te Amsterdam zoude gedaan hebben, indien die Tabak te Amsterdam voor zodanigen prys op dien tyd te vinden was geweest. Maar 't geen verder gaat, en de inconsequentie van 't raisonnement van de Ed. Mog. Heeren Gec. Raaden nog klaarder aantoont, stond diezelfde weg, welken het Comptoir van negotie van Amsterdam heeft ingeslaagen, niet even zeer open voor een Comptoir van Negotie te Stokholm, te Copenhagen, te Leipzig, te *Lubeck*, te Koningsberg, te Oostende, te Londen *of elders*, en zoude dus zodanig vreemd Comptoir dien hamburgschen koop niet even zeer hebben konnen doen? en zou 'er dan het Land niet, behalven den vollen impost, ook nog by verlooren hebben alle andere beneficien, die uit het aankomen, voorleggen, en verzending noodwendig voortvloeien? en convenieert het aan den Lande, dat de Tabak-Negotie aan zodanig hazard word geexponeert? Daar by is het zeer verkeerdlyk geraisonneerd, als men aldus argumenteerd: die verkooper heeft by een party tabak, daar de impost van betaald was, goeden winst gehad, ergo kan de negotie van die tabak dien impost veelen: men kan 'er by retorsie op antwoorden; die verkooper heeft by een partye tabak, daar de impost van betaald was, verlies gehad, ergo kan de negotie van tabak die impost niet veelen: Het eene argument is zo stringeerende als het andere, dat is, zy zyn beiden even vicieus; om dat de winst of verlies in stuk van Negotie niet uit byzondere en afzonderlyke gevallen, koopen en verkoopen, maar uit de geheele loop en cours van de negotie moet worden opgemaakt. En gelyk 'er kooplieden in tabak partyen van tabak hebben leggen, die zy gereedlyk met 10. 15. of 20. percent ver-

lies

lies zouden willen overdoen aan die geenen, die deselven zouden willen ontfangen, en die verlies tot geen grond liggen van hun versoek, even zo weinig kan de winst, by de vermelde hamburgsche party gedaan, tot een reden strekken om het versoek alhier in quaestie tegen te spreeken; en mitsdien nog minder een grond uitleeveren om aan de Suppliaten zo willekeurig te imputeeren, dat deselve om geen andere reedenen van 't versperren van de voorn. Negotie zo grooten ophef maaken, dan om door vermindering van impositie, en dus in prejudicie van 's Lands finantie, eene meerdere winst te genieten: een imputatie, die op alle versoeken van moderatie van impost even zeer sluit; die in een Land van Commercie behoorde agtergelaaten te worden, en die te roekeloóser is, om dat zy zonder grond het moreel caracter attaqueert van brave, werkzaame, industrieuse menschen, die aan 't Land de ziel en 't leven geeven.

PALMA *cum suis* communicatie gekreegen hebbende van de Reflexien, by de Ed. Mog. Gecomm. Raden gemaakt op de qualiteit by Casas en Comp. geadsumeerd, hebben gemeend die bedenking te moeten wegneemen, en overzulks zelven legitime poogingen te doen, ten einde zo veel mooglyk de totaale ruine van de Negotie in Tabak, en dus die van een oneindig getal huishoudens binnen deese Provincie, zo wel als een important sadtel voor de generaale Commercie en Navigatie van deese Provintie, voor te komen en te behoeden, niet hebbende konnen of moeten vermoeden, dat zy daarom in een advies van de Ed. Mog. Heeren Gecomm. Raaden zouden worden gedesavoueerd.

Het does er dan niet toe, of er veel of weinig tabak te Hamburg is gekomen, en of er uit Hamburg een party te Amsterdam is overgesonden en aldaar met voordeel is verkoft; genoeg is het om versperring van die tak van Negotie te vreesen, dat de Comp. van Caraques toont naar een anderen weg dan die van ons Land om te zien; en 't is genoeg, dat dit buiten tegenspraak is, dat er plaatsen van commercie zyn, alwaar de imposten en onkosten op die tak van Negotie laager vallen dan in onse Provincie, om de vrees van versperring te justificeeren.

Tot dat einde heeft dan PALMA *cum suis* gerepresenteerd, dat de onkostingen te Hamburg, vergeleeken by die

welke in deese Provintie geheeven worden, nagegaan wordende, alle verwagting zullen surpasseeren: en zekerlyk hebben de Koopluiden, die 't Request nevens Pama geteekend hebben, niet verwagt, ook niet durven denken, dat daar op door de Ed. Mog. H H Gecommitteerde Raaden zoude worden geremarkeerd, dat niet genoeg is, dat de Supp. het zelve zo *in vage* by hun Request ter neder stellen, maar op een legaale wyze hadden moeten doen zien, welke imposten en onkosten aldaar, en welke alhier betaalt moeten worden; als mede welke pryfen voor de tabakken aldaar, en welke hier te Lande konnen gemaakt worden. Want ongeconsidereerd, dat deese remarque meer smaakt na een criticque van judicieele practyk dan naar een reflexie van een Collegie van Raaden van den Prince van den Lande, schynt het juist niet wel te vleyen, dat men requireere, dat als de ingeseetenen eenig versoek by Requeste aan den Souverain doen, zy de middelen van hun Request, en zelfs die middelen, van welken zy zich verzekerd houden, dat de Souverain *beter onderrigt is* dan zy, en waar van zy moeten supponeeren dat de Raaden van den Souverain niet onkundig zyn, op een distincte en legaale wyse moeten doen zien. Behalven dat het dikwyls ongeraaden is, om alle sodanige bewysen te produceeren, voor en al eer deselve gerequireerd worden, is het, de zaak wel inziende, niet genoeg, dat de Supplianten afwagten van welke middelen, de Souverain bewys zoude gelieven te requireeren? of moet het versoeken van moderatie op den impost voor de ingeseetenen zo swaar en moeyelyk gemaakt worden, dat zy liever de negotien aan impost subject zullen willen abandonneeren, dan met alle die zwarigheeden te worstelen? Die Conclusie zoude mooglyk zo absurd niet schynen als men regard slaat, dat by 't advies van Gecomm. Raaden gesteld word, dat de Supplianten *op een distincte en legaale wyse hadden moeten doen zien*, WELKE PRYZEN VOOR DIE TABAKKEN TE HAMBURG EN HIER TE LANDE KONNEN GEMAAKT WORDEN: want nooit zouden Gecomm. Raaden anders op het delibereeren van zodanigh requisiet gevallen zyn, indien hun Ed. Mog. slegts reflexie hadden gemaakt, gelyk hun Ed Mogenden het zekerlyk gedaan zouden hebben, indien hun Ed. Mogenden slegts

de

de moeite hadden gelieven te neemen om met luiden van kundigheid daar over te raadpleegen, dat de prysen van de tabak en ook die van de Canasser tabak geduurig varieeren, zomtyds twintig en dertig percent rysen en daalen, dat de prysen der goederen te Amsterdam en te Hamburg doorgaans in een zeker evenwigt staan, en tusschen deselve nimmer een considerabel verschil is dan by gevallen van schielyke rysing of daaling, waar van de Negotianten, gelyk het meergem. Comptoir, niet verzuimen terstond gebruik te maaken, zo dat het groot verschil ophoud, en 't ordinaire evenwigt wederom stand grypt. Dus ziet men dat het advies van hun Ed. Mog de Gec. Raaden, in 't geen het zelve van de Negotianten requireert, iets vaststelt, dat volstrekt onmooglyk is.

Dit is ondertusschen zeker, dat, wanneer de belastingen te Hamburg minder zyn dan te Amsterdam, de Hamburgers, *caeteris paribus*, die waaren, en mitsdien ook de Canasser Tabak goed kooper konnen geeven dan de Negocianten hier te Lande: nu staan de belastingen op de Canasser Tabak te Hamburg tegen die van deeze Provintie als 15. tot 71. of als 1½. tot 8½ volgens de hier by gevoegde specificatie: en dit verschil van 1½ tot 8½. is dit niet groot genoeg om de Compagnie van Caraques te beweegen, tot het zoeken van middelen om die Negotie elders te verplaatsen? Te waanen, dat die Compagnie in de noodzaakelykheid kan gehouden worden, om haar Tabak hier te Lande te zenden, is een denkbeeld, 't welk wel in 't verstand van een laatdunkig Vorst kan opgewekt worden, maar nimmer moet opkomen in een Land, alwaar men van kindsbeen af leert, dat de Commercie niet gedwongen, maar met alle zagtheid gelokt en getrokken moet worden.

Te vreemder moet men opzien, dat diergelyke bedenkelykheeden by de Ed. Mog. Heeren Gecommitteerde Raaden zyn opgekomen, nademaal Hun Ed. Mog. even zo faciel als dezelve in 't zekere geinformeerd zyn van den winst, welke het bovengemeld Comptoir met de Hamburgsche party Tabak heeft gemaakt, geinformeerd had konnen worden, dat de Pruisische Comp. eene aanzienelyke party van de laatst gearriveerde party Canasser Tabak te Hamburg heeft laaten opkoopen; en dat het Land daar door niet alleen heeft verlooren

het

het meerdere, het welke het versoek om moderatie uitmaakt, maar den geheelen impost, en alle andere beneficien, welke de Circulatie van die parthy aan 't Land andersints zoude hebben toegebragt: en daar de Nieuwspapieren thans vol zyn van een Tractaat tusschen Engeland en Pruissen, de Negotie van Tabak tot onderwerp hebbende, daar men geïnformeerd word, dat eene aanzienelyke Mogendheid, reeds werkelyk in onderhandeling is geweest met de Comp. van Caraques, om zigh meester te maaken van die branche van de Tabak Negotie, kan het niet als onbegrypelyk vallen, dat 'er nog geaarseld word om de koopluiden van deeze Provintie te ondersteunen in de middelen van industrie, welke zy daar tegen nog zouden konnen tenteeren.

Indien Hun Ed. Mog. Gecommitteerde Raaden met hunne gewoone attentie en doorzigt al dit voorenstaande hadden gelieven te pondereeren, Hun Ed. Mog. zouden gewisselyk zulke ongunstige dispositien voor 't versoek van de Suppliantеn niet getoond hebben. Hun *Ed. Mog.* requireeren, dat de Suppliantеn; om die *moderatie* op den impost te obtineeren, zich „ niet moeten onttrek- „ ken aan die zekerheeden en verpligtingen, waar door „ die versperring kan worden voorgekomen, en die „ het eenige fundament uitgelevert hebben, waar op „ by resolutie van hun Ed. Gr. Mog. van den 10 Sept. „ 1766, het voorige versoek van vermindering van „ impost aan Casas en Comp. is geaccordeert geworden, „ en in die suppositie dan, hoe zeer de Gecommitteer- „ de Raaden andersints op het versoek van de Supplian- „ ten niet favorabel konnen denken, zouden de Ge- „ committeerde Raaden, dienende van derzelver con- „ sideratien en advis, onder het welneemen van hun Ed. „ Gr. Mog. wezen van gedagten, dat hun Ed Gr. Mog. „ tot voorkoming van alle versperring van Negotie aan „ de Suppliantеn zouden konnen accordeeren, vermin- „ dering van den impost op de Varinas of Canasser „ Tabakken, komende direct over Spanjen van de kust „ van Caraques en hier te Lande ingevoert wordende, „ tot op eene guld. en tien stuiv. met de tiende ver- „ hoging, te reekenen van elke Canasser teegen 85. „ ponden meerder gewigten naar advenant, des dat „ door de Suppliantеn zelve, of wel door Casas en „ Comp. alvorens worde geeffectueert, dat de debi-

„ teu-

„ teuren van de Koninglyke Comp. van Caraques in
„ Spanjen, zigh op nieuws engageeren, en verbinden,
„ en daar van aan de Gecommitteerde Raaden behoor-
„ lyk bewys suppediteeren, dat zy alle haare Tabak-
„ ken zullen verzenden naar deeze Landen, met uit-
„ sluiting van alle andere subjecten in Europa, en dat
„ daar aan dadelyk zal worden voldaan, op verbeurte
„ van het effect dezer gratie te zullen verliezen, in-
„ dien naderhand het tegendeel mogte worden be-
„ vonden.

„ Ten anderen, dat zo wel de laatste Suppliancen als
„ gemelde Casas en Comp. moeten instaan, dat 'er jaar-
„ lyks ten minste vier honderd twintig duizend ponden,
„ van die Tabakken, uitmakende de quantiteit, die by
„ vorig request van Casas en Comp. in den Jaare 1765.
„ is opgegeeven, in deeze Provintie worde ingevoert,
„ en dat voorts omtrent de betaaling en verzekering
„ van de voorschreeve impost zal worden gehandeld
„ op den voet, als by voorgemelde hun Ed. Gr. Mog.
„ Resolutie van den 10 Sept. 1766. is bepaalt, uitge-
„ zondert alleen, dat de Gecommitteerde Raaden niet
„ van oordeel zyn, dat in afreekening behooren te
„ worden geleeden de 816. Canassers, by het request
„ van Casas en Comp. vermeld, als meede niet die
„ Tabakken, die aan hun hangende hun Ed. Gr. Mog.
„ deliberatien, zouden mogen zyn geconsigneert, en
„ waar van door hun de vollen impost zouden mo-
„ gen zyn genamptiseert, en mitsdien dat het verzoek
„ door hun by hunne request gedaan om dies weegens
„ restitutie te hebben, behoort te worden geweezen
„ van de hand, zo om dat die Tabakken zyn ingeko-
„ men, geduurende den tyd, dat de gratie aan gem.
„ Casas en Comp. verleent, reeds was geexpireert, als
„ om dat de op nieuws te verleene gratie niet behoord
„ te retrogradeeren, en gemelde Casas en Comp. daar
„ door boven andere kooplieden, die tot deeze tyd
„ toe den vollen impost van die Tabakken betaalt
„ hebben, niet behoren te worden geavantageert.

„ Dat laastelyk de voorsz. concessie alleen behoort
„ plaats te hebben, voor den tyd van vyf Jaaren, in-
„ gaande met den 1 January 1774. om als dan het ef-
„ fect daar van gezien zynde, en door de Supplian-
„ ten nader verzoek gedaan wordende, nader op te

„ wor-

„ worden gedisponeert, zo als bevonden zal worden
„ te behooren, en dat eindelyk de Gecommitteerde
„ Raaden behooren te worden geauthoriseert om hier
„ aan de nodige Executie te geeven".

Want het versoek van de Suppliantes te weigeren, of het zelve onder de accrochementen in deeze passagie geëxprimeerd te accordeeren, is volmaakt hetzelfde:

1o. Om dat de moderatie op den impost wel kan strekken tot een nieuw motief om de Comp. van Caraques te permoveeren, om ons Land te prefereeren, boven andere plaatsen, maar niet tot een motief, welk haar daar toe zoude konnen dwingen om af te zien van alle de voordeelen die zy zoude meenen elders te konnen vinden, of die haar gepresenteerd zouden konnen worden.

2°. Om dat al eens verondersteld, dat de Comp. van Caraques in Spanje zich daar toe ten allersterkste verbond, het daarom nog niet zoude staan in de magt van Koopluiden te Amsterdam, om die Compagnie *tot het* daadelyk voldoen van haar engagementen *te dwingen*; alzo die Compagnie niet staat onder den bedwang of magt van de koopluiden, en dat deeze ten aanzien van die Compagnie niet anders konnen doen, dan 't geen ten aanzien van alle andere Correspondenten gedaan word, naamelyk te vertrouwen dat 'er aan de engagementen voldaan zal worden: en daar de Commercie van dien aart en natuur is, dat dezelve niet met dwang geforceerd, maar met zagtheid aangehaald moet worden, gelyk te vooren is geobserveerd, en door de voorouders altyd als een vaste maxime is opgevolgd, zo is het modereeren van den impost het eenigste dwangmiddel, dat ten deeze te stade kan komen.

3°. Om dat de Comp. van Caraques de saisoenen en de vrugtbaarheid van de gewassen, even zo weinig in haar magt hebbende als de koopluiden te Amsterdam, zich mitsdien ook niet kan verbinden om jaarlyksch ten minste vier honderd twintig duizend ponden van Tabakken herwaarts over te zenden.

Behalven de misgewassen, zyn 'er andere oorzaken die het afzenden of het behouden arriveeren van zodanige quantiteit Tabak, buiten toedoen van menschen, konnen te wege brengen: aardbevingen, 't verongelukken van scheepen, brand in de magazynen, zyn toeval-

vallen zo die wel op de Tabak als op andere waaren en goederen invloed konnen hebben, gelyk het verder ook aan den Koning van Spanje staat, om ter zyne dispositie zodaanige quantiteit van de gemelde Tabak tot een zekere prys te neemen, als het zyne Majesteit goed dunkt; weshalven de Comp. van Caraques nooit zeker is van de quantiteit, over welke zy zal konnen disponeeren: en derhalven zoude zy zich alleenlyk konnen engageeren en verbinden, van al de Tabak, waar over zy dispositie zoude hebben, herwaarts over te zenden; en de Kooplieden alhier om met die Comp. op zodanige voet 'er over te contracteeren: waar toe zeer onnodig is dat de Kooplieden alhier eenige verbintenis aangaan, vermits hun interest vordert dat de Tabak niet by deelen op deeze en geene plaatsen, maar enkelyk hier te Lande gezonden worde, ten einde des te beter den prys te konnen houden, en hunne speculatien op vaster voet te konnen regelen.

Voor 't overige, dewyl de Ed. Mog. Heeren Gecommitteerde Raaden niet genoeg au fait schynen te zyn van de oorzaaken, die tot nog toe belet hebben, dat niet al bereids de meergemelde Varinas Tabak door de Comp. van Caraques naar elders dan hier te Lande is gezonden om verkogt te worden, moet men hier byvoegen, dat zulks alleen te wyten is aan de gegoedheid van de Comptoiren die hier te Lande de Commissien van de vreemden waarneemen, en op 't ontfangen van de Connossementen en zelfs van de factuuren tot 60, 70, 80 percent van de waarde van de goederen in avans betaalen, en voor dat 'er nog iet van in onze havens is gearriveerd: eene faciliteit die de Comp. van Caraques elders nog niet gevonden heeft, maar gevonden hebbende den doodslag zal toebrengen aan de kwynende en reeds zo merkelyk vervallene Tabaks-Negotie: terwyl aan de andere kant de Negocianten in Tabak, die zich, 't zy nu, 't zy in 't vervolg zouden konnen chargeeren, om de Tabak, komende van de Comp. van Caraques, tot een zekere prys aan te neemen, ziende dat zy door den impost, welke de voornoemde Comp. moet betaalen ter Consignatie van Casas en Comp of van zodanige anderen als aan welke naderhand die Tabak zoude konnen worden geconsigneerd buiten staat gesteld worden, om 'er voor te geeven den prys, die anderen natien mindere

belastingen subject, daar voor bieden, in de noodzaakelykheid gesteld zullen worden, om van die speculatie aftezien, en zich getroosten, het haare zo veel moogelyk toegebragt te hebben, om 't verlies van die Tak van Commercie voor 't Vaderland te prevenieeren, waar omtrent nog te noteeren staat, dat de ingezeetetenen deezer Provintie niet altyd in staat zyn geweest om zodanige avances te doen, en die faciliteit aan vreemde Natien te geeven, maar door aanwas van de Commercie langzaamer hand daar toe in staat zyn geworden, dezelfde weg open zynde voor andere Natien en handelplaatsen, zal men 'er ook, wanneer de Commercie by hun accresceert, huizen zien opkomen, welken hetzelfde voordeel zullen aanbieden, daar ondertusschen onze negotie langzamerhand afneemende, gelyk dezelve langzamerhand is toegenomen, en de gegoedste Luiden zich uit de Negotie retireerende, onze Negocianten ook buiten staat zullen raaken, om dit voordeel aan de vreemden te geeven, en dus de Negotie in Commissie al meede na elders verzeilen, dewyl 'er niets zekerer is in stuk van Commercie, dan dat dezelve alleenlyk in een hoogen trap gesouteneerd kan worden, door de Concurrentie van een groot aantal vermogende Negocianten; en dat de schakel van den algemeenen handel aldus is geconstitueerd, dat gelyk het genieten van een branche van Commercie eene aanhoudende gelegendheid geeft om 'er nieuwe branches by te winnen, dus het verlies van een branche van Commercie altyd door zyne gevolgen het verlies van andere branches na zich sleept.

Eindelyk daar men oordeelt de middelen van 't gedaan versoek en 't versoek zelfs, wat het algemeene aangaat genoeg en ten vollen gejustificeerd te hebben, zal men hier enkelyk nog byvoegen, dat de Ed. Mog. Gec. Raaden niet genoeg geinstrucerd schynen te weesen van de waare situatie der zaake wanneer hun Ed. Mog. adviseeren om 't verzoek tendeerende tot restitutie van 't geëxempteerde gedeelte van den vollen impost, waar van ten deese vryheid of onthessing versogt word, te wysen van de hand, vermits dit versoek door Cassas en Comp. niet voor hun zelven als negotie doende in tabak, maar als Commissionarissen van de Comp. van Caraques voor en ten behoeve van die Comp. ge-

daan word, ten einde door dit faveur de gemelde Compagnie, die zigh geflatteerd heeft daar van voor de gemelde gesonden partyen te jouisseeren, des te meer te engageeren deese Provintie in 't vervolg geheellyk boven alle anderen te favoriseeren: en om alle bedenkelykheid weg te neemen nopens 't ongenoegen 't welk in 't advies van de Ed. Mog. H. H. Gecommitteerde Raaden gesupponeerd schynt te worden, dat zoude konnen opkomen by andere Kooplieden, die tot desen tyd toe den vollen impost van die tabakken betaalt hebben, wegens het avantage welke Casas en Comp. quasi daar door boven deselven zoude genieten, kan men uit naam van P. Pama en van die geenen, welke nevens hem het requeſt gepresenteerd hebben, versekeren, dat deselve zeer gaarne zullen zien, dat die avantage aan Casas en Comp. worde vergund, als zullende geschieden ten faveure van de Comp. van Caraques, en dus ten faveur van de Negotie van Varinas Tabak in 't algemeen.

En betreffende dat een op nieuws te verleenen gratie niet behoord te retrogadeeren, en dus de dispositie van den Souverain, indien zy gunstig voor de Suppliantеn kwame uittevallen, om die reeden niet zouden moeten geextendeerd worden tot de versogte restitutie van den genampriseerden impost, daar omtrent kan men remarqueeren, dat het wel waar is, dat aan poenaale wetten geen retroactive kragt kan gegeeven worden of ten minste behoord gogeeven te worden, maar dat ten aansien van faveuren en gratien nergens, voor zo veel men weet, is gedoceerd, dat op nieuws te verleenen gratien niet zouden konnen of behooren te retrogradeeren.

En voor zo veel over de nuttigheid en noodsaaklykheid van het concedeeren van de versogte moderatie by hun Ed. Gr. Mogenden nog eenige dubieteit zoude konnen overblyven, zoude van die Concessie voor een jaar de proef genomen konnen worden, en ingevalle de Comp. van Caraques deficieerde, om al de tabak ter hunne dispositie staande, naar dese Landen te zenden, als dan de verleende moderatie wederom intrekken.

En hier mede acht men het versoek by Requeste gedaan om de meergem. Moderatie te obtineeren, volkomen gejustificeerd en van de bedenkelykheeden daar teegen geproponeerd, ten evidenste gelibereerd te hebben; waarom P. Pama en de Nogotianten welke nevens

hem het Requeſt aan hun Ed. Gr. Mog. hebben gepreſenteerd zigh aller eerbiedigſt flatteeren, dat hun Ed. Gr. Mog. het verzoek by gem. Requeſte gedaan, door derſelver veel vermogend apui wel zullen gelieven te favoriſeeren.

BIJ-

A G

dert den jaare 16

Tot 162 maa voo pon

	3 guld.			gebleeven
	33 ft.			gebleeven
	30 ft.			gebleeven
gebleeven				gebleeven
gebleeven				gebleeven
	20 ft.			gebleeven
	16 ft.			gebleeven
gebleeven				gebleeven
	6 ft.			gebleeven
	7 ft.	Ann		gebleeven
	8 ft.	geft		gebleeven
	8 ft.			gebleeven
	8 ft.			gebleeven
	8 ft.			gebleeven
	10 ft.			gebleeven
	10 ft.			gebleeven
gebleeven				gebleeven
gebleeven				gebleeven
gebleeven				gebleeven



BIJLAAGE C.

Extract uyt de Resolutien van de Heeren Staaten van Holland en Westvriesland, in Haar Edele Groot Mog. Vergaderinge genomen op

Vrydag den 28. September 1753.

By resumtie gedelibereert zynde op het Rapport den 6. July laastleeden ter Vergadering uitgebragt door de Heeren van de Ridderschap en verdere haar Edele Groot Mog. Gecommitteerden tot de saaken van de Commercie en Navigatie, hebbende, in gevolge en tot voldoeninge van haar Edele Groot Mog. Resolutien commissoriaal van den 27. Augusty en 29. September 1751., met eenige van de Hollandsche Raaden en Ministers van de Collegien ter Admiraliteit in deese Provincie residerende, geexamineert de Propositie door wylen syne Hoogheid, glorieuser gedagtenis, op den 27. Augusty 1751. alhier ter Vergadering gedaan, met de daar neevens overgeleeverde Verhandeling over den Koophandel in de vereenigde Nederlanden, aan hoogstgedagte syne Hoogheid door eenige Koopluiden ter hand gesteld, betreffende den vervallen toestand van de Commercie deeser Landen, en de middelen welke tot redres souden behooren te worden aangewend; mitsgaders de Missive van haar Hoog Mog. van den 27. Augusty 1751., waarby aan haar Edele Groot Mog. hebben toegesonden de Propositie door hoogstgedagte syne Hoogheid ten selven daage op het voorsz. subject ter Vergadering van haar Hoog Mog. gedaan, als mede de voorsz. Verhandeling daar nevens aan haar Hoog Mog. overgeleverd.

Is goedgevonden en verstaan, dat voor Provinciaal advis van deese Provintie op de voorschreeve Propositie, door hoogstgedagte syne Hoogheid ter Generaliteit gedaan, sal worden verklaard: dat haar Edele Groot Mog. met de Opstellers van de voorsz. Verhandeling daar in ten eenemaal convenieeren, dat *de Commercie van deese Landen in vergelyking van voorgaande tyden ten uitersten is vervallen, en dat schoon het zelve verval*

aan differente oorsaaken, in de Verhandeling aangeweesen, moet worden toegeschreeven, egter, tot herstelling der selve geen andere hulpmiddelen kunnen worden beraamd als een ontlasting of vermindering van die lasten, welke de Commercie so drukken, en deselve van hier na andere Landen hebben gediverteert.

Dat het selve ook overeenkomt met de gedagten, welke de Gecommitteerden van de gesaamentlyke Collegien ter Admiraliteit by haare Advisen van den 29. November 1732, en 15. April 1740. over die materie aan haar Hoog Mog. hebben geuit, seggende by haar Advis van den 29. November 1732. *Dat de respective Collegien ter Admiraliteit het eene meer het andere minder, seedert veele jaaren van tyd tot tyd hebben gevonden een merkelyk verval en groote vermindering in den Handel en Commercie deeser Landen*, dat sy de oorsaak van dit verval meinden te moeten toeschryven aan de meerder applicatie van verscheide Natien op de Commercie en Handel, die deselve voortyds hadden geneglıgeert; en dat sy als een tweede oorsaak van die vermindering hebben aangesien, dat de goederen die bevoorens gesonden wierden van de eene Plaats na de andere over deese Landen als een opslag, seedert eenige jaaren buiten deese Landen om, en over andere Landen heen, haar weg genoomen hadden; dat deese eerstgemelde oorsaak wel niet was weg te neemen, dog dat sy meinden te mogen onderstellen, dat die tweede oorsaak moest worden geattribueert *aan 's Lands Regten, die de Goederen in het passeeren van deeze Landen op het inkoomen en uitgaan moeten betaalen*, en welke separaat en ieder op haar selve wel modicq schynen, maar die te saamen gevoegd soo hoog loopen, dat de Goederen ter plaatse van haare destinatie niet konden gebragt worden over deese Landen, tot die prys als over andere Landen. Dat de diversie der Commercie daar uit te grooter was, om de nabygeleegendheid van andere Landen, alwaar de passeerende Goederen niet of seer weinig betaalden, en dat sy daarom meinden te moogen vertrouwen, dat door het faciliteeren van den opslag en doortogt der Goederen over deese, na andere Landen, *door het draaglyker maaken van 's Lands inkoomende en uitgaande Regten*, de Commercie weederom soude moeten toeneemen, soo om de favorable gelegentheid deeser Landen, als om het

het contante Geld en credit, welke twee saaken den Handel nog op den voet, soo als die doen was, had den doen subsisteeren.

En in het Advis van den 15. April 1740., en de daar op gevolgde remarques die door de Hollandsche Gecommitteerdens by eene schriftelyke Memorie op den 24. Juny des selven jaars aan haar Ed. Groot Mog. zyn ingediend, dat het interest der Commercie vereischte, dat om weederom over deese Landen te brengen de passage der Goederen, welke bevoorens daar over na andere Landen waaren gevoerd, *geen of weinig Regten van de passeerende Goederen wierden gevorderd*: ja dat men moest toestemmen, dat het beste middel om de Commercie over deese Landen te brengen *alleen bestond in het accordeeren van een Porto Franco*, indien sulks executabel konde geoordeeld worden.

Dat, hoe seer haare Edele Groot Mog. van de voorschreeve grondwaarheeden compleetelyk zyn geconvinceert, sy egter te gelyk oordeelen, dat ook niet uit het oog moet worden verlooren, hoe de Collegien ter Admiraliteit in staat te houden, en dat meede attentie behoord te worden gemaakt om de Fabricquen en Producten deeser Landen, soo omtrent de versending, als voornamentlyk ten opsigte van der selver consumtie binnen 's Lands, door de ontlastinge of vermindering der Regten niet te benadeelen, maar om in teegendeel deselve, soo veel doenlyk, te beneficeeren.

Dat ten opsigte van het bestaan van de Collegien ter Admiraliteit, het zyne attentie verdient het geene by de præmissen van het voorsz. Advis van den 29. November 1732. is gesegt, dat na het exempel van andere Landen aan geene vrystellinge scheen gedagt te kunnen worden, ja dat selfs met de Finantien der Collegien niet was te compasseeren, om alle passeerende Goederen te laaten jouisseeren van het beneficie van het Transitoir onder betaaling van eens het hoogste Regt, en om welke Constitutie en omstandigheeden deselve Gecommitteerdens by haar Advis van den 15. April 1740. meede hier voor gemeld, geoordeeld hebben, dat het naaste, waartoe men tot beneficie van de Commercie 's Lands Regten soude kunnen verminderen, weesen soude, dat van de passeerende Goederen in het generaal alleen soude worden betaalt eens het hoogste Regt.

Ja,

Ja welke swaarigheeden aan de Gecommitteerdens uit de Hollandsche Collegien ter Admiraliteit daar na van soo veel gewigt zyn toegescheenen, dat sy in haare voorgemelde remarques van den 24 Juny des gemelden jaars 1740, opentlyk gedeclareert hebben, dat, alhoewel de Commercie door een Porto Franco alleen was te herstellen, het selve egter soo wel als een vry Transito inexecutabel soude weesen, om dat de Provincien alsdan het benoodigde tot den aanbouw en Equipage der Scheepen en betaaling der Interessen souden moeten suppleeren, waar toe sy oordeelden geen apparentie te weesen.

Dat niet kan worden gepretexeert, dat deese omstandigheeden tot soo verre souden zyn verandert, dat deese swaarigheeden geen object van attentie meer souden zyn, en dat, wat begrip ook soude moogen werden gemaakt van de meerdere of mindere noodsaakelykheid van de Collegien ter Admiraliteit, het seekerlyk buiten alle bedenken moest weesen, dat gesorgt moest worden voor de protectie van de Commercie, voor het behoud van de navaale Magt en voor de importante Capitaalen, welke ten laste van de gesamentlyke Collegien loopen.

Dat men omtrent het eerste point in deesen Staat, selfs van de eerste tyden af dat deese Landen een schaduw van een Republicq hebben beginnen te toonen, soo seer is bedagt geweest, dat men geen middelen heeft gespaart om de roemrugtige naam van een Zeemogendheid te verwerven, en de behoorlyke protectie daar door aan de Commercie kunnen verleenen, en dat het misschien onder andere reedenen ook aan de bestendigheid van deese protectie te attribueeren is, dat deesen Staat in de eerste jaaren van haaren bloei soo seer in de Commercie en Vaart is toegenoomen, dat de Negotie van de geheele Weereld in deese Republicq als in een middelpunt scheen tot een gebragt; en dat, offschoon men met leetweesen moet seggen, dat seedert veele jaaren deese protectie seer gebrekkig is verleent geworden, daar uit egter niet kan werden geargumenteert als of die protectie niet meer noodig was, hebbende de Collegien sig desweegens meenigvuldigmaalen beklaagt en dat gebrek dikwils onder de oorsaaken van het verval onser welvaart geteld, en nog laastelyk soo uitvoerig by haar Advis van den 1. Juny 1745. gedetailleert, dat haar Ed. Groot Mog. daar niets meer by souden kunnen

nen voegen, en wel mag aangemerkt worden als seer ongelukkig, dat op deese klagten by continuatie soo weinig attentie is gemaakt, daar het in allen gevalle een saake is en blyft die niet kan ontkend worden, dat soo lang als men eenigsins nog de schaduw van een Zeemoogendheid sal willen verbeelden, voor de middelen gesorgt sal moeten worden, waar uit de onkosten der ordinaire Equipagien, daartoe vereischt, sullen konnen gevonden worden, alsoo het niet te wagten is, dat men de restes van dat eertyds soo magtige Zeeweesen in het geheel onnut soude schatten, en alle protectie voor het vervolg onnoodig agten, sig selve met sommige wys maakende, dat de Commercie seer wel sonder eenige protectie konde bestaan, behalven dat daar meede de saake nog niet gevonden was, dewyl als dan nog overig soude blyven het tweede point, namentlyk het interest van soo veele ingezeetenen in de Capitaalen, die tot vervulling van de wanbetaaling der Provincien door de Collegien ter Admiraliteit zyn opgenoomen, en waar voor alle de Middelen te water solemneel zyn verbonden.

Dat de vooraangehaalde swaarigheeden egter door haar Edele Groot Mog. niet worden bygebragt, om daar uit te besluiten, dat men het werk van de Commercie soude behooren te laaten op den jegenwoordigen voet; in tegendeel begrypende, *dat een ontlasting ten hoogsten nuttig en noodsaakelyk is*, en dat sonder soodanig een middel van redres de Commercie deeser Landen, en met deselve ook de Collegien ter Admiraliteit, ja de geheele Republicq, te gronde en verlooren sullen gaan, daarin tegendeel reede is om te hoopen, dat het voorgestelde Plan van ontlasting wel en behoorlyk geëffectueert wordende, de Commercie, welke na elders is gediverteert, weederom in deese Landen sal werden overgebragt, en alsoo, en door een rigtiger executie en meer eenpaarige practycq, worden te wege gebragt, *dat de Collegien in het gemis, dat sy door de vermindering of vrystelling der Regten koomen te lyden, weederom van een andere zyde sullen te gemoet worden gekoomen, bysonder dewyl te verwagten is, dat by vermindering der Regten de toeleg om te fraudeeren in het vervolg soo groot niet sal zyn, en het ook niet waardig sal zyn om sig daar aan te hasardeeren*; maar dat nogtans de voorschreeve favorable uitkomst om de verandering der Weereldsche saa-

ken onseeker blyvende, en, hoe die ook aan de verwagting soude moogen voldoen, in de eerste twee of drie jaaren geen sigtbaar effect van de ontlasting sullende worden bespeurt, de Collegien vervolgens absolut in de eerste jaaren een vermindering in haare inkomsten sullen ondervinden, en om die reeden het voorgemelde soo sterk hebben aangedrongen, dat voor het gemis der Collegien behoord te werden gesorgt, gelyk sy ook op die gronden en om die reeden hebben gemeent, dat de Commercie moeste blyven belast soo veel sulks moogelyk was; om daar door het voorschreeve gemis soo veel te minder te maaken.

Soo dat haar Edele Groot Mog. verder met de Opstellers der voorschreeve Verhandeling daar in compleetelyk convenieeren, *dat alle middelen en arrangementen die op het stuk van den Koophandel souden kunnen gemaakt worden, alle te vergeefs en sonder effect sullen weesen, soo lange geene efficacieuse remedien gebruikt worden tegens den inegaalen opbef der Middelen te Water, als meede tegens de fraudes en quaade practycquen.*

En dat haar Edele Groot Mog. selfs dit stuk van die importantie houden, dat sy rond uit verklaaren, dat, in gevalle men dit quaad niet op het kragtigste gesind is te keeren, na haare gedagten, nog aan deese nog aan andere redressen met eenige hoop van succes kan worden gedagt.

Dat derhalven dit point voor alles in consideratie moest worden genoomen, en dat haar Edele Groot Mog. geen moeite hebben gespaart om soodanige middelen van klem en nadruk uit te denken, waar mede dit quaad eens eenmaal gederacineert en die gerustheid aan de gesaamentlyke Collegien gegeeven soude konnen werden, dat men voortaan reeden soude moogen hebben om te hoopen en te verwagten, dat de generaale ordres die men op den opheeve der Middelen te Water soude konnen beraamen, overal eenpaarig en exactelyk geobserveert zullen worden.

En dat haar Edele Groot Mog. vervolgens op de voorgelegde gronden van advise zyn, dat tot bereiking van alle de voorschreeve eindens voor den tyd van seeven jaaren souden behooren te werden gearresteert het concept Placaat en Lyste op den ophef der Middelen te Water, mitsgaders de Ordonnantie op het Transitoir en

Regle-

Reglement op de meeting der Scheepen, aan het einde deeses geinsereert sub Num. 1., en te gelyk vastgesteld, dat met den aanvang van het sesde jaar sal begonnen worden met te delibereeren over de continuatie of discontinuatie van dien; zynde in het voorschreeve concept Placaat voornamentlyk gevolgt het concept Placaat hetwelk door de Gecommitteerdens uit de gesaamentlyke Collegien ter Admiraliteit op den 1. Juny des Jaars 1745. aan haar Hoog Mog. is gepresenteert, en waarin alle de precautien en ordres waaren geinsereert, welke men in een tyd van vyf en twintig jaaren tot de eenpaarige en regtige practycq hadde kunnen uitdenken, en die daar toe reeds op verscheide tyden, als in de jaaren 1727, 1728, 1729. 1731. en 1732. ter Tafel van haar Ed. Groot en van Haar Hoog Mog. waaren gebragt geworden, gelyk de verscheide Rapporten van de Heeren haar Edele Groot Mog. Gedeputeerden tot de saaken van de Commercie en Navigatie van den 11. October 1727. 27 Augusty 1728. en 24 February 1729, en van haar Hoog Mog. Gedeputeerden van den 5. October 1731. en van den 29 November 1732. koomen uit te wysen, booven en behalven alle welke precautien nog eenige verandering was gemaakt omtrent twee pointen, waar van het eene de klem van de eenpaarige practycq sal moeten weesen, en waar van het andere voornamentlyk sal moeten dienen om de fraudes, die omtrent de Goederen de ronde Maat subject op eenige Plaatsen seer grof worden gepleegt, eens geheel de keeren; het eerste concerneerende den voorslag die by de voorschreeve Verhandeling is gedaan, ten einde de Paspoorten voortaan by de Goederen souden verblyven, omtrent welk point, als van de uiterste noodsaakelykheid zynde, haar Edele Groot Mog. om niet weederom te vervallen in de oude difficulteiten van sommige Provincien, indien de ordres deswegens op den voorigen voet waaren gelaaten, de Articulen in dit concept Placaat, tot die materie relatie hebbende, soodanig hebben gecoucheert, dat de Ingezeetenen van deese Provincie daar by zyn gebragt onder deselve verpligting als die van alle de andere Provincien, hoe seer haar Edele Groot Mog. als nog geheel en al zyn in haar voorig begrip, dat die ordres op deese Provincie niet applicabel behoorden te zyn, om dat de omstandigheeden deeser Provincie in dit stuk geheel onder-

schei-

scheiden zyn van die der andere Provincien, dewyl de Goederen in deese Provintie eigentlyk ter plaatse van haare waare destinatie arriveeren, en deselve Goederen in de andere Provincien doorgaans niet anders als een simulate destinatie bekoomen.

En het andere point belangende de Graanen en andere Specien, de ronde Maat subject zynde, wesaangaande by het honderd ses en vyftigste en honderd seeven en vyftigste Articul word gerequireert, dat voortaan de Collecteur of Pagter van de ronde Maat verpligt sal weesen om weekelyks de quantiteit, welke gemeeten en aan syn Comptoir is gedeclareert, op te geeven, en dat de Kooplieden, de aangeeving als voor deese gedaan hebbende, voortaan na die opgaave der Pagters, of Collecteurs, en niet na die der Meeters (gelyk tegenwoordig geschied) de Regten souden moeten betaalen, welke verandering haar Edele Groot Mog. van dat gewigt houden, dat sy sonder deese nieuwe ordres geen middel weeten, om in dit opsigt de generaale ordres eenpaarig te practiseeren, en die Regten behoorlyk te doen vorderen.

Dat booven deese en andere voorsorgen welke in het opgemelde project Placaat tot het voorgemelde einde zyn ingelast, als een van de seekerste middelen om de eenparige practycq en rigtige executie soo na moogelyk te effectueeren, behoorde te worden geamplecteert de bevoorens meermaalen gedaane voorslag, dat de respective Collegien ter Admiraliteit in de Zeegaaten onder elkanders District souden leggen bequaame Vaartuigen om de generaale Verklaaring van inkoomende scheepen af te vorderen en over te neemen, en dat vervolgens het selve by haar Hoog Mog. soude behooren te worden vastgesteld, en dat, (aan de officieren, soo ter collecte als ter recherche in Vlaanderen en te Lillo, beide Hollandsche en Zeeuwsche, de naauwkeurige toesigt en agtneeming scherpelyk wordende geinjungeert,) het getal dier Vaartuigen soude behooren te worden genoomen op vier in Zeeland, te weeten een in het Veersche Gat, een omtrent Zirikzee, een beneeden Vlissingen, een in het Brouwershavensche Gat. Een in de Maas, voor of omtrent den Briel, en twee in de Goerée, drie in Texel, en drie in het Vlie, twee op den Abt of de Wadden, en sulks booven en behal-

ven

ven de Uitleggers, die teegenswoordig in de Maas, in Texel, en in het Vlie en op den Abt sig bevinden, en dienen souden moeten tot assistentie van de voorschreeve Vaartuigen, en om quaadwillige Schippers in toom te houden.

Dat voorts behoorde te worden vastgestelt, dat ieder Collegie daar toe sal leeveren de Vaartuigen en noodige Manschappen, die op de stroomen en in hunne Zeegaaten bekent zyn, het zy dat die daar toe reeds moggen weesen geëmployeert of niet, dog dat op ieder van deselve Vaartuigen van weegens een ander Collegie sal of sullen worden benoemt en gesteld een of meer Persoonen om het commando aldaar te voeren, op de Instructie aan het einde deeses geinsereert sub Num. 2., en onder wiens ordres den Schipper en andere van het selve Vaartuig sullen moeten staan.

Dat een ieder van de vyf Collegien dienvolgende op voorslag van den Advocaat Fiscaal aldaar sal hebben de benoeming en aanstelling van diergelyke Persoonen of Commandeurs op drie differente scheepen van andere Collegien, te weeten, het Collegie op de Maas op een schip in Zeeland, een in Texel, en een in het Vlie, het Collegie te Amsterdam op een schip in Zeeland, een in de Maas en een in Vriesland, het Collegie in Zeeland op twee scheepen in Texel en een in het Vlie, het Collegie in Westvriesland en het Noorder Quartier een voor de Goerée, een in Zeeland en een in Vriesland, en het Collegie in Vriesland op een schip voor de Goerée, een in het Vlie, een op en in Zeeland, en dat aan ieder van deselve persoonen sal worden toegelegt een soodanig Tractement en Kostgeld, als by de Collegien, die deselve aanstellen, sal worden goedgevonden: dat alle de onkosten, waar op de voorschreeve vyftien vaartuigen sullen koomen te staan, de gemelde aangestelde persoonen of Commandeurs daar onder niet begreepen, sullen moeten worden gedraagen by de vyf Collegien te saamen, in soodanige proportie als haare Koninglyke Hoogheid de Vrouwe Gouvernante sal koomen goed te vinden, waar over jaarlyks tusschen deselve Collegien sal moeten worden geliquideert, en aan een ieder het syne voldaan, en dat op dien voet aan de respective Collegien soude behooren te worden aangeschreeven, om de voorschreeve vaartuigen en Equipage

ge gereed te maaken, en te doen dienen, in soo verre sy deselve nog niet souden moogen hebben.

En dat gemelde Collegien ter selver tyd behooren te worden aangeschreeven om aan haare Koninglyke Hoogheid de Vrouwe Gouvernante op te geeven de persoon of persoonen, die sy ten gemelde einde op ieder van de voorsz. scheepen sullen hebben benoemd en aangesteld, als meede het Tractement en Kostgeld, dat aan een iegelyk van deselve is toegelegt.

En dat nog als een nuttig en efficacieus middel van gerustheid, van rigtige executie en egaale practycq behoorde te worden vastgesteld, dat voortaan op de Boeken van de Convoyen en Licenten behoorlyke Registers in een Alphabetische ordre sullen moeten worden geformeert; en dat, ten einde daar in met behoorlyke ordre konde worden gehandeld, de gesamentlyke Collegien ter Admiraliteit souden behooren gelast te worden, om ieder in den haare die ordres te beraamen, dat aan de Advocaaten Fiscaal, van veertien daagen tot veertien daagen, souden worden overgesonden de Registers van ieder Comptoir onder deszelfs *District* ressorteerende: dat deselve Advocaaten Fiscaals vervolgens die separate Registers souden moeten doen compileeren tot een Register, en het selve, of wel Extract van dien, van drie maanden tot drie maanden besorgen aan een van de Advocaaten Fiscaals (daartoe by haar Hoog Mog. te nomineeren) om uit alle die Registers een generaal Register over de geheele Republicq te formeeren, waar uit met een opslag van het oog niet alleen soude kunnen gesien worden, hoe veel quantiteit van ieder specie op een jaar soude weesen in- en uitgevoerd, maar waar uit teffens ook soude kunnen blyken, hoe veel gewigts, ellen en maaten van elke specie, onder ieder Collegie ter Admiraliteit, was aangegeeven: En welk Register dus soo wel soude dienen tot een precise en waaragtige staat van de Commercie desser Republicq, waar toe men in alle gevallen met gerustheid zyn recours soude kunnen neemen, als tot een Instrument, om eenigsints te kunnen naspeuren, op hoedanige wyse de Middelen te Water onder alle districten wierden geëxcuteert.

Dat wyders om het bedoelde nut van dit werk te erlangen, den Advocaat Fiscaal, welke daar meede sal zyn

zyn gechargeert, gehouden soude weesen om aan een iegelyk van de Collegien Copie van dit Regifter te geeven, en om jaarlyks een authentique Copie in de maand Mey of Juny ter Griffie van haar Hoog Mog. over te brengen.

Dat haar Hoog Mog. vervolgens het voorsz. Regifter ten overstaan van eenige Heeren derselver Gedeputeerdens in een besoigne met de Gecommitteerden uit de gesaamentlyke Collegien ter Admiraliteit souden behooren te laaten examineeren, om daar op de consideratien en bedenkingen der selve te hooren, en op de klagten, die daar uit souden moogen resulteeren, soodanige voorsieninge te doen als den dienst van het gemeen soude vereischen.

En dat laatstelyk, vermits de opereusheid van dit werk op eenige weinige Comptoiren een meerder aantal van Bediendens soude kunnen requireren, de Collegien ter Admiraliteit souden behooren aangeschreeven te worden, om een ieder in den haare te overleggen, op welke wyze deese voorslag best en met de minste kosten ter uitvoer zal kunnen gebragt worden.

Dat haar Edele Groot Mog. niet onbewust zyn, dat geene der voorslaagen in dit opsigt gedaan, sonder moeyelykheeden en vry van teegenseggen weesen sullen, en dat sy gaarne hadden gesien, dat sy de Commercie van alle gêne en belemmeringen in het geheel hadden kunnen ontheffen, en alle occasie tot klagten hadden kunnen voorkoomen; dog, dat gelyk sy hier vooren geremarqueert hebben, dat het een volslaage onmoogelykheid is om de Commercie, sonder omsien na den staat der Financien van de Collegien ter Admiraliteit, te ontlasten, en het geheele bestaan der selve, ten faveure van den Handel, te abandonneeren, haar Edele Groot Mog. ook verwagten, dat men gesien hebbende den iever, waar meede het voordeel der generaale Commercie is behartigt, sig met eenige moejelykheeden en lasten sal willen getroosten, welke alleen in seekere particuliere gevallen als beswaarlyk souden kunnen worden aangesien.

En dat laatstelyk, belangende het gemis, dat de Collegien ter Admiraliteit door de voorgeslaage vrystelling of vermindering der Regten, geduurende de eerste jaaren, sullen koomen te lyden, en het aanwysen van een

fonds

fonds, waar uit dat gemis foude worden gevonden, haar Edele Groot Mog. meenen, dat de Collegien ter Admiraliteit ten minsten behooren te worden gehouden in den staat, waar in deselve jeegenwoordig zyn, en dat ten dien einde deselve souden behooren te worden gelast, om op den eed aan den Lande gedaan op te geeven, hoeveel het rendement van de Regten onder ieder District, seedert den jaare 1725. tot 1740. incluis hebben beloopen, ten einde daar uit een overslag soude moogen worden gemaakt, om het jaarlyksche rendement te vinden: En dat vervolgens by introductie van dit Plan jaarlyks weederom, op den eed aan den Lande gedaan, door deselve Collegien soude moeten werden geëxhibeert een precise Lyst van de Regten, die onder ieders Ressort waaren ontfangen, en dat vervolgens na die Lysten, het geen een iegelyk minder soude bevonden worden te hebben ontfangen, uit het geassigneerde fonds by Ordonnantie soude worden gesuppleert, en daar meede gecontinueert tot die tyd toe dat het rendement wederom soude egaleeren die som, welke volgens de voorgemelde opgaave gebleeken was, dat de Collegien na de teegenwoordige Lyste gepercipieert hadden, en dat sy voorts het alsoo by subsidie en leeninge genooten, aan dat fonds jaarlyks souden moeten rembourseeren, tot dat het desweegens te negotieeren Capitaal en Interessen weederom volkoomen sullen zyn gequeeten, in onderstellinge dat de Collegien door de vast te stellen arrangementen in het vervolg niet alleen weederom te booven sullen koomen het geen sy minder als tusschen 1725. en 1740. booven gemeld in de eerste jaaren sullen hebben gepercipieert, maar dat der selver inkomsten ook merkelyk sullen worden gebeneficeert: En dat tot het gerequireerde fonds soude behooren te werden geaffecteert het Last en Veilgeld, het welk haar Edele Groot Mog. na examinatie bevonden hebben, dat door middel van daar op te negotieeren voor eenige jaaren sufficient sal zyn, en wel voor langer tyd als het noodig sal zyn, indien dit werk met Gods zeegen word begunstigt, en de respective Provincien tot welzyn en behoud van het lieve Vaderland de hand daar aan sullen willen houden, dat de Collegien ter Admiraliteit in de perceptie der Regten, het teegengaan der fraudes, en het doen observeeren van een eenpaa-

paarige practycq, werden gemaintineert, waar van de absolute noodsaakelykheid in de meergemelde Verhandeling door wylen Syn Hoogheid, glorieuser gedagtenis, overgegeeven, en ook hier vooren soo kragtig is aangeweesen.

En is voorts, om het Collegie ter Admiraliteit in Westvriesland en het Noorder Quartier in beeter staat te brengen, en het selve occasie te geeven om sig van de Capitalen tot haare lasten loopende te ontdoen, dewyl van de vier honderd tagtig duisend guldens aan het selve Collegie by haar Edele Groot Mog. Resolutie van den 23. July 1723. toegestaan, alleen maar honderd twintig duisend guldens (zynde de eerste termyn) is betaald, soo dat daar aan nog drie henderd sestig duisend guldens manqueeren, niettegenstaande de Collegien van de Maze en te Amsterdam uit kragte van de voornoemde Resolutie jaarlyks zyn voldaan, waar door haar schuld in 1756. sal gequeeten zyn, goedgevonden en verstaan, de Heeren Gecommitteerde Raaden te versoeken en te gelasten, soo als versogt en gelast worden by deese, jaarlyks in proportie van het geen de twee voorschreeve Collegien sullen genieten, aan het voorsz. Collegie in Westvriesland en het Noorder Quartier in mindering van de resteerende somme van drie honderd sestig duisend guldens betaalinge te doen, tot dat de Collegien van de Maze en te Amsterdam ten volle sullen zyn voldaan, en als dan aan het selve Collegie jaarlyks te betaalen een somme van vyftig duizend gulden tot dat voorsz. geheele somme van drie honderd sestig duisend guldens volkoomen sal zyn gequeeten, alles onder deese expresse conditie, dat alle de voorschreeve Penningen alleen sullen moeten worden geëmployeert ter aflossinge van Capitalen tot laste van het voorschreeve Collegie loopende, en mits dat het Collegie ter Admiraliteit in het Noorder Quartier jaarlyks aan de Heeren Gecommitteerde Raaden by authenticque Lyste sal moeten doceeten, dat sulks is geschied.

En dewyl by meergemelde Resolutie van den 23. July 1723. nog is verstaan, dat nader soude werden overwoogen, wat ten aansien van het jaarlyks subsidie van tagtig duisend guldens, het welke uit kragte van het Accoord tusschen de twee Quartieren van den 21. July 1668. by het voorschreeve Collegie werd gepretendeert,

voor het toekoomende soude behooren te werden gedaan, en waar omtrent ook ter voldoeninge van haar Edele Groot Mog. Resolutie commissoriaal van den 18. November 1738., op den 13. February 1739. een provisioneel rapport is uitgebragt, waar by het naader berigt van het Collegie ter Admiraliteit in het Noorder Quartier is gerequireert, het welk ook op den 15. Jany daar aan volgende ter vergadering ingekoomen, is gemaakt commissoriaal in een groot Besoigne met Heeren Gecommitteerde Raaden in beide Quartieren, en welk Besoigne tot nog toe niet zynde gehouden, is laatstelyk vastgesteld, soo als vastgesteld word by deese, dat het selve Besoigne met den eersten sal worden gehouden en overlegt, op welke wyse het voorschreeve Collegie best genoegen sal konnen werden gegeeven.

Fiat insertio Num. 1. *en* 2.

Accordeert met de voorsz. *Resolutien*.

BIJLAAGE D. 1.

Confideratien, geformeert door de Ondergefchrevene Kooplieden in Amfterdam, in conformité met die van Rotterdam, handelende in Engelfche en andere binnen en buitenlandfche Wollen-Manufactuuren.

Gezien hebbende de Hoogwyze Propofitie, dewelke wylen zyn Doorl. Hoogheid, de Heer Prins van Orange en Naffau, Erfftadhouder, &c. &c. &c. Hoogloffelyker Gedachteniffe, heeft goedgevonden ter vergadering zo wel van Haar Hoog Mogenden, als van Haar Ed. Groot Mogenden voor te draagen, ten einde de vervallen Koophandel van de Republicq, in alle deffelfs takken, op te beuren, en zo veel mogelyk te herftellen; En wyders gelet hebbende op de daar bygevoegde Project lyften onder de Letters A, B, C; als mede de Lyft van het Tranfito; zo nemen wy ondergesz. de vryheid onze Confideratien met allen behoorlyken eerbied in te dienen, in zo verre als onze Handel daarin is begrepen geworden.

Edog, eer wy ter zake komen; zo vermenen wy hier onnodig te zyn, preälabel, een net en diftinct denkbeeld van differente foorten van Goederen, waar in onze handel beftaat, te moeten geven; ten einde in 't vervolg en by orde te kunnen demonftreeren, en met de gronden door Hoogftged. wylen zyne Hoogheid in de reeds gemelde Verhandelinge gelegt; *Dat alle Commercie, door de Laften gedrukt en verfperd word*; te concludeeren, dat onze Handel mede van die natuur is, dat dezelve door de laften benadeeld en geruineert word, 't geen wy vertrouwen in 't vervolg buyten alle contestatie te zullen konnen aantonen.

ONZE NEGOTIE derhalven beftaet, *vooreerft*

In witte Goederen; dewelke wel vreemde Fabriquen zyn, en van buiten aangebragt werden; maar alhier te Lande, bevorens dezelve gebruikt, of weder uitgevoerd worden, voor 't grootste gedeelte *geverft*, *bereid*, *geraamt en geparst moeten werden.*

En ten tweeden;

In Goederen, dewelke in de wol, of gesponnen zynde geverft zyn. En terwyl 'er nog zommige Goederen zyn, namentlyk, die *in 't stuk zyn geverft*, dog waar van den invoer, offchoon by *vorige Lysten* in 't geheel verboden, egter tot soutien van de buitenlandschen Handel, zoo als in 't vervolg zal worden aangetoond, zeer veel contribueeren, zo zullen wy dezelve hier als een *derde soort* laten volgen.

Ten opzigte van de Eerste, denken wy, en op zeer goede gronden, dat, dewyl dezelve tot support verstrekken, zo niet d' eenigste middelen van bestaan zyn voor veele onzer *Verweryen*, *Droogscheerders*, *Parssers* en andere Ambagtslieden, dezelve daarom moeten geconsidereert worden, is het niet als eerste materie, ten minsten als ingredienten voor onze handwerken, en het onderhoud van veele duizenden Arbeidslieden, dewelke daar aan te pas komen, bevoorens deeze witte Goederen in staat gebragt zyn om gebruikt, of buitenslands gevoerd te worden; en vermits het zeer bekendlyk is, of de witte Catoene Lywaaten, dewelke alhier gedrukt worden, meerder voordeel aan den Lande doen, als de witte Wollen Manufacturen, die, als reeds gemeld, alhier *geverft*, *bereid* &c. worden, en met opzigte van welke Catoene Lywaten, zeer wel en te regt begrepen is, dat, indien derzelver verder verval zal verhinderd worden, zulks niet als door een geheele ontlasting van alle in- en uitgaande regten kan geschieden, zo vermenen wy ondergetekenden op dezelfde onwrikbare Gronden te mogen sustineeren, dat wy insgelyks geregtigt zyn om een totale exemtie met relatie tot deeze witte wolle Manufacturen, te mogen eischen; te meer, dewyl zonder die ontlasting, onze Handel in deeze Goederen, en verdere voordeelen daaruit voor de *Verweryen*, *Bereiders*, *Parsseryen* &c. profluerende, geheel moeten vervallen, en ten gronden gaan.

Met betrekking tot de Tweede, namentlyk de Goederen, die in de wol of gesponnen zynde, geverft zyn, erkennen wy gaarne, dat daar uit dezelfde voordeelen voor deeze Landen niet profiteren, maar dat deeze daarom van het beneficie van het *Porto Franco* geheel zouden geëxcludeert moeten worden, of een zware belasting by het inkomen betalen, zal, hoo plausibel zulks echter mogte schynen, by nader onderzoek zeer nadeelig voor dezen Handel komen te blyken.

Nagaande de meergenoemde gronden van de gedagte Verhandeling, zien wy geen andere redenen, waarom men deeze in de wolle geverfde Goederen by de Lyst L. B. met 2 percent by het inkomen belast heeft, dan alleen de twee volgende, en dewelke ook waarlyk de eenige zyn die men tot fondament van die belasting heeft kunnen uitdenken: te weten

1e. Dat in zo verre, als dezelve geheel en alleen strekken tot binnelandse Consumtie, dit en het volgende artikel die gene zyn, waar uit het gemis der respective Admiraliteits Collegien moeten gesuppleert worden.

2e. Dat dezelve nadelig zyn voor onze binnenlandsche Fabriquen.

Zo het waar was, dat deeze in de *wolle geverfde* goederen alleen tot onze binnenlandsche Consumtie strekten, of 't gene van nog nadeliger natuur zoude zyn, zo dezelve præjudicie aan onze eigene Fabriquen deden; dan zoude men moeten accorderen, dat een belasting zeer wel voor het beneficie van de algemeene belangen convenieerde; maar het tegendeel aangetoond hebbende, gelyk wy vast stellen te zullen kunnen doen, met te demonstreeren, dat deze in de *wolle geverfde* Goederen reëele en principale objecten van de buitenlandsche Commercie zyn, en oneimdige voordeelen aan de Ingezetenen deezer Landen suppediteeren, zo vertrouwen wy niet alleen in een volkomen refutatie van alle tegengestelde begrippen gereüsseert te zyn, maar om die redenen ook, dat men ons mede met opzigt tot deeze Goederen van alle in- en uitgaande regten zal ontheffen.

Ten dien fine merken wy aan, dat, voor omtrent 50 a 60 jaaren, men hier in ons Land had den Stapel van alle de Engelsche Wollen Manufacturen, dewelke van en over deeze Provintien vervoert en verzonden

wierden, door geheel Duitseland, d' Oostzee, Moscoviën, ja zelfs na Spanjen en Italien; en dat maar een zeer gering gedeelte in ons Land daarvan wierd geconsumeert.

Het is waar, dat deeze Handel zedert van tyd tot tyd is komen te vervallen, ja nog dagelyks vervalt; maar waar aan kan of moet men dit verval anders toeschryven, dan aan de zwaare belastingen? Ja men kan met waarheid zeggen, dat ingeval geen middelen waren uitgevonden om deze zwaare belastingen te modereren, en by aldien het Placaat van den jaare 1725 desselfs volkomen effect in den exacten en eenparigen ophef van de gemene middelen gesorteert had; deeze gansche Handel in en over deeze Provintien reeds voor lange jaaren was geruineert en verlooren geweest, tot merkelyk nadeel en ondergang van vele duyzende Koop- en Arbeidslieden, dewelke daarvan als nog min of meer hun bestaan hebben, in zo verre, als wy nog gedeeltelyk in de possessie zyn van de verzending deezer in de *wolle geverfde Manufacturen*, naar het Ceulse, Luykse, Gulikse, Bergse, Cleeffse, Munsterse, *Brabantse*, &c; alhoewel deeze verzendingen nog dagelyks afneemen.

Hiermede de eerste reden, die aanleiding tot de belasting schynt gegeven te hebben, ten allerklaarsten wederlegt zynde; gaan wy over tot de tweede; namentlyk, 't nadeel voor onze Fabriken.

Indien onze Fabrikeurs de Wollen Manufacturen, van die zelfde qualiteit en deugd, en voor die zelfde prys, ja al was het voor 2 percent hoger in prys als de Engelse of andere buytelanders, konden maken; zou men gaarne avouëren, dat die reeden van belasting eenigen schyn zoude hebben; maar 't is 'er zo verre van daan, dat zulks geschied of kan gebeuren, dat in tegendeel niet alleen veele van die Goederen en Manufacturen, daar wy geen geringe verzendingen van hebben, in 't geheel door onze Fabrikeurs niet kunnen worden gemaakt; maar dat die Manufactuuren, die van dezelfde qualiteit en deugd als de Engelse en andere buitenlandsche worden gefabriceert, in prys wel 15 a 20, ja 30 percent verschillen, en duurder zyn, 't welk alles voor eenige jaaren door de Regenten van verscheidene Godshuyzen en Diaconen te Amsterdam, zonneklaar is gededuceert.

De

De Reden daarvan is zeer gemakkelyk te vinden; dewyl de Engelsen, ter oorzake van de abundantie van hun eigen Wolle en de geringe Arbeidsloonen, spruitende uit de Exemtie van alle belastingen, op alle soorten van Consumtie-waaren, en dus die Voorregten boven de onzen genietende, hunne Manufactuuren voor minder pryzen ook kunnen geven.

Hier uit ziet men ligtelyk, dat al wierden deeze Goederen by het inkomen zwaar belast, ja zelfs al wierd de Invoer in 't geheel verboden, het zelve geen de minste voordeelen aan onze binnelandsche Manufactuuren kan geven; terwyl wy *aan de eene zyde* die Goederen tot diergelyke excessive pryzen buiten 's Lands niet kunnen debiteeren, en *aan de andere zyde* veele van dezelve, zoals reeds gezegt is, hier te Lande niet nagemaakt kunnen worden.

Deeze laatste reden dan mede vervallende, en uit het voorgemelde blykende, dat deeze Goederen het meest tot verzending na buiten geschikt, en 't minst hier te Lande geconsumeert worden; dat de versogte exemtie geen de minste prejudicie geeft aan de binnelandsche Fabriquen, als zynde door een belasting van 2 percent niet te redresseren, maar dat men in tegendeel door middel van een *Porto franco* de Stapel van de Wolle Manufactuuren, ten voordeele van zo veele onzer Ingezetenen, en bloey van den Koophandel, wederom hier zou gebragt zien, terwyl wy in staat zyn door onze gereede penningen considerabele inkopen te kunnen doen, en dus voldoen aan groote Commissien, die zekerlyk van buiten zouden worden gevordert, en wy met het effectueeren van die Commissien mede een groote menigte van onze Inlansche Manufactuuren emplojeeren, die anders tot nadeel van onze Fabrikeurs niet zouden kunnen worden geëmplojeert. Ja, 't geen mogelyk onze Fabrikeurs na yverig zoude maken, en aanzetten, om door hunne vigilantie, oplettendheid en zuinigheid (dat waarlyk de beste middelen zyn om hunne Fabriken te doen floreren) dat groote onderscheid van pryzen en gebreken meer en meer te boven te komen, en ten eenemaal te overwinnen: zo vertrouwen wy dan ook, dat *het zwaarst het zwaarst zal wegen*, en, terwyl uit veele voorbeelden is gezien, zo als wylen Hooggedagte zyn Doorl. Hoogh. zelfs heeft gelieven te remar-

queeren, dat men by de Collegien ter Admiraliteit meerder zou geheft en ontfangen hebben, als men minder had gevraagt; dat ook deese Consideratien op dit Articul dien gelukkigen uitslag voor onzen Koophandel zullen genieten; dat dezelve zo niet geheel ontlast en ontheven van alle lasten, ten minsten niet boven ½ percent zal worden bezwaart.

Met betrekking nu tot de Derde; namentlyk, de Goederen, die in 't stuk geverft zyn; bekennen wy gaarne, dat dezelve ten uitersten schadelyk zyn aan onze Verweryen &c.; ja men zoude op 't verbod van den invoer omtrent alle dezelve, gelyk by 't Placcaat van 't jaar 1725. recta gearresteert is, met kragt insteren; in gevalle dat niet eenige van dezelve in onzen handel gemanqueert wierden, om behoorlyke assortementen te maken; en, geconsidereert dat deeze Goederen hier te lande wederom weinig of niet worden geconsumeert, ten minsten niet die goederen, welke wij ter assorteeringe gebruiken en verzenden, zo zoude men daar omtrent een distinctie kunnen maken; en dan zoude, naar onze gedagten, het belang van onzen Handel en van de Negotie in 't generaal vereischen, dat alleen de volgende *in 't stuk geverfde* Goederen, die zekerlyk als nadeelig kunnen aangemerkt worden, bleven verboden, als:

Alle zoorten van Bayen.
Breede en smalle Lakenen.
Douzynen.
Stametten of Laken Rassen.
Kersayen.
Duffels.
Ruges.
Frisaden.
Flanellen.
Chalons.
Sibersayen.
Luikse Sayen
Regenkleeds of Falysayen.
Croon Rassen.
Stampels.
Imperiaalen.
Perpetuanen.
Serge de Dames.
Schotse Sayen.
Sterling Sayen.
Pletsen.
Kilmernock Serges.
Amens.
Sempiternas.
Everlasting, en Serge de Nimes.

Dog dat alle de andere *aan 't stuk geverfde* Goederen, die in zo verre dat nadeel niet toebrengen, maar ten

-fine als aangewezen, noodzakelyk zyn, om die reden behoorden te worden gepermitteert, en te jouisseeren van een geheel *porto franco* of ½ percent, zo als omtrent de in de *wol geverfde* Goederen is verzogt.

En, terwyl men van tyd tot tyd zig belemmert vind met nadeelige en verdrietige Processen by de respective Admiraliteiten; hier uit spruitende, welke Goederen in de *wolle* of *in 't stuk* geverft zyn; zo konde by deeze geleegentheid, en daar ten uittersten na gewenscht wordt, een duidelyke Explicatie gemaakt worden, dewelke buiten alle contestatie zoude zyn. Wanneer, namentlyk, verklaart wierd en vastgesteld, dat alle Goederen waarvan de *voorslag* of *zelfkant*, of een van beiden (mits niet gebast zynde) een andere couleur hadde, als de couleur van 't stuk; alle de zodanigen, zouden gehouden worden voor in de *wol geverfde* Goederen, gelyk dezelve wezentlyk zyn; en dat alle de andere dewelke niet met een van die kennelyke teckens zyn gemunieert, moeten worden geconsidereert aan *het stuk geverft* te zyn.

Dog, by aldien 'er mogt gesustineert worden, dat voor de twee laatstgenoemde soorten van Goederen het middel van *Transito* zoude kunnen plaats grypen; zo vermeenen wy, onder Correctie, duidelyk te konnen aantoonen, dat onze Handel van zodanige natuur is, dat alle de belasting, die daar op mogte gelegt worden, voornamentlyk, indien dezelve zwaarder ware als 't gemelde ½ percent, voor ons en de Commercie zeer nadelig, ja ruineus zoude zyn; aangezien als dan de buitenlanders deeze Goederen direct van die plaatsen daar dezelve gefabriceert worden zullen ontbieden, als konnende dezelve vry over ons Land laten passeeren, en dus voor dezelfde pryzen, of misschien beter koop, stukswyze zouden kunnen debiteren aan de mindere Winkeliers, die gewoon zyn hunne assortementen alhier te zoeken, en wy dus dezen Handel, en misschien ook die van andere zo in- als buitenlandse Goederen, waar van wy nu het eene door het andere kunnen debiteren, geheel zouden verliezen.

Indien hier tegens mogte geobjecteert worden dat het *Transito* generaal zoude zyn, ook van die Goederen, welke door ons ingeslagen zynde van tyd tot tyd weder

 wier-

wierden uitgevoert; zo, zouden wy dit kortelyk beantwoorden. Dat zulks aan zeer veel difficulteiten onderhevig zoude zyn; ja byna inpracticabel: vermits die Goederen niet altyd door dezelfde perzonen die dezelve ingeslagen hebben, weder worden uitgevoert, maar dikwils door 2 à 3, ja meer handen gaan, eer die konnen uitgevoert worden.

Ten anderen, zyn wy niet altyd in staat om dezelve aanstonds uit te voeren, maar moeten meer dan eens in onze Pakhuyzen en Winkels jaar en dag blyven leggen; en eindelyk worden dezelve al meest by kleine partyen en onder andere Goederen, zulks niet subject zynde, gepakt en verzonden: 't welk mitsdien een onnagaanbaare distinctie en Recherche zoude vereischen, en de spoedige Expeditie vertragen en beletten.

Waar uit wy concludeeren, dat, ten zy de gepermitteerde Goederen worden of vry gegeven of belast, invoegen als boven is verzogt, het *Transito* daar van voor onzen Handel nadeelig en ten uitterste Ruinens is.

By de voorgestelde voordelen van dezen *Handel, die* op den voet als wy verzogt hebben, daar onafscheidelyk mede moeten gepaart gaan; zullen wy alleen nog maar byvoegen, welke inconvenientien en schaden voor de respective Admiraliteiten daar door zullen worden uit den weg geruimt en verhindert, te weten, de *Sluykeryen* en *Frauden*, die als dan niet allen ten eenemaal zullen ophouden, maar zelfs niet meer gepractiseert konnen worden. Ja, wy wenschen zelfs niets vuuriger, dan, wanneer buiten vermoeden (de zaak zo geschikt zynde als wy hebben voorgesteld) en zodanigen die uit opzet en voorbedagt zig daaraan mogten schuldig maken, naar rigeur mogen worden gestraft; verzoekende, dat als dan de gefraudeerde en geconfisqueerde Goederen door de respective Admiraliteiten echter niet, tot merkelyke præjudicie van de Commercie en Winkeliers, in 't klein by 2 of 3 stukken, zo als thans geschied, zullen worden verkogt, maar by partyen, 't zy by de Baal of 't Pak.

Gelyk wy aan de andere zyde ons vleyen, zo 'er eenige omissie uit onnozelheid of præcipitatie in het aangeeven der Goederen wierd begaan, (mits 't zelve

in

in dat geval ten klaarsten wierd bewezen,) dat als dan de onnozele of ongelukkige niet gelyk zal gesteld worden met de schuldige.

Ondertekent door

ABRAHAM VAN BROYEL.
JOB SIEWERTSZ. Centen.
GOEDSCHALK KOPS.
PIETER KOPS Geerlingsz.
KORNELIS VAN DER VLIET.
FRANS BOSBOOM.

Als, Gecommitteerden der voornaamste Kooplieden handelende in Wollen Manufactuuren in Amsterdam.

BIJLAAGE D. 2. L.

AANHANGSEL van de Confideratien, geformeert door Kooplieden van Amfterdam en Rotterdam handelende in Engelfche en andere binnen- en buytenlandfche Wollen Manufacturen.

Offchoon wy ondergetekenden niet hadden gedacht andermaal te voorfchyn te komen, of dat het nodig zoude zyn onze te voren ingediende CONSIDERATIEN op de Propofitie van wylen zyn Doorluchtige Hoogheid, H. M. met eenige andere te vermeerderen, als hebbende, zo wy vermeinen, daar by klaarlyk aangetoont, dat onze Handel van die natuur is; dat dezelve door de Laften benadeelt en geruïneert word; dog dat die wederom kan worden herftelt door het beneficie van een geheel *Porto Franco*, of een geringe bezwaring; *de eenigfte middelen*, om de eige woorden te gebruiken van wylen zyn Doorl. Hoogheid, H. G. by de reeds gemelde Propofitie, *om de Commercie hier te Lande wederom te doen herleeven, en de Commercianten in ftaat te ftellen om tegens anderen te kunnen negotieeren, en de Koophandel na deze Landen toe te trekken;* zo hebben wij, vermits ons is ter hand gekomen een advys van 't Ed. Mog. Collegie ter Admiraliteit van dato 28 April 1752. met een daarby gevoegd Project - Placaat en Lyft, by welke laatfte wy niet zonder groote verwondering hebben gezien, dat Hunne Ed. Mog. den Invoer der Goederen, daar onze Handel in beftaat, gelyk blykt uit het Extract daarvan, 't welk wy de vryheid nemen, hier achter aan te laten volgen, of geheel verboden, of exorbitant hebben willen bezwaren, om die reden, alhoewel ten overvloede, terwyl gerust konden perfifteeren by onze voorheen gegeevene Confideratien, willen nagaan, welke de reedenen zyn waarom juift onze Goederen alleen op de gemelde Lyft of als ver-

verbooden of met zo een zware belasting by het inkomen worden opgegeeven.

De eenigste Redenen van verbod of zwaare belasting, en dus de eenigste oppositien tegens een *Porto Franco*, zyn:

1e. De BINNENLANDSCHE FABRICQUEN, voor zo verre die door een vryen Invoer van buytenlandsche Manufactuuren worden benadeelt: en

2e. DE RESPECTIVE ADMIRALITEITS COLLEGIEN; terwyl het zeker is, dat het gemis, het geen dezelve door den vryen Invoer van Goederen, die niet schadelyk zyn aan de binnenlandsche Fabricquen, lyden, moet worden gesuppleert met vreemde Goederen, die alleen strekken tot Consumtie binnen ons Land, zwaarder te belasten.

Deeze zyn ook de twee eenigste redenen geweest, gelyk wy klaarlyk by onze voorgaande Considerațien hebben gedemonstreert, waarom men zommige van de Goederen, waarin onze Handel bestaat, op de Lyst L. B. achter de Propositie van wylen zyn Doorl. Hoogheid, H. G. met 2 percent by het inkomen heeft bezwaart.

Wy weeten niet dat 'er by het Ed. Mog. Collegie ter Admiraliteit nog eenige andere redenen zouden overblyven: immers: wy vinden dezelve in 't gemelde Advys door de opstelders niet geavanceert; wy zullen derhalven de opgave van onze goederen, ingevolge de Lyst achter het meergemelde Advys, aan die twee redenen of oppositien toetsen en examineeren; of zo en in diervoegen als by onze vorige Considerațien 't *Porto Franco* op dezelve Goederen, ten minsten geen zwaarder belasting als een half percent is verzogt, de toezegging daar op aan dezelve schadelyk kan geoordeeld worden.

Nagaande de Lyst, vinden wy Pag. 23. *Manufacturen van wolle Lakenen, alle geverfde Lakenen zonder onderscheid, of die in de wolle of aan het stuk zyn geverfst, van de waarde van hondert guldens*, verbooden.

Kortheidshalven zullen wy ondergetekenden by dit Articul comprehendeeren de daar aan volgende Goederen, en in 't generaal spreeken zo wel van de *Bayen*, *Serges* en *andere wollen Manufacturen* als van de *Lakenen*.

By

By onze voorgaande Consideratien hebben wy, en wel naar waarheid, aangetoont, dat de Goederen, waar in onze handel bestaat, zyn van driederley soort, als

Witte,
In de wol geverfde, en
Eenige weinige aan 't stuk geverfde Goederen.

Ten aanzien van de witte, en hoe die zyn te consideeren, is aldaar breedvoerig aangetoont, als namentlyk aan de Binnelandsche Fabricquen in 't geheel niet nadeelig.

En ten opzigte van de twee laatstgenoemde hebben wy by gemelde onze consideratien wel distinctelyk onderscheiden de in de *wol geverfde* van de *aan het stuk* geverfde: en hebben breedvoerig aangetoont, dat de in de *wol geverfde* of schoon in den eersten opslag nadeelig schynende, egter geen de minste prejudicie aan onze Binnenlandsche Fabriquen toebragten, gelyk wy om die reeden, met betrekking op dezelve, op een ligte belasting van ½ percent hebben geinsisteert: *Gelyk* wy, integendeel, ten blyke van onze niet geinteresseertheid, en dat wy 't algemeene welzyn boven 't onze particuliere schatteden, niet alleen hebben erkent, dat de *aan het stuk geverfde* Goederen, hoe zeer onze Handel daar mede in mogt bestaan, van een geheel ander natuur zynde als de eerstgenoemde, de voorgemelde toets niet konde veelen, maar daarom ook die Goederen opgenoemt, met de teekens, waar aan van de in de *wol geverfde* te onderscheiden, en dus het verbod op den invoer van de zodanige een vollen gejustificeert.

Wy zullen alle die reedenen waarom de in de *wol geverfde* Goederen zo wel als de witte behoorden te jouisseeren van het *porto franco*, ten minsten niet meerder als met ½ percent by het inkomen te worden belast, niet repeteeren; terwyl wy gerust zyn dat die, zo als daar zyn ter neder gesteld, voldoende zullen worden bevonden, waartoe wy ons, om die redenen, refereeren.

Dog voor zo verre als wy op de meergemelde Lyst vinden distinctie gemaakt, in opzigt tot de *Lakenen* en *Ratynen*, met, namentlyk, de *Engelsche*, *Schotsche* en *Yrsche*, van alle andere uitheemsche en binnenlandsche te onderscheiden, en die distinctie, geconsidereert de laatst ge-

genoemde Goederen eenigzins nadeelig zyn aan de Binnelandsche Fabriquen in tegenstelling van de eerstgemelde erkennen, te zyn billyk en gefundeert, zo willen wy gaarne in dien opzigte van die generaale by ons voorheen gemaakte consideratie afgaan, met toestemming, dat op alle zulke Lakenen en Ratynen (buyten die van Groot-Brittanje) zoude kunnen worden gelegt, zodanige belasting, dat dezelve aan de Binnelandsche Fabriquen geen nadeel konden toebrengen, mits dat als dan, zo wel de *witte*, als in de *wol geverfde* Manufactuuren in Engeland, Schotland of Yrland gefabriceert zynde, niet zwaarder wierden belast als in onze voorgaande Consideratien is verzogt geworden.

Dus is aangetoont, dat het verbod of eene zwaare belastinge op de *Engelsche*, *Schotsche* en *Yrsche* Manufactuuren geen voordeel aan de Binnenlandsche Fabriquen kan toebrengen, terwyl die op geenerhande manieren daar uyt staat geboren te worden.

By orde moeten nog onderzoeken, of de tweede reeden plaats heeft omtrent de Goederen, waar in onze Handel bestaat; naamentlyk, of de invoer derzelven, zodanig als door ons bevorens is bepaalt, prejudicie geeft aan de respective Admiraliteiten.

Dit articul, terwyl by onze voorgaande Consideratien mede afgehandeld, en 't contrarie is beweezen, zal daarom geen verdere aandrang behoeven; alleen voegen wy daar nog by, dat met de in de *wol geverfde* Goederen in 't geheel te verbieden, de respective Admiraliteiten daar door geen de allerminste voordeelen konnen genieten; maar dat in tegendeel een kleine belasting op die in de *wol geverfde* Goederen, daar wy in voorige tyden den stapel van in ons land hebben gehad, en een considerabel debiet, veel voordeel voor de Admiraliteiten, en geen minder aan de generaale Commercie zoude toebrengen, terwyl een ligte belasting de sluikeryen geheel zoude verbannen, en de menigte van dezelve welryklyk zoude vergoeden het gemis dat door het *Porto Franco* op andere Goederen aan de respective Admiraliteiten zoude veroorzaakt worden.

Verwachtende derhalven, in plaats, dat door zodanig verbod of zwaare belasting 't geringe overschot van onze Negotie geheel zoude worden geruineert, zo als noodwendig zoude volgen; dat in tegendeel onze voorgaande

gaande Confideratien, gelyk deze, van zulke andere en gewenschte uitwerking en gevolgen zullen zyn, namentlyk, dat ons voorgaande verzoek gunstig zal worden geaccordeert, en daar door als een nieuw leeven aan onzen Handel zal worden gegeeven.

Met betrekking nu van de *aangeeving* van de overige Goederen of Manufactuuren, als staande op de bovengemelde Lyst om aan te geeven by 't stuk van zekere ellen, neemen wy ook de vryheid aan te merken, dat met het zelve op dien voet te introduceeren, de uiterste inegaliteit zoude worden geobserveert, wyl de stukken niet alleen zyn different van ellen, maar ook, en nog meer van waarde, zynde het eene stuk van dezelfde soort, dikwils dubbel meerder waardig dan het andere; en dus zouden de goederen, by het stuk van zekere ellen moetende worden aangegeeven, offchoon veel geringer van waarde, en daar nogtans de meeste aftrek van is, zo veel betalen als die van grooter waarde en zouden, daar zy 't minste kunnen en behoorden te lyden, 't meest gedrukt worden, welke inegaliteit dient en zou kunnen worden gemenageert met dit eenvoudige, te weeten; de *bovengemelde Goederen te doen aangeeven by 't stuk en waarde.*

Wat nu betreft het TRANSITO.

Gelyk wy reeds mede by onze voorgaande Confideratien daar breedvoeriger over hebben gesprooken, en als nog moeten erkennen, dat het waarlyk in 't generaal voor de Commercie niet nadeelig zoude zyn; maar in tegendeel voor veele, ja de meeste takken der Negotie importante voordeelen aanbrengen, wanneer het zelve in trein kan worden gebragt, zo moeten wy echter als nog persisteeren, dat het, met opzigt tot onzen Handel, niet als ten uitersten pernicieus kan worden geschat, en wel om redenen, bevorens door ons gemelt, en daar deze nog zouden kunnen, ter sterker bekragtiginge van dit ons gezegde, by gevoegt worden.

Want, vooreerst, zyn volgens 't Concept omtrent het Transito, onder het zelve niet begreepen zodanige Goederen, waar van de uitvoer by de Lyst is verboden, en in tegendeel zyn daar wel degelyk die Goederen echter onder begreepen, daar het inkomen van verboden word; een zaak, die immediaat aantoont dat onze Negotie daar door niet alleen veel zoude moeten lyden;

maar

maar zelfs tot niet loopen; wyl alle vreemdelingen die Goederen zonder 't minste voordeel voor ons, *Transito* over ons Land zullen konnen krygen.

Ten anderen, wat merkelyk verlies niet voor onze Ververyen, Drogeryen en Parsseryen? Volgens 't Project immers mogen die transitoire Goederen niet van gedaante verandert worden, maar moeten van dezelfde natuur blyven, of verliezen dat regt, even als by voorbeeld de Silesiger Linnens na Spanjen, die genieten nu dat voorregt, dog verliezen het zelve wanneer zy gedrukt zyn.

Dit nadeel nu influentie hebbende op alle materien, die tot de Verweryen &c. gebruikt worden, is om die reden te meer te eviteeren, en kan dus het *Transito* met opzicht tot onzen Handel niet zonder desselfs ruine worden geintroduceert, waarom wy vertrouwen dat op dit Point mede en inzonderheid reflectie zal worden genomen, en als onmogelyk geoordeelt.

Wy zullen eindelyk van het veilgeld, offschoon by 't boven gemelde Advys daar aanhaling van word gedaan, niet behoeven te spreeken, om dat vooreerst het zelve een zaak is, die in de geheele Propositie van wylen zyn doorl. Hoogheid, H. M. niet word gevonden, en ten anderen aan te merken zynde als iets, daar de algemeene Negotie en Commercie by belang heeft, wy gerust zyn dat de onheilen, daar uit te resulteeren, door het gantsche Corps van gecommitteerde Kooplieden in een helder daglicht zullen worden gestelt.

Onderteekent door

ABRAHAM VAN BROYEL.
JOB SIEWERTSZ. Centen.
GOEDSCHALK KOPSZ.
PIETER KOPS GEERLINGSZ.
KORNELIS VAN DER VLIET.
FRANS BOSBOOM.

Als Gecommitteerde der voornaamste Kooplieden, handelende in wollen Manufactuuren in Amsterdam.

BIJLAAGE D. 3. I.

Extract uit de Project-Lyst der Convoyen en Licenten van de Edele Mog. Heeren Gecommitteerden van de Hollandsche Collegien ter Admiraliteit, op de Propositie van Zyne Hoogheidt, Glorieuser Gedachtenisse &c. &c. ten opzichte van de Wolle Manufactuuren.

Manufactuuren van Wolle Lakenen.

	Inkomen.	Uitgaan Franco.
Alle geverfde Lakenen (zonder onderscheid of die in de wol of aan het stuk zyn geverfst) van de waarde van f 100	verboden.	vry.
— Witte Lakenen mitsgaders alle gemengelde Lakenen van meer als een couleur, te weeten: Alle Engelsche, Schotsch en Yrsche Lakenen en Ratynen, van de waarde van f 100	3 : 0 : 0	vry.
— andere Lakenen, Ratynen en Peyen, zonder onderscheid, van de waarde van f 100 .	6 : 0 : 0	vry.
Bayen geverfde, het stuk van 60 ellen.	verboden.	vry.
Witte, mede het stuk van 60 ellen.		
Het Collegie op de Maze	0 : 6 : 0	vry.
Van Amsterdam en in Westfriesland en den Noorderquartiere.	1 : 4 : 0	vry.
Baracanen, Camelotten, Cajanten, Polomiten, en alle andere Grynen, het stuk van 40 ellen, geverfde.	verboden.	vry.
Alle dezelve van gemengelde Couleuren, mede het Stuk van 40 ellen. . .		
De Maze.	0 : 5 : 0	vry.
Amsterdam en Westfriesland en den Noorder quartiere.	1 : 0 : 0	vry.
Sarfyen, het stuk van 40 ellen, geverfde. . .	verboden.	vry.
Witte het stuk van 40 ellen. . . .		
De Maze.	0 : 4 : 0	vry.
Amsterdam en Westfriesland en den Noorderquartiere.	0 : 16 : 0	vry.
Sayen, Calminken en Estaminen, het stuk van 36 ellen, geverfde	verboden.	vry.
Witte en van gemengelde couleuren, mede het stuk van 36 ellen.		

	Inkomen.	Uitgaan Franco.
De Maze.	0 : 4 : 0	vry.
Amsterdam en Westvriesland en den Noorderquartiere.	0 : 16 : 0	vry.
Sarges, het stuk van 28 ellen, geverfde. . .	verboden.	vry.
Van gemengelde couleuren, mede het stuk van 28 ellen.		
De Maze.	0 : 2 : 8	vry.
Amsterdam en Westvriesland en den Noorderderquartiere.	0 : 10 : 0	vry.
Alle andere wolle Manufactuuren en wolle stoffen, zonder onderscheid, of die in de wolle of aan het stuk zyn geweest, van de waarde van *f* 100.	Verboden.	vry.

BIJLAAGE D. 4 I.

Eenige weinige Aanmerkicgen op de Confideratien van de Fabrikeurs der Manufactuuren.

De Vereenigde Nederlanden zyn zoo geconstitueerd, dat men aldaar aan zeer veele zaaken, dewelke tot een ordentelyk zamenleving vereischt worden, gebrek heeft.

Dat gebrek is alleen de oorzaak geweest, dat de Nederlanders van hunne Situatie gebruik hebben gemaakt, en door hunne Scheepvaart occasie hebben gezocht en gevonden, omme de Producten uit andere Landen te haalen, en daarvan te formeeren Magazynen.

Het is dan de Scheepvaart en Commercie, die aan onze Ingezetenen de occasie heeft gefourneert, omme de wolle en verdere ingredienten, die tot de Fabryk der Manufactuuren nodig waren, uit andere Landen herwaartover te brengen, zoo dat men aan de Scheepvaart en Commercie alleen moet attribueeren, dat onze Natie bekent is geraakt voor een volk, dat in de vryheid en herbergzaamheid, en vooral in de goede trouw geen weerga hadde; het gene dan de wezentlyke oorzaaken zyn geweest, dat geduurende de Troubles en vervolgingen in andere Landen zeer veele Fabrikeurs, en Arbeidslieden tot ons hunne toevlugt hebben genomen, en met zeer groot succes hunne Manufactuuren alhier hebben gefabriceert. Welke gefabriceerde Goederen, vervolgens met onze Schepen, en door onze Koopluiden onder hunne andere Negotie met zeer goede gevolgen zyn verzonden na alle Oorden van de Wereld.

Men heeft ook met dat zelfde succes dien handel tot zoo verre geëxtendeert, dat men nu, omtrend hondert Jaaren geleden, de Fabryk als een van de aanzienelykste Takken van de Negotie en het welvaaren dezer landen heeft geconsidereert; dog zoo dra de voornaamste Troubles in andere Landen cesseerden, zoo verwekte ons welvaaren zoo in de Commercie als in de Fabryken, eene groote jalousie in alle onze Nabuuren met die fatale gevolgen; dat men alomme, dog (ten opzichte

van

van de Manufactuuren) wel speciaal in Groot-Brittannie, na alle bedenkelyke middelen uitzag, om ons van die voordeelen te ontzetten.

Men vond ook maar al te spoedig, het regte middel om ons eenen wezentlyken en importanten slag toete-brengen, door den uitvoer der wolle, In den jaare 1660 aldaar te verbieden.

Waardoor men terstond van twee kanten wierd benadeelt:

Vooreerst, verloor men van tyd tot tyd, eene aanzienelyke verzending van diverse Manufactuuren, die men gewoon was in Engeland te debiteeren.

En ten anderen miste men hunne wolle, vooral van de geringe soort, die men gewoon was tot zeer lange Pryzen van daar te ontbieden.

Dit zyn dan de eerste beginzelen geweest van het verval der Fabryken hier te Lande.

Behalven nog dat men in Engeland &c. de meeste Fabryken ten platten Lande heeft, en dus in Huishuuren, Eetwaaren, en verdere belastingen mede merkelyk met ons verschilt, en dierhalven de gemeene Man met veel minder loon kan bestaan.

Onze Fabryken dan verslapten, en namen af naar maate, dat die van Groot-Brittannie avanceerden.

Waarop volgde, dat veele van onze Arbeiders hunne Fabryk en kostwinning verlieten, en zich begaven na de steden, daar meer Commercie als Fabryk was, te meer, alzoo de differente Oorlogen van 1652 tot 1679, zeer veel Volk uit de Commercieerende steden dagelyks wegnamen, en dus aldaar abundantie van Werk, zoo te Water als te Lande was te vinden.

Het gene dan ook vervolgens de Fabrikeurs verpligte, wilden zy hun overige Arbeiders niet geheel zien verloopen, de Arbeidsloonen te verzwaaren, waartoe de meerdere belastingen op de middelen van Consumptie niet weinig contribueerden.

Altemaal omstandigheden, die ten uitterste fataal waren voor de Fabryken dezer Landen, en waarop onvermydelyk derzelver verdere vermindering moest volgen; vermits men hoe langer hoe meerder buiten staat geraakte, omme tegen de Manufactuuren van Groot-Brittannie te kunnen markten.

De Opstelders van de gemelde Consideratien zeggen zeer

zeer wel, dat men in Engeland alle mogelyke avantagië aan de Fabryken der Manufactuuren toebrengt; als onder anderen het *verlaagen van de Pryzen van het principaale noodige Materiaal.*

Zulks zoude en behoorde (onder Reverentie) alhier te Lande te worden nagevolgt.

Dog het voornaamste (en 't welk byna de geheele zaak uitmaakt) is het verbod van den uitvoer van hunne wolle.

Dat kan immers niet nagevolgt worden, want men heeft alhier geen eige product van wolle, in zulk een overvloed gelyk in Engeland &c.

De wolle die wy althans nog gebruiken, word gehaalt van zulke plaatsen, daar andere Natien geen minder occasie toe hebben als wy.

Zoo dat wy, omtrent dat Articul, alleen zoo ver te kort schieten, dat het niet mogelyk is ooyt dien hoek te boven te geraaken.

Het zelfde kan en moet men men met leetwezen zeggen, heeft ook plaats ten opzichte van de *Arbeidsloonen.*

Want wat apparentie is 'er, dat men in de Provintie van Holland ooyt tot minder Loonen zal kunnen werken?

Is het aan de Fabrikeurs niet overgenoeg bekent, dat, zoo dra maar eenig meerder werk als ordinair voor handen is; of dat zy lieden tot verbetering van haarlieder Fabryk, eenige verandering in haar werk willen maaken, onze gewoone Arbeiders terstond meerder loon vragen?

Wat zoude het dan wezen, indien men eens probeerde (want van langen duur kan het niet zyn) om den invoer van vreemde Manufactuuren te verbieden.

Had men niet terstond eene groote beweging onder het Werkvolk te wachten, en zouden zelfs de geringste Arbeiders niet zoo veel loon konnen vragen en bedingen als zy zelfs goedvonden?

Zou de eene Fabrikeur, in zodanige omstandigheden, met groote Presenten en zwaare Loonen, de beste Knegts niet van den anderen zoeken aftetrekken?

Waren de Fabrikeurs ook niet genoodzaakt (indien zy in hun Project wilden reussceren) omme door zware onkosten, groote Presenten en hooger Loonen, een groot

groot getal Arbeiders uit andere Landen tot zich te lokken?

En waar zoude men zoo grooten aantal van Volk zoo spoedig van daan haalen?

Eyndelyk, wat uitkomst heeft mèn van zulke geforceerde middelen te wachten?

Immers niet anders als een important verlies op die Manufactuuren, dewelke met zulke zwaare kosten zullen zyn gefabriceert, en dan verder eene totaale Ruine voor den Handel, dewelke tot noch toe zoo met de inlandse als vreemde Manufactuuren word gedreven.

Omme zulks ten overvloede nog klaarder te bewyzen, zal men (zonder regard te nemen op de wolle) alleen het oog maar dienen te slaan op het Exempel, dat door de respective Fabrikeurs zelfs word aan de handt gegeeven, namenlyk:

Aan 2000 Stukken Lakenen waardig *f* 150 : - : - per stuk word door 1170 Menschen verdiend aan Arbeidsloonen.	*f* 205360 - : -
Bedraagt voor yder stuk aan Arbeidsloon circa	*f* 102 : 13 : -
Steld nu eens, dat de Arbeidsloonen in Groot-Brittannie maar een derde laager zyn (dat immers niet kan worden tegengesproken) dan kost dat zelve stuk Laaken in Engeland minder aan Arbeidsloon	*f* 34 : 4 : -
Bedraagende van de waarde van het het geheele stuk Laken ter somma van *f* 150 circa	*f* 22¾ perc.

Blykt hier uit niet zonneklaar, zoo lang in de Arbeidsloonen zoo een notabel onderscheid word gevonden, dat geen Koopman in staat is, in dat soort van Manufactuuren, waarin het different zoo groot is, eenige onderneminge te konnen doen?

In de mindere Soort van Lakenen, Carsaayen, Baayen en andere gemeene stoffen, zal men nog meerder differentie ontmoeten, vermits de Wolle die daartoe wel de bequaamste is, speciaal in Groot Brittannie is te vinden, en dierhalven zyn de Engelse ons in de geringste Manufactuuren altoos nog verder voor uit.

Het is dierhalven zeer gemakkelyk te projecteeren; dat van 2000 Lakenen 1170 Menschen kunnen bestaan.

En dat van de *f* 205360:—:— aan Arbeidslooonen door de Provintie van Holland alleen zouden worden geprofiteert *f* 68037.

Konde men maar zo gemakkelyk Middelen uitdenken, om dezelve buiten 's Lands te debiteeren, het zoude eene volmaakte zaak weezen, en de Koopluiden, die in de Manufactuuren handelen, zouden ook niets liever wenschen; want geen de minste redenen zyn 'er om eenig Koopman te suspecteeren, dat hy niet veel liever zyn Negotie zoude dryven met Inlandse als met vreemde Producten, wanneer de pryzen op een egaalen voet waren, geconsidereert, de Risico van de Zee en andere onheilen, die men te wachten heeft op de Goederen, die men van elders moet ontbieden.

Indien men dan overtuigt is van de onmogelykheid, omme onze Fabryken door geforceerde Middelen te herstellen, was het dan niet beter voor het algemeene welzyn, eenen vryen en onbelemmerden Invoer van alle Manufactuuren, uitgezondert alleen de aan het stuk geverfde Wolle Manufactuuren (waar van door de Koopluyden in de Manufactuuren in hunne Consideratien eene Lyst is geformeert) ten einde de Verwers, Droogers, Parsers, en andere Arbeiders, dewelke zo wel aan de Vreemde als Inlandse Manufactuuren te pas komen, in hunne Kostwinning (zoo lang zulks mogelyk is) te maintineren?

Hadde men door zoodaanigen Vryen Invoer niet alle hoop en verwagting, dat men binnen weinige jaaren alhier zoude zien de Stapel en het Magazyn, was het niet grooter (om verscheide redenen) het zoude ten minsten zoo groot zyn als te Londen, alwaar die Tak van Commercie zoo aanzienelyk is, dat die Capitaale Stad mogelyk meerder Interest heeft in de Manufactuuren als geheel Europa?

En dat alles heeft geen andere Source, als den Vryen Invoer van alle soorten van Manufactuuren uit alle Oorden van de respective drie Koningkryken van Engeland, Schotland en Yrland.

Wat zoude ons hinderen na die hoogte te adspireren? Want in en omtrent London zelfs word geen vier-

de

de part van de Goederen gefabriceert, die voor de Inwoonders aldaar zouden noodig zyn.

Dienvolgende de Vrye Invoer is daar alleen de oorzaak van.

Konde men dierhalven alhier alles vryelyk invoeren, wat onderſcheid was 'er tuſſchen London en Holland?

De Scheepsvragten en aſſurantien van eenige Plaats uit de reſpective drie Koninkryken van Groot-Brittannie na London of na Holland, zoude genoegſaam niets differeren.

Ergo eene Vrye en onbelemmerde Negotie, is het eenige en het Wezentlyke behoud van ons Vaderlandt.

Hierby zoude men noch konnen voegen eene Aanmerking, die eener ernſtige overweginge dubbel waardig is; namentlyk, dat het vooruitzicht, om de Wollen Manufactuuren in ons Landt, van die Deugdt, tot die Pryzen, en in dien Overvloedt te fabriceeren, dat men daarmede niet alleen de Ingezetenen zoude konnen kleeden; maar ook in die quantiteit door de geheele Wereldt verzenden als wy de Buitenlandſche konnen doen, zoo onafzienlyk verre af is, (vermids daartoe zeer veele zaaken moeten concurreeren, die met den Aart, gebruiken en Producten van ons Landt niet overeenkomen noch gevonden worden (waarvan wy reeds eenige aangehaalt hebben, in onze Conſideratien pag. 3) dat het te vreezen is, dat, om zulx te bevorderen door Middelen van Belaſting op de Buitenlandſche Manufactuuren, men daardoor veel eerder den totaalen Ondergang van beiden zal bevorderen: nademaal wy in gemelde onze Conſideratien pag. 4. aangewezen hebben, dat, onder het vertieren van de Buitenlandſche, ook eene groote Menigte Inlandſche Manufactuuren worden geconſumeert, en dus het eene het andere helpt: Zoo dat de Proefneeming, om de Inlandſche Fabrieken voortte zetten, ten koſte en nadeele der Buitenlandſche van al te gevaarlyke gevolgen zoude zyn; waarvan veele duizenden thans leevenden de ſmerten zouden lyden, en derzelver Nakomelingen de Naweeën gevoelen

Niemandt, hoopen wy, zal ons verdacht houden, als of wy, door op deeze wyze voor de Buitenlandſche Manufactuuren te pleiten, ons eigen Voordeel op het

ooge hebben, en ten nadeele van de Inlandsche Fabrie-ken ageeren. Ter contrary bieden wy aan, de handt te leenen ter bevorderinge van laatstgemelde: Maar wy bedoelen alleen het algemeene welzyn van ons Landt, en den Bloey der Commercie in 't generael; en treeden dus, schoon met ongelyke stappen, in het loffelyk voetspoor van wylen zyne Doorluchtige Hoogheidt Hooglofflelyker Gedachtenisse.

BIJLAAGE D. 5. L.

Voorslag van de Gecommitteerden van de Collegien ter Admiraliteit om te dienen tot een Conciliatoir omtrent het werk van de Manufactuuren.

	Inkomen	Uitgaan
Manufactuuren van Wolle Lakenen,		
— alle ongemengelde geverfde Laakenen, sonder onderscheid of die in de Wol of aan het stuk zyn geverft, uitgesondert de Engelsche, Schotsche en Yrsche in de wol geverfde Laakenen — — — —	verbood.	vry
— alle Engelsche, Schotsche en Yrsche in de wol geverfde Laakenen, van de waarde van honderd guldens, (sullende voor soodanige gehouden moeten worden, welkers lysten en voorslaagen niet geverft of gebast zyn) — —	1 0 0	vry
— alle witte Laakenen, mitsgaders alle gemengelde Laaken van meer als een Couleur, te weeten,		
— alle witte bereide en onbereide Engelsche, Schotsche en Yrsche Laakenen, Ratynen en Pyen, van de waarde van honderd guldens — — —	0 10 0	vry
— alle andere vreemde Laakenen en Ratynen, witte onbereide, van de waarde van honderd guldens — —	3 0 0	vry
— dito witte bereide, mitsgaders gemengelde van meer als een couleur, van de waarde van honderd guldens — —	16 0 0	vry
— Baayen, geverfde — —	verbood.	vry
— witte, het stuk van festig ellen —	0 - 6 - 0	vry
— Baracannen en Camelotten, geverfde, sonder onderscheid of die in het stuk of in den draad geverft zyn (*) — —	verbood.	vry
— witte en van gemengelde couleuren, het stuk van veertig ellen — —	2 - [illegible] - 0	vry
— Carsayen, geverfde — —		

wit-

(*) Dog deese Barracannen te stellen op de Lyst van het transitoir.

	Inkoomen	Uitgaan
—— witte, het ftuk van veertig ellen ——		
—— Calminken en wolle Damaften, fonder onderfcheid van gemengelde of ongemengelde couleuren, het ftuk van fes en dertig ellen —— —— ——	0 . 5 . 0	vry
—— Eftaminen het ftuk van fes en dertig ellen, fonder onderfcheid van gemengelde of ongemengelde couleuren —— ——	0 . 3 . 0	vry
—— Polomiten en Cajant Voering Grynen, geverfde fonder onderfcheid of die in den draad of in het ftuk zyn geverft, ongemengelt —— —— ——	verbood.	vry
—— dito witte en gemengelde, met of fonder zyde, het ftuk van veertig ellen ——	0 . 5 . 0	vry
—— Sayen, geverfde —— ——	verbood.	vry
—— Witte en van gemengelde couleuren, het ftuk van fes en dertig ellen ——	0 . 6 . 0	vry
—— Sarges, geverfde —— ——	verbood.	vry
—— Engelfche Sarges in de wol geverfd, van gemengelde couleuren, het ftuk van agt en twintig ellen	0 . 5 . 0	vry
—— alle andere wolle ftoffen, fonder onderfcheid of die in de wolle of aan het ftuk zyn geverft, ongemengelt —— ——	verbood.	vry
—— alle gevlamde, geruite, geftreepte en andere gefigureerde, van de waarde van honderd guldens —— —— ——	5 . 0 . 0	vry
—— Bombazynen, het ftuk van twintig ellen —— —— ——	0 . 4 . 0	vry
—— Canefas en Zeildoek, het ftuk van vyftig ellen —— —— ——	3 . 0 . 0	vry
—— Deekens, wolle —— ——	verbood.	vry
—— Lint van Sayet en wolle, van de waarde van honderd guldens —— ——	4 . 0 . 0	vry
—— Kousfen, wolle en gaare Kousfen, Handfchoenen, Wanten en Mutfen, van de waarde van honderd guldens —— ——	4 . 0 . 0	vry
—— alle Schotfche en Yslandfche wolle en gaare Kousfen, Handfchoenen, Wanten en Mutfen, van de waarde honderd guldens —— —— ——	2 . 0 . 0	vry
—— alle andere Manufactuuren, van Wol, Sayet, Hair, Gaaren en Catoen, met of fonder zyde, Grynen daar onder begreepen, als meede Cajanten tot Behangfels, gemengelt of ongemengelt, en in deefe lyft niet gefpecificeert, van de waarde van honderd guldens —— —— —— ——	1 . 10 . 0	vry
—— Tapyten, gewerkte en gefchilderde, van de waarde van honderd guldens ——	3 . 0 . 0	vry
—— Trypen, het ftuk van veertig ellen ——	2 . 10 . 0	vry
—— Vlaggedoek of Stramynen, het ftuk van vyftig ellen —— —— ——	0 . 6 . 0	vry
—— alle Europeefche zyde ftoffen, met of fonder Goud of Silver, van de waarde van honderd guldens —— —— ——	8 . 0 . 0	vry
—— dito Ooftindifche —— ——	1 . 0 . 0	vry

RE-

REGISTER
DER
VOORNAAMSTE ZAAKEN.

A.

AARDAPPELEN nut derzelven bl. 82, 83 en 417 Brengen weinig nadeel toe aan 't Gemaal. 83

AARDENWERK (Delfsch) waerom minder in gebruik. 86

ACCIJNS zie BELASTINGEN.

ACTE VAN NAVIGATIE der Engelschen: haar invloed op onze scheepsmagt en scheepvaart. 236

ACTIEHANDEL verderflijk voor de samenleeving en koophandel. 258, 259 Middelen om deuzelven te beteugelen. 522

ADMIRALITEITEN hoe 't gemis haarer inkomsten te verhelpen. 381. 384 *Ibid.* Zouden winnen by een *Porto Franco.* 386 Fonds voor haar te vinden. 404 *en volg.*

ADVOKAAT of *Doctor in de rechten*, deszelfs waardigheid door een belachelijke eerzucht gezocht 253 Al te ligt gegeeven. *Ibid.*

AFRIKA Handel op dat Werelddeel door de Engelschen benadeeld. 187

AKEN deszelfs, lakenen om hunnen goedkoop den onzen voorgetrokken. 85

AMBACHTSVOLK verloopt door de duurte der leevensmiddelen. bl. 82 Door gebrek aan werk. 269 Door 't gebruik der aardappelen grootelijks verligt. 83

AMERIKAANEN (NOORD) Aanmerkingen over hun oorlog met Engeland. 299

AMSTERDAM heeft niet alleen de vreemde volken, maar ook de Hollandsche en Gelderfche steden tot mededingsters gehad. 48 Hamburg mededingster dezer stad. 105 Grootheid van haaren tegenwoordigen koophandel en scheepvaart in vergelijking van haaren voorigen. 276 Middelen door haar aangewend om haar handel uittebreiden. 518 Ontwerp tot het oprichten van eene Kamer van Koophandel aldaar niet tot stand gebracht. 521

ARMEN hunne menigte nadeelig. 269 Middelen om hun getal te verminderen. 412 *en volg.*

ARMENBEZORGERS behoorden inlandsche fabriek tot kleeding enz. der behoeftigen te gebruiken. 439

ARBEIDSLIEDEN in de fabrieken. Middelen om hen beter koop te doen leeven en werken. 410 *en volg.* Premien aan hun te verleenen. 419

AR-

Arbeidsloonen (Duurte der) doet den prijs van 't werk verhoogen. 84 doet den koophandel nadeel. 87. 89 Ook den visscherijen. 87 Middelen om die te verminderen. 410 *en volg.*
Arrest nuttig voor den koophandel. 488
Assurantie vermindering van dezen tak van koophandel, 115

B.

Bankkreuken. Oorzaaken haarer menigvuldigheid. 263 Geschieden meest met voordacht. *Ibid.* Middelen daar toe gebruikt *Ibid,* en 264 Haare schadelijke gevolgen. *Ibid.* Aanmerkingen over dezelven en middelen omze te beletten. 489-508
Belastingen. Haare aanhoudende verhooging veroorzaakt het verval des koophandels. 54 Hoe dezelve eertijds werden geheven. *Ibid.* Waarin oudtijds bestonden. 55 en 56 Hoe onder de steden verdeeld. 56 Worden overal op den koophandel gelegd. 57 Welke meest door de wijze haarer heffing word gedrukt. *Ibid.* en 60 Haare verpachting ingevoerd. 61 Beloop der eerste verpachting. 63 Optelling eener menigte belastingen van tijd tot tijd ingevoerd en verhoogd. 65-72 Te onrechte voor niet nadeelig voor den koophandel enz. gehouden. 72 *en volg.* Haar schadelijke invloed op dezelven. 82 *en volg.*
——— ——— ——— laage beletten 't sluiken. 371 brengen meer in 's lands kas dan zwaare. 372 Voordeelen uit haare ontheffing of vermindering spruitende. 373
——— ——— ——— waarop en hoe te heffen. *Ibid.* en 397. *en volg.* Brengen meer bij Collecte dan bij verpachting op. 388 Lijst van verminderde belastingen. 388-397 Accijnsen genaamd zeer hoog. 410 Middelen om haar te verminderen en haar gemis te vergoeden. 411 *en volg.*
Berbice de eigenaars dezer Colonie behartigen te veel hun bijzonder belang. 477. 527 en 528
Bierbrouwerijen door de hooge arbeidsloonen vervallen. 86
——— ——— ——— door 't gebruik van Koffi en Thee. 129. 189
Binnensteden de oorzaaken van haar verval. 57
——— ——— ——— naar evenredigheid meer dan de Zeesteden belast. 428
Boekdrukkerijen door de hooge arbeidsloonen vervallen. 87
Boeken over den koophandel doen denzelven geen nadeel. 270
Boekhandel zijne nuttigheid beschreeven. 422

Bloei en verval hier te lande. 425 Wat te doen om dien weder op te beuren. 426

Brazil door tweedragt in den Staat verlooren. 142

Buitenlanders in onze scheepvaart, koophandel, fabrieken en trafieken gebruikt, benadeelen dezelven niet. 270 Schijnen zelf noodzaakelijk. 271 Schijnen onze zeden te hebben bedorven. 272

Burgerstaat hoe ook vervallen herstelbaar. 4 Wat daar toe noodig. 5

Burgerstaaten 't gevoelen van *Montesquieu* omtrent den duur dier geenen, welke door den handel zijn opgekomen, aangehaald en wederlegd. 315 *en volg.*

C.

Camelotten (Brusselsche) zie Greinen.

Crediet-geeven met een half percent provisie, waar uit ontstaat. 112 Voordeel, welk 't geeft. 113 Het misbruik 'er van eene oorzaak van het verderf onzes handels. 115

—————— bestaande in het doen van betaalingen voor vreemden deszelfs verderflijkheid voor onzen handel. 228 *en volg.*

Convooien en Licenten zie Rechten *op den koophandel.*

Cromwel heeft zich van de weerloosheid van onzen Staat bediend, om onze vaart en koophandel te fnuiken. 136. 139

D.

Dagloon zie Arbeidsloonen.

Deenemarken Oudheid van deszelfs koophandels. 35 en 36

—————— deszelfs tegenwoordige magt. 302

Deenen hebben oudtijds koophandel gedreeven. 33 *en volg.*

—— —— benadeelen ons in den handel op de middelandsche zee. 107

Discompte van Wisselbrieven haar verval. 114

Doctor *in de Rechten* zie Advokaat.

Drawbak waar in bestaat en zwaarigheden, waar aan onderhevig is. 376 *en volg.*

Duinkerken aan Frankrijk gequarandeerd. 145

E.

Effecten, buitenlandsche onzen ingezetenen toekomende draagen niets in 's lands lasten. 411

Engeland Blijken van deszelfs ouden koophandel. 29. 39 —— 47

—— —— hoe onzen handel op dit Rijk is te niet geloopen. 107

—— —— deszelfs tegenwoordige magt. 297 *en volg.*

des-

ENGELAND Deszelfs grootheid op de zeemagt gevestigd. 345 Aanmerkingen over deszelfs wankelen staat. 347

—— —— Oorlog met dit Rijk voor ons allerverderfelijkst. 523

ENGELSCHEN waarom beter in den handel op Rusland zijn geslaagd dan wij. 93

—— —— —— Nadeelen, welken zij onze O. I. C. hebben toegebragt. 182-184. Die, welken zij onzen handel op de kust van Afrika en in West-Indië toebrengen. 186 —— 189

—— —— —— Brengen door hunne Acte van navigatie de eerst wond aan onze scheepsmagt en scheepvaart toe. 236

—— —— —— Hunne particulieren verrijkt, en staat verarmd 298 Aanmerkingen over hun oorlog met de Noord-Amerikaanen. 299 Schijnen zich door hunne buitenlandsche bezittingen te verzwakken. 300

—— —— —— Hebben onzen koophandel niet door haat of nijd benadeeld. 323

—— —— —— Door welke middelen van ons te overtreffen. 523

F.

FABRIEKEN Belastingen benadeelen dezelven bl. 54 *en volg.* vooral door de wijze haarer heffing. 57. 60. 82. *en volg.* Haar verval ten onrechte in de pracht gezocht. 72 Inlandsche door den invoer der indische manufactuuren benadeeld. 118. 189

FABRIEKEN de duurte der leevensmiddelen doet dezelven verminderen. 125

—— —— vreemde voor hollandsche rekening tot voordeel van den koophandel gaande gehouden. 269 Buitenlanders kunnen, zonder nadeel, in de onze worden gebruikt. 270 en 271

—— —— Het zenden van Werktuigen, tot dezelven behoorende, buiten 's lands, benadeelt dezelven niet. 270

—— —— Zijn zoo niet vervallen of kunnen hersteld worden. 284

—— —— Benadeeld door den 40sten penning op de gebouwen daar toe behoorende. 398. 510

—— —— Middelen om de lieden in dezelven werkende beter koop te doen werken en leeven. 410 *en volg.* Premien aan dezelven te geeven. 419 Fabrieken ten platte lande aan te leggen. 429

—— —— Kunnen door dwangmiddelen niet worden bevoordeeld. 430. *en volg* 437

—— —— De dracht der inlandsche behoorde boven die der uitlandsche te worden verkoozen 439

—— —— Middelen door den Heer van den Heuvel tot haaren bloei voorgeslagen. 512 — 516 *en volg.*

FABRIKEURS Zie ook MANUFACTUUREN.

FRANKRIJK blijken van deszelfs ouden koophandel en zeemagt. 14 — 25. 37
— — Onze vaart op dit Rijk door die der Hanzé-steden benadeeld. 104 en 105
— — Misnoegd over 't sluiten van den Munsterschen vrede. 135 en 136 Over dien met Cromwel. 143 Verbiedt de Hollandsche manufactuuren. 137 Belemmert onze vaart op de middelandsche zee. *Ibid.* en 144 Redenen waarom verachting voor ons doet blijken. 138 Legt een recht van 50 ft. op 't vat op de vreemde schepen. 144 Onze Staat moet Duinkerken aan 't zelve guarandeeren. 145 Blijken van deszelfs weinige genegenheid voor den Staat. 150 en 151
— — Deszelfs tegenwoordige magt. 296
— — De Vereenigde Staat heeft van dit rijk minder dan voorheen te vreezen. 304
— — Maakt zich, tot zijn eigen, zoo wel als ons nadeel, ons te onvriend. 332 *en volg.* en 342 Zonder reden op het Huis van Oranje gebeeten. 333 en 344

FRANSCHEN hebben onze zeden bedurven. 272
— — Hunne buitenlandsche bezittingen verzwakken hen. 300

G.

GELDLEENINGEN of NEGOCIATIEN onder de voornaamste oorzaaken van 't verderf der Staaten te rekenen. 58
— — — — Benadeelen den koophandel. 265. 289 Hoe voortekomen en tegen te gaan. 452. *en volg.*

GRAANHANDEL De verdeeling van Poolen kan denzelven naadeelig zijn. 201
— — — Voordeelen, die wij omtrent denzelven hebben. 435 Moet door geen dwangmiddelen worden belet. 436

GREINEN of *Brusselsche Camelotten* Deze fabriek door de hooge dagloonen van ons tot de vreemden weder overgegaan. 85

H.

HAMBURG Oudheid van deszelfs koophandel. 35
— — Voornaamste der Hanzé-steden en mededinguster van Amsterdam. 105

HANZÉ-STEDEN Haar verbond en koophandel. 27. 35
— — — Haare vaart benadeelt onzen handel op Frankrijk zeer. 104, 105 Ook dien op Spanje. 105

HARING belasting op denzelven. 71

HOEDEMAAKERIJEN door

E . . . . de

de hooge Arbeidsloonen vervallen. 86

HOF VAN HOLLAND deszelfs ijver om partijen te vereenigen. 488

HOLLAND Groote burgerlijke vrijheid daar heerschende, bekwaam om vreemdelingen te trekken. 442 en 443 Aldaar met minder volk 't zelfde als elders verricht. 485

——— (STAATEN VAN) Hunne aanmerkelijke uitdrukkingen in 1674 en 1747 wegens de nuttigheid des Stadhouderschaps. 152 -- 156 Aanmerkingen deswegens. 157

HOUTZAAGERIJEN door de hooge arbeidsloonen vervallen. 87

HUIDEN Waagrecht op dezelven. vol. 70

J.

JEUGD Derzelver verkeerde opvoeding nadeelig voor den koophandel, oorzaak der menigvuldige bankbreuken, enz. 251. 258. 259. 260 gelijk ook de grootsheid, haar dwaazelijk ingeboezemd. 252, 253 en 521

IMPOSITIEN zie BELASTINGEN.

ITALIAANEN hunne koophandel. 27 en volg.

JUSTITIE Het bestier derzelve in onze Volkplantingen te verbeteren. 467

——— Langwijligheid in haare administratie benadeelt den koophandel. 486 Is niet gemakkelijk te beletten. 487 *Pro visio vele Namptisfem uten* daar toe ingevoerd. *Ibid.* Ook 't middel van arrest. 488

K.

KAARSEN belasting op dezelven. 69

KARTHAGO 't Gevoelen van *Montesquieu* omtrent dezen Staat aangehaald en wederlegd. 315 *en volg.*

KATOENDRUKKERIJEN door de hooge arbeidsloonen vervallen. 87

KOFFI Waagrecht op dezelve. 70

——— veroorzaakt het verval der Bierbrouwerijen. 119

KOOLEN belasting op dezelven. 70

KOOPHANDEL en scheepvaart onzes lands grootelijks vervallen. 5 Wederlegging der tegenwerpingen tegen dit gevoelen ingebragt. 6 — 11

——— ——— Heeft altijd met mededingers te worstelen gehad. 14

——— ——— Bewijzen dat zich ook andere Europische Volken van ouds op dezelven toeleiden. 14 — 47

——— ——— Deszelfs verval doet 's lands inkomsten verminderen. 289

——— ——— of en in hoe verre de pracht en weelde denzelven nadeelig is. 52 — 54 Belastingen benadeelen denzelven. 54 *en volg.* 72 *en volg.* 82 Vooral

zal door de wijze haarer heffing. 57. 60
KOOPHANDEL Lijdt door de hooge dagloonen 87 Op de Oostzee en 't Noorden door dezelven meer dan de helft verminderd. 89 Veroorzaakt het verval van den handel op 't Zuiden. *Ibid.* en 94 *en volg.* De duurte der dagloonen geeft den Engelschen op ons den voorrang in den koophandel op Rusland. 93 Ander droevig gevolg, 't welk 't verval des koophandels op 't Noorden zal hebben. 97 Verhooging der tochten op den koophandel al mede eene oorzaak van deszelfs verval. 97 *en volg.* 130 *en volg* Oosterlingen door ons eerst uit dien van *oeconomie* gezet, zetten 'er ons daar, op hunne beurt, weder uit. 100 *en volg* In spaansche wol naar Oostende verlegd. 103 Verscheiden takken van handel op de Oostenrijksche Nederlanden loopen te niet. *Ibid.*
——— ——— op Frankrijk grootendeels in handen der Hanzé-steden geraakt. 104 en 105 Op Spanje in handen der Engelschen, Franschen en gemelde steden. 105 Op Portugal in bezit der Engelschen. 106 Op de Middelandsche zee lijdt door de mededinging der Deenen. 107 Op Engeland geheel te niet geloopen. *Ibid.*
——— ——— Onze kooplieden werken zelve mede tot deszelfs verval 109 Menigte der kooplieden brengt denzelven nadeel toe. *Ibid.* 110 111. en 120 Oorzaak van 't verval des handels *in commissie* en 't geeven van crediet met ½ perc provisie, de Discompte, en Assurantie. 111 — 115 Misbruik van 't crediet geeven een verderf voor onzen koophandel. 115 Voordeelen van den koophandel geringer dan voorheen en waarom 119 Nadeelige gevolgen van 't verval des koophandels. 120 Oorzaak van 't verval des handels van speculatie. *Ibid.* Takken van handel, welke niet kunnen te niet gaan, vervallen door het te niet gaan van anderen. 121 Heffing der Admiraliteitsrechten benadeelt den koophandel meer dan die rechten zelve. 122 Gebrek van goede trouw in de kooplieden eene medeoorzaak van 't verval des koophandels. 128, 129 Dingen die denzelven meer middelijk benadeelen. 133
——— ——— De Staatsgesteltenis heeft invloed op denzelven. 134 Nadeelige gevolgen, welke de verandering der onze op denzelven heeft gehad. *Ibid. en volg* Door de fransche Zeeroovers op de middelandsche zee belemmerd. 137. 144. Lijdt zeer veel door den oorlog met Cromwel. 138
——— ——— Lijdt door het gemis van verbonden met vreemde Mogendheden. 160 — 165

Nadeelen denzelven door 't verval der O. I. C. toegebragt. 166. 179 Onze op de kust van Afrika en W. Indië door de Engelschen benadeeld. 186 —— 189 Verderfelijkheid van 't geeven van crediet d. i. 't doen van betaalingen voor vreemden, voor denzelven. 228 *en volg*. Vreemde Vorsten leggen zich toe, om den handel van ons tot hen te trekken. 235 De engelsche Acte van scheepvaart brengt denzelven de eerste wond toe. 236 Hoe door de Franschen belemmerd. 237 *en volg*. Ook door andere Mogendheden. 242 Of en in hoe verre de onze door de pracht word benadeeld. 243 *en volg*. Lijdt door de verkeerde opvoeding der jeugd. 251 en 258 En de grootsheid aan dezelve ingeboezemd. 252 258 Ook door den Zwindelhandel. 260 De schelmachtige bankbreuken. 263 en 264 En buitenlandsche geldleeningen. 265 Die *in Commissi* tegenwoordig bijna onze eenigste. 266 Rede waarom. *Ibid.* en 267 Onze laat niet toe zich tot binnenlandsche manufactuuren te bepaalen. 268 Trekt voordeel uit de vreemde fabrieken. 269 Niet benadeeld door buitenlanders daar in te gebruiken. 270 Noch door 't schrijven van boeken over denzelven en 't zenden van werktuigen tot de fabrieken behoorende buiten 's lands. *Ibid.* Lijdt door de Marskraamers. 273. 275 Is zoo niet verloopen of kan hersteld worden. 284 Deszelfs welvaart vordert eene aanhoudende krijgsmagt zoo te water als te land. 290. 295 't Gevoelen van *Montesquieu* wegens den duur der Staaten door koophandel opgekomen wederlegd. 315 *en volg*. Redenen welke 't zelve schijnen te begunstigen. 318 Onze koophandel kan wel verminderd, doch niet geheel in den grond geholpen worden. 322 Hoe door de Engelschen en Franschen verkort. 323 Wint sterk in den voorleeden oorlog. 339 verliest magtig wanneer gestreemd word. 340 Oorzaaken, welke denzelven nog voor verder verval hebben behoed. 352 - 354 Verloopt door 't heffen der inkomende en uitgaande rechten. 355 Middelen om denzelven van lasten te verligten. 356 - 359 Vrij *Transit* en *Generaal Porto Franco* tot deszelfs aanmoediging voorgeslagen en aanmerkingen daarover. 363 - 365 Gelimiteerd *Porto Franco* en zwarigheden in 't zelve 365 *en volg*. 378 *en volg*. 399 *en volg*. Belastingen tot deszelfs voordeel uit te denken. 371 *en volg*. denzelven te ontlasten door 't stellen der rechten op ½ perc. 384 Word benaadeeld door 't verbieden of belasten der buitenland-

landsche waaren en manufactuuren. 401 Hoe de kosten tot deszelfs bescherming noodig te vinden. 403 Eertijds zonder inkomende en uitgaande rechten beveiligd. 406 Of door dwangmiddelen kan worden bevorderd. 430 *en vol*. 454 Monopolien denzelven nuttig. 433 Nuttigheid der Volkplantingen voor denzelven. 443 *en volg.* *Provisioneele Namptissementen* en *Arresten* denzelven voordeelig 487 en 488 Kwaade trouw de grootste kwaal, welke den zelven drukt. 489. 521 Verscheiden middelen door den Heer *van den Heuvel* tot deszelfs herstel voorgeslagen. 512 - 516 en 519 Aanmerkingen over dezelven. 517 - 519 Wat eigenlijk daar toe noodig zij. 526 *en volg.*

KOOPHANDEL (Kamer van) te Amsterdam opterichten heeft geen voortgang. 528

KOOPLIEDEN of hunne pracht en weelde 't verval des handels te weeg brengen? 52-54 en 72 Hunne klagten wegens de belastingen ten onrechte veracht. 72 *en volg.* 122 Werken mede tot het verval des koophandels. 109 Hun getal in Europa zeer toegenomen. *Ibid.* Nadeelen hier door voor onzen koophandel veroorzaakt. *Ibid.* 110 en 111 Hollandsche niet geacht als voorheen. 128 Kwaade gevolgen hier uit spruitende. *Ibid.* en 129

KRAAMERS hun omloopen te weeren. 512

KRIJGSMAGT zoo te water als te land volstrekt nodig. 290 Voordeelig voor den burger en arbeidsman. 314 Noodzaakelijk in onze Volkplantingen. 465 en 466 Als mede voor 't belang des koophandels. 522

L.

LAKENEN Die van Aken en Verviers om hun goedkoop getrokken. 85

—— —— (GOUDEN) Belasting op dezelven. 70

LANDEN (BEZAAIDE) Belasting op dezelven. 62

LANDMAGT van den Staat, moet vooral in een behoorlijken staat worden gebragt. 136 *en volg.* 290

LASTGELD wanneer ingevoerd en waarom dus genaamd. 100

LEEVENSMIDDELEN hunne duurte doet het werkvolk verloopen. 82 En de Fabrieken verminderen. 125 Middelen om daarin den arbeidslieden te gemoet te komen. 415 *en volg.*

LIJNBAANEN door de hooge arbeidsloonen vervallen. 86

LINTFABRIEKEN door de hooge arbeidsloonen vervallen 86

LODEWIJK de XIV. deszelfs inval in onzen Staat, 290 voor Frankrijk als ons nadeelig. 332 Noodzaakt ons tot verbonden tegen hem. 342. 344

LOMBARDEN. Zie ITALIAANEN.

LUBEK Oudheid van deszelfs koophandel. 35

M.

MAAT (RONDE) wanneer deze belasting eerst is ingevoerd enz. bl. 60

MAATSCHAPPIJ (O. I.) Haar bloei heeft mede gewerkt tot den algemeenen bloei onzes handels 116. 117 Doch heeft veel tot het verval onzer fabrieken toegebragt. 118. en 119 Haar verval. 166 Oorzaaken daarvan 168. *en volg.* 184 Nadeelen die zij en onze Koophandel door de sluikerijen en onkundigheid der bedienden lijden. 179. Onderhoudt geen genoegzaame krijgsmagt, en is te zorgeloos omtrent de middelen haarer beveiliging. 180 Nadeelen haar door de mededinging der Engelschen toegebragt. 182-184 Twijfeling of dezelve ons niet meer na- dan voordeel toebrengt 189 Redenen, waarom dezelve in stand moet worden gehouden. 450 Weinig belang door haare Deelgenooten in haar gesteld. 477 Door de Hoofddeelgenooten tegenwoordig alleen staande gehouden en waarom. 478

——— ——— ——— (W. I.) Oorzaaken haarer verval. 186 Is den koophandel tot bezwaar. *Ibid.*

MAATSCHAPPIJEN (O. en W. I.) Oogmerken waarmede opgericht zijn 472 Allengskens uit het oog geraakt. 473. 't Bijzonder belang der deelgenooten in dezelven te veel behartigd. *Ibid en volg.* Invloed, welken de Heer Stadhouder op haar goed bestier zoude kunnen hebben. 483

MAGAZIJNEN van koopwaaren, zwaarigheden waar aan 't aanleggen derzelven bij ons onderhevig is. 362. Middelen daar tegen voorgeslaagen. 363 Zwaarigheden daar tegen ingebragt. 364 Nader middel. 365

MANUFACTUUREN De verhooging der dagloonen doet haar in prijs rijzen. 84 Voordeelen daaruit voor de vreemde. 85 De Indische benadeelen de inlandsche. 118 De onze in Frankrijk verbooden. 137 Vreemde meer dan de onze bij ons getrokken. 267 Onze koophandel laat niet toe zich alleen tot de onzen te bepaalen. 268 Inlandsche door de Marskramers enz. benadeeld. 273 en 510 't Aanleggen derzelven ten platten lande verkeerdelijk belet. 278 Zijn zoo niet vervallen of kunnen hersteld worden. 284 Door geen dwangmiddelen te helpen. 430. *en volg* 437 Dracht der inlandsche behoorde boven die der buitenlandschen te worden verkoozen. 439 Zie ook FABRIEKEN.

MARSDRAAGERS benadeelen den binnenlandschen handel

del en de manufactuuren. 273 Hun omloopen te verbieden. 512
MONOPOLIEN Haare nuttigheid. 431
MUNSTER (BISSCHOP VAN) Deszelfs voorspoedige oorlog tegen onzen Staat aan 't gemis van een Eminent Hoofd toe te schrijven. 148

N.

NAMPTISSEMENTEN (*Provisioneele*) hunne nuttigheid voor den koophandel. 487
NEDERLANDEN (OOSTENRIJKSCHE) veele takken van onzen handel op dezelven te niet gegaan. 103
——— ——— ——— (VEREENIGDE) Verliezen hun aanzien in den oorlog tegen Cromwel. 139 Geen Staat bij hen in geldmiddelen en crediet te vergelijken. 291 Waarom zij minder krachten dan voorheen vertoonen. 292 Hunne particulieren rijk doch niet de Staat. *Ibid.* Bewijzen van hunne nog in weezen zijnde vermogens. 293 Hebben minder van Frankrijk dan van 't Huis van Oostenrijk te vreezen. 304 Moeten hunne veiligheid niet in de jaloezie hunner nabuuren stellen. *Ibid. en volg.* Noch op 't belang 't welk dezelven bij hun behoudenis hebben vertrouwen. 306 Of zij in staat zijn om op hunne krachten te steunen. 308 *en volg.* Gevoelen van *Montesquieu*, wegens den duur der Staaten op hen niet toepasselijk. 316 Hun koophandel kan wel verminderd, maar niet geheel en al in den grond geholpen worden. 322 *en volg.* Hunne gelukkige Regeeringsvorm. 316 Hebben verbonden noodig. 329 Frankrijk maakt zich denzelven zoo wel tot zijn eigen als hunne schade te onvriend. 332 *en volg.* Wat zij noodig hebben om hunne vermogens en krachten te behouden. 336 Hun belang ten aanzien der europische Mogenheden. 337 De Fransche en Spaansche Volkplantingen in West-Indië hun voordeelig. *Ibid.* Hun groot belang in de onzijdigheid. 338 Moeten gewapend zijn. 340 Hunne verbintenissen tegen de Franschen door deze Natie zelf veroorzaakt. 342 en 344 Kunnen zonder behoorlijke krijgsmagt niet staande blijven. 343 Hooge noodzaakelijkheid, dat zij eene zeemagt onderhouden. 344 *en volg.* Of zij in den voorigen oorlog deel hadden behooren te neemen. 348 Hunne Staatsgesteldheid op de billijkheid gegrond. 351 De burgerlijke vrijheid in dezelve minst besnoeid. 442 Oorlog voor hen allerverderfelijkst vooral met Engeland. 522. en 523 Krijgsmagt hun noodzaakelijk. *Ibid.* Allergelegenst tot den handel. 525 Voortreffelijkheid hun-

hunner Regeeringsvorm. *Ibid.*

NERRINGEN 't Oefenen van dezelven ten platten lande verkeerdelijk belet. 278

NEGERS (Weggeloopen) in Suriname. 't Gedrag door ons met hen gehouden, vergeleeken bij dat, het welk de Engelschen eertijds met de Deenen hebben gehouden. 195 *en volg.*

NEGOTIATIEN zie GELDLEENINGEN.

NOORMANNEN moeten oudtijds koophandel hebben gedreeven. 33 *en volg.*

NOORWEGEN Oudheid van deszelfs koophandel. 35 *en* 36

O.

OLIESLAAGERIJEN Door de hooge arbeidsloonen vervallen. 87

OLIJF-OLIE Belasting op dezelve 70

OMLOOPERS benadeelen den binnenlandschen handel en de manufactuuren. 273. *en* 510

ONZIJDIGHEID Nuttigheid van dezelve voor onzen Staat. 338. *en volg.* Haare voordeelen te breed uitgemeeten. 340

OORLOG voor ons allervoordeeligst. 522 Vooral met Engeland 523

OOSTENDE Handel in Spaansche wol derwaards verlegd. 103

OOSTENRIJK (Huis van) Beschouwing van deszelfs tegenwoordige magt. 301. en 303. 304

OOSTERLINGEN Oudheid huns koophandels. 36 Door ons van den handel van Oeconomie ontzet, krijgen op hunne beurt, gelegenheid om 'er ons van te ontzetten. 101. en 102

OPVOEDING Verkeerde onzer jeugd en haare kwaade gevolgen voor den koophandel enz. 251 258. 259. 521.

ORANJE Huis van, Frankrijk zonder reden op hetzelve gebeeten. 333

—— —— (PRINSEN VAN) zie STADHOUDERS.

OVERDAAD zie PRACHT.

OVERHEID HOOGE: haare zorg om den koophandel te begunstigen. 527

P.

PAPIER (GEZEGELD) wanneer deze belasting eerst is ingevoerd enz. 71. en 72

PAPIERMAAKERIJEN door de hooge arbeidsloonen vervallen. 86

PENNING 40'.) benadeelt den koophandel. 69. 133. 398. 508. *en volg.*

PLAATDRUKKERIJEN door de hooge arbeidsloonen vervallen. 87

PLANTAADJEN in Suriname, flinksche middelen in 't werk gesteld omze te hoog, bij 't geld opneemen te doen schatten. 214 Onderhevig aan rampen. 215 Berekening wat zij jaarlijks opbrengen kunnen. 217. *en volg.* De interest van de hypotheeken op dezelven te

te hoog gesteld. 218 Buitensporige kosten op haare overdragt, vooral bij executie, vallende. 224 Slinksche wegen daaromtrent plaats hebbende. 226

PLATEELBAKKERIJEN hun verval door het Indisch porcelein veroorzaakt. 119

POOLEN Deszelfs verdeeling kan schadelijke gevolgen voor onzen graanhandel hebben. 302

PORCELEIN (Indisch) veroorzaakt het verval der inlandsche plateelbakkerijen. 119

PORTO FRANKO (*Generaal*) Voorgeslagen tot bevordering des koophandels. 363 Niet uitvoerlijk. 365 (*Gelimiteerd*) en zwarigheden in 't zelve. *Ibid. en volg.* 375 *en volg.* 399 *en volg.*

PORTUGAL de handel op dit Rijk in Engelsche handen. 106

POTASCH waagrecht op deze waar veranderd. 70

PRACHT of en in hoe verre voor den koophandel en fabrieken nadeelig is, 52-54. en 72. 243 *en volg.*

PRUISEN Beschouwing van deszelfs magt. 301. 303. 304

R.

RAZIJNEN Waagrecht op dezelven. 70

RECHTEN *op den koophandel.* Hunne verhooging drukt denzelven. 98 Hunne invoering en waarin bestaan 99 en 100 Zijn eene der voornaamste oorzaaken van 't verval des handels geworden. 100. *en volg.* Hunne heffing belemmert den koophandel. 122. Doet naar omwegen uitzien. 125. *en volg.*

RECHTEN (inkomende en uitgaande) in verpachting gegeeven, bragten den koophandel in gevaar. 355 Middelen om dezelven te verligten. 356-359. 364 Behooren niet het eenigste inkomen der Admiraliteiten te zijn. 384 Te verminderen op ½ perc. 385 De koophandel eertijds zonder denzelven beschermd. 405. *en* 406

REGEERING (Stadhouderlijke) behoort gehandhaafd te worden. 288

REGEERINGSVORM onzer landen haare voortreffelijkheid. 525

ROGGE Belasting op dezelve en haare verhoogingen. 67

RUNDVEE Belasting op 't zelve. 68

RUSLAND Waarom de Engelschen in den handel op dat Rijk beter dan wij zijn geslaagd. 93 Beschouwing van deszelfs tegenwoordige magt. 303

S.

SCHEEPSBOUW door de hooge arbeidsloonen vervallen. 86

SCHEEPSMAGT van onzen Staat door de Engelsche Acte van Navigatie gefnuikt. 236

SCHEEPVAART op Frankrijk benadeeld door 't invoeren van

van 't vaargeld, 144. Door de Engelsche Acte van Navigatie geknakt, 236 Is zoo niet verloopen of kan hersteld worden. 284 Haar verval doet 's lands inkomsten verminderen. 289 Benadeeld door den 40sten penning op de schepen. 398. 510 Zie ook KOOPHANDEL
SLUIKEN word gemeen door de al te zwaare lasten. 525 en volg.
SLUIKERIJEN voor trekken van schranderheid gehouden. 258 Moeijelijk te beletten. 371 Geschiedt best door de belastingen laag te stellen. Ibid. Noodzaakelijk dat geweerd worden. 525
SPAARZAAMHEID waarin bestaat. 353
SPANJE deszelfs oude bloei en koophandel. 30-32 Onze handel op dat Rijk verloopen. 105 Beschouwing van deszelfs tegenwoordige magt. 380
STAATSGESTELTENIS heeft invloed op den koophandel. 134 Nadeelige gevolgen van derzelver verandering bij ons. Ibid. en volg.
STADHOUDER heeft belang in 't handhaaven der regeering en in de welvaart des Lands. 326 Invloed welken hij op de welvaart der Colonien zoude kunnen hebben. 484 't Staat niet volstrekt aan hem bekwaame en eerlijke lieden tot de ampten te benoemen. 484
STADHOUDERS Bitterheid tegen hun gezag, oorzaak van veele rampspoeden. 138 en 139. 141. 148
Hunne herstelling in 1672 behoudt den Staat. 151 Aanmerkelijke uitdrukkingen van H. Ed. Gr. Mog. in 1674 en 1747 deswegen. 152-156
STEDEN Behoorden de manufactuuren ten platten lande niet te beletten. 278. 429
SUIKER Waagrecht op deze waar. 70 Ongeraffineerde behoort bij den in- en uitvoer vrij te zijn. 384 Binnen 's land geconsumeerd wordende ten behoeve der Admiraliteit te belasten. Ibid.
SUIKER-RAFINADERIJEN door de hooge arbeidsloonen vervallen. 86
SURINAME gebrek aan goed bewind oorzaak van 't verval dier Colonie. 190 't Zelve gesteld in onbekwaame handen. Ibid. en 194, 195 en volg. Oorzaaken van 't aanleggen en den bloei dier Colonie en van haar verval. 204 en volg. Slinksche wegen door de Planters aldaar, bij de geldopneemingen enz. ingeslagen. 214 Heeft tot grooten steun onzes koophandels en vaart gestrekt. 450 Zie voorts VOLKPLANTINGEN.
——— (SOCIETEIT VAN) behartigt te veel het bijzonder belang haarer deelgenooten. 477 Overtreedt haare eigen grondregelen. 527 en 528

T.

TARWE belasting op denzelven. 71 Behoorde bij den in- en uitvoer vrij

te zijn. 383 en 384. Binnenlandsche consumptie derzelve te belasten. 384. Of niet zwaarder zoude kunnen worden belast. 411

Tarw Belasting op dezelve en haare verhoogingen. 66 en 67

Thee Waagrecht op dezelve. 70. 't Gebruik van dezen drank veroorzaakt het verval der bierbrouwerijen. 129

Trafieken Buitenlanders kunnen in onze veiliglijk worden gebruikt. 270 en 271 Benadeeld door den 40. penning op de gebouwen daar toe noodig. 398. 510 Buitenlandsche kunnen niet verbooden of belast worden dan tot nadeel des koophandels. 401 't Verval der inlandsche aan de hooge arbeidsloonen toe te schrijven. 402 Hoe te bevoordeelen door 't verleenen van vrijdommen aan hun die 'er in arbeiden. 415

Transit (vrij) der Koopmanschappen tot bevordering des koophandels voorgeslagen en aanmerking daar over. 363 en 364

Tromp (Kornelis) klaagt over de Zeekapiteinen. 146

—— (Maarten Harpertsz.) klaagt over de zwakheid der Vlooten tegen de Engelschen uitgerust enz. 139

Trouw kwaade de grootste kwaal, welke den koophandel drukt. 489

Turf Belasting op die waar. 69

Turfschuyteren openbaare ten behoeven van hun die in de fabrieken werken. 413

Tweedragt onder de leden van staat na den dood van Willem den II. haare droevige gevolgen. 137-158

V.

Veeren Waagrecht op dezelven. 70

Veilgeld wanneer ingevoerd en waarom dus genaamd. 100

Venetie Aanmerkingen over dezen Staat. 320

Verbonden met vreemde Mogendheden noodig voor onzen koophandel. 160. 328 Nadeelen uit derzelver gemis voortspruitende. 162 164 derzelver noodzaakelijkheid beweezen. 164

Verpachting van 's lands gemeene middelen wanneer ingevoerd. 61 Beloop der eerste verpachting. 63

Verwerijen door de hooge arbeidsloonen vervallen. 86

Vijgen Waagrecht op dezelven. 70

Visch (Zoute) belasting op dezelven. 70

Visscherijen schadelijke invloed der belastingen op dezelven. 82 *en volg.* Nadeel, welk zij door de hooge dagloonen lijden. 87 Derzelver verval en naakende ondergang. 88

Vlaanderen deszelfs koophandel en bloei. 28. 39.

Vluchtelingen (Fransche) helpen Suriname vooral bevolkt. 203

Volk-

VOLKPLANTINGEN Engelsche in Zuid-Amerika benadeelen onzen koophandel. 188 Fransche door Hollandsch geld eerst in bloei geholpen. 202 Vreemde benadeelen de onzen door haare mededinging. 217 Voor de Engelschen en Franschen nadeelig. 300 De Fransche en Spaansche in Amerika geeven ons voordeel 337 Haar behoud hangt of van eene Zeemagt. 345 Of altijd wel een voordeel voor een Staat zijn Ibid. Oogmerk der Engelschen in 't aanleggen derzelven. 346 Haare noodzaakelijkheid voor onzen Staat. 443 *en volg*. Wat oogmerk men zich in 't aanleggen enz. derzelven moet voorstellen. 459 Haare nuttigheid voor de europische Mogendheden. 460

——— ——— ——— (Nederlandsche) in Amerika Sluikhandel der Engelschen op dezelven benadeelt onzen koophandel. 188 Gebrek aan goed bewind de voornaame oorzaak van haar verval. 190. 224. 463 Verdere oorzaaken haars vervals. 204 *en volg*. Geldleeningen ten haaren behoeve hoe ingericht. 213 Slinksche handel der Planters omtrent dezelven. 214 Haar groote toeloop. 215 Haare kwaade gevolgen *Ibid* en 216 Mededinging der vreemde Volkplantingen voor haar nadeelig. 217 De interest derzelver hypotheeken al te hoog. 218 De belastingen drukken de ingezetenen derzelven. 219 Buitenspoorige onkosten op verkoopingen bij executie aldaar 224 en 275 Kwaade kunstenaarijen daaromtrent gepleegd wordende 227 Moeten niet door dwang tot het gebruik van inlandsche manufactuuren gebragt worden. 437 Middelen om haar verval voor te komen en haar te doen bloeien. *Ibid*. *en volg*. Oorzaaken van haar slecht bestier 477. 478. Nadeelige gevolgen welk n een zoodaanig bestier voor dezelven kan hebben. 479 Bekwaame lieden tot haar bestier te gebruiken 481 Welk een invloed *de Heer Stadhouder* op haare welvaart konde hebben. 483 en 484

VRIJHEID Burgerlijke) nergens minder dan bij ons besnoeid. 542

VROUWEN (getrouwde) Hoe de voorrechten haar bij 't recht gegeeven krachteloos worden gemaakt. 262

W.

WAAG (Recht op de) Wanneer ingevoerd enz. bl 70

WAAGDRAGERS te Amsterdam, zekere hunne uitlegging eens art. hunner Ord. belemmert den koophandel. 122 en 123.

WAAREN (Grove Belasting op dezelven. 70

WEEDASCH Waagrecht op deze waar veranderd. 70

WEST-